

JACOBI MARTINI PRO-
FESSORIS ACADEMICI

LIBER TERTIUS.

De
TRIBUS ELOHIM

Oppositus

*Judeis & Semijudaizan-
tibus.*

I 6

I 9.

WITTEBERGAE,

Impensis Zachariae Schureri Bibliopola,

In Officina Johannis Richteri viduae

JACOBI MARTINI

LIBRIS

RECTORII

OPUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

LIBRARIUS

AD MODUM REVE.

RENDO, MAGNIFICO, NO-
BILISSIMO VIRO,

DN. CUNONI

AB ALVENSLEBEN

in Calba, Randavv,

&c.

SUPREMI ET CATHE-

DRALES TEMPLI MAG.

DEBURGENSIS CANO-

NICO,

*Domino ac fautori suo unice
honorando*

Salutem & felicitatem à Deo pa-
tre per CHRISTUM JESUM Imma-
nuelem perpetuam. P.

Spiritus Sanctus, unicus il-
le divinorū oraculorum
doctor & interpretes veris-
simus per os Pauli, amanudensis

)(1) sui

EPISTOLA

sui fidelissimi, venustissimâ juxtâ
 & appositissimâ usus similitudi-
 ne, evanidam hanc & caducam
 hominis Christiani vitam *militia*
 nomine depinxit: quo dubio pro-
 cul innuere voluit, quantis Eccle-
 sia DEI, dum in hac miseriarum
 valle, in hac hæreticorum, & pel-
 simorum hominum colluvie, in-
 ter tantos Diaboli furores, & or-
 ganorum ejus tumultus, tantum
 non opprimitur, exposita sit cer-
 taminiibus & calamitatibus. Quæ
 admodum enim illi, qui durissi-
 mo militiæ, armorumq; studio
 occupati, arma sequuntur, neces-
 se habent, ut sint solis patientes,
 umbræ negligentes, balneorum
 nescij, æquè ferentes frigoris in-
 jurias & caloris, rudes in causis,
 simplices in actibus, cibo mode-
 ratiore contenti, non erubescen-
 tes,

DEDICATORIA.

tes fossam ducere, reparare aggeres, ferre lapides & cœmentum, lignorumq; materiam compor-
tare, non etiam recusantes multi-
plices, easque plenissimas omnis
generis molestiarum curas, solici-
tudines, vigilias, certamina &
prælia, dies noctesq; domi & fo-
ris subire: Ita quoque Christiani
hac in vita sub vexillo & auspicio
ἐπιράτῃ καὶ βοηθῶντι JESU
CHRISTI militantes, non sint
delicati, nō astuti in causis, in acti-
bus, non impatientes laborum,
molestiarum, periculorum; sci-
ant, quod de cubiculo ad aciem,
de umbra egrediens ad solē, cor-
pus assuetum tunica, loricae onus
non sustineat, caputq; opertum
linteo, galeam recuset: Proindeq;
non sibi imaginentur, sine pugna
se posse vinere, sine certamine

EPISTOLA

triumphare, sed potius confiderent pactum, conditionem attendant, militiam noscant, pactum, quod spofponderunt, militiam, cui nomen dederunt: hoc enim pacto, quos miramur, omnes pugnarunt, hac conditione universi vicerunt, hanc militiam triumpharunt.

Magna quidem hæc sunt certamina; ubi nobis decertandum non adversus carnem & sanguinem, non adversus homines fragiles & caducos, sed adversus imperia, adversus potestates, adversus mundi Dominos, adversus rectores tenebrarum hujus seculi adversus Spirituales militias, qui, sunt in sublimi. Sed non frangamur animis: non hostium turba, non bellorum forma, non quasi fulgens vitrea terreat armatura. Deus dabit audaciam certandi, donabitque certanti victo-

DEDICATORIA.

riam. Ut Goliathum magnum, robustum, armis terribilem, ingentiq; turbâ munitum, David solus, puer parvus atque inermis, uno lapidis ictu prostravit, totaq; Allophylorum castra turbavit atque fugavit: sic nos quoq; invicto fidei & spei robore armati, ducem nostrum Christum in mediis cōfertissimorum hostium agminibus per mille pericula sequentes, servantesq; fidem & bonam conscientiam, adversus quævis validissima antiqui Draconis, infernalis illius Goliathi ὄχυράματα, adversus ratiocinationem & intelligētiam, quæ Deo se non subjicit, omnemq; subtilitatem, quæ adversus veram Dei cognitionem se extollit, adversus principem hujus seculi, cujus potestas est aeris, adversus spiritum

EPISTOLA

agentem, nunc in filiis contumaciae, adversus inexplebilem Mundi infelicis rabiem, adversus pravas peccati suggestiones, naturāq; carnis labem & corruptionem, adversus acerbissima mortis spicula, *πανοωλία* illa, quam divinitus validam contributam habemus, *ασπονδον* bellum gerimus, fortiter pugnamus, feliciter vincimus, heroicè triumphamus, coelestique hæreditate & corona immarcescibili, omnibus fidelibus reposita, ad plenum potimur.

In hac militia & me multis modis exerceri non pudet fateri & palam scribere. Militantium quidem multa sunt genera: sed militia una est, vita hominis super terram, quam qui militiam definivit, illum modo militiae prælium addidisset vero demum &

acri

DEDICATORIA.

acri iudicio rem librasse, non sine
maximo meo malo expertus sum.
Ut enim præteritam vitam tace-
am, omnes, qui me noverunt, &
hoc noverunt, integro jam trien-
nio & ultra, & domi & foris à va-
lidis armatis me miris modis ve-
xatum & exagitatum esse. Domi
quidem, quando mihi, meisq;
mecum domesticis & liberis con-
flictandum fuit cum morbis va-
riis, febribusq; ardentibus, imò
ipsa morte, adeo, ut in prælio illo,
fatis duro, dulcissimam meam
cōjugem non amiserim quidem,
sed præmiserim. Foris: quando
hic ferro corpus, ille animum do-
lis, iste linguam calumniis & argu-
tiis adversus me armavit adeo, ut
verè affirmare possim, me hacten-
us plus mali per calumnias, quàm
per hostes accepisse, injuriamq;
(5 mihi

EPISTOLA

mihi majorem factā esse propter
 aurium infirmitatem, quā ini-
 micorum insidias: Quæ enim est
 calumniatorum natura, in crimi-
 ne vocata sunt omnia, reprehen-
 sumq; , quod in se laudabile, imò
 honorabile: probatū verò nihil.
 Studio sapientiæ quid melius? Id
 à Diabolo esse, calumniatur atro-
 cissima calumnia: Subtilitate Lo-
 gicā quid utilius? pernitiem eam
 Christiano esse, maximeq; nocere
 Theologo, nugatur nugacissima
 calumnia: scribere libros, eosq;
 publici juris facere, & sic rem pub.
 literariam juvare, dicit cacare li-
 bros, obscenissima calūnia: Phi-
 losophiam subjicere sacræ scri-
 pturæ, ejusque axiomata ita cir-
 cumscribere, ne fidei contradi-
 cant, sed potiùs assensum mode-
 stè præbeant, veritatem cœlestem
 suo

DEDICATORIA

in suo loco juvent, promoveant, id
omne nihil esse aliud quam decipere & seducere juventutem, vociferatur insulsiſſima calumnia: me articulorum fidei fundamentum ponere Philosophiam clamat acerbissima calumnia, me regulam & normam fidei constituere rectam rationem mentitur mendacissima calumnia: me philosophiam cum Theologia confundere sine fronte & pudore fingit impudentissima calumnia: me alienam mentem affingere adversario, blaterat stultissima calumnia: me statum controversiæ mutare, nihilq; ad rem respondere, & principibus viris, & universæ Ecclesiæ persuadere sine ratione facit ineptissima calumnia: imo me tanquam incarnatum Diabolum circumscribit diabolica calumnia, &

EPISTOLA

& omnia hæc sub prætextu pietatis & sancti Ecclesiastici ministerii, ipsiusq; Christi. Unde plaustradictorum scripturæ advehuntur, ad se accommodantur, contra me obtorto collo torquentur: nempe quia Diabolus se in Angelū lucis transformare optimè novit, & exactissimè huc quadrat, quod piâ mente & puro affectu canit Ecclesia:

Ach Gott der theure Name dein
Muß ihrer Schalkheit Deckel sein.

Quid autem ego? Rideo furores insanæ calumniæ, & ut Josephus dimisit pallium in manu meretricis, & fugit cum meliore pallo castitatis; ita & ego, projicio pallium in manu calumniatoris & fugo cum rectiore velamento Justitiæ: ne fortè dum velim vindicare vestem corporis, præciosissimum

mum

DEDICATORIA.

mum animæ vestimentum per-
 dam. Memor verò simul fui il-
 lius Basilii: *Ad calumnias*, inquit. Epist. 6
entis, tacendum planè non est, non
ut contradicendo nos ulciscamur;
sed ne mendacio in offensum progres-
sum permittamus, aut eos, qui sedux-
eti sunt, damno inherere sinamus.
 Respondi ergo semel atque ite-
 rum, nullum alium, quàm unicè
 ob hunc expositum finem; & sa-
 tis, imò abundanter (judicent do-
 cti & boni) respondi. Quare tace-
 bo imposterum, non nescius fu-
 riosorū canum rabiem ultra de-
 stinatum tempus, idq; brevissi-
 mum, non durare: & si quis per-
 niciosi humoribus plenus, ægro-
 tationis labem non effugiet, mul-
 tò magis qui hanc omni cholera
 amariorē malignitatem in sei-
 pso recondit atque conservat, ul-
 timi

EPISTOLA

ultimi atque perpetui doloribus morbi laborabit; quod planum à verbis suis est, quæ cum aliis dolorem inferant, quanto magis animum prorumpentis interiment? Nam insidiator & calumniator non aliter seipsum prius interficit, quàm qui accendit ignem, prius concalescit, ut qui duo filices manu cædit, ipse, non lapides, vapulat; qui ad stimulos calcitrat, seipsum ferit: contra verò qui magno animo injuriam perfert, ceu filex, ignis, & stimulus, adversarium ulciscitur, præsertim cum nullas vires injuriantes habeant, sed ceu lustrum facile dissolvuntur. Quocirca non injuriam pati, sed injuriam facere, & nescire pati, malum est, ut inquit Chrysostomus.

om. 43.
in Matth.

Nescire

DEDICATORIA.

Nescire, inquam, pati injuriam, malum est; id enim est, nescire Christum Dominum suum sequi & imitari. Habemus in hac lucta Christum, caput nostrum, praeuntem, facemque praeferentem, qui æterno patri usque ad mortem, mortem autem crucis, obediens factus, reliquit nobis piis exemplar, ut vestigiis ipsius toto vitæ curriculo insistamus. Hunc ergo sequamur, cum hoc omnis generis perverſitates, calamitates & infortunia, cum hoc injurias, calumnias obtrectiones, contumelias, probra, convitia & omnis generis odia & persecutiones, imo mortem ipsam fortiter feramus, patiamur. Vincemus enim & triumphabimus.

Nam

Iob. 16, 33. Nam ipse vicit mundum & per
Heb. 2, 14. mortem abolevit eum, qui mor-
Colos. 2, 15. tis habebat imperium, expolia-
Pf. 86, 19. tisq; imperiis ac potestatibus, ca-
Eph. 4, 8. ptivam duxit captivitatem, & tri-
 umphum de hostibus reportavit
 gloriosissimum, sursumq; rece-
 ptus est in gloriam, ut impleret
 omnia, adeoque corpore à nobis
 modo physico recederet, modo
 autem hyperphysico & planè
Matt. 28, mystico apud nos maneret. No-
v. 20. biscum siquidem est usque ad
Act. 20, 28. consumationem seculi; defendit
Eph. 5, 26. & tuetur Ecclesiam, quam pro-
 prio suo sanguine acquisivit &
Rom. 8, 37. purgavit lavacro aquæ per ver-
Iac. 4, 76. bum, hostesque suos, quos suis
1. Iob. 2, 13. ipse pedibus subjecit, ipsos etiam
14. fidelibus vincendos & calcandos
1. Cor. 10. exposuit. Fidelis etiam Deus, re-
v. 13. demtor noster, qui non finit nos
 tentari,

DEDICATORIA.

& tentari & premi supra id, quod ^{2. Pet. 2, 9.}
 possumus, sed præstat una cum ^{2. Cor. 10. 4}
 tentatione & tribulatione evasio-
 nem, novitq; nos è tentationum
 fluctibus clementer eripere: neq;
 vult, ut diuturna sit hæc lucta, sed ^{2. Cor. 4.}
 tantum momentanea, imò talis, ^{v. 17.}
 quæ æternum pōdus gloriæ con-
 fectura sanctis, ad finem usq; per-
 severantibus. Premimur quidem ^{2. Cor. 4, 9.}
 pii, sed non opprimimur, hæsitamus,
 sed non prorsus hæremus,
 calumnias & persecutiones pati-
 mur, sed non prorsus hæremus,
 calumnias & persecutiones pati-
 mur, sed in ijs non deferimur; de-
 jicimur, sed non perimus. Certi ^{Rom. 8, 28.}
 enim sumus, qui DEUM diligi-
 mus, nobis omnia simul confer-
 re in bonum; & neque mortem,
 neque vitam, neque angelos, ne-
 que principatus, neque instantia,

)) ((

neque

EPISTOLA

neque futura, neque sublimitatem, neque profunditatem, neque calumnias, neque fraudes, neque mendacia neque maledicta, neque ullam aliam rem aut vim seculi hujus posse nos separare à charitate Dei, quæ est in in Christo Jesu, quippe quos ne inferorum quidem portæ superare queant, sed in omnibus plus quàm victores simus per eum qui dilexit nos. Nam, juxta Tertulliani verbum, *sanctorum Christi servorum & Martyrum Agnotbeta Deus pater est; Epistates, Iesus Christus; Xystarches, Spiritus Sanctus.* Et rursus inquit: *Si apud Deum deposueris injuriam, ipse ultor est; si damnum, restitutor est, si dolorem, consolator est; si mortem, ipse resuscitator est.* Injurias

Matt. 16.

v. 18.

Rom. 8.

v. 37.

Tertullianus.

DEDICATORIA.

jurias igitur, quas hactenus passus sum infinitas, damna dolores & mortem ipsam, ego quoque apud DEUM meum deposui, non dubitans, ipsum & ultorem, & restitutorem, & consolatorem, & resuscitatorem mihi futurum. Quocirca in mediis hisce injuriarum furoribus, damnorum cladibus, dolorum cruciatibus, ipsoque mortis periculo constanter toto corde & animo adhæsi DEO meo, omnia ista adversa, fortitudine verè Christiana contemnens, potius piis lucubrationibus Deum colendum & Ecclesiæ inserviendum, quàm animum variis curis & inanibus cogitationibus macerandum defatigundamve ratus.

)()(2

Sub

Sub pressura itaque ista dum fide, constantiam, fortitudinemque in me Christianam probavit misericors & benignissimus Deus, hunc libellum contra Judæorum, Semijudaizantiumque; furoresne dicam an errores directum, concinnare, cum libris meis contra Photinianos scriptis, ob similitudinem argumenti, similemque modum disputandi, & sacram scripturam depravandi, conjungere, & publici juris facere placuit: partim ut tempus, quod sæpissimè molestissimum fluxit, fallerem, mœstitiamque fugarem, partim ne plane sine exercitio, morbo interdum aliquo modo remittente, rebusque meis meliorem faciem præ se ferentibus, essem.

Hoc

DEDICATORIA.

Hoc igitur quicquid est scripti in mediis doloribus, calamitatibus, perturbationibusq; mihi natum, Tuæ Rev. Nobil. & Mag. strenæ loco offerre volui, partim quia nullus dubito Tuam R.N. & M. me illa, qua semper habuit, habere benevolentia, partim ut meum tandem erga T.R. N. & M. affectum *τεκμηρίω* aliquo probarem, quo intelligeret, me adhuc memorem esse maximorum officiorum, quibus T.R.N. & M. Dominus parens *ὁ ἐν τοῖς ἁγίοις*, Vir pietate probatissimus, prudentia amplissimus, atque ita ut genere, sic virtute revera nobilissimus cumulativè affecit. Dominus JESUS CHRISTUS R. T. N. & M. locupletet magis magisque omnium *χα-*

)() (3 ρισμάτων

ΕΠΙΣΤΟΛΑ

πισμάτων & benedictionum genere : conservet eam salvam & florentem quàm diutissimè, ad æternam Sacrosancti nominis divini gloriam, Ecclesiæ emolumentum, & Reipublicæ ornamentum. V Vitteb. Kalend. Jan. anno 1619.

T R. N. & M.

officiosè colens

Jacobus Martini.

*Elenchus capitum præcipuo-
rum in hoc opusculo compre-
bensorum.*

Caput I. Continet procemium	p. 1
II. De naturæ nomine Emmanuel	2
III. De nomine proprio Messiaë Jesus	p. 7
IV. De cognomine Messiaë quod & Christus	p. 19
V. Continet argumentum primum desum- tum ex Gen. 49.v. 10	p. 27
VI. Quomodo suprema potestas penes tri- bum Juda manserit usque ad adven- tum Christi	p. 30
VII. An Herodes Magnus alienigena fuerit an Judæus	p. 33
VIII. Contineas varias interpretationes dicti Patriarchæ Jacobi Gen. 49.v.10.	p. 42
IX. Contineas tres paraphrases v.10. Gen. 49.	p. 46
X. Contineas interpretationum & corrupte- larum Judaicarum refutationes	p. 49
XI. Contineas Argumentum ex cap. 2 v. 7. Haggæi & cap. 3.v.1. Malachiaë desum- tum	p. 58
XII. Contineas alia argumenta ex iisdem locis deprompta	63
XIII Pro-	

- XIII.** probans prophetam Haggæum in
allegato vaticinio non loqui de pace
temporali p. 67.
- XIV.** porro probatur gloriam secundi tem-
pli cōstitisse in gloria exhibiti Messiaë 69
- XV.** Continens quartum argumentum ex
Malachia p. 75
- XVI.** continens verba vaticinii de septua-
ginta hebdomadibus Dan. 9, v. 21.
& seqq. p. 78
- XVII.** De autoritate vaticinii Danielis 79
- XIX.** Docet de quibus septimanis loquatur
vaticinium Danileis p. 82
- XIX.** Quales anni in vaticinio Danielis intel-
ligi debeant, an Lunares an solares 85
- XX.** Demonstrans vaticinium Danielis lo-
qui de primo Christi sive Messiaë ad-
ventu 87
- XXI.** Monstrans initium septimanarum Da-
nielis p. 91
- XXII.** Quomodo angelus LXX. hebdoma-
das in tres dividat partes, & quomodo
supputatio septimanarum & annorum
rectè instituat p. 96
- XXIII.** Refutantur objectiones contra ini-
tium septimanarum Danielis à nobis
cōstitutum, pluribusq; confirmatū 115
- XXIV.** Continens & ostendens mediam sup-
putationem septimanarum Danielis
p. 131
- XXV.** Pro-

- XXV. Probans variis testimoniis Veteris Testamenti Christum venisse p.133
- XXVI. Probans Messiam non debere esse terrenum Monarcham 142
- XXVII. Demonstrans regnum & thronum Davidicum cum ipso Davide incepisse 143
- XXIIX. Probat Messiam venisse à loco nativitati Messiae designato 146
- XXIX. probans quod psalmo 72. doceatur egressum Messiae ante mundum conditum fuisse. 150
- XXX. Quomodo Christus habuerit dominium in Israelitas 153
- XXXI. probat Messiam venisse à defectu oraculorum gentilium 155
- XXXII. Probans Messiam venisse ab abrogatione Ceremoniarum Leviticarum 160
- XXXIII. Proponens argumentum à traditione collegii Eliae desumptum 164
- XXXIV. Continens tres alias traditiones 175
- XXXV. Continens argumentum desumptum à dominatu Romanorum in Judæos 178
- XXXVI. Continens argumentum à facto Judæorum, quod unum Messiam post alterum susceperint, desumptum 182
- XXXVII. Continens argumenta præcipua quibus

quibus Judæi putant, se adventum Mes-
siae negare posse. 189

XXXIIX. continens responsiones ad præce-
dentia argumenta generales 198

XXXIX. Continens responsionem specialem
ad primum argumentum 199

XL. Continens responsiones ad secundum
tertium & quartum argumentum Ju-
dæorum 204

XLI. Continens responsiones ad novem po-
steriora argumenta Iudæorum 209

XLII. Applicatio præcedentium ad Chri-
stum Servatorem nostrum 219

XLIII. Demonstrans matrem Messiae de-
buisse esse virginem 220

XLIV. De loco nativitatis Messiae 250

XLV. De loco educationis & conversationis
p. 251

XLVI, De προδρομῶ & præcurfore Messiae
253

XLVII. De miraculis Messiae 257

XLVIII. De abrogatione ceremoniarum Le-
viticarum & oraculorum ethnicorum
261

XLIX. Docens Messiam debuisse prophe-
tam esse 262

L. Messias debuit esse pauper & humilis
264

LI. De

LI. De rebus gestis Christi ante mortem	267
LII. De passionibus Messiae ex vaticiniis generalioribus demonstratis	283
LIII. De vaticiniis de passionibus Christi specialioribus	302
LIV. De sepultura & incorruptibilitate corporis Messiae	314
LV. De resurrectione Messiae	316
LVI. De baptismi institutione	321
LVII. De Messiae in coelum ascensione	p. 322
LIIX. De Messiae exaltatione ad dexteram Dei	324
LIX. De Spiritus Sancti effusione	326
LX. De Ecclesiae ex omnibus gentibus collectione	329
LXI. De Judæorum excæcatione dissipatione & interitu	332
LXII. Conclusio totius disputationis contra Judæos	334
LXIII. Continens connexionem antecedentium & subsequentium	336
LXIV. Summa religionis Semijudaicae	337
LXV. Major primi capitis Religionis Semijudaicae declaratio	340
LXVI. Pro-	

- LXVI.** Proponitur argumentum Seidelii
quo probare conatur Messiae regnum
debere esse mundanum 343
- LXVII.** Responsio ad fundamentum argu-
menti Seidelii: quo statuit 2. Sam. 7. Da-
vidi & ejus posteritati, ac sic Messiae,
promitti mundanum regnum e-
teras Prophetias omnes ab re
ideoque de nullo alio, quam
regno vaticinari 345
- XXIIX.** Responsio Socini ad argumentum
Seidelii; quod Deus majora præstiterit
quam promiserit 351
- LXIX.** Reijctur disputatio inter Socinum
& Seidelium 353
- LXX.** Responsio auctoris ad argumentum
Seidelii 354
- LXXI.** Demonstratur Socinum quoque vi-
disse auctoris responsionem 356
- LXXII.** Exceptio Seidelii, ad eamque responsio
tum Socini, tum Auctoris 358
- LXXIII.** De cœlesti regno, utrum tantum in
cœlo sit, an etiam in terra 361
- LXXIV.** An ex lege morali dari possit vera
religio, hominem ad vitam æternam
ducens 367
- LXXV.** An Messias tantum Judæis sit pro-
missus 370
- LXXVI.** De promissione factâ Tribus Patri-
archis

archis: Abrahamo, Isaaco & Jacobo,

Anonymi Judaizantis narratio 373

LXXVII. Examen præcedentis discursus 380

LXXVIII. Discursus Anonymi Semijudaizantis de applicatione promissionum, tribus patriarchis de rege futuro factarum, ad tribum Judæ 392

LXXIX. Resolutio præcedentis discursus 396

LXXX. Discursus Anonymi ex cap. 28. 1. 1. Paralip. 2. Sam. 7. & similibus locis 406

LXXXI. Resolutio præcedentis discursus & ad eundem responsio 410

LXXXII. Probat Anonymus, quod Deus propter conditionem non impletam, divisione regnum Israelitarum maxima ejus parte à posteritate Davidis ademptis & tandem totum populum unâ cum regibus suis captivitate Babylonica puniverit 416

LXXXIII. Responsio ad objectiones 421

LXXXIV. de promissionibus, quibus prophætæ liberationem Judæorum à captivitate Babylonica & restitutionem regni & terræ, promittunt, discursus Anonymi 426

LXXXV. Resolutio præcedentis discursus & ad eum responsio 442

86. Pro-

LXXXVI. Probatur ab Anonymo promissionem factam Davidi, non solum ad posteros Davidis, siue Reges, sed ad reliquum quoque populum Israeliticum pertinere 452

LXXXVII. Resolutio præcedentis discursus 457

LXXXIIX. Probatur ab Anonymo, nullum ex posteris Davidis Israeliticum regnum post captivitatem Babyloniam consecutum esse 460

LXXXIX. Resolutio præcedentis discursus 463

XC. Occasionem recitat Anonymus qua se Jesus Nazarenus, ipsius opinione Messiam venditaverit 676

XCI. Respondetur ad præcedentia 480

XCII. Fictio causæ, qua moti primi autores religionis Christianæ, crediderunt Jesum esse regem à prophetis promissum 484

XCIII. Responsio ad præcedentes blasphemias 486

XCIV. Probationes Anonymi Jesum non fuisse regem, quem Judæis promiserunt 506

XCV. Responsiones ad præcedentem discursum & argumenta Anonymi 511

XCVI. Re-

XCVI.	Responsio adversarii ad Genealogiam Christi Matth. 1. & Luc. 3.	574
XCVII.	Resolutio responsionis adversarii	517
XCIIIX.	Rejicit Anonymus probationem nostram ex Esaia petitam : primum (ut sibi imaginatur) ejus loci sententiam explicando	531
XCIX.	Vera textus prophetæ expositio	538
C.	Examen consequentiarum quas Anonymus ex textu Prophetiæ colligit	560
CI.	Responsiones adversarii ad nostra argumenta, quæ circa prophetiam hanc movemus	572
CII.	Examen responsionum Anonymi	577
CIII.	Illusio dicti Esaia 53. cap. allegati à Matth. c. 8.	589
CIV.	Resolutio præcedentis discursus & cum primis quoad caput 52. Esaia	599
CV.	Peculiaris capitis LIII. Esaia consideratio & primum quidem generalis	621
CVI.	Specialis verborum cap. 53. Esaia explicatio & Anonymi refutatio	626
CVII.	De nonnullis Porismatis Anonymi	665

CVIII. Anonymi interpretatio Psalmi CX.

671

CIX. Responsio generalis ad præcedentem
discursum Psalmi CX.

677

CX. Responsiones speciales ad discursum A-
nonymi de psalmo 110.

p. 693

CXI. Depravationes variorum locorum Ve-
teris Testamenti in Novo allegatorum

710

CXII. & ultimum Resolutio præcedentium
& ad ea responsio

722

LIBER TERTIVS.

DE

MESSIA.

Contra Iudeos & Semijudizantes.

CAPUT I.

Continens Proemium.

S*Ine controversia magnum est pietatis mysterium, quod DEUS conspicuus factus est in carne, 1. Timoth. 3. v. 16. Nam non solum omnem intelligentiam nostre imbecillitatis, & omnem experientiam ingenij humani excedit: Verum etiam totam universitatem, imò omne miraculum superat, quod desumpta ex nobis natura ejusdem honoris in eo, qui sum sit, reddita est particeps, adeò ut nulla videatur adorationis esse differentia, sed per naturam, quæ cernitur, adoratur divinitas, ut loquitur Theodoretus. Unus enim idemq; CHRISTUS, creator hominis & redemptor, DEUS ex DEO, homo pro homine: Filius Dei ante secula, Filius hominis pro seculo: forma servi pro libertate servorum. Audis quidem Deum, sed servatorem; audis DEUM, sed CHRISTUM: Separari enim hoc appellationis diversitate non valet,*

A

quod

pretatur, Deus manifestatus est in carne, 1. Tim. 3. v. ult. Seu ὁ λόγος (id est Filius Dei unigenitus) Caro factus est, Joh. 1. v. 14. Notantur igitur voce ista duae naturae, divina & humana, videlicet persona admirabilis, Θεάνθρωπος. Hoc est: Sic est Deus (Act. 10. v. 8.) ut omnis plenitudo Deitatis habitet in ipso σωματικῶς Coloss. 2. v. 9. Audiendi igitur non sunt, qui hoc nomen ad ipsam duarum naturarum hypostaticam unionem non referunt: quod enim nisi statuatur, nihil hic de filio dicetur, quod non competat omnibus aliis; quos Dominus liberavit & in gratiam recepit. Sequamur ergo Galatini interpretationem, qui lib. 3. cap. 18. in haec verba desinit: Naturae nomen est EMMANUEL. Constat enim naturam ipsam, quae dat rei formam, nomen quoque idem rei dare: Sicut dat homini & humanitatem, & nomen, quod est Homo. Non enim Homo nominatur aliquis, nisi propter Hominis naturam, cuius est particeps. Ita quoque Messias noster Emmanuel, quod est, si interprete- ris, nobiscum Deus: Hoc est, Deus & Homo & à Spiritu Sancto & à Matre dictus est: & talis etiam à Christianis omnibus, & creditur & vocatur, cum duabus participet naturis, divinâ & humanâ.

Sunt, qui statuunt, licet duae naturae diversissimae, Divina & humana, nomine hoc, Emmanuel, atq; sic ratio personae admirabilis, videlicet persona Θεάνθρωπος, indigentur, simul tamen

*personæ huius notari officium, nempe efficere, ut
 Deus nobiscum sit, b. e. Deum nobis reconciliare,
 proprium & faventem reddere. Non quidem pla-
 nè contradicimus, cum officium ex ratione perso-
 næ dependeat, ac propter officium hoc, finemque
 Deus assumerit humanam naturam; modo illa
 significatio maneat primaria, & hæc statuatur
 secundaria ac per bonam consequentiam ex illa
 derivata. In sententia hac videtur esse Augusti-
 nus de Gen. ad Lit. lib. 8. c. 18. Messias noster, in-
 quit, ex genere Israel factus Emmanuel, nobi-
 scum Deus, reconciliavit nos Deo, hominum
 & Dei homo mediator, Verbum apud Deum,
 Caro apud nos, Verbum. Caro inter Deum &
 inter nos. Quocirca merito Matthæus cap. 1, 22.
 postquam recitasset, quod Angelus Mariæ dixe-
 rat, rationemq; ab Angelo redditam, fideliter ex-
 posuerat, subiecit, inquiens: Hoc autem to-
 tum factum est, ut impleretur, quod dictum
 est à Domino per Prophetam: Ecce virgo con-
 cipiet & pariet filium, & vocabit nomen ejus
 Emmanuel: quod est, si interpreteris, NOBIS-
 CUM DEUS. Quid hoc totum? nempe non
 tantum, quod Angelus annuntiavit virgini, ex
 ea nasciturum, qui servet populum; sed etiam,
 quod sit vocatus JESUS, & explicatum sit ejus
 officium, quod est populum suum à peccatis serva-
 re: In quem verò finem hoc totum factum est?
 Ut impleretur (addit) quod dictum est per Pro-
 phetam. Docet ergo Evangelista interpretatione
 hac,*

*hac, Esaiam vaticinatum fuisse, Messiam non purum hominem futurum; sed HOMINEM-DE-
 U M, quod alioqui non potuisset servare populum
 à peccatis, nisi fuisset EMMANUEL, NOBI-
 SCUM-DEUS: nempe qui sua Deitate vim daret
 sanguini, quo nos erat redempturus. Pertinet hoc,
 quod in Actis cap. 20. v. 28. dicit Apostulus: Deum
 redemisse Ecclesiam sanguine suo. Nota, sangui-
 ne suo, inquit Apostolus, non alieno. Sanguine
 quidem: quia sine sanguinis effusione non fit re-
 missio. Suo autem: si enim non fuisset Dei sanguis,
 vim redimendi peccata non habuisset. Ergo nomi-
 nis EMMANUEL, interpretatio, à Matthæo al-
 lata de Messia, fuit propria & per se, demonstra-
 vitq; Messiam ideò vocari EMMANUE, quod per
 se verus in carne nostra sit manifestatus DEUS,
 idq; in hunc finem, ut suum à peccatis servaret
 populum.*

*Galatinus lib. 3. c. 18. verba Hebræa Esaiæ cap.
 septimo הנה העלמה הררהו ילדת בן וקראתה
 שמו עמנו אלהא reddidit: Ecce virgo conci-
 piet & pariet filium & vocabit I P S A nomen
 ejus Emmanuel. Et addit, iquod Hebræa litera
 sic prorsus dicat.*

*Et res plana est, non adhibetur genus Mascu-
 linum, ut dicatur ויקרא Vajikra, sed fœmininum
 tertie personæ, ויקראתה vekarath ipsa vocabit.
 Addimus tertie personæ. Nam Pagninus, quem
 sequitur Ariæmontanus, vertit in secunda per-
 sona, vocabis. Verum putamus nos, vocem Hebræ-*

am commodius ac verius sumi in tertia, quàm in secunda persona. Ad formam enim secunde personæ requiritur, ut litera finalis Δ subiectum habeat punctum scheva: quod hic deest: sicq; vera Galatini versio arguitur, ut sit sensus: Ecce virgo cōcipiet & pariet filium, & vocabit (scilicet *IPSA* virgo, mater pueri nascituri) nomen ejus Emmanuel. Nec obstat, quod apud Matthæum legatur καὶ καλέσεις, & vocabis, scilicet *ô* virgo. Angelus enim allegando Prophetiam, ipsam simul ad Mariam, quâ cum eam loquebatur, ipsiq; annūciabat, quod futura esset (etiam si virgo) mater Domini Messia, applicaret. Taceo, quod lectio variet, & in plerisq; legatur exemplaribus καὶ καλέσῃ, id est, & vocabūt, vel & vocabitur. Quâ quoq; lectionem Syrus paraphrastes sequitur, urgetq; eam Epiphanius in Anchorato, & retinet Iustinus Martyr in Dialogo πρὸς τὸν Φωκά: Erasmus quoq; qui simul in versione sequitur veterem interpretem, ut qui venterit, & vocabunt. Piscator in Matthæum existimat, Interpretem veterem legisse καὶ καλέσῃ, & vertisse illud: Et vocabunt, forma loquendi impersonali, ad imitationem Hebræorum, qui etiam formula illa impersonaliter interdum uti videantur, ut Esa. 9. v. 6. ubi in Hebræo est, יוּשׁ נִקְרָא Et vocavit nomen ejus: Græcus reddidit Ἐ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ & sic phrasin illam, tanquam per ellipsin nominis, unusquisq; accepit impersonaliter. Interest autē, quod

quòd hoc loco adhibeatur genus masculinum; in altero verò, de quo agimus, est fœmininum.

Cæterum subjicit Galatinus, id verò, nempe ipsam virginem matrem imposituram nomen filio) non sine causa à Prophetâ dici: sed ostendit eo, Messiam non habiturum hominem patrem, qui ei nomen imponeret. Patres enim apud Hebræos ferè semper, & non Matres, filijs nomina imponere solebant, ut & ex veteri Testamento multis in locis apparet, & ex nativitate Johannis Baptistæ manifestè colligitur. Quod etiam (pergit) Angelus videtur insinuisse in eo, quod Mariæ dixit: Vocabis nomen ejus JESUM. Vocabis, inquit, non vocabitur: ut cum Propheta se convenisse palam ostenderet. Quid? quòd nominis impositio fuit herilis potestatis & imperij testimonium, ut apparet Genes. 2. v. 19. Dan. 1. v. 7. Jus itaq; nominis tribuendi non matri nisi ex Patris consensu conveniebat. Quocirca hac ratione reverà significatur filium hunc, ut hominem, fore ἀπ' αὐτῆς.

CAPUT III.

De nomine proprio Messiaë,

I E S U S.

Nomen impositionis proprium Messiaë est duplex, Nomen & Cognomen, JESUS CHRISTUS.

Nomen igitur est Ἰησοῦς IESUS, quod origine sua Hebraeum est, ibi³ scribitur יֵשׁוּעַ & significat ejusmodi Servatorem, qui ipso opere nos servat, est q³ ipsa salus nostra, quod, ut & nomen יֵשׁוּעַ salus, auxilium, est à יָשׁוּעַ servavit: habet q³ verbū illud cognationem cum verbis שָׁחַגַּג Schagag & שָׁחַגַּח Schagah, aspexit, respexit; ut etiam ab illis descēdere videntur Germanica nostra *schawen* *sehen*. Nam servare sive salvare, est oculis misericordie adspicere. Verū nostrum יֵשׁוּעַ pleniorē & magis Emphaticam habet significationē: nempe significat, ad miseros, perditos ac omni ope destitutos accurrere, eos non tantum aspiciendo, sed potius ipso opere servando & liberando. A verbo isto descendere & per Aphæresin formari videtur Græca illa, $\sigma\alpha\omega$, $\sigma\acute{\alpha}\zeta\omega$, $\sigma\upsilon\acute{o}\omega$, $\sigma\alpha\acute{\omega}\zeta\omega$, $\lambda\alpha\sigma\acute{\omega}\zeta\omega$, $\lambda\alpha\sigma\acute{\omega}\zeta\epsilon\mu\alpha\iota$, salvo, servo: Item $\sigma\omega\tau\eta\rho$, soter, salvator, $\sigma\omega\text{ῶ}$ sopes: ut sic nomen hoc, Ἰησοῦς , indicet ejusmodi servatorem, qui non tantum aspiciendo, sed potius ipso opere nos servet ac liberet, summōq³ desiderio & studio ad nos accurrat, quò ipso factō opem ferat. Latinum verò Salus non incōmode derivatur ab Hebræo שָׁלֵו Schaleu, salvus & felix fuit. Hinc salus, & Germanicum *selig*/vide Buntingium in Genealog. Christi. Rab. benu Heccados in libro נִיחַי גַּלְעֵיָא Gale razeia, allegante Galatino, Antonium consulē alloquens, hac de nomine illo inter cetera dicit: Quia Messias homines salvabit, vocabitur יֵשׁוּעַ Jesuab, Gentes

Gentes autem alterius nationis, quæ fidem ejus sectabantur, vocabunt eum JESUM. Et propterea invenies hoc nomen JESU designatum in textu Gen. 49. cap. Non recedet sceptrum de Iuda, in primis literis horum verborum יְהוֹשִׁיעַ וְלוֹ Iavo filo velo. Si enim acceperis primas literas harum dictionum יֵשׁוּ IESU eadem literæ conficient. Hæc (addit Galatinus) Rabbeni ille, quem Judæi Magistrum nostrum sanctum vocant. Idem Capnio & alij volunt, nomen JESUS affinitatem quandam habere cum voce יֵשׁ, Iesch, quæ existentiam & subsistentiam significat. Nam Christus in duabus suis naturis, Divina & Humana, unam constituit subsistentiam, hypostasim ac personam individuum, indissolubilem & inseparabilem, in quo salus nostra consistit. Nonnulli Hebræarum literarum Doctores tradunt, nomen JESU esse à Nomine IEHOVA, vel ipsum nomen IEHOVA, nempe antea ineffabile, in nomine IESU effabile factum. Nam (ut apud Galatinum rem explicat Hagostriatus) principales ipsius nominis יְהוֹשִׁיעַ literas tres esse constat: videlicet Iod, He, Vau: cum quarta non sit nisi secunda, quæ bis in eodem nomine ponitur, secundo scilicet & quarto loco: Quæ quidem tres liberae his nostris correspondere videntur. I. H. V. Hæ vero simul junctæ hoc modo Ihu, hoc benedictum nomen efficiunt. Titulus autem superponitur, ut crux, per quam salvati sumus, designetur.

Henricus Buntingius in Genealogia Christi paulo aliter idem ostendens: Hebraistæ nonnulli,

A S

inquit,

inquit, contendunt, nomen J E H O V A ineffabile in nomine J E S U sive J E H O S C H U A , insertione literæ Schin , effabile factum esse, atque ita J E S U M ipsum J E H O V A M salutem nostram designare in secunda persona Trinitatis. Quamvis tamen magnum illud nomen Tetragrammaton omnibus tribus personis in Trinitate sit commune & יהוה Iehova scribatur, ipsumque conditorem omnium aliarum essentiarum significet: sed in nomine J E S U ישוע sive J e h o s c h u a יהושע due literæ conjunctæ Schin & Ain in nomine Mediatoris nostri, velut in ipso J E H O V A conjunctæ duas Christi naturas in se mutuè subsistentes, unamque personam constituentes, designare videntur. Sunt quidem (concludit Buntingus) hæc piæ cogitationes an verè sint certæ ac veræ & naturæ illarum vocum conveniant, meritò dubitatur.

Galatinus lib. 3. cap. 20. opinionem à se attatam, tantum abest, ut in medio ac dubio relinquat, ut potius eam planè reijciat, his rationibus ac verbis: Id profectò pulcrum esset, si in omni lingua verificari posset. Tres enim istæ nominis DEI (Tetragrammaton) literæ, non nisi cum nomine J E S U S latinis literis scripto hanc habere videtur conformationem. Nam Hebraicis quidem literis sic scribitur. ישוע , Græcis autem sic Ιησους : Ex quibus omnibus præter primam, nulla alia ponitur litera earum, ex quibus nomen Dei Tetragrammaton conficitur. Quare

cum

um hac literarum similitudo in lingua Hebræa
ut de alijs taceam) non servetur, in qua potissi-
mum servari deberet, cum utrumque nomen He-
braicum sit, minimè dicendum videtur, hoc no-
men JESU, nomen Dei Tetragrammaton o-
mnino esse. Nam etsi Christus nomine Dei (Tetra-
grammaton) propriè ac directè, tanquã verò Deo
vocandus sit: nomẽ tamẽ illud cum secundũ divinã
naturam duntaxat ei conveniat, hoc autẽ nomen
IESUS secundũ utramq; naturam & Divinam &
Humanam illi competat; consequens procul dubio
est, hoc nõ esse illud, neq; idẽ utriusq; significatum.

Ex falsa hac & rejecta opinione originẽ duce-
re videtur consuetudo illorũ, qui in latina scripti-
one inserunt aspirationẽ H & pro IESUS scribunt
IHESUS: ut illa hodieq; usitatissima est omnibus
Iesuitis & Pontificijs, quando per abbreviationem
nomẽ IESVS scribunt tribus literis cum superimpo-
sita cruce IHS. Verũ an scriptio illa defendi pos-
sit, meritò dubitatur: Cum vox latina non sit fa-
cta ad imitationem dictionis Hebrææ יהוה sed
Græcæ Ιησους: undẽ etiam fere eandem retinet
inflectionem in casibus obliquis. Quia igitur in
Græca lingua non est litera sive aspiratio H, quæ
tamen esse inibi posset hoc modo, ιησους, perperam
in latina inseri videtur. Quid? quod etiam in
Hebræo non sit simplex aspiratio H: sed CH. Schin
enim est SCH, neque H eo loco posita, quo in la-
tinas

*tina dictione. Scribendum ergo foret vel JESCHVS
vel JEHSUS non JHESUS.*

Buntingus quidem, loco allegato, existimat, nihil referre, sive absq³ aspiratione sive cum aspiratione H, nomen JESU scribatur. Si enim, inquit, litteram H inserueris, tunc nomen JHESUS ad Jeho-
sua pulcrè alludit, & cum יהושע Hoschiag verbo tertiae conjugationis congruentiam habet, talè significans Servatorem, qui ipso facto opem fert: vero, ut Græci faciunt, absq³ aspiratione Ιησους JESUS sine H scribatur, tunc IESUS sicut Hebræum יהושע talem significat servatorem, qui est ipsa salus, sapientia, justitia, sanctificatio & redemptio nostra I. Cor. I.

Verum Buntingus mutat statum questionis: Quandoquidem non quaestio est, quomodo per allusionem quandā fingi possit scriptio latina nominis IESUS: sed hoc queritur, quomodo ratione vera derivationis ac proxime originis scribi debeat. Constat ex dictis, quod latina dictio, IESUS, non immediatè derivetur ab Hebræa יהושע sed à Græca Ιησους. Quia ergo hæc aspiratione caret, non video, quomodo in latinam inseri queat: quippe quæ etiam fere in cæteris casibus omnibus illam imitatur: adeoq³ non tã latinè, quàm Gracè declinetur, & sic proximam suam originem ubiq³ imitetur.

Cæterum est quoq³ punctatio in dictione Hebræa probè notanda. Bifariam enim usurpatur, ut Nomen propriū & ut appellativum. Ergo quando sub prima litera י Iod invenitur Zere (יֵ) & sub ul-

tima

ma A in פ Parach (-) ut prima syllaba longa, & prima brevis constitatur, tunc יֵשׁוּעַ Ieschua i-
em est, quod Iesus sive Ἰησους, est q̄ nomen propri-
um, de quo agimus, nempe Domini nostri ἸΗΣΟΥ
CHRISTI, qui est ipsa redemptio & salus nostra.
Quando vero sub initiali litera י Iod invenitur
ceva(:) & sub finali פ Ain Cametz (ֿ) proinde q̄
primam syllabam corripit, & ultimam producit,
tunc יְשׁוּעָה nomen est appellativum generis fœ-
mini, significans salutem & liberationem. Illo mo-
do eo utitur Ezras cap. 3. lib. 3. qui in persona Dei
patris loquens sic ait; יְגִדָּה בְּנֵי יֵשׁוּעַ עִם אֲוֹתָם
ב. e. Revelabitur filius meus JE-
sus cum iis, qui cum eo lætabuntur, Et rursus
יָמוּת בְּנֵי יֵשׁוּעַ וַיָּשׁוּב אֵלַי הָעוֹלָם id est:
Moritur filius meus JESUS & convertetur ad
me seculum. Hoc modo scriptum legitur Gen. 49.
v. 18. לִישׁוּעָתְךָ Salutem tuam expectavi Do-
mine Psal. 3. v. 9. Domini est יְשׁוּעָה salus su-
per populum tuum benedictio tua. Psal. 14. v. 7.
Quis dabit ex Sion יְשׁוּעָה salutem Israel. Et
Habac. c. 3. iuquit v. 18: וְאֲנִי בִּהְיוֹתָ אֶעֱלוֹתָ
אֲגִידָּה בְּאֵרֶהֱשִׁי יְעִי Hoc est: Ego autem in
Deo gaudebo & exultabo in Deo saluti meo.

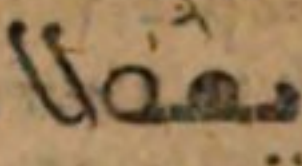
Ex Etymologia huius Nominis hætenus expli-
cata, liquet, quod maxime intendimus, nempe esse
proprium Messiae, ei q̄ præ omnibus aliis nominibus
attributum, tam q̄ excellens & peculiare. Cætera
namq̄ nomina, quibus etiam quam plurimis à
Prophetis

*Propheta est appellatus ab ipsius salvationis fa-
 muntur effectu, & vel tantum principium, vel tan-
 tum medium, vel tantum finem salvationis signi-
 ficant: Verum hoc nomen JESUS totum nostrum
 salutis processum, principium scilicet, medium &
 finem, sufficienter continet & exprimit: quare &
 cetera omnia in se includit nomina: proinde
 hoc magis quam alio aliquo Messias nominari de-
 buit, Gal. d. l. Unde etiam Galatinus, & qui hunc
 sequuntur, contendunt, Nomen hoc adeo proprium
 esse Messie, ut nulli alij unquam fuerit attributum.
 Cujus sue opinionis rationes adferunt ferè has i-
 psas, I. Quia enim per solū Messiam Genus huma-
 num servari, ipseque solus noster Redemptor & sal-
 esse debebat, & vero Nomen JESUS servatorem
 perfectum & absolutum significat; certū est, nemi-
 ni alij propriè, sed soli Messie, convenire posse: Et
 quod soli servatori proprium id alijs commune es-
 se nullo modo debebat. II. Quia יהושע nomen sim-
 plex est, derivatum à radice שׁע salvavit
 יהושע Iehoschua verò est compositum ex יהוה
 IEHOVA & שׁע Schuag quod salutē & felici-
 tatē. III. Quia ישוע Iesua sive JESUS idem si-
 gnificat, quod Salvator, sive salvatio ipsa שׁע
 Iehoschua verò Deus salvabit, redditur: ut ita ex
 nomine ipso patefceret, nullius illorum, qui nomen
 Iehoschua habuerunt, esse salvare: sed solius Dei,
 qui humane nature hypostaticè unitus, esset hu-
 mani generis verus & unicus ישוע Iesua sive
 JESUS.*

JESUS, hoc est *Salvator*. **IV.** Tandem ajunt, Ges-
serunt quidem in Veteri Testamento officij, sic no-
minis quoque typum Iehoschua populi Israelitici
dux celeberrimus, & ejusdem nominis summus
Sacerdos, Hag. i. v. i. cap. 2. v. 3. & 5. Zachar. 3.
v. i. & seqq. Ecclef. 49. v. 14. nemo tamen unquā
nomine **JESU** vocatus fuit. Nam quos tres vulgō
numerant, Iesum Nave, Iesum Syrach, & Iesum
Iesodech: & typum veri **JESU** extitisse ajunt:
quod quemadmodum Iesus Nave vir fortissimus,
devictis hostibus, populum Israeliticum in terram
promissionis introduxit: Et Iesus Syrach sapien-
tissimus Doctor suis temporibus sapientiam reno-
vavit: Et tandem Iesus Iesodech sacerdos sanctis-
simus templum Domini exædificavit: Ita verus
JESUS sua fortitudine, hostibus humani generis
omnibus superatis, fideles suos in patriam cele-
stem introduxit: sua sapientia ac doctrina verē
cælesti ac divina mundum illuminavit: suaq; san-
ctitate Sacerdos in æternum constitutus, spiritu-
ale templum, nempe Ecclesiam, ex vivis & electis
lapidibus construxit: illi, inquam, non יֵשׁוּהוּ Iesua
id est, **JESUS** vocati sunt, sed יְהוֹשֻׁעַ Iehoschua
quod non est idem nomen atque יֵשׁוּהוּ Iesua, id
est, Iesus, sed longē aliud nempe aliam habens E-
tymologiam & significationem.

Verū enim vero ut ut isthæc in speciem veri dispu-
tentur: res ipsa tamen loquitur I. יֵשׁוּעַ contractū
esse ex יְהוֹשֻׁעַ ut יוֹסֵף Ioseph pro יְהוֹסֵף quod
extat

extat Psalmo 81.v.6. Et probatur sententia ha-
 alterius: quia Esdræ cap. 3.v.2. Iosadaci filius vo-
 catur יְשׁוּעָה qui apud Prophetam Haggæum pas-
 sim appellatur יְשׁוּעָה. Syrus quoq; eodem modo

hoc nomen scribit II. Deinde No-
 men יְשׁוּעָה in veteri Testamento diversis tribui:
 Sic extat Esdr. 2.v.2:2. Paralip. 31.v.15. Act. 7.v.
 45. Colos. 4.v.11. Hebr. 4.v.11. Ex quibus colligitur
 & hæc non duo distincta nomina esse, sed unum; &
 non tantum Messia, verum etiam alijs hominibus
 tributum fuisse.

Concedim9 igitur Nomen Jesu ita propriū fuisse
 & esse, ut ipsi soli σωτήρ & primario cōpetat: ut-
 pote qui sol9 ver9 est Iesus noster, sol9 perfectus &
 absolutus noster salvator, solus vera certaq; salus
 nostra: Cæteris tantū δευτέρας tribuatur, vel quia
 sunt typi veri hujus nostri Servatoris: vel ut no-
 men illud impositum sit recordatio salutis nobis
 per Christum vel acquisita vel acquirendæ.

Ex hæten9 disputatis certissimè colligitur, no-
 men hoc Jesus non solum utramq; naturā, Divinā
 & Humanā, quæ in Messia hypostaticè uniendæ e-
 rāt, connotare; sed ipsā quoq; generis humani salu-
 tē, quam ipse operatur9 erat, aptissimè significare
 & insinuare: unde etiā Angel9 impositionis & εὐ-
 μ8 huj9 rationē unicè desumit, illaq; Iosepho in-
 culcat Matth. 1.v.21. Vocabis nomē ejus IESUS:
 quia

quia IPSE SALVUM FACIET populum suum à peccatis suis.

Et est quidem nomen hoc Messiaë nostrò in tempore ab Angelo datum : interim tamen ab æterno per æternam quandam prædestinationem à Patre æterno illi consecratum, & postmodum ab eodem Prophetis revelatum. De quo eleganter & piè Bernhardus Sermone in Cænam Domini pag. 1710. Suspirat sponsa & dicit cum Mose : Ostende mihi te ipsum. Nec immeritò. Ipse enim JESUS, qui dulcis in voce, dulcis in facie, dulcis in nomine, dulcis in opere, dulcior apparebit in Deitatis visione. Verè dulcis in voce, de cujus ore lac & mel procedit : Diffusa n. est gratias in labiis suis. Verè dulcis in facie : Speciosus enim est, non solum præ filiis hominum, sed etiam præ millibus Angelorum. Verè dulcis est in nomine. DULCE enim NOMEN ET SUAVE JESUS CONSECRATUM AB ÆTERNO, anuntiatum ab Angelo, prophetatū Salomonis oraculo, qui ait : oleum effusum nomen tuum &c. vide ipsum Bernardum.

Ceterum quoniam & Gentes in Messiam hunc erant credituri, perq; ipsum servandi, nomen hoc JESUS non solum Prophetis & Judæis, sed etiam multis ex Ethnicis in medio Ethnicismo revelatum fuit. Nam Sibylla mul-

ta clarissimè de Messia & nomine ejus **JESU CHRISTI** in suis scriptis habebāt, adeo, ut vetustissimi Patres, Iustinus, Anaxagoras, Clemens Alexandrinus, Lactantius, Augustinus, & alij Sibyllarum testimonia citent frequentissima. Quinimo Clemens lib. 9. Strom. dicit: Paulum Apostolum gentiles hortatum fuisse ad lectionem Sibyllarum. *Extat etiam carmen Sibyllæ Erythrææ* (de qua Augustinus ait lib. 18. de Civitate Dei cap. 23. in fine, Nonnulli sanè Erythræam Sibyllam non Romuli; sed Belli Trojani tempore fuisse, scripserunt) *satis celebre, cujus capitales literæ faciunt hanc sententiam: IESUS CHRISTUS DEI FILIUS SALVATOR.* Legi potest carmen hoc in oratione Constantini Magni ad Sanctorum cætum: quæ extat apud Eusebium post Constantini vitam. Inter alia etiam meminit Constantinus, Ciceronem in hæc carmina incidisse, eaq; latina fecisse. Et licet illa in operibus Ciceronis non habeantur; libro tamen secundo de divinatione, affirmat M. Tullius, se Carmina Sibyllæ vidisse, quæ literis initialibus certam reddiderunt sententiam, quod genus Carminis dicitur ἀνέρος ὕμνος. Unde manifestum est, cum alia Sibyllæ carmina, quorum literæ capitales aliquid certi significant, non dentur, Ciceronem hæc ipsa legisse. De hoc ipso Carmine ita Augustinus d. l. Vir clarissi-

clarissimus Flaccianus, *inquit*, qui etiam pro-
 consul fuit, homo facilimæ facundiæ, mul-
 tæque doctrinæ, cum de CHRISTO loque-
 remur, Græcum nobis codicem protulit;
 Carmina, dicens, esse Sibyllæ Erythrææ:
 ubi ostendit quodam loco in capitibus ver-
 suum ordinem literarum ita se habentem,
 ut hæc in eo verba legerentur: *Ἰησὺς Χριστὸς
 Θεὸς ἡμῶν σωτὴρ*: **JESUS CHRISTUS
 DEI FILIUS SALVATOR.** U-
 bi etiam eosdem versus latinè redditos leges.
Vide meas Exercitationes Metaphysicas lib. 2.

Theor. 9. *Atque hætenus de Nomine*

JESU: *sequitur Cognomen*
CHRISTUS.

CAPUT IV.

De Cognomine Messiaë,
 quod est Christus;

*Cognomen, CHRISTUS, quod spectat;
 Græcum illud est. Nam à χρίσμαι, ungor, inun-
 gor, descendit Χριστός, quod est unctus, inun-
 ctus, perunctus. Sicut eodem sensu apud He-
 braeos משיח Messias unctus dicitur Psal. 105.
 v. 15. 1. Sam. 24. v. 7. Nam משיח est unxit &
 inunxit, et quidem oleo propriè, ut solebant ungi
 Reges & Sacerdotes ad officia. Niphal משיח
 unctus fuit.*

B 2

Ergo

*Ergo ab unctione hac est denominatio. Quem-
admodum enim in Veteri Testamento in officij
sui inauguratione ungi solebant, Lev. 4. v. 3.
Ita D E U S Pater Christum unxit oleo, non
quidem more illorum, externo, sed interno &
vero leticia oleo, hoc est, spiritu & potentia ul-
tra consortes suos, ut ita super virgultum illud
Isai requiesceret Spiritus sapientia, scientia,
roboris & fortitudinis sine mensura. Vti illud
in Psalmis & Prophetis prae dictum fuit Psalm.
45. v. 8. Diligis iustitiam & odio habes impi-
etatem, propterea unxit te D E U S, Deus tuus
oleo gaudij prae participibus tuis. Sic Esaie
61. v. 1. Spiritus Domini Iehovæ super me, eò
quod unxerit Iehova me. Et Danielis 9. v.
25. Hebdomada septuaginta decisa sunt super
populum tuum, & super urbem sanctam tuam
ad finiendam praevaricationem & ad iustitiam
seculorum adducendam & finiendam visionem
& prophetiam, & UNGENDAM SAN-
CTITATEM SANCTITATUM.*

*Ut autem Unctio hac in Veteri Testamento
fuit prae dicta: ita in Novo Christo expressè at-
tributa, ut Actuum 10. v. 38. ubi Petrus inquit:
Iesum Nazarenum unxit Deus Spiritu san-
cto & virtute. Et Hebr. 1. v. 9. illud Psalmi
45. expressè ad Christum accommodatur; ubi
ita Apostolus: Dilexisti (inquit) iustitiam &
odisti iniquitatem: Propterea unxit te
D E U S,*

DEUS, DEUS tuus oleo exaltationis ultra
 consortes tuos. *Hinc etiam CHRITI sive*
Messiae titulum sibi ipsi Salvator noster vendi-
cat Iohan. 4. v. 6. *Angeli denunciant* Luc. 2.
 v. 11. *Diaboli contremiscentes proclamant* Luc.
 4. v. 41. *Discipuli ejus profitentur*, Matth.
 16. v. 16. *nec non constantissime propugnāt* Ioh.
 2. v. 1. 2. & 22. Item 1, Ioh. 4. v. 2. 3. 14. 15.

A quo nostro Messia sive Christo nos, qui in
eum credimus & fiduciam nostram collocamus,
Christiani dicti sumus, & quidem primò omni-
um Antiochie Actor. 11. v. 26. unde quoque
non immeritò κύριος & ἡμῶν noster Dominus
appellatur. Nam tametsi solis Judæis, quo ad
nativitatem & externam conversationem, pro-
missus esset, Rom. 15. v. 8. quoad reconciliatio-
nem tamen nulla est distinctio Judæi & Græci.
Idem enim est Dominus omnium Rom. 10. v.
12. Act. 10. v. 36. Idemq; est omnium σωτήρ,
maxime verò fidelium 2. Timoth. 4. v. 10.

Cum autem, ut in progressu docebimus,
Christi Persona constet duabus naturis: Divi-
na & Humana; Unctio hac non de illa, sed
tantum de hac intelligenda est. Juxta Divi-
nam enim Naturam λόγος & non poterat ungi:
nempe à quo, ut à Patre, Spiritus Sanctus pro-
cedit, ut non tam ungi, quam ungere rectè dica-
tur: Imò, ut utar verbis Damasceni, Χρίσις ἡ
θεότης τῆς ἀνθρώπου φύσεως &, ipsa Deitas unctio
humanitatis est; de fide Orthod. lib. 3. c. 3.

Vnctionis hujus rationem duplicem facit Scriptura: Vnam, qua λόγος ipse Humanam Naturam assumendo, eandem proprii sui Spiritus plenitudine unxit, atque ita oleo deitatis suae sacratissimam carnem suam perfudit, juxta illud Apostoli ad Col. 2. v. 9. In Christo inhabitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter. Et Propheta David accuratè praefixit tempus, quo haec unctio futura esset loco antea allegato. De hoc etiam unctionis modo loquitur Damascenus, quando inquit: τὸ δὲ, Χριστός, ὄνομα τῆς ὑπαστάσεως λέγομεν, ἢ μυενοτρόπως λεγόμενον, ἀλλὰ τῶν δύο φύσεων ὑπάρχον σημαντικόν: αὐτὸς γὰρ ἑαυτὸν ἔχεισε, χρίων μὲν ὡς Θεὸς τὸ σῶμα τῇ ἰσότητι αὐτοῦ, χρίομεν δὲ ὡς ἄνθρωπος. Nomen, Christus, personae dicimus non unimode dictum, sed duarum Naturarum esse significatum. Ipse enim se ipsum unxit, ungens quidem ut DEVS, sua Deitate corpus, unctus autem ut homo.

Alter Vnctionis modus est, quo DEVS Pater Christum, ut hominē, unxit oleo laetitiae, hoc est, Spiritu Sancto, praef consortibus suis. De Vnctione hac pleraque loca antea allegata, ut Psal. 45. v. 8. Es. 11. v. 1. cap. 61. v. 1. notanda & intelligenda sunt. Loquitur etiam de ipsa Commentator Latinus super allegatum locum Damasceni his verbis: Praeter hanc (nempe
jam

jam explicatam) & alia invenitur uncti-
onis ratio, in solo etiam Domino nostro
Jesu Christo locum habens; de qua Psal.
45. Propterea te unxit Deus, Deus tu-
us oleo laticiae præ consortibus tuis; Ubi
Pater cœlestis dicitur unxisse Christum,
ut hominem, Spiritu Sancto, itidem signi-
ficato per oleum laticiae, cum ipsum reple-
vit exuperantissimè Spiritus sancti Cha-
rismatibus, & tantâ quidem affluentia,
ut Spiritum ei ad mensuram non dede-
rit, sed super aliorum omnium gradum
& modum, & de plenitudine ejus nos o-
mnes acceperimus. Fuerunt quidem &
alii plerique Spiritus Sancti oleo largius
delibuti: Verum Dominus noster præ
consortibus suis, id est, sanctis omnibus, æ-
ternæ vitæ cohæredibus hoc pacto unctus
est: quia fons est primitivus unctionis,
ex quo derivatur in cœteros ista spiritua-
lis unctio, sicut unguentum (quemadmo-
dum dicit Psalm. 132. v. 3.) quod descendit
in barbam & oram vestimenti ejus: siqui-
dem ipse caput, nos ejus membra sumus.

Ex hætenus explicatis colligitur ejusmodi
πόρισμα: Non esse eādem Filij Dei denomina-
tionē, qua dicitur λόγος & qua dicitur Chri-

19. Nam licet Christus nō alia sit persona & alia λόγος : nihilominus nomine λόγος Divina Christi natura, personali proprietate determinata, significatur: quatenus nimirum filius naturā DEVS ab eterno genitus est à DEO Patre, cuius substantia expressa imago est & splendor gloriæ paternæ Heb. i. v. 3.

Atque sic λόγος dicitur Filius DEI duplici respectu, nempe ipsius DEI; Deinde etiam nostri. Respectu DEI dupliciter: Primò quia filius est, proinde ἐκτικῶς mentem Patris representat: quippe χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, εἰκὼν & ἀπαύγασμα substantiæ Patris. 2. Quia quantumvis filius sit, ἀπαθῶς tamen & ἀναλλοιώτως ex substantia Patris generatur: perinde ut in homine (ut rem quodammodo similitudine declaremus, modum vero, quippe qui ἀόρητος & ineffabilis, indemonstrabilisq; est nequaquam demonstremus) λόγος ἐνδιόθετος, intra animum conceptus, formā mentis plenè ac perfectè representat, & sine mentis agitudine ac ulla ferè mutatione, veluti animi quædam soboles, quantum essentiā mentis attinet, generatur. Quomodo etiam hic λόγος à Patribus λόγῳ ἐνδιόθετῳ comparatur.

Respectu nostri, πρὸς ἡμᾶς; 1. quia per λόγον omnia creata sunt à DEO Ioh. i. v. 11. Idem λόγος, tanquam æterni Patris orator & legatus,

gatus, voluntatem DEI nobis aperuit: quatione non tantum autor est Evangelij, qui est sine Patris illud protulio: sed in verbo, tam λόγος, quam ὁ λόγος, verbum substantiale sese nobis insinuat, & in corda nostra illabitur. Atque hoc pacto cum λόγος τοῦ Θεοῦ conferatur.

Verum enim verò in comparatione hac semper in cōspectu ac memoria habeamus illud, tantam esse differentiam inter λόγον hunc, & λόγον nostrum; quanta inter Creatorem & Creaturam, inter substantiam semper existentem, & ἐκείνην humani animi subito evanescentem: Gesnerus de Persona Christi.

Constat ergo, quod diximus, nomine verbi sive λόγος unam tantum, nempe Divinā Christi Naturam, intelligi: nomine verò CHRISTI eundem quidem λόγον denotari, sed incarnatum, ut testatur id Damascenus loco jam allegato.

Non ergo sola caro dicitur Christus: nec enim adesset ungens Deitas: neque, solus DEUS, λόγος, ut ante creationem fuit & incarnationem, Christi nomine venit: quia deesset uncta humanitas: sed duabus naturis, Humana & Divina, constans, & unita bypostasis, nomine hoc nuncupanda est. Et si enim Humana Natura non requiritur ad constitutionem eternae & seipsa perfectissima personae τὸ λόγος, ad inte-

gritatem tamen Personæ CHRISTI, quatenus Christus seu λόγος incarnatus est, omnino requiritur. Scriptura quidem nonnullis in locis nomen CHRISTI tribuit λόγος & Filio DEI etiam ante incarnationem, 1. Corinth 10. vers. 9. Ephes. 1. v. 4. Heb. 13. vers. 8. Verum id fit vel ratione Unitatis personæ, vel incarnationis & officii : atque ita semper in respectu simul ad carnem assumendam.

Ex hac declaratione ejusmodi fluit CHRISTI descriptio. Christus est æternus æterni Patris filius, verus DEUS à Patre ab æterno genitus, itemq; in plenitudine temporis verus homo ex laudatissima virgine Maria natus, idque unice propter salutem nostram. Atque hætenus de nominibus Messia.

CAPUT

CAPUT V.

Continens argumentum primum, desumptum ex Genes.

49. vers. 10.

Nominis interpretationem rectè ac ordine excipit rei explicatio. Quia igitur Messiae nomina & Naturæ & Impositionis, ut à Galatino distinguuntur, in præcedentibus sufficienter vidimus; Consequens est, ut ad rem propius accedentes, consideremus primum questionem An sit: hoc est, An Messias venerit: quæ partim contra Judæos partim contra Semi-Judæos dirigitur: Deinde questionem quis & qualis sit, quâ personam quâ officium. Prior questio, ut potissimum contra Judæos dirigitur, in duo resolvi potest membra ita ut primum demonstretur, Messiam dudum venisse: Deinde ostendatur Messiam illum nullum esse alium, quam JESUM CHRISTUM Dominum nostrum.

Ut igitur ordine procedamus, initium probationis nostræ desumimus à Jacobi Patriarchæ Cygnæa cantione, & ultima Prophetia, quæ extat Genes. 49. v. 10. Non auferetur sceptrum de Juda, & Legislatores de fœmore ejus, donec veniat Siloh.

Unde sic argumentamur: Quando sceptrum

ptrum Judaicum ablatum fuerit, statim veniet Messias: Atqui ante annos 1618. tempore Augusti Caesaris penitus ablatum fuit sceptrum & suprema potestas Judaica: Ergo ante annos 1618. tempore Augusti Caesaris venit Messias.

Major est ipsum vaticinium Jacobi Patriarchæ. Ex quo quomodo fluat vis nostri argumenti, ut rectè intelligatur, subsequentiæ breviter notentur. Primum ergo tenendum, quod Jacob divino Prophetiæ spiritu plenus, jam morti proximus, in mentem sibi revocat factum Patris Isaac, qui paulo ante mortem, ipsum benedicendo constituerat caput fratrum & totius familiæ Gen. 27. illius ergo ut & cæterorum suorum majorum, qui absq; dubio idem fecerunt, vestigiis insistens, omnes suos filios convocat, & ut audiant & attendant ad Israël patrem suum, graviter hortatur. Ad Ruben ergo primum sermonem dirigit: qui quoniam primogenitus erat, primusq; effectus naturalium virium parentis, duas quidem Jacob prærogativas easq; excellentiss. attingit, quæ ejus, ut primogeniti, fuissent future; una dignitatis, quæ omnium suorum fratrum caput constituendus fuisset, omnesq; sibi subiectos habuisset; altera roboris ex duplici hereditate, quæ ipsi tanquã primogenito vi legis Divinæ Deu. 21. debebatur. Verum utrâq; excellentiâ Ruben & ejus posteritas privatur, quod ille dormive-

rat cum Bala uxore Patris sui Gen. 35. Maximum sane scelus : quippe in quo multa implicata crimina. 1. Adulterii : violarat enim alterius uxorem. 2. Incestus : quia constupraverat novercam suam. 3. Summæ ingratitude, maxime irreverentiæ, & insignis contumeliæ adversus Patrem.

Ob hæc ergo flagitia, ut prærogativam Roboris Cap. 48, Gen. in Josephum transtulit, quæ historia tota plenius exponitur 1. Chron. cap. 5. sic in vaticinio hoc, præteritis quoque Simeone & Levi, ob facinus ex destinato & ~~ωγαγεός~~ commissum in cæde Sichimitarum Gen. 34. plenum iniquitatis, furoris & crudelitatis, summam illam prærogativam & dignitatem in Judam, Christi progenerem, transfert: nempe quod ipse futurus sit caput fratrum suorum, quod ab ipso denominandi sint fratres Judei, sceptroq; regendi & lege judicandi, atq; idusque ad adventum Silob sive Messia. Ergo hic & nullus alius vaticinii hujus sensus erit: Sceptrum & regia Majestas à Juda non auferetur, donec veniat Messias: proinde eo tempore juxta hoc vaticinium Messias venire debuit, cum jam sceptrum Judaicum ablatum esset. Qui dicti sensus satis clarus ac manifestus, proindeq; Majoris ratio per se certa & immota elucescit.

Minorem quoq; certam esse, nempe ante annos
mille

mille sexcentos & octodecim sub Augusto Cesare ablatum esse sceptrum & regnum Judaicum, omnes historiae testantur. Quando quidem ab eo tempore nullum regem, nullam regiam auctoritatem & majestatem, nullos quoque Sacerdotes, nullaq; sacrificia, quippe & templo & altari & igne caelesti plane destituti, habuerunt Judaei.

CAPUT VI.

Quomodo suprema potestas penes tribum Juda manserit usq; ad adventum CHRISTI.

Quomodo autem suprema semper potestas manserit in tribu Juda usque ad adventum Christi, & postea plane abrogata & deleta sit, explicatu haud difficile est. Notandum, quod potestas illa fuit duplex: Regia & Ducalis cum *νομοθετικῇ*, ut etiam utraque in vaticinio hoc exprimitur: Prior per sceptrum, posterior per Legislatorem. Quod attinet Regiam, amissa illa est, & à tribu hac recessit in Zidkia, post annos ab hoc vaticinio mille & centum. Deinde ducalis & *νομοθετικῇ* potestas duplici modo mansit in tribu Juda. Primum quatenus ex illa
duces

duces constituebantur : Deinde quatenus ex posteris Davidis triplex ordo senatorius usque ad Christum continuatus instituebatur. Duces quod spectat, negari non potest, illos fuisse e tribu Juda à Zorobabele usque ad Assamoneorum principatum per annos ducentos septuaginta : Horum postmodum principatum durasse usque ad Christum per annos centum sexaginta octo. Sed inquis, Assamaneos non fuisse ex tribu Juda sed Levi ? Verum est quod ad stirpem Paternam: non verò Maternam, illa enim ex tribu Iuda fuit: ut ita etiam per Assamaneos Legislator suo modo manserit in tribu Juda. Quia verò stirps materna in censum sceptri aut Legumlatoris non venit, altera ratio assumenda est: Ubi Suprema potestas, *νομοθετικὴ*, in triplici ordine senatorio, qui à rege ex Babylone ex posteris Davidis, ut diximus, instituebatur, semper permansit.

Primus ordo dicebatur Synedrium minus, cui tres Iudices primarij præerant. Alter appellabatur Synedrium parvum, quod viginti tribus iudicibus constabat. Tertius vocabatur Sanhedrim, Synedrium magnum, constans septuaginta duobus senioribus, penes quos erat suprema potestas: Et permansit illud etiam in principatu Machabeorum usque ad Herodem.

Summa.

Summa autem ejus potestas inde manifestè arguitur, quod Herodes ipse, tyrannidis accusatus, huic senatui se sistere coactus fuerit, & vix capitis periculum evaserit: qui vero postea hanc contumeliam ultus, Synedrium hoc magnum sive Sanhedrim universum una cum rege Hircano trucidavit, & funditus sustulit, ut autor est Josephus lib. 14. Antiq. C. 18.

Inquis: Eusebium statuere, à reditu ex captivitate ad Christum Pontifices solos regimen obtinuisse. Quod si vel maxime concedendum foret: mansisset nihilominus regnum & sceptrum Judaicum, unde quoque nomen etiam sub ipsis Sacerdotibus retinuit. Id quod cum sententia Eusebii convenire, Romanorum exemplo claret, quorum dicitur, ait, imperium, etsi plerique eorum, qui res tractant, atque adeo ipsi Imperatores, non sint Romani. Herodes autem Alienigena, ut diximus, sibi tyrannidem stabiliturus, omnem Judeorum potestatem & nomotheticam illam eo usque in posteris Davidis continuatam, penitus sustulit & delevit. Id quod factum est anno ejus regni trigesimo, quo ipso Christus natus est.

Ex quo Apodicticè colligitur, quod sceptrum Judaicum non tantum olim fuerit amissum: verum etiam omnem reliquam potestatem ab hoc Herode Judæis abreptam & planè deletam esse.

CAPUT VII.

An Herodes Magnus fuerit
Alienigena, an judæus.

*Verum obijcere hic possent Judæi & negare, per Herodem Magnum supremam potestatem a tribu Juda ablatam esse. Quandoquidem adhuc sub judice lis esse videtur, an Herodes ille fuerit Alienigena. Nam Augustinus Torniel-
lus sub anno mundi 4018. num. 7. id expres-
se negat, contra vero ipsum revera Judæum fu-
isse affirmat & rationibus aliquot probat. Inquis
cur ergo dicitur Idumæus vel Ascalonita? Re-
spondet Torniellus, id nihil probare: cum genus
non semper pro ipsa generationis origine, sed
interdum quoque pro nativitate vel educatio-
nis loco sive pro patria naturali, seu ex privile-
gio acquisita, usurpetur. Quare addit, nihil
vetat, quin Antipater Herodis pater dici potue-
rit Idumæus, quod in Idumæa aliquandiu babi-
taverit: Et Herodes dici Ascalonita, quod vel
in Ascalone educatus, vel forte etiam natus fu-
erit. Nam de Antip. Herodis avo scribit Jose-
phus 14. Antiq. c. 2. quod & Arabum & Ga-
zororum & Ascalonitarum amicitias colue-
rat, multisq; eos sibi conciliaverat muneri-
bus. Quamobrem facile fieri potuit, ut Herodis
C parentes*

parentes occasione aliqua urgente in Ascalone moram trabentes, ibi Herodem genuerint, vel illuc ipsum educandum transmiserint, atque hanc forsitan esse causam, cur magis ipse, quam ejus pater, aut fratres Ascalonitæ cognomen contraxerit. Verum ista nihil firmiter probant. Potuit enim res sese ita habere, & potuit sese ita non habere. Et si vel maxime ob illas rationes denominatus fuisset Herodes Ascalonita, inde tamen nondum probaretur, ipsum fuisse Judæum: cum contrarium, nempe ipsum fuisse alienigenam, omnes Scriptores affirmant, imo ipse Josephus Judæus lib. 14. An. i. q. c. 2. testatur & expressè scribat, Antipatrum Herodis patrem genere Idumæum, adeoque non Judæum, fuisse.

Autoritati Josephi Judæi opponit Tornielus autoritatē alicujus Dionysii, Damasceni, quem gravissimum ac fide dignum auctore celebrat; quippe qui fuerit Josepho antiquior & ipsiusmet Herodis contemporaneus & Philosophus Platonicus, atque historicus magni nominis præsertim apud Augustum Cæsarem, cujus vitam scripsit & insuper historiam edidit universalem septuaginta libris (qui tamen non extant) comprehensam, ut videre sit in Catalogo Historiographorum officinæ Textoris. & latius apud Volateranum l. 17. ex Suid. Qui Damascenus scripsit: Herodem duxisse genus suum sive originem non ab Idumæis, sed a Primatibus Judæorum,

runo, qui de captivitate Babylonica redierant. Verum dudum respondit ad auctorem hunc Josephus, illum id scripsisse in gratiam Herodis, quem fortuna ad regnum Iudæorum evexerat.

Contra excipit Torniellus: Id credendum non esse: sed potius existimandum à Iosepho Iudæo, ac etiam (ut ipsemet testatur l. i. contra Apionem aliquanto procul ab initio) Sacerdote oppositum literis fuisse consignatum in gratiā Iudæorū ac maxime Sacerdotum, quod cunctis Iudæis ipse Herodes ob innatam ejus crudelitatem invisus atq; infensus admodum fuerit, præcipue vero Sacerdotibus: quia non solum regnum ab eorum genere vi ablatum, ad se suosq; transferri curaverat, verum etiam omnē Sacerdotalis generis stirpem regiam, quæ remanserat, variis modis ac pretextibus extinxerat.

Verum existimo Iosepho tanto auctori non sine injuria tribui, quod ob tam levem causam, manifesta suiq; temporis notoria falsitate historiam suam fœdare non erubuerit. Quia enim Damascenus ille tam clarus fuit historicus, non tantum ipsum legit Iosephus, sed multi alijs sui σύγγεγοι: qui absque dubio errasse Dionysium in Genealogia Herodis itidem statuerunt: eaq; propter Iosephi narrationem probarunt. Nam non tantum Iosephum, sed alios quoque Historicos fuisse, qui Herodem negaverunt Iudæum ex Epiphanio lib. i. sui panarii cap. 20.

cui titulus est contra Herodianos, *intelligere est*: quippe qui multa recitat de eodem Herode, genere Idumæo, quæ Josephus non habet, ideoque, colligente ipso Torniello, ex alio aliquo auctore accepit. Quocirca inverte ego argumentum & dico: Dionysium ut Ethnicum, id in gratiam non tam Herodis (quod tamen non negamus) quam Imperatoris Augusti, & simul in ignominiam tacite Judeorum scripsisse, nempe ut ostenderet, non tyrannide Augusti Caesaris, vel immediate vi Romana, ipsis ademptam, fuisse omnem potestatem; sed à proprio fratre Judeo ipsos Romanorum Imperio plenarie traditos & subiectos esse: atque sic toti orbi & cum primis ipsis Judæis persuaderet, nihil Cesari, sed totum hoc, quicquid patiantur infortunij, sibi ipsis ex fratribus imputandum esse; proindeq; hoc ipso Augustum Cesarem & Imperium Romanum à Tyrannidis suspitione liberaret, totam contra causam & culpam in ipsam gentem Judaicam transferret. Quod etiam figmentum, translatioq; culpæ Herodi displicere non potuit: quippe qui Syhedrii & principum Judeorum ob contumeliam sibi illatam infensissimus abjuratusq; hostis erat: ad Augusti autem Caesaris, à quo, tanquam Domina, suo omnem potestatem, honorem & dignitatem habebat, nutum & voluntatem vivere, seque in omnibus accommodare studebat; adeoq; totam hanc culpam in gratiam

gratiam Caesaris & Romani imperii hoc modo in se derivari, seq³ propterea, nempe ut agrè faceret Judæis illis primoribus, gratiam contra Caesaris magis magisq³ lucraretur, Judæū proclamari permittebat, & quidem ab illo, quem in summa autoritate & gratia apud Casarem esse, proindeq³ ob certas caussas consentiente & annuente Augusto, procul dubio, id finxisse sciebat. Taceo, quod illud figmentum multum profuerit Herodi: quo etiam respexit Iosephus, quando scripsit, Dionysium id in gratiam Herodis scripsisse. Nam plebs Judaica jugum Magistratus peregrini molestè ferebant. Persuasa igitur, Herodē Judæū esse, æquius ejus tyrannidem patiebantur, ac à tumultibus seditionibusq³ facilius abstinebant. Adde, quod licet Dionysius Iosepho vetustior sit, ultra annos tamen vel sexaginta vel septuaginta vix distāt. Quod tempus autoritati Iosephi nihil potest derogare. Dionysius n. fuit Ethnicus, ideoq³ de Genealogiis Judæorum non multum sollicitus: Contra vero Iosephus Judæus fuit, & quidem non plebeus, sed eruditissimus & ex ordine sacerdotali: ac propterea illi nullo modo per breve istud temporis intervallum tam illustris & omnib. hominibus notæ familie genealogia ignota esse potuit. Quo circa si Herodes ex tribu Juda fuisset, & Iosephus illud contra Dionysium negasset, omnibus sui temporis hominibus suam historiā suspectā reddi-

reddidisset : quippe quæ notoriâ veritatē negaret, & falsitatem, omnibus itidem cognitam, defensaret. Tandem nec illud intactum præterire possum, Dionysium ignorantia hic labi potuisse. Quia n. vidit Herodem religione Iudæum esse, & fere in omnibus Iudæorum mores imitari, legesq; observare, ac ipsoꝝ cultū defendere, factū absq; dubio est, ut existimaret Dionysius cum plebisq; Augusti aulicis, alijsq; ex Ethnicis, imo Iudæis ipsis, illum natione quoq; Iudæum esse. Cyrillus quidem l. 8. adversus Iulianū scribit, Herodem ex matre quidē fuisse Iudæa, sed ex patre alienigena. Verū & hoc falsum esse dicit. Ioh. Casaubonus exer. 1. ad app. nu. 3 Ana. Bar. in-
 quiens: Nec id quidem verum est, quod Herodē matre Iudæa vult natum: Nam quis ignorat vel dubitat Cyprū (quæ alijs Cypris & Cyprine) uxore Antipatri, Herodis matrē Arabissam fuisse non Iudæā? Sic n. Iosephus l. 14. c. 12. & Belli Iudaici l. 1. c. 6. Fulseb. in Chron. Græ. Scal & Latino Hieronymi in numero M. D. CCCC. LXXXIII. Pseudohegosippus Lib. 1. cap. 22.

Sed pergit Torniellus & suam novam opinionem porro sic confirmat: Si Herodes non fuisset Iudæus sed Idumæus, tum Iudæos ad ritum gentis suæ traxisset, sicut fecerat Hircanus Iudæoꝝ dux, quando subegit Idumæos. Verum argumentatio illa à simili, dissimilis esse potest, erat quidē Herodes ad ulciscendum natura incitatissimus: simul tamen politicus & astutus, qui optime sci-
 ebat

ebat quousq³ suā tyrannidem extendere posset: Potius igitur quiescere voluit in eo, quod sibi Iudeos totaliter subjecerat, quam de novo aliquid in religione tentare: quippe quod sine periculo tumultus, & plenarie rursus defectionis à se præstari non posse facile prævidebat. Si n. mutationem in religione tentasset, nō tantum Principes & Sacerdotes porro infensos sibi reddidisset, verum etiam totum populum Iudaicum satis numerosum & potentem, cum quo gens Idumæa comparari non potest, cōtra se excitasset & armasset. Satius itaq³ esse iudicavit, tranquille subiectos tenere & gubernare Iudeos; quam cum periculo tumultus & seditionis, quam coram Augusto & Romanis vix excusare potuisset, aliquid in mutandā religione attentare. Quid? quod diximus in præcedentibus Herodem quo ad religionem Iudeum fuisse. Id quod meo iudicio certissimum est: siquidem Io. Hircanus Iudeorum dux quando subegit Idumæos, simul illos omnes Iudaicæ legis ritus suscipere & deinceps inter Iudeos planè censeri coegit, ut tradit Joseph 13. Antiq. c. 17. & ipsemet Tornellus sub anno mundi 3926. Qua occasione, vel alias longa cum Iudæis conversatione religionem Mosaicā imbibere & postmodū retinere potuit.

Quo obtento, facile erit respondere ad argumenta subsequētia. 1. Quod Herodes aliquādo fuerit acerrim⁹ Iudaicæ religionis Zelotes. 2. quod

postea semper more Iudaico vixerit. 3. Quod, quando Romanorum auxilio Ierosolymam cepit, totis viribus conatus fuerit arcere gentiles, hoc est, Romanos milites ab ingressu templi interioris, existimans acerbiores, quam si victus fuisset, sibi fore victoriam, si quid eorum, quæ videri fas non esset, culpa sua, venirent in conspectum profanae multitudinis. 4. Quod ipse, nullo suadente aut rogante, sed proprii animi motu actus, templum Ierosolymitanum multo quam antea augustius extruere voluerit. 5. Quod Iudeis, Ioniae urbes incolentibus, quibus indigenae admodum molesti erant, ut deinceps eosdem propriis vivere legibus ac ritibus patriamque pietatem, & instituta colere sinerent, ab Agrippa Romanorum duce impetraverit: Et quæ huius generis plura adferri possent: ea, inquã, omnia nihil aliud probant, quàm Herodē religioni Iudaicae fuisse addictū, natione vero Iudæū fuisse nullo modo evincunt. Sed posito, Herodem natione Iudæū fuisse vel saltem non alienigenam, uti etiã multis illud probare conatur Casaubonus Exer. I. ad Apparatum Annalium Baronij: nostræ tamen sententiæ id nihil derogat. Nam primū ut ut Casaubonus Iudæum celebret & defendat Herodē, negare tamē non potest, eū à prima stirpe Idumæum & non Iudæum fuisse, sed cujus maiores facti essent Iudæi, quando Idumæa per Alexandrium Regem effecta est pars Iudææ.

Vnde

Unde ejus avus Antipater quoque & Herodes ipse inter Judæos tantum privati censendi essent, hoc est, ut ipsemet Casaubonus interpretatur, alieni à familia sacerdotali & Regia. Rex ergo Judæorum ordinarius eligi, & à populo Judaico constitui nullo modo potuit. Quod argumento est, Herodem occupasse regnum ad se nihil pertinens, adeoque Judæos alienæ potestati ac majestati subiectos fuisse.

Deinde principalis questio hic non volvitur : unde, quoad genus & familiam, oriundus fuerit rex, qui tempore Augusti Cæsaris regia potestate & autoritate Judæos gubernavit, sed qualis illa potestas sive majestas fuerit : an Judaica, an vero peregrina & aliena, adeoque Romana. Ut ut igitur fuerit Herodes Judæus, sive privatus, obscurus, & ignobilis quoad genus : sive etiam ex familia sacerdotali aut regia : potestatem tamen & Majestatem Regiam, qua pollebat, sibiq; subiectos tenebat Judæos, non à Judæis habebat, sed à Romanis, adeoque non Judaica sed Romana erat. Ut enim Romanorum imperium manebat Romanorum, etiamsi plerique eorum, qui res tractabant, adeoque ipsi Imperatores, non fuerint origine Romani : Ita quoque particularis hæc Majestas & potestas à Romanis Herodi in Judæos concessa, mansit Romana, si vel maxime Herodes natione Iudæus fuerit. Unde porro efficitur, quod quicquid

ratione potestatis sibi acquisivit, id non acquisiverit ut Judæus natione, sed ut Romanus, hoc est, ut Rex supra Judæos a Romanis constitutus. Quando ergo omnem tandem Judæorum potestatem abolevit, & sibi plenarie Judæos subjecit, non subjecit potestati Judaicæ, sed Romanæ. Quippe in quorum erat arbitrio, Herodem in regio illo officio relinquere, vel etiã ipso rejecto alium in ejus locum substituere, regia Majestati ac potestate Romana immutata & invariata.

CAPUT VIII.

Continens varias interpretationes dicti Patriarchæ Jacobi Gen. 49, v. 10.

Manet ergo immotum nostrum argumentum, tempore Augusti Cæsaris, Majestatem ac potestatem Judaicam planè subversam ac deletam esse: licet, & quidem potissimum quoad Sacerdotium, quædam manserint reliquie, quæ postea quoque per Titum Vespasianum in excidio Hierosolymitano omnes extinctæ & in nihilum redactæ sunt. Quod sane argumentum unicum ut apodicticum est, ita solū ad Judæos in conscientia convincendos, nisi prorsus in reprobum sensum dati & planè obsecati essent, sufficere posset. Verum enimvero ad tam claram

vaticiniij hujus lucem ultro cecutientes, atque oculos claudentes, varias comminiscuntur corruptelas, ne convincantur, tempus Messiae exhibendi jamdudum elapsum esse.

Prima ergo opinio planè negat sceptrum adhuc ablatum esse à tribu Juda, pretendens שֶׁבֶטֶבּ schebetb non sceptrum, sed virgam sive castigationem significare, ut sit sensus, afflictionem, humiliationem & exilium de tribu Juda non esse recessurum, usque ad adventum Messiae, sitq; ita vaticinium ac prædictio perpetuo duraturarum afflictionum in gente Judaica, donec per Messiam liberetur.

Secunda opinio, quæ Rabbi Salomonis est, textus claritate convicta concedit, sceptrum Iudæ hic promitti mansurum usque ad adventum Messiae: verum ut eum nondum venisse sibi stulte persuadeat, fingit, Duces de Tribu Iuda adhuc hodie manere circa Mediam Assyriam, Babylonem, & montem Caucasum.

Tertia opinio cavillum querit in particula דְּכִי־עַד donec, vultq; eo significari perpetuitatem: proindeq; ex vaticinio hoc colligit, quod non circa tempora adventus Messiae sceptrum à tribu Iuda sit auferendum: sed potius quod post adventum Messiae Iudaicum regnum ac sceptrum immotum sit mansurum, nempe qui adventu & potētia sua ita tribui Iudæ restituere & assignare debeat Regnum, ut nunquam deficere possit.

Quar-

Quarta opinio per vocem שִׁלֹה intelli-
git urbem Silo in tribu Ephraim sitam Jud. 21.
ubi diu mansit arca Domini 1. Sam. 4. & ubi
fingit regem electum esse Saul: Item Ieroboam,
qui separavit decem tribus ab imperio regum
Iuda: ut sit sensus: Non recedet regia Maje-
stas de tribu Iuda, donec in Siloh eligatur Rex
Saul ex tribu Bējamin: vel donec veniat Aluah
Silonites, qui regnum de familia Davidis abla-
tum tribuet Ieroboamo.

Quinta opinio ex שִׁלֹה facit שִׁלֹה
mittendus: ut quoque Hieronymus legisse vide-
tur, ut ita per vocem illam non Messias intelli-
gatur, sed Nabuchodonosor Rex Chaldaeorum
mittendus à Deo, ad evertendum Iudeorum
regnum, propter eorum peccata. Quod etiam
de ipso testatur Jerem. 25. 27. 36. 50. & 51. &
Ezech. 26. Is enim regale imperium ademit
tribui Iudæ, capto, effossisq; oculis ducto Baby-
lonem Rege Zedekia 2. Reg. ult. postquam nul-
lus posterorum Davidis, aut ex tribu Iuda re-
gnavit apud Iudeos.

Sexta opinio cavillatur in verbo יָבוֹא,
quod interpretatur donec occidet, interibit
Schilo. ut sit sensus: non recedet sceptrum de
Iuda, donec evertatur Siloh, proindeq; desinet
habere arcam fœderis, & esse sedes cultus Dei.

Septima concedit vaticinium hoc ad Mes-
siam

fiam pertinere & perpetuitatem Regni & Principatus in tribu Juda usque ad Messiam prædicere: Verum tantum conditionalem Propheciam esse contendit, si nimirum à Dei cultu, & observantia divina legis non recederet: quod vero quia secus evenit, idcirco effectu sive eventu suo caruit.

Octava opinio interpretatur locum hunc de adventu Davidis, ut sit sensus: Non aufertur sceptrum de Juda, donec veniat David, qui fuit primus Rex in tribu Juda.

Nona opinio dicit, sceptrum de tribu Juda longè ante Christum natum ablatum esse: adeoq; certum adventus Messie $\chi\rho\iota\sigma\tau\acute{\eta}\varsigma$, etiam juxta nostram sententiam, constitui minimè posse.

Decima & ultima opinio intelligendum, vaticinium hoc esse ait de jure Domini, quod penes tribum Judæ repositum fuerit, non verò de facto; quo respectu sæpe ablatum sit: ac propterea Propheciam hanc optimè sibi constare, etiam hoc tempore exilii: quia restituendum sit tribui Judæ.

Ex quibus facile intelligitur, quomodo falsum falso opponatur, vanitasq; vanitatem refutet atque confodiat. Quia nihilominus stulto ad stultitiam suam interdum respondendum est, ne prudens sibi esse videatur: nos quoque

quoque vanas hasce & frivolas opiniones breviter examinandas esse duximus.

CAPUT XI.

Continens tres paraphrases
versus 10. Gen 49

Antequam autem hoc præstemus cum Rev. & Clariss. Dn. Helvico in Appendice Elenchorum Judaicorum illis corruptelis tres egregias hujus loci paraphrases Chaldaicas, nostram interpretationem approbantes & confirmantes, quasq; Judei veras & sacris literis consentaneas negare non possunt, opponimus.

Sic enim Targum Onkelos, hoc est, Chaldaica Rabbi Onkelos translatio, quam quoque allegat Galatinus lib. 4. c. 4. לֹא יֵעָרֵי עֲבִיר שׁוֹלֵטִין מִדְּבֵית יְהוּדָה וּסְפָרָא מִבְּנֵי בְנוֹהֵי עַדְעֻלְמָא עַד דִּיתֵי מְשִׁיחָא דְדִי לִית הֵיא מְלָכוּתָא יְלִיָּהּ יִשְׁתַּמְעוֹן עַמְמָא:
Idest, Non deficiet autor vel factor potestatis sive Domini regii de domo Judæ & Scriba de filiis filiorum ejus, usque in seculum, donec veniat Messias, Cujus est regnum, & ipsi obedient populi.

Ex qua translatione tria potissimum, nostram sententiam & expositionem probantia & confirmantia tenenda esse monet loco allegato Galatinus. Primum quod per verbum Hebraicum

שֶׁבַט quod & virga & sceptrū reddi potest, fa-
 ciens dominium intelligatur, cum quo congruit
 illud Psal. 45: שֶׁבַט מִישׁוֹר שֶׁבַט מַלְכוּתָךְ
 Id est, sceptrū directionis, sceptrū regni tui.
 Alterum: quod per verbum מְחֻקֵּק quod com-
 muniter Scriba vertitur, Legislator intelligi de-
 beat. Unde Deu. 33. in benedictione Gad, ubi La-
 tine dicitur Doctor, in Hebræo habetur מְחֻקֵּק
 quod Onkelos de Mose, Chaldaicè exposuit:
 בְּאַחֲסֵנְתוֹתַי מֹשֶׁה סֹפֵר רַבֵּי דִישְׂרָאֵל
 hoc est: In possessione Moses Scriba
 Magnus, hoc est, Legislator magnus, sepultus
 est: Sic in illo Es. 33. Dominus Legislator noster,
 in Hebræo habetur dictio hac מְחֻקֵּק Extre-
 mum est: quod dictio ista מְשִׁיחַ Messiam signi-
 ficat: quod in antiqua quoq; Beresith Rabba
 optime probari addit Galatinus: cum super
 hunc locum (donec veniat מְשִׁיחַ) sic dicatur:
 Donec veniat Schilo, iste est Messias: & ad
 eum congregabunt se gentes: quia ipse judi-
 cabit totum orbem. Et hoc est, quod dictum est
 Mich. 4. Et judicabit inter gentes & arguet po-
 pulos multos. Et iterum Es. 11. Et judicabit in ju-
 stitia pauperes, & arguet in æquitate māsuetos
 terræ, Et percutiet terrā virga oris sui, & spiri-
 tu labiorum suorum interficiet impium.

Quibus satis convenienter connectitur,
 pergit Galatinus, quod in מִיכָאֵל רַבֵּי
 hoc est, in expositione planctus Ieremiæ legitur:
 ubi

ubi super illud Thren. i. c. Quia elongatus à me
 consolator, convertens animam meam, sic dicitur:
 Quod est nomen Messie? Qui de domo
 R. Sela erant, dixerunt: משיחא est nomen
 ejus sicut dictum est Gen. c. 49. donec veniat
 משיחא, id est, Messias. Quae sane omnia
 perspicue satis mentem ac sensum Prophetarum
 hujus explicant.

Sic alterum quoque Targum Jonathae,
 quod, ut testatur Dn. Helvicus, diu delituit, &
 ante annos viginti duos à Judeis Venetijs edi-
 tum primum est: לֹא יִסְקִין מַלְכֵין
 וְשִׁלְטֵין מַדְבֵּית יְהוּדָה וְסִפְרֵין מֵאַלְפֵי
 אֲרִיִּיתָא מִזְרַעִיהָ עַד זְמַן דִּי יֵיתִי מַלְכָּא
 מְשִׁיחָא זְעִיר בְּנוֹי וּבְרִיִּילִית וְתִימְסוֹן עַמְמֵיהָ
 id est: Non desinent (esse) Reges & Princi-
 pes de domo Juda & Scribae docentes legem
 de semine ejus, usque ad tempus quo veniet
 Rex Messias parvulus filiorum ejus, & pro-
 pter eum liquefient populi.

Ubi itidem pro sententia nostra confir-
 manda tria observari debent. 1. Quod שְׁבַט
 paraphrastice reddatur & exponatur per Re-
 ges & Principes. 2. מְהוּקֵק Mehokek de ejus-
 modi Scriba intelligatur, qui legem doceat. Et
 tandem tertio quod in loco מְשִׁיחָא paraphra-
 stice substituaturs מַלְכָּא Rex
 Messias

Messias. Quibus perspicuitas vaticinii & sententia nostra satis evincitur.

Tertium Targum Hierosolymitanum eodem modo pro nobis hoc vaticinium interpretatur:

דא פסקין מלכין מדבית יהודה אף לא
סברין מלפי אוריתא מבני בני עד זמ
זמן דיתיי מלכא משיח דדידיה הי
מלכותא וליה עתידין דישתעבדון כלמ
id est: Non desinent

(esse) Reges de domo Iuda, etiam non Doctores docentes legem de filiis filiorum eius, usque ad tempus, quo veniet Rex Messias, cujus est Regnum & futurum est, ut ei subiciantur omnia regna terræ.

Ubi rursus בשט exponitur per Reges מרובק per doctores qui legem docent: Et tandem שירה per Regem Messiam: Quid etiam clarius dici posset?

CAPUT X.

Continens interpretationum
& corruptelarum Judaicarum
refutationes

Progrediamur nunc ad opiniones Judeorum examinandas. Primam quod attinet; falsissimum est שבט in vaticinio hoc significare virgam sive castigationem. Rationes sunt. I. Quia scopus Iacobi reclamatur: qui filio huic non ut prioribus tristia &

calamitosa, sed fausta & prospera portendere, ipsumq; caput familie & fratrum suorum constituere voluerit, ut illud liquet ex præcedentibus. 2. Quia ipse contextus antecedens & consequens contrarium arguit. Antecedens quod ibi dicatur, de incurvatione fratrum coram Iuda, quodq; ipse Leoni animalium regi comparatur. Consequens: quod immediatè subjiciatur vel potius annectatur: Et dux sive Legislator de fœmore ejus. Quæ sanè verba cum præcedentibus nullo modo coherent, si יְהוָה de calamitate Judeorum intelligi debeat. 3. Quia autoritas LXX. interpretum & allegata paraphrases Chaldaicæ interpretationem istam Iudaicam falsitatis convincunt. 4. & Ultimo. Quia eventus nostram Interpretationem satis superq; comprobavit, corruptelam contra Judeorum manifesto redarguit, ut illud in præcedentibus satis est demonstratum.

Secunda opinio puerilis fabula est responsione indigna. Quis enim, per Deum immortalem, indicavit Iudeis Duces de Tribu Iuda in locis nescio quibus Cimmeriis adhuc delitescere: Cum Rabbi Kimchi super Jeremiam neget, quenquam scire posse regionem, ubi sint decem tribus: Fabulantur multos mercatores Christianos illuc navigare, & ab illis pretiosa aromata apportare: Qui aut sit, quod nullus de illis referat, nullus aliquid sciat? vel etiam ipsi, fratres

fratres apud nos degentes nullis literis salutet? sane inhumanissimi fratres! Tandem si vel maxime verum esset: nihil tamen ad rem faceret: cum promittatur hic Iudæ non regnum cuiusvis terræ, sed terræ sanctæ: de cuius benedictionibus totum hoc oraculum loquitur.

Tertiam opinionem probant ex Targum Onkelos, ut & ex particula וְ quæ etiam æternitatem significat: & tandem ex accentu Jethib in voce וְ qui ad præcedentia retrospexit: Quocirca prætendunt hæcæ duas voces וְכִי non conjunctim sumendas, sed dividendas esse.

Respondet Dn. Helvicius 1. Particulam וְ significare æternitatem, quando absolute extra constructionem ponitur, alias significare donec, usq; ad usq; dum. Quia igitur hic absolute non ponatur, sequi, significare illam, donec, usq; ad, dum. 2. Testari id præter Accentum Athnach Pausantem, qui immediate antecedit omnes cæteros interpretes quotquot ipse viderit: Additq; Targum Onkelos per crimen falsi inutile allegari, quippe quod sic exponat: וְכִי usque dum venerit. Targum Hierosoly: usque ad tempus, quo venerit. Targum Ionathæ: usque ap tempus quo venerit: Græcos quoq; ἕως αὐτοῦ ἔλθῃ. Ipsumq; Bachai per וְכִי usque quo. Sic etiam R. Mosen Harschban & Bereschbit Rabba: Et Bereschbit ketanna

tanna duobus distinctis locis; Rabbi Salom Jarchi, Rabbi Abraham Abenezra. R. David Kimchi in lib. Schoraschin. Et tandem concludit: his profecto autoribus standum esse, cum nitantur Chaldaicâ paraphrasi, à qua secedere Judæis non sit concessum.

Ad allegatum accentum Jethib idem Dn. Helvicius: eo ipso, inquit, Judæos prodere insignem ruditatem: cum Hebræi Grammatici doceant, Jethib accentum pausantem non esse, Athnach vero principalem pausam esse omnibus accentibus potiore, excepto solo siluc seu periodo. Plura de hoc argumento vide apud ipsum Helvicum.

Quarta opinio dudum eruditè refutata est à Galatino Lib. 4. cap. 4. Falsam autem illam esse demonstratur facile 1. quia ante electionem Saulis tribus Juda sceptrum nondum habuit: quomodo ergo ab ea recedere potuit. 2. Quia licet pars regni Jeroboamo fuerit data; tamen sceptrum nondum recessit, imo roboratum est in tribu Juda, sicut dicitur 2. Paral. 11. v. 17. Et certum est, quod ex tribu Reges per hereditariam successionem, usque ad Captivitatem Babyloniam, annos ferme quadringentos nonaginta duos sine intermissione fuerint, illique soli pro veris Regibus habiti sint: cum & in Regia urbe Hierosolyma sederent, regnarentq; & per unctionem, quæ in templo peragi debebat, constituerentur. 3. Quia falsum est Saulem vel

Jero.

erobo amum in Silo electum esse. Ille enim in Mispa 1. Sam. 10. hic vero in Sichem Rex dicitur creatus 1. Reg. 12. 4. Quia verba textus commentum illud nullo modo patiuntur. Quandoquidem non dicitur, donec veniat Abiam, aut Rex in Silo eligatur; sed donec veniat ipse Silo. 5. Quia Targum Onkelos, Targum Jonathæ & Targum Hierosolymitanum, quorum auctoritatem apud Judæos in dubium vocare non licet, Silo interpretantur Messias, ut patet ex superioribus.

Quinta opinio à Galatino quoque rejicitur & confutatur. 1. Quia, ut etiam R. Salomo hoc in loco ait, sceptrum de domo Juda per Babyloniam captivitatem ablatum non fuit: quod ex eo quoque maxime probatur; quia tunc non omnes Sanhedrim, qui capita Judæorum erant, à Nabochodonosore interfecti fuerunt; Quandoquidem multi eorum in Babyloniam descenderunt: ibique juxta eorum legem ac mores ex Regis consensu Judæorum causas determinabant, atque judicabant: Quod autem in Babyloniam descenderint hoc Midras Sir Hassirim, id est, exposito cantici canticorum manifestè testatur, super dictum illud, Dilectus meus descendit in hortum suum ad ariolam aromatis: Ubi & Targum sic dicit: Dominus seculi suscepit orationem eorum cum complacentia, descenditque in Babyloniam ad Sapientes Sanhedrim, & dedit odorem populo suo.

Cum igitur Sanhedrin, id est, Iudices ordinarij, in quorum manu sceptrum erat, tempore captivitatis Babylonicae non defecerint, consequens planè est, tum sceptrum minimè defecisse. Deinde, quia post captivitatem Babylonicam per eos, qui ex tribu Iuda prodierant, Iudæorum populus gubernatus fuit. Zorobabel enim, qui populi in ejusdem captivitatis reditu Princeps extitit, de tribu Iuda fuit, ut legitur apud Zachar. c. 4. & Haggæum c. 1. Quomodo deinde Iudaicum regimen continuatum sit usque ad Herodem Magnum id in præcedentibus exposuimus. Tertio quia in Nabuchodonosorem nullo modo competere potest, quod dicitur de Schilo: Et erit expectatio populorum seu desiderium gentium, ut interpretatur Haggæus. Quarto quia paraphrases Chaldaice expressè contrarium dicunt, & vaticinium hoc de Messia interpretantur. Tandem quando ex שִׁירָה reddunt mittendus, tum aut crimen falsi committunt ex שִׁירָה ut in objectionè diximus, facientes שִׁירָה או שִׁירָה derivantes à radice שִׁרַּם misit, impingunt etymologia ista in Grammaticam. Nam in voce שִׁירָה est הֵן radice autem שִׁרַּם est הֵן que literæ permutari neque debent neque possunt.

In sexta opinione, quis tam stupidus est, ut non intelligat, Iudæos finem hujus Prophe-

tie

tie constituere ubi est initium **N***on ineptissime pro occidere sumentes, quod nunquam nisi de Sole dicitur Gen. 15. v. 12. 17. Taceo, quod neque David statim regnare cepit post eversum Schiloch. Intermedius est Saul, qui satis diu ante Davidem regnavit. Et quomodo, quæso, quadrare potest, non recessurum sceptrum donec Silo eversa sit, ex quo in Davide ceperit, ut illi volunt? Ante Davidem non fuerat sceptrum in Juda. Potestas enim illa, quæ ante Davidem polluit licet bellico quidem robore insignis fuerit, haud tamen ad principatum in cæteras tribus ascendit. Verum ita solent Iudæi in tam apertis de Christo salutaribus Prophetiis data opera oculos claudere, ne salutis fiant participes, excæcati justo Dei iudicio, quemadmodum & in hebdomadibus Danielis ita perspicuè Christum demonstrantibus, initium earum ibi statuunt ubi finis est.*

Septima quoque opinio nullo nititur fundamento, Nam 1. Prophetiæ conditionales, vel expresse conditionem continent, vel ex aliis Scripturæ locis ea est manifesta. Neutrum de hac Prophetia dici poterit. 2. Nullum vaticinium hypotheticum monstrare possunt Iudæi, quod de adventu Messie loquatur, sed omnia sunt categorica, absoluta, definitiva. 3. Causa promissi Messie, non potest esse causa retardati adventus ejus. Atqui peccatum est causa promissi

Messia. Id quod docet Daniel. C. 9. v. 24. Nempe ideo venturum Messiam, ut peccata expiaret, eternam justitiam restitueret, iniquitates cohiberet, & (Esa. 53. v. 11.) ut agnitione sui multos justificaret ac seipsum victimam offerret pro peccatis. 4. Si non prius expectandus esset adventus Messia, quam Judaei à peccatis mundi & planè sancti essent, nunquam venturus esset Messias. Quia ut omnes homines, ita cum primis Judaei nunquam non peccant.

Octava opinio indigna est responsione, quippe cui expresse triplex allegata paraphrasis Chaldaica, de qua Talmudistae statuunt, quod ab ipso Moyse divinitus accepta, Prophetis commendata, sicque per continuam traditionem propagata sit, contradicit.

Nona opinio falsissima est. Si ablatum fuit sceptrum de Juda, forsàn factum illud est, aut in captivitate Babylonica, aut sub Asmonæis sive Maccabæis. Non ibi, ut monstravimus in præcedentibus, nostramq; negationem ipsum Judæorum Talmud approbat, docens sceptrum fuisse penes exules in Babylone, & penes reduces in terra Israel. Quid? quod majorem majestatem dignitatemq; in exilio isto experta videatur tribus Juda in Daniele & sociis, nec non in Iojachin, quàm fere in præcedentibus regibus omnib; in ipsa terra Juda sive Israel. Nam negari non potest, Daniele universò imperio Baby-

Babylonico præfectum fuisse, Daniel. 2. v. 48. Item c. 6. v. 2. 3. 4. & quidem usq; ad finem istius exilij sive captivitatis c. 6. v. ultimo. eundemq; suos socios ad honores ac dignitates eve- xisse c. 2. v. 49. Jojachim quoq; Regem è carce- re eductum omnibus ceteris regibus prælatum fuisse, Ier. 52. v. 32. Neque sub Maccabæis sce- ptrum Judaicum sublatum fuit, mansit enim in Synedrio, contra quod Rex nihil poterat, imo i- pso subijciebatur. Unde etiam huic Sanhedrin, tribuitur thronus regius Psalm. 122. v. 5. Et præses illius dicitur מִשְׁכֵּן Princeps 2. Paral. 19. v. 8. Qui semper fuit è familia David, ut & ce- teri pleriq; assessores, uti passim testantur histo- riæ Judaica, absq; dubio ex ipsius Davidis con- stitutione uti colligitur ex Psal. 122. v. 4. 5. Ve- rum sublatum illud primum esse sub Herode Ma- gno, occisis nempe omnibus Judicibus Synedrj, supra monuimus. Nam licet in novis Judicibus quodammodo fuerit restitutum, nunquam ta- men summam illam majestatem & dignitatem recuperavit, adeo, ut tandem annis quadragin- ta, ante extremum Templi excidium, à Roma- nis prorsus sublatum fuerit. Id quod etiam do- cet Talmud Hierosolymitanum, allegante Hel- vico in Sanhedrin, nempe quod annis quadra- ginta ante excidium Hierosolymitanum, ablatũ demum fuerit sceptrum è tribu Juda: Quando nempe, addit Helvicius, adempta sunt Synedrio

judicia animarum atque id migravit è suo palatio Gazith in obscurum locum Hemith. Vide plura apud ipsum Helvicum.

Decima & ultima opinio manifestam continet depravationem textus Biblici, quem de ipso facto & exercitio loqui nemo non intelligit, uti etiam praxis ipsa illud satis superque postea demonstravit. Quandoquidem, licet sceptrum & Majestas judaica interdum fuerit obscurata, nunquam tamen totaliter ante Christi adventum fuit sublata. Quod erat contra obduratos & contumaces Judæos demonstrandum.

CAPUT XI.

**Continens Argumentum ex
cap. 2. v. 7. Haggæi & cap. 3. v. 1.
Malachiæ desumptum.**

Primum, idq; longè firmissimum, certissimumq; Argumentum desumptum à vaticinio Patriarchæ Jacobi Genes. 49. v. 10. manifestissimeq; contra Judæos demonstrans, **MESSIAM** promissum dudum venisse, vidimus: consequens est, ut & cætera, itidem certa & invicta, ponderemus & Iudæorum impietati & blasphemie objiciamus.

Pro-

Progredimur ergo ad vaticinium Haggæi & Malachiæ. Illius est cap. 2. v. 7. & seqq. Sic dixit Jehovah exercituum: Adbuc unum pusillum est, & ego commovebo cœlum & terram, ac mare & aridam: Commoveboque omnes gentes, & veniet desiderium omnium gentium, ac replebo domum istam gloriâ, dixit Jehovah exercituum. Meum est argentum, & meum est aurum, dixit Jehovah exercituum. Major erit gloria domus hujus posterioris, gloria prioris, dixit Jehovah exercituum: & in loco isto dabo pacem, pacem dixit Jehovah exercituum. Mal. est c. 3. v. 1. Ecce ego mitto Legatum meum, & verret viam ante faciem meam, & statim veniet ad templum suum Dominator, quem vos quæritis, videlicet Legatus fœderis, quem vos optatis, ecce venit, dicit Jehovah exercituum.

Hisce ergo vaticiniis præsuppositis, ita argumentamur: Messias venire debuit ante Templi secundi devastationem, quippe quod gloriâ suâ implere, & in quo se manifestare debebat. Atqui templum illud secundum ante sesqui mille annos est totum devastatum, & in cineres redactum: Ergo ante sesquimille annos venit Messias.

Major nititur allegatis vaticiniis. Quod i. Haggæus dicit: Adhuc modicum unum est, id Talmudistæ de Messiah interpretantur. Nam
in

in libro Sanhedrim in capite Helec, allegante Galatino lib. 4. cap. 9. & Paulo Weidnero, tratu 3. mibi p. 421. sic ad verbum dicitur: Rabbi Akiba exponebat: Adhuc unum modicum est, & ego commovebo cœlum & terram, & adducam desiderium cunctarum Gentium, de diebus Messia, & de rege Messiâh, & de tempore, quod fuit post destructionem domus primæ. Alia expositio: Adhuc modicum est: modicum scilicet regni venturi Israel post destructionem prioris domus, & post illud regnum, Ecce ego commovebo cœlum & terram, & mare & aridam, & omnes gentes, & postea veniet Messias. Ubi concludit Galatinus: Hec omnia ibi. Ubi per duas veterum Talmudistarum expositiones palam ostenditur Prophetiam hanc de Messia debere intelligi. Deinde pergit Prophetæ: Et replebo domum istâ gloriâ. Ubi de secunda Dei domo post reditum ex Babylonica captivitate Prophetam loqui, extra controversiam est, tam apud Judæos, quàm apud nos, Atqui verò domum illam repleturus erat gloriâ suâ præsens Messias, ut idem Rabbi Akiba hoc explicat. Et tandem concludit Prophetæ: domum illam novam majorem habituram esse gloriam, quàm primâ à Salomone constructam: Quàm rursus gloriæ præstantiam, in nullo alio cōstituere possunt Judæi, quàm in Messiâ, Cujus præsentia templum secundum
erat

erat illustrandum. Nam in primò quidē templo DEUS per Prophetas Populo loquebatur, in secundo vero per seipsum docere, per seipsum miracula edere voluit. Unde omnino constat: secundi templi gloriam, longè maiorem, quàm primi extitisse.

Eodem modo de templo secundo, nec non Messia loqui Malachiam, certum est. Satis enim clara & perspicua sunt ejus verba: Statim veniet ad templum suum Dominus, quem vos quæritis, & Legatus fœderis, quē vos optatis.

Galatinus l. d. cap. 10. tria ex vaticinio hoc contra Judæos colligit. Primum: Adventum Messiae tum temporis præ foribus fuisse: per tria, inquit, quæ ponit, Messiae adventum parum tunc distasse, significavit. In eo enim, quod Ecce dicit, rem quasi præsentem ostendit; In eo vero, quod Statim ait, tempus admodum propinquum innuit: In eo autem, quod postremo Ecce venit replicavit, tempus adventus ejus, quam brevissimum adsignavit. Alterum, illo ipso Divinitatem Messiae indicari. Et Tertium: Adventus ejus tempus certum prædici, nempe ipsum adhuc stante Templo venturum. Quæ duo postrema ex his verbis eruit: Veniet ad templum suum. Nisi n. inquit, Messias DEUS futurus fuisset, frustra eum ad templum suum venturum, dixisset: Et adventus ejus tempus præfixit, cum stante templo illo, ipsum adventurum prædixit.

Vt ergo horum vaticiniorum stat major nostri Syllogismi Certa & immota, nempe Messiam certò ante secundi templi everfionem venire debuisse.

Minorem quis negabit? Constat enim, & Judæi inficiari nequeunt, quod secundum illud templum, anno post Christum passum quadragesimo secundo, à Tito Romani exercitus duce dirutum est: quippe à cujus exercitu ΝΥΝΕ mensis primi, qui erat Xanthici, sive Aprilis dies decimus quartus, cum ingens multitudo ex universa Judæa Hierosolymam ad festum convenissent, urbs primum obsessa est: & postmodum mensis quinti, nempe Augusti, die nono (ut quidem ipsimet recentiores Judæi credunt, idèq; die hoc jejunium stricteffimè servant, incedentes nudis pedibus, burniq; sedentes, & cum alias partes Bibliorum tristem aliquam historiam continentes recitant, tum Threnas Jeremie ter perlegunt:) tota incensa, & unâ cum templo funditus subversa, in cineres redacta, & solo adequata est.

Probata ergò insolubilibusq; rationibus confirmata ac demonstrata utraq; præmissa, certa utiq; firma, immota, & irrefutabilis erit nostri conclusio, Messiam dudum, nempe ante fefquimille annos, venisse.

CAPUT XII.

Continens alia argumenta
ex iisdem locis deprom-
pta.

Unde porrò ita argumentamur : Exiguo tempore post templum secundum ædificatum venire debuit Messias : Atqui ab ædificato templo secundo effluxere jam ultra bis mille anni. Ergo necessario statuendum est ; Messiam jam pridem (nempe ad minimum ante annos mille quingentos) venisse.

Minor vel ex ipsorum Judæorum Chronologia est certa, in qua à templo ædificato, ad autumnum instantem, anni mille nongenti sexaginta quatuor colliguntur. Quod sanè exiguum tempus non est ; sed anni ferè bis mille.

Major nititur rursus vaticinio Haggæi, ubi dicitur : Adhuc modicum unum est, quod juxta Glossam Rabbi Akibæ est, adhuc usq; ad Messie revelationem modicum tempus restat.

*Quocirca si juxta Judæorum modernorum errorem adventus Messie primus adhuc expectandus esset ; sequeretur omnino, falsum prædixisse Prophetam, quod tunc usq; ad Messie adventum modicum temporis reliquum esset :
cum*

cum ab eo tempore, cum hac Prophetia prolata est, plures quam bis mille transierint anni.

Sed, inquis, excipere hic Judæos recentiores negareque in allegato vaticinio, loqui de Messia fretos autoritate R. Salomonis, R. Davidis, R. Aben Ezra. Verum enim vero rectè dicit Dn. Helvici, quod omnia hæc una autoritas Talmudica prosternat, quæ tradit R. Akibam (spectatæ inter suos autoritatis Magistrum) exposuisse de Messia venturo in domo secunda. Verum cur hanc rejiciunt cæteri Talmudistæ? Certè ob nullam aliam causam, quam quod putent, eventum non respondere. Rectè rursus regerit Dn. Helvici, hoc esse principium petere: & non tantum R. Akibam vaticinium illud interpretatum esse, sed alios quoque vetustiores, idque fateri ibidem in glossa sua R. Salomonem.

Constat, igitur, nostram interpretationem vetutissimorum Judæorum & Talmudistarum esse, adeoque à modernis Judæis falsitatis accusari non posse, modo non velint suos doctores & Rabbinos mendacij insimulare.

Sed ut res adhuc fiat manifestior, Prophetiam allegatam accuratius urgeamus, & præmum quidem hunc in modum:

Omnes Prophetae vaticinati sunt de diebus Messie:

Atqui Haggæus Propheta non vaticinatus est de diebus Messie, si neges hoc vaticinium esse de Messia: Ergo,

*Ergo, si neges hoc esse vaticinium de Messia,
Haggæus Propheta non fuit Prophe-
ta.*

*Quod Contradictorium, impium, & longè
absurdisimum est.*

*Majorem non possunt negare Judæi, si modo
sui Talmudi auctoritatem salvam tectam reti-
nere velint, quod illam expressis verbis affir-
mat, stabilit, & probat in libro Sanhedrin
cap. II.*

*Minor quoque certa est. Nam nullum de
Messiâ vaticinium in Haggæo reperitur aliud,
quam hoc ipsum: vel si habeatur, monstrent no-
bis illud Judæi. Sed tacent: non possunt.*

Altera Probatio hæc sit:

*In quo templo debet perpetua Messie gloria
per doctrinam & miracula confirmari,
illud in adventu Messie adhuc stet & vi-
geat, necesse est.*

*Atqui in templo Hierosolymitano debet per-
petua Messie gloria confirmari.*

*Ergo necesse est templum secundum Hieroso-
lymitanum in adventu Messie adhuc sta-
re atq; vigere.*

Tertia Probatio hæc sit:

*In quo templo Jehovah spiritualem suam
pacem per Messiam in æternum vult con-
firmare, illud oportet in adventu Messie
adhuc supersit.*

E

Atqui

*Atqui in templo Hierosolymitano secundo
Jehovah Spiritualem suam pacem per
Messiam in æternum vult confirmare.*

*Ergo oportet, ut illud in adventu Messie ad-
huc supersit: & per Consequens, si deva-
statum est, certissimum est *תָּמִיד עֲלֵי*
Messiam venisse.*

*Vtriusq; Syllogismi majorem nemo ex Judæis
negabit. Ambæ quoq; minores propositiones de-
sumuntur ex glossa & interpretatione hujus
vaticinijs ipsius Rabbi David, quam ante pro se
recentiores Judæi allegabant. Is vero, allegan-
te Paulo Weidnero, mihi pag. 421. ita ait: Cum
suis desideratis rebus salutare veniet, & co-
mediante domum istam gloriâ implebo, di-
cit Dominus exercituum. Et ut intelligerent,
quod non de temporali gloriâ loqueretur,
subsequenter ait: Meum est argentum, &
meum est aurum, dicit Dominus exercituum,
quasi diceret, non argenti & auri copiâ glori-
ari me existimetis, cum ubicunque sint hæc,
mea sint: sed de perpetuâ Messie gloriâ, per
quem in loco isto meam Spiritualem
pacem in æternum fir-
mabo.*

CAPUT XIII.

Probans Prophetam Haggæ-
um in allegato vaticinio non lo-
qui de pace temporali.

*Et pacem illam, de quâ hîc loquitur Pro-
pheta, non de temporali, ut sibi imaginantur
Judæi, intelligendam esse, manifestum est. Con-
stat enim ex historiis, quod ab ipsius templi ini-
tio ad finem usq; variis semper bellorum erum-
nis afflicti & agitati fuerint Judæi, adeoq; lon-
gè plures, tristiores, funestioresq; motus tem-
plum hoc secundum expertum fuerit, quam
primum.*

*Cum enim fundamenta jaciuntur circa
Annum mundi 3518. nempe anno reditus populû
de Babylone in Jerusalem secundo, mense secun-
do, ut dicitur 1. Esdr. cap. 3. v. 8. Statim à Sama-
ritis edificatio impeditur, adeo ut ea cessaverit
omnibus diebus Cyri usque ad regnum Darij
(qui Hystaspis dictus fuit) Regis Persarum 1.
Esdr. cap. 4. v. 1. usq; ad 6. & v. ult. sub quo et-
iam templum hoc, nempe anno ejus regni nono,
absolutum est : ad id verò Judæi instigati ab
hac Haggæi Prophetiâ circa annum mundi
3533.*

Ne enim Judæi (partim ob difficultatem partim etiam quia prævidebant templum illud mensuras eidem à Cyro præstittas longè humilioribus evasurum eo, quod à Salomone exstructum erat) in ædificando segniores fierent & torpescerent, excitat eos Propheta Haggæus prædicens majorem fore domus illius novissimæ gloriam quam primæ. Et licet ad templum hoc ex ædificandum ornandumq; multi magnæ Gentium reges ac Monarchæ auxilia contulerint, de quibus videri potest Torniellus sub anno mundi 3533. n. 4. pessimè tamen ab Antiocho postea profanatum & pollutum fuit, qui etiam vasa DEI, quæ in ministerio erant, vastavit, & Jovis Olympij simulacrum eodem in templo posuit. Deinde etiam à Pompejo, qui Hircano & Aristubulo, Alexandræ Judæorum Regina filijs de imperio dimicantibus Hierosolymam venit, captaq; urbe & eodem templo resecrato, usq; ad sancta Sanctorum accessit. Postea etiam Cassius anno septimo Cleopatra captâ Judæâ templum ipsum spoliavit. Quæ etiam perpeßum est sub Herode Magno, sub Caio Caligulâ, itemq; aliis Romanis præsidibus, quomodoq; tandem sub Vespasiano totum sit devastatum, non opus est pluribus adscribere, cum Historici hæc, & similia ubique satis clare testentur.

*Quæ verò licet longæ sint verissima, manet
 nihilominus certum & immotum, Prophetam
 Zaggeum in allegato vaticinio prædixisse,
 quod, ut major gloria illius secundi templi fu-
 tura esse debeat, sic quoque pacem singularem
 Jehovah exercituum in loco isto daturus sit.
 Aut igitur vaticinium hoc est falsum, aut con-
 cedendum erit, loqui Prophetam non de pace
 mundanâ, quippè quæ longè hîc inferior fuit,
 pace temporis primi templi: sed de pace spiritu-
 ali Messia, ob quam princeps pacis nominatur
 Esaia 9. v. 4. Idem quoq; Rabbi Akiba sentit, ut
 in libro Sanhedrin, cap. Helec, liquido patet.*

*Atq; sic demonstratâ propositione minore,
 objectisq; refutatis, argumentum tertium stat
 immotum, firmiterq; probat, Messiae adventus
 primi temp9 præteruisse, ipsumq; revera venisse,
 adeoq; frustra adhuc à Judæis expectari.*

CAPUT XIV.

*Quo porrò demonstratur
 Gloriam secundi templi con-
 stitisse in gloria exhibiti
 Messia.*

*Verùm ut minorem secundi argumenti
 infringant Judæi, negant rursus gloriam secun-
 di templi constitisse in gloria Messia exhibiti.*

Respondet enim Rabbi Salomo (allegante Galatino lib. 4. c. 9.) Quod secundum quosdam quidem in edificiū magnitudine & splendore, secundum quosdam verò in temporis duratione præstantia hujus gloriæ constiterit: Ipse tamen in utroq; eam constituisse asserit. Nam & Herodis edificio qui templum illud ultimum instauravit, nullum unquam simile visum fuit, & templum ipsū secundū decē plus, quàm primū duravit annos: Cū primū quidē quadringentis & decem, secundū autē quadringentis & viginti perstiterit annis. Verū in annorū numero ut tali consistere posse gloriā, ne dum tantā gloriā, non arbitror. Quandoquidem anni nihil commendant, sed virtus & alia huic simili a gloriæ sunt fundamenta. Alias n. lapis majoris dicendus esset gloriæ & honoris, quàm homo. Imò fieri potest, ut interdum major temporis duratio occasio sit non ad honorē & gloriā; sed ad dedecus & opprobrium. Quemadmodū etiā hic revera fuit, cū, ut ex jam dictis liquet, in isto tempore toties violatum fuerit, & quidem longē frequentius, quàm primū. Imò reclamatione interpretatio ista ipsi Prophetæ: Longē n. absurdum est (si vel maxime in annis quedam concedenda sit gloriæ & excellentia) Prophetā tam parvo tempori tantā gloriā, tam emphaticis verbis descriptam, tribuere: Deumq; propter decē illos annos, quib. diutius stare debebat templū secundū primo calū & terram & mare & aridam, & omnes gentes commo-

*commovisse: Nugæ mera. Deinde quo ad edifici
splendorem ac præstantiam secundum quoq; tẽ
plum primo nequaquam præferri potest, quippe
cujus gloria longè major hoc respectu fuit: quã
do quidẽ in 2. Paral. 3. v. 45. & seqq. & 1. Reg. 6.
scribitur: Quod intus & Foris purissimo auro
obductum, preciosissimisq; gemmis undiquaq;
ornatũ ac instructũ fuerit: Quod sanè de secun
do templo nullibi legitur: & certum est, ut ipsi
met Talmudistæ referũt, quod vasa fere omnia,
quæ in primo templo aurea fuerunt, in secundo
facta sunt aenea. Quare etiam (ut habetur 1. 1.
Ezræ c. 4.) expleto templi secundi opere plurimi
Sacerdotum aliorumq;, qui primum templum
adhuc viderant, cæteris plaudentibus & exul
tãtibus, in lachrymas effusi sunt, quod templum
illud secundum respectu primi nihil penè esset.*

*Neg; etiam Herodis ædificium, licet splendi
dum & amplum, (teste Josepho) fuerit, primo
templo præferri poterit. Quia n. Herodes neg;
divitiis, neg; potestate, neg; ulla aliare cum Sa
lomone quit conferri, tale ædificium, quale pri
mum erat templum, & passim in Scripturis, po
tissimum verò locis allegatis describitur, ex
struere in viribus non habebat.*

*Et ut etiam ultimo templũ illud ab Herode
fuerit amplificatũ & ornatũ, summa nihilominus
gloria & sanctitatis splendor, qui in 1. tẽplo vige
bat, illi defuit: nẽpe ignis, qui de cælo descendens
holocausta comburebat. Deinde gloria Dei, quæ*

in primo templo inter Cherubin apparere solebat, in secundo nunquam visa fuit. Et Spiritus S. qui in primo templo cum Prophetis sapissimè loquebatur, in secundo nunquam auditus est. Quæ omnia à Judæis negari nullo modo possunt: Cum ab ipsorum Talmud optimè comprobentur. Nam, (allegante Galatino) in libro Sanhedrim Jerosolymitano in c. **אלו הן הגורלין** Ellu hen Haggolin, id est, isti sunt captivi, sic dicitur: Ait Rabbi Samuel. Quinq; res defuerunt in ultimo templo, quæ in primo fuerint. Et unde probatur? Ex eo, quod dictum est Haggæi primo Capite: **עלו ההר והבנו אתם עץ ובנו הבית ונרצה בו ונכבד** hoc est, Ascendite in montem & adfert e lignum, & ædificate domum & delectabor in eâ, & honorabor, dixit Deus. Ubi notandum, quod verbum **ונכבד** Veecabda diminutè scriptum legatur, sine litera **ה**, quæ nota quinarij numeri est, nimirum ut significet quinq; res, in quibus sanctuarium ultimum a primo fuit diminutum. Unde, referente iterum Galatino, Glossa Rabbi Salomonis super verbo **ונכבד** Veecabda, hoc est, & honorabo eam, sic dicit: Deest hîc litera **ה**, He, quæ quinque significat, ob quinq; res, quæ in secundo templo defuerunt, & in primo fuerunt, videlicet **ורמים ונורים** Vrim Vethummim & Arca & Ignis, & Divinitas & Spiritus.

Præ.

Primum ergo (dicit hic Rabbi) in templo secundo desideratur Urim & Thumim, id est, (ut reddit Galatinus) lumina & simplicitates, hoc est, rationale judicij, quod immediate à DEO responsa dabat. Deinde abest, Arca, intellige fœderis. Tertiò Ignis, nempe sponse de cœlo descendens super holocausta. Quarto Divinitas sive DEI gloria. Et Quinto Spiritus, intellige sanctus, hoc est, donum Prophetiæ per immediatum Spiritus Sancti instinctum: quem protinus cessasse dicunt post Haggæum, Zachariam & Malachiam in Midras Sehir, allegante Dn. Helvico.

Non autem Galatinus in his demonstrandis, unico isto Loco Talmudico contentus est, sed alterum quoq, imò & tertium consentientem allegat & addit. Secundus itaq, est in libro נד"י Joma, id est, dierum: Ubi hæc leguntur: Dixit Rabbi נחמ אהא, quid est, quod in verbo נכבד Veecabda deest litera ה He? Quia per ipsam designantur quinque res, quæ fuerunt in primo templo, & defuerunt in ultimo. Hæc omnia sunt: Arca cum Propitiatoria, Cherub, Ignis, שכ"נה Sechinah, id est, Divinitas, Spiritus Sanctus & Urim Vethumim. Tertius locus est in Midras Sir hasirim, id est, in expositione Cantici canticorum, super illud dictum capite octavo:

נחור לנו קטנה ושדים אין לה :

id est : Soror nobis parva, & ubera non sunt ei.
 Hęc sunt quinque res, in quibus ultima domus
 extitit à primâ diminuta. Imò & quartum ad-
 dit locum rursus ex libro Jona : In sanctuario
 secundo non fuit Arca : Traditio enim est,
 quòd ex quo abscissa est arca. abscissa est cum
 eâ Vrna mannae & lenticula olei unctionis,
 & Virga Aaronis & amigdala ejus & flores
 ejus, & capsula, quam miserunt Philistaei
 munus Deo Israel.

*Quæ cum ita sint, & templum primum tan-
 tâ gloriæ copiâ fulserit, ut ne in una quidem re
 cum illo secundum conferri potuerit, necessario
 concludendum est, majorem illam gloriam,
 quam domus DEI ultima pro prima habere de-
 bebat, aliam non fuisse, quam quod in illâ venire
 debebat is, qui desideratus est cunctis gentibus,
 hoc est, Messias.*

Sic enim argumentamur cum Galatino.

Si præstantia hæc gloriæ neque de tempo-
 ris duratione, neque de Ædificii excellentia,
 neque de divitiis, neque de sanctitate, intelli-
 gi potest, de Messiae præsentia & gloriæ ejus
 confirmatione spirituali & æternâ intelliga-
 tur necesse est.

Atqui de nullâ antecedentium potest in-
 telligi.

Ergò necessario de præsentia Messiae &
 ejus gloria est intelligenda. Conne-

Connexio majoris certa est, quia ad enumeratas partes in antecedente nulla alia superaddi potest, quam presentia & gloria Messiae. Minor haecenus est per partes demonstrata: Ergo Conclusio, quae est Minor nostri argumenti secundi, est certa & immota.

Unde rursus ἀποδείκνυται infertur & intelligitur ex Prophetae Aggaei verbis allegatis palam esse, primi adventus Messiae tempus jam dudum praeteriisse: quippe qui secundo templo adhuc stante promissus erat, & venire debebat: quod verò in ultimo urbis Hierosolymitanae excidio adeo est eversum, ut ne lapis quidem super lapidem remanserit.

CAPUT XV.

Continens quartum argumentum ex Malachia.

Quartam denique probationem derivamus ex vaticinio Malachiae & hypothesei Judaica. Ex illo, quod dicatur, Messiam venturum in templum Iudaei: Ex hac, quod adhuc hodie opinentur Iudaei, Messiam ex omnibus gentibus vocaturum esse Iudaeos, & reducturum secum in Palaestinam, atque tum in templum suum juxta vaticinium Prophetae ingressurum.

Sic ergo argumentamur:

*Quicumque evocando ex omnibus populis, & reducendo secum in Palaestinam,
Iudaeos*

Judæos vult ingredi in templum suum, ille, necesse est, id faciat ante Templi ever-
sionem & quando adhuc stat.

Atqui Messias evocando &c. vult ingredi
in templum suum.

Ergo necesse est, id faciat ante ejus ever-
sionem, & quando adhuc stat.

*Atqui verò dudum eversum est : Ergo
aut dudum venit Messias, aut nunquam veniet.
At hoc absurdum & blasphemum : Juxta ver-
bum enim Jehovæ Messias in suum templum in-
gredi debebat : Ergo illud verissimum & certis-
simum est, nempe dudum venisse Messiam.*

*Excipiunt Judei & ex Ezechiele oggan-
niunt, restare adhuc tertium templum ædifi-
candum, in quod juxta Malachiae vaticinium
Messias ingressurus sit.*

*Verum exceptionem & glossam illam nul-
lam esse primum patet ex illis, quæ supra capite
undecimo disputavimus, atq; demonstravimus.
Vaticinium illud Malachiae de nullo alio, quam
secundo templo intelligendum esse. Deinde
quoque patet, quod Malachias & Haggæus de
eodem loquantur Templo. Verum Haggæum
loqui de secundo templo præter rationes supra
allegatas, etiam ex eo est manifestissimum, quod
exertis quasi digitis dicat : HANC IPSAM
domum POSTERIOREM, תבן אלהים תבן
אבות & וְעָלֶיךָ, tribus imò quatuor pronomini-
bus*

bus demonstrativis, templum secundum designans; uti rationem etiam hanc rectè urget Dn. Helvicius. Tertiò necesse est etiam, ut templum illud, in quod venire & ingredi debet Messias, sit & reverà existat: Atqui tertium illud, templum ubi est? nullibi: quando edificabitur? nunquam. Tandem ex Ezechielis cap. 45. & 48. intelligitur, ipsum non cum Haggæo & Malachia de terrestri Hierosolyma & templo: sed de longe alio, nempe cœlesti, loqui. Id quod etiam non diffitetur Rabbi Salomo in Comm. Talmud. lib. Sanhed. in c. i i.

Exceptio itaq; illa Judæorum vana & nulla est: ut & illa altera, qua alij obijciunt, Hebræū מְלִיכָא non reddendum esse per templum, sed per palatium suum. Quia igitur Messias juxta opinionem Judæorum Rex & non Sacerdos esse debebat; putant Messiam venire posse in pallatium suum templo Hierosolymita-destructo. Verùm licet interpretatio hæc falsissima sit, & seipsam refutet: Res tamen eodem recidit. Ubi est illud pallatium? Sane ibi, ubi Regnum. Sed ubi hoc? ibi ubi templum & sacrificia, hoc est, nullibi. Omnia destructa, omnia eversa. Stat itaq; immota conclusionis positæ veritas: Messiam dudum venisse.

CAPUT

CAPUT XVI.

Continens verba vaticiniū de
septuaginta hebdomadibus
Dan. 9.v.21.& seqq.

Contra Iudeos partim ex vaticinio Jacobi Gen. 49. v. 10. adeoq; à tempore sceptri Judaici, partim ex Prophetia Haggæi cap. 2. v. 8. & 10. item Malach. 3. v. 1. nempe à Templi secundi vastatione assumpta argumenta, Messiam nostrum venisse demonstrantia, proposuimus hactenus. Sequitur nunc illud, quod ab Hebdomadibus 70. Danielis desumitur.

Apud Prophetam ergo Daniele cap. 9. vers. 21. & seqq. ita legimus. Adhuc, inquam, loquebar in oratione, & Vir ille Gabriel, quem videram in visione, in principio volantem volatu, tetegit me tempore sacrificii vespertini. 22. Et intelligere fecit me locutusque est mecum, & dixit, Daniel, modo egressus sum ut intelligere faciam te intelligentiam. 23. In principio deprecationum tuarum egressum est verbum, & ego veni ut indicarem, quia vir desideriorum es, intellige ergo verbum, & intellige visionem. 24. Hebdomadæ septuaginta decisæ sunt super populum tuum, & super urbem sanctam

Etiam tuam, ad finiendam prævaricationem, & ad consumendum peccatum, & expiandum iniquitatem, & ad iustitiam seculorum adducendam, & finiendum visionem & prophetiam, & ungendum sanctitatem sanctitatum. 25. Scias ergo & intelligas, quod ab exitu sermonis de reducendo *populo*, & ædificanda Ierusalaim usque ad Christum Ducem hebdomadæ septem, hebdomadæ sexaginta duæ: & redibit & reædificabitur platea, & murus, idq; in angustia temporum. 26. Post hebdomadas verò sexaginta duas excidetur Christus, & non erit ei opem ferens: & postea urbem illam & sanctuarium dissipabit populus ducis venturi, & finis ejus cum inundatione, & usque ad finem belli excidetur desolationibus. 27. Et roborabit pactum multis hebdomada una, & in dimidia hebdomada cessare faciet sacrificium & oblationem, & propter extensionem abominationum desolabit, donec consummatio & quidem decisa effuderit sese super admirantem.

CAPUT XVII.

De Autoritate vaticinii

Danielis.

Primum de autoritate hujus vaticinii (licet id in dubium vocare, imò Danielelem ipsum fuisse

fuisse Prophetam impudens iste & blasphemus ex Saduceorum genere Iudæus, nomine Porphyrius, negare non erubuerit, de quo Gal. 4. c. 14.) minimè est dubitandum. Danielis enim sapientia summa & mysteriorum divinorum cognitio ab ipso D E O celebratur & commendatur Ezech. 28. v. 3. ubi per Prophetam illum ad principem Tyri dicit; Nunquid tu sapientior quam Daniel? Nihil est absconditum quod sit absconditum tibi! Quorum verborum sensus nullus alius est, quam hic ipse: Tu rex Tyri videris tibi plus sapere, quam ipse Daniel, cui res occultæ singulari Dei beneficio revelantur. Daniel enim eo tempore ob summa sapientiæ dona à D E O accepta sapientissimus habebatur, & in proverbium abierat, ut nonnulli hæc interpretantur: Quorum sententiam suo loco relinquimus: cum alij velint hæc per anticipationem dicta esse.

Deinde sanctitas justitiæq; ejus coram Deo apud eundem Ezechielem c. 14 v. 14. satis manifestis verbis declaratur & demonstratur, quando ponitur unus in tribus justis, quos dicit Deus solos se liberasse, ostendens (ut explicat Augustin. epist. 122.) in illis tres quasdam formas justorum, quos ita se liberaturum dicit, ut nec filios suos secum liberent, sed ipsi soli liberentur, Noe, Danjel & Job.

Quam

Quandoquidem in his tribus illustrissima gratiae divinae fuerunt exempla: cum Noe ex communi diluvio: Job ex gravissimis post omnium hominum memoriam calamitatibus, Et tandem hic Daniel ex communi sapientum omnium cæde ereptus atque erectus sit.

Quid? quod Daniel non modo Propheta fuit, sed major quoque quam multi ex Prophetis apud Hebræos fere omnes habitus est.

Quandoquidem Prophetam eum extitisse in מגילה נקראת meghila in capite Meghila Nikreth, id est, historia (allegante Galatino d. l.) manifeste ostenditur, ubi sic ad verbum dicitur: Baruch filius Neriae & Sarias Mahasiae, & Jeremias filius Hilehiae, & Daniel vir desideratorum, & Mardocheus, & Haggæus, & Zacharias & Malachias, omnes prophetarunt anno secundo Darii. Hæc ibi. Taceo, quod prophetia Danielis sit in Canone Hebræorum, & numeretur inter illos libros viginti quatuor, qui propter numerum עשרים וארבע Esrim Vearbaah dicuntur, adeoque nunquam de autoritate ejus dubitatum fuerit, exceptis duntaxat Susannæ & Belis, Draconisq; historiis, quæ in Hebræo Danielis codice non leguntur.

Quæ cum ita sint, in aprico est impiissimi istius Sadducæi impudētia plus quam diabolica, quæ ne, convictus in conscientia, veritatem de

exhibito Messia fateri cogeretur, ipsum verbum Dei immotum, ac immutabile non tantum in dubium vocare, sed planè subvertere, ac è medio tollere conatus fuit.

CAPUT XVIII.

Docens de quibus septimanis loquatur Vaticinium Danielis.

Sed nugis illis relictis, ad Prophetiam ipsam accessum faciamus. Primum ergo notetur, quod angelus faciat mentionem 70. hebdomadam: quas omnes tam Christiani quam Judei de hebdomadibus non dierum sed annorum (ita ut hebdomas septem annorum spacium absolvat) intelligendas esse unanimiter statuunt: quo integrum tempus efficitur 490. annorum. Quocirca non audiendi sunt, neque etiam ullo prætextu se defendere possunt quidam ex nostri seculi Judeis, qui hebdomadam hoc loco non septem annorum, sed septem Jubileorum vel centenariorum spacium intelligendum esse impudenter asserunt.

Præterquam enim quod interpretatio ista omnibus Hebraicis doctoribus & Talmudo ipsi contrarietur, ab ipso quoque angelo obtunditur, quando v. ult. 27. ait: Et in dimidia hebdomade (nempe ultima) cessare faciet sacrificium

ficium, & oblationem (cæterorum nimirum omnium. Unde certe sic colligit Galatinus: Cum igitur hæc sacrificiorum defectio sive cessatio ante templi destructionem tam per Dominum Jesum Christum, quam per Romanos facta reperiatur, ipsaq; sacrificiorum decollatio nunquam ac nusquam à Judeis (ut ipsi fatentur) ex eo tempore facta fuerit; liquido profecto constat, septuaginta has hebdomadas ante templi everisionem omnino completas fuisse. Hanc enim Hebdomadam, in cujus medio erat sacrificiorum sanguinolenta congeries cessatura, novissimus locus, quem tenet, postremam omnium esse demonstrat. Ex quo (pergit Galatinus) necessario sequitur, hebdomadas istas non quidem jubileorum nec centenariorum, nec decadum, nec alterius cuiusvis numeri, sed annorum tantum esse spatium.

Ut autem res adhuc plenius confirmetur, constat, sacram scripturam tantum duplices habere septimanas, dierum & annorum. Illo modo septimanam constituunt septem dies; loquiturq; de isto septimanarum genere Moses Levit. 23. v. 15. ubi dicitur, quod sunt septem hebdomadæ à die Sabbathi accipiendæ, quæ faciunt dies 49. ut postea quinquagesimus dies sit oblationis minæ novæ, sive, ut vulgò dicunt, Pentecostes. Hoc modo septimanam constituunt septem anni, ut est Levit. 25. vers. 8.

Numerabis tibi septem hebdomades annorum, quæ faciunt annos 49. & quinquagesimus annus immediate sequens Jubilæus esse precipitur. v. 10.

Unde sic argumentamur: aut septimana Danielis sunt dierum aut annorum: Non dierum: Ergo annorum.

Disiunctiva Major est ex jam dictis manifesta: non enim aliud sive tertium septimanarum genus agnoscit Scriptura.

Minor quoque certa est. Nam si acciperetur hebdomas pro septem dierum spacio, tum septuaginta illæ hebdomades nondum constituerent scilicet quæ annuum. Quod tempus nullam haberet rationem vel proportionem ad tam splendide & magnificam Prophetiam, ut rectè monet Lutherus in Germanica præfatione in Danielem. Ergo constat conclusio.

Probat porò idem Galatinus autoritate R. Abraham, magni apud Judæos glossatoris & doctoris, qui ait: Dixit venerabilis magister noster סעדיא Seadiah, quod istæ septem hebdomades annorum sunt. Vide apud Galatin. d. l. mihi p. 227. D.E. G.

Ex toto autem illo R. Abrahami supra Danielem discursu tria sumit Argumenta Galatinus. 1. Quod hebdomades Danielis sint omnino annorum. 2. Cōtra recentes Judæos nostri temporis, statuentes, aies mille trecentos triginta & quinq.

quing³, de quibus meminit Daniel 12. esse annos, quibus visitari debeant & Messiam habere, computantesq³ annos illos ab ultimi templi destructione, quod nimirum illud falsum sit, & discursui R. Abraham manifeste contrarium.

3. Quod dies illi prædicti sint dimidium ultime hebdomadam Danielis: quo tempore Christus venit ad baptismum, & prædicavit, ac discipulos ad se vocavit.

CAPUT XIX.

Docens, quales anni in vaticinio Danielis intelligi debeant, an Lunares, an Solares.

Querunt porro, de quibusnam annis, lunaribusne an solaribus debeant intelligi?

Lunares esse intelligendos quidam, inter quos & Beda est, existimant duabus moti rationibus. 1. Quia septimanae in textu dicuntur abbreviate: Cum igitur lunares anni tantum diebus 354. constant, ubi annum Solarem 365. cum quadrante & minutis quinque absolvant; sequi proinde videtur, loqui angelum de annis lunaribus, non solaribus. 2. Quia Hebræi per annos lunares computabant: cum igitur Daniel, ad quem loquitur angelus, Hebræus sit, verisimile est, ipsum numerasse annos lunares.

Verum opinio isthæc, ut & posterior hæc

ratio falsa est. Haberent enim Judæi annum undecim diebus breviorē anno solari. Quia igitur secundum ipsorum legem decimoquarto die primi mensis singulis annis pascha celebrare tenebantur, sequeretur, quod celebrando Pascha semper in unoquoque anno celebrationem Paschæ alterius per 11. dies anticiparent. Quod si concederetur, concedendum utiq; foret necesse est, ut progressu temporis in unoquoque mense Pascha celebrarent, & nequaquam in tempore nobiscum convenirent. Quod verò falsum esse experientia docet, cum semper eodem ferè tempore nobiscum pascha celebrent. Annos ergo solares numerant non lunares. Vide Galat. I. d. in fine.

Primam quod attinet rationem, nititur illa falsa hypotbesi, nempe falsa versione. Quandoquidem in Hebræis fontibus non dicitur hebdomadas esse abbreviatas, sed esse præcisè definitas. Habetur enim verbum in Niphal הִתְחַלַּף decisum, præcisum, præfinitum est: nempe descendens à verbo חָתַךְ Hatach, quod propriè est decidere, præfinire, determinare, ut sit verus sensus; Hebdomadæ septuaginta decidæ sunt, ut etiam vertit Pagninus, vel ut nos interpretari possemus, præcisè definitæ sunt.

Et tandem si vel maxime anni Lunares hic deberent intelligi, nihil omnino nostra dera-

*derogaret sententie. Nam qualitercundq; acci-
pantur anni Solares vel Lunares, & ubicun-
que incipiatur computatio, totum tempus de
adventu Messia hic predictum jam diu elapsum
est, ut in progressu videbimus.*

CAPUT XX.

**Demonstrans, Vaticinium
Danielis loqui de primo Chri-
sti sive Messia adventu.**

*Ceterum loqui angelum de primi adventus
tempore, nempe quod intra septuaginta illas
hebdomadas omnia debeant impleri, quæ de
Messia in terra Canaan nascendo, passuro, mo-
rituro, resurrecturo ab omnibus Prophetis præ-
dicta fuerunt, verba textus ad oculum osten-
dunt. Dicitur enim v. 24. quod intra septua-
ginta hebdomadas debeat finire prævaricatio,
consumi peccatum, expiari iniquitas, justitia
seculorum adduci, visio & prophetia finire, san-
ctusq; sanctorum ungi: quæ pleraq; partim de
nullo alio quam Messia præstari, partim quoq;
de nullo alio dici possunt. Cum is solus consn-
mat peccatum, expiet iniquitatem, justitiam ad-
ducat, solusq; sit & unicus ille sanctus sancto-
rum. Accedunt & illa, quæ in proximè subse-
quentib. versicul. 25. 26. 27. subiiciuntur. i. de*

edificanda urbe. 2. de excidendo Christo. 3. de
 roborando pacto. 4. de abrogatione sacrificij &
 oblationis, & 5. tandem de finali urbis deva-
 statione. Quæ, inquam, omnia institutum &
 sententiam nostram miris modis confirmant.
 Nam si Christus nasci ex stirpe Juda debuit, in
 civitatemq; & templum suum ingredi, neces-
 sum fuit, ut primum Judæi ex captivitate
 Babylonica liberarentur, Hierosolyma, tem-
 plum & domus Dei edificarentur. Deinde
 quia Messias consumere peccatum, expiare ini-
 quitatem, contraq; justitiam adducere voluit,
 necesse fuit, ut excideretur, hoc est, morte cru-
 cis e medio tolleretur, & rursus resurgens fæ-
 dus confirmaret, & roboraret: Tandem quia
 omnes illæ ceremoniæ Mosaicæ circa sacrificia
 & oblationes erant typi ipsius oblationis Chri-
 sti, nec non Hierosolyma illa terrestris imago il-
 lius cælestis, quæ per Christum edificari, & in
 quam omnes credentes introduci (nempe in qua
 esset verum illorum πολιτὶς & οἰκία) debebant, ali-
 ter fieri non potuit, quin Messia antitypo exhibi-
 to, jactisq; veris ac immotis cælestis Hierosoly-
 mæ fundamentis, Templum illud ex lapidibus
 extructū destrueretur, sacrificia & oblationes
 abolerentur, & tandem ipsa urbs Hierosolyma
 tota subverteretur. Quod v. ut fieret, consiliūq;
 Domini impleretur, causam suppeditare sua
 immanitate, crudelitate, horrendisq; sancto-
 rum

um persecutionibus non dubitarunt ipsi Judæi: quando exilio mactarunt Evangelicæ fidei confessores, servos & legatos Dei lapidarunt, Prophetas crudeliter occiderunt, adeoq; avitæ maiorum suorum tyrannidis & reatus sanguinis iustorum (qui effusus est inde ab Abele iusto, qui à Caino fratre occisus legitur Gen. 4. v. 8. usque ad Zachariam Barachie sive Jojadæ filium, quem Judæi lapidarunt inter ædem templi & inter altare. 2. Paralip. 24. 24.) sese participes reddiderunt Matth. 23, v. 35.

Quæ sane omnia, ut in præcedentibus innuimus & prædiximus, satis clarè & manifestè ostendunt ac demonstrant. Verba hæc Angeli loqui de tempore primi adventus Messie nostri: ut ita meritò & rectè August. Epist. 80. ad Hefychium reiiciat illos, qui suo tempore has hebdomadas Danielis retulerunt non ad primum, sed secundum adventum; & alios, qui easdem ad utrumq; accommodarunt.

Hi ergo dicebant: hebdomadas Danielis tempore primi adventus esse completas, & inde usque ad finem seculi totidem rursus esse complendas. Sed Respondet August. Equidem video, quia si primus eas non complevit adventus, necesse est, ut secundus eas compleat: quoniam Prophetia illa non potest esse falsa: Quæ verò si tempore primi adventus impleta est, non cogit

intelligi, quod etiam de fine seculi implebitur. Ac per hoc incertum est, etiamsi verum est, neque negandum quidem, sed non præsumendum est illud futurum. Relinquitur itaque, ut qui vult cogere istam Prophetiam credi seculi fine complendam, concedat quantum potest, & ostendat si potest, primo adventu Domini non fuisse completam, contra tot expositores divinorum eloquiorum, qui hanc non solum computatione temporum, verum etiam rebus ipsis completam fuisse demonstrant, maximè quod ibi scriptum est: Et ungetur sanctus sanctorum: vel propter quod in eadem Prophetia Hebræi codices expressius habent: Occidetur Christus, & non erit ejus, hoc est, non erit ejus civitatis: quoniam sic alienatus est à Judæis, qui eum propterea Salvatorem redemptoremque suum non esse crediderunt, quia occidere potuerunt. Neque enim in fine seculi ungendus aut occidendus est CHRISTUS, ut ipsa Prophetia Danielis tunc expectetur implenda, quæ nondum creditur impleta. Hactenus Au-

gust. quem vide d. l. Tomo. 2. mibi pag. 357.

A. B.

CAPUT

CAPUT XXI.

Monstrans initium septimanarum Danielis.

Duo ergo haftenus demonstrata sunt. 1. Loqui angelum de septimanis annorum non dierum. 2. Determinare tempus ejusq; circumstantias, quae intercedere debebant inter exitum verbi Jehovae & adventum Christi, quaeque statim illum insequi debebant mutationes maximae & inevitabiles, nimirum. 1. reedificationis templi & Hierosolymae. 2. Passionis ac mortis Christi 3. Corroborationis pacti olim cum Abrahamo & ceteris Patriarchis initi. 4. Abrogationis sacrificiorum. 5. & tandem, quae haec omnia sequi debebat, everisionis urbis, regionis, totiusq; Reipublicae miserandae vastationis, non qualis illa exitij Babylonici erat calamitas, quae 70. annorum spatio terminabitur: sed inducitur hic perpetua & nunquam finienda vastitas, ut quoque illam postea praedixit ipse Christus Matth. 23.

Sequitur nunc ut de initio harum septimanarum, medio & fine simus solliciti.

Diximus supra septuaginta illas septimanas universè efficere annos 490 : Quorum initium Angelus indicat, nempe enumerat

eos ab illo anno, in quo exiit verbum Domini de reedificanda Hierosolyma: Sic enim inquit: Scias ergo & intelligas, quod ab exitu sermonis de restituenda & reedificanda Hierusalem &c. Quae quidem verba aliter Africanus in quinto temporum volumine: aliter Eusebius Pamphili in octavo libro εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως, aliter alij, explicarunt, vide Hieronym. supra hunc locum: statuimus tamen nos cum Luthero in præfat. Germ. in Proph. Dan. & aliis, numerum harum LXX. septimanarum integrum sive rotundum proprie accipiendum esse ab anno secundo Darij Regis Persarum, usque ad annum septimum post Christi ascensionem.

Initij autem hujus ratio in eo consistit, 1. quod anno secundo Regis Darij exierit verbum Domini per Prophetam Haggæum & Zachariam. 2. quod mandaverit Zerubabel templū Domini ædificare, uti videre est in primo capite v. 14. utriusq; Prophetæ. 3. Quod idem concesserit & jusserit Rex Darius, uti legimus, lib. 3. Esd. c. 6. v. 1, 2. Item lib. 1. c. 5. v. 1, 2. Ab anno enim primo Cyri, qui Judeos ex captivitate dimittebat, usque ad secundum Darii, sunt anni 46. intra totum illud tempus non concedebatur Judeis reedificare templum ob prohibitionem Cambysis filii Cyri, cujus etiam in præcedentibus mentio facta est. Penè ergo desperabant
Judei

Judæi de ædificatione Templi, quando dicebant apud prophetam Haggæum c.1.v. 2. Nondum tempus venit, tempus, inquam, domus Jehovæ, ut ædificetur. Atqui hi forsân sunt, inquit Luther. anni illi XLVI. de quibus Judæi loquuntur ad Christum Job.2.v. 20. Quadraginta & sex annis ædificatum est templum istud, & tu in tribus diebus eriges illud? hoc est, juxta interpretationem Lutheri, quadraginta sex annis ædificatio templi agitata est, tam difficilis ea erat.

Beza super hunc locum rem in dubio relinquit: sic enim ait: testatur Esdras c.5.v.15. absolutum fuisse templum Sexto Darii anno (nempe filij Hystaspis) quod si annos XXX. Cyro, consentientibus plerisque historicis, attribueris, Cambysæ verò octo, Magis duos, completum hunc numerum invenies. Sed cum non desint, qui reditum Israëuitarum, hoc est, septuagesimum annum captivitatis ad XXXIII. annum Cyri referunt, adhuc ἐπέχω, & quomodo subducturi sint eruditiores hunc XLVI. annorum calculum expecto.

Drusius lib.4. Præterit: de hac responsione Judæorum ita statuit: Anno primo regni sui Cyrus edicto sanxit, ut Hierosolymitanum templum constitueretur Ezræ. 6. v. 3. Anno autem Regni Darij sexto ædificatum fuit Ezræ. 6. v. 15. Hic Darius Nothus erat medius inter duos

Artaxerxes

Artaxerxes quem Judæi cum Hystaspis filio confundunt. Ideo ex opinione vulgi & sapientum anno primo Cyri usq; ad sextum Darij, cuius mentio Ezra 6. sunt anni 46. quibus edificatum fuisse templum hic ajunt. Nam edificatio non semel disturbata fuit. Quod dixi (pergit) in hac tabula perspicuum fiet.

Cyrus rerum potitus est an. 31.

Cambyses ejus filius ann. 9.

Magi duo mensibus 7.

Qui novem annis Cambysis annumerantur, simul efficiunt annos XL. Adde sex Darij (nam sexto edificium absolutum fuit) ecce anni XLVI de quibus hic sermo.

Ubi tenendum, Drusium (ut in subseq. se explicat) veram supputationem hic secutum non esse, sed Judæorum, qui unum solum Darium noverunt, nempe Persam illum. Nam & alius fuit Medus. Unde Scaliger in suis animadversionibus in Chronologicon Eusebii à primo Cyri usque ad secundum Darii Notbi putat annos esse centum & sex.

Quod autem quidam Chronologi, ut Beza refert, reditum Israelitarum, hoc est, septuagesimum captivitatis annum ad XXIII. Cyri restitunt, faciunt id sine omni fundamento: cum editum de templo extruendo sancitum sit anno primo regni ejus, ut expresse illud testatur Ezra loco superius allegato.

Istis ergo explicationibus & opinionibus suo loco relictis, salvo aliorum judicio, statuimus, Judæos loco Johannis allegato non loqui de Templo à Zorobabele extructo, sed de Templo ab Herode non tam renovato, quam ex novis fundamentis tanquam tertium ædificato & amplificato. Nam anno decimo octavo, ex quo Romæ declaratus erat Rex Herodes, Templum Hierosolymitanum, vetere à fundamentis sublato, novum ampliore ambitu, & majori altitudine augustius ædificare cepit. Cujus ædificii magnitudinem latè describit Josephus lib. 15. antiq. c. 14. & lib. 6. de Bello cap. 6. Ab anno autem isto, qui juxta Chronologiam Euncii in annum mundi 3947. ad annum Baptismi sive ætatis Christi trigesimum primum, qui juxta eandem Chronologiam in annum mundi 3993. incidit, quo disputatio hæc cum Judæis habita est, sunt præcisè anni XLVI.

Judæi autem Johan. 10. neque dicunt ædificari templum hoc, ac si usque tunc perseverasset ædificatio, neque ajunt absolutum esse templum hoc, quia adhuc deerant illi altitudinis viginti cubiti, qui postea sub Nerone sunt additi: sed indeterminate inquiunt, ædificatum est: apertè indicantes, quod,

quod, quæ tunc videbatur fabrica, XLVI. annorum intervallo facta fuerat, vide Tornielium sub. ann. mund. 4032. n. 2. & seqq.

Sed ad rem: Diximus initium LXX. hebdomadam Danielis sumendum esse à secundo anno Darij ob rationes modo annotatas.

CAPUT XXII.

Ostendens, quomodo Angelus LXX. Hebdomadas in tres dividat partes, & quomodo supputatio septimanarum & annorū rectè instituatur.

Initio ergo ita constituto, videndum est tenendum est, quomodo Angelus LXX. illas hebdomadas in tres dividat partes. In prima, igitur temporis hujus parte continentur septem septimane, hoc est, anni XLIX. in quibus Judæi reduces templum & urbem restituerunt Darij Nothi & Artaxerxis temporibus. Quandoquidem à secundo Darij Nothi anno usque ad annum XXXII. Artaxerxis Judæis fluxerunt commodè res, usq; dum Nehemias in Persidem ad Regem fuit revocatus. Altera hujus temporis pars continet LXII. septimanas, in quibus excidi debebat Christus. Ubi absq; dubio

(ut

ut sentit Lutherus d. l.) Angelus respexit
ad locum Esai. 53. vers. 8. Abscissus est è terra
viventium. Quorum verborum sententi-
am hanc esse, inquit Lutherus, Regnum CHRI-
STI fore novum spirituale & cœleste regnum,
nihil retinens vel de legibus Mosis, vel de aliis
Politicis regnis, sed, istis omnibus abrogatis, de-
bere Christum planè aliud, novum, æternum
& cœleste regnum inchoare & possidere.
In quam sententiam etiam Psalmus XVI.
v. 4. inquit: Non libabo libamina eorum
in sanguine, non assumam nomina eorum in
labiis meis.

Septimana hæ sexaginta duæ & illæ septem
faciunt LXIX. hoc est, annos quadringentos o-
ctoginta tres. Superest ergo ultima septimana,
ultimam hujus temporis partem constituens,
quæ continet annos VII. Angelus enim satis
manifestis ac perspicuis verbis indicat, Chri-
stum non morte crucis sublatum in medio ulti-
mæ septimane: sed post LXII. illas hebdomadas,
hoc est, anno primo Septimane ultimæ. In qua
septimana (inquit Angelus) corroborabitur
fœdus multis.

Quod vaticinium eventu ipso satis com-
probatum est. Nam in ultima illa septimana
vox Evangelij potenter currebat una cum signis
& miraculis, multaq; millia Judæorum & gen-
tilium ad Christum convertebantur, uti

Lucas in actis testatur, Lutherus *d. loco.* In medio autem septimanae hujus debebat cessare sacrificium & oblatio. Quod etiam factum est. Nam tribus annis post resurrectionem Christi celebrabatur concilium Apostolorum Act. 15. v. 23. ubi leges Mosaicae omnes publicè abrogatae, & omnes gentes, ut & Judaei liberi ab illis pronunciati sunt, ut qui in posterum illis non obligarentur.

Ex qua supputatione intelligitur, LXX. illas septimanas finire anno septimo post Christi resurrectionem: ubi actum fuit cum obduratis Judaeis, & perversa cervicosaq; Jerusalem, & conversi sunt Apostoli ad gentes, ut loquitur, D. Paulus Act. 13. v. 46.

Cum calculo hoc facile concordat (addit Lutherus) aliorum supputatio, qua numerant ab anno secundo Darij usq; ad Alexandrum Magnum CXLV. annos, ab Alexandro usque ad nativitatem Christi CCCV. (alii CCCX) à nativitate usque ad baptismum Christi XXX: deinde tres annos usque ad passionem. Qui computati faciunt annos quadringentos octingenta tres, qui conficiunt septimanas LXIX. Quod autem quaedam sit discrepantia in quibusque annis residuis, id nos perturbare non debere, inquit Lutherus: cum potius admiratione dignum sit, quod Ethnicorum & aliorum historia

am accuratè cum Daniele consentiant.

*Alij ex recentioribus paulò aliter supputati-
onem instituunt, nempe: Ab Anno secundo Darij
Nothi regnum Persarum duravit annos nona-
ginta duos. Dario Kodmano ultimo Persarum
rege profligato, Alexander Magnus (cujus mors
incidit in annum primum centesimæ decimæ
quartæ Olympiadis) regnavit annos sex.
Nam in hac temporis definitione Arrianus &
probatæ autores quique consentiunt. Chri-
stus passus est (ut vult Scaliger) incunte anno
primo Olympiadis ducentesimæ tertie: quæ
interjectæ Olympiades octoginta novem,
efficiunt annos trecentos quinquaginta sex: post
annos triginta sex quum Christus pro nobis
passus est, eversa est Hierosolyma anno secundo
Vespasiani Caesaris. Atque his omnibus præ-
cise hebdomades LXX. annorum quas Prophe-
ta ponit, continentur. Extendunt ergo hi septi-
manas illas usq; ad ultimum Hierosolymæ exci-
dium, quod anno secundo Vespasiani patris per
Titum effectum est.*

*Sententiam hanc ex textu eruunt hunc ferè
in modum: I. Quando dicitur v. 25. Ab exi-
tu sermonis de redeundo populo, id inter-
pretantur: Ab edicto Darij Nothi, cujus anno
secundo Judæi ab omni impedimento liberati
ædificaverunt per voluntatem regis Hezræ c.
4. v. 4. cap. 6. v. 1.*

Deinde quod additur : septimanas septem : dicunt intelligendos esse annos quadraginta novem, in quibus Judæi reduces templum & urbem restituerunt prosperè & sine gra-
impedimento, Darij Notbi & Artaxerxis tem-
poribus. Nam addunt à secundo anno Darij
Notbi ad trigesimum secundum annum Artaxerxis res Judæis fluxerunt commodè, usque
dum Nebemia in Persidem ad regem fuit revo-
catus. Quamobrem in hoc membro latet ellipsis contrarij : Quia sequentes septimanas di-
cuntur fuisse in angustia, hæ vero non item.

Tertio quando pergit Angelus : Deinde septimanas LXII. per illas ajunt intelligendos
esse quadringentos triginta quatuor annos,
qui incipiunt ex quo tempore Nebemia ad Re-
gem fuit revocatus, cum Artaxerxes annum
trigesimum secundum ageret Regni sui Ne-
hem. 13. vers. 6. & septimo anno ante destru-
ctionem Jerosolymæ terminantur : quo anno-
rum, nempe quadringentorum triginta quatuor,
spacio juxta vaticinium hoc, non cessare
debit premere Judæos angustia atque cala-
mitas, quæ statim importata Jerosolymam, ut
Nebemia pedem inde extulit ad regem pro-
fecturus : quemadmodum ab ipso narratur
capite ultimo. Has autem angustias prædixe-
runt Hefekiel 38. & 39. Daniel passim, & ob-
tigisse narrant libri Hezra, Nebemie, Macha-
bæorum

eorum & alij. Horum verò quadringentorum
 viginta quatuor annorum supputatio ex dictis
 intelligitur. Reliqua igitur septimana, cuius
 v. 27. fit mentio, quæquæ numero est septuage-
 sima, quia dividitur in duas partes, diciturq;
 in medio septimanæ illius abolebit sacrifici-
 um, ajunt mediam illam partem inchoandam
 esse ab anno quinto illius ultimæ septimanæ,
 quo cepta est institui Jerosolymæ obsidio. Nam
 ultima hujus capitis verba de excidio Hierose-
 lymitano, quod postmodum ultimo hujus septi-
 manæ anno subsecutum est, intelligenda esse ex
 collatione locorum, Novi Testamenti de-
 monstrant. Quod enim apud Matth. 24.
 vers. 15. Marc. 13. v. 14. dicit Christus, fore,
 ut videant Judei abominationem desolationis,
 quæ dicta est à Daniele Propheta stantem in
 loco sancto, ubi non oportet: Sic interpretatur
 Lucas 21. vers. 20.

Quum autem videritis circumdari ab exer-
 citibus Jerosolymam, tunc scitote imminere
 desolationem ejus &c.

Josephus Scaliger de emendatione tempo-
 rum sub titulo epilogismus hebdomadum
 Danielis, hanc fovet opinionem, partiti-
 onem istam in hebdomadas septem, hebdomadas
 sexaginta duas & hebdomadam unam, nihil in
 sese habere sensus arcanioris, atque divisionem
 Minæ apud Ezechiel. cap. 45 vers. 12. ubi in hac

verba definit Propheta : Secel autem est viginti obulorum : viginti Secalim, quinque & viginti Secalim, quindecim Secel minarum sit vobis.

Verum divisionem hanc Minæ à DEO per Prophetam factam in viginti siclos, & in viginti quinque siclos, & in quindecim siclos, adeoque in siclos sexaginta, nequaquam remunerario sive fortuito institutam fuisse eruditè demonstravit Eruditissimus Theologus Dn. Doctor Franzius disput. 10. de Sacrificiis contra recentiores Arianos Theol. 16. 17. & 18.

Demonstrationis hujus suæ fundamentum desumit ex v. anteced. 9. 10. & 11, ubi ita legimus : Sic dixit Dominus Jehova : Sufficiat vobis, ô principes Israel, iniquitatem vestram & vastationem vestram declinate, judicium & justitiam facite : auferte angustias vestras à populo meo, dixit Dominus Jehova : Statera justa & Ephā justum & Badus justus erit vobis. His præmissis (addit Dr. Franzius) subiicitur numerus, & quod nos adjicimus, justa cujuslibet mensuræ quantitas : Ephā & Badus mensuræ ejusdem erunt, ut capiat decimam partem Homer Badus, & decimam partem Homer Ephā, in Homer erit equalitas ejus.

Ex his colligit & concludit th. 18. luce meridionali

ionali clarius elucere, ideo minutatim poni numeros Sicli, quod tunc temporis multi in Sicli numero magnam commisissent fraudem, aliqui res pauperi obtrudentibus viginti pro mina, aliquibus viginti quinq, aliquibus vix quindecim.

Probat porro illud ex Amos 8. ver. 5. & 6. ubi iniusti deliberant & loquuntur in hunc modum: Imminuamus mensuram & augeamus Siclum, & supponamus stateras dolosas, ut emamus argento egenos, & pauperes pro duobus calceis, & quisquilias frumenti vendamus.

Hac ergo erat ut gravissima ita certissima istius divisionis causa. Quare ut falsissimum est, illam sine ulla ratione & consilio certo institutam fuisse, ita nemo sibi imaginabitur, partitionem LXX. Septimanarum in septem, sexaginta duas & unam fortuito & sine gravissimo consilio ab angelo adhibitam esse: sed potius certo sibi persuadebit, illam propterea tam accuratè institutam, ut indicaretur, quid singulis adeoque certis ac distinctis temporibus futurum esset, uti etiam illud expresse in textu Prophete additur: nimirum primis septem septimanis urbem cum muris suis reedificandam esse: & deinde ab urbe edificata usque ad passionem ac mortem Christi decursuras hebdomadas sexaginta duas: & porro in ultima

septimana, Deum fœdus suum, quod olim cum Patriarchis pepigisset, potentissimè roboraturum, simulq; in medio illius septimane effecturum, ut cessaret sacrificium & oblatio. Atque demum hisce omnibus ita peractis, & septuaginta illis hebdomadibus totaliter elapsis, secuturam calamitatum ingentem molem, quam peccatim excipere deberet totalis πνευλεθρεια politie Judaice, idq; partim quod non amplius opus esset loco illo promissæ terræ, partim etiam quod propter abominandum CHRISTI excisi peccatim tam horribilem everfionem politia ista mereretur.

Quæ ergo septuaginta hebdomadarum Danielis divisio, divisionisq; ratio & interpretatio ut textui Prophetico ubiq; ex asse consentit, ita quoq; longè verissima & certissima est: proindeq; per se corrumpit altera illa, quæ tempus extendit usq; ad totalem politie Judaice, & urbis Ierosolymitane interitum.

Nihil autem potest Josephum Scaligerum ad hanc opinionem stabiliendam juvare, distinctio inter historiam hebdomadum & divisionem hebdomadum. Conatur quidem per illam demonstrare, historiam duntaxat illarum hebdomadum, non simul illarum subiectam divisionem attendendam esse: sed conatus ille, ut patebit, irritus & vanus est.

Audia-

Audiamus ipsum. Sic inquit : Nam in hebdomadibus mentio fit passionis Christi, tem excidii Hierosolymorum. Quod intervallum est annorum XXXVII. duntaxat. Atqui neque 37. annorum hic mentio fit, neque 37. anni est septenarius numerus, sed biennium est super 5. hebdomadas. Neque igitur (concludit) partitionis ratio habenda, neque hic est ulla intervallorum continuatio. Illis ergo existimat Scaliger se demonstrare, quod divisioni illarum septimanarum eventus non responderit, ideoque tantum fortuito sine ulla significatione & ratione sit posita. Verum demonstratio ista non nititur fundamento hujus vaticinii, sed ficta hypothesis Scaligeri; qua pro certo supponit, finem LXX. septimanarum cadere in totale Hierosolymorum excidium: indeque retrogrediendo numerum annorum colligendum esse. Quod quando fit, omnino inveniuntur alia hebdomadum intervalla in historia integra, & in ejus parte, quae divisionem hebdomadam continet. Nam si hanc hypothesis sequaris, & retrorsum ab excidio Hierosolymitano numeres, tum ultima septimana, sive ultimi septem anni cadent in annum post excisionem CHRISTI, & ei annexam exaltationem, tricesimum. Unde efficitur, Christum demum mortuum & exaltatum esse anno tricesimo post mortem &

ascensionem suam. Videatur Dn. Doctor Franzius th. 19. Quod verò quia contradictionem implicat, adeoq; absurdissimum est; & verò mortis Christi ab angelo certum & definitum tempus hic inveniatur & legatur: tutius utiq; est certiusq;, manifesta sacre Scripturæ sequi verba, quæ has septimanas dividunt, singulisq; partibus ac intervallis suum tribuunt. Expresse autem dicitur, ab exitu sermonis de reædificanda urbe usque ad Christum excisum, non usque ad totale Hierosolymæ excidium, esse septimanas septem, & insuper septimanas L X I I, quæ constituunt hebdomadas L X I X. faciuntq; annos 483.

Quia igitur ipse Angelus terminum annorum istorum in excisione Christi figit; quid causæ est, illum refigere, & usq; ad totale excidium Hierosolymitanum extrudere? Nam quod Scaliger obijcit, isto modo intervalla eventuum non respondere prædictioni, id nihil probat: Quippè quod inde accidit, quia Scaliger eventus computet non ex rei veritate, sed ex suis assumptis hypothesis, quæ porro apparentem, & non solidam veritatem inferunt.

Excipis rursus, quod etiam in præcedentibus est motum, nempe verba ista v. 27. (In medio septimanæ istius (ultimæ) cessare faciet sacrificium & oblationem. & propter extensionem abominationum desolabit, donec consummatio, & quidem decisa, effuderit se
super

super admirantem) intelligenda esse de incun-
te anno quinto, ultima septimana: quo cepta est
Jerusalem obsidio institui per Vespasia-
num, Nerone adhuc superstite: Quandoquidem
ipsa verba nihil aliud velle videntur, quàm sa-
crificiorum abrogationem factam esse per Ve-
spasianum & milites Romanos.

Agi in verbis allegatis de sacrificiorum
abrogatione, eamq; initium accepturam in me-
dio ultima septimana extra controversiam est:
ut quoque alterum concedere possumus, nempe
subjici in subseqq. verbis mentionem totalis de-
vastationis, quæ per Titum Vespasianum facta
est. Verum illa de uno eodemq; temporis mo-
mento, & non potius de aliquot annorum suc-
cessionem & intervallo intelligenda esse, nulla
vel textus series vel eventuum necessitas nos
cogit.

Distinguat ergo Scaliger, & qui hunc se-
quuntur, inter sacrificiorum abrogationem,
principalem, seu primariam, & minus princi-
palem, seu vicariam. Principalis, sive prima-
ria abrogatio sacrificiorum facta est munere
Apostolorum, per verbum Evangelij. Minus
principalis seu vicaria præstita est munere Ti-
ti per gladium Imperii Romani. Illa prin-
cipalis omnino cæpta est in ultima septimana,
quando Apostoli in omnibus suis concionibus
populum Judaicum à sacrificiis abducebant,

Act. 2. 3. 36.
c. 3. 6. 4. c. 4.
6. 10. c. 5.
9. 30.

& ad

1. Pet. 2, 18. & ad Christum, verum illud sacrificium & A
 24. c. 3. v. 18. gnum Dei in ara crucis mactatum, & Deo pa
 r. 4. 10. tri oblatum, adducebant: eratq; hæc abroga
 2. Pet. 1. v. 11. tio omnium efficacissima circa medietatem illius
 1. Ioh. 1. v. 7. septimanae ultimæ. Nam anno secundo post a
 c. 2. 1. scensionem Christi Paulus conversus est, & an
 c. 3. v. 8. no tertio primum Concilium Apostolicum Hu
 Heb. 7. 8. 9. rosolymis coactum & celebratum est, in quo ex
 10. Col. 2. v. 14. presse Iudæi & Christiani ab observatione Le
 Act. 15. v. 23. gis, Ceremoniarum & Sacrificiorum Mosaice
 rum absolvuntur, ut supra quoq; monuimus,
 adeoq; doctrina Evangelij, Ceremoniis Mosai
 cis antiquatis, in universum terrarum orbem
 sparsa & propagata: ac infinita hominum mul
 tudo, relictis partim Judaicis partim idolola
 tricis Ethnicis Ceremoniis, ad Christum con
 versa est. Nam una Petri concione Act. 2.
 v. 14, 22. 41. tria millia Iudeorum ad Chri
 stum convertuntur, Ceremoniasq; Judaicas
 abijciunt. Sic. Act. 7. v. 1. dicitur, quod indies
 magis magisq; multiplicati sint discipuli: quod
 quæ repetitur v. 7. & additur, quod multa tur
 ba Sacerdotum auscultaverit fidei, adeoq; illi
 ipsi Sacerdotes suo exemplo palam testati fue
 rint, sacrificia Mosaica jam finem suum adepta
 proindeq; abrogata esse. A Iudæis deinde A
 postoli, ut & ipsorum discipuli egressi, juxta
 mandatum Christi Matth. 28. omnibus genti
 bus, seu omni creaturæ sub Sole prædicaverunt
 Evange.

Evangelium, illasq; ad Christum adduxerunt, ut ex Actis, epistolisq; Apostolorum satis superq; videre est.

Vox ergo hæc Spiritus sancti, ore Apostolorum prolata, principalis virtus, & causa erat Legum & Ceremoniarum, Sacrificiorumq; Moisaicorum abrogationis: hæc enim solâ fortiter contra illa pugnatum est: hæc solâ, adhuc stante templo, ipsis finis impositus; hæc sola factum est, ut à destructi ultimi templi tempore usque ad hodiernum sacrificia, non ut in captivitate Babylonicâ tantummodo suspensa, sed planè abrogata, & totaliter sublata sint. Verbum Domini hoc fecit, hæc unica fuit causa, hæc solitaria & efficacissima virtus, non manus hominum, non gladius Romanorum.

Devastatio igitur Hierosolymæ ac Templi, tantum, ut diximus, secundaria ac vicaria fuit causa abrogationis sacrificiorum. Nam postquam per multos annos gladio verbi divini, contra illa erat pugnatum, ipsaq; planè expugnata fuerant, tandem propter proterviam impænitentium Judæorum, & contemptum Messie, neglectumq; concionum Apostolorum, quos crudeliter flagellabant, trucidabant, crucifigebant, & extremè persequebantur, tandem, inquam, DEUS militem Romanum, qui, ut Apostoli sacrificia, ipsi templum quoque, altaria, & cætera, ad sacrificia celebranda pertinentia instru-

instrumenta imò ipsam urbem tolleret, devastaret, & funditus subverteret. Nō hi igitur sacrificia ipsa, sed tantum domum sacrificiorum, oblationes ipsas, sed duntaxat altaria, non caeremonias necessarias, sed solum instrumenta illam sustulerunt.

Debebant igitur juxta vaticinium beati Apostoli in dimidia hebdomada cessare facere sacrificium & oblationem, donec tandem propter extensionem abominationū progressu temporis extrema consummatio & quidem decisiva effunderet sese super obstupescentem, hoc est, tota urbs una cum templo per Titum & Romanos milites devastaretur, adeo, ut qui istud expertus fuerit, admiretur & obstupescat.

Si autem quis velit initium devastationis illius secundariae, etiam in ipsam medietatem septimanae ultimae ponere, nobis non displicebit, modo distinguat inter initium, & totalem consummationem hujus devastationis. Quandoquidem non primum à Tito Vespasiani filio, sed statim post Christi exaltationem, in media illa septimana excidij hujus, calamitatumq; ladeorum initium factum est: quippe quorum politia & religio statim post Christi ascensionem partim sub Tiberio, partim sub Caio Caligula imperatoribus Romanis, magis magisque deformata, debilitata, imminuta, fracta & deleta fuit.

Sic primum vexillum & imaginem Tiberij Imperatoris Pilatus noctu in urbem Hierosolymam intulit, populo petente, ut tolleretur, & cum non statim tolleretur, nudas & erectas cervices adictus gladiorum offerente. Joseph. lib. 18. Antiquit. c. 5. & lib. 2. de Bello c. 8. Deinde opus Aquilæ, ex auro preciosissime & splendidissime factum, ab Herode in aditu templi collocatum fuit; quod Judas Aufei & Matthias Cargolothi, & alij juvenes, quos sibi adjunxerunt, excindunt & dejiciunt. Joseph. lib. 17. Antiquit. c. 8. Tertio Cæsar Caligula Judaicæ genti infensissimus non modo Synagogas, quas in alijs habebant civitatibus Judæi, suæ ipsius venerationi (ab ijs autem quæ erant Alexandria exorsus est) tanquam proprias addixit, easdemq; imaginibus & statuis, artificiose ad suam ipsius effigiem expressis, complevit: Verum & templum, quod in sancta urbe integrum & intactum remansisset, atque adeo cui omne asyli jus & immunitas data fuisset, commutavit, & in templum suo nomini dedicatum transtulit, ut deinceps Jovis illustris Caji, scilicet novi & recentis Dei, templum nuncuparetur: quippè quæ turpissima bestia & multorum horribilium Diabolorum cloaca, fratrem Jovis Olympij se nominans, voluit per nomen suum invocari, & divinos honores sibi exhiberi: unde etiam maledictam suam statuam in sanctissimum templi locum

locum collocari curavit. Joseph lib. 48. An-
quit. c. 15. lib. 2. de bello c. 9. Philo. lib.
histor. eccles. c. 6. Euf: lib. 2. hist. Eccles. c.

*Imò alia infinita mala, quæ vix ac ne-
quidem oratione explicari possunt, Philo loco
legato, Caligula regnante, Judæis accidisse com-
memorat. Cujus sententiæ quoque accedit Jo-
sephus, qui pari ratione graves & acerbos casus,
quibus tota Judæorum natio afflicta abatur, sta-
tim Pilati & subsequentibus temporibus, &
quidem statim post ea, quæ contra Servatorem
nostrum tam nefarie & audacter ab ipsis ad-
missa fuissent, initium sumpsisse ostendit. Vi-
deatur Euseb. d. 1. Præterquam enim,
quod Pilatus Cæsaris imagines (qui Semes ap-
pellabantur, & de quibus modo diximus) invo-
lucris quibusdam obtectas, noctu in urbem in-
vehendo maximum concitaverat tumultum:
non quievisse, sed statim aliam cladem excita-
se commemorat idem Philo. Sacrum enim
thesaurum (qui vocabatur Corbonas) in aqua
ductum, qui erat ad 30. stadia derivatus, impen-
dit: quæ res imperitiæ multitudinibilem non
mediocrem commovebat. Pilatum igitur, ubi
Jerusalem advenit, omnes pro tribunali se-
dentem circumstantes, clamore & vociferatio-
ne adorti sunt. Ille autem (præviderat enim
eorum seditionem) armatos milites, vestibulis
plebejis & quotidianis opertos, multitudini per-
misset,*

niscet, addito mādato, ut illos qui contra ipsum
 occiderentur, fustibus graviter caderent: quibus
 eundem e tribunali signum dabat. Judei igitur
 eduntur verberibus, ex quibus multi plagis,
 non pauci autem, dum fugam capiebant, ab se
 nutuo conculcati & obtriti perierunt. Unde
 reliqua multitudo præ calamitate intersectorum
 obstupescens, deinceps penitus conticuit. In ipsa
 præterea Ierosolymorum urbe infinitos alios
 tumultus editos, & novarum rerum molitiones
 susceptas fuisse, docet idem Philo: ostenditq; ab
 illo tempore intestinas seditiones, bella & malo-
 rum machinationes, alias ex aliis ortas, non
 civitatem solum, sed universam etiam Judæam
 opprimere eo usq; non desisse, quoad extrema
 illa & ærumnosa obsidione, regnante Vespasia-
 no, miserè afflictæ & affectæ fuisset. Atque hoc
 modo Iudeos ob sua scelera, quæ tam perditè
 contra Christum moliti, divina ultio insectati
 est, ex Euseb. d. l.

Ex quibus satis liquet, quod & quomodo sta-
 tim, exciso Christo & exaltato, calamitates &
 excidium Iudeorum obortum, & usq; ad tota-
 le à Tito præstitum, continuatum fuerit. Atque
 hoc est, quod dicitur ultimis verbis hujus Pro-
 phetiae: Et propter extensionem abominatio-
 num desolabit, donec consummatio & qui-
 dem decisa effuderit sese super obstupentem,
 h. e. Antiochus collocabit idolū Iovis Olympij in

templum, addens praesidia, quae illud defendat
ac multa alia scelera in templo Dei fient, stuprum
virginum & metronarum, caedes & similia.
Deinde erunt & aliae abominationes, quorum
modo facta est mentio, donec tandem totale
cidium insequatur.

Unde porro manifestum est, septimanarum
LXX. divisionem non frustra ab Angelo institu-
tam fuisse: sed (ut antea quoque monuimus)
ut significaretur, 7. prioribus septimanis, nem-
pe a secundo anno Darij annis 49. readifican-
das esse plateas & muros una cum templo, idque
in angustia temporum, cum difficulter procede-
ret opus, quod spiritimi populi multis modis Ju-
daeis resisterent, donec tandem Nehemia anno
vicesimo regni Darij, & sic multis annis post
liberationem ex captivitate Babylonica, ex Per-
sia auxilio adiutor ipsis veniret, Nehem. 2. v.
1. usque ad 12. Nam & princeps Persiae in
aula illis multum nocebat, & omnis generis
impedimenta viginti uno diebus, hoc est, 21. an-
nis obijciebat, Dan. 10. v. 13. Postea post 62 septi-
manas debebat Christus excidi: quae, additis
septem prioribus, efficiunt 483. annos: Et tan-
dem in ultima septimana debebat divina aucto-
ritate sacrificiorum usus mutari, simulque inci-
dere tempus calamitatum Judaicarum, conti-
nuandum usque ad $\pi\alpha\nu\omicron\lambda\epsilon\varsigma$ & $\epsilon\lambda\epsilon\upsilon$ politiae Ju-
daicae: in quibus tamen medijs paenis debebat
Messias dominari Dux, pactumque suum roborare.

CAPUT

CAPUT XXIII.

Refutantur objectiones contra initium septimanarum Danielis, supra à nobis constitutum, pluribusque confirmatur.

Initium ergò harum septimanarum, ut supra, ita adhuc statuimus in secundum annum Darii incidere. Obijcis id difficulter concedi posse I. Quod Angelus Dan. 9. v. 25. initium illarum constituit id tempus, quo exivit sermo de reducendo populo, & edificanda urbe. Jam autem is non primum exiit tempore Darii, sed Cyri: quippè qui populum Judaicum ex captivitate Babylonica remisit in Judæam. Unde nonnulli colligunt priores 7. septimanas comprehendere tempus impeditæ edificationis: cujus initium est primus annus regni Cyri. II. Quia ante Prophetiam Haggæi, & ita ante annum secundum Darii edificabant Judei splendidas edes, proindeq; plateas Hierosolymis: quo nomine eos Propheta c. 1. graviter increpat, nempe quod neglecto templo privata edificia erigebant; simulq; incommoda eorum ob dilationem operis recenset.

Sed respondemus nos ad primum, salvo aliorum judicio & autoritate, videri mihi

nihil ibi in textu agi de reductione populi Judaici ex captivitate Babylonica. In fontibus nim ita legimus: **וְכָבֵד לְהָשִׁיב וְלִבְנוֹת יְרוּשָׁלַם** *Quæ quidem verba Pagninus ita vertit: Ab exitu Sermonis de reducendo populo & ædificanda Jerosolyma, verum illud (populo) in Hebræo, ut vides, non habetur. Scias igitur quòd verbum שׁוּב transitivum quando est, non tantum significat reducere fecit, sed etiam restituit. Quocirca cum nomen, ad quod verbum illud referatur, hic habetur יְרוּשָׁלַם non opus est aliud fingere vel substituere, quo verba copulata distrabantur, & in alium sensum torqueantur: Sensus ergo huius v. erit: Scias ergo & intelligas, ab exitu Sermonis de restituenda & ædificanda Ierosolyma usque ad Christum &c. Et non: ab exitu Sermonis de reducendo populo, ut vult Pagninus, & qui illum sequuntur: cum (uti diximus) illud (populo) in fontibus non habeatur. Deinde voce שׁוּב sepe utuntur Hebræi in formulis illis, quæ latine redduntur per Iterum, Rursus: Sic dicunt reversus est facere, pro rursus fecit: Esræ 9. v. 14. Et quamquam hoc loco non dicitur in textu: Ab exitu sermonis ut reducatür ædificare Jerusalaïm; sed ut reducatür & reædificetur Jerusalaïm; tamen nihil refert: Siquidem Hebræis non insolens resolvere infinitivum in tempus præcæ-*

is verbi cum copula *ו* notante Buxtorffio in the-
 sauro lib. 2. cap. 16. sub regula prima pag. 462. &
 adducente exemplum ex Genesi 26. v. 18. Et
 non de reversione populi, sed de reedificatione
 templi hunc locum intelligendum esse docent
 subsequencia *וְיָבִיטָהּ וְיִבְנֶהָ* & redibit & æ-
 edificabitur platea: quæ necessario explicanda
 alterutro horum modorum: vel & reparabitur
 & edificabitur platea: vel rursus edificabitur
 platea: Quandoquidem hic vox *עַם* populus
 subintelligi nequit, cum illud generis Masculini
 sit; hic verò in textu Verbū fœmininum *תָּשׁוּבָהּ*
 habeatur.

Et ut verum fatear, non video ego, quomodo
 tempus impeditæ ædificationis dici possit tempus
 promotæ ædificationis. Sunt enim ista opposita,
 imò planè contradictoria.

Tertio non demonstrari potest, quod ante Da-
 rium exiverit verbum, decretū vel mandatum
 de ædificanda urbe: quippe Cyrus Iudæis tātum
 concesserat **TEMPLUM DOMINI** ædificare
 non simul **URBEM** sive **MUROS**. Ubicunq; e-
 nim hujus ædificationis fit mentio, ibi ad tem-
 plum determinatur, nunquam ad urbem sive
 muros. Sic enim legimus lib. 1. Esd. c. 1. v. 2. Sic
 dixit CHORES rex Paras: omnia regna terræ
 dedit mihi Jehova DEUS cœli, & ipse præcepit
 mihi, ut ædificem ei DOMUM in Jerusale, quæ
 est Jehudah.

Et rursus v. 3. Quis est inter vos de universo populo ejus? sit Deus ejus cum eo, & ascendat in Jerusalaïm, quæ est in Iehudah, atque **ÆDIFICET DOMVM JEHOVÆ** Dei Israel (ipse est Deus) quæ est in Jerusalaïm. *Et porro v. 5.* Surrexerunt itaque Principes Patrum Iehudah, & Benjamin & Sacerdotes & Levitæ omnes, quorum excitaverat Deus Spiritum, ut ascenderent ad ædificandam **DOMVM** Jehovæ, quæ est in Jerusalaïm.

Quod etiam ex scripto Cyri decreto, quod in archivis sive bibliothecâ regiâ ad posterorum memoriam reservari rex curaverat, certum est: quandoquidem in illo nihil de reædificandis muris ac urbe sed duntaxat de templo extruendo legitur Esdr. 6. v. 3. hunc in modum: Anno primo Chores Regis, Chores Rex posuit edictum de DOMO DEI, quæ erat in Jerusalaïm, DOMUS IPSA REÆDIFICETUR, &c.

Hujus quoque edicti sententia non fuit ignota hostibus Iehuda ac Benjamin: Quare non hoc nomine eos apud Cyrum accusant, quod reædificent templum, facile intelligentes, ejusmodi accusatione se nihil effecturos, quippe ædificatio edicto ac decreto regio erat concessa, sed aliud prætendunt, nempe abuti Judeos concessione & decreto regio extēdentes illud ad urbem

Et muros, proindeq; non tam templum, quam muros ædificantes, urbemq; fortiter munientes. Revocant igitur in mentem Regi, quam rebellis iste semper fuerit populus, ideoq; si munitam habuerint urbem, addunt, fore, ut recusaturus sit omnem obedientiam, tributa, vectigalia, reditus annuos & similia Regi debita: imo etiam majora illis attentaturus. Quo tandem pretextu obtinuerunt, quod cupiebant, & optabant. Esdræ 4 v. 12. usque ad finem.

Quarto puto ego verba illa Angeli (ab exitu sermonis de restituenda & ædificanda Jerosolyma) non intelligenda esse de cujusvis sermonis exitu: sed tantum de exitu sermonis ipsius Jehovæ, adeoq; non Cyri, non Darij, non Artaxerxis. Quod colligitur ex Zach. 8. v. 9. ubi populus Judaicus dimittitur ad verba, ex ore Prophetarum profecta, loquentiaq; de ædificatione templi. Sic enim ibi Propheta: Sic dicit Jehovah exercituum: Confortentur manus vestræ, vos quia auditis in diebus istis verba hæc ex ore ipsorum Prophetarum, qui locuti sunt à die, qua fundata est domus Jehovæ exercituum, ut templum ipsum ædificarent. Ubi sane expresse dicitur, quod verbum mandans reedificationem templi debeat esse verbum Jehovæ dictum per os Prophetarum. Anno autem primo Cyri non peculiaris sermo & mandatum Jehovæ de reedificanda Jerosolyma ad Iudeos

per os Prophetarum exiit, sed solum secundum
 verbum Domini, ex ore Jeremie olim profectum.
 Jerem. 25. v. 12. & 29. v. 10. Jehova excitavit
 spiritum Cyri, ut ex captivitate populum Israel-
 ticum dimitteret: ipsisq; potestatem faceret
 ædificandi templum Jehovæ, quam verò postea
 statim retractavit ac revocavit: Ezræ lib. 1. c. 1.
 & 4. Sed anno primum secundo Darij per cer-
 tos Prophetas, Haggæum nempe & Zachariam,
 ad hoc singulariter à Deo excitatos & missos,
 Jehovæ verbum sive sermo, sive mandatum de
 ædificando templo & urbe ad Iudæos exiit. Sic
 enim legimus apud Hagg. c. 1. Anno secundo
 Darij Regis mense sexto, die prima mensis
 fuit VERBUM JEHOVÆ in manu Haggæi
 Prophetæ ad Zerobabel filium Salthiel du-
 cem, & ad Jehosua filium Jehosadac Sacer-
 dotem Magnum, ut diceret: Sic DIXIT JE-
 HOVA H exercituum, dicendo, populus iste
 dixit, Nondum tempus venit, tempus, in-
 quam, domus Jehovæ, ut ædificetur. Fuit
 itaq; verbum Jehovæ in manu Haggæi Prophe-
 tæ ut diceret: (post pauca v. 7.) Sic dixit Jeho-
 va exercituum, ponite cor vestrum super
 vias vestras. Ascendite in montem, & addu-
 cite illinc ligna, & ædificate domum, & com-
 placebo mihi in ea, & glorificabor, dixit
 Jehova.

Sic quoque de readificando templo ex Jerolyma dicitur apud Zachariam c. 1. v. 14. Dixit autem ad me Angelus, qui loquebatur ad me: CLAMA dicendo: Sic dicit Jehova exercituum, Zelo Jerusalaïm & Sion Zelo magno. 15. At ira magna irascor contra Gentes illas quietas; nam iratus eram parum: ipsi verò adjuverunt in malum. 16. Propterea sic DIXIT JEHOVA, REVERSUS SUM AD JERUSALAIM cum miserationibus: DOMUS MEA ÆDIFICABITUR in ea, ait Jehova exercituum: Et PERPENDICULUM EXTENDETUR SUPER JERUSALAIM. 17. Adhuc CLAMA dicendo: Sic dicit Jehova exercituum, adhuc dispergentur urbes meæ præ bonis: & consolabitur Jehova adhuc Sion, eligetq; adhuc Ierusalaim. Et cap. 2. v. 1. Levavi quoque oculos meos & vidi; & ecce vir, in cujus manu funiculus mensuræ. 2. Et dixi, Quo vadis? & dixit ad me, ut metiar Ierusalaim: ut videā quanta sit latitudo ejus, & quanta longitudo ejus. Sic pergit Propheta c. 8. v. 3. Sic dicit Jehova: Revertar ad Sion & habitabo in medio Ierusalaim, vocabiturq; ipsa Ierusalaim urbs veritatis & mons Iehovæ exercituum, mons Sanctus. Et de plateis vaticinatur Propheta v. 4. Sic dicit Jehova exercituum: Adhuc habitabunt Senes & anus in plateis Ierusalaim, & viro erit baculus in manu præ multitudine

dierum. 5. Plateæ quoq; urbis replebuntur pueris & puellis ludentibus in plateis ejus. *Hoc enim est revera ædificare plateas Jerosolymitanas. Quod etiam non fieri debebat per verbum & mandatum alicujus regis terrestris: Sed ipse Jehova hanc ipsis potestatem facere, nec non ipsorum laboribus benedicere, illosq; adjuvare solus, solusq; promovere voluit. Unde subiicit Propheta v. 6. Sic dicit Jehova exercituum. Quod si hoc difficile videbitur in oculis reliquiarum populi hujus, in diebus illis, an etiam in oculis meis difficile erit, ait Jehova exercituum.*

Sic ergo Sermo sive mandatum Jehovæ de restituenda Jerosolyma per os horum duorum Prophetarum exivit: Judæiq; de divina voluntate per Prophetas sunt moniti, qui etiam nullo habito respectu ad gratiam vel disgratiam, complacentiam vel displicentiam Regis Darij & præsectorum ejus, diu intermissum opus resumunt, & templum Dei reædificare incipiunt.

Hoc, quod statim ædificare templum aggressi fuerint Judæi, certum est ex lib. 1. Ezræ. c. 5. v. 1. & 2. ubi ita legimus: Prophetavit autem Haggai Propheta, & Zachariah filius Iddò, qui fuerunt Prophetæ ad Judæos & Jerusalem in nomine Dei Israelis super eos. Tunc surrexerunt Zèrubabel filius Sealthiel, & Jesua filius Josadac, nempe duo illi in populo

Prin.

*principes etate & autoritate gravissimi, & cæ-
erunt ædificare domum DEI, quæ est in
erusalaim, erantque cum eis Prophetae
Dei.*

*Illud, quod nempe in scio Dario ædificare in-
eperunt, ex eodem loco claret. Versu enim 3.
objurgant & increpant Judæos Taththbenai
lux eorum, qui erant trans flumen Euphratem,
iusq; consiliarij, dicentes: quis posuit vobis Præ-
eptum, ut domum hanc ædificaretis & muros
istos fundaretis? inquirentes simul in autores,
eorumq; nomina, ut illos Regi Dario significare
possent.*

*Quid verò faciunt Seniores Judæorum? cer-
tè illas objurgationes, increpationesq; nihil cu-
rant: Quia enim (ut v. 5. legitur) oculus Dei
ipsorum erat super senes istos, non possunt à pro-
posito suo ullis minis amoveri vel avo-
cari.*

*Non etiam se defendunt autoritate regis Da-
rij, quasi ab illo indultum accepissent, sed servi-
tutem allegant, quia sint oblegati Deo cæli &
terre, Nos, inquiunt, sumus servi Dei cœli &
terræ, & reædificamus Domum, quæ fuerat
ædificata annis multis: quam Rex Israelis
magnus ædificaverat, & fundaverat eam:
adduntq; etiam Cyrum statim anno primo sui
regni, ut domum istam, adeoq; Templum Do-
mini, reædificarent, ipsis concessisse, imo man-
dasse,*

dasse, tradidisse quoque omnia vasa aurea, quae à Nabuchodonosore erant ablata, & in templum Babel translata.

Quod responsum literis à Thattenai ductis significatur Dario: qui non respondet statim, id suo indulto & mandato fieri, sed lectis literis, dubitat de veritate responsi Iudeorum. Quare inquirere jubet in chartophylacio, ubi tabulae repositae erant de regno Babylonico: cumque Achmetha, hoc est, Ecbatani, ut autores appellant, ubi regia erat Media à Dejoce constituta, Herodot. (absque dubio ita dicta, quod reges aestivam stationem illic haberent, ut hybernarn Seleucia ad Tigrim Strabo lib. 11. cum Achmetha Chaldaice quasi locus aestivus sit) Scriptura authentica decreti, quod Cyrus rex de templo reaedificando fecerat, inventa, adeoque responsionis Iudeorum veritas comprobata esset, tum primum Darius, utpote rerum Judaicarum studiosissimus, novo, eoque amplissimo scripto, quod extat 1. Ezræ. 6. v. 6. usque ad 13. decretum illud confirmat, precipitque Thattenai Duci ac ceteris officialibus suis trans Euphraten existentibus, ne templi Ierosolymitani edificium ullatenus impediant: quin potius ex redditibus regijs illud adjuvari ac promoveri studiosè curent, ac insuper si opus, ut hostias & alia Deo ibidem offerenda Sacerdotibus ministrent: imo ut post hac omnibus omnes præcidat impedienda

*nde fabricæ occasiones, sub pœna mortis in
tribulo infligendæ, cavit, ne quis decreto huic
contravenire ullo modo auderet.*

*Rescriptum hoc supra quam credi potest, ex-
laravit Judæos, qui exinde, memorato Thatta-
zi ac reliquis Darij officiariis jussu Regis accu-
te exequentibus, prospere admodum & omni
matu fabricæ incumbentes, brevi eandem, nē-
e sexto Darij anno, quoad partem ejus nobilio-
em, in qua erant sancta & sancta sanctorum,
t communiter exponunt Doctores; & deinde
quoad partes exteriores, inter quas computa-
antur atria, & porticus, & Gazophylacia & si-
quæ erant ejusmodi alia, anno 9. Darij, ut tradit
Joseph. 11. Antiq. c. 4. & approbant Euseb. 1.
8. de demonstratione Evang. demonst. 2. circa
medium & Hieronym. super Dan. c. 9. & alij,
absolverunt.*

*Inquis, non esse verisimile Zorobabelem sine
consensu, & permissione Regis Darij aliquid hic
tentasse, cum potestatem reedificandi templum
anno præcedente, adeoque primo Regni Darij
à rege impetrasset. Nam ex lib, 3. Ezræ intelli-
gimus, quod ad Darium hunc Regem in princi-
pio regni ejus venit Zorobabel Dux Judæorum
Jerusalem, cum adhuc esset juvenis: & quia
erat fortis robore, inter tres primarios personæ
Regiæ custodes assumptus fuit. Contigit autē, ut
post regale convivium, quod Darius anno primo
Regni*

Regni suis optimatibus ac magistratibus Medorum atq; Persarum fecerat, inter tres Regis Satellites problemata quædam de potentia vini, regis, mulierum & veritatis proposita fuerint, cumq; de singulis, præsentè Rege & magistratibus, fusiùs disputatum esset, ac cæteris duobus, omnium, qui aderant iudicio, Zorobabel prævalisset, in præmium illius victoriæ impetravit a rege, ut juxta votum, quod ipsemet Darius voverat, priusquam regno potiretur, ædificaret templum Domini Jerosolymis. Itaque ad hoc postea missus est Zorobabel à rege Jerosolymam cum magna equitum multitudine, & cum literis regis ad regios ministros, in proximis regionibus existentes, quibus præcipiebatur, ut omni consensu viribusq; opus adjuvarent, 3. Ezra 3. 4. & 5. per totum.

Verum existimamus nos, narrationem hanc fabulæ similiorem, quàm veræ historiæ esse. Nam quis sibi persuadere patiatur, Zorobabelem anno primo Darij juvenem fuisse, unumq; ex ejus Satellitibus? nempe is, qui nesciat, ipsum non primum anno secundo Darij ducem Judæorum constitutum, sed illius ductorem ac rectorem fuisse usq; à liberatione ex captivitate Babylonica. Sane lib. 1. Ezra 2. v. 2. tanquam Dux omnium primo loco ponitur inter eos, qui ex captivitate reversi sunt Jerosolymam. Et in 6. 5. v. 2. post vaticinia Haggai & Zachariæ

conjungitur cum Josua, quod surrexerint ad edificandum domum Domini, sic quoque c. 3. v. 2. statim post liberationem & egressionem ex captivitate conjunguntur, & edificantq; altare Dei Israelis.

Deinde si Zorobabel à Dario Jerosolymam venit cum magna equitum multitudine, & cum mandatis Regiis ad ministros, & præfectos provinciarum regionum fuerit ablegatus, qui factum, quod nihil vel literarum vel mandati attulerit ad Tattbeani ducem Samaritanum & initimarum gentium: cum nullos populos instructo Judeorum tanta veherentia sese opponere sciret Zorobabel, quanto hos ipsos? Qui etiam factum, quod unà missi equites ac milites peris non resisterint: Sed quod Dux Samaritanus sine ulla horum contradictione, sineq; mandati Regij prohibitione edificationem templi impedire ausus fuerit: venerit una cum Consiliariis suis Jerosolymam, ceperitq; inquirere ac requirere pro officii sui munere, cur & quam auctoritate edificium illud fieret? Qui etiam factum, si mandata regia, ac tantam apud se habuerit expeditionem Zorobabel, quod totum hoc negotium ad regem Darium demum delatum fuerit, ut in eo, quod ipse decerneret, omnes quiescerent? Tandem si cum ejusmodi mandatis dimissus fuit à Dario Zorobabel Jerosolymam; qui factum, quod Rex à Samaritis per literas

teras admonitus tam diligenter in chartophylacio inquirere jussert, an à Cyro de reaedificando templo Hierosolymitano unquam aliquod concessum & decretum fuerit, quodque aut inventum & inspectum Cyri decretum nihil responderit vel mandaverit: sed tam primum, quando concessionem ex literis Cyri intellexit, quid in negotio isto faciendum sit, jussert, decretum Cyri confirmaverit, & edificandi templum plenam potestatem Judæis fecerit. Quæ sane omnia contradictiones multiplices involvunt. Ergo aut liber primus Ezra veritatem dicit, aut tertius. Sed cedat Apocryphus Canonico, statuaturq; fabulosa illa esse omnia, quæ de Zorobabel tanquam juvene in hoc narrantur, adeoque certissimam esse nostram thesin, duntaxat ad verbum & mandatum Jehovæ, per Prophetas Hagg. & Zachar. promulgatum, in scio rege, Judæos rursus templum Domini edificare incepisse: Regem autem postea ipsorum conatus probasse & confirmasse.

De Zachariæ Prophetia adhuc aliquis obijcere posset, quod ea non, sicut Haggai, incipiat à mense sexto anni secundi Darij, sed à octavo, quando nempe Judæi intermissam templi fabricam proseguere jam ceperant.

Sed respondemus cum Torniello sub anno mundi 3533. N. 2. nihil prohibere credere, quod idem vates quedam etiam alia ante dictum

Etum tempus prophetaverit. Constat enim prophetas non omnia sua vaticinia literis māsse. Quare quemadmodum ex his, quæ tractantur 2. Reg. 4 v. 25. scimus Jonam plurimas renuntiassse victorias Jeroboam filio Joas Regis Israel, licet de hac re nulla prorsus in tota ipsius Jonæ Prophetia mentio habeatur: ita certissimum est ex Ezræ. 5. v. 1. Zachariam & Hagg. pariter prophetasse populo antequam irrexerit, ceperintq; Zorobabel & Josua deuo edificare templum Domini, nimirum mense, dicti anni sexto: tametsi postea placuerit ipsi Zachariæ prioribus omissis, exorari Prophetiam suam ab his, quæ ipse vidit mense ejusdem anni octavo, idq; absque dubio propterea, quod ipsi in visione ista, non tantum demonstrabatur ab Angelo edificatio Templi, verum etiam restauratio totius urbis & murorum ejus: quæ templi edificationem sequi debebat: de qua in Hagg. visione ferè nihil habetur: quippe, qui unice de templo agit.

Ex quibus ὁ ΦηλμοΘανερῶς liquet, angelum in Prophetia Danielis loqui de exitu Sermonis peculiaris & quidem non hominis, sed ipsius Dei, per os Prophetarum loquentis & præcipientis. Quia verò mandatum illud non exiit tempore Cyri, sed primùm secundo anno Daryj, adhuc videtur stare thesis nostra: Angelum 70. septimanarum initium sumere à secundo anno Daryj.

Alterum quoque Argumentum super motum parum probare videtur : non enim quitur, privatorum quorundam ædificia fuerunt extructa: Ergo urbs fuit ædificata: cum edificatio hujus potissimum consistat in ædificiorum publicorum splendida & magnifica constructione, murorum & propugnaculorum fundatione & munitione. Non verò ante Darium, sed post eum, muri & portæ Hierosolymorum per Nehemiam, anno nimirum vicesimo Artaxerxis regis, ædificate sunt, ut legimus Neh. 2. per totum, ubi etiam portarum & murorum horum ædificatio dicitur urbis ædificatio v. 5. Deinde, neque platearum ædificatio idem est, quod privatarum ædium ædificatio: sed tamen ædificantur plateæ alicujus urbis, quando reditur populosa, ut in plateis unus alteri vix cedere queat: ut illud supra circa prophetiam Zachariæ monuimus.

Atque ita initium & finem septimanarum LXX cum Luthero rectè constituimus: nempe quod inchoatæ fuerint secundo anno Darij: & sexaginta novem finitæ circa passionis & exaltationis, hoc est, resurrectionis & ascensionis Christi annum: ut ita Christus sit passus & excisus, exaltatusq; ab ultimo anno sexagesimæ nonæ septimanæ: vel primo anno septuagesimæ: sive ultimæ hebdomadis: In qua tandem ultimum roborare Messias pactum suum, mittendo in univers-

versum orbem terrarum discipulos prædicantes, & annunciantes Evangelium omni creaturæ, atq; ita abrogare sacrificia & oblationes, post q; illa Judei suæ erga Messiam extremæ ingratitude penas luere debuerunt.

CAPUT XXIV.

Continens & ostendens mediam supputationem septimanarum Danielis.

De Media supputatione jam questio est, quomodo nimirum anni secundo Darij usq; ad finem definitum numerandi & supputandi sint. Putant nonnulli initium à nobis constitutum propterea stare non posse, quod numerus annorum in supputatione non respondeat prophetiæ. Cum priorum istarum septimanarum 7. & 62. hoc est, annorum 483. finis, neq; in annum natiuitatis Christi, neq; in passionis & mortis, neq; tandem in annum resurrectionis & exaltationis incidat.

Concedo ego rem ita se habere: sed quis mihi dicet, an etiam aliquis chronologorum detur, qui annos à regno Cyri usq; ad passionem Domini recte numeret? cum experientia testetur, quot hic habeantur chronologorum, ca-

qui in numero annorum à condito mundo discrepant, in ordine Regum Persiarum, & Græcorum constituendo maximè dissentiunt, in annis ipsis unicuique Regum assignandis nullo modo conveniunt: & hodieq; in varias partes disputando abeunt, atque adhuc sub iudice lis est.

Sufficit igitur nobis ex sacro codice verum initium & verum finem demonstrasse: quomodo autem accuratè anni numerandi sint, id Chronologis deliberandum, disputandumq; relinquimus, tamdiu sequentes supputationem D. Lutheri exacte Prophetiæ & initio ac fini determinato respondentem, donec meliorem afferant.

In disputatione vero cum Iudeis perinde nobis est, siue initium in annum primum Cyri reijcias siue in annum secundum Darij proroges, ut & finem siue in annum passionis & resurrectionis Christi, siue in excidium Ierosolymitanum incidere statuas. Quamcunque enim elegeris opinionem, sequetur & comprobata erit conclusio & assertio nostra: Septuaginta hebdomadas dudum præterijisse.

Ex quibus tandem apodicticè concludimus in hunc modum:

Quicunque ante finem hebdomadam Propheticarum septuaginta, siue annorum quadringentorum nonaginta, quæ initium habere debebant, post liberationem
 è capti-

ē captivitate Babylonica, ab egressu sermonis, de restauranda urbe & templo &c. venire, pati, mori, resurgere & exaltari debuit, illum necesse est, elapsis illis septimanis, venisse:

Atqui Messias ante finem hebdomadum illarum Propheticarum &c. venire, pati, mori, resurgere & exaltari debuit:

Ergo necesse est, Messiam, elapsis illis septimanis, venisse.

Jam verò hætenus sufficienter probatum est, & à Judæis negari non potest, septimanas illas dudum præterijisse & finitas esse: Ergo sequitur thema nostrum infallibiliter, Messiam dudum venisse. Quod erat contra Judæos demonstrandum.

CAPUT XXV.

Probans varijs testimonijs
Vet. Testamenti Christum
venisse.

SEquuntur nunc ultima fundamenta, ex Scripturæ sacre variis locis petita, quibus contra Judæos apodicticè demonstratur, Messiam jam dudum, & quidem ante annos mille sexcentos venisse.

DEmonstrationes ergò nostras continuantes, à tempore Sceptri sive Throni Davidis argumentamur:

Quando solium regium Davidis, quo ad externam speciem, & mundanam hanc formam non amplius est; sed planè defecit, & in cineres est redactum; tum debet venire & adesse Messias, qui illud rursus erigat, & in æternum stabiliat.

Atqui dudum, ante annos mille sexcentos, Solium & Sceptrum Davidis, quo ad externam speciem & mundanam formam planè defecit, & in cineres est redactum.

Ergò Messias dudum, nempe ante mille sexcentos annos venit, illud erexit, & in æternum stabilivit.

Minorem negare nequeunt Judæi, quippe, quam experientia ipsa & historica fides invariabilis tam manifestè comprobatur, ut manibus palpare possint: nempe quod jam dudum, ante annos mille sexcentos Davidis universa stirps ab Herode, Nerone, Diocletiano, Decio, & aliis tyrannis penitus exstirpata, & funditus deleta sit.

Major quoque certa est. Nam, quoniam Soliū & Sceptrum regni Judaici penes prosapiam ac posteritatē Davidis ut esset; ac in æternum permaneret, promiserat Omnipotens & immutabilis DEUS noster: ideo quo ad speciem externā, & mundanam formam collapsam Messias in adventu

ventu suo rursus erigere, & planè singulari, empè spirituali regnandi modo, in æternum stabilire debuit.

Quod porro diversis Scripturæ locis probatur. Primum enim Psal. 89. v. 3. 4. dicitur: Peci- gi fœdus cum electo meo: juravi David ser- vo meo: in æternum stabiliam semen tuum, & ædificabo in generationem & generatio- nem solium tuum. Et rursus vers. 30. Et ponā in seculum semen ejus, & thronum ejus, sic- ut dies cœli: Et mox v. 36, 37 38. Semel juravi per sanctitatem meam, si Davidi mentiar: Se- men ejus in seculum erit, & thronus ejus sic- ut Sol coram me: sicut Luna stabilietur in seculum, & testis in cœlo fidelis.

Deindè Nathan Propheta 2. Samuelis 7. v. 16. ad Davidem inquit: Et firma erit domus tua, & regnum tuum usq; in seculum coram te, & thronus tuus erit firmus usq; in seculū.

Tertio Jeremiæ 33. v. 20. 21. dicit Jehovab: Si irritum facere potestis pactum meum cum die, & pactum meum cum nocte, ita ut non sit dies & nox tempore suo: Etiam pactum meum irritum fiet cum Davide servo meo, ut non sit ei filius regnans super thronum e- jus. Et paulò ante v. 17. dicit Jehovab: Non excidetur ipsi David vir, qui sedeat super so- lium domus Israel.

Quarto Esaie 9. vers. 7. At multipli- candum principatum, & pacis non erit

finis super solium Davidis, & super regnum ejus, ut confirmet illud, & corroboret in judicio & justitia, ex hoc tempore, & usque in seculum, Zelus Jehovæ exercituum faciet hoc.

Quintò & ultimo. 2. Regum 8. vers. 19. legimus. Novit tamen Iehovah disperdere Iehuda propter Davidem servum suum; quem admodum dixerat ei; quod daret ei Lucernam & filijs ejus, cunctis diebus.

Has promissiones & prophetias in Messia, & quidem J E S U Nazareno, completas esse, illi q³ convenire, ut nos Christiani infallibili testimonio Archangeli certi sumus, qui Luca 1. v. 32. 33. hæc ipsa vaticinia ad Christum refert, cum dicit: Et dabit ei D E V S thronum Davidis patris sui, & regni sui non erit finis: ita quoque negare non possunt Iudei, loqui illa de Messia.

Nam licet Iehovah videatur loqui ad Davidem, intelligit nihilominus Messiam, qui ex ejus sanguine & prosapia nasci & provenire debebat, id quod ex ratione sequente patet: Nam ubicunq³ agit sacra Scriptura, de stabiliendo, continuando, confirmando, & æternum duraturo regno Davidis, ibi intelligitur Messias: quippe in quo unico, & per quem solum hæc propriè fieri & impleri debebant.

Atqui in allegatis dictis sacra Scriptura agit

stabiliendo, confirmando & eternum duravero regno Davidis:

Ergo in allegatis dictis intelligitur Messias.

Imò in specie de Psalmo 89. id probat Glossa super illud Exod. cap. 13. Sanctifica mihi omnem primogenitum, ubi sic scribitur dixisse Rabbi Nathan: Dixit Moyse Deus sanctus & benedictus: Quemadmodum feci Jacob בְּכוֹר Bechor, id est, primogenitum, sicut dictum est Exod. 3. Filius meus, primogenitus meus Israel: Ita ego faciam Regem Messiam primogenitum, sicut dictum est Psalm. 89. Ego primogenitum dabo eum, altissimum Regum terræ.

Adde quod etiam recentiores Judæi negare non possint, Messiam multoties in sacris literis Davidem & Salomonem nominari. Nam in libro Sanhedrin in cap. Helec. allegante Galatino lib. 3. cap. 23. ita ad verbum legitur: Dixit R. Jehuda: Futurum est, ut Deus sanctus & benedictus ipse suscitet, vel statuatur Israel alterum David: sicut dictum est Jer. 30. c. וְעָבְדוּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֵימָו וְאֶת דָּוִד מְלָכֵם ועבדו את יהוה אלהים ואת דוד מלכיהם Hoc est: Et servient Domino Deo suo, & Davidi regi suo, quem suscitabo, & statuam eis. Non enim dicit statui, sed statuam. Hactenus traditio.

Præterea docet Rabbi Jonathan, de nul-

lo alio quàm Messia dictum illud Jeremia intelligendum esse: quando id Chaldaice reddidit hunc in modum: **וּפְלַחוּ קִדְמָה יְהוָה אֱלֹהֵי**

דָּוִד וְיִשָּׁת מַעֲוֹן לְמֶשֶׁךְ יִחָא בֶר דָּוִד מַלְכֵי *boc est*, Et colent coram

Domino Deo suo, & obedient Messia filio David Regi suo, quem statuam eis. *Item (rur-*

sus allegante Galatino d.l.) in lib. בְּרִכְוֹת Be-

rochoth Jerosolymitano in cap. דִּיה קֹרֵי Hajakore : *id est* : *Erat legens*, sic dicitur:

scriptum est Hoseæ 3. cap. **אַחֲרֵי יֵשְׁבִי בְנֵי**

יִשְׂרָאֵל וּבִקְשׁוּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וְאֶת

דָּוִד מַלְכֵם וּפָחַדּוּ אֶל יְהוָה וְאֶל טוֹבֵי

יְהוָה *id est*, postea converten-

tentur filii Israel, & quærent Dominum De-

um suum, & patebunt ad Deum, & ad bo-

num eius in fine dierum. Rabbanan, *id est*,

Magistri dixerunt, Iste Rex Messias si vivi-

vis est, David est nomen eius: si verò de occi-

sis, David est nomen eius. *Et (pergit Galati-*

nus) Rabbi Jonathan ante dicta verba Hosea

boc modo Chaldaicè interpretatus est: **בְּתֵר**

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִתְבַּעֲיוּ יֵת פּוֹלְחֵי

וְיִהְיוּ אֶל פָּחוֹן וְיִשְׁתַּמְעִין לְמֶשִׁיחֵי

boc est: Et post hæc con-

vertentur filii Israel, & quærent cultum Do-

mini Dei sui, & obedient Messia filio David

Regi suo. *Et tandē in libro Sanhedrin in cap.*

Helec

Telecita legitur : Dixit R. Jehuda de domo,
 Rabbi in nomine R. Samuelis, Iste Rex Mes-
 sias, si de vivis est, David est nomen ejus, si
 erò de mortuis est, David est nomen ejus.

*Ex quibus tandem colligit Galatinus verba
 illa Psalmi 89. non de Davide Rege; sed de ipso
 Messia intelligenda esse, nempe quibus dicitur:*

כרתי ברא לבחירי נשבעתי לדור עבר
 עד עולם אכין זרעך ובניתי לדור ודור
 כסאך סלה ויודו שמים פלאך יהוה א
 Percussi foedus
 electo meo, juravi David servo meo, usque in
 æternum præparabo semen tuum, & ædifi-
 cabo in generatione & generationem thro-
 num tuum: Et confitebuntur & laudabunt
 cœli mirabile tuum.

*Posita igitur ejus sententia hoc loco est
 vox David pro voce Messias. Id quod porro
 probatur, quia ea, quæ ibi dicuntur, magis
 Messia, quam Davidi conveniunt. Nam in per-
 sona DEI patris id quod promissum est, conve-
 niētissime dicitur: videl. percussi foedus electo
 meo, Quod (addit Galatinus) de Messia secun-
 dum humanitatem intelligendum est, juxta il-
 lud Esaia 42. cap. dictum הו עברי אתמך בו
 Id est, Ecce servus meus
 suscipiā eum: Electus meus, in quo habuit cō-
 placitum anima mea sive persona mea. Arg.
 hoc de Messia intelligendū esse probat auctoritate
 Rabbi*

Rabbi Jonathan in Targum sic dicens
 אַעבְרִי מִשִּׁיהָ מִן מֶלֶךְ כִּיבִיר
 hoc est: Ecce servus meus Messias, applica-
 bo eum. Aptissimam igitur & convenientis-
 simam interpretationem istius Psalmi subiungit
 idem Galatinus. Benè igitur inquit, in Psal-
 mo prædicto dicitur: Juravi David servo
 meo, id est, Messiae. Quid autem ei juraverim
 ostendit, cum illico subdit: usq; in æternum
 aptabo vel præparabo semen tuum: id est,
 discipulos tuos, aliosq; in te credentes; Disci-
 puli enim ac alii ab alio instructi, ejus, à quo
 edocti sunt, rectè & filij & semen dicun-
 tur.

Sequitur (pergit Galatinus) Et ædificabo in
 generationē & generationē (Judaicam scil.
 & Gentilem) thronū tuum, id est, fideles tu-
 os: סֵלָה sela, id est, perpetuò vel semper. Cum
 igitur סֵלָה Sela Hebraica dictio, quæ ibi poni-
 tur. neque intermissionem, neque terminum ha-
 beat, ideoq; in sempiternum, vel in secula secul-
 lorum, vel semper vel perpetuò traduci possit.
 Clarum profectò est dictum illud: Et ædifica-
 bo in generationem & generationem thro-
 num tuum סֵלָה Sela, id perpetuò, neq; Davi-
 di quondam Regi, neque cuiquam de filiis ejus
 convenire posse, sed soli Domino JESU, vero
 Messie: Cujus thronus est populus Christianus,
 ex duabus gentibus, Judæorum scilicet & Gen-
 tilium.

um virtute divinâ constitutus: cum plures
 ille & quadringentis annis jam præterierint,
 quo thronus ipsius David sive regnum Iu-
 dæorum penitus destructum est atque deletum.
 Quod ipsamet Iudaica pravitas negare ne-
 quit, sed propalam fateri cogitur: quando in li-
 bro סוטה Sota in capite עגלה ערופה Eglā
 Erupha, id est, vitula cæsa, hoc modo scriptum
 gatur: Ex quō primâ domus destructa fuit,
 effugerunt civitates refugij, & abscesserunt
 אורִים וְתוֹמִים Urim Vethumim, id
 est, lumina & simplicitates, & ea, quibus con-
 solebant Deum, & ablati sunt Rex de domo
 David. Videatur Galatinus l. d. cap. 23. per
 otum.

Quare ad tam clara testimonia nihil re-
 spondere sciunt Iudei, quàm quod in Commen-
 tario Rabbi Salomonis super 33. cap. Ieremiæ
 et apud R. Abrahamum Aben Ezra super Psal-
 mum 89. innui videtur, illud impletum iri, ex-
 bibito demum Messia.

Nullo ergo hic se tueri sciunt Iudei sub-
 terfugio, quàm quod negent conclusionem, nem-
 pe Messiam nondum venisse, sed adhuc terre-
 num Monarcham expectandum esse.

Verum negare conclusionem, non est re-
 spondere ad argumentum: sed est absurdissimè
 principium petere, ineptire, imò
 insanire.

CAPUT XXVI.

Probans Messiam non debere esse terrenum Monarcham.

Ceterum terrenum Monarcham hic non intelligi, ex allegato quoq; Psalmo est satis manifestum: Nam nullus huius seculi princeps, sive Rex mundanus, qui mortalis est homo, unigenitus DEI Filius & naturâ DEUS, nec esse, nec dici potest:

Atqui Messias est unigenitus DEI Filius & naturâ DEUS.

Ergo Messias non est huius seculi princeps, sive rex mundanus.

Major est certa: Minor probatur ex allegato Psalm. 89: ubi dicitur vers. 26. Ipse vocabitur me, pater meus es tu. Et in allegatis versu 27. Ego quoq; primogenitum dabo eum, altissimum regibus, vel regum terræ.

Quicumq; igitur DEVM ita habet patrem, ut ejus sit unigenitus, sive primogenitus Filius, ille nudus homo, & rex terrenus esse nequit.

Atqui, ut, audivimus & infra pluribus demonstrabimus, Messias Deum ita habet Patrem, ut ejus sit unigenitus sive primogenitus filius.

Ergo

Ergo Messias nudus homo, & terrenus rex esse nequit: sed ut natura DEUS est, ita quoque rex cælestis esse debet.

CAPUT XXVII.

Demonstrans Regnum & thronum Davidicum in ipso Davide incepisse.

Alterum, & quidem prius, nempe generalis Rabbi Salomonis & Rabbi Aben-Ezra exceptio atis jejuna & mera, vitiosissimaque principij petitio est: ad cuius contrarium probandum sola verborum utriusque loci Jeremiæ 33. v. 17. 18. 20, 21. Psal. 89. v. 4. 5. 29. 30. 36. 37. 38. inspecti- ac lectio sufficit.

Ex illis enim tale colligitur argumentum:

Ut tempore promissionum & prophetiarum allegatarum se se habebant Sol & Luna, dies & nox, cælum & terra; sic quoque se habere debeat fædus Dei cum Davide de perpetuitate Regni & throni Davidici.

Atqui tempore promissionum & prophetiarum allegatarum Sol & Luna, dies & nox, cælum & terra, ita sese habebant, ut non minimum post annos bis mille & amplius inciperet esse,

esse; sed jam ante existerent, Sol & Luna splenderent, motuq; suo diem & noctem, menses & annos distinguerent, sicq; perpetuo durarent:

Ergo neque existentia duratioq; throni Davidici demum post bis mille annos a datis promissionibus incipere, sed regnum illud jam actu esse, & in aeternum durare, ac sine ulla interruptione continuari & permanere debebat.

Deinde ita concludimus.

Quaecunque scriptura dicit, propterea non extinctum esse Regnum Iuda, ne promissio Davidi de perpetuitate regni sui violaretur; illa utiq; adfirmat, promissionem de Regni sive throni Davidici perpetuitate, in ipso Davide incepisse ac porro per posteritatem ejus sese continuatione perpetua extendere.

Atqui prius dicit scriptura 1. Reg. 11. v. 30. & 2. Reg. 8. v. 19. & 2. Paralip. 21. vers. 7.

Ergo & posterius adfirmat.

Connexio majoris est certa. Nam si in Davide non incoata fuisset perpetuitas regni Iuda, non adfirmare potuisset scriptura Davidis regnum durare debere: neque etiam dicere: Regnum Iuda propter promissionem de perpetuitate Regni Davidici, non extinctam esse. Minor claret ex locis allegatis.

Tandem, quicunque concedunt ex allegatis

Ierem.

*Jeremia cap. 33. probari posse, quòd, quemad-
modum omnibus temporibus constans erit fæ-
dus Dei cum celo & terra, cum die ac nocte; ita
constans fuerit fædus Dei cum Davide, ut
ex eo Dominator: illi utique concedunt, quod
David dominator fuerit, & quòd fædus illud
Davide initium sumserit.*

*Atqui Judei & quidem primarij Rab-
bini concedunt ex allegato 33. cap. Jeremia
id probari posse.*

Ergo &c.

*Minor probatur. Sic enim in Davidis Kim-
chi paraphrasi super Jeremia cap. 33. legimus.
כלימן שתהיה קיימת בריתי עם
שמים ואבץ יעם יומם ולילה
תהיה בריתי עם זרע יעקב ירורעם
זרע יעקב להיורת גוי ועם זרע דיו
id est: Omnibus tempo-
bus, quibus erit constans fædus meum
cum celo & terra, & cum die ac nocte, erit
etiam constans fædus meum cum femine
Jacobi & Davidis cum femine Jacobi, ut sit
populus; cum femine Davidis, ut sit ex eo
Dominator.*

*Unde novum argumentum tale exsur-
git:*

*Ut se habet fædus Dei ad Jacobum ra-
tione populi: sic se habet fædus Dei ad Davi-
dem ratione Dominatoris.*

K

Atqui

Atqui fœdus Dei ratione Jacobi ita se habet, ut in ipso incoatum fuerit:

Ergo etiam incoatum fuit in Davide:

Quod & verum esse historia sacra abunde testatur; quando eum Dominatorem & Regem fuisse profitetur.

CAPUT XXIIIX.

Probans Messiam venisse a loco Nativitati Messia designato.

Ceterum à loco Nativitati Messia designatio, ita ratiocinamur:

Ante everisionem totalem oppidi, Nativitati Messia à Prophetis designati, Messias venit:

Atqui oppidum, Messia nativitati à Prophetis designatum, ante annos mille quingentos eversum est:

Ergo ante annos mille quingentos Messias venit.

Major est certa 1. Quia Propbetia non potest mentiri. 2. Quia sublato loco, id quod in loco sive è loco esse debet, esse non potest: Oportet igitur sit vel veniat tum, quando adhuc locus est, in quo esse, vel in quo provenire debet.

Minor quoque negari nequit: Nam Messias debuit

*debutit nasci in oppido Bethlehem, quod pars
fuit duodecim Tribuum: quodq; Micheas Pro-
pheta vidit, quando cap. 5. vers. 2. inquit: Et tu
Bethlehem Ephrata, parva es in millibus Ju-
da: Ex te mihi egredietur, qui sit dominator
in Israel: Et egressus ejus ex ante, à diebus se-
culi:*

*Atqui oppidum illud, ut omnibus notum
est, ante sesqui mille annos eversum est:*

Ergo vera nostra est conclusio.

Rabbi Abraham, & R. David locum hunc
depravantes, verum ejus sensum esse ajunt: Par-
va es in millibus Juda: & tamen Patria es Da-
vidis, ex quo descendet Messias futurus Do-
minator in Israel. Volunt ergo. Prophetam
Micheam non dicere, Bethlehem esse Patriam
Messiae; sed solum locum prosapie Messiae: quia
scilicet David ibi natus fuerit.

Depravationem hanc auget Rabbi David,
quando ad refellendum nostrum argumentum
pro divinitate Messiae hæc verba assuit: Egres-
sus ejus ab initio à diebus seculi, id est, prosa-
pia ejus usque ad Davidem refertur, è quo
egressurus est: Et dicit ab initio à diebus se-
culi, propter longitudinem temporis inter
Davidem & Messiam intercedentis. Chri-
stianis autem (pergit) qui Jesu Nazareno
hanc prophetiæ partem tribuentes,
ipsum & in Betblahem natum,
K 2 fuisse

fuisse, & Deum ab initio & diebus seculi fuisse adfirmant, ex eo responsum datur: Quod ipse in Israel dominator non fuit: sed magis Israelitæ dominati sunt ei. Et cum Messias Deum esse probant, eò quod à diebus seculi esse dicatur, responde, eos in hoc falso argumentari, cum ante mundi initium Deus fuerit, & per eos tunc ipsum creatum fuisse, sequeretur, quod absurdum est dicere. Quod si eam autoritatem inducant, à seculo, & utique in seculum tu es Deus: & illam, à seculo unxi Regem meum; dicas, illas non à seculo, sed ante seculum intelligi debere. *Hactenus impietas Davidis Kimchi.*

Verum horum Rabbiorum expositionem revera textus depravationem esse, quis non videt? Quandoquidem negari non potest, verba illa Propheta non principaliter continere commendationem rei præsentis, nempe oppidi Bethlehem; sed esse vaticinium de Messia: unde mirum ille venturus sit, nempe ex Bethlehem Juda. Deinde quis sibi imaginabitur, egredietur, idem esse ac egressus est, futurum idem quod præteritum? Egredietur, dicit Propheta, ex te Dominator, non egressus est; ex quo tandem proveniet Messias. Et tandem si ejusmodi Ellipses, Metonymias, & nescio quas alias figuras, in clarissimis & maxime perspicuis locis

cis sacra Scriptura fingere liceret, quid tantum fieret ex ipsa? sanè nihil aliud, quàm quod Pontificij quidam blasphemè dixerunt, cereus asus, qui facile in quamvis partem flecti, & in quamvis sensum torqueri possit.

Sed ut Judæis omni ex parte satisfiat, R. Abrahamo & Davidi opponimus primum Targū R. Jonathæ, quod verba illa: Ex te mihi egredietur, quid sit Dominator; Chaldaicè exponit hoc modo, & his ipsis verbis מִן קִרְמִי מִשִּׁיחָא id est: Ex te coram me, sive ex parte mea, egredietur Messias. Hanc autem Paraphrasin quia in dubium vocare non audent Judæi: Ergò relinquunt illorum falsam interpretationem, & veritatem sequuntur.

Deinde opponimus illis autoritatem Talmudicam, cui contradicere nefas est Judæis: In libro enim Berachoth Hierosolymitano cap. 2. Betleem Juda nativitati Messie expressè adsignatur, ubi ejusmodi narratur historia: Quod Messias natus fuerit in Bethlehem, & nominatus מְנַחֵם id est, Consolator, eodem die, quo templum exustum fuit, matri verò per violentiam quatuor ventorum ereptus, & in nescio quem locum, deportatus, ubi commorari debeat, usque ad tempus liberationis. Idem habetur in libro Echa Rabthi super Thren. i. v. 16. Quæ (ut rectè monet Dominus Helvici)

quamvis nugæ sint; tamen convincunt Iudeos Bethlehemam è priscorum suorum traditionibus, desumptis è loco Micheas. esse locum natiuitatis Messia.

Tertio opponimus illis glossam Salomonis, qua prophetiam hanc ita interpretatur: Et in Bethlehem Ephrata, de qua egressus est David: sicut dictum est primi libri Regum c. 17. filius ipsius servi tui Isai Bethlehemitis. Bethlehem quoque vocata est Ephrata; sicut dictum est. Genes. 48. In via Ephrata, ipsa est Bethlehem. Parvula es in millibus Iuda: Propter statunculum Ruth Moabitidis, quæ fuit in te. Ex te mihi egredietur Messias filius David: sicut ipse dicit, Lapidem, quem reprobarunt ædificantes, fuit in caput anguli. Et egressus ejus ante dies seculi: sicut dictum est Psal. 72. ante solem יְיָ יִינוֹן, id est, natus vel genitus, vel filius nomen ejus. Ubi etiam expresse contrarium adseritur, nempe loqui Prophetam de Patriâ Messie, illamq; oppidum Bethlehem definire.

CAPUT XXIX.

Probans, quod Psalm. 72. doceatur Egressum Messiaæ ante mundum conditum fuisse.

Apertè quoq; Davidis Kimchii opinio hac ipsa Rabbi Salomonis explicatione falsitatis arguitur.

itur: nempe, quæ egressus Messiae explicatur
 r Psalmum 72. quod ANTE SOLEM, proin-
 g₃ ante mundum conditum fuerit. Neque ho-
 ierni Judæi veritatem hanc (modo sibi ipsis non
 ontradicare velint) negare possunt etiam hanc
 b causam, quod ipsemet Rabbenu Heccados
 quem ipsi Magistrum nostrum sanctum vo-
 ant) in libro נ"י ר"י גלרזעיא duplicem
 gressum Messiae agnoscit & testatur: alterum
 ab æterno, alterum à diebus sæculi: Dicit Pro-
 pheta, inquit, egressus numero multitudinis:
 quia duo sunt Messiae egressus: unus divini-
 tatis, quæ est æterna & ideò dicit ab æterno;
 alter humanitatis, quæ in suæ matris sub-
 stantia exstat, qua ab hora creationis mun-
 di creata est: Et idcirco ait, A diebus sæculi:
 Nam ibidem paulò superius idem dicit, mater
 Regis Messiae, quia à Deo creata est, ut in ea
 sedeat ipse Messias, ad ostendendam glori-
 am Majestatis suæ cunctis mortalibus, ideò
 ipsa ostenditur esse prima creatura Dei in
 genere humano. Hæc Rabbenu ille Heccados.

Ex his ergo rursus perversitas R. Davidis
 manifesta est. Nam posito, Prophetam non ab
 æterno, sed ab initio dicere, ut R. David falso
 exponit: id tamen de illo tempore, quod inter-
 cedere debebat inter Davidem & Messiam,
 nullo modo posset intelligi. Quandoquidem il-
 lud nequaquam ab initio & diebus sæculi,

sed longe post initium, & post multos dies seculi fuit: nisi forsitan contra omnem veritatem asserere velis, Davidem quoque ab initio mundi fuisse.

Paraphrasin porro & cum primis R. Salomonis, quod Messias egressus fuerit à diebus seculi, significare ante mundum conditum & sic ab eterno, intelligitur ex Proverb. cap. 8. v. 22, 23, 24 Jehovah possedit me principio viarum suarum, ante opera sua ex eo tempore. A seculo principatum habui, à principio ante terram: Cum nondum essent voragines, formatus sum, nondum essent fontes abundantes aquis. Ubi sanè negari nequit: A seculo, sive diebus seculi significare ab eterno. Nec est, quod nonnulli ambiguitate obscurant versum 22. legentes pro possedit creavit, partim quod septuaginta interpretes verterint *κτίσας* & *ἐκ τῆς ἀρχῆς* *ὁ δὲ αὐτὸς εἰς ἔργα αὐτοῦ*, Dominus creavit me principio viarum suarum, &c. partim quod Targum ejusmodi sensum exprimeret: Dominus creavit me in principio creaturarum suarum: *אלהא בראני ברא* בריה ומן קדם עובדוי מן ריש

Verum tutius est hic fontes Hebraeos sequi: ubi non habetur verbum *ברא* creavit, sed *קנה* possedit. Quo verbo vera generatio explicari solet. Et absque dubio ita verterunt LXX. Interpre-

pretes : sed depravatus est codex mutatio-
 unius literule. Nam ἐκλῆσθαι est creavit ἐκτῆσθαι
 rō possedit, ut Genes. 4. v. 1. אִישׁ קְנִיתִי ubi
 tuaginta ἐκτῆσθαι μὲν ἀνθρώπων ἀλλὰ τὸ θεὸς.
 possedi virum à Domino. Sic Psalm. 139. v.
 Quoniam tu קְנִיתָ כֻּלִּי possedisti re-
 nes meos. Septuaginta : ὅτι σὺ ἐκτῆσω τέρας νε-
 φρός μου. Et Targum : אֶת קְבִיתָ כֻּלִּי
 Quoniam tu possedisti renes me-
 os, ut in Hebræo fonte.

Quod autem dicat R. Kimchi, sequi ex ad-
 ertione & fide Christianorum, quod Jehova
 ante mundum conditum creaverit Messiam: id
 minimè sequi regerimus: sed rectè ac infallibi-
 ter contrarium infertur hunc in modum:

Quicumque fuit ante mundum condi-
 tum, is non est creatus, sed existit ab eter-
 no increatus:

Atqui Messias fuit ante mundum con-
 ditum:

Ergo Messias non est creatus, sed existit
 ab eterno increatus.

CAPUT XXX.

Docens, Quomodo Christus
 habuerit Dominium in
 Israelitas.

Quod autem dicit David Kimchi Chri-
 stum nostrum non habuisse Dominium super

Israelitas : ibi duplici equivocatione decipiuntur Judæi: prima est in voce Domini: altera in voce Israel. Sciendum ergo, quod Dominium sit duplex: Terrestre sive politicum, & spirituale sive cæleste. Terrestre sive politicum dominium sive regnum habere neq; voluit neq; debuit: siquidem illud debebat funditus tolli & subverti: Atq; hoc est, quod Christus Joh. 18. v. 37. aperte quidem fatetur Pilato & affirmat, se regem esse: contra verò negat, regnum suum de hoc mundo esse. Regnum meum, inquit v. 36. non est de hoc mundo: si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei certarent, ne traderer Judæis: nunc autem regnum meum non est hinc. Dominium igitur in Israelitas habuit spirituale: quo illos gubernabat & ducebat in patriam illam cælestem, vitam nimirum eternam.

Deinde Israelitæ in sacris non semper dicuntur illi, qui carnali generatione à Jacobo sive Israele descenderunt: sed Ecclesia quoq; sive p̄j & fideles hoc nomine sæpius appellatur. Debuit igitur Messias esse Rex & caput sue Ecclesie & fidelium, atq; ita spirituale suum regnum hac in terra incoare, continuare verò & absolvere in cælo, ubi jam exaltatus ad dexteram Dei, nomine super omne nomen acquisito, potestateq; super omnem potestatem accepta, tum regnat, conservat & tuetur piorum cætus, tum hostium &

clej

si injuriis, tyrannidi, & crudelitati fortiter
sistit, eosq; coerces.

CAPUT XXXI.

robans Messiam venisse à defe-
ctu Oraculorū Gentilium.

*Porro ab Idololatria Ethnicæ defectu im-
argumentamur :*

*Quando idololatria Ethnica fuit extir-
ata, oraculaq; Gentilium Diabolica defecerūt,
Messias venire debuit :*

*Atqui Idolomania ista, & cum primis o-
acula, jam pridem, nempe ante sesqui mille an-
os, sunt subversa & defecerunt.*

*Ergo jam pridem, nempe ante annos ses-
quimille, venit Messias,*

*Major est certa ex Propheta Zacharia,
ui cap. 13. ita vaticinatus est vers. 2. Erit quo-
ue in die illa, dicit Jehovah exercituum,
occidam nomina simulacrorum è terrâ, &
non memorabuntur ultra, & etiam Prophe-
as & Spiritum immundum auferam è terra
, Eritq; quum prophetaverit quispiam ultra
licent ad eum pater ejus & mater ejus, geni-
or ipsius : Non vives : quia mendacium lo-
utus es in nomine Jehovah, & configet eum
pater ejus & mater ejus genitores ejus, cum
prophetaverit. 4. Erit præterea in die illa, pu-
lore afficietur Propheta quisq; à visione suâ,
quum*

quum prophetaverit : nec judicatur ultra palleo piloso, ut mentiantur. 5. Et dicent interroganti : Non sum propheta, vir agricola sum : quoniam Adam, ut essem pastor, docuit me à juventute mea.

Deinde per veteres quoque Talmudistæ manifestè patet, Messiam in adventu suo omnem Idolomaniam & oraculorum deliria abrogaturum & conculcaturum esse : Cum primò vero in Midias שִׁירְהַשְׁכִּירִים Sirhaschschirim, hoc est in expositione Cantici canticorum super cap. 2. v. 8. Vox dilecti mei : Ecce iste venit saliens super montes, subsaliens super colles. Ubi (allegante Galatino lib. 4. cap. ultimo :) R. Nathan nomine R. Eliezer filij R. Jose Galilæi & Rab. Hurna nomine R. Elazar dicunt : Hic est rex Messias, & non est mons, scilicet hic, aliud, quàm avoda zara, id est, cultus, alienus, hoc est, Idololatria. Hoc est autem, quod dicitur apud Hoseam cap. 4. super capita montium decollabunt, id est, sacrificabunt, & super colles fumigabunt, id est, thurificabunt, Hæc traditio.

Minor quoque certa est. Nam ante annos mille quingentos, antequam nimirum Apostoli Christi Evangelium prædicarent universæ creaturæ, omnes populi in toto orbe terrarum, solis Judeis exceptis, idola colebant. Quando vero discipuli Christi in universum mundum
sunt

*sunt missi, idolomania ubiq; explosâ, oraculisq;
funditus subuersis & deficientibus, omnes gen-
tes ad cognitionem unius veri Dei, Creatoris
cœli & terræ, pervenerunt. Quo impleta fuit
prophetia Jesaie cap. ult. v. 19. Ponamq; in
eis signum, & mittam ex illis evasores ad
Gentes in Tharsis, Pul & Lud (Tharsiam, A-
phricam & Lydiam) & ad trahentes arcu in
Jubal & Javan (in Italiam & Græciam) & ad
Insulas remotas, quæ non audierunt fa-
mam meam, & non viderunt gloriam me-
am, & annuntiabunt gloriam meam in
gentibus.*

*Nil igitur hîc habent Judei, quod ex-
cipiant, nisi quod minorem negent, dictitantes:
Nondum è mundo sublatam esse omnem idolo-
latrîam, falsumq; Deorum cultum: cum mini-
ma orbis terrarum pars fidei Messie nostri ad-
berere videatur.*

*Verùm negationem illam nullam esse,
omniq; carere fundamento ex jam dictis est
manifestum. Nam, ut refert quoque Sabelli-
cus lib. I. En. 7. spatîo septem illorum annorum,
quibus puer JESUS una cum Josepho & Ma-
ria matre fugiens Herodis tyrannidem fuit in
Ægypto, Deorum simulacra, quos tum gens
stulta & omnium errorum mater coluit sua
sponte conciderunt, obmutueruntq; malorum
Damonum oracula: ut idem quoque contigit*

in

in aliis locis apud Græcos nimirum & Latinos adeo, ut circa annum centesimum ob Evangelij per totum terrarum orbem sonantis ac tonantis, vim & efficaciam nulla amplius oracula Ethnica audita fuerint, nullaq; responsa amplius dare potuerint. Qua occasione etiam Plutarchus scriptor Ethnicus peculiarem librum περὶ τῶν ὀκλαστοὶ πότων Χρησθησίων de oraculorum defectu concinnavit: ubi in prorsus novæ ac inauditæ, adeoq; miraculose hujus rei causas inquirat. Et Juvenalis, circa idem tempus florens, Satyra 6. scriptum reliquit:

——— Quicquid

Dixerit Astrologus, credent à fonte relatū

Hammonis: quoniam Delphis oracula cessant.

Cicero lib. 2. de Divin. Oraculi Delphici defectus causam facit vetustatem, quando in hæc verba desinit: Evanuisse ajunt, ob vetustatem loci ejus, unde anhelitus ille fieret, quo pythia mente incitata, ederet oracula. Verum rectè respondet Cælius Rhodius lib. 8. lect. antiqu. c. 16. Quæ vetustas est, quæ vim divinam conficere possit? Non naturali, sed divinâ causâ evanuit. Veram igitur causam ipsum oraculum prodidit. Augustus enim Cæsar, re divina facta, percontabatur Pythiam, quis post se regnaturus esset? Cui illa respondit:

Παῖς Ἑβραῖος ἐκέλευται με θεοῖς μακάρεσσιν
ἀνάστων -

Τὸν δὲ δόμον περιλιπεῖν, καὶ αἰδῶν αὐτοῖς ἰκέσθαι,
λοιπὸν ἅπασιν σιγῶν ἐκβῶμων ἡμετερείων.

Puer Hebræus jubet me diis beatis imperans
Hanc ædem relinquere, & in Orcum redire:
Jam abito tacitus ab aris nostris.

*Augustus autem ab oraculo reversus in Capi-
tolio aram erexit, Romanisq; literis inscripsit:*
HÆC ARA EST PRIMOGENITI DEI.
Suidas sub voce Augustus Cæsar. Lactant.
lib. 1. cap. 7. *Et tametsi omnes idolomanie, sa-
crificiaq; Ethnica non una hora, vel unâ die, vel
uno anno cessaverint: (quæ etiam mens non est
propheta, quippe, qui indefinitè vaticinatur &
loquitur de temporibus exhibiti Messie, pro-
mulgatiq; Evangelij) progressu tamen temporis
& cum primis à seculo Constantini, prorsus
fuerunt & abrogata & extincta.*

*Si vero nobis obijciant hæreses varias,
idololatriasq; Pontificias, adhuc in Novo Te-
stamento vigentes; respondemus, illas huc non
pertinere, neque de illis loqui Prophetam: cum
prætextu fiant Evangelij, adeoq; sint nova E-
vangelii depravatio, de qua, utpote futura,
Evangelica scripta æquè prædixêre, atque de
veteris abrogatione Zacharias. Confer*

Helvicum appendice; Elench.

Iudaic.

CAPUT

CAPUT XXXII.

Probans Messiam venisse ab
abrogatione Ceremonia-
rum Leviticarum.

*Tandem ab abrogatione Ceremoniarum
Leviticarum sic argumentamur :*

*Circa adventum Messiae Ceremoniae Le-
viticae debebant cessare & abrogari.*

*Atqui Ceremoniae istae dudum ante annos
sesquimille cessaverunt, & abrogatae sunt :*

*Ergo dudum, nempe ante annos sesqui-
mille, venit Messias.*

*Major probatur primum ex Jeremiae c. 3.
v. 16. Ubi in haec verba desinit Propheta : Et
erit, cum multiplicati fueritis, & creveritis
in terrâ in diebus illis, dixit Jehovah, non di-
cent ultra, Arca foederis Jehovae, nec adscen-
det super cor, neq; recordabuntur illius, neq;
visitabunt, neque fiet ultra &c. Loqui autem
Prophetam de temporibus Messiae, negare non
possunt. Ratio etiam manifesta est. Quia
enim Messias legem implere debebat, dum ipse
met victima pro peccatis nostris fieret, ut suo
loco demonstratur; sequitur, sacrificiorum &
omnium ceremoniarum Leviticarum, nempe
typorum usum nullum superesse. Sublato enim
usu tollitur res ipsa : Et dato antypo, typum
abroga*

abrogatur & tollitur haud secus ac exorta luce, evanescunt tenebrae.

Inquis, excipere contra locum, ex Jeremia allegatum, Rabinos verbum יְעֲשֶׂהוּ expONENTES de certa circumstantiâ, nempe de arcæ fœderis in militiam assumptione: veluti sumitur 1. Sam. 4. 5. & seqq.

Verum maxima est diversitas inter locum Jeremia: & inter illos textus, qui ex Samuelis lib. 1. allegantur. Non enim in his ita absolute ponitur, atq; ibi in allegato loco Jeremia: ubi sane nullum vestigium hujus rei ostendi potest. Neque etiam idem hoc loco esse potest, quod Magnificabitur ut Fr. Junius sibi persuadet. Propria enim hujus verbi significatio, quæ hoc loco unice retineri debet, est ordinate facere, parare, perficere & c. ut Gen. 1. v. 31. Et vidit Deus כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה Et vidit Deus omne quod fecit. Sic mox cap. 2. v. 2. Et perfecit Deus die septima מְלַאכְתּוֹ עָשָׂה omne opus suum, quod fecit.

Deinde probatur eadem Major ex Dan. 9. v. 26. 27. Post hebdomadas vero sexaginta duas excidetur Christus: & postea urbem illam, & sanctuarium dissipabit populus ducis venturi, & finis erit cum inundatione, & usq; ad finem belli excidetur desolationibus. Et roborabit pactum multis hebdomada una, & in dimidia hebdomada cessare faciet sa-

L

crificium

crificium; & oblationem; & propter extensionem abominationum desolabit.

Ubi Propheta Daniel satis perspicue vaticinatur, sacrificia & oblationes circa adventum Messiae cessaturas, quando emphaticè dicit **וְשִׁי** *ARROGABIT, illudq; ipsi Messiae tribuit: Ne quis illud, quod Messiae est, adscribat violentiae Romanorum.*

Tertia probatio majoris dati Syllogismi nostri desumitur ex Malach. i. v. 11. Certè ab ortu solis usque ad occasum ejus, magnum est nomen meum inter Gentes, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & oblatio munda: certè magnum erit nomen meum inter Gentes ipsas, dicit Jehovah exercituum. Unde firmissimum argumentum contextitur 1. Quod ceremonia Mosaica sint abroganda. 2. Quod id fieri debeat in Novo Testamento, adeoque temporibus Messiae.

Primum. Si enim ubiq; sine ullo respectu loci, aut temporis, aut personarum, etiam inter Gentes offerri debeant munda oblationes ab ortu solis usque ad occasum; utiq; lex Mosaica abrogari debet, quippe quæ omnia sacrificia ad unum duntaxat locum adstringit, ceteraq; omnia severissimè prohibet. Atqui prius dicit Propheta, ergo posterius negari nequit.

Secundum: Aut enim vaticinium illud Malachiae est intelligendum de temporibus Veteris,

vis, aut de temporibus Novi Testamenti. Rabini
explicant de temporibus Testamenti veteris:
non verò omnes modo eodem. Quidam enim
statuunt, id intelligendum esse de Prophetis fi-
delibus e Gentibus: Verum erant ne isti per to-
tum terrarum orbem, ut vaticinium loquitur?
Minimè. Quidam, ut R. Salomo, de naturali cò-
gnitione DEI inter Gentes, qua sciebant DE-
VM esse, DEVM esse colendum, & similia gene-
ralia, Prophetiam illam interpretabantur. Ve-
rum & ista explicatio repugnat Prophetiæ: quæ
sanè loquitur de oblatione munda, Deoq; accep-
ta: quæ nequaquam Ethnicis illis tribui poterit.
Nam quicquid extra cultum divinitus ordina-
tum instituitur, id tantum abest, ut sit oblatio
munda DEO accepta, ut potius DEO sit abo-
minatio: Atqui oblationis & religionis exerci-
tia Gentilium omnia erant extra cultum divi-
nitus ordinatum instituta, Ergo &c.

Manet ergò adsertio nostra, loqui vaticini-
um hoc de temporibus N. Testamenti, proindeq;
de diebus Messie, & abrogatione Ceremonia-
rum Leviticarum. Atq; sic satis Majorem no-
stram probatam esse confido.

Minorem qui negat, ipsam experientiam &
sensem negat. Nam destructa politia Judaicâ,
& templo, per annos sesqui mille quadraginta
quinque, neque sacrificium, neq; exercitium,
legum Mosaicarum Judei habuerunt:

Atque sic probatâ sufficienter & confirmatâ utraq̃ue præmissâ, immota st at nostra conclusio: Messiam dudum, nempe ante annos sex quimille, venisse. Quod erat demonstrandum.

CAPUT XXXIII.

Proponens argumentum à traditione Collegii Eliæ desumptum.

HActenus ergo ex fundamentis sacra Scripturæ sufficienter contra Judæos probatum esse confido, *MESSIAM* venisse: Consequens nunc est, ut idem tentemus ex propriis eorum scriptis & libris, quos ita comparatos esse videmus, ut seipsos Judæi facile confodiant, & confutent. Ut autem ordine procedamus. Primum κατὰ τὸν ἑαδικῶς sententiam nostram probabimus. Deinde ἀνατὰρ ἑαδικῶς subijcimus objectionum Judaicæ vanitatis ac blasphemie refutationes.

Primi ergo argumenti nostri fundamentum desumitur à traditione discipulorū sive Collegij Eliæ, quæ exstat in libro Sanbedrin, in capite Helec, & describitur hisce verbis:
 חנן רבי אליהו שתת אלפי שני הוי על
 עלמא וזר חריב ב אלפי תוהו ב אלפי
 תוהו ב אלפי רורה *id est*, Sententia domus Eliæ; Sex millia annorum permanet mundus, duo millia inanis, duo millia legis, duo millia dierum Messiae.

Ex quibus verbis Galatinus lib. 4. cap. 20. Weidnerus tract. 3. mihi pag. 412. duo colligunt. 1. Quod lex Mosaica non nisi ad dies usq; Messiae erat duratura. 2. Quod adventus Messiae dudum praeiijt.

Quae duae conclusiones facile ex traditione ista inferuntur, si verus illius sensus fuerit conspicuus, qui hic est: Annorum duo millia, qui vanitatis, sive vacui, sive peccati anni nuncupantur, derivantur ab Adam, primo totius generis humani parente, usq; ad diluvium Noe vel usque ad Abrahamum, qui primus gentes direxit ac disposuit ad unius DEI cultum & religionem, propter quod ei lex circumcisionis data fuit, cum ante idololatriam dediti essent homines penè omnes. Duo deinde millia annorum sunt legis, qui fluxerunt à circumcissione Abraham usque ad Messiam Regem. Tandem reliqua duo annorum millia dicuntur Messiae.

Hanc autem allegatam traditionis veram esse sententiam apparet ex Glossa R. Salomonis, quam allegat Galatinus l. d. his verbis: Sex millia annorum erit mundus, id est, tantum durabit. Horum verò duo millia fuerunt in vanitatis. Quomodo autem ab Adamo usque ad quinquagesimum secundum Abraham duo millia annorum fuerint, Scriptura instruit. Postquam enim hæc duo millia annorum completa sunt, studuit Abraham in lege sicut

scriptum est Genes. 12. cap. Et animam, quam fecerunt in Aram: quod interpretati sunt, & animam, quam fecerunt cum lege in Aram. Dixerunt autem Magistri in libro עכור חור Havoda Zara, quod tunc temporis Abraham fuerit annorum duorum & quinquaginta. Duo millia vero legis usque ad adventum Messiae hoc modo habentur: Quadraginta & octo anni fuerunt usque quo natus est Isaac. Sexaginta vero anni a nativitate Isaac usq; ad nativitatem Iacob: qui centum & octo annos efficiunt. Deinde centum & triginta anni, qui fuerunt Jacob, quando ingressus est Ægyptum: Ecce anni ducenti triginta octo. Et ducenti decem quibus morati sunt filij Israel in Ægypto. Ecce anni 448. Porro ab egressu ex Ægypto, donec ædificata est domus sancta prima, fluxerunt anni 480. sicut scriptum est in libro ultimo Regum sexto cap. Fuit autem in anno quadringentesimo octogesimo: & reliqua: & ædificata est domus Domini: Ecce igitur nongenti & viginti octo anni, Rursus 410. anni, quibus domus prima duravit, ut probatur per Scripturas annorum Regum, & septuaginta anni captivitatis Babylonicæ: & quadringenti viginti, quibus domus secunda permansit: Ecce habes ex unâ parte annos nongentos, & ex altera parte nongen-

os viginti octo. Et sic habentur duo millia annorum, minus centum septuaginta duo. Per centum septuaginta duo igitur annos ante consumationem quatuor millium annorum ab initio mundi destructa est domus DEI. Et in fine prædictorum 172. annorum completa fuerunt duo millia annorum Legis. Non tamen tunc evacuanda erat lex, ut dicebat Magister meus. Sequitur, et duo millia annorum dies Messiae. Nam post duo millia legis, erit Indicium ejus, ut veniet Messias, & evacuetur regnum nequam, id est, Regnum Romanorum. *Hactenus glossa Rabbi Salomonis.*

Enarravit quidem & secundum Talmudistas, ut porro adnotat & demonstrat Galatinus in annorum supputatione hic Salomon: nihilominus ex dictis ejus facile concluditur & intelligitur, Messiam jamdudum venisse: Et juxta computum Judaicum tempus Adventus Messiae ante annos mille trecentos septuaginta unum præterisse.

Nam 1. juxta traditionem Eliae & discipulorum ejus, ut audivimus, in fine quatuor millium annorum Mundi Messias erat venturus. 2. juxta computum Judaicum à mundi initio, usq; ad annum præsentem, sive currentem, qui est annus Christi, millesimus sexcentissimus

decimus quintus, transferunt anni (juxta supputationem verò nostram longè plures) quinquies mille, trecenti septuaginta novem. Unde necessario inferitur, quod diximus: Tempus Messie juxta Judeorum calculum ante mille trecentos septuaginta unum, aut longè plures annos præteruisse.

Quidam ex Judeis hunc annorum numerum, quibus mundus hic durare debet, ex Mosi Psal. 89. cujus titulus est: Oratio Moysi, hominis DEI, probare sat agunt; quando inibi dicitur: Quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam dies hesternæ, quæ præteriiit. Quemadmodum etiam illa verba repetita videntur per Apostolū Petrum in 2. Epist. 3. cap. Quod sit unus dies apud Dominū sicut mille anni, & mille anni sicut unus dies.

Verū inter Christianos Hieronymus in Epistola ad Cyprianū, inquit, cum objicit: Multi arguunt; Si mundus in sex diebus fabricatus fuit, ut Geneseos cap. 1. unus autem dies apud DEUM habeatur pro mille annis, ut legitur Psal. 89. & 2. Petri 3. Mundum sex milia annorum subsistere debere, & non amplius: & sic certum esse diem judicii: Quod absurdum videtur.

Sed respondet VVeidnerus: Genes. cap. 2. inquit, scriptum est: Complevitq; Deus die septimo opus suum, quod fecerat, & requievit die septimo ab universo opere, quod patrarat.

Quare

Quare addit, hic duo, quæ fecit DEUS illo die, consideranda sunt: quievisse scilicet, & perseverasse DEUM in opere creandi mundum. Quia eo die septimo complevit opus suum, quod fecerat: si autem complevit opus suum, quod fecerat: Igitur licet factum esset, donec completum non esset, perfectum non erat. Laboravit ergo etiam die septimo in perficiendo opere suo, puta in ornatu vel alio opificio. Postea eodem die septimo, requievit ab omni opere, quod patrarat, dicente Scriptura Genes. cap. 2. Et requievit die septimo ab universo opere, quod patrarat, Quia nihil amplius operis faciebat. Unde ex hac DEI perseveratione in opere creandi mundum die septimo, possumus colligere: Si ratio superior militat, quod pro uno die, quo mundum creavit, mundus persistere deberet mille annos, hac eadem ratione pro unaquaque hora, qua DEUS laboravit die septimo, in perficiendo mundi machinâ, mundus diutius durare debebat, quam annos sexies millenos, ad rationem scilicet & portionem horarum, quæ ratio sive portio est annorum quadraginta unius cum duabus partibus, ex tribus cujuslibet alterius anni pro qualibet hora operis illius septimi diei computando. Cum autem incertum sit, quot horis septimi diei laboraverit DEUS in perficiendo mundo, quia Scriptura id non exprimit, incertum relinquitur tempus, quo mundus

completis annis sexies mille persistet. *Quam*
non est certitudo statim eadem de die iudicii, &
ideo Christus respondens Discipulis eum inter-
rogantibus, an in tempore hoc restitueretur
Regnum Hebræis, inquit: Non est vestrum nos-
se tempora, vel momenta temporum, quæ Pater po-
suit in suâ potestate. Act. c. i. v. 7.

Ita quidem respondere Weidlino placuit,
quod suo loco relinquimus, videtur enim à com-
muni Theologorum sententia deflectere statu-
entium: Deum planè die septimo quievisse, &
nihil amplius pertinens ad opus creationis, per-
fecisse. In qua etiam nos sumus sententia.

Sufficit ex illis Judæorum concessionibus,
adeoq; ex proprijs ipsorum fundamentis sequi;
Adventus Messie tempus dudum præterisse, a-
deoq; frustra adhuc ab ipsis expectari.

Nihil enim hic inferre & excipere sciunt
recentiores Judæi, quam quod quidem secun-
dum Talmudisticam hanc traditionem, Messias
in fine quarti millenarij venire debuisset, sed
propter eorum scelera ipsum nondum venisse
singunt.

Addunt rationē: quia, inquiunt, in eadem tra-
ditione & quidem in calce, sic immediatè sequi
ובעינינו שרבו יצאו מהם מה שיצאו
hoc est, Propter peccata autem nostra, quæ
creverunt, exierunt ex eis, scilicet annis, qui
exierunt. Vbi glossa Rab. Salomonis ita ait:

Verun-

tantamen propter peccata nostra, quæ multiplicata sunt, non venit Melsias in fine quatuor millium annorum.

Verum Galatinus d. l. mendacij & criminis falsi accusat Judæos. Primum enim dicit verba ista ejusdem traditionis non esse, cum neque Eliæ, neque discipulorum ejus sit, Idq; satis ex ipsorum natura petere possit: Sed ab aliquo Rabbi Judaicam perfidiam protegere volente, eidem traditioni verba ista addita fuisse. Atque ei hujus indicium sumit ex libro עכורה זרה Aboda Zara, id est; servitus aliena: ubi eadem hæc traditio repetitur, causaq; ejusmodi illi additur, sed non eisdem omnino verbis. In capite enim לפני אידיהן Liphne Edehen, hoc est, ante festa eorum, legitur. Tradidit domus Eliæ sex millium annorum durationem fore mundi. Horumq; duo millia dierum Melsiæ. Propter peccata verò nostra, quæ multiplicata sunt, egressi sunt ex eis septingenti & quatuordecim.

Ex quibus manifestum est, quod diximus, verba hæc postrema, quibus impietatem suam palliare & defendere conantur Judæi recentiores, non eadem esse cum ante allegatis, sed ab ijs diversissima: dum ibi nullum definiatur certum tempus; hic verò certus annorum numerus determinetur. Quod falsitatis Judaicæ efficax argumentum esse, concludit Galatinus.

Adde

Adde, quod idem diversitas styli arguat. Nam verba Eliæ sunt Chaldaica: verba verisimilia annexa sunt Hebraica.

Deinde demonstravimus supra cap. 10. quod peccatum non possit retardare vel impedire adventum Messiae: siquidē est causa propter quam Messias venire debebat. Nam juxta Daniel. c. 9. v. 24. Propterea venturus erat Messias, ut peccata expiaret, justitiam restitueret, iniquitates cohiberet. Et Esaias capite quinquagesimo secundo v. 11. de Messia vaticinatur. Scientia sua justificabit justus servus meus multos, & iniquitates ipsorum ipse portabit. v. 12. Ideo partem dabo ei cum multis, & cum fortibus divider spolia: eo quod effudit in mortem animam suam, & cum prævaricatoribus adnumeratus est. Ipse quoque peccatum multorum tulit, & pro prævaricatoribus oravit.

Unde sic argumentamur:

Causa adventus Messiae, non potest illum vel retardare vel impedire:

Atqui peccatum Judæorum & omnium aliorum hominum fuit causa Adventus Messiae:

Ergo peccatum Judæorum &c. non potuit adventum illum vel retardare vel impedire.

Et sanè si tum demum venire deberet Messias, quando peccare planè desinent, & ab omni peccato

peccato immunes erunt Judæi, frustra ejus adventus expectatur ; Quia nunquam veniet. impossibilis enim hypothesis, conjuncta cum affirmatione simplex negatio est. Quando enim hac in vitâ tam pijs ac mundi futuri fuerint Judæi, ut planè in illis nullum vel sit vel appareat peccatum? Nunquam, nunquam !

Adde, quod secundum Talmudistas, adventus Messie accelerari quidem potuit, retardari verò minimè. In libro enim Sanhedrin capite Helec ita legimus : Dixit Rabi Alexander, dixit Rabbi Iehosua filius Levi ; scriptum est Esaia sexagesimo capite de salvatione, nempe quæ per Messia adventum futura erat : Ego Deus in tempore suo accelerabo eum si meruerint, accelerabo eum, si non meruerint in tempore suo faciam eum.

Ex quibus Judæi quam plurimi rectè colligunt, Messie adventum minimè retardari potuisse, quin in tempore suo futurus esset, sed potius accelerari.

Uti etiam super eadem Esaia verba: Ego DEVS in tempore suo accelerabo eum, glossa sic loquitur : si fuerint boni ante tempus ejus, sin autem non, in tempore suo : Et intelligenda est glossa ista secundum Hebræorum doctores de salvatione per Messiam facienda.

Unde intelligitur, quod, si Judæi boni fuerint,

rint, DEUS adventum Messiae accelerare voluit: sin vero mali, propter eorum peccata non permittere debuit, quin ipsum tempore suo mitteret. Necessario igitur Judaei concedere coguntur, eorum peccatis non obstantibus, Messiam tempore saltem determinato jam venisse, Galat. lib. 4. cap. 20 Weidn. lib. 3.

Quod vero alij obtendant, adhuc incertum esse, num vaticinii illius de sex millenariis annorum mundi, autor sit Elias Propbeta ille priscus, an alius quidam Rabbi: & verisimilius esse hoc posterius, nempe fuisse alium quendam Rabbi, Judaeos nihil sublevat. Quia enim Talmud receperunt: ejus auctoritatem non possunt rejicere, quippe in ipso contenti. Taceo, quod demonstrare recentiores Judaei non possint, ab ullo haecenus Judeo vel Rabbi id in dubium vocatum fuisse.

Rabbi Zerachia negat vaticinium hoc de adventu Messiae agere, nisi occasionaliter, ideoque ex illo nihil certi probari posse.

Sed quis non summam Rabbi hujus impudentiam quasi manibus palpat? quae negat, audet clarissima haec verba; duo millia dies Messiae. Et si vel maxime non ex professo, sed duntaxat incidenter, hic de tempore Messiae jiceretur mentio, num propterea dicendum foret, nihil exinde probari posse, & quidem quando verba sunt clara perspicua, ad propositum.

us incidenter sit mentio, rectè accommodata determinata? Minimè gentium.

Quia igitur hîc ejusmodi habemus verba, quæ omni ambiguitate carent, obscuritatemq; nullam involvunt, sed expressè loquuntur de adventu & diebus Messia, illosq; certo annorum numero exactissimè determinant, definiunt & circumscribunt: quis non videt, vel intelligit, sive occasionaliter sive ex professo mentio hîc Messia fiat, cogi nihilominus Judæos, & omnes qui linguam intelligunt, & quid loquuntur sciunt, concedere & agnoscere, elapsis duobus millibus legis, residuos bis mille annos deberi Regno Messia, qui futurus sit legis perfectio, ejusq; arcana expositionis, ut verba Hæraea sonant.

CAPUT XXXIV.

Continens alias tres traditiones.

Ceterùm alii Talmudistæ distinguunt totum tempus mundi in septem secula: Quorum primum fuit primi mundi, ab Adam usque ad diluvium: Alterum secundi Mundi, à Noa, usque ad Abraham; Tertium Circumcisionis usque ad Moysen: Quartum tabernaculi, usque ad primum templū. Quintum primi templi usq;

ad

ad captivitatem Babylonicam : sextum seculum templi , usque ad ejus destructionem , factum per Titum & Romanos : Septimum dicunt esse necessario Messiae seculum. Ex qua Judaeorum propria mundi divisione , non potest non inferri & certo concludi , dudum Messiam venisse , hominesque jamdiu in tempore & seculo Messiae versatos esse. Quandoquidem ultra milia quingentos annos retrò , impleta fuerunt ducenta millia annorum , legis , & octuagesimi quinti Jubilei , & sexti secula mundi in templo secundo : Negari igitur non potest ab illo tempore , nos esse in seculo Messiae & ultimo seculo mundi.

Confert quoque Weidnerus , absque dubio ex opinione Judaeorum , totum mundi tempus cum solaris anni partibus. Sicut , inquit , annus Solaris habet quatuor tempora , scilicet : Hyemem , Ver , Æstatem , & Autumnum : ita & magnus ab Adam usque ad finem mundi annus , quatuor temporum varietate distinguitur. Primum igitur (pergit) tempus deviationis in humano genere , ab Adam usque ad Moysen censetur fuisse , cæcitatis & ignorantiae ; & comparatur Hyemi , ob virium imbecillitatem. Secundum tempus revocationis seu renovationis à Moyse , usque ad Messiam sive Christum nostrum , ejusque nativitatem Veri comparatur , habens quidem aliquid caloris & luminis , sed interius multum

nultum adhuc tepidatis & umbrarum per
 involucra legis, homines edocti ad cogniti-
 onem DEI quodammodo emerferunt, inter
 quos plerique insignes fuerunt; Tertium
 tempus reconciliationis seu visitationis, à
 nativitate usque ad ascensionem Christi,
 Æstatem repræsentat longè lateq; sparsis &
 diffusis cœlestis doctrinæ radiis. Quartum
 est peregrinationis, ab ascensu Christi, usq;
 in diem judicij, quod rectè Autumno con-
 fertur.

*Verùm allegatoria illa vix firmiter ali-
 quid adversus Judeos probabit; Quare illam
 suo loco relinquemus.*

*Rursus Eliæ testimonium adducit Gala-
 tinus, quod in libro ante allegato Sanhedrin
 cap. Helec. his verbis legitur: אמר אליהו
 לרב יחידה אין העולם פוחת משמונים
 וחמשה יובלות יביול ארון דוד בא
 id est, Dixit Elias Magistro Judæ: Non erit, id
 est, non durabit mundus minus quàm octo-
 ginta quinque Jubileis, & in ultimo Iubileo
 filius David veniet. Ubi R. Salomonis glossa
 addit: והיונו ר' אלפים ומאתים וחמשים
 שנה Quod est: Hi Jubilei continent an-
 nos quatuor mille, ducentos & quinquagin-
 ta.*

Ergo secundum traditionem hanc Messias

M

venire

venire debuit, anno ab orbe creato quater millesimo, ducentesimo, quinquagesimo, hoc est, anno post Christum passum, circiter ducentesimo quinquagesimo, quo tempore Evangelium de Christo in universo mundo prædicari cæperat, venturus erat. Quia igitur anni isti dudum præteriére, quis tam amens erit, qui Messiam dudum venisse non statuat? Nemo sanè, nisi obcecatis Judæi, qui audientes non audiunt, & videntes non vident.

CAPUT XXXV.

Continens argumentum desumptum à dominatu Romanorum in Judæos.

Porro concedunt Judæi: Filium David venire non debuisse, donec dominarentur Romani super Israel novem mensibus: At qui verò Romani non duntaxat novem menses; sed ultra mille sexcentos annos in Judæos dominantur: Ergo concedant necesse est, ante annos mille sexcentos venisse Messiam.

Minor probatur, i. Quod loco quoq; allegato, nempe lib. Sanhedrin c. Helec, ita legitur: Dixit Rabbi: Non veniet Filius David donec dominetur Regnum nequam super Israel novem mensibus, sicut dictum est, Micheæ 5 c. Propterea dabit eos (nempe Israelitas, ut interpretatur glossa Rabbi Salomonis) usq; ad tempus, quo parturiens pariet: Ubi addit

Glossa

Glossa R. Salomonis: Et hi sunt novem menses. Deinde idem in libro, qui נְדָרִים Joma, id est, dierum, vocatur, repetitur: Non erit filius David veniens, donec dominetur regnum nequam universo orbi, novem mensibus, sic scriptum est Micheæ 5. cap: Propterea dabit vos usq; ad tempus, quo parturiens pariet: Et residuum fratrum suorum convertetur ad domum Israel.

Per regnum autem nequam intelligi imperium Romanorum, est quoq; manifestum ex glossa R. Salomonis, qui Regnum nequam per Regnum Romanum interpretatur. Idem quoq; liquet ex Midras tehilim, i. e., ex expositione Psalmorum: Ubi super titulum Ps. 22. legitur: לְמִנְצַח עַל אֵילָן חֲשָׁהר Id est, victori super cerva auroræ, hoc est, quod scriptum est Psalmo quinquagesimo septimo: Surge gloria mea, surge Psalterium & Cithara, surge mane vel diluculo. Et iterum Psalmo centesimo octavo: Surge Psalterium & Cithara, surgam manè vel diluculo. Loquar de quatuor regnis: Surge in Babel ubi suscitasti nobis Michael, Ananiam & Azariam. Surge in Media, quia ibi adstare fecisti nobis Mardocheum & Ester. Surge in Græciâ, quia ibi adstare fecisti חַסְמוֹנַי Hasmonai, id est, Machabæos, Mathatiâ, sc. & filios ejus. Surge in Edô, i. e. in Romanis, cū futurū est, ut adstare nobis facias Messiâ, de quo scriptū est: Surge diluculo.

Ex qua, inquam, traditione luculentissime quoque patet, quod tempore quarti regni, hoc est, Romanorum, quando nempe universo orbi dominarentur, Messias venturus esset.

Minorem quoque veram esse qui negat, nihil scit in historiis, imò id, quod omnes populi fatentur, & pro certissimo ac infallibili agnoscunt, in dubium vocat. Imò ipsimet Iudei illam docent in suo Talmud libro Abodah Zarah c. liphne edehen, id est, ante eorum festa, ubi sic scriptum legimus: Dixit Abba, per annos centum octoginta ante destructionem domus sanctae secundae, dominatum est regnum nequam, id est, Romanorum super Israel, id est, super Iudaeos.

Unde certa & immota est nostra conclusio: Si enim Messias tunc venire debuerit, quando Romani novem mensibus super Iudaeos & universum terrarum orbem dominati fuerunt, & verò Romani, maxime temporibus Augusti Caesaris, sub quo Christus natus est, & Iudeis & universo terrarum orbi imperaverint; certum utique, manifestissimumque erit, Messiam tunc venisse.

Quae enim hic excipiunt, indigna sunt, ad quae quicquam respondeatur. Dicunt enim primum, nativitatem intelligi metaphoricam, nempe de cognitione, quam DEUS de mittendo quodam Messia conceperat. Deinde, si omnino conceda

oncedatur ipsum natum esse, inde tamen firmiter non inferri, ipsum venisse: cum fieri possit, ut haec tenus manserit apud Henoch & Eliam, suo tempore venturus.

Indignæ, inquam, insulsæ, stolidæ ac impiæ istæ exceptiones ulla responsione, cum illarum impia vanitas, vanaq; impietas unicuiq; facile per se pateat. Primam enim manifesta traditionis verba, mendacij arguere, quis non videt? Circumstantias enim revera nati infantis luculenter describunt. Deinde quomodo fieri potuit, ut primum tempore Excidij Hierosolymitani cogitationem DEI subierit, eiq; in mentem venerit Messias: Poteſt in mentem divinam aliquid in tempore incidere, quod ab æterno in ea non fuit? Poteſt DEUS de aliquâ re in tempore cogitare incipere, de quâ non præterito tempore, nedum ab æterno, cogitavit? Qui ita statuit, blasphemus eſt, & ex DEO immutabili, idolum mutabile, atq; sic ex Deo non Deum facit, proindeq; ipsum Deum negat & tollit.

Secunda dicit Meſſiam deliteſcere apud Henoch & Eliam: cur non Romæ sub porta urbis commorantem, sedentem inter leproſos, adflētum, & egenum, ut delirant Rabbinī in lib. Sanhedrin c. 11. Cur non in Scythia ultra mare Caspium, vel nescio quibus locis remotiſſimis quæ à nostris per fluvium Sabbathicum discriminantur: ut de illis multa fabulatur Kamham:

in nu. 11. & Elias Levita in Tisbirad Sambati-
on? Egregia sanè Judæorum constantia, sua-
vissima somnia, in campo Elysio nata! Ad sum-
mam: Ejusmodi vanitatibus digni sunt, qui pro
veritate mendacium amant.

CAPUT XXXVI.

Continens argumentum à
facto Judæorum, quod unum
Messiam post alterum suscepe-
rint, desumptum.

Tandem ita argumentamur:

*Quicumq; unum post alterum susceperunt
Messiam, illi in conscientia convicti, tacite ap-
ud se statuunt & sciunt, tempus adventus
Messie, à Prophetis determinatū præterijisse:
Atqui Judæi unū post alterū susceperūt Messiam:
Ergo Judæi in conscientia convicti, tacite apud
se statuunt & sciunt, tempus adventus Messie
determinatum præterijisse.*

*Major est certa. Si enim quis nesciret, fieri
non posse, ut Messias venerit, everfis Hierosoly-
mis, templo & sacrificijs, quomodo toties Messia
vel deligere, vel recipere, & se in extremum pe-
riculum conijcere posset? Imò in specie, inter Ju-
dæos id ignotū non fuit: cum expressè in sapiens
allegato! Sanhedrin c. Helec legatur: R. Aki-
bam locū Haggæi secundo, de modico ad Messia
adventum tempore, exposuisse & urfisse.*

*Minor quoq; verissima est. Nā 1. ex N. Testa-
mento*

mento notum est, Iudeos Johanni Baptiste
 Messiae honorem deferre, non dubitasse. Deinde
 paulo post Christi passionē (regnante nimirum
 adhuc Herode Agrippa, ut testatur Glossa Salo-
 monis in l. Sanhedrin c. Helec) surrexit quidā
 Iudeus, à Iudeis Messias susceptus, nomine
 בַּר כּוֹזְבָא BarCozba, secundum quosdam:
 secundum alios בֶּן כּוֹזְבָא ben Cozba. Quae
 verò nomina idem planè sunt, cum re optime cō-
 gruētia. Nam בַּר Chaldaicum est & בֶּן He-
 braicū nomen, idem significans, quod latinis fili-
 us: כּוֹזב Cazab autem significat mendacium.
 Est igitur כּוֹזְבָא sive בַּר sive בֶּן
 Cozba filius mendacij sive falsitatis Galat. l. 4.
 c. 21. Quod nomē, si nihil aliud ipsis, argumento
 esse debuisset, hominem istum impostorem & ne-
 quaquam Messiam fuisse. Cum Messias non fili-
 us mendacij sed veritatis, imò ipsius DEI, à Pro-
 phetis denominatus sit.

Est igitur in hoc impletū, quod Christus Jo-
 hānis s. Iudeis vaticinabatur: Ego veni in no-
 mine Patris mei, & non recepistis me: si autē
 in nomine suo veniet, eum recipietis. Omni-
 nò hic in nomine suo, nempe in nomine mēdacij,
 veniebat, ipsumq; stulti & obcæcati sine omni
 miraculo vel signo, quemadmodū à Christo quæ-
 sierant, acceperant & viderāt, suscipiebant, idq;
 non tantū plebeijs, sed etiā sapientū Iudeorū
 maxima pars, inter quos fuit Akiba vir &
 Rabbi apud Iudeos maximæ autoritatis, quip-

pe habitus de sapientioribus Talmud. Sic enim de eo testatur & palam scribit R. Moyses ben Maimon in libris Regum: Rabbi Akiba, sapiens fuit & quidem de sapientioribus Talmud. Ipseque ferebat arma Barcozhae regis & dicebat, ipsum esse Messiam. Ipse enim sic arbitratus est, omnesque sapientes generationis suae putabant eum esse Messiam, quousque ob scelera sua fuerit interfectus. Et non petierunt sapientes ab eo signum neque miraculum. Haecenus Rabbi ille Moyses, allegante Galat. d. l.

Uti autem hic Rabbi Akiba populo Judaico persuaderet, hunc Bencozbam Messiam esse, assumpsit (ut testatur Talmud in Sanhedrin c. Helec.) dicta Prophetarum de Messia vaticinantia, & cum primis illud Haggæi cap. 2. v. 7. 8. Adhuc modicum unum est, & ego commovebo cælum & terram, & mare, & aridam, & commovebo omnes gentes, & veniet desiderium omnium gentium. Quod quidem, ut & ceteras de Messia Prophetias, rectè ad Messiam accommodabat, de quibus ejus adventu solidissime interpretabatur, simulque ex illis firmissime & satis convenienter ac orthodoxè demonstrabat, tempus exhibitionis Messiae adesse, quod verò postea omnia ista, ad hunc nequam hominem Barcozbam applicabat, ipsumque verum Messiam, de quo Propheta ista loqueretur, pronuntiabat, & proclamabat

eo gravissime lapsus est, maximarumq; calamitatum in populo Judaico ansam dedit. Hisce namque, ut & aliorum suorum Magistrorum persuasionibus, moti Judæi, dictum Bencozham Messiam agnoscentes, recipientes, colentes, adeoque toti ab eo hærentes, à Romanis deficiebant contraque illos insurgebant. Quod egrè ferentes Romani, quomodo hic Judæorum fastus & rebellio opprimi, rebellantesq; rursus in ordinem redigi & ad obedientiam cogi possent, solliciti erant. Vespasianus igitur unà cum Tito filio (quos comitabantur quatuor duces, Dux Arabiæ, dux Phœnicis, dux Alexandriæ & dux Palestine, ut est in libro expositionis planctus Jeremiæ, qui עִכָּה רַבִּיתִי Echa Rabbethi dicitur) contra rebelles illos Judæos missus est; qui (ut loquar cum Galatino d. l.) infesto azymorum, in quo Judæi ipsi perfidi, Christi mortem perpetraverant, innumeros ferè eorum populos, qui Hierosolymam ad festum illud celebrandum convenerant, conclusit; Et sicut tribus annis cum dimidio, quibus Salvator mundum docuerat, Dei gratiam contemserant; ita tribus annis cum dimidio, eos illi principes Romani, obsidione atroci atque durissima adflixerunt. Ad angustias igitur summas, incitasq; maximas redacti Judæi, ad Bencozbam Messiam suum, cujus amore impulsì adversus Romanos insurrexerant, confugiunt, & tum primum,

signum aliquod, nempe liberationis suæ, abpetunt. Impotens autem hic Messias cum signum sive miraculum nullum edere, Judeos à Romanorum manibus eripere, atq; ita liberare non posset, à proprio suo populo trucidatus est. De cuius morte in libro Sanhedrin cap. Helec sic legitur:; Dixerunt ei Magistri: Scriptum est Esaia 11. cap. de Messiâ, quod odorans erit & judicans, hoc est, odoratu sentiet, quis innocens, quisve reus erit, videamus igitur an odorando id judicare valeas. Qui cum vidissent quod non esset odorans & judicans, ipsum interfecerunt. Hæc Talmud. Atque ita, hic nequam homo & falsus Messias, ut meritus erat, miserè periit. Postea autem Vespasianus Judeos vicit, immensam eorum multitudinem partim crudeliter mactavit, partim in servitutem perpetuam abduxit: urbem devastavit, templum solo adæquavit: tandemq; hisce omnibus peractis, ut nullus Judeorum deinceps Sabbathum servaret, nullus à menstruata conveniret: decrevit & severè mandavit, ut hæc in Talmudi libro, qui מגילה Meghila, id est, historia appellatur, fusè narrantur.

Verùm tanto hoc damno percepto, nondum rectè sapere didicerunt Judei; sed ad ingenium suum intranquillum, inquietum & rebellum

*le redeuntes, anno ab excidio Hierosolymo-
 m quadragesimo octavo cum dimidio, oppi-
 m nomine Bitter / sibi Metropolim fece-
 nt, aliumq; ac novum Regem sive Messiam,
 fecerunt, ejusdem cum priore nominis Ben-
 cozba sive Barcozba. Quod sanè nomen, in-
 nis hisce in mentem revocare debuisset, quo-
 do Hierosolymis ab impostore ejusdem nomi-
 is illusi ac decepti fuissent : Verùm neq; hoc
 sum attendunt vel sapientissimi Judæorum.
 Nam nequam hunc hominem, ipse quoq; Rabbi
 Akiba Messiam recipere, nec non hanc de isto
 ceptore opinionem, autoritate sacræ scriptu-
 æ, ad id abusus, persuadere universo populo
 Judaico, non dubitavit. Sic enim legitur in
 Talmud Jerosolymitano in libro, qui Taa-
 nith; id est, de jejunio (allegante Galatino) in-
 scribitur cap. quod incipit בשלשה פרקים
 Bislofa perakim, id est, in tribus capitulis:
 Rabbi Akiba Scripturam illam Num. 23. Orie-
 tur stella ex Jacob, ita exponebat: Oritur Bar-
 cozba ex Jacob. Et cum videret ipsum Bar-
 cozbam, dicebat: En hic est Rex Messias.
 Quod etiam habetur in expositione planctus
 Jeremiæ super illud Thren. 2. dictum: Dissipavit
 Dominus, & non est misertus. Ubi dicitur R.
 Judam filium Elai dixisse, quod R. Akiba ex-
 ponens dictum illud: Orietur stella ex Jacob,
 dicebat: Non esse legendum כוכב Coohab,
 id est,*

id est, stella: sed כוזב Cozab, id est, mendacium, quod sui falsi Messiae nomen erat.

Adhaerentes igitur huic falso Messiae Iudei maximeque cladis, quam in excidio Hierosolymorum simili occasione ac rebellionem perpe-
erant, plane obliti, cum isto adversus Romanum imperium insurgunt, & tumultuantur. Quos animadvertens Hadrianus, Caesareo exercitu fortissimo, oppidum Bitter, in quo ferè innum-
rabilis Iudeorum tum multitudo coacta fue-
rat, ut ex Beresith rabba, id est, ex expositio-
ne magna lib. Genes. intelligitur, obsedit, tan-
demq; tertio obsidionis anno cæpit, cum maxi-
ma Iudeorum strage. Nam ut nonnulli volunt
cecidit falsus hic Messias una cum quater mille-
sies millibus, vel ut alij, quadraginta quinque
millibus Iudeorum: Vide Galat. d. qui latè
hoc describit.

Ex quibus meridiana luce clarius est,
nullam aliam ob causam DEUM tam duriter
in Iudeos animadvertisse, quàm quòd vero
Messiâ repudiato, & tam crudeliter tra-
ctato, falsos receperunt: proindeq;
certissimum esse, Messiam
verum dudum ve-
nisse.

CAPUT

CAPUT XXXVII.

Continens argumenta præcipua, quibus Judæi putant, se adventum Messiaæ negare posse.

Haftenus E. ex propriis Judæorum scriptis Messiam verum venisse, probavimus; consequens nunc est, ut præcipua illorum argumenta, quibus firmiter negare se posse adventum Messiaæ autumant, videamus.

Primum igitur allegant caput 2. Esaiaæ, ubi Propheta sic loquitur v. 2. Et erit in novissimis diebus, præparatus erit mons domus Jehovæ in vertice montium, & elevabit se præ collibus, confluentque ad eum omnes gentes, v. 3. Et ibunt populi multi, & dicent: Venite & adscendamus ad montem Jehovæ, ad domum DEI Jacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis ejus: quia de Sion exhibit lex & verbum Jehovæ de Jerusalem. 4. Et judicabit inter gentes, & arguet populos multos, & contudent gladios suos in ligones & lanceas suas in falces: non levabit gens contra gentem gladium, & non discent ultra bellum.

Ex his verbis, sex contra adventum Messiaæ argumenta colligunt Judæi. Primum est. Qui

Qui venire debet in novissimis diebus, ve in fine dierum, is nondum venit:

Atqui Messias debet venire in fine dierum.

Ergo Messias nondum venit.

Major videtur certa. Minor nititur verbis propheta: Et erit in novissimis diebus finis in fine dierum, ubi per dies intelligit tempus Messiae.

Secundum: Quando non videmus montem templi Domini super capita montium elevari; Messias nondum venit.

Atqui ad hoc usque tempus, non videmus montem templi Dei super capita montium elevari.

Ergo ad hoc usque tempus Messias non venit.

Major continetur in verbis Propheta: Preparatus erit mons domus Iehovae in vertice montium, & elevabit se praecollibus. Minorem probare videtur ipsa experientia. Quandoquidem adhuc non vidimus montem templi Domini super montium capita elevari.

Tertium est.

Messias erit ad quem confluent omnes gentes

Atqui haecenus nondum ad ullum aliquem confluxerunt omnes gentes.

Ergo haecenus nondum fuit Messias.

Major

Major rursus nititur Prophetia allegata :
influentq; ad eum omnes gentes. Minorem et-
m experientia confirmat. Non enim Saraceni,
n Tartari, non alij multi populi, ad aliquem,
nquam Messiam, per fidem concurrerunt.

Quartum est.

Quando venerit Messias, ibunt populi multi
dicent: Venite, adscendamus ad montem Do-
mini & ad montem DEI Iacob.

Atqui in adventu Iesu Nazareni hoc non
actum est, neque adhuc fit.

Ergo Iesus Nazareus non fuit Messias: Et
per consequens Messias nondum venit.

Major continet ipsissima verba Prophetiae v.
Minorem rursus comprobat experientia.
Quandoquidem nonnulli qui in ipsum credunt,
dicunt, eamus ad domum Petri: nonnul-
eamus ad domum Pauli: alii, eamus ad do-
um Ulrici; alij ad domum Francisci, ad do-
um Iohannis, Nicolai, Sebastiani, Antonii,
Auriti, Stephani, Martini, Burchardi, Mino-
itarum, & nescio quorum non.

Quintum est:

Tempore Messiae tanta erit pax, ut arma bel-
ica in instrumenta agriculturæ cōversa fuerint.

Atqui hætenus nondum fuit, neque jam est
ismodi pax.

Ergo hætenus nondum venit Messias.

Major est Prophetæ: v. 4. Et cōducēt gladios
suos

suos in ligones, & lanceas suas in falces. Minor certa est: cum quilibet fateri cogatur: quod hodie tam cruenta gerantur bella, quam gesse sunt antiquitus, imò nisi fallor, majora, acrius & cruentiora.

Sextum est:

Quando venerit Messias, pax in mundo erit sine fine.

Atqui nondum est pax in mundo sine fine.

Ergò nondum venit Messias.

Majorem exprimunt ultima allegata verba Prophetie: Non levabit gens contra gentem gladium, & non discant ultra bellum. Minorem qui non veram videt, in mundo nihil videt, nihil audit.

Septimum porro argumentum desumunt ex ejusdem Prophetæ Esaiæ cap. 11. v. 1. Et egredietur virga de femine Isai, & furculus de radice ejus crescet. 2. Et requiescit super eum spiritus Jehovæ, spiritus sapientiæ & intelligentiæ: Spiritus consilii & fortitudinis; spiritus scientiæ & timoris Jehovæ. 3. Et adorari faciet eum in timore Jehovæ: & non secundum visionem oculorum suorum judicabit, neque secundum auditum aurium suarum arguet, &c. usq; ad cooperientes.

Ex illo ergò loco sic argumentantur.

Tempore Messiae feræ esum carniū ferent

ent, omnem feritatem deponent, cum domi-
cis & mansuetis sese conjungent, & illis ad-
hibent &c.

Atqui tempore nostro, ut & præterito i-
ud non contigit.

Ergo tempus nostrum & præteritum, non
est vel fuit tempus Messie: Et per consequens
Messias nondum venit.

Major est ipsa Prophetia: Minor omni-
bus patet.

Octavum argumentum colligunt ex Deut.
30. cap. v. 3. Tum reducet Jehovah Deus
tuus captivitatem tuam, & miserebitur tui,
usque ad v. 5. te magis quam patres tuos. Un-
de talis formari potest conclusio:

Messias debet per totum orbem dispersos
Judæos congregare, reducereq; ad terram,
quam patres ipsorum possederant.

Atqui, ut nullus hoc fecit, ita neq; Jesus
Nazarenus præstitit.

Ergo nullus ita, neque Jesus Nazarenus
fuit Messias, & per consequens Messias nondum
venit.

Major est certa per textum allegatum.
Minor probatu facilis est: Plures enim, quam
mille & quingenti anni fluxerunt, quando per
totum orbem dispersi fuerunt Judæi à nullo ve-
ro hætenus rursus congregati, & in patriam si-
ve terram suam reducti sunt.

Nonum porro desumunt ex Zabaria cap. v. 12. Ecce vir, Germen nomen ejus, & de loco suo germinabit, & ædificabit templum Jehovæ. v. 13. Ipse, inquam, exstuet templum Jehovæ, & idem portabit gloriam, sedebit & dominabitur in folio suo v. 15. Et erit, audiendo audieritis vocem Jehovæ DEI vestri. Item, quia etiam ex ult. v. hujus Prophetæ colligitur, quod Ierusalem & templum, tempore Messiaæ reædificari debeat: Unde recentiores Judæi ita argumentantur.

Quando ædificatur templum tertium Jehovæ, tum aderit Messias:

Atqui nondum ædificatum est templum tertium Jehovæ.

Ergo nondum adfuit vel venit Messias.

Decimum argumentum deducunt ex Jeremiæ c. 23. v. 5. Ecce dies venient, dixit Jehova, & suscitabo Davidi germen justum, & regnabit Rex, & prosperè aget, & faciet judicium & justitiam in terra. 6. In diebus ejus salvus erit Juda & Israel habitabit confidenter, & hoc est nomen ejus, quod vocabunt eum JEHOVAH justitia nostra, unde sic colligunt. In adventu Messiaæ salvi erunt Judæi & Israel.

Atqui in adventu Jesu Nazareni non salvi fuerunt Judæi, sed potius per diti.

Ergo adventus Jesu Nazareni non fuit adventus

entus Messia, & per consequens Messias non-
um venit.

Major est prophetia, quam de Messia lo-
ui firmiter statuunt Judæi, probantq; per Tar-
um, sive Chaldaicam versionem, dicentem,
הַיּוֹמִין אֵתֵן אִמְרָה יְהוָה וְאָקִים לְדָוִד
מֶשִׁיחַ i. e. Ecce dies venient,
licit Dominus, & statuam Davidi Messiam
iustum. Minorem probant, quia inquiunt Ju-
dæi, nunquam tot, tamque gravia mala perpeffi
sumus, qualia in diebus ejus nobis evenerunt,
cum penitus destructi, dissipati, & per totum
terrarum orbem dispersi simus.

Undecimum argumentum ita potest for-
mari :

Quando Messias venerit, Gog erit inter-
emptus & Magog expugnatus.

Atqui Gog nondum est interemptus, &
Magog nondum expugnatus.

Ergo Messias nondum venit.

Minor cum à nemine in dubium vocetur,
Majorem tantum probant per illa scripturæ di-
cta, quæ de Gog & Magog loquuntur, ac præ-
sertim per id, quod dicitur apud Ezechielem
c. 38. v. 2. Fili hominis, pone faciem tuā cōtra
Gog & terrā Magog principē capitis Meseth
& Thubal, ubi Glossa Salomonis : Gog, inquit,
est nomen Regis, Magog nomē gentis sicut
dicitur Gen. 10. גֹּמֶר וּמֶגֶךְ id est, Gomer

& Megog. Porro v. 17. sic dixit Dominus *Jehovah*: Num tu es ille, de quo locutus sum in diebus antiquis per manum fervorum meorum prophetarum Israel, qui prophetaverunt in diebus illorum annorum, quod adducerent te super eos? ubi *Glossa R. Salomonis ait*: Dixit Deus sanctus & benedictus: Num tu es ille, de quo adnunciavi in diebus antiquis per manum fervorum meorum prophetarum Israel? ut fuit Ezechiel & Zacharias: Nam & ipse Zacharias prophetavit de praelio Gog & Magog cap. 4. *his verbis*: Et congregabo omnes gentes in Jerusalem ad praelium: Et capietur civitas & prædabuntur, vel diripientur domus, & mulieres stuprabuntur. Et exibit medietas civitatis in captivitatem, & residuum populi non abscindetur de civitate: & egredietur Deus, & pugnabit cum gentibus illis. Magistri verò nostri dixerunt, quod illud & Midad prophetaverint etiam de bello Gog & Magog: Quod indicat hæc dictio שנים *sanim* hic dicta. Tu autem non dicas שנים *sanim*, id est, annorum, sed שנים, id est dierum. Duo enim prophetae pronunciarunt prophetiam eodem tempore.

Ex his, inquit *Galatinus lib. 5. cap. 11. & ex aliis, quæ Ezech. ipse 39. cap. de Gog & Magog meminit*, sumunt juniores Judæo-

in suæ nequitia argumentum: & potissimum majorem à nobis positam.

Duodecimum argumentum in specie contra Messiam nostrum directum sic potest formari:

Quicumque post se non reliquit semen, non est verus Messias.

Atqui Jesus Nazarenus post se non reliquit semen.

Ergo Jesus Nazarenus non fuit verus Messias.

Majorem certam esse putant Judæi, quia sacra scriptura testatur, Messiam post se relicturum semen, ut Esaia 53. v. 10. Videbit semen longævum & voluntas Jehovæ in manu ejus prosperabitur. Et Psal. 89. v. 30. Et ponam in seculum semen ejus & thronum ejus sicut solies celi. Minorem non negant Christiani: Ergo putant Judæi conclusionem certissimam esse.

Decimum tertium argumentum desumitur ex 26. cap. Levitici v. 44. Et tamen etiam hoc modo cum ipsi fuerint in terrâ inimicorum suorum, non reprobavi eos, neque abominatus sum eos, ut consumerem eos, irritum faciendo pactum meum cum eis: Ego enim Jehovah Deus eorum: 45. Sed recordabor propter eos pacti piorum, ego qui eduxi eos è terrâ Ægypti in oculis gentiû, ut essem illis in Deum, ego Jehovah.

In textu hoc Judei maximè tripudiant ac triumphant: vocantq; illum simiam auream, quod incipiat à voce Hebræa אֶלֶף Af, quæ nobis Germanis simiam significat, ex illo ergo concludunt ferè in hunc modum:

Quando nondum sunt Judei reducti in terram Canaan, nondum venit Messias, qui ipsos eo deduceret:

Atqui nondum sunt Judei reducti in terram Canaan.

Ergo nondum venit Messias, qui ipsos eo deduceret.

Atque hæc sunt ferè argumenta, quibus potissimum probare in genere conantur Judei Messiam nondum venisse.

CAPUT XXXIIX.

Continens tres responsiones ad præcedentia argumenta generales.

Verùm, primum in genere omnibus istis argumentis, tria cum Helvico oppono argumenta, ex quibus facile solvuntur.

Primum est: Quod prophætæ res cælestes & spirituales per terrestres & corporeas allegoricè describere solent. Quare nulla est consequentia à negatione rerum terrestrium ad negationem cælestium. Quod ipsimet vetustiores

s Hebræorum Magistri urgent, adferentes multos illos esse, qui phrasas semper velint ad litteram, & non allegoricè intelligere.

Alterum, quod plurima Prophetarum vaticinia in hac vita per incoationem, in æterna verò per complementum intelligenda sint, idq; propterea quod instaurationis & restitutionis humanæ naturæ beneficia, de quibus propheta vaticinantur fidelibus plenariè contingent in altera vita.

Extremum, quod duplex adventus Messia describatur à Prophetis, unus in humilitate, de quo Esa. 53. & Zachar. 9. vers. 9. alter in gloria & majestate, de quo Dan. 7. v. 14. prædicitur. Quos verò, quia concordare Judæi nesciunt, duos diversos Messias, & nescio quas alias fabulas fingunt, Videatur Helvicus append. quarta & ultima Elencborum Iudaicorum.

CAPUT XXXIX.

**Continens responsionem
specialem ad primum argumentum.**

Deinde in specie ad primum dicimus, quod Judæi committant fallaciam phrasæ. Nam verba illa novissimi dies, sive finis dierum in allegato Propheta, non denotant, finem

mundi, adeoq; ultima tempora ἀπλῶς ita
 Ela: sed, ut rectè demonstrat Galatinus lib.
 cap. 2. illud propriè tempus, quod fluxit à Cy-
 tempore, usque ad tempus excidii Hierosolym-
 rum, & templi secundi. Quod probat idem Ga-
 latinus ex Jeremie cap. 49. v. 39. Et erit in fine
 dierum, reducam captivitatem Elam, dicit
 DEUS. Per Elam verò sacrificari significari
 Persidis regionem, ubi Cyrus, qui Judæos ex
 captivitate dimisit, habitabat, ex Ezra cap. 1.
 liquet. Ergò finis dierū hic dicitur non ἀπλῶς,
 sed in respectu ad Judæos, nempe quod in fine
 dierum regni & sacerdotii & templi Iudaici,
 preparatus fuerit mons domus Iehovæ &c.

Quod autem tempus illud secundi tem-
 pli, ejusque status rectè dicatur finis dierum,
 Iudaicarum; inde est conspicuum. Nonne enim
 Judæorum bonum eo tempore evanuit, & omne
 irrevocabile malum super eos venit, uti ipsimet
 Iudæi negare non possunt. Tunc igitur (ut
 loquar cum Galatino) finita die, venit ve-
 spera, quæ finis est diei, solq; Judæorum oc-
 cidit, & ceciderunt super eos tenebræ, atque
 calvities super eorum capita descendit, quia
 Messiam Domini negabant.

Atque ipsimet Rabini id negare non pos-
 sunt. Sic enim R. Moses Hadersan in commen-
 tariis in Genesim, & quidem super locum illum
 cap. 30. Et veniet Jacob de agro in vespere,
 & egressa est Lia obvia ei: h. e., inquit, quod
 scriptum

scriptum est Psal. 104. pones tenebras, & erit
nox, in ipsa repent cuncta animalia sylvæ.
leunculi rugientes ad rapiendum, & ad
quærendum à Deo cibum suum. Oriente
sole congregabuntur: pones tenebras, id est,
captivitatem Israel cum obtenebraverunt
opera sua, juxta illius Esaia 29. dictum: Et
erunt in tenebris opera eorum. Ideò ob-
tenebravit Deus contra eos mundum: sicut
dictum est Ioelis 2. Sol & Luna obtenebra-
ti sunt, & stellæ retraxerunt splendorem su-
um, sequitur & erit nox. Hi sunt dies capti-
vitatis, qui sunt Israeli, ut nox. In ipsa repent
cuncta animalia sylvæ. Hæ sunt gentes secu-
laris, quæ animalia sylvæ vocantur, quia repunt
conculcando Israel, sicut dictum est Psalmo
30. Demolietur eam aper de sylva, & animal
grege depascet illam. Sequitur Leunculi
rugientes ad rapiendum. Leunculi isti sunt
gentiles, negantes Deum sanctum, & bene-
dictum, ac rugientes ad rapiendum. Dixit R.
Hanina, Ipsi sunt negantes Deum, & rugi-
entes ad rapiendum & nihilominus requi-
rent à Deo mercedem in futuro. Quia di-
citur, & ad quærendum à Deo cibum suum:
Et quæ erit eorum merces apud Deum? Hæc
quia, ut dicitur in eodem psalmo, oriente
sole congregabuntur. Orietur enim Sol re-
gis Messia, sicut scriptum est, 2. Reg. 23. Et

sicut lux matutina orietur Sol. In illa hora occidet Sol eorum: Sol videlicet Idololatriæ. Hinc ergo dictum est, & congregabuntur, vel adjungentur. *Hæc traditio.*

Ex qua traditione, Galatinus sex notatu digna & ad scopum probandum & illustrandum maximè facientia colligit. 1. Quod Judæi fecerunt opera tenebrosa, quod ipsorum tenebræ, sive nox dicatur captivitas, quod Deus contra eos mundū obtenebraverit. 2. Quod à leunculis, & sylvæ animalibus, b.e. ab omnibus seculi gentibus deleti fuerint. 3. Quod homines ratione præditi, nominibus animalium irrationalium appellati sint. 4. Quod gentes Judæos deleturæ à Deo mercedem suam, & requisituræ & accepturæ sint. 5. Quod merces illarum debeat esse Sol, id est, Messias, qui eis oriturus erat. 6. Quod contra illa ipsa hora, quando Sol Messie illis oriri debeat, illis contra occasurus sit Sol idololatriæ.

Hæc maximè ad scopum nostrum, ad refutandos nempe Judæos, faciunt, siquidem ad oculum & omnes sensus demonstrari potest, ista omnia impleta & facta esse, adeoque adventus Messie tempus dudum præterisset.

Primum enim (*pergit Galatinus*) Romani, qui tum propter eorum robur atq; dominium, tum quia Roma ipsa sub Leone est, verè Leunculi dici poterant. Deum per idololatriam

riam, negantes, quiq; cunctis orbis genti-
s dominabantur, tunc diem Judæorum
tenebrarunt, cum Titus primò templum
rum civitatemq; funditus evertit & de-
um Hadrianus eos perdidit. Deinde tunc
Deo mercedem quæsierunt, cum tempore
Constantini & Sylvestri veram fidem susce-
runt; & tunc etiam eis verus Sol, *id est*,
Messias ortus est & Sol idololatriæ occidit.
*Ex dictis igitur liquido patet, finem dierum
Propheta allegato Esaia, dici omne tempus
templi ultimi, usque ad ejus destructionem.*

Quod etiam Galatinus ex eo probat,
quod dictioni huic ימים Jamim preponitur li-
tera ה, & dicitur היםים hajamim, quo accipie-
re illa Emphasis: Est n. & dicitur, illa lite-
ra ה sic nimirum posita sive usurpata מהיריעה
lehajedia, *id est*, He noticia, eo, quod notificet
dictionem cui preponitur, non de re ignotâ, sed
de notâ dici. Idq; porro probat dicto Deut. 31.
Novi, quod post mortem meam corruptio-
ne corrumpemini, & deviabitis in viâ, quam
mandavi vobis: Et obviabit vobis malum.
והיום רית בזה in fine Hajamim, *id est*, il-
lorum dierum, cum feceritis malum Deo,
vel Messia, ad provocandum eum in opere
manuum vestrarum. Malum autem hoc (*ut
etè concludit Galatinus*) tunc eis obviavit
et occurrit, cū in fine dierum suorum reprobato
Messia Dei Filio, primū per Vespasianū & Titū
deinde

deinde per Hadrianum fuerunt penitus deleti, vel in captivitatem redacti. *Hæc ergo ex Galatino ad primum argumentum.*

CAPUT XL.

Continens responsiones ad secundum, tertium & quartum argumentum Judæorum.

Ad secundum respondemus, Judæos recentiores, ita ex allegato Esaie dicto argumentantes, peccare contra fundamentum primum supra cap. 39. positum: nempe cōfundere sensum literalem & proprium, cum Metaphorico & spirituali: utitur quidem Propheta verbis, quæ propriè si sumantur, res corporales significant. Verum non literaliter & propriè, sed spiritualiter & metaphoricè, quippe de rebus celestibus spiritualiq; montis domus DOMINI elevatione loquentia, intelligenda & accipienda sunt. Id quod non tantum vetustiores Talmudistæ concedunt; verum etiam ex ipsius R. Salomonis glossa apertè ostenditur: Is enim (allegante Galatino lib. alleg. c. 3.) super Esaïam, locum hunc exponens, docet, supra dicta Esaie & Michæ verba spiritualiter. Sic enim illa exponit: Et erit in novissimo vel in fine dierum, id est, postquam deficient scelesti, vel postquam

nam consumti fuerint peccatores quemad-
modum supra dictum est ab Esaia, cum ait:
et conteret scelestos & peccatores pariter &
derelinquentes Deum deficient vel consu-
mentur. Præparatus erit: Totum eodem mo-
do usque ibi, ambulantes ambulabimus in
amine DEI. Hanc sententiam Prophetæ, ad
DIVINITATEM referendam censeo. Nam
quod derelictus sit populus, in causa fue-
runt peccata eorum usque ibi, completi sunt,
& omnia, quæ ibi habentur, omniaq; capi-
tula invicem conjunguntur, usque ibi, ca-
nam nunc. Itaque in novissimo sive fine di-
rum, quando cespitabunt peccatores, beni-
gne cum ipsis faciens, præparatus erit mons
Domini in capite montium, in monte scili-
cet, quod est caput omnium montium,
QUANTVM AD DIGNITATEM sive
quantum ad precium & æstimationem. Ele-
vabitur super colles. Quoniam sc. magnifi-
cabitur DEVS SIGNO & MIRACVLO,
quod fiet in eo, majore signis & miraculis
montis Sinai, Carmeli, & Tabor. *Hæc R. Sa-*
lomon. *Qui verborum Prophetæ expositio-*
nem prosequens porrò ait : Et ibunt populi
multi, id est, quilibet populus confortabit se
invicem multis verbis, atque exhortabitur,
licens: Venite ad atrium magnum, quod est
in Jerusalem, quia ibi sunt judicia Domini.
Quoni

Quoniam de Sion exhibit lex ad omnes gentes, & judicabit ipse mons inter gentes & arguet controversias atque discordias earum. Et dicet, ad quid indigetis ulterius armis invicem praeliemi? Et fluent, id est, congregabunt se & trahent se ad eum, veluti flumina, omnes gentes. *Quæ omnia R. Salomo.*

Ex quibus manifestum est (ut rectè concludit Galatin.) non quantum ad situm, montem domus Domini super montes & colles elevandum fuisse, sed potius quantum ad dignitatem, & quantum ad signi vel miraculi, ibi faciendæ, magnitudinem, Vide ipsum Galatinum l. d.

Ad tertij argumenti majorem dicimus, illud לכול Col. quod idem est, quod omnis vel cunctus, latinis dupliciter usurpari, vel de singulis generum, vel de generibus singulorum. Dicimus ergo, quod in allegato loco, non illo, sed hoc modo sit accipiendum, ut ejus sensus sit: quod tempore Messie non tantum ex populo Judaico, sed ex omnibus aliis populis ac Gentibus, maxima hominum multitudo ad ipsum (Messiam) confluet; nepe, quod tum non amplius erit distinctio inter Judeos & Græcos, sive quosvis alios populos: sed ex omni populo, qui sub sole est, sic colliget Messias Ecclesiam: ut rectè aperto ostendit Petrus Act. 10: v. 34. In veritate deprehendo, quod DEVS non accipiat personam, sed in quavis gente, quisquis timet ipsum & operatur justitiam, is acceptus ei. Particulari

item ND Col , etiam aliis in Scriptura locis
usurpari, manifestum est ex 2. Sam. cap. 16.

וַיָּבֹא אֲבִשְׁלוֹם אֶל פִּלְגֶּשִׁי אֲבִיו לְעִיר

כל ישראל *hoc est*, Et ingressus est Abso-

n ad concubinas patris sui, ante oculos o-
nis, vel totius Israel. *Et rursus cap. 17.* Et ait

solon איש וכל & omnis vir Israel Do-

i ni, id est, melius est consilium Chulai Ar-

istis, quam consilium Ahitophel. ubi facile
libet animadvertit quomodo particula ל

est: sit: non quod simpliciter omnes Israelitæ,

illo excepto, intelligi debeant; sed quod Abso-

on suum scelus perpetraverit in conspectu eo-

um, dixerintq; omnes illi, qui totum populum

Israeliticum representabant. Vide Gal. d. I. c. 4.
Nunc quod nobis obijciunt Sarracenos.

Nec est, quod nobis obstitant Sarmatæ,
Tartaros & alios populos. Nam licet apud illos

variores sint, qui ad Ecclesiam Christi & Mes-

tam pertinent, datur nihilominus, qui Cbri-

tum agnoscunt & ut verum Messiam colunt.

Imo inter Turcos, Sarracenos & Tartaros, ma-
 gis Christianorum multitudo. Ad

xima invenitur Christianorum multitudo. Haec
tertium argumentum d. l. c. respondet Galatinus.

Quod nos arguunt de eo, quod dicimus: Ea-

mus ad domū Petri & domū Francisci & sic

le reliquis: Respondemus, quod nullus, qui recte

capit, dictū hoc ita intelligit. Nullamquippe, Pe-

ro, vel Paulo, vel Francisco, vel Alij cuius Jan-
1. Janu. facimus: sed in memoriã Petri & me-

...ori am Pauli, e am Deo dedicamus; Unde etiam

quod

This image shows a blank, aged, light brown page, likely an endpaper or flyleaf of a book. The paper has a textured, slightly mottled appearance with subtle variations in color and some minor discoloration or foxing, characteristic of old paper. There is no text or other markings on the page.

quodlibet templum, quocumq; etiam nomine
 niat, DEO duntaxat consecratum, dicitur.
 Quare licet diversa dentur templa, una tamen
 manet spiritualis domus DEI, unaq; est Eccle-
 sia omnium fidelium conventus. Ad quam
 mum accedit, qui de unitate Ecclesiae est. In hac
 Christus ipse mons montium & sanctus sancto-
 rum à fidelibus adoratur: in hac peccata remi-
 tuntur & penitentes cum Deo reconciliantur
 & in gratiam recipiuntur.

Verum non inficiamur nos, maximum hanc
 in re apud Pontificios fuisse, & adhuc esse ab-
 sum: quippe qui longè frequentius in ore & in
 corde animove volunt memoriam Sancto-
 rum, quam ipsius Christi: ideoq; in illorum ho-
 norem, longè splendidiora templa aedificata
 illorumq; nominibus consecrata exstant, quam
 vel Trinitati, vel Christo, vel Spiritui S. dicata.
 Ut Magdeburgi, Mauritij templum satis magni-
 ficum est: Johannis splendidissimum, ut & Ul-
 rici ornatissimum, Jacobi quoque & similium.
 Verum Spiritus S. templum, sacellum vix re-
 praesentat, sine ullo ornatu & splendore conspi-
 cuum. Sic Halberstadij templum Stephan-
 cathedrale est: Martini satis splendidum, sicut
 sanctae Mariae templum & aliorum sanctorum
 satis magnificum quoque Cenobium Johannis
 & alterum Burchardo consecratum, ibidem
 invenies. Verum locus Spiritui sancto dicatus
 receptus

ptaculum est, cæcorum, claudicantium, & o-
is generis pauperrimorum & agrotantium
minum.

*Ad hos & similes abusus dicimus & re-
mus, quod supra quoque monuimus, illos ni-
um non esse hujus loci, cum pretextu fiant
angelii, & sint nova planè depravatio, Mes-
exhibiti obscuratio: de cujus introductio-
equè libri Evangelici prædixerunt, atque de
eris abrogatione libri Prophetici.*

CAPUT XLI.

ontinens responsiones ad
novem posteriora argumen-
ta Judæorum.

*Ad quintum respondemus, quod Judæi rur-
s impingant in primum Canonem supra posi-
m, confundentes pacem mundanam seu poli-
am cum spirituali sive cælesti: Propbeta in
Eto allegato, licet adhibeat verba, quæ propriè
bello mundano loquuntur, facit tamen id per
legoriam & metaphoram, intelligens solam
icem spirituales. Quocirca nulla est conse-
quentia: tam frequentia hodie sunt bella, imò
rsan frequentiora, quam priscis temporibus;
gò pax Christi cælestis & spiritualis quæ con-
ientie est & reconciliatio & pax cum Deo,
m adest. Imò tantum abest, ut bella politica
cem hanc tollant, ut potius eam per accide is
O confer-*

conseruent, cum sint sapius castigatio Ecclesie
qua in ardenti invocatione, pietatisq; exercitiis
conseruantur p̄j, quae vera huius pacis tranqui-
litasq; conscientiae nutrimenta sunt.

Adde, quod per gladios, lanceas & simi-
lia instrumenta bellica spiritualiter intelligi
possint ac debeant linguae, verba, argumentationes
& tota sapientia mundana siue Philosophica
quandoquidem illa captiva ducenda erant tem-
pore Messie in obsequium Messiae siue Christi, at-
que ita in instrumenta agriculturae spiritualis,
ligones, falces & similia, quibus Messias in a-
gro & vinea sua spirituali excolenda uteretur,
commutanda. Hoc etiam, Christo, nostro Mes-
sia, exhibito, factum esse quis negabit? Quan-
doquidem inter Ethnicos sapientissimi ut Cle-
mens ille Romanus, Dionysius Graecus, Cyprianus
& Augustinus, Aethiopes, & infiniti ferè alij,
linguas, verba, argumentationum subtilitates,
quibus ante suam conversionem disputando con-
tra fidem Christianam acerrimè pugnabant,
postmodum ad scelus Idololatrie penitus extir-
pandum, ad hominum mendacia, traditiones
vanasq; opiniones radicitus euellendas, Deum
verum cultum ampliandum atq; ad veras virtu-
tes, tam in Iudeorum quam Gentilium cordi-
bus excitandas nutriendasq; converterint. Vi-
de Galat. d. l. cap. 6.

In sexto rursus, pax mundana cum Spiritu-
ali, de qua Propheta loquitur, confunditur. Ga-

Latina

itinus d. l. cap. 7. id quoque de mundana pace interpretatur, demonstrans לע Od. ultra, non semper eternitatem significare; sed interdum tiam aliquam temporis diuturnitatem, & non arò tempus admodum exiguum. Inde porro colligit, tempore Domini nostri Jesu Christi impleum fuisse hoc Esaiæ dictum? Non levabit gens contra gentem gladium, nec discant ultra bellum: Ultra (addit) id est, per aliquod tempus. Nam Christus natus est pacis satis longævæ tempore, Augusto orbi imperante. Quæ pax eo vivente semper duravit, & postmodum eo mortuo per annos quadraginta, quousque Iudæi bella volentes, pacem ipsam turbaverunt contra Romanum imperium cum suo falso Messia Bencozba. Quod ergo amentes Iudæi majus pacis indicium quærent, quam universum terrarum orbem sub unius hominis dominio fuisse, ipsumque ab unico illo, Augusto nimirum Cesare, pacifice gubernatum fuisse? Quare extra dubium esse videtur in tam diuturna pace multa arma bellica in ligones, falces & vomeres conversa fuisse.

Septimum argumentum non tam verbis, quam verberibus dignum esse videtur? Quis enim tam stolidus & stupidus, qui non sentiat verba Prophetæ Metaphorica & allegorica esse. Quod ipsum etiam agnoscunt vetustiores, inter quos Rabbi Moses Ægyptius, qui in suis הלכות Hallacoth, id est, sententijs super librum Judicium (allegante Galatino d. l. c. 8.) sic dicit (

Non ascendet super cor tuum, quod in diebus Messiae deficere debeat aliquid de vii hujus mundi, vel ut tunc innovari debeat aliquid de operibus sex dierum: sed potius quod mundus ire debeat juxta solitam viam suam. Quod igitur apud Esa. c. 11. dictum est: Et habitabit lupus cum ariete: cum reliquis. Sensus est, quod Israel habitaturus sit confidenter cum impiis seculi, qui leonibus & lupis ac pardis comparantur: sicut dictum est Jerem. 5. Percussit eos leo de sylva, lupus nemorum vel vepretorum vastabit eos, pardus vigilat, vel infideatur prope civitatem eorum. Postquam consumpti fuerunt peccatores, de quibus dictum est Esa. 1. Et derelinquentes Deum consummentur: Et conversi fuerint omnes ad legem veritatis, tunc non decipient, neque destruent, sed comedent licita in tranquillitate cum Israel: sicut dictum est ab Esaia: Et leo, sicut bos, comeder paleam, & sic in hunc modum, verba scripta de Messia similitudines sunt. In tempore autem regis Messiae sciatur de omnibus, cujus rei & quam ob rem fuerint similitudines, & quid per eas significatum sit. Dixerunt enim sapientes, quod non interierit inter seculum hoc & dies Messiae, nisi servitus duntaxat regnorum. *Hec omnia idem Rab. Plura legi apud Gal. l. d.*

Ad octavum argumentum expedita est responsio, quod Judæi locum allegatum ex Deut. 10. cap. perperam ad hæc sua tempora applicent: Cum de illis nullo modo loquantur: sed tantum de Judæorum congregatione & reditu ex captivitate Babylonicâ. Id quod manifestissimum est ex Nehemias cap. 1. ubi Nehemias pro populo afflicto, qui in Judæam reversus fuerat ex captivitate Babylonica, Deum orans, fundamenti loco hæc verba Deuteronomii ponit & inquit v. 8. Memento, quæso, verbi quod mandasti Moyfi servo tuo, dicendo: Vos prævaricabimini, ego verò dispergam vos in populos. 9. Cum autem reversi fueritis ad me & custodieritis præcepta mea, & feceritis: si fuerit expulsio vestra ad extremum cœli, illuc congregabo eos, & adducam eos ad locum, quem elegi, ut illic collocarem nomen meum. Allegat ergo Nehemias & interpretatur verba illa, de captivitate Babylonica. Quemadmodum etiam de illa, similem in modum loquitur Propheta Ezech. cap. 39. v. 25. & seqq. Imò ista verba omnia, Rabbi Salomo, de secundo templo interpretatur: Sic enim illa exponit: Germen nomen ejus: Innuitur Messias: Tollet gloriam, id est, tollet cornu: inter duos ipsos id est, inter Judam & Israel. ET HÆC ÆDIFICATIO TOTA DE DOMO SECUNDA LOQUITUR. Hæc R. Salomo,

Per hoc igitur vaticinium, fatentur ipsimet Iudæi sibi contradicentes, quod Messias tempore secundi templi venturus erat: At verò illud dudum præterit, ergo etiam tempus advetus Messie præterit, & per cōsequens ipse dudum venit. Taceo, quod Vetustiores Iudæi negant, tertium templū Hierosolymis edificandum esse, uti videre est in Beresith כְּטַנָּה Ketanna, i. e. in expositione minore libri Geneseos, & quidē ex verbis R. נִבְנָא Abia: Quæ allegata, lege apud Galat. d. l. cap. 10.

In nono argumēto impingunt Iudæi partim in primū; partim etiā in secundū fundamentum supra positum. Quandoquidē rursus primū confundit templū terrestre cum cælesti. De hoc loquitur Propheta, hoc debet edificari à Messia, non illud. Sic quoq; secundo loquitur de cælesti Jerusalē, cujus edificationē in hisce terris incipere debebat Messias, absolvere autem & consummare in cælo. In decimo argumento, ut non negant Iudæi allegatū dictum Jer. 23. c. de Messia loqui, ita & nos id ambabus manibus largimur, ac libentissimē concedimus. Respondemus a. cum Galatino d. l. c. 11. ex huius loci interpretatione, quæ ab ipsis priscis Iudæis datur, qui ajunt, quod hoc in loco JUD A non significet populum Judaicū, sed confessionem: nempe quod omnes consistentes Messiam, per ipsam salvandebant. Probatur illud ex Cōmentariis R. Moyses Hadarsan. in librū Geneseos, ubi inter alia

*hec leguntur verba: Poterintne dici, quod re-
lemtor erit acceptator personarum? Absit;
omnes enim confitentes eum ore suo & o-
peribus suis & corde suo, salvabit & libera-
bit, sicut scriptum est Jerem. 23. c. In diebus
ejus salvabitur Iuda, ac si dicas, Confitentes
eum. Integrum locum lege apud Galat. d. l.*

*Ad undecimum argum. respondemus, allega-
ta vaticinia de Gog & Magog loquentia, non
literaliter, sed spiritualiter intelligenda esse.
Quod inde est manifestū, 1. Quia, ut demonstr-
avimus, tertium templū nunquā edificabitur. 2.
Quia Judæi nunquā suam terram sunt rursus
possessuri, neq; decem tribus sunt isthic reversu-
ræ. Quod ipsimet Judæi diffiteri nequeunt, cū
in libro Sanhedrin in c. Helec. isthæc expressè
legantur: Decem tribus non sunt futuræ ad
revertendum, id est, nunquam sunt reversuræ
ad terrā Israel. Plura vide apud Galat. c. 12.*

*In duodecimo argum. ludit insania Iudæorū
equivocatione in voce semen, quæ non tantum
de carnali posteritate est intelligenda; sed etiā
de discipulis & qui alicujus disciplinam & in-
stitutionem sectantur, Semen ergo Christi sive
Messiæ, fuerunt Apostoli ceteriq; ejus disci-
puli & omnes doctrinam Christianam ample-
ctentes, Christumq; pro vero Messia agnoscen-
tes. Vide Galat. d. l. c. 13.*

In decimo tertio argumento negamus ma-

jorem propositionem. Quandoquidem, ut haec nunc satis probatum est; ita quoque in vetusta traditione in Seder Olam, expresse dicitur; post secundam e terra Canaan ejectionem, Judæos tertia vice nequaquam in illam conversuros esse. Quomodo etiam Messias poterit Judæos ducere in terram Canaan, cum non nasci possit, nisi in Bethlehem, quæ jam olim vastata & destructa est.

Liquet inde allegati loci Levitici sensum illum esse, quem exponit Dominus Helvici Appendice ultimâ Elenchorum Iudaicorum; ubi inquit: Hæc est igitur vera loci sententia: Judæos tempore Veteris Testamenti reducendos esse in terram suam, si poenitentiam egerint. Tempore verò Novi Testamenti, quo abrogabitur externa ista sacrificiorum & politiae Mosaicæ constitutio si ex terrâ suâ ob impoenitentiam & Evangelii contemptum ejecti fuerint, tamen non abjectum iri, si per veram poenitentiam se ad Deum converterint, sed à Deo receptum iri in gratiam ob fœdus suum quod cum ipsis pepigit. Quæ quidem receptio in gratiam intelligenda est pro natura & conditione Novi Testamenti, in quo nulla sacrificiorum & politiae externæ in terra Canaan habetur ratio: id quod vel experientia annorum mille quingentorum quadraginta duorum, Iudæos poterat & debebat edocere.

At-

Atque sic hætenus partim ex sacra Scriptura, partim ex ipsorum Judæorum traditionibus sufficienter probatum esse reor, tempus adventus Messiae dudum præterijſſe, Messiam revera ante sesquimille annos venisse, proindeq; frustra à Judæis adhuc hodiè expectari.

CAPUT XLII.

*Applicatio præcedentium
ad Christum servatorem
nostrum,*

P*rimam partem Questionis An sit, Deo sint grates, contra Iudæos disputantes, absolvimus, & sufficientissimè & ὁφθαλμοφανεῶς (ut opinamur) demonstravimus, tempus Adventus Messiae jamdudum, nempe ultra sesquimille annos præterfluxisse, proindeq; Messiam verum reverà venisse: Sequitur nunc altera ejus pars, quâ demonstrandum restat, illum ipsum Messiam, qui ante tot secula venerit, nullum esse alium, quàm JESUM CHRISTUM Dominum nostrum.*

Quod ergò ut probemus, ita procedimus:

In quo omnia Vaticinia de Messia exactè, perfectè & unicè sunt impleta, is est verus & unicus promissus Messias.

Atqui in JESU CHRISTO Domino nostro

omnia vaticinia de Messia exactè, perfectè & unicè sunt impleta.

Ergò JESUS CHRISTUS Dominus noster est Unicus ille & verus promissus Messias.

Majorem, quia est ἀξιόπιστος, nemo negabit. Minor probatu haud difficilis est, quippe quæ per omnia vaticinia facile ducitur.

Primum de Circumstantiâ temporis, in quo venire debuit Messias, quatuor ferè habentur vaticinia. Tria in sacris, & unum in Judæorum Talmud.

Primum in sacris contentum extat Gen. 49 v. 10. quod nempe Messias venire debuit ablatro sceptro Judaico. De quo vaticinio supra capite quinto, & aliquot seqq. fusè & sufficienter egimus, eoque probavimus tempus Messie dudum præterijse, Quod autem ibi in genere demonstratū est; hic ad speciem imò individuum applicamus, nempe ad Dominum nostrum Jesum Christum, qui in diebus Herodis & Augusti Cæsaris, proindeque eo ipso tempore natus est. Quare Circumstantia temporis in hoc vaticinio Jacobi determinata ad amussim in Messiam nostrum Jesum Nazarenum competit.

Alterum legitur apud Dan. 9. c. quod nimirum Messias venire debuit intra spaciū septuaginta hebdomadarum. De quo etiam vaticinio supra capite decimo sexto & aliquot seqq. sufficienter tractavimus, ut non opus sit hic recoctam cram-

ben apponere: Applicandum duntaxat est ad Christum nostrum. Ubi verò ipsimet Judæi negare non possunt, intra spaciū illud, Jesum Nazarenū Messiam nostrum, natum esse: quādo id abundè satis Chronologia ipsorum testatur.

Tertium & extremum legitur apud Prophe-
tas, Haggæum c. 2. v. 8. & Malach. c. 3. v. 1.
Quod nimirum Messias venire debuit adhuc
tempore secundi templi, nempe adhuc illo stan-
te & durante. Quæ ipsa quoq; vaticinia expli-
cata extant in precedentibus nempe capite un-
decimo & seqq. Natum autem esse Christum
nostrum tempore illo, & stante adhuc templo
secundo, nemo, proinde nec Judæi, inficiabun-
tur.

Vaticinium, in Talmud Judæorum conten-
tum, est illud Eliæ, de quo etiam supra cap. 33. e-
gimus. Ubi ex traditione istâ demonstravimus,
Messiam debere venire in fine secundi millena-
rii, quod etiam exactissimè in Messiam nostrum
quadrat: quippè qui in fine secundi millenarii
exhibitus est.

Deinde de Circumstantiâ personæ Majorum
varia habentur vaticinia, ut 2. Sam. 7. Psal. 98,
14. Jer. 33. &c. Quod debuit nasci ex semine &
familia Davidis. Atqui Jesum Nazarenū ex
familiâ regiâ Davidis natum esse non tantum
affirmant Sancti Dei homines in Novo
Testa-

Testamento, ut Matth. 1. Luc. 3. Paulus 2. ad Timoth. 2. cap. v. 8. sed etiam ipsimet Judæi contrarium neque ostendere possunt, neque dicere audent.

Tertiò de Circumstantiâ personæ matris vaticinatur Esaias cap. 7. v. 14. nempe quod Messias ex virgine nasci debuit. Ubi subsumimus. Atqui Messias noster JESUS CHRISTUS ex virgine, nempe Maria, natus est. Matth. 1. Luc. 2. Ergo etiam hoc vaticinium exactissimè quadrat in Christum Dominum nostrum, ipsumq; & non alium verum illum promissum Messiam esse, satis manifestè demonstrat.

CAPUT XLIII.

Demonstrans Matrem Messia debuisse esse virginem.

Contra Majorem excipiunt Judæi, negantes Messiam ex virgine nasci debere. Verum id faciunt sine ratione & ullo argumento probabili. Nos nostram affirmativam, proindeq; quod Esaias de virgine in allegato loco loquatur, facile probabimus, & quidem respectu dicti Esaiæ partim argumentis externis, partim internis.

Externis

*Externis quidem argumentis duplici-
bus, nempe vel auctoritatibus, vel rationibus de-
sumtis ab officio Messiae.*

*Auctoritates hic allegandæ partim sunt
Propheticæ, partim sunt traditiones Judaicæ.*

*Auctoritatum Propheticarum prima est
apud Ierem. cap. 31. v. 22. ubi sic vaticinatur
Propheta: בְּרַח יְהוָה חֲרֻשָּׁה בְּאֶרֶץ נִקְבָּה:
וְהָיָה גִבּוֹר יִסְוֶבֶב גִּבּוֹר Creavit Dominus novum in-
terra: Fœmina circumdabit virum.*

*Vbi primum notandum, negare Judæos
non posse locum illum de Messia loqui, quando-
quidem veterum Judæorum glossæ, & cumpri-
mis illius, quem ipsi Rabbenu Heccados, id
est, Magistrum nostrum sanctum appellant, in
libro qui inscribitur sive dicitur גַּלְרַזִּיָּא Ga-
leraziia, hoc est, Revelator arcanorum illud
גִּבּוֹר per Deuta interpretata sunt. 2. Non posse
quoque illos non concedere & affirmare, quod i-
dem locus de nativitate Messie loquatur, cum
ipsissimi vetustiores Rabbinæ de eâ illum inter-
pretati sint, ut Rabbi Moses in 41. cap. Gene-
seos & alij, Videatur Galatinus lib. 7. cap. 14.
mihi pag. 414. Deinde attendendum est ad
vim argumenti, quæ consistit in his verbis
נִקְבָּה*

יְהוָה חָרָשָׁה כְּאָרֶץ Creavit Jehova
 novum in terra. Jam v. novum nequaquam
 dici potest, quod femina, quæ virum passa est,
 concipiat filium, siquidem id aëo tritum, &
 vulgare & secundum ordinem naturæ est, ut
 quotidie fiat: Sequitur ergo, ut novus ille & ab
 ordine naturæ exceptus modus nullus esse possit
 alius, quam ut femina virum non passa, hoc
 est, virgo, ut virgo, circumdatura sit virum,
 hoc est, conceptura sit filium Messiam.

Quid hic Judei? Sanè non quiescunt, sed
 tria potissimum figmenta crassissima obijciunt.
 Primum desumitur à potestate & etymologia
 vocis נִקְבָּה, ubi mentiuntur, illam semper si-
 gnificare feminam, qua virum passa est, sive
 Maritatam, cum derivetur à נִקְבָּה quod est
 perforare, vel, ut verba Latina Hebræo nonnihil
 affinia sint, cavare seu excavare.

Verùm impuri Judei ex Etymologia hac ni-
 hil possunt probare amplius, quàm vocem istam
 sexus nomen esse, non tantum ad homines, verum
 etiam ad bruta animantia pertinens, sic dictum
 & derivatum, quemadmodum apud Latinos
 femina, quod etiam sexus nomen est, à femini-
 bus, genitali scil. feminei sexus membro, di-
 ctum & ductum. Est igitur Hebræis נִקְבָּה
 idem quod Latinis femina, ut his uxor idem
 quod

quod illis וְשֵׁן, quod significat uxorem πρὸς ἑ
ut ergo hoc status, ita illud sexus nomen est.

Ne autem tantum retorisione etymologias,
quæ ambigua esse potest, (hic vero satis clara &
manifesta est) contra cervicosos Judæos uti
videamur, age adducamus clarissimas Scriptu-
ræ testimonia, quæ à nullo Hebræa intelligente,
sive sit Judæus, sive alius quispiam, negari po-
terunt. En unum Levit. c. 3. v. 1. Quod si sacri-
ficium pacificum fuerit oblatio ejus, si de
duobus ipse offeret זָכָר אִם נִקְבָּה
sive masculum sive feminam, &c. Hoc autem
loco נִקְבָּה nomen sexus esse arguit ejus opposi-
tum זָכָר quod idem est, atq; Latinis Masculus.
Constat autem Masculum adeoq; hoc nomen
זָכָר sexus nomen esse, absq; respectu ad conju-
gium sive carnalem copulam. In Hebræo nomi-
ne primum id patet ex Levit. 2. v. 7. hæc est lex
parientis זָכָר לְזָכָר masculum. Exod. 13. v. 12.
זָכָרִים Masculi erunt Domino. Deuter. 12.
v. 19. זָכָר masculum sacrificabis Domino.
Et secundum aliam formam nomen universale
seu collectivum Exod. 23, vers. 17. apparebit o-
mnis זָכָרִי masculus tuus, sive, omne mas-
culinum tuum coram Domino & Deut. 20.
v. 13. & percuties omne זָכָרִי masculum
ejus. Sed nihil attinet nos multis defatigare
probationibus, ubi res clara est. En alie-
rum Genes. 1. vers. 27. Creavit itaque
DEUS hominem ad imaginem suam,
ad

ad imaginem Dei creavit illū זָכָר לְנִקְבָּה
 masculum & foeminam creavit illos. Er-
 gone statim in ipso usu cōjugij? *Stultus affirmet.*
Is primum benedictionem divinam subsecutus
est. Sic tertium Genes. 5.v. 2, Masculum &
 foeminam creavit illos. Quartum quoque
 Genes. 6.v. 19. Ex omni vivente universa
 carnis, bina ex singulis introducas in arcam
 ut vivifies tecum זָכָר וְנִקְבָּה Masculus
 & fœmina erunt. Et quintum Gen. 7.v. 3. &
 sextum ibid. v. 16. Septimum Num. 5.v. 3.
 ubi dicitur: tam masculos quàm fœminas le-
 prosos extrat castra ejiciendos esse. Quis jam
 affirmabit, illas duntaxat fœminas, quæ virum
 passæ fuerunt, leprâ infici potuisse vel infectas
 fuisse? Falsissimum hoc est. Contigit enim lepra
 tam puellis quàm mulieribus. Et tandem ad-
 huc manifestior est locus Levit. 12.v. 7. Hæc est
 lex parientis זָכָר לְנִקְבָּה masculum &
 fœminam. Eligant nunc Judæi: Aut dicant;
 Mulieres Judaicas parere infantes actu ipsi u-
 sum conjugij habentes, ita ut nulla ipsis nasca-
 tur virgo: aut suam assertionem relinquunt, &
 nobiscum statuunt, illud נִקְבָּה non statur,
 sed duntaxat sexus nomen esse, adeoq; rectè pu-
 re virgini tribui. Atque ita evanescit primum
 figmentum.

Alterum est, quod fingunt Jeremiam eo
 loci populum Israeliticum acturum esse pen-
 tentiam

tentiam vaticinari, proindeq; eum comparare Mulieri revertenti ad maritum, quod contra illius sexus naturam & consuetudinem fieri ipsis videtur, eam ob causam, quod quemadmodum non contingit, ut res perditæ revertatur ad dominum suum, sed dominus potius inquirendo ad rem perditam: Sic quoque moris non esse, ut fœmina tanquam deperdita cost a viro, requirat virum, sed hic potius ad illam revertatur, illamq; requirat.

Egregia sanè somnia, in Judæorum, nō fallor, Campo Elysio nata! Estnè res nova Israelitarum à Deo diversorum per pœnitentiam ad eum conversio, & quidem adeo nova, ut ante hac planè inaudita sit, & à nullo unquam comperta fuerit, quemadmodum hic rem novam futuram describit Jeremias, nempe, quod Jehovah planè novum creaturus sit in terra? Non puto. Quandoquidem conversionis ejus exempla, ut alios taceam, in libro Judicum, extant quàm plurima. Deinde probatum est in præcedentibus, Judæos negare non posse, Jeremiam in illo vaticinio agere de ejusmodi novo, quod primum in adventu Messie à Jehova creandum sit. Si igitur hoc novum est Judæorum per pœnitentiam ad Deum conversio, sequitur neminem Judæorum ante exhibitum Messiam agere pœnitentiam aut ad Deum converti posse; Ergo neq; salvari & apud Deum

P in gra-

in gratiam recipi. Ergo omnes, qui hactenus vixerunt Judæi, sunt damnati. Tertio. Si Prophetia hæc de Adventu Messie loquitur, ut concedere coguntur Judæi, utiq; non de Judæis in universum intelligenda, sed de solo Messia est interpretanda, nempe quod Jehova per adventum Messie, & in illo aliquid novi, & in universâ terrâ inauditi creaturus sit. Quia igitur Adventus Messie est ipsa nativitas ejus, sequitur, quod in illa ipsâ nativitate illud novum & inauditum fuerit. Id verò aliud esse nequit, quam ut Messias, præter rerum seriem, ex Muliere nasceretur: Quippe qui esse debebat semen mulieris conterens caput serpentis. Atqui id nullo alio modo fieri potuit, quam per conceptionem supernaturalem in utero Virginis.

Extremum est, quod quidam ex Judæis complementum hujus vaticiniij cō torqueant, quando sponsa Judaica in die nuptiarum sponsum suum ter circumvenire tenetur.

Quas ineptias meritò ridet Helvicus, quippe indignas ullâ responsione: Scilicet, inquit, dignum erat, quod tanquâm novum miraculum, in orbe inauditum à Deo per Prophetam promulgaretur; Sponsas Judaicas in die nuptiarum ter circuituras sponso suos! Quâ insania quæ major excogitari potest? Atq; hactenus prima auctoritas prophetica fuit, probans vaticinium Esaiæ de Virgine, matre Messie, loqui.

Altera

Altera auctoritas prophetica extat apud Ezechielem, banc Matris Messiae virginitatem optime insinuantem, quando cap. 44. v. 1. vaticinatus est hoc modo: Et reduxit me ad viam portae sanctuarii exterioris, respicientem ad orientem, & ea erat clausa. 2. Et dixit ad me Jehova: Porta hæc clausa est, non aperietur, neque quisquam ingreditur per eam, quoniã Jehova Deus Israel ingressus est per eam eritque clausa. 3. Principis erit, princeps ipse manebit in eã, ut comedat panem coram Jehova, & per viam vestibuli portae ejus ingreditur, & per viam ejus egredietur.

Ubi inquit Galatinus lib. 7. cap. 14. in eo, quod dicitur ter, clausa porta hæc, quæ Matrem Messiae Virginem significabat, designatur, ipsam virginem ante partum, in partu & post partum futuram fuisse. Plura vide apud ipsum.

*Auctoritates Judaicae sunt 1. Rabbi Moses Hadarsan super illud Genes. 41. Et Pharaon fuit somnians. Docet, quod Messias à femina virgine in utero per conceptum circumdandus sit. Ejus verba prolixè allegata lege apud Galatinum lib. 7. cap. 14. 2. Rabbi Joden, qui allegante Helvico, in commentarijs R. Mo-
sis Hadarsan super Psalm: 85. v. 12. inquit, Generatio ejus) salutis nostrae seu Messiae) non erit similis generationi creaturarum, quæ sunt in mundo, sed diversa absque compari. Et verum est, non reperiri,*

qui enarret nomen patris ejus, neque qui sciat illud sed hoc occultum est ab oculis vulgi donec veniat ipse & enunciet. 3. R. Simeonis BenJohai qui, citante Galatino d. l. in commentariis libri Geneseos remotione Jerosolymorum linguâ conscriptis, exponens dictum cap. 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, distinguit inter antiquum dierum (Dan. 7.) & juniorem dierum, & hunc, nempe juniorem ait è feminâ egressum esse utero clauso, paratum & aptum, ut esset Princeps altissimus, hunc esse Regem Messiam, integra ejus verba lege apud Galat. d. l. 4. R. Berachias apud R. Mosen Hadarsan super Genes. 37. v. 22. inquit: Deus sanctus benedictus ait Israeli, Redemptor, quem vobis suscitabo absq; patre erit. Vide Helvicum de adventu Messie. Atq; hætenus fuerunt auctoritates.

Rationes, quibus Virginitas Matris Messie probatur, hæ ferè sunt: 1. In quo debent benedici omnes gentes terræ, ille debet esse extra maledictionem.

Atqui in Messia debent benedici omnes gentes terræ.

Ergo Messias debet esse extra maledictionem.

Atqui nullus, qui nascitur ex congressu Maris & Famine, est extra maledictionem.

Ergo

Ergo (indirectè concludendo) Messias non nasci debuit ex congressu Maris & feminae.

Ex femina autem nasci debuit. Ergo ex solâ femina præter rerum seriem sine virili semine.

Major prosyllogismi est ἀξιόπιστος. Minor habetur Gen. 22. v. 18. Minor verò Syllogismi subsumti probatur: Omnes enim homines modo planè vulgari & naturali concepti & nati, non possunt non immunditiem & peccatum hereditarium à parentibus adtrahere: ut facile colligitur ex Psal. 51. v. 7. Iob. 14. v. 4. 15. v. 14.

Quod autem ex femina nasci debuit Messias, inde planum est; quia puer nasci debuit Es. 9.

At puer quis nasci nequit sine matre, & mater esse non potest, quæ non sit femina. Femina autem si concipiat & pariat puerum sine viro, illum concipit etiam virgo, & non ut maritata. Non enim supernaturalis conceptio & partus tollit virginitatem, sed carnalis duntaxat cum viro congressus. Quandoquidem femina virum passa virginitatem amisit, sive conceperit & pariat, sive non.

Secundum argumentum sic formamus:

Omnes homines ordine & modo vulgari & planè naturali concepti & nati sunt sub potestate diaboli.

Ergo Messias modo naturali & vulgari non debuit concipi & nasci.

Atqui Messias nequaquam est sub potestate diaboli.

Major est certa & liquet ex probationibus
precedentis argumenti: Omnes enim homines
modo vulgari concepti & nati habent peccatum.
Minor quoque patet. 1. Quia (ut modo dictum
& probatum est) Messias est sine peccato. 2. Quia
est victor & conculcator Diaboli. Gen. 3. v. 15.

Unde porro sic argumentamur:

Quicumque modo vulgari & naturali neque
concipitur, neque nascitur, is sine patre in vir-
gine concipitur & ex ea nascitur.

Atqui Messias modo vulgari neque concipi-
tur, neque nascitur.

Ergo Messias sine patre in virgine concipitur
& ex ea nascitur.

Major patet ex probatione Syllogismi primi.
Quia nemo sine matre concipi & conceptus in
lucem edi potest. Mater autem quæ virum non
cognovit, licet mater sit, virgo tamen ut sit, ne-
cesse est. Minor est syllogismo probata.

Et mulierem aliquando sine suscepto semine
& peccato, parituram filium, intelligitur ex
præcepto D E I, quod habetur Levit. 12. vers. 2.
quod non ἀπλῶς & simpliciter sed conditiona-
liter datum est; nempe: Mulier si susceperit
semen, & pepererit masculum, & immunda erit.
Cum igitur naturaliter nulla mulier sine susce-
pto semine parere possit, tacite asseritur & dici-
tur, fore ut aliquando supernaturaliter sine su-
scepto virili semine, sineq; peccato pariat mascu-
lum,

um, illamq; legi huic non includi. Aliàs enim conditio illa legi addita frustra fuisset. Illa autem mulier alia non futura erat, nisi mater Messie. Vide Galat. lib. 7. cap. 14.

Idem quoque conijci potest ex cap. 3. v. 15. Genes. ubi Messias vocatur Mulieris non viri semen, quando ibi Jehova satis perspicuis verbis oppositionem inter serpentem ipsum & inter semen tantum mulieris instituit; contra communem aliàs Scripturæ consuetudinem, quæ posteros non semen matrum, sed patrum nuncupare solet, ut semen Abrabæ, semen Davidis &c.

Atque ista sunt argumenta externa, quibus probare voluimus, Esaiam in allegato loco, cap. 7. loqui de Matre Messie, testariq; eam virginem esse debere. Sequuntur nunc interna. Quorum primum desumitur ex his Prophetæ verbis:

וְיֵתֵן יְהוָה אֲתָנִי הוּא לִכְּמִי **I**deo dabit Dominus ipse vobis signum, portentum, miraculum. Unde sic argumentamur:

Quem partum & filium Deus dat ipse, adeoq; immediate, ut signum sive miraculum, hoc est, miraculosè, ille non concipitur & nascitur modo consueto, sed ut sine muliere mulierem faciebat Deus in primâ creatione; sic sine mare facit masculum.

Atqui juxta Prophetiæ verba Deus hic dat partum & filium ipse miraculosè.

Ergo filius hic non concipitur & nascitur modo consueto, &c.

Alterum fundatur in voce עַלְמָה quæ tantum virginem significat: ut illud primum arguit Etymologia. Derivatur enim à radice עָלַם quod est occultavit 2. Paral. 9. v. 2. & non fuit absconditum. נִעְלַם verbum à Salomone. Levit. 4. v. 14. וְנִעְלַם & latuerat verbum ab oculis congregationis. Immo ipse David Kimchi in lib. Radic. id concedit & palam fateatur. Unde, notante Hieronymo in Comment. super Esaiam, apud Hebræos עַלְמָה verbum ambiguum est, & modo dicitur adolescentula, modo abscondita, id est, ἀπόκρυφον. Quare in Psalmorum titulo, ubi in Hebræo positum est עַלְמוֹת ceteri interpretes transtulerunt, pro adolescentia, quod LXX. interpretati sunt pro absconditis. & in Genes. c. 24. ubi Rebecca dicitur נַעֲמָה legimus, Aquilam non adolescentulam nec puellam, sed absconditam transtulisse.

Ex his & similibus tandem rectè concludere videtur Hieronymus: Alma verbum Hebræum nō solum puellam vel virginē, sed cum ἡσυχία virginem absconditam dici & secretam, quæ nunquam virorum patuerit aspectibus, sed magna parentum diligentia custodita fuerit. Quomodo intelligitur, verbum illud, virginem illibatam & puram, hoc est, propriè sic dictam, signi-

significare: Quandoquidem mos erat apud antiquos receptus, ut virgines domi asservarentur, & quàm diligentissimè custodirentur: Videatur 1. 2. Maccab. cap. 3. v. 19.

Quod porro confirmat Hieronymus de linguâ Punica (quæ de Hebræorum fontibus manare dicitur, vel, ut vult Josephus Scaliger probatq; multis argumentis & documentis, Hebraica est,) in quâ propriè Virgo Alma appellatur.

Unde etiam LXX. interpretes Græci reddiderunt hoc loco apud Esaiam παρθένον, ut etiam sic allegetur Matth. 1. v. 23 Ἰδοὺ ἡ παρθένη & ὄντας ἐξ ἑαυτῆς τέξεται υἱόν.

Porro à perpetuo usu hujus vocis sic argumentamur:

Vbicunq; reperitur vox Hebræa עַלְמָה ibi significat puram virginem:

Atqui in Prophetia allegatâ reperitur עַלְמָה Ergo ibi significat puram virginem: & per consequens reverâ dicit Propheta, hoc datum Dominum signum, quod pura virgo sine consuetudine Viri concipere & parere debeat filium.

Major probatur: 1. Quia vocabulum hoc tantum septies in universa scripturâ usurpatur. 1. Genes. 24. v. 43. Ecce ego stans super fontem aquæ, & erit עַלְמָה puella egrediens ad hauriendum. 2. Exod. 2. v. 8.

Et dixit ei filia Pharaon, vade: & ivit **העלמה** puella. 3. Psal. 68, 26: Pervenerunt cantores post psallentes in medio **עלמות** puellarum. 4. Prov. 30. v. 19 Et viam viri **בעלמה**. 5. Cant. Cantic. c. i. v. 3. Ideo **עלמות** adolescentulæ dilexerunt te 6. Ibid. c. 6, 7. Sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adolescentularum **ועלמות** non est numerus, & Esaia 7. v. 24. qui locus à nobis allegatus est: Omnibus autem in locis istis virginem significat.

Deinde extra controversiam esse videtur, masculinum **עלם** nuppiam de marito usurpatum reperiri, sed ubiq; de vitæ conjugalis experte legi, ut 1. Samuel. 16. v. 56. Interrogatus cujus filius sit hic. **העלם** adolescens, Videatur etiam cap. 20. v. 22. ubi etiam **עלם** dicitur is, quem Jonathas secum sumserat, qui paulò ante **נער** dictus fuerat.

Verum Judæi negant majorem cum allegatis rationibus, constanter asserentes, utrumq; nomen tam masculinum quam femininum sicut **נער** & **נערה** ætatis tantum esse, non status. Quocirca concedunt illud quidem **עלמה** Gen. 24. v. 23. Exo. 2. v. 8. Cant. 1. v. 3. & 6. v. 6. Psal. 68. v. 26. Virginem significare: id verò negant fieri Proverb. 30. v. 19. & Esaia 7. v. 14.

Quod attinet locum Esaia, ex eo nihil probare

ire possunt, cum de eo quærat^{ur} an ibi עלמָה
 virginem significet necne. Quocirca si ex alio
 loco non probaverint Iudæi, verbū istud Hebræ-
 m non status sed ætatis duntaxat esse, manebit
 innotata conclusio nostra: Illud in allegato Esaie
 loco non tantum ætatem, sed etiam statum, ve-
 amq; virginem significare. Nam longe verissi-
 mum esse putamus, quod mōnet Galatinus lib.
 .c.15. tria apud Hebræos esse vocabula, idē ferē
 significantia עלמָה & בתולה & נערה
 Et amen ita distingui, ut נערה solum, ætatis
 respectum habens, adolescentulam significet, tã
 virginem, quam corruptam: בתולה verò ad
 virginitatem duntaxat respectum habens, vir-
 ginem significet, sive adolescentula sive vetula
 sit, עלמָה tandem ad utrumq; respectum, ha-
 bens, ad adolescentiam nimirum & virginita-
 tem, ut adolescentulam & virginem designet.
 Quocirca mulier sive juvencula sit, sive anno-
 sa, quam diu virgo est בתולה appellari potest,
 quam diu verò juvencula est, sive virgo, sive
 corrupta sit נערה dicitur, עלמָה verò nulla
 vocari potest, nisi & adolescentula sit & virgo
 intacta. Atq; id necessario concedendum vide-
 tur, cum aliàs nulla detur vox Hebræa, que
 castam & intactam, adeoq; planè virginem
 significaret: cum Rabbi Salomon in Genes. 24.
 affirmet בתולה quoque corruptam significare
 posse.

Sed

*Sed audiamus exceptiones Judæorum
Prima est.*

*Qui natus est post Achaz ultra annos quin-
gentos, illius conceptio ex virgine non
potest esse signum liberationis illius Re-
gis Achaz à duobus regibus, qui contra e-
um venerant.*

*Atqui Christus, quem pro Messia agnoscunt
Christiani, post Achaz ultra quingentos
annos, vel, ut alij volunt, septingentos
annos natus est.*

*Ergo Christi conceptio ex virgine non pot-
uit esse signum liberationis illius Regis
Achaz.*

*Concedere initio possumus totum argu-
mentum. Messie enim nativitas illius liberatio-
nis signum esse non debuit,*

*Verum excipiunt Judæi Prophetam de
nullo alio signo loqui, quam de signo liberatio-
nis dicti Regis Achaz, id quod contextus suffi-
cienter docere & demonstrare videtur.*

*Respondemus: Tantum abest, ut Con-
textus Prophetæ hoc evincat, ut potius contra-
rium luculentissimè probet, nempe signum hoc
non Achazo, sed domui David, quæ duratura
erat, usque ad nativitatem Messie nostri, dan-
dum esse: Regnante enim in Judæa Ahabo, du-
obus regibus potentissimis, Syriæ nimirum &
Israel, Hierosolymam copioso exercitu cingen-
tibus*

bus, ut legitur Esa. 7. & 2. Reg. 16. misit Dominus Deus Prophetam ad Regem Achazum, ut ipsum moneret, ne regum istorum exercitum metueret. Ipse verò, quia Idololatra erat, verbis Prophetæ credere noluit. Quocirca, quo ipsi Prophetæ veritatem sui vaticinijs probaret, seq̃ à Deo verò missum esse demonstraret, jussit ut peteret à Deo aliquod suæ liberationis signum & miraculum, sive ex inferni profundo per alicujus mortui resurrectionem, sive de Cælo per Solis stationem, sicut tempore Josuæ factum erat. Sed tale quid petere recusat hic prophanus & impius Rex, prætendens, se nolle tentare Deum suum. Esaias verò optimè sciens excusationem istam ex animo hypocritico & verum Deum contemnente profluere, adeoq̃ simulatam & minimè seriam esse, ipsum indignum imposteriorum judicavit, proindeq̃ se convertit ad Domum David, illiq̃ signum promittit à Domino inquit : Audite ergo domus David : Nunquid parum est vobis vexare homines, quod vexetis etiam Deum vestrum ? Propter hoc dabit Dominus ipse signum : Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabit ipsa nomen ejus Emmanuel.

Inquis : Responsionem istam nihil ad rem facere, neq̃ solvere argumentum. Nam ponamus, datum esse signum illud domui David, Quomodo

Quomodo autem id potuit esse *nativitas Christi* ex virgine, quippe quæ post tot sæcula facta fuit? Manet igitur eadem, quæ prior difficultas.

Verum difficultas illa nulla est, quippe quæ unicâ hac distinctione tollitur, quâ distinguuntur inter signa *ᾠγγωσικὰ* prænuntiativa, & *ἀναμνησικὰ* rememorativa.

Illa *ᾠγγωσικὰ* antecedere debent, sunt enim signa futuri eventus: unde etiam à nonnullis *ᾠγγυσμὲνα*, antecedentia dicta sunt. Cuiusmodi fuit vellus Gedeoni signum futuræ victoriæ datum. Iud. 6. Illa verò rememorativa sequi debent id, cuius signa, constituuntur. Sunt enim respectu præteriti, unde alius *ἐπομύνα*, consequentia appellata sunt, cuiusmodi fuit illud, quod Moysi Dominus dedit Exod. 3. Hoc erit tibi signum, quod miserim te, cum eduixeris populum meum de Ægypto, immolabis super montem istum, gratias scilicet agens mihi de missione hac. Item illud Ezechie datum de liberatione à Senacherib Esaiæ 37. v. 30. Hoc erit signum, comedet hoc anno, quæ sponte nascuntur, & anno secundo quæ repullulant, tertio demum anno seminare & metite. Et hoc igitur signum de Virginis conceptu & partu fuit *ἀναμνησικόν* rememorativum non *ᾠγγωσικόν*. Nec obstat, inquit Galatinus d. l. magna distantia temporis, cum ita signum rememorativum in magna distantia præteritum respiciat

respiciat, sicut & prognosticum futurum; decet
certò signum hoc in magna distantia dari,
ut Achaz, qui verbo Dei incredulus fuit ita si-
gnum illud à seipso longinquum haberet, sicut
nec ipse mente credebat. Illi tamen qui ab eo
descensuri erant, tandem illud videre debe-
bant. Ideo signum non ei, sed dnmui David da-
tum fuit.

Cæterum Judæi negantes עַלְמָה perpetuo
virginem significare valde se oblectant, &
gloriantur in loco Prov. 30. v. 16. Quandoqui-
dem concedunt in omnibus supra allegatis locis
verbum illud Hebræum virginem significare
exceptis hisce duobus Prov. 30. v. 19. & Es. 7, 14.

Verum, ut monuimus, hoc nihil probare pos-
sunt, siquidem ipse est de quo controversatur:
nisi velint absurde idem per idem probare. Ex
illo ejusmodi nectunt argumentum:

In quo sacræ Scripturæ loco verbum עַלְמָה
additur viro, textusq; sive versus immediatè
subsequens agit de adultera, in eo non potest
significare puram virginem, sed adulteram.

Atqui versu allegato Proverb. 30. verbum
עַלְמָה additur viro contextusq; sive versus im-
mediatè subsequens agit de adultera.

Ergo ibi non puram virginem sed adulteram
& scortum significat:

Respondemus hoc argumentum non simplex
sed duplex esse, constans duplici medio Quorum
alterum sumitur ex versu 19. & alterum ex 20.

Versus

Versus decimus nonus conjunctus cum præcedente hujus est sententia. Tria sunt abscondita à me, imò quatuor ignoro. Vestigium aquilæ in Cœlo, Vestigium serpentis super petram, vestigium navis in corde maris, & vestigium viri בעלמה.

Ubi recentiores Judei illud בעלמה vertunt in adultera, in scorto. Verùm primum demonstrent ex aliquo S. Scripturae loco, vel ex Lexicographo quodam vel alio auctore Hebræo בעלמה inter alia scortum quoque, sive adulteram significare. Nugæ sunt. Non possunt; planè ἀδωανάτων est.

Deinde posito, Salomonem in allegatis verbis de scorto & adultera agere, loqueretur nihilominus de ejusmodi scorto, quod sese pro virgine, pro בעלמה gereret, nemoque sciret, eam scortum esse, sed quilibet eam pro virgine haberet. Nihil, inquit Lutherus, lucrarentur Iudei nisi hoc, quod nomen בעלמה talem ibi juvenculam significet, quam omnes pro virgine habeant, quæque virgineum scortum atque nomen gerat, seseque pro virgine venditet, licet scortum sit. Qui profectò abusus nominis significationem ejus propriam ac genuinam neque quam etiam eo ipso in loco tollet, ut omnes sancte mente præditi facile intelligent.

Verum

Verum enim verò Salomonem ibi de scorto agere, Judei sine contradictione & propria confusione asserere nequeunt; cum vetustissimus Hebraeus Rabbenu Haccadosch in libro cui נִיִּין 173 Gale raziia, id est Revelator arcanorum inscribitur, hodie verò apud Iudeos non reperitur, totum illum versum decimum nonum de Messia in virgine concipiendo exponat; mulierem verò adulteram, cuius sit mentio in subsequenti vigesimo versu de apostatrice Judæorum Synagoga interpretetur, Vide Gal. l. 7. cap. 15. mihi pag. 421. C. D. E. F.

Sed si fatendum quod res est, agit ibi Rex Salomon de viro insidiante pudicitie Alme sive virginis. Qui ad decipiendum mulieres & cum primis formosas virgines varias technas modosq; & vias planè investigabiles adhibere solet, ut videre est in historia Susannæ, quam duo senes concupiscunt, & tandem lavantem invadunt, Daniel 13. Certum ergo est, rationem potiundi scorto inventu baud occultam aut difficilem esse; sed rationem potiundi honesta ac casta virgine, quæ adhuc sub parentum custodia domi continetur ac rarò in publicum ac conspectum hominum prodit.

Porro cum Dn. Helvico meritò quærimus à Judæis, quæ sit consequentia: Vir amore puellæ sive Alme virginis, libidinosè exar-

dens ei insidiatur: Ergo Alma est adultera & scortum. Fuitne propterea adultera Susanna quia duo illi nequam Iudices ac senes formae ejus egregia excitati, proindeq; amore vulnerati ipsi insidias struebant? Sanè nemo sanae mentis illud affirmabit. Quocirca neque hic aliqua consequentiae erit necessitas. Imò contrarium potius sequitur. Vir insidiatur Alma, Ergo absque dubio virgo est. Virgines enim ejusmodi insidiis magis obnoxiae sunt, quam maritatae, & scorta. Tamdiu igitur virgo, etiam libidine viri tentata, virgo est, manetq; quamdiu pudicitiam suam custodit: si vero se decipi patiatur, pudicitiamq; perdat, amplius virgo non est, sed virgo fuit. Atque haec ad primum medium argumenti.

Ad alterum, versu vigesimo contentum, rectè & eruditè respondet Dn. Helvicius, nempe procedere versum illum, ex argumento pariam, describereq; mulierem fornicatricem: ut ita versus ille vigesimus, nihil pertineat ad verbum **וְהָיָה** præcedente versu contentum, cum hic ejus sit sensus. Eandem esse rationem mulieris adulterae ad juvenem, quae sit viri adulteri insidiatoris ad virginem: nempe aequè difficile esse, vias, modos & consilia omniaq; gestae ejusmodi Meretricis deprehendere aut explorare, ut testatur historia de Potipharis uxore adultera, insidiante casto Josepho Gen, 39.

Vel

Vel cum alijs dicendum esse statuimus, versum 20. (Ita vita scortantis : comedit, deinde abstergit os suum : tum dicit, non sum operata iniquitatem) planè novam & à superiore diversam continere sententiam, neq; cum illo coherere, Quemadmodum negari non potest, quod toto illo capite sententie variae ac prorsus diversae ac disparatae, sint congestae.

Atque sic manet immòtum, quod concludebamus ex Etymologia in præcedentibus, nempe vocem הַעֲלֵמָה apud Hebræos significare adolescentulam ab aspectibus hominum absconditam, celatam & occultam, atque sic omnino inactam, de cuius pudicitia atque integritate nullum sit dubium, maxime cum ei præponitur litera ה, quæ, ut rectè monet Galatinus, dictionem determinatè significare facit. Nam notatu dignum est, quod in tota sacra Scriptura dictio hæc, הַעֲלֵמָה nempe articulativè cum litera ה scripta tantum ter reperiatur, & semper de virgine usurpetur. Primum quidem Genes. 24.v. 43. ubi de Rebecca dicitur הַעֲלֵמָה Haalma, quæ sanè virgo erat, cum expressè ibidem testetur Scriptura, Virum eam non cognovisse. Deinde Exod. 2.v. 8. de Maria sore Mosi ita scribitur. Et perrexit sive præivit הַעֲלֵמָה Haalma, & vocavit matrem ipsius infantis.

Et illa tunc temporis fuit adolescentula & virgo. Et tandem hoc loco Es. 7. Quia igitur priores duæ, quibus tribuitur הָעַלְמָה fuerunt virginēs, quis dubitabit verbum hoc eodem modo ab Esaia usurpatum in ejus Prophetia virginem puram denotare, cum demonstrare ex alio loco Judæi non possint, quod הָעַלְמָה de maritalitate usurpetur? Accedit & hoc, quod (ut ait Rabbi Salomo) signum istud in liberationem civitatis ab Esaia datum valde miraculosum esse debebat: verum adolescentulam à viro (atque sic cum virginitatis privatione) concipere & parere filium, nullum est miraculum, cum id naturaliter fiat, adeoque quotidie contingat. Concedant ergo Judæi, velint nolint, signum à Prophetâ datum esse nullum aliud, quam quod præternaturæ morem solo Dei miraculo virgo conceptura & filium paritura esset.

Quia igitur (concludit Galatinus) mulier, quæ Dei filium conceptura ac paritura erat, & puella sive juvencula, & virgo omnino intacta esse debebat, Idcirco Esaias, ut utrumque insinuaret, dixit: Ecce הָעַלְמָה quod utrumque significat & non dixit, Ecce בְּתוּלָה quod unum tantummodo designat.

Taceo quod בְּתוּלָה etiamsi virginem notet, non tamen omnino intactam significat, ut supra quoque monuimus, id quod R. Salomo aperte

apertè ostendit super illud Gen. 24. ubi dicitur
 וְהָיָה כִּי יִבְרָא אֶת הַיָּדָא *id est*, Virgo erat, & vir non co-
 gnoverat eam. Volens enim reddere rationem
 propter quam voci, וְהָיָה כִּי יִבְרָא *adjiciatur*: Et
 vir non cognoverat eam, sic inquit: Virgo erat
 & vir non cognoverat eam, scilicet, per viam
 intactam. Quoniam filiae gentium custodie-
 bant quidem corpus suum, in loco virginittatis,
 prostitutebant autem illud in alio loco. Patet ex
 hoc ipsam mundam fuisse in toto; hoc est, omni-
 nò incognitam & intactam.

Ex quibus manifestissimum est, quod
 וְהָיָה כִּי יִבְרָא non significet Virginem omnino in-
 tactam & incognitam viro, cum possit esse con-
 tra naturam corrupta atq; viris cognita. Quid?
 quod Joelis cap. 1. vers. 8. וְהָיָה כִּי יִבְרָא expresse
 maritus tribuatur. Conferatur Drusius de qua-
 sitis Epist. 21. Idem verò nunquam de וְהָיָה כִּי יִבְרָא
 probabitur, quippe quæ vox ubique intactam
 virisq; penitus incognitam significat.

Sed, inquis, argumentum ab הָא *demon-*
strativo sumtum pro se allegant Judei, quando
 talem elenchum nobis objiciunt: Omne הָא *demon-*
strativum vel significat emphaticè aliquid,
de quo prius facta fuit mentio; vel omnino ali-
quid novum.

Atqui hic habetur ¶ demonstrativum. Ergo alterutrum significat. Si verò mater Messia hic intelligi debeat, tum non potest significare id, quod prius erat factum. Quandoquidem illa tum temporis nondum fuit. Deinde notum quid de illa significare non potuit. Quomodo enim Judei sciverint, matrem Messiae fore virginem.

Verum salva res est. Vel enim respondere possumus cum Galatino, omnino denotari illam demonstrationem emphatici aliquid, cujus antea facta fuerat mentio. Nam ex sententiæ vetustissimorum Rabbiorum Salomo Prover. 30. cap. longè ante Esaiam de Virginitate ista sub nomine מלך mentionem fecerat. Vide Galat. d. l. mih. pag. 421. A. B. Vel dicere cum Dn. Helvico; demonstrativum ¶ peculiarem δεικτικὴν importare in denotandam certam aliquam muliere virgine; unde & particulam Ecce non temerè additam esse: ac deinde magnificentiam promissionis docere, non de vulgari aliqua re, sed de tali, cujus omnium interesset. Deinde non etiam Iudeis ignotus erat adventus Messiae peculiaris: Quippe qui optime sciebant; magnificas Prophetarum promissiones ad Regem Messiam pertinere: & in specie promissio de Nativitate Messiae non semel in Veteri Testamēto facta fuit; sed sæpius repetita, & subinde clariùs atque clariùs proposita, ut 1. Genes. cap. 3. vers. 15. ubi statim in Paradiso semen mu-

lieris

lieris, & non viri, promittitur. Idemq; postea Levitic. 12, vers. 3. innuitur, & (ut modo diximus ex sententiâ illius Rabbenu Haccadosch) à Salomone quoque adumbratur. Tandem verò ab Esaia satis clavis & perspicuis verbis voce עַלְמָה declaratur.

Verum ut adhuc in suâ perversâ opinione persistant Judei, aliud querunt κενσ Φύγετον, prætendentes, non loqui Esaia de matre Messia, sed de uxore suâ: idq; probant ex cap. 8. v. 3. ubi dicitur: Accessi autem ad Prophetissam, quæ concepit, & peperit filium.

Sed nugæ hæ à nonnullis sic refelluntur:

1. Fœmina, de qua hic loquitur Propbeta, dicitur juvencula. Atqui uxor Esaie tum non erat juvencula. Habebat enim tum temporis filium, qui posset esse patris Collega, Esa. 7, vers. 3. Deinde bujus Almæ, de quâ loquitur Propbeta, filius est Dominus terræ Esa. 8. v. 8. Qui potest irrita facere consilia hostilium populorum, quamvis longè absentium, & dissipare machinas bellicas eorum v. 10. Unde etiam denominatur Velox prædator, & festinus triumphator v. 3. Verum Esaia filius non fuit Dominus terræ &c. Ergo non de filio suo, neque de suâ uxore loquitur Propbeta. Ut enim ista nullo modo Esaia filio tribui queunt, sic neq; de ullo alio quàm Messiâ verè dici possunt.

Tertio videtur est, caput nonum coherere cum capite octavo. Unde sic argumentamur: De quo agit caput nonum, de eodem quoque agit caput octavum: Atqui caput nonum agit de Messia: Ergo etiam caput octavum de Messia agit. Majorem non negant Judæi. Minorem si inficientur, convinci possunt, ex autentico suo Thargum & aliis veterum Hebræorum testimoniis: Item ex versu 6. & 7. Parvulus natus est nobis: filius datus est nobis, & fuit principatus super humerum ejus: & vocabit nomen ejus ADMIRABILIS, DEUS FORTIS, PATER ÆTERNITATIS, PRINCEPS PACIS. Ad multiplicandum principatum & pacis non erit finis, super solium David & super regnum ejus, &c. Quæ sanè verba & Epitheta neque de Hiskia, neque de ullo alio $\Psi\iota\lambda\omega\ \alpha\upsilon\theta\epsilon\acute{\omega}\pi\omega$ intelligi possunt. Porro in Hebræo est נְבִיא illam prophetissam. Nempè cujus supra cap. 7 facta erit mentio. Atqui ibi nulla facta est mentio uxoris Esaie, sed tantum illius Alme. Quocirca cum jam constet, hanc prophetissam esse matrem Messie: certum utique erit, Almam istam cap. 7. matrem Messie esse, & non Prophetæ uxorem. Quarto, Filius hujus Alme est Emmanuel hoc est nobiscum Deus. Atqui filius Esaie non est Emmanuel: Ergo filius Esaie non est filius hujus Alme, & per consequens

quens per *Almam* non significatur uxor *Esaie*: sed mater *Messiae*, qui verus est noster *Emmanuel*.

Sic ex nonnullorum opinione disputamus: alias concedentes, quod per *Propbetissam* cap. 8. *Esa*: uxor *Esaie* intelligatur: totaq; historia alia sit ab ea, quæ habetur cap. 7. ut infra pluribus demonstrabitur.

Verum putant *Judæi*, tantum abesse, ut argumentum hoc pro *Messia* nostro concludat; ut potius eum verum *Messiam* esse neget, Sic ergo argumentantur.

Hujus *Almæ* filius dicitur *Immanuel*.

Vester *Messias* non dicitur *Immanuel*, sed *Jesus*. Ergo *Messias* vester non est filius hujus *Almæ*.

Verum salva res est; obcæcati *Judæi* scripturam nesciunt. Quare nihil aliud de *Messia*, quam ejusmodi ineptias, futilitates & blasphemias proferre sciunt. Certè non unum, sed plurima tribuit scriptura *Messia* nomina, quæ tamen non sunt omnia ejusdem rationis. Supra enim diximus, quod alia sint *Naturæ*, alia *impositionis*; quibus hic addi possunt nomina *Officij*. *Immanuel* est *naturæ* nomen, quod cum *impositionis* nomine *Jesus*, non pugnat sed optime consentit, uti ex illis, quæ supra de utroq; nomine monuimus, sufficienter apparet: & in nomine *Jesu* summam omnia reliqua nomina sive sint *naturæ*, sive *officij* includuntur.

CAPUT XLIV.

De loco Nativitatis Messiaë.

Progredimur nunc ad Circumstantiam Loci, qui est duplex Nativitatis & Educationis, conversationisque.

De loco Nativitatis *vaticinatur Micheas c. 5, 2.* Tu autem Bethlehem Ephrata, parvula es ut sis in millibus Iuda: ex te tamen mihi egredietur, ut sit dominator in Israel, & egressus ejus ab initio à diebus seculi.

Messiaë igitur patria debebat esse Bethlehem Ephrata. Quandoquidem Prophetiam illam de nullo alio loqui, quàm Messia, negare non possunt Judæi: cum Targum Rabbi Ionathæ verba illa (ex te mihi egredietur, qui sit dominator) ita Chaldaicè exponit מֶלֶךְ קָדְמִי יֵצֵא מִיְּפֹק מִשִּׁיחָא i. e. Ex te, coram me vel parte mea egredietur Messias. Accedit etiam glossa Rabbi Salomonis, quæ simili modo prophetiam hanc de Messia explicat, vid. supra cap. 28. in fine.

Adde & hoc, quod Matth. 2. Rex Herodes, coactò Sacerdotum & Scribarum Concilio, hanc eis questionem ex sacris literis decidendam proponit: Vbinam Rex Iudæorum Messias nasceretur? Ubi responsum Synodi hoc datur: Messiam nasci debere in Bethlehem: idq; sacrarum literum testimonio cōfirmatur, hoc ipso nimirum Propheta Michææ vaticinio.

Certum igitur est, etiam Judæorum testimonio, prophetiam allegatam de Messia loqui, ejusque patriam & nativitatis locum designare, ac constituere Bethlehem. Natum autem ibi esse Messiam nostrum itidem constat ex allegato secundo Matthæi ut & Lucæ 2.

CAPUT XLV.

De loco Educationis & Conversationis.

Educationis & Conversationis locus debuit esse Galilæa, Regio tribuum Naphthali & Zabulon & juxta mare: ubi lucem Evangelij accendere debuit. Sic enim vaticinatur Esaias c. 9, 1. Quia non erit ei obscuratio secundum angustiam, quæ fuit in tempore primo ab eo qui alleviare fecit terram Zabulon & terram Naphthali: & ultimo ab eo qui aggravari fecit, via maris trans Jarden, Gelil gentium.

Unde etiam Nazareni nomē accepit; primum in lege de Nazarenis Num. 6. Quibus Ceremoniis oportebat illos votum suum complere. Ordinatio illa Levitica quædam erat figura & typus Christi, qui summum votum de redimendo humano genere Patri suo cœlesti fecit ac præstitit, & ad illud per Sacrosanctæ Trinitatis decretum peculiariter erat præordinatus, ut Petrus loquitur, ac segregatus. Deinde in Samson, peculiari etiam typo Messia, de quo Iud. 13, 5. ita scribitur: Quia ecce prægnans eris pariesque filiū, & novacula nō ascendet supra caput ejus, quia Nazareus Dei erit puer ab utero

Et tandem in directo, vaticinio de Messia, Esa. 11.1. Egredietur virga de semine Isai, & Nazaræus (nempe juxta textum Hebræum, נִזְרָא) de radice ejus crescet: Ibi ad Nomen hoc loci manifestè alluditur.

Jam vero negari non potest, Messiam nostrum educatum esse in Galilæa, in regione tribuum Naphthali & Zabulon, juxta mare Tyberiadis versatum esse, lucemque Evangelij ibi manifestasse. Matth. 4, 15. ut & Nazarethum eum appellatum esse. Nam Matth. 2.7. ult. expressè dicitur: Cum in partes Galilææ venisset, habitavit in urbe, quæ dicitur Nazareth, ut impleretur, quod dictum est per Prophetas, quod Nazareus vocandus esset. Quo Evangelista absq. dubio respexit, ad loca jam ex V.T. allegata, cum primis vero ad verba ex Num. 6. allegata: quippe quæ citare videtur sub typi ratione, eaq. à typo ad ἀντίτυπον traducere, eodem planè modo, ut Evangelista Joh c. 19. verba, quæ de ritu agni paschalis loquuntur (os non comminuetis ex eo) ad Christum retulit, à typo scilicet ad antitypum ea transferendo. Ut enim (sunt verba D. Hunnij supra allegatum locum Matth.) in citatione Johannis innuitur, agnum paschalem typum fuisse Christi, Sic Matthæus sua allegatione similiter declarat, & Samsonem fuisse typum Christi. Etenim ut Samson divinitus est

est excitatus ad asserendum Hebræos ex potestate Philistæorum, cumque illi putarent se in suis eum habere manibus, ipse portas civitatis una eum postibus & sera humeris suis impositas in supremum verticem montis, qui Hebron respicit, gestat, atq; sic captivitatem captivam ducit, & cum de ipso videretur actum, morte sua Philistæos vincit ac superat: Sic Christus est Simson ille mysticus, qui liberaturus erat Israel ab omnibus hostibus, à Satana, peccato, morte & damnatione, ipsamq; captivam ducturus captivitatem, adeoq; morte sua superaturus hostes generis humani. Ut ita etiam hæc circumstantia exactissimè quadret in nostrum Messiam: adeo ut etiamnum hodiè à Judæis Nozri appellitetur.

CAPUT XLVI.

De προδρομῶ & Præcur-
sore Messia.

Sequuntur nunc Antecedentia, nempe quod Messias προδρομῶν seu præcursores habere debuit similem Prophetæ Eliæ, qui ipsi advenienti viam præpararet predicando in deserto, ut hac de re extat vaticinium, Esa. 40. 3. Vox clamantis in deserto, repurgate viam Jehovæ, rectam facite in solitudine viam Dei nostri

nostri. *Et aliud Malach. 3, 1.* Ecce ego mitto legatum meum, & verret viam ante faciem meam, & statim veniet ad templum suum dominator, quem vos quæritis & legatus faderis, quem vos optatis, ecce venit dicit Jehova exercituum &c.

Vaticinia hæc de Messia loqui non tantum concedunt Judæi, verum etiã exinde colligunt, ante Messiam venturum esse Heliam ad convertendum Judæos pertinaces.

Illud, nempe Judæos concedere vaticinia ista de Messia loqui, per Rabbi Mosén Maimonis filium liquido ostendi testatur Galatinus l. 3. 12. p. 137. D. nempe qui in לכור מלכי Hilchoth Melachim b. e. in sententiis Regum ita ait: In diebus regis Messie per Spiritum sanctum, qui super eum requiescet, genealogizabitur Israel per os ejus sicut dictum est Malach. 3. c. Ecce mitto angelum meum & parabit viam faciei meæ, h. e. Messie. Nam per faciem Dei intelligendum esse Messiam affirmat & testatur Rabbi Moses Hadarsan rursus allegante Galatino l. d. super illud Genes. 22. In die tertio levavit Abraham oculos suos: cum sic ait: Hoc est, quod scriptum est, Hoseæ 6. Vivificabit nos post duos dies, & vivemus ante faciem ejus, & scimus, ut sequamur ad cognoscendum Deum. Postea subdit: vivificabit nos post duos dies, & vivemus

vivemus ante faciem ejus, quæ est Rex Messias: sicut dictum est Psal. 80. Domine Deus exercituum converte nos, & ostende nobis faciem tuam, id est Messiam tuum, & salvabimur, Et hoc est, in die tertio vivificabit nos. *Hæc traditio. Plura vide apud ipsum Galatinum.*

Hoc nempe juxta opinionem & fidem Judæorum, quam confirmant ex eodem Malachia cap. ult. v. 5. ante Christum venire debere aliquem Heliam, inde est manifestum: I. Quod Judæi miserunt Hierosolymis Sacerdotes & Levitas ad Johannem Baptistam, qui inter cetera interrogabant ipsum: An esset Helias? Job, 1. II. Deinde quod inter alias opiniones, quas populus Judaicus fovebat de Christo, hæc, ipsum esse Heliam, non erat postrema, Matth. 16. III. Quod Scribæ & Pharisei, ut persuaderent populo Christum Messiam non esse; prætendebant tanquam signum infallibile, Eliam nondum venisse Matth. 16. Marc. 8. IV. Quod adhuc hodie Judæi, quando in Synagogis pueros circumcidunt, duas præparant sedes, alteram pro Helia, quem venire, & dum puer circumciditur, adesse credunt: Alteram verò pro eo, qui actum circumcisionis exercet. Quam consuetudinem ex fermento Majorum quasi per manus traditam habent & mordicus defendunt ac retinent.

Quia

Quia igitur utrumq; affirmant Judæi nempe allegata vaticinia de Messia loqui ipsumque præcursores habere debere; utiq; negare non possunt, illa ipsa vaticinia in Christo Jesu, Domino nostro, impleta esse: quippe qui talem præcursores, nempe Johannem Baptistam, habuit, qualis in allegatis Prophetis describitur. Hic enim ante Christi adventum missus est, ad viam præparandam, ad pœnitentiam excitandam, ad regni Dei receptionem disponendam. Hic propter vitæ suæ perfectionem magis Angelus quam Homo dici meruit: de quo Redemptor noster Jesus Christus Matth. 11, 9. loquens ad turbam Judaicam, inquit; Sed quid existis ut videatis? Prophetam? Eliam dico vobis & amplius quàm Prophetam v. 10. Iste est enim de quo scriptum est: Ecce ego mitto nuncium meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam coram te, &c. Ubi sanè à Christo major prædicatur Johannes cæteris Prophetis, nempe officij sui ratione. Cum enim omnes Prophetæ in venturum Messiam respexerint, ejusq; diem, lætæ sæpius ac multis gemitibus desideratum; corporalibus tamen oculis non viderint: Johannes contra Messiam non tantum videt exhibitum, sed insuper a munus hoc ex universo genere humano peculiariter electus est, ut quem illi cœminus prænuciarunt, ipse cominus indice digito commo-

straret. Imo tanta excellit dignitate & eminentia, ut ceteri Prophetae ante aliquot secula de illo vaticinati sint. Vide D. Hunnium sup. c. 11. Matth.

Hanc Johannis Baptistae excellentiam volentes nolentes agnoscere coguntur Judaei: Quandoquidem ipse Iosephus Historicus & Iosippus Judaeus eum magnoperè commendat, ejusq; Baptismi honorificam mentionem facit, l. 18. c. 7.

CAPUT XLVII.

De Miraculis Messiae.

Progrediamur nunc ad Circumstantia & Adjacentia Adventus Messiae: quorum praecipuè Tria recenseri queunt. 1. Miracula, 2. Abrogatio Leviticarum Ceremoniarum. 3. Cessatio Idololatriæ Ethnicæ & oraculorum.

De Miraculis, quæ in adventu Messiae provenire debebant, vaticinatur Haggæus: Adhuc modicum, & movebo, non solum terram, sed & coelum, Et Psal. 89. v. 6. Confitebuntur cœli mirabilia tua Domine, nempe mirabile mysterium Incarnationis & Nativitate,

eis, & passionis, & mortis & resurrectionis. Quæ etiam omnia impleta sunt Christo nato.

In ipsa enim Nativitate motum est cælum, & apparuit stella nova, denunciâns natiuitatem temporalem regis æterni, & ducens Magos usq; ad cunas infantis, ut adorent regem natum. Et rursus: motum est cælum, cæliq; annuntiaverunt mirabilia Jehovæ, quando angeli concinebant: Gloria in excelsis Deo &c. Adhuc motum est cælum, & mirabilia Domini annuntiavit, quando in baptismo Christi aperiebatur, & vox Patris audiebatur: Hic est filius meus dilectus &c. Et Spiritus S. descendebat in specie columbæ super Christum. Rursus motum est cælum in Christi transfiguratione. In passione quoq; quando Sol obscurabatur, & tenebræ fiebant super universam terram. Item resurrectione mota cum cælo est terra, quando cum magno terræ motu descendebat angelus de cælo, & revolvebat lapidem ab ostio monumenti. Ita motum est cælum in Christi ascensione, quando nubes surripiebat eum ab oculis discipulorum, viriq; albo vestitu ad ipsos dicebant: Viri Galilæi quid statis intuentes in cælum &c.

Moti etiam sunt cæli Metaphorici, nempe Apostoli, qui in Scriptura cæli nominantur, & universa terra, h. e. omnes homines in terra habitantes, quando per totum orbem terrarum

Chr.

Christi nostri Incarnationem, Passionem, Mortem, Resurrectionem, Ascensionem in cœlos prædicabant, annunciantes Evangelium omni creature.

*In specie etiam notetur vaticinium Prophe-
te Amos c. 8, 9. de obscuratione Solis in morte
Christi & acerbitate calamitatis Judæorum:
Et erit in die illa, dixit Dominus Ichova, oc-
nubere faciam solem in ipso meridie, & te-
nebris obruam terram in die luminis v. 10:
Convertam quoque festivitates vestras in
uctû, & omnes conciones vestras in lamen-
tationes: faciamq; ascendere super omnes
umbos faccum & super omne caput calviti-
um. Jam vero, ut modo et iam dictum est, tene-
ras factas esse eo die ac hora, qua Christus
mortuus est, nemo ibit inficias, cum vel Ethnici
si testentur. Calvitium quoq; sive depilatio-
em hanc atq; lamentationem tunc, vel paulo
post fieri contigit, cum sc. 40. anno ante templi
conversionem, iudicibus Judæorum ex consistorio
AZITH expulsis, omnis à Judæis judiciaria
potestas ablata fuit: quam ablationem postea
totalis & templi & totius urbis Hierosolymæ
evastatio, universiq; populi Judaici dissipatio
et absecuta est.*

Cum primis quoque notandum est

R 2

vatici-

vaticinium Joelis cap. 2, 30. Dabo Prodigia in
 cœlo & in terra, sanguinem & ignem &c.
*Locum enim hunc de Messia temporibus loqui
 non inficiantur Judæi, ut R. David Kimchi in
 Comment. super Joelem: Item Mephareschū
 allegante Helvico: qui addit: hoc in passione
 Messia nostri impletum esse, certū est ex Evan-
 gelistis, & aliis Scriptoribus, ut Thallo Phle-
 gonte, Archivis Romanis: sicut & a Tertul-
 liano, Eusebio & Hieron. allegantur. Et post
 pauca addit Helvicus: De Ecclesi Luna nulla
 quidem apud Evangelistas est mentio aliosque
 Scriptores: Mathematici tamen testantur, cal-
 culum Astronomicum eo tempore talem demon-
 strare, quæ ad septem digitos seu ultra dimidi-
 am partem Luna sese extenderit. De terra me-
 tu, apertione sepulchrorum, scissione petrarum,
 diruptione veli in templo spontanea, & supra-
 dictus Phlegon & Evangelistæ testantur. Quo
 forte (pergit) non absurde retuleris illud, quod
 in lib. Ioma. (est 5. secundæ partis Talmud) cap.
 Tereph be Kalpi & alibi scribitur tradidisse
 Rabbanan, quod 40. annis ante destructionem
 templi secundi, miracula cessaverint, & porta
 templi fuerunt aperientes seipsas, adeo ut incre-
 paverit eas R. Iochanan benzaccai, dicens
 Templum templum cur destruis teipsum
 Scio enim de te, quod finis tuus erit destruc-
 tio. Nam super te propheta ait Zac*

11. Aperi Libane portas tuas, & devoret ignis cedros tuas.

CAPUT XLIIX.

De abrogatione ceremoniarum Leviticarum & Oraculorum Ethnicorum.

Ceterum de ceremoniis Leviticis probavimus supra cap. 32. illas, ut & sacrificia, Messiam exhibito penitus abrogari debere, adeo ut sine ullo locorum respectu ubivis nova vigerent sacrificia, Leviteque ex gentibus assumerentur, & omnia immutarentur ac innovarentur. Conferatur etiam Esaias 66, 20. & seqq. Jer. 31. 13. 2. seqq. Atqui vero totalem harum ceremoniarum & sacrificiorum abrogationem abunde restitam esse per excidium templi precipue & urbis, annis quadraginta post Messiam, notrum exhibitum neque ipsi Judaei inficiabuntur.

Tandem ad Circumstantia & Adjacentia Adventus Messiae retulimus quoque Cessationem idololatriæ Ethnicæ & oraculorum, nempe que incidere debebat in tempora exhibitum Messiae, ut illud prophetia Zachariæ c. 13. 2. & 4. satis manifestis & perspicuis verbis restatur: imo & ipsi Talmudistæ docent Messiam adventu

suo omnem Idolomaniam & oraculorum deliria abrogaturum, vide supra Caput 31. Atqui verò id exhibito Messia nostro ita factum esse & quidem plenariè cum annis propè centum ab ejus nativitate & subsequentibus temporibus Evangelium de Christo per totum terrarum orbem esset divulgatum, uti illud ex Plutarch. l. de def. oraculor. Juven. Satyr. 6. Hist. Ecclesiastica, & alijs historicis constat: & etiamnum hodie completum illud vaticinium per tot secula esse experientia testis est, vid. cap. 31.

CAPUT XLIX.

**Docens Messiam debuisse
Prophetam esse.**

Sequitur nunc ultima argumentorum classis, quibus probatur Jesum Nazarenum esse verum illum promissum Messiam: quæ desumuntur ab ejus Persona, nimirum partim A Personæ Qualitate: partim à rebus gestis.

*Qualitates personæ Messie potissimum duæ recensentur: Prima est, quod Messias debeat esse
Pre-*

Propheta ejusdem plane autoritatis cum Mose: qui nimirum 1. Ex ore ac nomine Jehovæ divina oracula proponat Deut. 18, 15. Propheciam è medio tui, è medio fratrum tuorum, ut ego sum, suscitabit tibi Iehova Deus tuus, illum audietis: *Et Esa 42, 1.* Ecce servus meus, invitat ei: electus meus in quo sibi complacuit anima mea: dedi spiritum meum super eum, iudicium gentibus proferet. *Et mox v. 4.* Non remissus erit nec frangetur animo, donec ponat in terra iudicium, & legem eius insulares expectabunt. *Hoc verò vaticinium de Messia loqui negare non possunt Judæi cum Targum Chaldaicum illud de Messia expresse interpretetur. Deinde quod propterea doctrina ejus debeat esse salutifera afflictisq; cordibus dulcissima & solatij plenissima: ut rursus de ipso vaticinatur Esaias c. 6. v. 1.* Surge illuminare: quia venit lumen & gloria Iehovæ super te orta est. 2. quia ecce tenebræ operient terram & caligo populos, super te autem orietur Iehova & gloria ejus super te vi debitur. 3. Et ambulabunt gentes ad lumen tuum, & reges ad splendorem ortus tui. *Confer Esa 50, 4. & Zach. 4, 10.* Tandem quod Pœnitentiam prædicare debeat Messias negare non possunt Judæi, cum illud tradatur in Midraschschir Hasschirim super.

Cant. cap. 2. 5. *his verbis*: Hadrach est Rex Messias, qui futurus est ad adducendum universum per poenitentiam ad faciem DEI Sancti benedicti. *Et Esaiæ 61, 1. sic inquit Prophetæ*: Spiritus Domini Jehovæ super me, eo quod unxerit Jehova me ad annuncian- dum mansuetis misit me, ut allegarem contritos corde, ut prædicarem captivis libertatem & vinctis apertionem carceris. 2. ut prædicarem annum beneplaciti Jehovæ, & diem ultionis Deo nostro, & consolarer omnes lugentes &c. *Quod vaticinium Radakrad, Maschach de Messia intelligit & exponit.*

Ista autem omnia Messiam nostrum præstitisse universa Novi Testamenti historia locupletissimus est testis. Prædicavit enim poenitentiam & Evangelium Matth. 4, 17. Marci 1, 15. Matth. 11, 28. sanat infirmos Matth. 12, 15. seipsum vocat Prophetam Marc. 6. 4. Luc. 4, 24. Joh. 4, 44. Turba eum Prophetam vocat, Matth. 21, 11. Joh. 6, 14. Item Petrus Actor. 3, 22. &c.

CAPUT L.

Messias debuit esse pauper
& humilis.

Altera Personæ Qualitas est, quod Messias debuit esse pauper & humilis: juxta prophe-

prophetiam Zach. 9. vers. 9. Exulta valde filia Sion, Jubila filia Ierusalem: Ecce Rex tuus veniet tibi (justus & servabit seipsum) mitis sive pauper & sedens super asinum & super pullum filium asinæ.

Vbi Prophetam de Messia loqui negare non possunt Judæi, Nam, ut legitur in libro Sanhedrin in capite Helec. R. Iehosuas filius Levi quæsit quidnam esset, quod Messias apud Danielelem quidem cum nubibus cæli venturus describitur: Apud Zachariam verò c. 9, 9. pauper & super asinam sedens? Et R. Salomon ait, אדוואתו esse, ut verba hæc Zacharie aliter quam de Messia exponantur. Item R. Moses Haderlan super Gen. 49, 11. & super Gen. 14. 18. eodem modo locum illum Propheta exponunt. Imo propter vilem & contemptibilem speciem Messias debuit esse offendiculo populo suo, & à Judæis reprobari, juxta illud Esa. 8, 14. Et erit in palatium, & lapidem offensionis & in petram ruinæ duabus domibus Israel in laqueum, & in tendiculâ habitanti Ierusalem. Impingentque in ea plurimi, & cadent & conterentur, irretienturque & capientur. Psal. 118, 22. Lapis, quem reprobaverunt ædificantes, fuit in caput anguli. Quæ verba de Messia exponit Ralchi in Mich. 5, 2. & Targū מְלִיךְ שֶׁבָּקוּ כָּלֵוָה בְּנֵי כְּנֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיָה מֶלֶךְ וְשִׁלְטָן id est,

R 5

puerum

puerum despexerunt ædificatores, qui inter filios Isai meruit constitui Rex & dominator.

Verum isthæc omnia optimè quadrant in Messiam nostrum. Nam 1. ipsum humilem & pauperem fuisse, negari non potest. Nam Matth. 8, 20. de seipso dicit Christus: Vulpes lustra habent, & volucres cœli nidos; Filius autem hominis non habet, ubi caput reclinet. Et Paulus de seipso testatur, 2. Cor. 8, 9. Nostis beneficentiam Domini nostri Iesu Christi, quod propter vos pauper factus sit, quum esset dives, ut vos illius paupertate ditesceretis,

Deinde Christum fuisse offendiculo populo suo ob illam ipsam speciem humilem videre est ex Matth. 13, 13. Ubi ejus sympatriotæ; Nonne, inquiunt, iste est ille fabri Filius? Nonne mater ejus dicitur Maria & fratres ejus Iacobus & Ioses. &c. Et addit Evangelista: Et offendeabantur in ipso. Idem repetitur Marc. 6, 3. Adde quæ habentur Luc. 4, 22. Et 1. Cor. 1, 23. Ubi dicitur: Nos prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum &c. Id quod non tantum tempore Apostolorum dici potuit, sed in hunc usq; diem maxime dicidebet. Quis enim hodiè qui vel DEUM, vel Christum, vel ejus verbum curat?

CAPUT

CAPUT LI.

De Rebus gestis Christi
ante Mortem.

Resgestæ ante Mortem *esse debent* vel Actiones vel Passiones. Actiones continent
1. Peregrinationem in prima pueritia instituen-
dam, nempe quod debuit Messias in Ægyptum
proficisci, indeq; à Deo rursus evocari: De quo
vaticinatus est Oseas cap. 11, 1. Cum puer Isra-
el esset, dilexi eum, & ex Misraim vocavi Fi-
lium meum, Et Psal. 80, 9. Vitem ex Ægypto
traduxisti.

Atque id minimè ignotum fuit priscis Juda-
is, allegatum Psalmum de Messia exponenti-
bus. Nam in expositione Gen. 40, 9. Moses
Haderfan illud de Messia explicat. Et ut libro
ברכות Berachot, id est, benedictionum in cap.
quod incipit הרואה מקום Haroè makom,
id est, qui videt locum, sic dicitur; Qui videt
per somnium שורקה Soreka, id est palmitem
vitis יראה צפה משיח id est, videbit vel
contemplabitur Messiam, de quo scriptum est
Psal. 80. vitem de Ægypto transferes. Et Rab-
benu Haccados expositio plana est, quæ extat
in libro quem גליל רזייה Gale razeia, id est, Re-
velator arcanorum, inscripsit.

Dicitur

Dicitur enim ibi, & quidem in septima ejus libri petitione, quod cum Antoninus urbis Roma Consul ab eo quaesivisset: Quid sibi vellet illud Psal. 80. dictum: Vitem de Ægypto transferes vel removebis: hoc acceperit responsum: Hic est Messias. Dixit Antoninus. Ergo rex Messias in Ægypto nasciturus est? Nonne in Bethlehem ut dictum est apud Michæam c. 5. Respondit ei Rabbenu: Fateor, Regem Messiam in Bethlehem nasciturum: sed dicit Psalmus. Vitem de Ægypto transferes. Cum enim natus erit Messias, Herodes, qui in Jerusalem regnabit, quæret eum ad necem: Revelatione autem divina in Ægyptum fugere cogetur, ubi aliquandiu morabitur, & postea in Jerusalem jussu Dei revertetur, idcirco textus dicit, vitem de Ægypto transferes. Hæc ille Rabbenu Haccados.

Cum traditionibus hisce, inquit Galatinus l. 8. c. 4. optime convenire illud ex Osee, jam allegatum. Nec obstare, addit, quod vocabit, dicit, & nomen vocavi. Quia ut ait Rabbi Salomo super id Esa. 41. Hæc verba feci eis: Omnis lingua Prophetica loquitur de futuro tanquam præterito: Et hoc ideo: quia dictum Dei habetur pro facto juxta veterum Talmistarum sententiam, vide Galat. d. 1.

*Atque hæc vaticinia in Christo Jesu Messia nostro completa esse patet. Verè enim de se
restatur*

testatur apud Job. 15. v. 1. Ego sum vitis illa vera, & Pater meus agricola est. 2. Refert Matthæus c. 2. quod post Magorum discessum parante Herode infanti Christo necem, monitu angelico Christus ipse matris gestatus sinu tyrannidem Herodis fugiens in Ægyptum secessit, indeq; Herode defuncto evocatus ad terram Israhel reversus fuit.

Deinde referendus hic est ingressus in urbem Hierosolymitanam. De quo prophetavit Zacharias c. 9, 9. Exulta valde filia Sion, júbila filia Ierusalem. Ecce Rex tuus veniet tibi sedens super asinum, & super pullum filium asinæ.

Propbetiam hanc de Messia loqui non possunt inficias ire Judæi, ut in præcedentibus demonstravimus: Et clarissima cumprimis est sententia & interpretatio Rabbi Mosi in Gen. 49, 11. (allegante quoque Helvico) nempe hæc ipsa: Cum venerit Messias in Jerusalem, ipse erit cingens asinum suum, & equitabit, & super eum veniet in Jerusalem, ut ducat seipsum in paupertate, sicut scriptum est Zach. 10. Tunc equitabit super filium asinæ suæ &c. Hæc Rabbi Moses. Hoc verò Zachariæ vaticinium, ante aliquot sæcula editum, in regio Christi in urbem Hierosolymam ingressu re ipsa completum esse declarat Matthæus c. 21, 1. & seq. cum primis v. 4. sicque testatum facit Jesum Nazarenum

num esse verum Messiam, per Prophetas olim divinitus promissum, & in temporis plenitudine populo suo manifestatum & exhibitum. Nam licet in humili & abjecta specie ingrederetur Christus, nim. asino & pullo subjugali; interim tamen contremiscit in solio Herodes, senatus conturbatur & anxius est, populus miratur & stupet. Ostendit ita perspicue omnia sibi preesse, & corda hominum sibi patere, & obtemperaturos si lubet, & summos quosque & in summis rebus.

Tertiam in hoc genere classsem obtinent merito Miracula: nempe quod Messias agrotis valetudinem, claudis incolumitatem, mutis loquelam, surdis auditum, cæcis visum, mortuis vitam restituere debeat. Vaticinatur de his Miraculis Esaias c. 35, 4. Dicite festivis corde confortamini, ne timeatis. Ecce Deus vester cum ultione veniet cum retributione Dei, ipse veniet & salvos faciet nos. 5. 5. Tunc aperientur oculi cæcorum & aures surdorum patebunt. 6. Tunc saliet ut cervus claudus & laudabit lingua muti, &c.

Ejusmodi miracula ajunt Evangelistæ fecisse Jesum, non in hypogæo, sed frequenti foro, & innumeri vel inter ipsa tormenta moriuntur potius, quam ut negent, imo potius quam non prædicent.

Et sanè rogo per conscientiam si nega hic miracula, quid hic igitur sit miracu

quod tot, tantique populi homuncionem miserum, inopem, humilem, nullis miraculis persuasum inter tela sequantur? pro crucifixo mortem, ignominiam, & cætera extrema pati, felicitatem, decus, gloriam putent? Quod si operatio, quæ solo tactu perficitur, mirabilis censetur, mirabilior sanè quæ sine tactu; mirabilissima denique quæ absque ipso intuitu rei. Annon Jesus noster disiunctissimarum gentium corda afficit, nec tamen corpore præsens, corporis oculis aspicitur? tangit, nec tamen modo perceptibili accedit? convertit ad se, nec tamen propriè attingit. Ossa Eliæ, quia in sepulchro prophetarum, maximoperè celebrantur: quis ergo noster hic Jesus, qui post mortem tot gentes subegerit, sibi que vectigales fecerit, & quidem suorum nece nil nisi ipsius necem prædicantium?

Et videntur certè Rabbini miracula Jesu negari non potuisse. Etenim R. Johanam testatur in Talmud, nepotem ex sorore R. Josue filii Levi, cum venenum hausisset, adjuratum in nomine Jesu, continuo sanatum fuisse, nempe juxta ipsius ad suos verba: Si quid lethale biberint, nequaquam nocebit eis, Marc. ult. Et R. Jose Eleazarum filium Duma à serpente curare voluisse, sed R. Samuelem obstasse. Josephus verò Judæus & gentis judaicae historicus miracula Jesu miratur adeo

Talm. Hierosan tract. Anoda Zara Midrasch Cohelch.

adeò , ut Deumne an hominem dicere debeat
ambiget planè, l. 18 antiquit. c. 4.

Saracenorum & Turcarum Scripturam
etsi Judæi non recipiant, sicut nec nos eam reci-
pimus, ad ipsorum nihilominus confusionem hic
adducendam duximus, ut cervicaces illi cogno-
scant demum, mundum universum Christi mi-
racula recepisse, eaque facta esse testari.

In Saracenorum igitur Lege, quæ Alcora-
nus dicitur, inter cætera refertur, quod Gabriel
angelus ad Mariam virginem à Deo missus
fuit, qui ei conceptum Domini Jesu sola virtute
Dei absq; virili semine nuntiaret. Additurq;
ibidem quod eo die quo natus est, aperte atque
distinctè locutus sit. Deinde quod matri Judæos
fugienti ac esurienti palmam inclinari fecerit,
ut ex dactylis ejus comederet: & ut biberet, ad
palme radicem fontem erumpere fecit. Et quod
eodem quoque die, quo natus est, matrem, Ju-
dæis, adulterij eam insimulantibus, excusave-
rit. Legitur ibidem & hoc, quod Dominus Je-
sus, jam grandis factus suscitaverit mortuos;
mundavit leprosos, illuminaverit cecos, curave-
rit solo verbo cujuscunque generis morbos, &
quod de luto formatis vitam simul ac volatum
dederit animalculis. Quod mensam de cælo de-
scendere fecerit, super quam cum discipulis co-
naverit, Quod effigiem suam uni ex discipulis
impresserit, qui sponte sua pro ipso à Judæis su-

crucifixus, ipse autem Christus à Deo in cælum elevatus : Quod inde iterum in fine mundi sit venturus, & mundum universum per annos 40. judicaturus.

Invenitur etiam & narratur in ipso Alcorano miraculum septem dormientium, qui à Decio Cesare ob Christi confessionem in quadam spelunca fortissimo muro conclusi fuerint, & somno per 200. annos protracto, tempore Theodosii Imperatoris expergefati sint, & Christianæ fidei & futuræ resurrectioni testimonium perhibuerint.

Quid? quod Christum nostrum miracula magna in cæcis, surdis, claudis, mutis fecisse, & alia plura in resuscitatione mortuorum, curatione leproforum, liberatione demoniacorum, & similibus præstitisse nec ipsi moderni obstinatissimi Judæi negare vel possunt vel audent, nisi quod, non sine blasphemia, alij Magiæ, alij virtuti nominis D E I, quod Jesum usurpasse volunt, miracula illa ascribunt.

Magiam quod spectat, tradunt illi LXX. senatores suos sive Sanhedrin_, Magiam apprimè calluisse, idq; inquit R. Salomo in Sanhed. c. Dinei Mammoroth, ut præstigiatores eo facilius convincerent. Testatur quoque Josephus, Magiam inter doctores Judaicos, si unquam antea, suo tempore percelebrem fuisse l. 20. cap. 6.

Si ergo ut convincerent, cur non pudorem incutiebant? cur ex lege ipsum non arguebant, cur in ipsius accusatione de Magia ne verbum quidem? Si rursus ut vincerent, cur non horum aliquis pauca, aut majora fecit? Cur non ut olim coram Pharaone sua miracula magica ista deglutiebant? Qui etiam fit quod Josephus Iesum miraculorum artificem vocitet, alios vero Magos, prestigiatores, impostores? Illum quoque miris laudibus efferat, hos omni suppliciorum genere plectendos censeat? Qui etiam fit, quod Christi miracula post ejus discessum & supersint & operentur? Magorum vero evanescent protinus, nedum in secula supersint? Imò sicut DEUS sapientissimus & omnipotentiss. temporibus Moysis permisit, ut infiniti Magi, eiq; insignes totam ferè Egyptum repleverint: Ita quoque temporibus Christi omnis Judea eo nefastorum hominum genere abundabat, ut quid homo illusas à Diabolo, & quid in homine virtus DEI possit eo melius dignosceretur.

Quare non dubito adseverare, nil ad probationem verorum miraculorum Christi conferre magis, quam Magiam ipsam. Sane, Plinio teste l. 30. c. 2. nunquam quisquam validius ulli arti favit, quam Magiæ Nero. Teridaes Magus ab eo ingenti pecunia & Armeniæ regno donatus est. Simoni Mago statuam posuit, tanquam

quam DE O Sancto. Imò ut ipsi non opes defuere, non vires; sic nec Magi ex omnibus orbis partibus acciti, & eo quidem tempore, quo discipuli Iesu ejus doctrinam disseminabant per totum terrarum orbem. Nec tamen (sunt verba Iunii) unquam vanitas ipsius evidentius perspecta, exemplumque falsæ artis immensum & indubitatum est, quam dereliquit Nero. Hodieq; apud Iudeos cum primis in Oriente degentes quid Magiâ frequentius? quid verò illa? Nil sanè quam præstigiæ, quam puerorū ludus?

Principes quoque nonnulli magno nostro probro suoque exitio Magos in suis aulis & comitatibus foveant. Quid verò illi? Sanè nil nisi fallacias edunt, in chartis pictis, in alea, in rebus futilibus, quæ in continenti in fumum abeunt. Quis igitur illorum causa non modo mori non velit, sed etiam cum ipsis vivere non erubescat? De Christo nostro planè contraria videmus, Magna quidem in mundo fecit miracula: sed (inquit Iosephus) quamvis crucifixum id est, ignominiosissima morte plenum, discipuli sui non deserunt; & ex quo ab ijs secessit, multa etiam ipsi patrarunt.

Queris quænam ista? Annon miraculorum miraculum esse putas, quod viginti plus minus annorum spacio orbem universum Christianis repleverunt? Circumspice miraculum istud adhuc extat & conspicitur.

En illa ipsa regna, quæ de Christo venturo nihil audiverant, ad ejus obsequium convertuntur, effectibus ipsius persuadentur antequam nomen, saltem nominis causam intelligunt. Illi ipsi quoque Reges ac Imperatores, sub quibus cruci affixus est, discipuliq; mirè ac miserè tractati & divexati, honores ei divinos, & templa, sacella, aras, meditantur.

Forsan & Apostoli atque discipuli JESU, tibi, Judæe, sunt Magi? sed quid ex ejusmodi Magia ipsis commodi, quæ præter mœores, carceres, tormenta, crucem, ignominiam, mortem ipsam nil adfert secum. Et dic sodas: Annon Magi perquisiti latitant? Annon detecti arti suæ aut naturam aut subtilitatem, aut alium aliquem pallium seu velum prætexant, aut obtendant? Quodnam igitur istud erit Magiæ genus, quod in lucem conspectumque omnium venire & publicè exerceri non modo audeat, sed & cupiat & gestiat: idq; invitis Imperatoribus, Principibus; Judæis, gentibus, suppliciis, invito, ut ita dicamus, homine professore, inque ipso, quem Naturæ aliqui mortem horrere doceat?

Forsan, ait, acri aliquo gloriola stimulo punguntur. Si hoc; cur ergo non sibi quisque divinos honores querit & procurat? Cur non opera sua in nomine suo edunt? cur potius ad virtutem decus, gloriâ Jesu Christi omnia referunt & referri cupiunt?

Ergo

Ergo tandem fateri cogeris, Judæe, virtutem crucifixi in ipsis ac per ipsos adhuc agere, atque sic te refutare, & nostram fidem confirmare: cogeris enim simul addere, etiam eundem crucifixum cruci supervixisse, & vitam equidem hac nostra longè sublimiore: nempe qui postquam ex vita hac excessit, homines plus quam homines faciat, vitam nimirum non immortali tantum, sed æterna quoque ac plane divina donet; tantum abest, ut in carcere inferni, ut forsant tu Judæe vis, mortis æternæ compedibus detineatur, quæ in lege Magorum pœna est.

Magia ergo illa Judaico mendacio conficta evanuit. Quid ergo Judæe prætendis? Inquis, Jesum per Schemhamphorasch miracula edidisse, paulò tolerabilius quàm Pharisei, qui dicebant per Beelzebub diabolorum principem.

Verum hoc & illud dudum prædixerat R. Acha, ut expressè scribit R. Moses Psal. 47. 9. nempe quod generatio scelestorum inter Iudeos non creditura sit, quæ Messias fecerit, sed dictura quod facta sint arte Magica & nominibus immundiciei. Revera maxima hic Judæorum est immundicies, quando quidem fabulam adducunt, quæ in rebus divinis non divino modo spiritu, sed etiam humana mente destitutos eos testatur. Narrant igitur in templo Salomonis lapidem quendam fuisse raræ virtutis,

in quo Salomo pro sapientia sua planè singulari nomen Dei insculpserat: quod quidem cuique legere icebat, sed ediscere memoriter vel transcribere prorsus nemini. Ad valuas itaq; templi duos Leones duobus catenis vinctos prostittisse, quorum mugitus esset tam horribilis, ut qui edidicisset præ metu oblivisceretur, qui transcripsisset medius creparet, Iesum vero Mariæ filium neglecta dira illâ exetratione, quæ etiam prohibitioni addita erat, spretoq; Leonum rugitu, postquam exscripsisset, mirabili prorsus animi vel fiducia vel audacia, pertransisse; & ne deprehenderetur, pelliculam, suræ aperuisse, ibiq; abscondisse; indeq; factum esse, ut tot tantq; miracula, quanta ante legatur nemo, patraret.

Verum quis illas nugæne dicam an blasphemias manibus q. non palpat? Magnifica sanè templi Salomonis structura & suppellex ipsa accuratissimè in tabulis sacris recensetur: sed de tam exquisito lapide, horribilibus hisce leonibus nomen Domini tantoperè zelantibus altum ubique silentium. Iosephus antiquissima monumenta tam studiosè perscrutatus isthæc planè ignoravit. Sed qui potuit, sin unquam fuerunt? quandoque priscis temporibus in cognita tot sæculis post primus scivit? Et dic sodes ô nequam homo, Aegyptiis & Babyloniiis urbem Hierosolymam devastanti-

bus, templumq; contemerantibus, leones isti quò abière, quomodoq; deinceps ad secundum templum redière? si forsan immortales fuerunt, ubinam locorum vel gentium jam degunt, ubi tam horrendum jam rugitum edunt?

De Salomone quid dicamus? Unicum duntaxat is fecit miraculum, lapidem istum, consecrando insculpendoque? Cur non plura & paria? Cujus tamen nullum miraculum legimus in universa S. S. vel alio aliquo probato autore. Etsi omnino unicum illud fecerit miraculum, qua humanitate, ne dicam pietate ejus nominis virtutem vel Salomon vel ipsa Scriptura tacuit: quæ & aegritudinem corporis sanare, & imbecillitatem animi curare potuisset: quæ etiam Iudeos ab idolorum cultu plurimum avertisset, gentes omnes legis imperio adjecisset.

Et ut stulto ad stultitiam porrò respondeamus: Iesus virtute nominis DEI mira faciens aut gloriæ DEI inservit, & ejus minister est; aut gloriæ DEI se opponit, & ejus hostis est. Si illud, cur ergò non credis Iudæe? Si hoc, dic, qua ratione fieri queat, ut ipsum Dei nomen adversus gloriam ejus homini militet? Nunquid blasphemum est adseverare, virtutem DEI ipsius nomini adeò adhærere; ut ejus adversarius, velit, nolit, ipsius nomine virtuteque annexâ,

ad summæ potestatis obscurationem, ad divinæ gloriæ interitum, ad omnipotentis imperii excidium, & contra ad proprii beneplaciti & actionis illustrationem, ad gloriæ vanæ incrementum, & tandem ad adulterini imperii stabilitamentum abutatur. Testor conscientiam, Judæe, estne blasphemum hoc? Ergo potius ex tua met doctrina dicamus; Jesum magna miracula fecisse, & in nomine Dei & virtute Dei, ipsumq; haut dubiè fuisse ministrum Dei, tanta virtute præditum à Deo.

Sed audi nova! Negat Iudeus, Messiam miracula facturum! Non possum mihi temperare quin exclamem, Poetam imitando:

*O Judæorum tenebras, o pectora
cæca!*

Modo ajunt, modo negant, quod mendacium obcæcatorum obduratorumq; proprium est: ut ita impleatur illud Christi, Matth. 13, 13, & Esaiæ verbum ac vaticinium: Videntes non vident, & audiētes non intelligunt. Itaq; completur in ipsis prophetia Esaiæ (6, 9.) quæ dicit: Auditū audietis & non intelligetis: & videntes videbitis & non cernetis. Pinguefactum est enim cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculis suis conniverunt, ne quando cernant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertantur & sanem eos.

Scri

Scriptura negationi huic planè contradicit, ut & ipsimet Iudæi hætenus, & quando apud Iesum nil acrius urgent, signaque & miracula importunè efflagitant. Quid? quod Talmud ipsum in tract. Sanhedrin. c. Helec speciale aliquod miraculum Messie attribuat, ipsum nempe solo odore bonum & malum dignoscere debere: quod quia Barcozba præstare non potuit, impostor tandem deprehensus & iudicatus fuit. Et sunt ne miracula, de quibus tradunt, advenientem Messiam effecturum, ut fera furorem ac feritatem suam deponant, ut urbs Hierosolyma tribus leucis in aërem sublata existat? Libenter quidem largimur, adventus Messie finem non esse, ut miracula faciat: quemadmodum etiam Iesus ea tanquam parerga, & è re nata oblataq; occasione tantum fecisse legimus, simulque pluris fecisse, qui verbum suum audirent & custodirent, quam qui montes transferrent. R. Haderfan tamen ex R. Natronai didicisse se ait in Psal. 74. Messiam cum signis & miraculis maximis venturum, quomodo etiam venit Christus noster: quæ verò Pharisei ab arte Magica fieri dicebant, & in spirituum immundorum nomine juxta ejusdem ibidem extans vaticinium, de quo in præcedentibus. Et cōmentarius in Eclesiastem inquit: omnia priora miracula ad Messie miracula nihil erunt. Et Talmud ipsum in tract. Berachoth,

S 5 cap.

cap. Mechtathai Corin: Quæ tum in regnis gentium miracula fient, (*loquitur autem de temporibus Messiae*) ad miracula Ægypti ut substantia ad accidens sese habebunt.

Adde, quod Judæi negare non possint, Messiam fore Prophetam, quandoquidem omnes illud Deut. 8, 12. 18. Suscitabo vobis Prophetam &c. de Messia interpretantur. At Prophetare quid est aliud, quam miraculosè quæ futura & quidem in se contingentia certo annunciare ac prædicere, proindeq; miraculum facere. Excidium Hierosolymitanum quis nescit inter contingencia referendum esse, causasq; liberas & in horas mutabiles habuisse: nihilominus tam certò prædixit Jesus, ut non potuerit non 40. post annis contingere & consequi. Legimus de illo apud Josephum, Imperatorem Titum pacem obtulisse, & eâ quidem conditione, ut templum sartum tectum liberag; ipsis religio esset: nèpe qui obsidebat, obsessos præbensabat, ut salvi & incolumes esse vellent; nec eo minus tamen voluisse illos vel invitis hostibus perire, & quidem in illis ipsis angustiis, quas ante prædixerat Jesus. Quis igitur immutabile illud Dei decretum, summamque illam Judæorum pertinaciam & cervicositatem Jesum certò præcognovisse neget?

Quæ cum ita sint: stat conclusio nostra immota, & Messiam cum miraculis venire debuisse, & Christum nostrum illa in resurrectione

mortuorum, curatione leproforum, liberatione demoniacorum, & infinitis aliis abunde præstitisse, adeoque verum illum promissum Messiam, fuisse & esse.

CAPUT LII.

De Passionibus Messiae ex vaticinijs [generalioribus demonstratis.

A*rgumenta probantia contra Judæos, Christum nostrum esse verum illum promissum Messiam, à rebus gestis in actione consistentibus desumpta, hactenus fuerunt: sequuntur nunc, quæ in passione sunt: de quibus etiam breviter.*

De passionibus Messiae extant vaticinia partim generalia, partim specialia.

Generalia docent Messiam debere multas passiones subire, ejusmodi vaticinium extat apud Esaiam cap. 53, per totum.

Lege igitur totum illud, & facile videbis, & carcerem, & dolores, & vulnera, & mortem Jesu: simulque & mansuetudinem & humilitatem & innocentiam ipsius: carceres, inquam, nobis in libertatem versos, dolores in gaudium, vulnera in remedium, mortem in vitam, justitiam demum in justificationem, suppliciumque in remissionem.

Caput

Caput autem istud Antiquos Judeos de Messia exposuisse, clarius est, quam ut ambigi possit. Nam Rabbi Jonathan Vzielis filius paraphrastes Chaldaeus, horum ferè temporum coetaneus, ad Christum, sive Messiam nominatim retulit; & ubi dicitur: verè languores nostros tulit: &c. vertit: Exaudiatur à Deo pro delictis nostris, & propter ipsum peccata condonabuntur nobis: Et in hac verba; Absconsio faciei ab eo &c. Quasi, inquit, facies divinitatis ab eo remota fuisset, quod illum talem videremus, nec animadvertere-mus, quis esset. Deinde in libro Sanhedrin, c. Helec. Verba hæc: Exaltabitur & elevabitur & sublimabitur valde: sic exponuntur; Exaltabitur (Messias) plusquam Abraham, elevabitur plusquam Moses, & sublimabitur valde, plusquam Angeli ministerij, sive ministrantes Deo. Præterea eo ipso loco scriptum legitur: Quod ex domo Rab, hoc est, à discipulis Rab dictum fuit, Languidum esse nomen Messiae, juxta illud Esaiae 52. cap. dictum, vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros sustinuit: Et ibidem Rabbi Vla: veniat, inquit, sed absit, ut videam: nimirum propter extremos cruciatus, quos passurum Messiam sciebat: ideoq; ad Valvas Romæ ut cera solvere & involvere sinxerunt: ut & alio loco, postquam rursus nomen Christi sive Messiae

diu sciscitati sunt, album vocatum iri tradunt: id est, lepra & ulceribus coopertum, sicut, ajunt, Esaias dixit: verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros portavit, nos autem reputavimus eum plagis seu ulceribus affectū & percussū à Deo. Midrasch Ruth super Ruth, c. 2, 12. R. Iose in lib. Siphrei. R. Jacob & R. Hanian in C. Helec. Sic Rabbi Moses Hadarfan. In expositione lib. Gen. c. 24. super illud: Et introduxit eum Isaac in tabernaculum Saræ marris suæ, sic ad verbum loquitur: Hic est rex Messias, qui fuit in generatione impiorum, & reprobavit eos, & elegit Deum sanctum & benedictum, & nomen sanctum ejus, ut colerent eum toto corde. Deditq; cor suum ad petendas miserationes pro Israel; & ad jejunandum & ad humiliandum e pro eis. Sicut dictum est Esaiæ cap. 53. Et ipse vulneratus est propter culpas nostras, contritus propter peccata nostra. Disciplina pacis nostræ super eum: Cumque filij Israel fuerint peccatores, ipse exorabit pro eis. Quemadmodum dictum est Esaiæ eodem cap. &c. Apud eundem Rabbi super Gen. .v. 3. (allegante Helvico) legitur memorabilis dialogismus Jehovæ & Messiae: Dixit Jeho. "ah sanctus benedictus; Messia juste mi, isti" "ui sunt reconditi apud te, hujusmodi erunt," "quod futurum est, ut peccata eorum inducant"

te in jugum grave, &c. Respondit coram eo Mes-
 fias: Domine mundi, ego quidem lætus suscipio
 super me tribulationes istas sive tormenta, eo
 tamen pacto, ut tu in diebus meis vivifies mor-
 tuos, & eos qui à primo Adamo usq; ad illud
 tempus mortui fuerunt &c. Dixit ei Sanctus
 benedictus, concedo. Protinus igitur suscepit ex
 dilectione super se Messias tormenta omnia &
 tribulationes. Sicut SCRIPTUM EST ESA-
 IÆ QUINQUAGESIMO TERTIO; Affli-
 ctus ipse & angustatus: Hactenus Moyses Ha-
 darfan.

Quòd verò Judæi huic Prophetia, quantum-
 vis manifestæ, credituri non erant, Prophetæ
 ipse disertissimè interminatus est. Sic enim præ-
 fatur, antequam sermonem de passione & mor-
 te Christi aggrediatur: Quis credidit auditui
 nostro, & brachium Iehovæ cui revelatum
 est? Contra verò de Gentibus pronunciat: Ad-
 mirati sunt super illum multi &c. Super i-
 psum claudent Reges os suum: quia quod
 non fuerat ante narratum, ipsi videbunt, &
 quod non audierant, intelligent.

Atq; vaticinio huic respondere mores Juda-
 orum res ipsa loquitur. Nam R. Salomo & R.
 David Kimchi caput illud Esaiæ ajunt non esse
 intelligendum de Messia, sed de populo Judaico,
 tum à Chaldeis, tum à Romanis afflictò. Imo im-
 pudenter addunt recentiores Judæi, se
 propter

Ethnicorum & Christianorum peccata, hoc modo affligi.

Verum Judei seipsos facile refellunt. Demonstrat enim satis manifeste Galatinus l. 8. c. 15. Omnes priscos exposiores Judæos, tam qui Christi nostri adventum antecesserunt, quā qui post Christum passum fuerunt, totum hoc Esaia caput de Messia, & non de populo Judaico, exposuisse: Imo & ipsum Rabbi Salomonem aperte id testari, quando super illud, Ecce intelligit servus meus; cum reliquis: in hac verba desinat: Magistri nostri, totum hoc de Messia intelligi affirmant. Salomonem quoque super illa ipsa verba c. 43. v. 2, 53. de Messia intellexisse, licet alibi aliter postea statuerit, demonstrat idem Galatinus l. 4. c. 12.

Contradicunt ergo recentiores Judei toti antiquitati & omnibus suis magistris: Salomon vero sibi ipsi. Quid ergo mendacium est, si hoc non est?

Quinimò & ipsa hac interpretatio, in se spectata, vana & stulta est, quippe se ipsam confodiens. Si enim Esaias de populo afflicto Judaico loquitur, cum ait: Despectus fuit inter viros, & veluti absconsio faciei ab eo: quo jam refertur, quod non mutata persona loquitur: verè languores nostros tulit, &c. & reputamus eum plagis affectum à Deo?

Contem-

Contemptibilis est, id est, ajunt, Populus Israel: & pertulit languores nostros: Ergo, populus Israel idem. Quid verò absurdius quod si dicas; Populus Israelis pertulit languores Israelis? cum præsertim continuo subjungatur. Et livor ejus, sanitas fuis nobis? Quibus saepe verbis differentiam aperte constituit inter sanum & egrotum, inter eum, qui patitur, & qui in passione illa curatur aut levatur. Unde dic sodes, quis ille populus, quæ gens, quæ ex partem deorum ærumnis aliquid solatij vel levamenti perceperit? Forsan Ethnici? Ergo sequentibus inde, Ethnicos hæc verba: Vulneratus est propter iniquitates nostras &c. de populo Judaico loqui, ejusque causa ipsorum peccata expiari? Nimirum hoc est quod volunt, & hoc modo locum istum exponunt Judæi.

Verum ut ex mendaciis compositi sunt hi Nebulones: Sic ubique sibi contradicunt. Alias enim credunt & certo statuunt, Gentiles ob id, quod tantopere Judæos exagitent, vexent, affligant (ut quidem ipsi querulantur) acerbissimas pœnas subituros esse, illudque ex Joelis cap. 3. v. 3. 4. 19. se probare posse existimant. Nesciunt ergo, quid contradictio sit, si hæc non sit? Quippe dicunt alibi, imo non dicunt tantum, sed certo sperant, incredibiliq; vindictæ cupiditate expectant, Gentiles ob pœnas Judæorum dam-

i: hic vero illos ob easdem salvari mentiendo
actitant.

Sequitur in vaticinio: Omnes sicut oves erra-
rimus: Qui sunt illi omnes? certe populus Isra-
el, imo Propheta ipsi, qui se non excludunt, sed
includunt. Quid vero continenter sequitur?
Iehovah coniecit in illum iniquitates omni-
um nostrorum. Verum quis est ille? Populus
Iudaicus, ais. At estne id mirum, & Prophetia
antè dignum? Ecce enim dubium quin unus-
quisq; proprii criminis sit reus?

Sed audi porro, quam dilucidè se ipsum
Propheta interpretetur: Abscissus est è terra
viventium, propter pravaricationem popu-
li mei plaga fuit ei. Estne hic manifesta an-
tibesis inter populum, qui curatur, & eum, qui
pro ejus salute & curatione patitur? Inter Isra-
elem, cujus vulnus ad cicatricem perducitur, &
eum, qui in cicatrice obducenda vulneratur?

Pergit Propheta: Iniquitatem non fe-
cit, nec dolus fuit in ore ejus. Num & hæc
verba de populo Israelitico intelligenda? Non
mibi possum persuadere, eo impudentie deve-
nisse quenquam, ut illa sibi tribuere non eru-
besceret. Intuere Judæe, tuas usuras, furti-
prodiones, dolosas circumventiones, fraudes,
superstitiones, maledictiones, & sexcenta alia
tua scelera, quibus ad ambas usq; aures im-
mersus es: & dic quomodo hic versiculus in-

T

populum

populum tuum competat. Quæro etiam cur, Judæe, non credas venisse Messiam juxta vaticinia Prophetica? Respondebis, scio, propter peccata populi vestri multa & magna. Immo semper in ore habetis, propter peccata nostra innumerapamur hoc vel illud: Quomodo ergo ad vos locum hunc applicabitis?

Et quid est, quod versu ultimo dicitur: Ipse pro peccatoribus exorabit? Applicabuntne & hoc sibi Judæi? sed quo jure? quâ veritate? Tantum enim abest, ut pro Ethnicis & Christianis creant (quippe quos pro impiis & peccatoribus habet) ut potius execrentur, detestentur, & diris horrendis devoveant eos, maledicant ijs, interitumq; & omnis generis mala Diabolico plane odio imprecantur. Quæ sane nos non fingimus, sed res ipsa loquitur; testantur insuper omnes Judæi conversi: libri quoq; precum, quos precando quotidie lætitant; licet Satanicum hoc odium, summamq; impietatem suam peregrinis nominibus occultare satagent, per quæ tamen nullos alios, quam Christianos nos, nebulones istos intelligere dudum exploratum, cognitum, perspectumq; habemus.

Cæterum ut agamus quoq; rationibus: Damus optionem: Elige Judæe: aut proferas populum Israeliticum à Chaldeis afflictum: aut secundum templum à Romanis excisum urgeas:

aut tandem obijcias populum tanta, tamq̃, gravia aliquo tempore passum esse, ut posteros deinceps secuturos pœna sua redimere potuerint.

Nullum potes defendere. Non primum: cum doctores Judei tradant ipsi, idololatriam, luxum, sanguinem innocuum, primum templum evertisse.

Non secundum. Nam ipsi quoq̃, melioris notæ Rabbini propalam fatentur: secundum, templum eversum fuisse propter venditionem Justī, & propter odium gratis, id est, sine causa, Sicut & Jesus ipse Phariseis exprobat Iohan. 16.

Non Tertium. Præterquam enim quod dogma istud & justitiæ & misericordiæ divinæ repugnet, glossa hæc nulli hujus loci literæ quadrare potest: sed ipsamet quoque experientia fidem facit, populum à Chaldeis vexatum, non redemisse posteros ab Antiocbi Tiranide: Neque etiam Manichæos Judaicam Ecclesiam à Romanorum jugo asservuisse, & extremæ sub Romanorum jugo hujus populi ærumnæ, tantum abest ut posteros eidem noxæ exemerint, ut nunquam antea magis dispersus aut disceptus, nunquam magis servus fuerit, nunquam tot Dominos, tot heros, tot servitutis genera expertus sit.

Uti igitur thesis Judaeorum est absurda, solutio vel solutiones vel explicationes sunt longe absurdissimae.

Et tandem si in clarissima manifestissima luce oculos saltem aperire vellent Judaei, satisfacere illis posset ac deberet unica paraphrasis Chaldaica Ionathæ, quæ disertè totum hoc Esaie Caput de Messia interpretatur: ut & in specie Es. 52. v. 13. sic reddidit: Ecce prosperabitur servus meus Messias: Testatur Dn. Helvicus, novisse se inter Judaeos, qui hoc solo ferme loco Esaie permoti fuerint, ut Christianismo favere cœperint. Et refert Diegnus Payva Andradius lib. 4. pro Concil. Trident. mihi pag. 353. de Joanne Isaaco, viro, ut addit, sua etate inter Hebraeos doctissimo, ipsum ingenuè fassum esse, Prophetarum se, & maxime Esaia, quem non nisi hebraicè legere poterat, continuâ meditatione fuisse pertractum, ut Judaicâ perfididâ esertâ, Christo Jesu, à quo mirum in modum antea abhorruerat, nomen lubentissimè daret. Imò subjungit Andradius etiam suam experientiam. Aliquos, inquit, etiam hic agnosco ipse, non vulgaris antea inter Hebraeos (qui interiorem Africam incolunt) eruditionis, qui sola capituli Esaie quinquagesimi tertij lectione inducti fuerunt, ut, domo, patria, parentibus,

bus, amplissimisq; fortunis relictis, Christo Jesu se inflammatis studiis consecrarent.

Porro ad vaticinia generalia, potest quoque referr: Psalmus vigesimus secundus, quippe qui totius verum passionis Messia, vel typum, vel descriptionem exhibet.

Esse autem Psalmum istum de Messia intelligendum manifestum est ex Midrasch Tillim in tit. hujus Psalmi: Et clarius adhuc super Psalmum 2.v.7.

In Psalmo igitur isto ver. 2. sic legimus: Deus meus, Deus meus, quare me dereliquisti, elongatus es à salute mea, & à verbis rugitus mei &c. Quae verba in Christo nostro impleta esse locupletissimi testes sunt Matth. 27. v. 46. & Marc. 15. v. 33. quod nimirum sub exitum tenebrarum exclamaverit Jesus: Eli, Eli, lama asabtani, hoc est, Deus meus, Deus meus, quare me dereliquisti.

Est notandum hic, quod Evangelistae vocem illam Christi Hebraico idiomate, & quidem ipsa formalia Psalmi verba recensent: quod absq; dubio eò factum est 1. ut pateret, quod modo diximus, primum Psalmi 22. versiculum in illo manifestissimè completum esse. 2. Deinde ut occasio ostenderetur virulentissimæ illusionis hostium, qui ex ingeminata dictione (Eli, Eli) materiam sumebant irridendi ipsum cum inferorum horroribus conflictantem.

Inquis: Judeorum recentiores Psalmum 22. de Davide intelligere.

Intellectus ille sine intellectu est, sine sensu, sine ratione, sine pietate, sine omni apparente veritate. Non repetam testimonium Midrasch Tiliim in hunc Psal: cum adsint cuncta argumenta irrefutabilia. Nam v. 17. & 19. inquit David: Foderunt manus meas, & pedes meos, diviserunt vestimenta sibi ipsis, & super vestem meam projecerunt sortem. Quod sane Davidi evenisse nullibi legimus, sed Jesu, qui cruci affixus fuit (etsi id supplicij non erat in usu apud Judeos, sed apud Romanos) & sors jacta super vestimenta ejus: qua mente hunc etiam locum, Evangelistæ citant, uti sua etate exponebatur.

Quod vero pro מָצָא caru, id est, foderunt legi volunt מָצָא caari, ut sit idem, quod sicut leo, falsissimum est: Nam Massorethæ, qui omnes scripturarum literas accuratissime numerarunt, Judeis quæ sacro sancti sunt, in bonis exemplaribus testantur scriptum esse מָצָא per Vau: nempe in Massora magna lit. מָצָא item in notis ad Num. 24. Ilt etiam lectionem illam probat Rabbi Moses Hadarfan in Gen. c. 18. allegante Galat. l. i. c. 8. p. 35. F. & testatur, scribas ita correxisse, & מָצָא caru mutasse in מָצָא

נִצְּעָאֲרִי, sicq; scripturam simul, & sensum
 pervertisse, Galatinus lib. 8. cap. 17. Ejusmo-
 di quoque Exemplaria quam plurima inter
 Christianos fuisse, manifestum est ex Galatino
 locis allegatis, & Iohanne Isaaco contra
 Lindanum, & extant in hunc usq; diem. Hinc
 apud Vatablum Leo Juda Bibliander & Pho-
 linus (bos enim versionis in Biblijs à Vatablo
 editis contentæ & communiter Vatablo tributæ
 autores esse, Vatablum vero tantum notarum,
 annotat Tuanus in hist.) licet locū hunc ita ver-
 tat; coetus malorum cinxit me, ceu leo ma-
 nus meas & pedes meos: Ad id tamen, ceu
 Leo, in glossa marginali addit: cinxerunt, vel
 momorderunt, intellige. | Et pergit: alij le-
 gunt foderunt manus meas, & pedes meos:
 quorum exemplaria K A R V habuerunt.
 Qualem & lectionem, & quale exemplar se-
 cutus quoque est in sua versione Pagninus.
 Quid: quod septuaginta interpretes verterunt:
 ὠρυξαν χεῖρας μου καὶ πόδας μου: id est fode-
 runt manus meas & pedes meos: & vetus
 interpres Chaldaeus, utramque lectionem ex-
 pressit: perforarunt, inquit, & foderunt pedes
 meos & manus meas sicut Leo כְּתִין כְּאַרְיֵא
 Quique translationes Judeorum & Aethio-
 pum intelligunt, eundem sensum continere
 testantur.

Et reverà si legatur וְנָס sensum integrum non fore, Massorethæ ipsi admonuerunt: & ipse textus idem satis clare evincit. Nam quid est obsecro: Sicuti Leo manus meas & pedes meos: ipsa res loquitur deesse verbum.

Quocirca vel si maximè lectio illa per Iod retinenda esset: nihil inde pro se probare Jædeus: siquidem vel verbum foderunt sive morderunt, est subintelligendum, ut vult Vatablus, ut ex jam dictis constet, & alij, ut docet Galar. l. d. nempe l. 8. c. 17. ut sit sensus: Impij tanquam Leo, manus meas & pedes meos foderunt, perforaverunt: Vel dicendum cum Dn. Helvico, vocem illam וְנָס aliam habere significationem, quam ordinaria punctatio præ se ferat, nempe hanc ipsam: foderunt. Et sane illorum sententia veritati admodum consentanea est, cum ad illam Chaldaica traductio jam allegata, inclinet, adeoq; ipsam maximè probare videatur.

Dn. Helvicus quoq; suam sententiam probat. Ego, inquit, firmissimè probabo, ut ut admittatur scriptura, hujus vocis per Iod וְנָס tamen sensum ejus (in Psal. 22. v. 17. non esse per Iod, ut Judæi volunt. Id (pergit) duobus argumentis conficiam è Masoreth, desumptis.

Primum ergo ex Masora parva desumitur. Ubi in notis Chaldaicis marginalibus ad Psalm. 22. legi ait hæc verba, וְנָס רִישׁ וְנָס רִישׁ i. e. hæc vox

וַיִּנָּד bis reperitur in universis Bibliis cum
 hac punctatione: sed in diversâ plane signifi-
 catione alterum quidem Esaia 38. (v. 13.) in
 versiculo cujus initium est, Clamavi usque ad
 nane. Jam (subsumit Helvicus) nemo nescit,
 Esa. 38. v. 13. וַיִּנָּד significare sicut Leo. Ergo
 concludit) necesse est, ut aliam, & ab ista pla-
 ne diversam significationem hic habeat.

Secundum sumit ex Masora magna, in
 ujus initio omnes voces ordine alphabetico
 congestæ extant, quæ eadem plane punctatione,
 & tamen diversissimâ significatione, ad aliam
 adicem spectante, in Bibliis reperiuntur. Inter
 ec etiam duo recensentur וַיִּנָּד Esaia 38. &
 salm. 22. pagin. 3. eolum. 3. Ergo firmissi-
 me concludit Dn. Helvicus ex traditione Ma-
 soretica וַיִּנָּד Psalmi 22. aliud significabit,
 uam Esaia 38. Addit insuper textus coheren-
 am, de qua etiam nos modo locuti sumus, nem-
 quod sententia alias hiulca esset & manca.

Pergit: cum igitur & textu coheren-
 & duplex Masorethicum testimonium do-
 nt, aliam significationem hic locum habere
 am ordinaria vocis punctatio præ se ferat:
 eritur quanam ergo illa sit? eam nobis (re-
 ndet) ostendunt alia duo Masoretica testi-
 nia, quæ supra adduximus, affirmantia cate-
 libros exploratæ fidei legere. וַיִּנָּד quod
 T 5 certe

certe nihil aliud significare potest, quam fod-
runt. Consentit quoque textus Arabicus, qui in
dem legit Perfoderunt.

His tertio addit testimonium Chaldaei
paraphraseos, quæ, ut vidimus, utramque scriptu-
ram conjungit: indeque colligit Dominus Hel-
vicus alteram illam significationem, quam
Masorethe in hac voce prodiderunt, esse ex ra-
dice פָּרַד Fodit.

Quartum denique testimonium ipsi sup-
peditant ceteræ versiones diversarum lingua-
rum: Quæ omnes interpretantur, Foderunt,
uti modo vidimus.

Inde generaliter concludit; siue scribatur
פָּרַד caari, siue פָּרַד caaru semper id
intelligendum è radice פָּרַד hoc sensu, fode-
runt.

Et tandem inde πορμαστικῶς colligit,
banc causam fortassis fuisse, cur quidam libri
vetusti פָּרַד legerint, ut nimirum retinerent
verum sensum, cæteris verò relinquerent scri-
pturam per Jod ἀντίστοιχον: Quod & alias fre-
quentissime pro Vau positum reperiat.

Verum enimvero utramque sententiam
rejicere videtur Galatinus d. l. urgens, quod
est in infinitis pene codicibus, quos nunc Ju-
passim in manibus habent. פָּרַד caari legatur,
nihilominus in aliquibus, et quædam vetustissimis, פָּרַד
caari

caru scriptum inveniatur : invenientes autem hoc Judæi, dicant כתִּיב Chetib, id est, scribendum esse, non כָּרִי caru, sed קָרִי kerī, id est, legendum, כָּאֲרִי caari. Quem Galatinus tertium depravanda scripturæ modum Judaicum dicit.

Mibi quidem perinde est, si ve cum Galatino Judæos falsati textus accusare velis, cum nulum scelus tam magnum esse putem, quin in Judæum cadere possit : si ve Dn. Helvici æquitatem sequi ; cum omnino verum sit, Judæos priscos religiosè asservasse sacram scripturam.

Si nihilominus penes me daretur optio : æquitatem rigori præferendam esse, eligerem & juberem. Videntur enim hic omnino culpa vacui. Nam quando tandem corrumpere ? Ante Christum, an post Christum per annos quadringentos ? Neutrum sane concedendum est. Tum enim illos hoc nomine Christus reprehendisset & Doctores Ecclesiæ. Verum tantum abest, ut ipsos reprehendant, ut potius illorum in fontibus conservandis fidem diligentiamq; laudent, illosq; scripturarum capfarios, & inter illos Augustinus in Enarrat. Psal. 30. Librarios nostros vocitent.

Quid ? Quod si fontes scripturarum Judæi corrumpere voluissent, non tantum in illegatum, sed etiam in alia loca, præcipuè manus sacrilegas injecissent, quæ Christum manifestissime attingunt, fidemquè in ipsum
solidè

solide confirmant. Atqui in istis locis fontes purissimè fluunt: adeo ut Johannes Isaacus Jodæus lib. 2. contra Lindanum, scribere non dubitet plusquam ducenta argumenta contra Judaicas opiniones ex Hebraico textu fortius colligi posse, quam ex latina translatione.

Pontificii licet omni conatu eo laborent, ut nos à fontibus ad rivulos, atque sic ab Hebræo textu ad versionem vulgatam abducant, proindeq; hac ratione ac respectu illi maculam inurere vehementer contendant: Palam tamen dicere erulescunt: fontes Hebræos à Judæis corruptos esse: cum ab ipso quodammodo sensu doctiorum & saniorum Papistarum jamdudum explosa illa sententia fuerit. Sixtus enim Senensis lib. 8. Hæres. 2. Sic ait: Dici non potest, divinas Veteris Testamenti scripturas aut Judæorum, aut Christianorum malignitate falsatas? Quod multis statim argumentis demonstrat.

Nam etiamsi Lindanus atque Canus defendere conentur, textum Hebræum esse corruptissimum, & Latinum purum, impulsæ absque dubio cujusdam decreti Concilii Tridentini: Bellarminus tamen non modo hoc minimè facit, sed & Lindanum Canumq; reprehendit, quod fontes Hebræos à Judæis corruptos esse dixerint.

Unde etiam Andræus libro antea ab eodem legato

gato fontes Hebræos præferre quibusvis veronibus non dubitat, quando inquit: Qui verò Hebræa piè, & religiosè tractant, multò in his ampliora de Christo testimonia, quam in Latinis Græcisve offendunt.

Verum enim vero utut ista pro & contra disputetur, negari tamen tandem nequit, quam hîc factam esse mutationem nempe כָּרָו Caru, quomodo rectè legebatur, in כָּנָרִי Carii, quomodo legi non debebat. Nam illa opinio Helvici, vocem כָּנָרִי aliam habere significationem, quam ordinaria punctatio præ se ferat, nempe hanc ipsam, foderunt, nulla cum omnibus suis rationibus videtur esse. Quandoquidem ordinaria & propria hujus vocis punctatio significationem illam, tanquam propriam & genuinam præ se fert. Radix enim non est, ut isti sebi imaginantur, כָּרָו sed כּוֹר quæ significat propriè fodere, notante Forstero in Lexico & aliis. Jam apud Arabes media quiescens perpetuò in prima conjugatione mutatur in נ ob vocalem præcedentem, in qua quandoquæ quiescens נ movetur sive legitur, ut כָּנָרִי Zachar. 14, 10, Sic est כָּנָרִי pro כָּרָו Quæ annotavit Buxtorff: in Thes. p. 208. & seqq. & Forsterus in radice כּוֹר. Sic hoc loco נ in כָּנָרִי erit vicaria litera secundæ radicalis quiescentis: Et ita נ non erit servilis formativa signi-

significans Sicut : sed ipsa radicalis. Quam derivationem confirmat Masorethe supra re adducti. Jod vero in fine est vicaria litera ipsi Vau : quippe quæ frequenter alternant. Quod itidem inde probatur, quod multa exemplaria expressum Vau habent, notante Drusio, qui in Gram. pag. 55. sic loquitur ; Scire licet in lectione haberi כִּנֹּךְ tanquam leo : sed scriptura etiam in antiquissimis libris, ijsq; correctissimis habebat olim כִּנֹּךְ sive כִּנֹּךְ. Quod ipsimet Judei non diffitentur. Videndi sunt Johann. Isaac adversus Lindanum & R. Jacob, Filius Hajim in dice in Masoram, quem invenies tum alibi, tum in editione Veneta, secunda in fol. Quæ si rectè attendantur, omnia ista, quæ ab Helvico & alijs disputantur, facile corruunt : siquidem firmissime probatum est, hoc loco non כִּנֹּךְ sed כִּנֹּךְ sive כִּנֹּךְ legendum esse.

Ex quibus (ut revertamur, unde digressi sumus) manifestum est, vaticinia ista, generaliter Passionem Messie describentia, in nullo alio, quam in Christo Domino nostro, impleta esse.

CAPUT LIII.

De Vaticiniis de passionibus Christi specialioribus.

S*equitur ut ad vaticinia, quæ de passionibus Messie specialiora extant, nos accingamus. Messias debebat capi, uti illud prædictum est*

TERTIO
in Threnis Jeremiæ c. 4. v. 20. Spiritus nam nostrarum Messias Jehovæ captus est foveis eorum.

Id in Christo completum esse, testes sunt Evangelistæ omnes: Matth. 26. v. 55. seqq. Marc. 1. v. 53. Luc. 22. v. 55. Johan. 18. v. 12. Deinde debebat Messias multa pati & pro nihilo haberi, ut vaticinatur, Esaias c. 53. v. 3. Despectus sit & rejectus inter viros vir dolorum; & expertus infirmitatem &c. Pertinet huc, quod in libro Sanhedrin & Helec scriptum est: Rabbi Nachman appellasse Messiam BarNiphli caducum & miserum ex Amos 9. v. 11. Id in Christo repletum esse patet ex Marco cap. 9. v. 12. ubi Jesus ipse respondet discipulis: Elias quidem cum venerit primum restituet omnia: & ut scriptum est de filio hominis; oportet ut multa patiatur, & pro nihilo habeatur.

Tertio: Debit Messias secundum eundem Esaiam ibidem v. 4. languores nostros ipse ferre, & dolores nostros portare, Id quod etiam in Christo impletum esse apparet ex Matth. 8, 17. ubi dictum hoc ad Christum applicatur. Et Petrus .Epist. c. 2. 42. inquit: Qui (Christus) peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui, justitia viveremus, cuius vibice fanati fuistis.

Quarto debuit Messias vulnerari propter peccata nostra. Esaias ibidem v. 5. Ipse autem

autem vulneratus est propter prævaricationes nostras, attritus est propter iniquitates nostras. *Quod in Christum competere testatur tota Novi Testamenti historia, & cum prima pars illa, quæ de passione Christi tractat.*

Quinto debuisse Messiam sarcasmos et periri, colaphis cædi, flagellari & conspui, patet ex Psalm, 22. v. 7. Ego sum vermis, & non vir, opprobrium hominum, & contemptus populi. 8. Omnes videntes me, sublannant me emittunt per labium & movent caput. Devolvit ad Jehovam res suas, eruat eum, eripiat eum, quoniam complacet sibi in eo. *Esse autem hæc verba, & totum hunc Psalmum de Messia intelligendum negare non possunt Iudei, ut paulo ante demonstratum est. Clarum quoque de injuriis hisce extat testimonium Esai. 50. v. 6. & 7. Corpus meum, dedi percutientibus, & genas meas vellentibus: faciem meam non abscondi ab ignominiosis & spatu. Et Thren. 3. v. 30. Dabit percutienti se maxillam suam, satiabitur probro, Quod satis perspicue de Messia interpretatur Midrach. Echa super Thren. 3. v. 30. Atque hinc est, quod nonnulli Rabbini dicunt, iuxta Thalmud (Sanhed. C. Helec) Messiam non secus ac puerperam summos dolores perpassurum, sicuti habetur Jeremia 30. Sed quos libenter toleraturus fuisset homines à peccatis liberet.*

Illae etiam omnia in Jesu Nazareno impleta esse Evangelistae passim testantur: Matth. 27. v. 27. 28. 29. 30. 31 Et Matth. 26, v. 27. Tunc inspuerunt in faciem ejus, & colaphos ei infixerunt, alij autem baculis eum ceciderunt: Item Marc. 15. v. 17. & seq. Iohan. 19. v. 1. & seq.

Sexto? Debit Messias percuti, & ejus discipuli dispergi juxta vaticinium Zachariae cap. 13. ver. 7. Dixit Jehovah exercituum: Percute Pastorem & dispergentur oves.

Id quoque in Christum Dominum nostrum quadrare, & de ipso praedictum esse liquet ex Matth. c. 26. v. 31. Ubi ipsemet Christus illud vaticinium ad se & suos discipulos applicat. Quodque discipuli Christum reliquerint & aufugerint, idem docet Evangelista ibid. ver. 56. Illud quoque futurum Christus quoque suis discipulis praedicat. Ioh. v. 32.

Septimo: Debit Messias crucem gestare, & crucifigi. Sic enim vaticinatur Zacharias cap. 12. v. 10. Et effundam super domum David, & super habitatores Ierusalem Spiritum gratiae & precum, & aspicient ad me, quem crucifixerunt, plangentes juxta planctum, qui fit super unigenitum. Qui effundit hunc Spiritum Deus est, qui crucifigitur homo. Utterque simul Christus, Deus & Homo. Et hunc lo-

Job. 19, 37.

cum referunt ad Messiam vetustiores & veriores Rabbini eo plane sensu, quo Evangelista nostri ad Jesum lancea perfossum: qui sane cum tam paucos citent locos, ijs duntaxat contenti videntur, qui sine dubitatione ab omnibus de Messia exponebantur. Atque hunc ex illis unum esse jam diximus, & testatur, faterurq; Ipsemet David Kimchi priscos Talmudistas hunc locum de Messia intellexisse: & quidem specie de Messia filio Davidis demonstrat Galatinus lib. 4. cap. 2. ex Bereschit rabba: ubi super Genesin. 28. v. 10. ita ad literam legi ait: Hoc est, quod scriptum est Psal. 121. Levabo oculos meos ad montes, unde veniet adiutor meus. Quis tu mons magne coram Zerobabel? Mons magnus iste Messias est, FILIUS DAVID. Et post pauca: Gratiam, ideo scilicet dictum est, quia ipse erit donans gratiam & devotiones Israeli. Sicut dictum est Zachariæ 12. c. Effundam super domum David & super habitatores Ierusalem Spiritum gratiæ & devotionum. Hæc traditio. Manifestum igitur, Traditionem illam ponere primam thesin hanc: Quod Messias filius David gratiam & devotiones Israeli daturus sit. Et deinde ad ejus probationem allegare hoc Zachariæ vaticinium: adeoque tanquam indubitatum præsupponere verba illa Prophetæ de nullo alio, quam Messia, Filio Davidis, intelligi posse.

Ideo

Ideoque purum putum figmentum est de duplici Messia, quem hic fingunt recentiores Judæi, nempe alterum Davidis, alterum Josephi filium: Hocque caput Zacharie de filio tantum Josephi accipiendum esse.

Sed sit ita, quod prisci Judæi interdum Messiam etiam filium Josephi appellitent, unum tamen eundemque Messiam, idemque semper intellexerunt individuum: id quod ex hoc ipso loco & allegata traditione ad oculum, & os demonstrat, Galatinus d. l. Et Neotericis hisce Judæis in os contradicit R. Moles in lib. Iudicum: ubi unum duntaxat Messiam Davidis filium agnoscit, sed ei duplicem adventum attribuit: priorem quidem in humilitate, de quo Zach. 9, Pauper humilis Salvator: Alterum in Majestate, de quo Daniel cap. 7. ex nubibus cœli. Ille ad redimendum venturus, hic ad judicandum: Idem vere Messias, idem Christus: Quemadmodum ipsimet in illa Eccles. c. 1, v. 9. verba: Quid est, quod fuit? id ipsum, quod erit: scripserunt: Ultimus redemptor revelatus est, & qui abscondit sese iterum revertetur: Midrasch Cobeletb. Videatur appendix 4. & ultima Elench. Judaic. Dn. Helvici.

Memoria quoque dignum est, quod Galat. l. 8. cap. 17. mihi pag. 475 allegat ex Bereschit Ketanna super Genes. 22. v. 6. Et accepit Abrahamus ligna holocausti,
V 2 & impo-

& imposuit Isaaco filio suo: sicut זאח Zæh, *i. e. iste, b. e.* Deus, qui bajulat crucem suam super scapulam suam. *Item ex libro Berachoth, i. e. benedictionum, Jerosolymitano, cap. quod incipit: Memathai; Korin, i. e. Quando legunt: Ei fuit, cum complevit Salomo orare ad Dominum in universam orationem & deprecationem hanc, Surrexit de conspectu altaris Domini, procumbens super genua sua & manus ejus erunt expansæ ad cælos. Dixit R. אביהו Abihu, sicut זאח Zæh, id est, iste crucifixus, sive in cruce extensus erat, stans. Per זאח Zæh verò hoc in loco non nisi Deum intelligendum esse, probat porro Galatinus ex lib. Menachoth i. e. oblationum, ubi capite, quod incipit Hammenahoth, id est, oblationes, scribitur: Deus sanctus, & Benedictus vocatur Zæh, id est, iste, sicut scriptum est Exod. 15. Zæh, i. e. iste Deus meus & glorificabo eum. Hæc traditio. Ergò (ut rectè concludit idem Galatinus) secundum duas illas traditiones, Deus crucem humeris bajulaturus erat, & cruci manibus extensis affigendus. Cum vero Deus ex natura sua hæc pati non possit, de Messia necessario sunt intelligenda, qui Deus & homo futurus erat, & morte crucis martandus, ut ex allegatis Prophetiis constat.*

Jam verò Christum nostrum crucem gestasse propriam, crucifixumq; esse, luculentissimè tradunt Evangelistæ Ioh. 19. v. 17. Atq; (Christus)

stus) bajulans crucem suam, venit in locum qui dicitur Calvariae, Hebraicè autem Golgatha: Vbi crucifixerunt eum. *Vt deantur & cæteri Evangelistæ* Matth. 27, v. 31. & seq. Marc. 15, v. 22. & seq. Luc. 23, v. 26. *Non puto ipsos Judæos hæc negare posse: Cum Cornelius Tacitus historicus Ethnicus* l. 15. Annal. in meo Exemplari Lipsiano Antvverpiæ per Christophorum Plantinum Anno 1589. edito, p. 768. dicit; Christum Liberio imperante per procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectum esse.

Octavo: Debuit Messias transfodi, De quo Prophetavit Es.c.53.v. 10. Iehova voluit conterere eum. Non posse autem Iudeos negare, caput illud loqui de Messia, supra est demonstratum. Adhuc manifestius illud prædictum est. Psal. 22. v. 17. Congregatio malignantium circumdederunt me, foderunt manus meas, & pedes meos: Numerabo omnia ossa mea. Quem Psalm. de Messia loqui, hæcque verba ita vertenda esse, modo probatum dedimus.

Quod quoque in Christo impletum esse ex
Matth. 27, v. 35. Marc. 15, v. 24. Luc. 23, v. 33.
Joh. 19, v. 18. liquet. In quibus locis omnibus te-
stantur Evangelistæ, Christum nostrum cruci-
fixum esse. Quod autem clavis affixus cruci,
proindeque manus ejus ac pedes perfossi fuerint,
id intelligitur ex c. 20, Joh. v. 25. Ubi incredu-

*Ius Thomas, inquit: Nisi videro in manibus
ejus vestigia clavorum, & misero digitum
meum in vestigium clavorum & mittam ma-
num meam in latus, nequaquam credam.
Militem vero lancea aperuisse latus Christi, te-
statur Iohannes cap. 19. v. 34. Inquiens, Qui-
dam ex militibus lanceam latus ejus fodit, &
statim exivit Sanguis & Aqua. Neq; hanc la-
teris Confessionem sine divina providentia fa-
ctam refert idem Ioh. v. 37. Cum eam Zacha-
rias multis seculis ante in Spiritu viderit, ac
predixerit cap. 13. v. 10. inquiens: videbunt in-
quem pupugerunt.*

*Nono: Debit Messias suspendi inter Latro-
nes, & pro hostibus suis orare, juxta vaticinium
Esa 53. v. ult. Cum pravaricatoribus nume-
ratus est ipse quoq; peccatum multorum tu-
lit, & pro pravaricatoribus oravit.*

*Et hoc vaticinium de nullo alio, quam Chri-
sto Domino ac Servatore loquitur. Quippe qui
inter Latrones suspensus est Matth. 27. v. 38.
Tunc crucifiguntur cum eo duo Latrones:
Vnus a dextra alter a sinistra. Testatur idem
Marc. c. 15. v. 27. Luc. c. 23. v. 39 & Ioh. 19. v. 18.
Deinde etiam, pro crucifigentibus & hostibus
suis crudelissimis orat Luc. 23, v. 34. inquiens,
Pater, remitte eis, nesciunt enim quid faciant.*

*Decimo: Vestimenta Messie dividenda erant
inter crucifixores, sorsq; ab ipsis super tunicam
Christi mittenda. Ut Psalmum hunc 22.*

supra

supra probavimus de Messia intelligendum esse: Sic in specie hæc verba nullo modo ac ratione de Davide possunt intelligi. Sunt autem impleta in Jesu Nazareno. Testatur enim Johannes, quod milites vestes Christi inter se diviserunt, & super tunicam, cum non esset consutilis, sed integra constaret textura sortem miserunt, capit. 19. v. 23. Ubi etiam hoc ipsum Psalmi testimonium allegat. Idem facit Matth. c. 27. v. 35. Conferatur & Marc. c. 15. v. 24. & Luc. 23. v. 34.

Vndecimo, populus in cruce suspensus Messie acerbissime illusurus, illumq; oculis livore plenis, animis diabolica Πιχαραξαναία estuantibus, intuiturus erat. Quod in Spiritu quoque prævidit, ac in persona Messie conquestus est hoc ipso in Psal. v. 13. David: Circumdederunt me vituli multi: Tauri Basan, circumdederunt me 14. Aperuerunt super me os suum, ut Leo rapiens & rugiens. Intuitus hic plenius adhuc describitur Psal. 35. v. 24. Diduxerunt super me os suum & dixerunt: Euge, Euge.

Eodem etiam modo Christo crucifixo insultant: Matth. 27. v. 39. & seqq. Marc. 15. v. 29. & seqq. Prætereuntes enim, & unus ex illis, qui una suspensi sunt, convitiantur ei, moventes capita dicentesq;: Vah tu, qui dissolvis templū, & in triduo ædificas. Alios servavit, seipsū serva-

servare non potest: Si est Christus & Rex in Israel, descendat de cruce: Confidit in Deum, liberet eum nūc, si vult eum, dixit enim: Filius Dei sum, &c.

Duodecimo: *Messias in cruce clamaturus erat: Eli, Eli, lama asabthani: rursus juxta Ps. 22. v. 1. Quo modo etiam in ara crucis clamavit Christus Messias noster, & quidem illis ipsis verbis Hebræis, ut testantur Evangelistæ Matt. 27, v. 46. Marc. 15, v. 34.*

Decimo tertio *Messias in passione sua aceto & felle potandus erat. Ps. 69. v. 22. & dederunt in escam meam fel, & in siti mea propinaverunt mihi acetum. Quodq; Messia in passionibus suis eventurum certo statuerunt prisci Judæi, ut apparet ex Midrasch Ruth 3. v. 14. Ubi Boaz dicit: Accede huc & comedes de pane & tinges frustum tuum vel bucellam tuam in aceto. Super quæ verba dicit traditio, referente Galatino lib. 8. cap. 19. Loquitur de Rege Messia: accede huc, id est, appropinqua ad regnum, & comedes de pane: iste est panis Regni, & tanges frustum vel bucellam tuam in aceto: Hæ sunt passionēs & tormenta Messia: de quo dictum est Esa. 53. Et ipse vulneratus est propter culpas nostras, &c. Hæc traditio.*

Ex quo (addit Galatinus) manifestè ostenditur, quod acetum Ruth significavit, ac præfiguravit Messia passionēs ac tormenta:

Quan-

Quanto magis igitur in persona Messiae dictum
uisse oportet, quod jam ex Psalmo allatum
est.

Esse autem & hoc in Jesu Nazareno im-
pletum, apparet ex omnibus quatuor Evange-
lis: Matth. cap. 27. vers. 48. Marc. 15. v. 36.
Luc. 23. v. 36. Johan. 19. v. 29 Quandoquidem
si omnes testantur, quod super omnes comme-
moratas injurias, quibus Iudei Christum ex-
cruciarunt, hanc quoque contra omnem huma-
nitatis sensum, omniumque gentium & popu-
lorum consuetudinem, crudelem petulantiam,
petulantem crudelitatem addiderunt, quod
Christum in prætório excarnificatum, flagris
ad deliquium usque animi laceratum, onere
crucis defatigatum, jamque in crucem actum,
& in agone constitutum, felle insuper torquent,
& aceto cum myrrha permixto macerant: cum
iuxta præceptum Salomonis Proverb. 31. lan-
guidas ejus vires potu dulci reficere debuissent.

Atque hæc quoque sunt potissima vatici-
nia Prophetica de Passionibus & morte Messiae,
magnam partem ab ipsis priscis Hebræis agnita
& confirmata. Illa igitur, quia & cum præ-
cedentibus, & cum illis, quæ adhuc sequentur,
ad amussim in Jesum Nazarenum, Dominum
& Salvatorem nostrum, competunt, & in æter-
num nulli alij applicari possint, concludimus
verum & contra omnes portas inferorum de-
monstra-

monstratum damus, illum ipsum Jesum Christum Dominum nostrum, & nullum alium, esse verum illum promissum Messiam.

CAPUT LIV.

De sepultura & incorruptibilitate Corporis Messiae.

Atque sic vaticinia prophetica, de passione ac Morte Messiae, & consequenter Domini nostri Jesu Christi, fuerunt: sequitur ut illa quoque, quae de rebus post mortem gestis, olim praedicta sunt, videamus. Illa enim si, de eodem nostro Christo loqui, demonstrata fuerint, plenaria perfectaque, & ἀπετέλειται & nostra erit demonstratio.

Vaticinia, quae agunt de rebus post mortem Christi gestis, vel loquuntur de his, quae durante mortis tempore fieri, vel de illis, quae subsequi debebant.

In priore genere ad duo attendamus: ad sepulturam; et ad incorruptibilitatem corporis Messiae.

Sepulturam quod spectat: Debit Messias post mortem sepeliri, ut praedixerat Esaias 53, Et dedit cum impiis sepulturam ejus, & cum divite in morte sua.

Illud in Jesu Nazareno impletum esse, de Evangelista Matthaeus c. 27, 60. Et quum

eph accepisset corpus (J E S U) involvit eum iudone munda: posuitq; ipsum in monumento suo &c Repetit idem Evangelista Marcus cap. 15. v. 46. Item Lucas c. 23, 53. Et tantalem sepulturam hanc adhuc pluribus circumstantiis describit Iob. c. 19, 38. seqq. usq; ad finem.

Messias in morte & sepultura sua, non debebat sentire corruptionem, ut prädixerat Psalmus 16. v. 10. Nec permittes misericordem tuum videre corruptionem. Imo ipsimet Rab- bini & cum primis R. Moses Hadarschan, hoc de Messia propalam affirmant. Sic enim hic Moses siæper Psal. 49. v. 10. Hic versus dictus est de Rege Messia, quia morietur & redimet patres & postea vivet in æternum, nec videbit corruptionem, sicut sapientes, qui moriuntur. Videatur Dn. Helvicus in Elench. pri- or. de adventu Messia tb. 51. Versum a. 10. Psal. 16. neque de Davide neq; ullo alio homine in- telligi posse, Apostolus Petrus Actor. 2. invicto probat argumento: David & omnes alii homi- nes sepulti computruerunt & senserunt corrupti- nem: Verum hic, de quo Psalmus loquitur, im- munis est à communi illa sorte mortalium. Pro- inde hæc Psalmi verba non de Davide vel ullo alio homine, sed de solo Messia sunt intelligenda. Id autem in specie in Jesu Christo impletum es- se, ibidem probat Petrus. Quandoquidẽ ad vul- tum alium, quam ad hunc Salvatorem nostrum ill egatum locum applicat; quippe qui mortuus quidem

quidem est, sed tamen de sepulchro vivus rediit, & sanctissima ejus caro nulla putredinis injuria affecta est, quandoquidem in pulverem terræ redigi & converti non debuit, eò quod peccati expers erat, & plenum vitæ corpus.

CAPUT LV.

De Resurrectione Messia.

Ceterum consequentia mortis varia sunt. 1. est, ipsa Resurrectio. Debebat enim Messias tantum ad tertium usque diem in sepulchro quiescere: tum verò superata morte redanimari & resurgere.

Ad resurrectionem hanc probandam repeti potest, jam allegatum dictum Psal. 16. Non permittes misericordem tuum videre corruptionem. Ergo debuit resurgere, Et tertie quidem die. Dictum enim est Osee 6. v. 2. Vivificabit nos per biduum, die tertia suscitabit nos & vivemus in conspectu ejus.

Hæc autem & cum primis vaticinium Hoseæ, intelligenda esse de Messia testatur Rabbi Moses Hadarsan super v. 4. Gen. 22, allegans Galatino lib. 3. cap. 12. Hoc est, inquit, quod scriptum est Hose. 6. v. 2. Vivificabit vos, &c. Et mox: Vivificabit nos post duos dies ante faciem ejus, quæ est, Rex Messias, Videatur quoque Galat. lib. 8. cap. 22. Et adhuc clari-

in libro Mechilta super v. 6. Psalm. 30. Hoc est, dixit Rab. Moses: Quoniam momentum intra ejus, vita in beneplacito ejus. Hoc dictum est de Messia, Justitia nostra. Quoniam eunt in momento mors & vita ejus pro voluntate sua ad dandum aliis, & ad recipiendum in semetipso &c. Et mox: Cum autem ipse morietur, tristes erunt ob mortem ejus, omnes sectatores nominis ejus, & cum resurget, gaudebunt & canent. Et huic rei congruit illud Hose. 6. Vivificabit nos post duos dies, & tertio die resurgere nos faciet. Galat. ibid.

Ex quibus hæc colligit ibidem Galatinus: Verba igitur Hoseæ Prophetæ, sic juxta eorum expositiones intelligenda sunt: Vivificabit nos, scilicet Messias à morte culpæ post duos dies, quibus scilicet jacebat in sepulchro. In die tertio suscitabit nos, per spem scilicet resurrectionis. Nam Christi resurrectio nostræ resurrectionis generalis futuræ exemplum & causa fuit. Quemadmodum enim Christus resurrexit, ita & nos resurgemus.

*Et adhuc expressius dictum id fuit in libro vi Galearazeia, Revelator arcanorum in-
tribitur, allegante Galat, ibidem: Post triduum vero anima Messiaæ ad corpus suum re-
vertetur & exhibit ex illo lapide, quo erit se-
pultus*

pultus, sicut dictum est, Exod. 33. c. Ecce locus est apud me, stabis supra petram: cum transierit gloria mea ponam te in foramine Petre. *Hec ille (addit Galatinus) quem Hebræi Magistrum nostrum sanctum vocant.*

Idem quoque locus Hos. 6. de Messia et ponitur à R. Simeone filio Jochari in libro Machearhastodoth, id est, investigationis secretorum, allegante rursus Galatino lib. 8. cap. 21. circa finem: His auditis, coepit flere Rab. Hoseas, dixitq; veh illis, veh illis impiis homicidis Israel: quorum amore, ut peccatum illis remittar, Deus sanctus & benedictus mittet filium suum, & carne humana se induet. Veh illis, quia propter suas pravas operationes erunt rebelles huic Messia, & respicient dicta, quibus præcipet, ut mundificentur aqua mundificationis ad purganda eorum peccata. Ipsi verò non incedent in viis Deo gratis, nec facient voluntatem ejus, sed ingenti iracundia perciti, eum occident. Tunc anima ejus descendet ad inferos, apud quos triduo morabitur: ut inde omnes animas Patrum justorumque educat. Sicut dictum est, Genes. 47. Ego descendam tecum in Ægyptum, & ego inde educam te. Et faciat Deus sanctus & benedictus, ut eos in Paradisum deducat, sintque læti in gloria Dei juxta illud Hos. 6. dictum: Visitabit os

ost duos dies, in die tertia suscitabit nos, & vivemus ante faciem ejus.

Hoc vero in Iesu Nazareno impletum esse, uno ore omnes testantur Evangelistæ, Matth. 8. v. 7. & seqq. Marc. ult. v. 6. & seqq. Luc. 24. v. 6. 7. & 46. Joh. 20. v. 9. 1. Cor. 15. v. 4.

Imò Josephus, manifesta veritate convictus, idem testatur lib. 18. antiq. cap. 4. Inquit enim: Erat tempore Tyberii Jesus vir sapiens, si virum fas nominare, & faciebat is miracula supra opinionem & fidem humanam, & docebat studiosos veritatis, & magnam multitudinem secuta est, tum Judæorum, tum gentilium: sed cum à proceribus Judæorum apud Pilatum accusatus fuisset, cruci tandem affixus fuit, Nec eo minus tamen perseverarunt, qui ab initio ipsum dilexerant, quibus tertia die vivus apparuit, sicuti prædixerat de eo Prophetæ & hæc & alia, & in hanc usque ætatem supersunt, qui ab ipso nomine Christiani vocantur.

Quocirca ἀποδεικνύω̃ς concludimus, quod hic ipse Judæus eo ipso loco & iisdem verbis: Hic erat CHRISTUS sive Messias.

Quod enim fabulantur Judæi, discipulos Jesu, corpus ejus ex sepulchro suffratos esse, & præ metu in hortum coniecisse, ubi paulo post perterritum fuerit, se ipsum refutatum. Quia enim dixerat:

dixerat : Evertam hoc templum & tribus diebus erigam rursus : & non dabitur vobis signum præter signum Jonæ prophætæ, & Judei Pilatum admonuerunt, ut excubias apud monumentum collocaret. Quod etiam factum. Et Pilatus apud Hegesippum quadam ad Claudium Imperatorem epistola resurrexisse testificatur ; & quo plures excubare voluit, eo plures veritatis hujus testes adhibuit. Imò Sacerdotes ipsi, quos tanta rabie in Jesum armarat, cadaver illud frequenti ferro appendere potuissent, quo factò famam & existimationem Jesu, uno momento subvertissent.

Scriptura etiam testatur, & per veram scientiam tenemus, discipulos morte ejus adeo conterritos fuisse, ut tale tantumque facinus ausos esse, nemini verisimile fiat. Quid enim ex cadavere illis emolumenti ? quorsum ejus causa liberos, uxores, semetipsos abnegent & deserant. An non ipsius imposturis imprimis quam maximè exacerbatos esse decebat, quorum maximè intererat, & eo vehementius ejus memoriam odio prosequi, cæteros etiam ipsius secta revocare & detrahere. Verum tantum abest ut hoc faciant, ut potius resurrectionem Jesu, tantum in ore habeant, eam ut profiteantur, celebrent, prædicent, & pro eam mori parati sint, & propter eam moriendum

docent.

loceant, & per eam vitam, beatam sibi vitam,
 beatam mortem polliceantur: nec ex tam multis
 illis sit, qui secus dicat, qui saltem tacere velit,
 tiam si tacendo quietè vivere, & aliter loquen-
 do magna à magnatibus consequi possit. Hanc
 igitur historiam qui accuratè expendit, men-
 lacium illud Judaicum quasi manibus palpa-
 it: Apostolos miseros tum homunciones, pit-
 illanimes, debiles fide, autoritatis expertes,
 & sidio destitutos facile excusabit, Christumq;
 ertia die revera resurrexisse, constanter affir-
 mabit. Atq; hætenus de primo consequente
 sortis Messia, nempe de Resurrectione.

CAPUT LVI.

De Baptismi institutione.

Secundum est Baptismi institutio. Ab ipso
 nim Messia Baptismus instituendus erat juxta
 prophetiam Exechielis 36.v.25. Et spargam
 per vos aquam mundam, & mundabimini
 ab omnibus inquinamentis vestris, & ab
 niverfis idolis vestris mundabo vos. Item
 ach.c.13.v.1. In die illa erit vena patens do-
 ni David, & habitatoribus Jerusalem in
 piationem peccati, & in asperisionem, &
 f.44.v.3. Effundam aquas super sitientem
 fluenta super aridam.

Hæc autem, & cum primis dictum ex Eze-
 iele allegatum, de Messia intelligenda esse,

X

evidenter

evidenter docet & exponit Bereschit Ketan super Genes. 49. v. 11. his verbis: Et quomodo ipse scilicet Messias aget? Nempe sicut dictum est Ezech. 36. Spargam super vos aquas mundas &c. Vide Helvicum d. l. th. 56.

Atque hoc in Jesu Nazareno impletum esse, Evangelica historia abundè satis testatur. Nam Matth. 28. v. 19. cum hoc mandato universum mundum, ablegat suos discipulos: Profecti docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus S. Et Marc. 16. v. 15. idem repetitur.

CAPUT LVII. De Messiaë in cælum ascensione.

Tertium est in Cælum ascensio. Messias enim in Cælum ascensurus erat, juxta vaticinium Michæ cap. 2. v. 13. Ascendet effractor ante ipsos: frangent & transibunt portam, & egredientur per eam: transibitq; Rex eorum ante eos, & Ichova in caput ipsorum.

Quod autem hæc de Messia intelligenda sint, Judæi sive Rabbinorum scripta clarissime testantur verbis. Nam in expositione libri Geneseos (allegante Galatino lib. 8. cap. 23.) Rabi Moses Hadarsan super cap. 40. v. 9. Mesom ante videre videbar vitem coram me: sic

Et : Hoc est, quod scriptum est, Psal. 8. Et
 perfice vel præpara, quam plantavit dextera
 tua. Plantam scilicet de inferius: & hæc est
 Abraham; Et plantam quæ est de superius:
 Et hæc est Messias: de quo dictum est Michææ
 .c. Ascendet labefactans coram eis. Idem
 2. Moses eodem modo *verba hæc explicat* i-
 oyd. c. 44. v, 28. Videatur Galatinus loco all.

Psalmo quoque 68. v. 19, dicitur: Ascen-
disti in altum, captivam duxisti captivita-
tem, accepisti dona in hominibus, & etiam,
rebelles, ut inhabitent in tabernaculo Iah
Dei.

Quæ verba Psalmi de nullo etiam alio
quam Messia intelligi possunt. Quandoquidem
Propheta Regius per $\omega\epsilon\gamma\sigma\ \Phi\acute{o}\nu\eta\sigma\omega\nu$ Messiam,
elloquentur, ejus exaltationem seu ascensionem
describens, & quidem in præterito de futura
mirum hac victoria adeo certus, ac si illam o-
culis coram aspexisset. Imo ipse Rabbenu Hac-
ados in libro, quem Galerazeia appellavit, ita
proquitur: Versabitur autem Messias post re-
rectionem suam cum justis, qui audient
præcepta ejus quadraginta diebus in figu-
ram illorum quadraginta dierum, quibus
rit in deserto ad affligendam animam suam
antequam eam occidant: Et his peractis,
ascendet in cælum, sedebitque ad dextram
dei, sicut dictum est Psal. 110. Dixit Deus Do-
mino meo, sede ad dextram meam.

Esse autem & hac impleta in Christo Jesu sacra scriptura N. Testamenti, multis in locis luculentissime testatur ac probat; Marc. ult. v. 39. Dominus igitur postquam locutus fuisset sursum assumptus est in Cœlum, & sedet à Dextera Dei. Sic Luc. ult. v. 51. & Act. 1. v. 9. dicitur: Et cum hæc dixisset, aspicientibus ipsis, elevatus est, & nubes surripuit eum ab oculis eorum. Confer Act. 2. v. 32. Coloss. 1. v. 12. &c. Et Apostolus Paulus ad Ephes. 4. v. 8. allegatum dictum Psalmi de nullo alio, quam de glorioso triumpho, quem Christus, devictis hostibus suis, egit in ascensione, interpretatur.

CAPUT LIIIX.

De Messiaë exaltatione ad dextram Dei.

Quartum est ad Dextram Dei exaltatio, Messias enim sessurus erat ad dextram Dei. juxta Psal. 110. v. 1. Dixit Dominus Domino meo, sede à Dextris meis.

Esse autem hæc Psalmi verba de Messia intelligenda, eruditè probat Galatinus l. 8. c. 24. Primum per Targum R. Ionathæ. Vide ipsam Galatinum 2. per Midras tehilim super Psal. v. 7. Ilbi sic dicit: Narrata sunt mysteria ejus scilicet Regis Messiaë in scriptura legis, ut illud Exod. 4. Filius meus primogenitus Israel. In scriptura Prophetarum, ut illud Esaiæ 52.

aiæ 52. Ecce intelliget servus meus, exalbitur & elevabitur. In hagiographis, ut illud Psal. 110. Dixit Deus Deo meo, sede ad dextram meam. 3. *Rursus per Midras tehilim per Psal. 18. v. 36. Ubi sic dicitur: Rabbi Ionen nomine Rabbi Chria dixit, futurum est, Deus sanctus & benedictus sedere faciat regem Messiam ad dextram suam, sicut dictum est Psal. 110. Dixit Deus Domino meo, sede ad dextram meam. 4. Autoritate R. Moses Hadarsan, qui in expositione lib. Geneseos, super c. 18. v. 1. sic scribit. R. Borachias nomine R. Levi referavit, id est, exposuit, hoc per illud, quod scriptum est Psal. 17. Et dabis mihi uterum salvationem tuam, & dextera tua confortabit vel suscipiet me. In futuro enim Deus sanctus & benedictus sedere faciet Messiam ad dextram suam, sicut dictum est: Dixit Deus Domino meo, sede ad dextram meam. Allegatur insuper à Dn. Helvico Rabbi Saadia Gaon super Dan. 7. v. 13. Item Midras tehilim in Psal. 110. circa finem.*

Et hoc in Jesu Nazareno impletum esse statatur Evangelica historia Marc. 16. v. 19. Actor: 2. v. 33. 34. Ubi allegatum dictum Psal. 110. expresse de Christo interpretatur Petrus Actor. 7. v. 55. 56. Et notatu dignus est locus ad Ephes. 1. v. 20. & seqq. Qui credimus

secundum efficaciam roboris fortitudinis
 jns: quam exercuit in Christo, quum suscita-
 ret eum à mortuis & sedere fecit ad dextram
 suam in coelestibus, supra omnem principa-
 tum ac potestatem & virtutem & Domini-
 um, & omne nomen, quod nominatur non
 solum in seculo hoc; verum etiam in futuro.
 Et omnia subjecit sub pedes illius, & eum os-
 dit caput super omnia ipsi Ecclesiae, quae est
 caput illius, complementum ejus, qui omnia
 in omnibus adimplet, *conf. Coll. 3. v. 1. Hebr. 1.
 v. 3. & 13. c. 8. v. 1. c. 10. v. 12. c. 12. v. 2. 1. Petr. 3.
 v. ult.*

CAPUT LIX. De Spiritus Sancti effusione.

Quintum est Spiritus S. super Apostolos
 & cœteros conversos effusio. Eae enim tem-
 pore à Messia descensurus erat Spiritus S. super
 discipulos Christi, cœterosq. conversos, juxta
 vaticinium Es. 44. v. 3. Effundam Spiritum
 meum super semen tuum, & benedictioni
 meam super germina tua: Et germinabunt
 quasi inter herbam, & sicut salices juxta ri-
 vulos aquarum. Item Joel 2. v. 28. & 29. Erunt
 autem post hæc effundam Spiritum meum
 super omnem carnem, & prophetabunt filii
 vestri, & filiae vestrae: senes vestri somnia
 somniabunt, juvenes vestri visiones videbunt.

int. Quin & super servos & super ancil-
s in diebus illis effundam Spiritum meum.
em Ezech. 36. v. 26. Daboque vobis cor no-
um, & Spiritum meum dabo in medio ve-
stri &c. Et Zach. c. 12. v. 10. Et effundam super
omnem Davi d', & super habitatores Ierusa-
lim Spiritum gratiæ & precum: & aspicient
ad me quem confixerunt &c.

*Esse autem loca illa de Spiritu S. intelli-
genda, negare non possunt Judei. Versum enim
Esa. 44. manifestè exponit Targum Chal-
daicum; Item locum ex Joële allegatum, ut &
David Kimchi. Et Rabbi Jonathan Ezechielis
dictum, item Rabbi Salomon, videatur Gala-
tinus lib. 8. cap. ult.*

*Quod autem ipse Messias Spiritum S. super
discipulos suos missurus erat, demonstrat. ibi-
dem Galatinus ex Rabbenū Haccados, qui
longè ante Christum natum vixit, hocque in
lib. suo Galerazeia apertissime prædixit: dum
ad sextam Antonini Consulis Urbis Romæ peti-
tionem, hæc inter cætera respondit: post dies ve-
rò decem, à sua (Messiæ) ascensione ad perfe-
ctionem quinquaginta dierum mittet Spiri-
tum S. de cœlis super justos, ut in fide ejus
confirmentur: Moxque illis præcipiet, ut e-
ant, doceantq; omnes homines legem ejus:
quemadmodū dictū est, Ezech. 36. Et Spiritū
meum dabo in medio vestri, & faciam, ut*

in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis, & faciatis ea. Horum autem quinquaginta dierum figura fuerunt illi quinquaginta dies, quibus Israel agnum paschalem occidit, & exijt de terra Egypti, in quibus Deus sanctus & benedictus misit Spiritum S. super eos, deditq; eis legem sanctam, ut essent firmi in fide ejus, sicut scriptum est Exod. 19. Iam nunc veniam ad te in caliginibus, ut audiat me populus loquentem ad te, & credat tibi in perpetuum. *Hec ad verbum ille Rabbeni Heccados.*

Hoc verò præstitum esse largissimè in die Pentecostes post ascensionem Christi nostri in cælum, & proximè sequentibus temporibus, ex Actis Apostolicis est manifestissimum Act. 1. v. 2. & seqq. Et cum primis v. 16. & 17. ubi prophetia Joelis de illa Spiritus S. super Apostolos & cæteros discipulos effusione exponitur. Videatur etiam Actor 1. v. 5, 8. cap. 2. v. 33. cap. 4. v. 31. cap. 8. v. 15, 17, 18. cap. 9. vers. 17. cap. 10. v. 44, 47. cap. 11. v. 15. cap. 15. v. 8. cap. 19. v. 2. & 6. Rom. 5. v. 5. cap. 8. v. 9, 15. 1. Cor. 2. v. 12. cap. 6. v. 19. cap. 12. v. 13. 2. Cor. 4. v. 13. cap. 5. v. 5. Gal. 4. v. 6. Ephes. 1. 17. 1. Thess. 4. v. 8. 2. Tim. 1. v. 7. & c.

CAPUT

CAPUT LX.

De Ecclesiæ ex omnibus gentibus collectione.

Sextum est, Ecclesiæ Messiæ ex omnibus gentibus collectio. *Ad beneficia enim Messiæ perventuras fuisse etiam gentes passim in scripturis prædictum invenitur: Genes. 17. v. 5. Ubi ad Abrahamum dicit Jehova: Patrem multitudinis Gentium posui te, Psal. 67. v. 3. Cognoscant in terra viam tuam, & in omni- bus gentibus salutem tuam: & in seqq. Psal. 17. per totum. Prov. 14. v. 34. Justitia exaltat eum: ac ignominia est populis peccatum. Isa. 2. v. 2. Et erit in novissimis diebus, præparatus erit mons domus Jehovæ in vertice montium, & elevabit se præ collibus, con- uentque ad eum omnes gentes. Adde eti- am subsequencia, Esa. 45. vers. 22. Respici- te ad me, & salvi eritis omnes fines terræ, cap. 9. vers. 6. Etiam dedi te in lucem gentium. Vide antecedentia & consequentia, Jerem. 23. vers. 6. In diebus ejus salvus erit Juda, & Is- rael habitabit confidenter, & hoc est nomen- us: quod vocabunt Iehova Iustitia nostra. Jerem. cap. 31. v. 37. Sic dixit Iehova: Si men- rari possint cœli sursū &c. Ezech. 34. v. 30. 31. : scient gentes, quod ego Iehova Deus*

X 5

eorum

eorum sum cum eis, & ipsi sunt populus meus, domus Israel, dixit Dominus Jehova. Vos autem oves meae, oves pascuae meae, homines estis: Ego DEUS vester dixit Dominus Jehova, *Hosea 2. v. 23*. Et seminabo eam mihi in terra, misereborque ipsius Lorumah: & dicam ad Loammi, Populus meus es tu: & ipse dicet mihi, DEUS meus es, *Zacharia 2. v. 11*. Et congregabuntur gentes multae ad Jehovam die illa, eruntque mihi in populum, & habitabo in medio tui: *Et cap. 8. vers. 11*. Loquetur pacem gentibus.

Esse autem vaticinia ista de Messia ejusque temporibus intelligenda, id Rabbini & Talmudistae luculenter testantur. Nam duo illa loca Genes. 17. v. 5. & Zach. 2. v. 11. Talmud tractat. Biccuringim expressè de gentibus ad Messiam convertendis interpretatur. Et Rabbi Jonathas Chaldaeus interpres illud Zach. 2. v. 11. exponit יהוה ביום ההוא ירחיק לי לעם ליתר. Hoc est, & addent se populi multi ad populum Dei in tempore illo & erunt coram me in populum.

Sed excipiunt Iudei; In diebus Messiae Deo addendas esse gentes, non ut salventur, sed ut populo Iudaico inserviant.

Verum praeterquam quod Glossa hac manifestè repugnet fontibus Hebraeis, & paraphrasibus si Chaldaeis.

*Chaldaice, contrarium ex veterum Doctorum
 uidecerum dictis expresse patet. Legitur enim
 allegante Galatino lib. 9. c. 12.) מסכת
 בכורי* Massechet bicurim, in libro primi-
 tiarum. Tradiderunt Magistri in nomine
 Rabbi Judæ, quod גֵּר gher, id est, advena, hoc
 est, conversus, qui de gentilitate venit ad fi-
 lem, ipsemet est, afferens primitias & dicens
 illud Deut. 26. Pronuncio hodie Domino
 D E O tuo, quod veni in terram, quam jura-
 vit Deus Patribus nostris se daturum vobis.
 Quæ est hujus rei probatio? Quod scriptum
 est, Genes. 17. Non erit ultra nomen tuum,
 Abraham, quia patrem multitudinis genti-
 um dedi te. In principio enim fuit pater A-
 ram, ideo vocatus fuit Abram. Deinde vero
 Pater totius mundi, & nomen ejus idcirco
 dictum est Abraham. *Hætenus traditio. Plura
 vide apud ipsum Galatinum: quibus ad oculum
 demonstratur, Gentiles non addendos fuisse
 Messia, ut Iudæis servirent, sed ut populus Dei
 fierent & salvarentur.*

*Idem quoque de cæteris locis ut Ierem. 31,
 7. Ezech. 34. v. 31. 8. Zach. v. 10. c. 9. v. 10. Prov.
 4. 34. Probat Talmud loco citato. Videatur
 Galat. d. l. nempe lib. 9. c. 12. & in specie quæ
 ap. 13: pluribus recenset ex lib. Mechilta, qui
 est*

*est commentarius in Exodum. Allegat quoque
Dn. Helvici Midrasch Tillim super Psal. 100
v. 1. Item super Psal. 67. v. 3. Ubi docet pluribus
Jehovam non esse acceptorem personarum, sed
confitentium ipsum, licet sint e gentibus.*

*Esse autem & hæc completa in Jesu Na-
zareno res ipsa loquitur: nec inficias ibi
Judei, nisi forsan solem in meridie solstitium
negare velint.*

CAPUT LXI.

De Judæorum excæcatione, dissipatione, & interitu:

*Septimum & ultimum est Judæorum ex-
cæcatio, dissipatio & extrema perniciēs. De
hac vaticinatur Daniel cap. 9. Tandem exci-
detur Christus, & populus Ducis venturi, id
est, Romanus Imperator, dissipabit urbem &
sanctuarium, & finis ejus, cum inundatione,
& usque ad finem belli excidetur desolatio-
nibus; & roborabit pactum multis hebdo-
mada una, & in dimidia hebdomada cessare
faciet sacrificium & oblationem, & propter
extensionem abominationum desolabit &c.*

*Jesus verò in eandem sententiam Matth.
cap. 24. vers. 5. Væ ventrem ferentibus &
lactantibus in illis diebus: tum qui in Judæa
fuerint, fugient in montes. Abominandi
valde*

affatio erit in loco sancto; lapis non relin-
uetur super lapidem, nec eo minus prædi-
abitur istud Evangelium regni in universa
terra, in testimonium omnibus gentibus, &
unc erit finis.

*Quis hæc paulo post mortem Jesu imple-
re negabit? quis calamitatum istarum vestigia
in urbe, in populo, non hodieq; videt? quis hanc
orrorem extremam cladem non nisi Jesu nostri ne-
ci tribui posse ac debere non animadvertit?
En! Dn. Iesus comprehenditur in monte Oli-
veti; Et ea parte Hierusalem obsidetur: Iesus
crucifigitur die Paschatis; & urbs quoque eo
die invaditur: Iesus flagellatur in Prætorio à
Pilato; & Judæi quoque à Romanis animi gra-
viâ, flagris in Prætorio lacerantur: Iesus deni-
que traditur in manus gentium: & Judæi toto
urbe disperguntur, omnibusq; gentibus sunt
probro & ludibrio.*

*De his & similibus multum conqueruntur
abbini. At quo plura & graviora narrant, eo
iudicium Dei in gentem suam agnoscunt & ma-
gis profitentur: nempe quam ipsi pronuncia-
verunt sententiam, impleri oportuit: Sanguis
super nos, & super filios nostros. Itaq;
quit Iosephus, & extrema hæc malorum,
cum videret Titus, oculis in cælum sublatis,
binde exclamavit: Domine, tu scis manus
meas ab hac sanguinis profusioneundas.*

&

& puras esse. *Et cum urbem a deo populoque
munitam vi captam cogitaret, in hanc
vocem: Verè Deus in capienda hac urbe
biscum pugnavit, alioqui qua unquam
expugnari potuisset? Templum quoque
tumvis servatum vellet, conflagravit: Quia
quit Josephus, dies inevitabilis excidij ac-
nerat: Urbs excisa & solo equata fuit, ni-
lum pristinae habitationis vestigium super-
inque civitate centena hominum millia ce-
runt: quantam crudelitatem Romanos non
alias exercuisse legimus.*

CAPUT LXII.

Conclusio totius disputatio- nis contra Judæos,

*Quæ cum ita sint, partem priorem
libri concludentes dicimus: Si habemus in Pro-
phetis Christum Filium Dei venturum, ab
sceptro Judaico, intra spacium tamen quat-
ranta hebdomadarum, durante adhuc
templo: nasciturum ex semine & fructu Da-
vid, & quidem in specie ex virgine Betle-
hem Juda; educandum postea & versaturum
in Galilea, Regione Naphthali & Zabulon, &
juxta mare: quemque Eliam antecedere, Re-
gnum Dei nunciare, doctrinam suam miracu-
lis confirmare, ignominiosa morte propter ho-*

*in peccata affici, in gloria resurgere, in
in ascendere, ad dextram Dei se collocare,
dio tum urbis, tum templi paulo post conse-
, juxta Prophetarum oracula oportuit: Et
illo ipso tempore habemus in Evangeliiis,
in ipsis Judæorum historiis Jesum Filium
ablato sceptro Judaico, intra spacium sep-
tenta hebdomadarum Danielis, durante
uc secundo templo, venisse, natum ex semine
David, & quidem ex virgine Maria in Bethle-
em Juda, educatum & versatum in Galilæa,
regione Naphtbali & Zabulon, quem Joan-
Baptista antevenit, qui regnum cælorum,
verbo & exemplo prædicavit, Hierosolymis
cifixus est, in gloria resurrexit, in cælum
endit, ad dextram Dei se collocavit, à Genti-
bus receptus, ruinaque urbis & templi excidio
vinitus vindicatus. Quæ omnes notæ &
circumstantiæ ipsi apprimè, & præterea nemini,
inveniunt, Ergo constanter, confidenterque
audacter dicimus, JESUM NAZARE-
VM esse verum illum CHRISTUM, &
MESSIAM, promissum ab omni tem-
pore in scripturis, exhibitum demum
in plenitudine temporis. Quod
nobis hætenus proban-
dum fuit.*

Continens connexionem antecedentium & subse- quentium.

Priorem hujus libri partem contra
dæorum errores directam, Deo sint grati
absolviinus; Consequens est, ut nos ad
mijudæorum furores accingamus, illos
bitremur, refellamus, & ut absurdissimas
furda & omnibus modis detestandas
spheurias damnemus, rejiciamus, exor-
mur. *Equidem non ignoro, Sectam hanc
tis notam non esse, eaq; propter ipsorum libe-
si ad manus nostras deveniant, multorum
cio potius comburendos, quam multis reju-
dos esse. Atqui verò hunc verum sectas reju-
di esse modum nego: Prius errores ex tota
hominum sunt evellendi & eradicandi, tum
bri abrogandi.*

*Annus est, & ultra, quando quidam
tinè, græcè & hebraicè doctissimus & biblio-
ne biblica non mediocriter exercitatus, Semiju-
dæorum vero argumentis haud levis pertur-
batus, & dubius factus, mihi manuscriptum
quo Autor, Semijudæus blasphemus, demon-
re conatur, Messiam non venisse, & nūquam
venturum esse, obtulit, simulq; illud ut res
proprie*

ter se ipsum, tum etiam propter alios, quod
fides maxime periclitaretur, refutarem, &
disputationibus contra J. udeos conjun-
gem, majorem in modum petijt. Hanc vo-
& adhortationem, quoniam divinam judi-
cacionem, nihil in me desiderari volui;
que (quicquid etiam alij sentiant) manum
opus applicavi, & cum Deo meo juvante
Semijudeorum refutationem subsequenter
in precedente contra Judaeos disputatione
jungere, & simul in lucem edere non dubi-
pi, in spem optimam veniens, bonos ac pios be-
pieq; de laboribus hisce nostris judicatu-
r. Nihil enim hic aliud quam gloria Dei,
veritatis propagatio, fidei nostrae in Christum
ida confirmatio, & haereticorum vel vera
aversio, vel extrema confusio quaeritur.

CAPUT LXIII.

Summa Religionis Semi-
Judaicae.

Ut igitur propius ad rem ipsam acceda-
is, eamq; ab ovo, quod ajunt, exordiamur, ra-
tio Semijudeorum (inter quos olim non
tremum fuisse Martinum Seidelium Ola-
nsensem Silesium apparet ex disputationibus,
as cum Fausto Socino habuit) hisce fere con-
tetur capitibus.

1. Novum Testamentum, tanquam ~~mentum~~ aliquod, & veteri ac Prophetis ~~trarium~~, planè rejiciunt.
2. Messiam, si venisset, mundanum Regem non coelestem, fuisse nugantur.
3. Ex Veteri Testamento nihil ad se ~~re~~ ajunt, nisi Decalogum, qui ipsis sit ~~notus~~.
4. Messiam tantum Iudæis esse promissum somniant, sicut terram Canaan, ideoque hanc religionem Semijudaicam nihil ~~nere~~, & neq; circumcisionem, sacrificia ceteras ceremonias Mosaicas.
5. Messiam Iudæis promissum esse, sed conditione, si pactum & statuta divina ~~varent~~. Hanc autem conditionem qui ~~suppleverint~~, præcepta divina, Deique ~~& pactum non servaverint~~, sed violaverint Deoque inobedientes facti fuerint, Deus vicissim denegasse Messiam, proindeque Messiam neq; venisse neq; venturum esse.

Hæc, inquam, sunt præcipua capitula Semijudaica, quæ fere omnia Martinus Lutherus in Epistola prima breviter contra est. Postquam enim suo, h. e. hæretico, probavit, Messiae regnū debere esse mundanum, jam in hæc blasphemica definit verba: Ceterum scitis cujus sim Religionis, quamvis id scripto meo, quod habetis, ostenderim, tam

breviter hic repetam. Et primum quidem
 de Messia seu Rege illo promisso,
 meam Religionem nihil pertinet: Nam
 ille tantum Iudæis promissus erat, sicut
 terra Canaan: sic etiam Circumcisio, sa-
 crificia, & reliquæ ceremoniæ Moſis ad me
 pertinent: Nam ista non mihi, sed po-
 pulo Iudaico, promissa, data & mandata sūt:
 quæ ista fuerunt cultus Dei apud Iudæos,
 inserviebant cultui divino, & ad cultum
 verum deducebat Iudæos: Verus autem
 cultus Dei, quem meam Religionem apel-
 lo, est Decalogus, qui est æterna & immuta-
 bilis voluntas Dei: qui Decalogus ideo ad
 me pertinet, quia etiam mihi à Deo datus
 est, non quidem per vocem sonantem de
 celo, sicut populo Iudaico, at per creatio-
 nem insitus est menti meæ: quia autem insi-
 tus Decalogus per corruptionem naturæ
 humanæ, & pravis consuetudinibus aliqua
 parte obscuratus est; ideo ad illustran-
 dum eum, adhibeo vocalem Decalogum:
 qui vocalis Decalogus ideo etiam ad me
 pertinet, quia cum insito
 Decalogo consentit, imò idem ille De-
 calogus est. Hæc mea est sententia de Mes-
 sia seu Rege illo promisso, & hæc est mea
 Religio, quam coram vobis ingenuè profi-
 tor. Adhuc iste.

CAPUT LXV.

Major primi capitis Re-
 nis Semijudaicæ decla-
 ratio.

*Primum ergo caput de Auctoritate
 vi Testamenti, quod attinet, concedunt
 Semijudæi, Jesum Nazarenum tempor-
 guli Cæsaris vixisse, seque pro Melsia
 talle, sed ob seditionem, inter Judæos
 ram, captum, capitis damnatum, tandem
 crucifixum esse: A mortuis autem non
 resurrexisse, sed spectrum, speciem
 præsentans, discipulis, hominibus
 credulis, apparuisse, hosque postea
 resurrectione, ejusmodi famam, cui
 multis credatur, in vulgus sparsisse.
 aperte scribunt. Novum Testamentum
 trarium esse veteri, & cum hoc pug-
 deoque qui credat huic, illi credere
 se: Argumenta quoque, quibus Nova
 mentum partim probamus, veram
 Religionem, partim præferimus
 mento, nulla esse vociferantur; sic
 gata Epistola Seidelius: Coelesteternum
 quit, est diversum à mundano; Et si Rex
 promissus debuit esse Rex mundanus,
 tur, quod non debuerit esse Rex coel-*

ita secum pugnant: atque ita Novum
mentum opponitur Prophetis: Ego
Prophetas oppono Novo Testamen-
Prophetae dicunt, quod Rex ille pro-
debuit esse Rex mundanus, Novum
mentum id negat, & dicit, quod Rex
promissus non debuit esse mundanus
electis. Cum itaque Prophetae & No-
Testamentum hac in re sibi contradi-
& contradictoriae non possint simul
eræ, sed alterutrum oporteat esse ve-
ego hac in re malo credere Prophetis,
iam doctrina est vetustior Novo Testa-
o, & quia Novum Testamentum suam
rinam ex Prophetis ostendere con-
atque ideo Prophetas pro fundamento
gnoscat. Vos autem Novo Testa-
to magis creditis, idque, quemadmo-
ex vobis intelligo, ob miracula Jesu &
pulorum ejus, item ob martyria eorum,
quia ista doctrina mirabiliter per to-
mundum propagata & recepta fuerit,
ultis seculis duraverit, item quod multa
tissima præcepta præcipiat, quæ in nulla
religione præcipiantur, denique quod
in æternam patefaciat & promittat.
iam firma autem ista vestra argumenta
fundamenta sint, id vobis ostenderem, si
vobis gratum fore, scirem: sed quia existi-
mo,

mo, vos, sicut & reliquos Christianos, ne libenter audire, si quis de fundamentis religionis Christianæ disputet, ideo vobis non esse molestus. Hoc unicum tantum vobis ob oculos pono, quod, quemadmodum ego adhærens Prophetis, Novum Testamentum rejicio, ita vos adhærentes Novo Testamento, cogimini rejicere Prophetas: Nam quemadmodum Novum Testamentum mihi contradicit, ita Prophetæ vobis contradicunt. Neque est, quod objiciatur, Prophetæ quidem promiserunt mundanum regnum, sed id intelligendum est de Cœlesti regno. Nam ego non tantum hoc demonstro, quod prophetæ promiserint Regnum mundanum, sed etiam hoc demonstro, quod Rex ille promissus necessario mundanum Regnum habiturus erat, si missus fuisset: Nam ista est mea conclusio. Et hæc quidem est sententia mea in controversia de Messia seu Rege illo promisso, quam sententiam scio esse verissimam & certissimam. *Hactenus Seidelius.*

Tria itaque hic probè notanda sunt. 1. Autoritas Novi Testamenti. 2. Consensus Veteris & Novi Testamenti. Et 3. κατ' ἑξῆς Religio Christiana. Primum, nempe Autoritatem Novi Testamenti, propterea rejiciunt, quia omnia, quæ inibi de Jesu narrantur, & cum promissis de ejus resurrectione fabulosa esse, opinantur. Verum opinionem illam falsam ac blasphemam.

*esse infra, ubi refutabuntur argumenta
 Novo Testamento deprompta contra Messi-
 exhibitum, innotescet. Alterum, falsissimam
 oque bypothesin, sine ulla probatione, esse,
 obatu haut difficile est. Quandoquidem o-
 nia illa, quæ in Prophetis & Psalmis conti-
 neur & predicantur de Messia & ejus Re-
 gno, Novum Testamentum in Jesu Nazareno im-
 pleta esse docet: uti etiam illud in precedentib. à
 capite 42. usque ad cap 62, sufficienter demon-
 stravimus. Nulla ergo hic contradictio, sed
 Veteris Testamenti & Prophetarum per No-
 vum Instrumentum explicatio.*

*Contra æρηγία nostra Religionis &
 Novi Testamenti, quia nihil obijcitur, sed tan-
 tum firma esse sine ratione negantur, eadem fa-
 cilitate istam negationē, ut stultam, rejicimus,
 quā facilitate allata fuit.*

CAPUT LXVI.

**Proponitur argumentum
 Seidelij, qua probare conatur
 Messia regnum debere esse
 mundanum.**

*Quod autem obijciunt de Regno mandano
 & cœlesti, nullius est momenti. Nam non potest
 demonstrari ex Veteri Testamento Messiam fore
 Regem mundanum.*

Sed audiamus

Seidelij argumenta. Epistolâ primâ allegatâ:
Ex promissione, inquit, facta 2. Samuelis 7.
ubi dicitur Davidi: stabilietur domus tua &
regnum tuum usque in seculum. Item ex
promissionibus Prophetarum, qui ex ea pro-
missione restitutionem regni sui Regem Ju-
dæis post captivitatem Babyloniam pro-
mittunt, ita argumentor.

Quale regnum Davidi usque in seculum
promissum est, tale necesse fuit, ut posteri e-
jus, in quibus hæc promissio debebat imple-
ri, habeant.

Sed regnum mundanum Davidi usque
in seculum promissum est. Ergo regnum
mundanum posteri Davidis ut haberent,
necesse fuit: Et per consequens etiam Rex
ille, quem Propheta ex hac promissione
post captivitatem Babyloniam, regnaturum
promiserunt, perinde ut ceteri posteri Davi-
dis, mundanum regnum debuit habere.
Quod quia Jesus ille non habuit: non enim
regnavit ut David & posteri ejus: sed dicitur
habere cœleste regnum, quod est diversum a
mundano regno: Ergo Jesus non est Rex il-
le, quem Propheta promiserunt.

Minorem probo: Dicit enim Davidi
Deus: Tuum regnum stabilietur usque in
seculum.

CAPUT

CAPUT LXVII.

Responsio ad fundamentum
argumenti Seidelii: quo statuit
2. Sam. 7. Davidi & ejus posteritati, ac
sic Messiae, promitti mundanum Regnum &
ceteras Prophetias omnes ab illa pende-
re, ideoque de nullo alio, quam
mundano regno va-
ticinari.

*Circa fundamentum promissionis factae Da-
vidi notetur, quod Semijudei statuāt, omnes
ceteras promissiones de Regno Davidis, &
cumprimis illam Jeremiae 33. pendere ab illa,
quae Davidi facta est 2. Sam. 7. Negant id
Photiniani, & cumprimis Socinus, qui ita contra
Seidelium scribit: Et si nos minime dubita-
mus, quin in promissione illa Davidi facta
2. Sam. 7. promissio etiam de Messia seu
Rege illo insigni mysticè contineatur: ta-
men quod ad ipsum Verborum corticem,
quem tu solum attendis, attrinet, dicimus ex
illa promissione, hanc non pendere, sed esse
duas diversas promissiones. Promissionis
enim illius prioris executio, & sic revera ipsa
promissio, duravit usque ad captivitatem,
Babylonicam Regni Judae, in qua & post
quam*

quam per multa secula non fuit Rex vltus populi Dei ex stirpe Davidis, cum tamen ex promissione illa contineretur, fore, ut Davidis solium in perpetuum firmaretur. Posterioris verò promissionis executio, teipso teste, post captivitatem Babylonicam expectanda erat. In priore dictum tantummodo fuerat, Regnum domus Davidis nunquam cessaturum: In posteriore verò Rex quidem valde conspicuus, & qui restitutus Israeli esset Regnum, quod jam cessaverat, aut cessaturum erat, promissus fuit. Hactenus Socinus.

Duas esse diversas illas promissiones Socino concedimus: ut & alteram illud, promissionem Jeremiæ cap. 33. peculiarem esse, distinguamq; ab illa, sine ulla vera dependentia. Non enim se refert Ieremias ad illam, sed ex libero spiritu vaticinatur de Messia futuro, uti videre est à versu decimo quarto ad versum usque 23. Ecce, inquit, dies veniunt (dicit Jehova) & erigam verbum illud bonum, quod locutus sum super domum Israelis, & super domum Judæ. Ex quibus verbis liquet, quod Ieremias non tam videat ad promissionem factam Davidi, quam ad longè priorem illam, factam Jacobo sive Israeli, & domui Judæ: In sequentibus autem promissionem illam determinet.

Davidem, quando pergit his ipsis verbis: In diebus illis, & in tempore illo geminare, faciam Davidi germen justum & faciet iudicium & iustitiam in terra. In diebus illis servabitur Juda & Jerusalem habitabit confidenter: Et quæ sequuntur. Dicit ergo Jeremias in diebus illis servaturum esse Jehovam id, quod locutus erat super domum Israel & Juda, nempe sceptrum ab ea auferri non debere, donec adesset Silo. Sed quomodo & per quem id servaturus erat Jehova? nempe germinare faciendo Davidi germen justum, qui faciet iudicium & iustitiam in terra. Taceo, quod promissio illa 2. Sam. 7. involvat Salomonem: Jeremia verò cap. 33. & pleraque alia vaticinia Prophetarum sint immediata, & directè de Christo loquantur. Tertium verò probare non possumus, quando Socinus fabulatur, promissionem factam Davidi, 2. Sam. 7. tantum durasse usque ad captivitatem Babyloniam? Textus enim Biblicus totus est contrarius. Nam vers. 15. dicitur misericordia mea non recedet ab eo, quemadmodum abstuli à Saule, quem sustuli à facie tua versu 16. Et FIRMA erit domus tua, & regnum tuum usque in seculum coram ME: Thronus tuus erit firmus usque in seculum. Et Psalm. 89. ubi promissio, hæc repetitur, sic legimus: vers. 30.

Et

Et ponam in seculum semen ejus & thronum ejus sicut dies cæli. *Et vers. 34. ac seqq.* Misericordiam autem meam non auferam ab eo, neque mentiar in Veritatem meam. Non prophanabo pactum meum, & quod egressum est de labiis meis non mutabo. Semel juravi per sanctitatem meam. Si David mentiar: Semen ejus in seculum erit, & thronus ejus sicut Sol coram me; sicut Luna stabilietur in seculum, & testis in cælo fidelis. *Laqui ergo videtur uterq; locus non de parti temporis à promissione illa numerati, sed de toto.* Quarto & quod manserit regnum Davidis, & quomodo manserit post captivitatem Babylonicam, id supra contra Judæos exposuimus. Quinto non video, quomodo sibi non contradicat Socinus, quando porro addit: quod 1. Sam. 7. Davidi nihil aliud promittatur, quam perpetuitas regni in ejus familia: Messias verò promittatur restaurator & amplifactor Regni Israelis, & summæ ac perpetuæ felicitatis populo Dei conciliator. Si enim ibi Davidi perpetuitas regni in sua familia promittitur, quomodo promissio illa durare tantum potuit usq; ad captivitatem Babylonicam? Cum negari non possit, hæc se convellere: Aut certum duntaxat tempus durare; & in perpetuum durare: Vel promissionem loqui de perpetua regni duratione: & promissionem terminare.

ad certum tempus, nempe captivitatem Babylo-
nicam. Verum putat Socinus Jehovaham prio-
rem promissionem factam Davidi 2. Sam. 7.
per captivitatem Babylo nicam irritam fecis-
se, atque sic terminatam fuisse. Non sane irri-
tam fecit sed implevit illud, quod dixerat l. d.
v. 14. Qui cum iniquè egerit, arguam eum
Virga hominum & plagis filiorum homi-
num: quod sane in captivitate Babylo nica im-
pletum est, ita tamen, ne juxta subsequentem
15. misericordia Jehovahæ planè ab eo rece-
deret. Quocirca cum in captivitate illa cum
regno Iudaico actum esse videretur, & de resti-
tutione planè desperare inciperet Judæi, excit-
vit Deus Prophetas, qui de novo misericordi-
am Dei populo Israelitico enunciarent, ipsiq;
vaticinarentur ex ore Dei, Jehovaham servatu-
rum pactum, semel cum Israele initum, li-
beraturumq; ex captivitate illa populum su-
um, & in diebus illis germinare facturum.
Davidi germen justum, quod facturum sit
iudicium & justitiam in terra, vocandumq;
Jehovam justitiam nostram &c. Quare po-
tius, id verum esse, quod dicitur, istas duas
omissiones pares esse, & ἀπὸ τῶς de eadem re
eodem modo ac ratione loqui, prorsusq; idem
edicere ac promittere: id tamen non statim
serendum esset, quod posterior à priore pen-
et. Prophete igitur ut diximus, ex libero
Spiritu

*Spiritu vaticinatur, manifesteq; Deus per ipse
aliquid absolute promittit, nec prophetando
interpretantur sancti illi Vates aliquam ante-
cedentem Dei promissionem: Licet nos scriptu-
ram scrutantes ac interpretantes loca prae-
dentia per consequentia explicemus. Ut igitur
nulla est consequentia: Quatuor Evan-
gelistae ejusdem Christi vitam ac res gestas de-
scribunt: Ergo posterioris Evangelium pen-
det à prioris Evangelica narratione: Sic quoque
nulla est consequentia: promissiones & Va-
ticia Veteris Testamenti de eodem loquuntur
Messia: Ergo posteriora pendunt à prioribus:
Sed quemadmodum Matthaeus pro se sine re-
spectu ad alium scriptorem historica sua narra-
tione testatur de Christo, idemq; facit Lucas,
Johannes &c. Sic quilibet Prophetarum pro se
sine respectu ad aliū Prophetam vel prophetam
de Christo vaticinatur. Ut enim quae futura
erant de Christo absolute uni revelavit
Propheta Spiritus Sanctus: sic &
alteri, & tertio & ceteris.*

CAPUT LXVIII.

Responsio Socini ad argumentum Seidelii; quod Deus majora præstiterit, quam promiserit.

Ceterum ad argumenti minorem respon-

det Socinus : Deum majora & præstantiora dedisse, quam promiserit : Promisisse quidem Regem mundanum, dedisse autem cælestem. *Replicat Seidelius* : Si illa majora & præstantiora, de quibus dicitis, ejusdem generis essent cum iis, quæ promissa sunt, tum consentirent cum promissionibus: ut si Deus Regi illi promisso, præter Israeliticum regnum, etiam alia mundana dedisset, tum Deus plura dedisset ac præstitisset quam promississet: Vestra autem majora & præstantiora, quæ in Jesu præstita esse dicitis, sunt diversa & pignantia, cum iis, quæ promissa sunt. *Respondet Socinus* : Quod dicimus, si Deus mundanum Regem, mundanumque regnum verbis promisit, cælestem autem legem, cælesteque regnum re ipsa præstitit, plus eum præstitisse, quam promiserit, rectè omnino dicimus : Nam qui plus præstat, quam promissis, suis promisit, non modo stetit, sed ea etiam cumulatè præstitisse est agnoscendus.

Neque

Neque obstat, quod ais, hoc verum esse, cum ea, quæ præstentur, ejusdem generis sunt, cujus ea, quæ sunt promissa. Dicimus enim tuam istam regulam minimè admittendam esse, sed satis omnino existimari debere, si id, quod præstatur, quiddam, eo, quod promissum fuerat, majus, & illi ipsi, cui erat promissum, utilius & gratius sit, præsertim, si promissum prorsus gratuitum fuit, & promissionis verba ejusmodi fuerunt, quæ saltem per allegoriam ad rem præstitam rectè accommodari possint. Atqui nemo futurus est, ita stolidus, ut multò majus & excellentius cæleste quàm mundanum regnum esse, dicturus non sit, & non multò magis velit ejusmodi Regem habere, à quo ex morte liberetur, & ad æternam beatitudinem transferatur, quam eum, cujus ope in hac mortali vita securus & felix vivat. Quid enim aliud omnia hujus vitæ commoda sunt, quàm inanissima quædam umbra, si cum sempiternis illis bonis conferantur. Iam verba, quibus illius, post captivitatem Babylonica futuræ Regis & regni promissio, quæ prorsus gratuitam fuisse constat, consignata fuit, ejusmodi sunt, ut, si non alia ratione, ac certè per allegoriam, quàm appositissimè ad cæleste regnum & Regem accommodari queant.

queant, & meritissimè Deus suo tempore dicere potuerit, se, cum promissum illud fecit, quamvis verba aliud præ se ferre videantur, tamen de cœlesti regno ac Rege locutum fuisse.

CAPUT LXIX.

Rejicitur disputatio inter Socinum & Seidelium.

Verum & replica, & responsio nititur falsa hypothesis; quandoquidem nullibi in Veteri Testamento promittitur Rex mundanus, sed cœlestis: qui non tantum à mundanis & terrestribus hostibus, sed spiritualibus quoque, imò ab ipsa morte, populum suum liberare posset.

Primam enim statim promissionem factam adhuc in Paradiso Gen 3. (Semen mulieris cōteret caput serpentis) quis de mundana potestate ac virtute interpretaretur? Neq; promissio facta Abrahamo, Genes. 12. cujus ultima verba (benedicentur in te, omnes familie terræ) de Rege mundano possunt intelligi, quippe in quo omnes terræ familie neque benedictæ sunt, neque benedicentur, neque benedici possunt. Quid? Quod cap. Esa. I. v. 11. de Messia dicatur: Quod in die illa exaltabitur Iehova solus. Ergo Messias est ipse Iehova. Et sic Iehova est hic Rex: At Iehova

Z
Rex

*Rex mundanus non est. Et rursus Esa. 11, 3. Ejusmodi Rex promittitur, qui non secundum visionem oculorum vel auditum aurium suarum, sed in justitia judicaturus sit pauperes: Item quod sit percussurus terram virga oris sui, & spiritu labiorum suorum interfectorus impium. Quæ sane de Rege mundano nullo modo dici ac intelligi possunt. Futurus enim erat juxta vaticinium hoc Rex *καρδιωνων*, quando non secundum auditum & visum judicaturus dicitur, sceptro etiam non corporeo usus erat, sed spirituali, nempe oris sui: neque eodem impios puniturus gladio ferreo ac corporeo, sed spiritu. Unde liquet, quod tota hujus Regis Majestas ab Esaia predicetur & definiatur spiritualis. Cetera vaticinia brevitatis gratia omitto: Sufficit enim veritatem in nonnullis demonstrasse.*

CAPUT LXX.

Responsio Autoris ad argumentum Seidelij.

Nos ergo primum ad majorem Argumenti Seidelij respondemus negando simul & distinguendo inter regnum & qualitatem regni. Promittitur quidem Davidis regnum æternum; & per Messiam in seculum stabilendum & continuandum: sed non additur qualitas.

litas. Quandoquidem nullibi dicitur, Messiam Davidis regnum, ut terrenum est, continuaturum & stabiliturum esse. Regnum igitur, inquam, promittitur Davidis, qualitas ter-
restris tacetur, imò, ut ex dictis patet, negari videtur, & sola spiritualis promitti. Atque sic quoque negata est minor; nec quicquam probat addita ratio: quippe quæ de regno Davidis, non de mundano aliquo Davidis regno loquitur: Ut autem aliud est loqui de corpore simpliciter & aliud de eodem ut est nigrum vel album corpus: sic aliud est loqui de regno αὐτῷ λῶς, & rur-
sus aliud loqui de eodem, ut est tale vel tale, magnum vel parvum, mundanum vel cæleste. Distinguendam igitur est inter essentiam re-
gni, quæque ad eam pertinent, ac deinde inter qua-
litates & conditiones ejus accidentales. Essen-
tia non consistebat in hoc ut esset mundanum sed ut esset regnum super populum Dei peculi-
arem, ex quo Messias provenire debebat: Hæc erat vera differentia hujus regni specifica, quæ, ab aliis, de quibus hoc nequaquam dici poterat, distinguebatur. In quocunque ergo regno hæc in-
venitur specifica differentia, licet omnia alia accidentia externa desint, illud revera est Da-
vidis, unde sic argumentamur.

Regnum super populum Dei pecu-
liarem, est Davidis Regnum:

2

2

Atque

Atqui Iesus Nazareni regnum est regnum super populum Dei peculiarem.

Ergo Iesus Nazareni regnum, est Davidis regnum.

Jam verè subsumere possum: Sed Iesus Nazareni regnum fuit cœleste, & non mundanum:

Ergo aliquod regnum cœleste, & non mundanum, est regnum Davidis. *Et per conversionem:* Quoddam regnum Davidis est cœleste & non mundanum: *Ideoque necessarium non est, ut omne regnum Davidis sit mundanum.*

CAPUT LXXI.

Demonstratur, Socinum quoque vidisse Autoris responsum.

Intellexisse hoc videtur Socinus, quando contra secundam Epistolam Seidelij scribit hunc in modum: Ceterum ut tibi plenius satisfaciamus, argumento isto tuo alia adhuc ratione, quæ magis propria, magis Dialectica videri poterit, respondendum censuimus, & quàm fallax & captiosum sit, tibi demonstrandum. Etenim argumentum tuum, quod est; Quale regnum Davidi usque in seculum promissum est, tale necesse fuit, ut
posteri

posterius ejus, in quibus impleri debebat hæc promissio, haberet: Sed Davidi mundanum regnum promissum est: ergo &c. Istud, inquam, argumentum vel ex quatuor terminis constat, vel ejus major propositio falsa est. Nam si in ea propositione vox Quale non omnem qualitatem comprehendit, sed eas, quæ rem ipsam constituunt, ex quatuor terminis constabit Syllogismus, cum ea qualitas, quod regnum Davidi promissum esset mundanum, rem ipsam non constituat, id est, non pertineat ad ejus regni formam & differentiam specificam: Sin autem in ea propositione verbum Quale omnes qualitates complectitur, falsa est propositio, ut ex eo apparet, quod Deus in posteris Davidis, quibus decem tribus adempta fuerant, promissum suum Davidi factum, præstitum esse dicit. Hinc enim perspicuum est, non omnino, quale erat regnum, quod Davidi usque in seculum promissum fuit, tale posteros ipsius, in quibus ea promissio impleri debebat, habere debuisse. Quod si dicas, majorem tui argumenti propositionem non accipiendam, ac si his verbis concepta fuisset: Quale erat regnum, quod Davidi usque in seculum promissum, tale &c, ut nos modo illam accipimus: sed omnino ita intelligendam esse, ut ipsa verba sonare videntur,

tur, ut sit sensus : cujus qualitatis promissum est Davidi regnum usque in seculum, ejus qualitatis necesse fuit, ut posterius &c. tum dicimus, aut minorem propositionem fallam esse, aut Syllogismum quatuor terminos habere. Nam dum ais, Davidi regnum mundanum usque in seculum fuisse promissum, aut intelligis, fuisse illi promissum usque in seculum regnum ejus qualitatis, ut esset mundanum, & hoc est falsum: Nusquam enim ea qualitas in promissione ponitur; Aut intelligis simpliciter, regnum, quod Davidi usque in seculum promissum fuit, fuisse mundanum, & Syllogismus quatuor terminos habet; ut cum in maiore propositione, non de qualitate simpliciter regni usque in seculum promissi, sed de ipsa regni qualitate promissa agatur.

CAPUT LXXII.

Exceptio Seidelii, ad eamque responsio, tum Socini, tum Autoris.

Replicat Seidelius in Epistola tertia: Quamvis consequentia hujus argumenti manifesta sit; tamen quia hic facitis ambiguitatem in QUALE & TALE, cum tamen nulla sit, & satis apertum sit, me illis verbis ad mundanum & coeleste respicere, igitur Syllogismum aliter formabo, & quidem in tertia figura in modo Disamis: quæ licet quodammodo pericula

erilia sint, tamen, quia etiam in his aliquid desideratis, ideo vobis etiam in hac re morem gero. Sic igitur argumentor.

Regnum Israeliticum Davidi & posteris ejus usq; in seculum promissum est:

Regnum Israeliticum fuit mundanum:

Ergo Regnum mundanum Davidi & posteris ejus in seculum promissum est: Et per consequens etiam Rex ille, qui ex hac promissione post captivitatem Babyloniam, secundum promissiones Prophetarum regnaturus erat, perinde ut cæteri posteri Davidis mundanū seu terrestre regnum debuit habere.

Respondet Socinus: Argumentū tuum; quod nos, non ut nobis, sed ut tibi plenius satisfacerem9, dialectica ratione ideo dissolverem9, quod Rhetoricam quandā rationē, quā à nobis antea dissolutum fuerat, percepisse, non videreris, cur mutares, nulla fuit causa; Namq; in pejus semper ruit. Vide quæso, an non possit quis te imitatus ita argumentari.

Deus populum Israeliticum in terram Canaan introducere promisit:

Populus Israeliticus fuit sine lege scripta.

Ergo Deus populum sine lege scripta in terram Canaan introducere promisit:

Nunquid non vides te hic omninò ex quatuor terminos Syllogismum construere: Cum in maiore propositione Regnum Israe-

eliticum simpliciter ponatur, in minore vero quale tunc fuit, cum promissum est, consideretur. Oportuisset te non per verbum *Fuit*, sed per verbum *Est* minorem propositionem efferre: Et cum in modo Disamis te Syllogismum formasse profitearis, universalibus verbis eam propositionem concipere hoc pacto: *Omne Regnum Israeliticum est mundanum*, debuisses: quod si fecisses, jam falsa ea propositio apparuisset, aut certe à nobis merito negari potuisset, qui Regnum Davidicum (quod idem hic est, atque Israeliticum) non mundanum dari & concedimus & demonstrare conati sumus. Itaque quocunque te veritas, nunquam in forma (ut loquuntur) es argumentaturus, quin alterutrius propositionis aut falsitas manifesta, aut maximè dubia veritas appareat. *Hactenus Socinus. Breviter: Aristoteles Syllogismorum artifex lib. 1. prior cap. 37. monet, Reduplicaciones, item limitationes, restringentes affectionem aliquam ad primum subiectum, aut causam immediatam ejusdem affectionis exprimentes majori termino, non vero minori aut medio addenda esse. Quia igitur in hoc Syllogismo Scidelij illud mundanum restringit terminum minorem, penitur enim pro termino Regnum mundanum, ut ex conclusione manifestum est, sequitur, quod peccet contra hanc regulam & sic in forma. oriuntur enim (ut recte monuit Socinus) quatuor termini.*

CAPUT LXXIII.

De Cœlesti regno, utrum tantum in cœlo sit, an etiam in terra.

Ceterum circa id, quod in πορίσματα dicitur, Christi regnum non esse mundanum, notandum est, Seidelium & Semijudeos sibi imaginari, cœleste regnum, quale Christo tribuimus, adeo distinctum esse a mundano regno, ut Rex cœlestis tantum in Cœlo, non etiam simul in terris, regnet. Verum hoc falsum esse Novum Testamentum & ipsa experientia satis superq; testatur: Quandoquidem Matth. 28. de se ipso Christus testatur: Data, inquit, mihi est omnis potestas in cœlo & in terra: Nota in cœlo & in terra omnem accepit potestatem Jesus Nazarenus; Vique hujus potestatis mittit discipulos suos in universum mundum. Unde merito ipsum Regum Regem & dominum dominantium agnoscimus & confitemur, quippe qui solus plus in omnibus terræ regnis Verbo oris sui potest efficere & prestare, quam omnes Reges terrestres simul juncti, omnesq; suas divitias, facultates, majestates, potestates, arma, & quicquid cogitari potest, potentie, Virtutis ac roboris mundani conferentes: Unde nec illi, cœlesti hoc Rege nostro invito, quicquam facere, attemptare, moliri ve possunt, sed omnes ejus tan-

dem potentiam experiri & confiteri coguntur. Experientia quoque locuples testis est. Nam quis unquam Rex fuit mundanus, cui tot Reges, Principes, populi ac nationes in universo terrarum orbe servierint, se sua sponte submiserint, tot tantosq; honores exhibuerint, atq; huic Messiae nostro?

Respondet Seidelius: Videmini igitur, negare, coeleste regnum esse diversum à mundano, & Vultis, Jesum & mundanum & caelestem Regem esse, cum tamen ipse Jesus hoc negaverit, inquiens: Regnum meum non est de hoc mundo: Quod igitur Jesus regnum de hoc mundo dixit, id ego mundanum regnum appello: Et quia mundanum aliter accipitis, quam ego volo, ideo utar vocibus ipsius Jesu, sic inquiens. Quale regnū Davidi usque in seculum promissum est, tale necesse fuit, ut posteris ejus, in quibus promissio hæc debebat impleri, haberent: Sed regnum de hoc mundo Davidi usque in seculum promissum est: Nam Davidicum seu Israeliticum regnum fuit de hoc mundo: Ergo regnum de hoc mundo posteris Davidis ut haberent necesse fuit: Et per consequens etiam Rex ille, quem Prophetæ ex hac promissione post captivitatem Babyloniam regnaturum promiserunt, perinde ut ceteri posteris Davidis,
regnum

regnum de hoc mundo debuit habere: quod quia Jesus non habuit: Nam ipsemet fatetur inquit: Regnum meum non est de hoc mundo: Ergo Jesus non est Rex ille, quem Prophetæ promiserunt.

Nequaquam inficiamur, mundanum regnum diversum esse à cœlesti: Sed illud eo modo diversum esse, ut sibi imaginatur Seidelius, hoc est, quod negamus, nempe cœleste regnum in mundanos populos nullam habere potestatem: illos nullo modo gubernare, bonis his in terris non benefacere, malos contra non coercere vel punire. Sane non negabit Seidelius, Deum Patrem, quem verum Jehovah ac Deum esse, & ipse & Photiniani agnoscunt, regnare hisce in terris: Nunquid propterea mundanus Rex, aut mundanum regnum habere censendus est? Tenendum ergo discrimen inter mundana regna & regnum Christi cœleste sive Spirituale. Id in partitionibus nostris Theologicis in tribus potissimum consistere docemus. 1. In forma sive modo collectionis. 2. In cōmodis ad subditos redūdātibus, Et tandē in duratione.

Formam sive modum collectionis, quod spectat, non equis & apparatu bellico, similibusq; mundanis mediis Ps. 20, 7, 8 sed precioso suo sanguine, cruenta passione & morte ignominiosissima. Phil. 2. vers. 8. Deinde Ministerio verbi. Luc. 24. v. 47. 1. Timoth. 2. v. 6. Hoc suum regnum

regnum constituit Christus: Quemadmodum id prædixerat Zacharias cap. 9. v. 9. Ecce Rex tuus veniet tibi justus, & Servator, ipse pauper. Et mox vers. 10. Succidam quadrigas ex Ephraim, & equos in Jerusalem, excidenturque arcus belli, & loquetur pacem gentibus. Tu quoque in sanguine Testamenti tui emisti Victos tuos è cisterna, in qua non est aqua vers. 11.

Commoda quoque ad subditos redundantia, sunt diversissima. Quale enim regnum, talia beneficia. Regnum itaque mundanum non nisi mundana largitur, nempe pacem externam & tranquillitatem publicam tuetur Ephe. 13, 2. 1. Tim. 2, 2. Verum ut Christi regnum Spirituale est, ita quoque ejus commoda & beneficia pleraque sunt Spiritualia & æterna: de quibus in genece loquitur Apostolus Paulus Rom. 14, 18. Regnum Dei non est esca & potus: Sed justitia & pax & gaudium in Spiritu Sancto. Item Ephe. 1. v. 3. Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos omni benedictione Spirituali in coelestibus per Christum. In specie verò beneficia sunt. I. Fides. Phil. 1, 29. Matth. 13. 11. 12. II. Remissio peccatorum. Matth. 1. 21 Eph. 1, 7. Rom. 3, 25. 4, 6, & seqq. 1 Joh. 1, 7. Apoc. 1, 5. III. Justificatio sive justitia. Hoc enim est nomen ejus, quod dicitur Justitia nostra Jer. 23, 6. Rom. 3,

Rom. 3, 23. 24. cap. 4, 6. & 24. item cap. 5, 9, 18, 19. 1. Corinth. 1, 29. I V. Reconciliatio cum Deo patre Rom. 5, 1. V. Servatio & glorificatio eterna Joh. 3, 16. c. 5. 24. c. 6, 40. & 10, 27. Heb. 9, 15. 1. Cor 13, 12. 1. Thes. 4, 17. 1. Joh. 3, 2. Apoc. 14, 3. Psal. 84, 5. Duratio etiam est diversissima: Regna enim huius mundi tandem fatali sua periodo cōfecta corruunt: Solius Christi regnum immutabile & eternum est Luc. 1, 33. Psal. 93, 3. Psal. 145, 13.

Addimus etiam modum gubernationis, qui & diversissimus est, consistit & ille potissimum in tribus. 1. ut subditos ab hostium Tyrannide liberet. 2. Ut liberatos defendat: Et tandem. 3. ut omnibus beneficiis eos afficiat. Quod omnia sua quoque gubernatione, sed non mundano more præstat Christus nobis abunde. Primum enim, quod attinet, ut Rex Regum est, ita etiam in eo omnes adeo vincit, ut sua morte redemerit & acquisierit populum & Ecclesiam. Act. 20, 1. 1. Pet. 1. Huc pertinent omnia, quæ de ipsius λύτρω, deq; unico ἱλαστικῷ sacrificio differuntur. Heb. 4. 5. 7. 9. 10.

Alterum quoque præstat, quando jam ad dexteram divinæ Majestatis (quod nulli mundano Regi contingit) sedens, Ecclesiam & subditos suos defendit, apud æternum patrem pro nobis intercedit, uti hæc regni huius pars prolixè sa-

xè satis describitur 1. Cor. 15. Et in tota Apocalypsi Johannis.

De beneficiis, quæ omnis generis in nos subditos confert cumulatissimè, jam egimus. Quæ ad temporalem vitam sunt necessaria, is solus nobis largitur: Et quod majus est, quæ ad salutem animarum & æternam beatitudinem pertinent, nobis non tantum offert, sed etiam ad illa nos per ministerium verbi invitat. Nihilq; magis in votis ac optatis habet, quam ut in ejus regno cum ipso totaq; Trinitate æternum vivamus Eph. 4. Rom. 12. 1. Cor. 12. &c.

Quocirca nulli mortalium magis securi, dum hisce in terris vivunt, esse possunt, quam ijs, qui sub curâ ac regimine ipsius Jesu Christi vitam degunt. Affliguntur quidem sæpius, vexantur, interficiuntur; in istis tamen omnibus, quæ videntur esse mala, cum propter virtutem ac robur ipsis à Jesu subministratum, tum propter spem haud dubiam ab ipso haustam beatissimæ atque æternæ vitæ, feliciores multo sunt ijs omnibus, qui in ipsis delitijs vivunt. Quæ si Scidelius intellexisset, & rectè ponderasset, non Christi verba, qui dixit, Regnum suum non esse de hoc mundo, objecisset, vel in argumento suo mundani appellationem, termino Christi, de hoc mundo esse mutasset, quasi nos Jesu regnum mundanum esse velimus.

CAPUT LXXIV.

An ex lege morali dari possit
vera religio, hominem ad vi-
tam æternam ducens.

*Ceterum tertium caput religionis Semi-
judaizantium erat, quod statuunt: Ex Veteri
Testamento ad se nihil pertinere, nisi Deca-
logum, qui ipsis sit natura notus. O miseram
religionem, non tam ad vitam æternam, quam
ad mortem interitumq; sempiternam viam,
monstrantem! Lex enim non tantum obedi-
entiam requirit externam, qualem sibi falso ima-
ginabantur olim Pharisei, adeo ut etiam man-
data Dei in magna & minima distinguerent,
quorum videlicet transgressionem Deus non cu-
ret, Matth. 5, 19. Ideoq; de perfecta legis im-
pletione gloriari Matth. 19, 20. Luc. 10, 29
immo etiam plura præstitisse jactitare Luc. 18, 12.
Impudenter ausi sunt. Deinde neq; tantum ta-
lem, qualem Philosophi in Ethicis urgent, qui,
licet interiorem affectuum moderationem po-
tulerent, ipsam tamen vitiatam naturam ita non
recusant, quin potius in medio virtutis lati-
tudinem quandam concedant, & in ipsa affe-
ctuum, & religionis adhuc lucta perfectio-
nem quandam virtutis esse posse largiantur.*
Sed

Sed requirit lex hæc Dei moralis omnium internarum externarumq; actionum perfectam & perpetuam obedientiam, simulq; ipsius naturæ & omnium Virtutum cum divina iustitia integram & ubiq; conformem & absolute congruentem rectitudinem. Iuxta illud Deut. 6. vers. 5. Diliges ergo Jehovah Deum tuum toto corde tuo & tota anima tua & tota fortitudine tua. Eruntq; hæc verba, quæ ego præcipio tibi hodie in corde tuo &c.

Quæ cum ita sint, legem à nullo hominum impleri, neque æternam beatitudinem ex ea expectari & acquiri posse: Id quod non tantum ex Novo Testamento utpote Ioh. 7, 19. Actor. 7, 33. & 15, 10. Rom. 8, 3. & 7, est clarum ac manifestum: Sed ex eo quoque, quod etiam Seidelio affirmante & concedente, corrupta est nostra natura, cujus integritatem Lex postulat: Et quod Psal. 14, 4. & seqq. dicitur, Jehovah de cælis prospexisse super filios hominum, ut videret, an sit intelligens & quærens Deum: Omnes verò declinasse, pariter fœtuisset, non esse facientem bonum, & ne unum quidem. Deinde Deut. 27. v. ult. legitur Maledictus, qui non statuerit verba legis istius, faciendo illa, & dicet omnis populus Amen. Quod allegat Apostolus Paulus ad Galatas 3. v. 10. Scriptum est, inquit, Execrabilis omnis, qui non manserit in omnibus, quæ scriptæ

scripta in libro Legis ut faciat ea. Et inde recte concludit ac probat, omnes illos, qui ex operibus legis sunt, sub execratione esse.

Sic ergo ex promissis hypothesebus contra Seidelium & ceteros Semijudaizantes argumentamur:

i. Quicumque corruptam depravatamque, & sic à Deo averfam habet naturam; ille à lege morali accusatur & damnatur:

Atqui omnis homo (teste ipso Seidelio) corruptam, depravatam & à Deo averfam habet naturam:

Ergo omnis homo à lege morali accusatur & damnatur.

ii. Quicumque non potest implere totam Legem manendo in omnibus diligendo Deum, toto corde, tota anima & tota fortitudine sive omnibus viribus suis, is à Lege Dei accusatur & damnatur.

Atqui nemo hominum potest implere totam Legem &c.

Ergo omnis homo à Lege Dei accusatur & damnatur.

Non igitur homo, sive renatus sive non renatus, Legem implere potest: sed cum perfecta impletio summopere necessaria esset, CHRISTUS hominis loco successit, ut eam impleret, ut Matth. 5. vers. 17. de suo adventu in terras ipse testatur: Non veni καταλύναι solvere vel

in nihilum redigere legem, sed implere. *Ergo ex Lege homini tantum maledictio: Ex Evangelio autem Christi vera benedictio, salus & vita eterna est.*

CAPUT LXXV.

An Messias tantum Judæis sit promissus.

Quartum Caput religionis Semijudaicae duo continet membra: Primo asseritur: Messiam tantum Judæis esse promissum, ut terram, Canaan. Altero, ad Religionem hanc nihil pertinere Circumcisionem, sacrificia, & ceteras Ceremonias Mosaicas.

Verum ut ἡμεῖς ἐργάζομεθα ἐργάζομαι faciamus, de Circumcisione, Sacrificiis, ceterisque ceremoniis Mosaicis res plana est. Quandoquidem neque ad nos in Novo Testamento illa pertinent. Ceremonie enim istae pleraque, quia erant typi, figurae & umbratiles descriptiones personae, officij & beneficiorum Christi, postquam ipsum corpus (ut cum Paulo loquamur, Col. 2, 17. Heb. 9, 14. c. 10, 1.) venit, qui semetipsum in ara crucis Deo Patri immolando, verè sacrificium ἱλαστικὸν obtulit, typi isti & umbrae, quippe finem suum, consecutae, desierunt. Sic leges forenses licet fuerint in eum quoque finem datae, ut essent vincula & nervi Politiae, munirentque justitiam, disciplinam, pacem & tranquillitatem publicam,

Deut.

Deut. 16. v. 18. & seqq. *Etsi ob finem hunc leges istae in foro nostro retineri potuerint: Nulla tamen necessitas (quia Mosaicae sunt ac Reipublicae Judaicae peculiare) ad illas obligamur: Non, quod nostrarum vel etiam aliarum politiarum leges, illis, tanquam sapientiores, simplici collatione praeferrantur: Verum quod illas propter temporum locorumque circumstantias, diversas item gentium conditiones, nec non dissimilem Reipubl. formam vel acceptandas vel intermitendas & abolendas esse judicemus: quippe quae de necessitate ad nullam aliam, quam Hebraeorum Rempubl. pertinebant. Quocirca postquam Siloh, circa cuius adventum Sceptrum Judaicum auferri debuit Gen. 49, 10. venit, adeoque Politia Judaica destructa est; forenses haec leges, illis tantum exceptis, quae juris naturalis sunt, merito cessarunt. De his igitur nulla est controversia.*

Circa prius verò, Messiam tantum Iudaeis promissum esse, quaeritur, unde illud sciant Seidelius & ceteri Semijudaizantes? Aut à natura illius habent notitiam, aut ex scriptura & quidem Veteris Testamenti, cum Novum ad hoc probandum non admittant. Non à natura. Doctrina enim de Messia nihil pertinet ad Legem Moralem: sed est ab hac distinctissima. Ergo hanc suam opinionem ex Veteri Testamento demonstrare tenentur. Sed non possunt.

Contrarium enim expressis verbis inibi continetur. Percurramus breviter præcipua non nulla vaticinia. Gen. 12. v. 3. Benedicentur in te OMNES FAMILIÆ TERRÆ. Quæ promissio Abrahamo repetitur Gen. 18, 18. Et rursus Gen. 22, 8. Datur eadem Isaco, Gen. 26, 4. Et Jacobo. Gen. 49, 10. Non recedet Sceptrum ex Jehudah & Legislator à pedibus ejus: donec veniat Siloh, & ei erit AGGREGATIO POPULORUM: Unde sic argumentamur:

1. *In quo benedicendæ sunt omnes familiæ terræ, ille non solis Judæis, sed omnibus hominibus mittendus fuit.*

Atqui in Messia benedicendæ sunt omnes familiæ terræ:

Ergo Messias non solis Judæis, sed omnibus hominibus mittendus fuit.

2. *Qui est expectatio, proindeq; cui est aggregatio omnium populorum, is omnibus populis, et non solis Judæis, est mittendus:*

Atqui Messias fuit expectatio, ipsiq; aggregatio omnium populorum.

Ergo Messias non solis Judæis, sed omnibus populis fuit mittendus:

Porro Hagg: c. 2. v. 7. Tale legimus Vaticinium: Sic dixit Iehova exercituum: Adhuc unum pusillum est, & ego cōmovebo omnes gentes & VENIET DESIDERIUM OMNIUM POPV.

POPULORUM. *Vnde sic argumentamur :*
Ad cuius adventum commoveri debent omnes gentes, quiq; venturus est Desiderium OMNIUM POPULORUM, is solis Iudæis non est mittendus, sed omnibus, gentibus, nationibus, populis:

Atqui ad Messiae adventum commoveri debent omnes gentes, venturusque est desiderium OMNIUM POPULORUM.

Ergo Messias solis Iudæis non est mittendus, sed omnibus sub sole gentibus.

Quod erat contra Semijudæos demonstrandum.

CAPUT LXXVI.

De promissione facta Tribus Patriarchis: Abrahamo, Isaac, & Jacobo, Anonymi Judaizantis narratio.

Sequitur nunc ultimum & precipuum caput Religionis Semijudaizantium, quo queritur, An Messias sit promissus Iudæis tantum conditionaliter. Id enim affirmant Semijudaizantes, nempe si Abraham & posterius eius essent immaculati & boni. Quam verò conditionem ajunt, quia non impleverunt, Messias non venit, neque venturus est. Opinionem hanc peculiari manuscripto defendit

quidam Anonymus, cujus titulus est: Origo & fundamenta Religionis Christianæ: Suntq; tractatus illius duo membra. In priore demonstrare conatur Autor, omnes promissiones & vaticinia in Veteri Testamento, Messiam promittentia, esse conditionalia: Et conditionem illam posteros Davidis non implevisse, nec populum Judaicum ad Deum se serio convertisse. In posteriore duo agit. Primum recitat occasionem & causam, qua ducti Judæi Jesum Nazarenum pro Messia habuerunt, simulq; probat, ipsum Messiam non fuisse. Deinde nostra argumenta assumit & examinat: singula videamus ordine.

Primum igitur Anonymus ex Gen. c. 12, 26. & 28. discurret hunc in modum. Promisit Deus Abrahamo, se facturum ex eo gentem magnam, aucturum posteros ejus, tanquam pulverem terræ, tanquam stellas cœli, & tanquam arenam maris; ita ut futurus sit Pater multarum gentium, & reges quoq; ex eo, seu ex posteris ejus nascituri sint, seq; ei tantopere benefacturum, ut sibi benedicturæ, id est, bona precaturæ essent, per eum, tanquam insigne exemplum beati hominis, & per semen seu posteros ejus, omnes familiæ terræ. Daturum se quoque ei & posteris ejus terram à flumine Ægypti, usq; ad flumen Euphraten, idque usq; in seculum, facto ea de

refœdere, ut nimirum Abraham contrà effectus immaculatus seu bonus.

Sic enim legimus Gen. 12. Et dixit Jehova ad Abraham, abi è terra tua, & à cognatione tua, & è domo patris tui, in terram, quam ostendam tibi, & faciam te in gentem magnam (*efficiam ex te seu ex posteritate tua, gentem magnam*) & magnificabo (*magnum seu celebre efficiam*) nomen tuum, & eris benedictio (*eris ipsa beatitudo, i. e. valde beatus*) & benedicam (*beneficiam*) benedicientibus tibi (*ijs, qui tibi bene precantur seu benefaciunt*) & maledicenti tibi (*ei qui tibi mala precatur, seu malefacit*) maledicam (*maleficiam seu affligam eum*) & benedicient sibi per te (*bona precabuntur seu optabunt*) omnes familiae terræ (*adeo scil. eris benedictus seu beatus.*) *Ibidem.* Et apparuit Iehova Abrahamo, & dixit: Semini tuo (*posteritati tuae*) dabo terram hanc. c. 13. Et Iehova dixit ad Abraham, postquam discessisset Loth ab eo: attolle nunc oculos tuos, & vide à loco ubi es, ad Aquilonem & meridiem, ad orientem & occasum, quia omnem terram, quam tu vides, tibi dabo eam & semini tuo usque in seculum, & ponam (*efficiam*) semen tuum quasi pulverem terræ, quod si quis poterit numerare pulverem terræ, etiam semen tuum poterit numerare, surge

ambula in terram & longitudinem ejus, & in latitudinem ejus, quia tibi dabo. cap. 15. Et dixit Abram: ecce mihi non dedisti semen, ecce filius domus meæ hæres meus erit, & ecce Verbum Iehovæ ad eum (*factum est*) dicendo, non erit hæres tuus iste, sed qui egredietur è ventre tuo, is hæres tuus erit. Et eduxit eum foràs, & dixit, suspice nunc coelum, & numera stellas, si potes numerare eas, & dixit ei, sic erit semen tuum (*tanta erit multitudo posterorum tuorum*) & credidit (*Abraham*) Iehovæ (*se nimirum habiturum posteritatem magnam*) & imputavit id ei ad justitiam (*reputavit eum propterea justum*) & dixit ad eum, Ego Jehova (*sum*) qui eduxi te ex Ur Chaldæorum, ut darem tibi terram, hanc, ut possideres eam. Ibidem. In die illa fecit Jehova cum Abrahamo fœdus, dicendo, semini tuo dabo terram hanc, à flumine Ægypti, usq; ad flumē magnum, flumen Euphratem. Et. c. 17. dicitur. Et apparuit Iehova Abrahamo, & dixit ad eum: Ego Deus omnipotens (*sum*) ambula coram facie mea (*revereans me*) & sis immaculatus (*sis bonus*), & faciam fœdus meū inter me & inter te, & au-gebo te valdè valdè, & cecidit Abram super faciem suam, & loquuntus est Deus ad eum, dicendo: Ego, ecce fœdus meum tecum (*erit*) & eris pater multarum gentium, & non

vocabitur amplius nomen tuum Abram,
Sed erit nomen tuum Abraham, quia pa-
trem multarum gentium posui te (*effeci seu
certissime efficiam*) & efficiam ut crescas (*ut
posteritas tua augeatur*) valde valde, & fa-
ciam te in gentes (*efficiam ex te seu ex posteris
tuis gentes seu populos*) & Reges ex te egredi-
entur (*ex posteris tuis nascentur*) & erigam
foedus meum inter me, & inter te, & inter se-
men tuum post te, in generationes eorum,
foedus seculi (*perpetuum*) ut sim tibi Deus
(*ut te præ ceteris hominibus juvem*) & semini
tuo post te, & dabo tibi & semini tuo post te
terram peregrinationis tuæ omnem terram
Canaan, in possessionem seculi (*perpetuam*)
& ero eis Deus &c. Et dixit Deus ad Abra-
ham, Sarai uxor tua non vocabis nomen
eius Sarai, sed Sara nomen eius (*erit*) & be-
nedicam ei, & dabo ex ea tibi filium, & bene-
dicam ei, & fiet in gentes (*gentes seu populi
ex ea nascentur seu ortum habebunt*) Reges
populorum ex ea erunt (*nascentur*) Et dixit
Deus, verè Sara uxor tua pariet tibi filium, &
vocabis nomen eius Isaac, & erigam foedus
meum cum eo foedus seculi (*perpetuum*) se-
mini eius post eum. Et 22. cap. Per me jura-
vi, ait Jehova, quod quia fecisti hoc, & non
pepercisti filio tuo unico, benedicendo be-
nedicam tibi, & augendo augebo semē tuum

tanquam stellas cæli & tanquam arenam, quæ est in littore maris, & possidebit semen tuum portam inimicorum suorum (*vincet hostes suos*) & benedicent sibi per semen tuum (*per posteros tuos*) omnes gentes terræ (*adeo scil. posteritas tua erit beata*) propterea quod obtemperasti voci meæ.

Eadem & iisdem ferè verbis promisit Isaaco & Jacobo, posteris Abrahami. Sic cap. 26. dicit Isaaco: Ne descendas in Ægyptum habita in terra, quia dixi tibi, peregrinare in terra hac, & ero tecum (*juvabo te*) & benedicam tibi, quia tibi & semini tuo dabo omnem terram hanc, & confirmabo juramentum, quod juravi Abrahamo patri tuo, & augebo semen tuum tanquam stellas cæli, & dabo semini tuo terram hanc & benedicent tibi per semen tuum omnes gentes terræ, propterea, quod obtemperavit Abraham voci meæ, & custodivit statuta mea & leges meas. Idem quoque dicit Jacobo, filio Isaci, 28. cap. sic in-
quiens: Ego Jehova Deus Abrahami patris tui, & Deus Isaci, terram super quam tu dormis, tibi dabo & semini tuo, & erit semen tuum sicut pulvoris terræ &c. & benedicent sibi per te omnes familiæ terræ, & per semen tuum. Et cap. 35. eidem dicit. Ego Deus omnipotens (*sum*) cresce & augere, gens & multitudo gentium ex te erit, & Reges ex lumbis

bis egredientur, & terram, quam dedi Abrahamo & Isaaco, tibi dabo eam & semini tuo post te.

Promisit autem Deus omnia beneficia ista Abrahamo, Isaaco & Iacobo & posteris eorum, hac conditione, si probi ac pii futuri essent. Deus enim faciens fœdus cum Abrahamo, primum ei dicit: ambula coram me, & sis immaculatus, postea demum subjungit, & eris pater multarum gentium &c. hoc est, Ego tibi & posteris tuis benefaciam, terramq; hanc usq; in seculum possidendam dabo, si probi ac pii fueritis. Atq; hanc cōditionem postea Moses apertius significavit Levit. 26. sic ad posteros Abrahami inquiring: Si in statutis meis ambulaveritis, & præcepta mea custodiveritis, & feceritis ea, dabo pluvias vestras in tempore suo &c. Et habitabitis tuto in terra vestra &c. Et augebo vos &c. Et ero vobis Deus, & vos eritis mihi populus, at si non audiveritis me &c. dominabuntur in vos, qui oderunt vos, &c. & desolabo ego terram &c. & vos dispergam inter gentes. Sic Deut. 7. inquit. Et fiet, si audiveritis judicia ista, & custodiveritis & feceritis ea, etiam custodiet Iehova Deus tuus tibi fœdus & misericordiam, quam juravit patribus tuis, & diliget te, & benedicet tibi & augebit te.

CAPUT LXXVII.

Examen præcedentis discursus.

Demonstrare igitur voluit Anonymus, Messiam promissum fuisse Abrahamo, Isaaco & Jacobo, sub hac conditione, si modo ipsi & ipsorum posteri probi & pii futuri essent: Verum quomodo id præstiterit, quilibet facile intelligit. Nam primum cap. 12. v. 1. 2. 3. sine ullo respectu ad pietatem vel impietatem, proindeque sine ulla conditione evocat Jehova Abrahamum ex Haram, eique promittit terram Canaan, & promissioni isti involvit alteram de Messia, versu 3. & benedicentur in te omnes familie terre, uti in præcedentibus demonstratum dedimus. Nam versio & glossa, quæ hic ab Anonymo per parentthesin additur (benedicent sibi per te, id est, bene precabuntur seu optabunt omnes familie terre) nulla est: quippe à fontibus Hebræi aliena. Nam מברכו est passivum pluralis numeri, tertiæ personæ, ideoque reddendum, & benedicentur; non, & benedicent. Nullam autem in prima hac Abrahami vocatione & promissione conditionem esse, ex εἰς αὐτὸς textus oculus demonstratur. 1. Non enim dicit Jehova ad Abrahamum, si mandata pactum meum observaveris, ducam te ex Haram, dabo

tibi terram Canaan. 2. Neque pergit Jehova: Si in præceptis meis irreprehensibilis manseris, faciam te in gentem magnam, & benedicam tibi. 3. Neq; concludit, vers. 7. Si tu & posteri tui post te inculpabiles ambulaveritis in viis meis, dabo semini tuo terram istam.

Non sanè ulla istarum conditionum hic habetur, ut inibi vel vocatio Abrahami, vel ipsi date promissiones fundarentur: sed sine ulla conditione scribit Moses, mandasse Jehovam Abrahamo, ut ex sua terra abiret. Dixerat autem Jehova ad Abram, inquit; Abi è terra tua: Abi è cognatione tua, è domo patris tui ad terram, quam ostendam tibi; Eodem modo pergit Moses ad promissiones Abrahamo factas, quod Jehova sine ulla conditione dixerit; 1. faciam te in gentem magnam, & benedicam tibi. 2. benedicam benedicientibus tibi & maledicam maledicentibus tibi. 3. benedicentur in te omnes familiæ terræ. 4. Semini tuo dabo terram istam. In hac ergo prima vocatione & promissione nulla est conditio. Quia autem hac est prima, ideoq; cæterarum omnium fundamentum, ita ab hac ad illas argumentando procedimus.

Ubi prima promissio, reliquarum fundamentum, est sine conditione facta: ibi cæteræ ex illa pendentes, ac illi innitentes sunt. sine conditione datæ, ideoq; sic intelligendæ:

Atqui

Atqui hic prima promissio facta Abrahamo, quæ cæterarum fundamentum est, est data sine conditione: Ergo & cæteræ sine conditione sunt datæ & sic intelligendæ.

Major est certa. Nam ubi aliquid sub conditione promittitur, ibi oportet, ut statim, quando illa promissio sit, ejus injiciatur mentio: ommissa enim illa, promissionem absolute sine ullo respectu ad conditionem (qualiscumq; etiam illa excogitetur) factam esse intelligitur & judicatur. Minor est ex jam dictis clara. Ergo utut etiam in nonnullis subsequentibus conditio addita videatur: tamen conditio non est, uti id pluribus in progressu docebimus.

Altera promissio, sive eadem repetita, & ab Anonymo allegata, extat statim sequenti capite 13. v. 14. & seqq. Verum ut illius primæ Genes. 12. repetitio est, sic etiam nullam omnino conditionem habet additam, Sed Jehova ad Abraham absolute dicit: 1. Attolle nunc oculos tuos, & vide à loco, in quo tu es, ad Aquilonem & meridiem & ad orientem & occidentem. Nam omnem terram, quam tu vides, tibi dabo & semini tuo in seculum. Et nullius fit hic mentio conditionis. 2. Pergit Jehova: Ponam semen tuum, sicut pulverem terræ, quia si poterit quisquam numerare pulverem terræ, etiam semen tuum.

nume

numerabitur. Et hic nulla est conditio. 3. Concludit Jehova: Surge, ambula per terram, per longitudinem ejus, & per latitudinem ejus: *NAM TIBI DATURUS* sum eam. Neque hic conditionem quis finget. Abraham enim ut Genesios 12. ita hoc loco Genes. 13. tantum, Jehovæ altare, *מזבח* cujus apparitionis ac promissionis, edificavit.

Pergit Anonymus ad cap. 15. Genes. v. 4. usq. ad 8. Videamus & illam promissionem. I. Sine conditione Abrahamo promittitur haeres, qui ex visceribus ipsius egressurus sit. II. v. 4. Sine conditione ipsi promittitur tanta seminis multitudo, quanta est stellarum in cælo vers. 5. III. Cōmendatur fides Abrahamæ, quod illi imputata sit ad justitiam. vers. 6. IV. Sine conditione rursus dicitur, quod Jehova Patriarcham eduxerit de Ur Chaldeorū, ut daretur ipsi terra ista, ut possideret eam. Quocirca, ut in duabus præcedentibus allegationibus manifestum crimen falsi commisit Anonymus, sic ejusdem Criminis hæc reus agitur.

Accingit porro se Semijudaizans ad ejusdem capituli 18. vers. Verum Deum immortalem, quis in illo propositionem vel promissionem hypoteticam & conditionalē finget? Omnia etiam ibi contenta sunt categorica, & sine conditione ulla a Deo prolata & promissa.

Repetam

Repetam verba Mosis: Die illo, inquit, pepigit Jehova foedus cum Abram, dicendo, Semini tuo dabo terram hanc à flumine Misraim usque ad flumen illud Magnum, flumen Perach. Profecto qui orationem hanc hypotheticam & conditionalem statuit, quid hypothetica sive conditionalis oratio sit, nihil intelligit. Nugae igitur merae sunt, quae ex hisce allegatis dictis sibi imaginatur Anonymus.

Allegat porro cap. 17. Genes. v. 1. usque ad vers. 9. & rursus v. 15. usque ad 20. Sed & ibi nulla est hypothesis, nisi forsitan oratio imperativa tibi sit oratio conditionalis. Id autem absurdum esse, quis ignorat? Nam númeratur ὡς ὁ αὐτὸς λόγος & inter παθητικὰς affectum exprimentes, quae sunt orationes Non-Enunciativae, & Non-logicae sed Rhetoricae potius & Poeticae: vide Instit. meas Log. lib. 3. cap. 4. Conditionales vero sive hypotheticae ad Logicam pertinent.

Non igitur est eadem propositio: Si ambulaveris coram me & eris perfectus, ponam pactum meum inter me & te & multiplicabo te: Et: ambula coram me & esto perfectus, ponamq; pactum meum inter me & te, &c. Illa enim est Conditionalis & Anonymi: Haec vero Imperativa, & Dei, si adducatur ad Logicam, Copulativa non conditi-

alis erit, ut qui Logica mediocriter gustavit,
facile intelligit.

Inquis: videtur copulativa sive Imperativa
illa facile reducti & mutari posse in datam con-
ditionalem. Non debet, neque potest. Verum
quidem est, quod mandati divini transgressio
presupponat pœnam, sed non qualemcunq;, atq;
sic statim talem, qualem sibi quisq; imagina-
tur, idq; cum primis quando pœnæ aliæ in codi-
ce sacro exprimuntur, ut in præsentî negotio 2.
Sam. 7. v. 14. Ubi de Salomone dicitur & poste-
ritate Abraham: Qui cum iniquè egerit, ar-
guam eum virga hominum, & plagis filio-
rum hominum: misericordia autem mea
non recedet ab eo, & firma erit domus tua
& regimen tuum. Vnde sic argumentor:

Quos, si malè egerint, & pactum divi-
num violaverint, dicit Deus, se arguere tan-
tum velle virga hominum & plagis filiorum
hominum; misericordiam autem suam ab
ipsis propterea auferre nolle, sed regimen
promissum durare debere usque in secu-
lum; is neque regnum, neque regem promi-
sit sub conditione, si pii & iusti permanse-
rint.

Atqui posteros Abraham si male egerint,
& pactum suum violaverint dicit Deus, se
arguere tantum velle virga hominum &c.
Ergo Deus posteris Abraham regni perpetui-

tatem, Messiamque non promisit sub conditione pietatis vel impietatis.

Adde quod oratio hæc: Ambula coram me, habitu quidē externo sit imperativa: interna vero virtute sit adhortativa. Nam nō in hoc capite primum fœdus pangit Deus cum Abrahamo: quippe quod factum erat in præcedentibus cap. 12. Et præcipue cap. 15. v. 18. atque sic ante annos circiter viginti: Hic ergo cap. 17. tantum sit repetitio, confirmatio & obsignatio antea pacti fœderis instituo Sacramento circumcisionis. Sic enim legimus v. 10. Hoc est autem pactum meum, quod observabitis inter me & vos, atque inter semen tuum post te, ut circumcidatur in vobis omnis masculus. Est ergo sensus hujus orationis Dei: Illi hætenus, Abraham: ita porro ambula coram me, perge in tuo proposito, in tua obedientia, fidelitate, fide: Et ego pono, h. e. repeto, renovo, confirmo, & obsigno fœdus meum ante annos viginti inter me & te iētum. Vnde sic argumentor:

I. Merè adhortativa oratio non est conditionalis:

Atqui hæc oratio Dei est merè adhortativa:

Ergo non est conditionalis.

II. Quæ conditio non est in prima fœderis constitutione, ea, neque potest esse in nuda ejusdem fœderis repetitione, confirmatione & obsignatione.

Atqui

Atqui conditio pietatis vel impietatis non est in fœderis inter Deum & Abrahamum isti prima constitutione.

Ergo neque Conditio pietatis vel impietatis erit in ejusdem nuda repetitione, confirmatione & obsignatione.

De interpretationibus, hic in parenthesibus additis, quia non principaliter ad institutū nostrum pertinent, nihil addo: quandoquidem certissimum, ut alibi demonstratur, Fœdus hoc duplices habere promissiones annexas, corporales de multiplicatione seminis & possessione terræ Chanaan: Et spirituales, de gratia Dei & hereditate æternæ vitæ, & multiplicatione spiritualium posterorum Abrahami.

Qua fronte etiam ex cap. 22. vers. 16. 17 & 18. Anonymus pro se allegare possit non video: Nam conditio, quam urget Anonymus, est de tempore futuro: Causa autem repetitionis fœderis ac promissionis, quæ hoc loco exprimitur, est de præterito. Non enim dicitur, si mactaveris filium tuum, multiplicabo semen ejus, benedicam &c. atq; sic propter obedientiam & factum futurum: sed dicitur: quia fecisti hoc & non pepercisti filio tuo unico, benedicendo benedicam tibi &c. Unde sic argumemur.

I. In quocunque loco scripturæ Abrahæ facta promissio repetitur, & de novo

promittitur tantum propterea, quod Patriarcha obedierit Deo, & quod mandato divino obtemperare noluerit, ibi nihil repetitur vel de novo promittitur, sub conditione pietatis vel impietatis posterorum.

Atqui loco scripturæ ab Anonymo citato promissio Abrahamo facta repetitur & de novo promittitur, duntaxat propterea, quod obedierit Deo. &c.

Ergo loco scripturæ ab Anonymo citato nihil repetitur vel de novo promittitur sub conditione pietatis vel impietatis posterorum Abrahamæ.

II. Quodcunq: Deus tantum propter fidelitatem parentis vel majorum promittit liberis ac posteris, id illis non sub conditione propriæ vel pietatis vel impietatis promittit, ideoq: sine respectu illius promissionem suam servat fidelissimus & veracissimus Deus.

Atqui Deus loco allegato tantum propter fidelitatem parentis Abrahamæ promittit posteris, quod promittit. Ergo non sub conditione propriæ pietatis. &c.

Eodem se modo habent promissiones, Isaco & Jacobo repetitæ cap. 26. & 28. In nulla enim addita conditio, quam fingit Anonymus: sed in promissione Isaco facta, annexa est ratio, ab obedientia Abrahami parentis ipsius desumpta.

Dabo

Dabo tibi (*inquit Jehova*) omnem terram hanc, & confirmabo JURAMENTUM, QUOD JURAVI ABRAHAMO patri tuo, & augebo semen tuum tanquam stellas cœli, & dabo semini tuo omnem terram hanc, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, propterea QUOD OBTEMPERAVIT ABRAHAM VOCI MEÆ, & custodivit statuta mea & leges meas. Hinc sic argumentamur.

I. Ubi juramentum, antea sine conditione prestitum, sine conditione repetitur & confirmatur; ibi falso & contra Dei verbum, cui nihil addendum, nihil detrahendum, hypothesis fingitur.

Atqui capite allegato Juramentum antea Abrahamo à Deo sine conditione juratum, sine conditione Isaco filio repetitur & confirmatur.

Ergo falso & contra Dei Verbum ipsi hypothesis affingitur.

II. Quo scripturæ dicto Isaco ac ejus posteritati promittitur id, quod Abrahamo promissum erat, propter unicam duntaxat rationem, quia Abraham obtemperavit voci Jehovæ, & statuta ejus custodiverit, eo non potest probari, promissionem illam factam esse sub conditione pietatis vel impietatis posterorum.

Atqui allegato scripturæ dicto Isaco & ejus posteris promittitur id, quod Abrahamo

promissum erat propter unicam duntaxat hanc rationem, quod Abraham obtemperaverit voci Jehovæ, & statuta ejus custodiverit:

Ergo allegato scripturæ dicto non potest probari, promissionem illam factam esse sub conditione pietatis vel impietatis posterorum.

Eodem modo promissiones factæ Jacobo, quæ ex capite 28. & 35. Genes. allegantur, nihil probant. Sic ergo argumentamur:

Promissiones categoricæ non sine crimine falsi & pessimo sophismate mutantur in hypotheticas & conditionales.

Atqui promissiones, allegatis capitibus factæ Jacobo, sunt Categoriæ:

Ergo non sine crimine falsi & pessimo sophismate ab Anonymo mutantur in hypotheticas.

Falsissimum igitur est, 1. quod subijcit Avalluvuos, promississe autem Deum omnia beneficia ista Abrahamo, Isaco & Jacobo & posteris eorum, hac conditione, si probi & pii futuri essent. 2. Deinde falsissima est subjecta ratio, Deum facientem fœdus cum Abrahamo, primum ei dixisse: ambula coram me, & sis immaculatus, posteaq; demum subjungere, & eris pater multarum gentium: sensumq; verborum Jehovæ esse: Ego tibi & posteris tuis benefaciam, si probi & pii fueritis. Falsissima, inquam, hæc est ratio. Quandoquidem in præcedentibus demonstravimus, 1. Fœdus pep-

gisse Jehovam cum Abrahamo capite 15. non primum (ut mentitur hic Anonymus) post annos circiter viginti, de quo agitur, c. 17. Gen. Nam fœdus, ante tot annos ictum ibi duntaxat repetitur, confirmatur & obsignatur. Deinde oratio Jehovæ cap. 17. Gen. non est condicionalis, sed imperativa, quæ non in quamvis conditionalem mutanda est, ut sufficienter monuimus. 3. Tertio quæ Anonymus ex cap. 26. Levitici, ὁ δὲν τὰ γὸς ἔπος, & nihil faciunt ad rem. Quandoquidem ibi non agitur de fœdere Dei, inito cum Abrahamo, & ceteris majoribus Judeorum, de danda terra Chanaan, & mittendo Messia, sed primum Deus, interdicta idololatria, Sabbathi & Sanctuarij reverentiam imperat; Deinde amplas variasq; promissiones observantibus mandata Dei, & contra comminationes varias transgredientibus dennuciat: & resipiscentibus certam veniæ spem facit: Quæ omnia impleta sunt, partim in deserto, partim in captivitate Babylonica, partim etiam in excidio Hierosolymitano, ubi presente Silo & Messia promisso, regnum Judaicum funditus subvertebatur, atq; Judei, partim miserrimè trucidabantur, partim captivi abducebātur, partim inter gentes dispergebantur, & dominio suo suorum subijciebantur, uti illud supra est probatum & declaratum. Quomodo igitur Anonymus hic Semijudæus pro se nihil probaverit hætenus, facile, lector, intelligis.

CAPUT LXXIIX.

Discursus Anonymi Semijudaizantis de applicatione promissionum, tribus Patriarchis de Rege futuro factarum, ad tribum Judæ.

Sed manifesta se veritati opponere pergit Anonymus: Quod autem Abrahamo & Jacobo inter cætera promissum est, reges ex ipsis nascituros esse, id Jacob benedicens filiis suis, & vaticinans de futuro eorum statu, Judæ attribuit, quod nimirum reges illi ex posteris Judæ nascituri essent. Sic enim inquit, 49. c. Iuda, te laudabunt fratres tui, manus tua in cervice hostium tuorum (erit) incurvabunt se tibi, filij patris tui (fratres tui seu reliquæ tribus agnoscēt te pro rege, atq; ideo honorem regium tibi & posteris tuis exhibebunt) Catulus Leonis Iuda (Iuda erit forte ut Leo juvenis) è præda, fili mi, ascendisti (è præda hostium potens eris) incuravit se (Iuda) accubuit ut Leo major & ut Leo junior quis suscitabit eum (nemo eum movebit loco adeo erit potens) non recedet Sceptrum (regia dignitas) à Iuda & legislator (dignitas legis latoris seu regis) ab interpedes ejus (à posteris ejus) donec veniet filius ejus.

(qui scil. regnum Judaicum auspicabitur, hoc est, jus regni, quod Judæ attribui, non adime-
tur familie Judæ, donec veniat is ex posteris
Judæ, qui regnum debet auspicari) Atque hoc
ideo adjecit Jacob, quod sciebat, regnum
post longum admodum temporis spacium
ad Judæ familiam perventurum, ne videlicet
Tribus Judæ ob tantam moram de conse-
quendo regno desperaret, aut putaret, aliam
Tribum interea regnum præcepturam. Nam
post hoc vaticinium populus Israeliticus ul-
tra 400. annos mansit in Ægypto, ubi po-
steri Judæ non tantum nō habuerunt regnū,
sed in misera, sicuti & reliqui Israelitæ, fue-
runt servitute. Postea Moses ex Tribu Le-
vi, & Josua ex Tribu Ephraim rexerunt po-
pulum 70. annos. Deinde ultra 350. annos
erat veluti Aristocratia in singulis Tribubus,
quo tempore Deus aliquot excitavit Salva-
tores seu liberatores, jam ex hac, jam ex alia
Tribu. Tandem Saul factus est Rex, qui fuit
ex Tribu Benjamin. Post hunc demum
David primus ex posteris Judæ adeptus est
regnum. Quia itaque Jacob tantam mo-
ram interventuram sciebat, antequam pri-
mus ex posteris Judæ deberet regnare, præ-
monet Judæ, ne ob tantam moram spem
nanciscendi regni abjiceret, ideo dicit; non
recedet Sceptrum à Judæ, donec veniat filius
ejus,

ejus. Estq; hæc phrasis similis ei, quæ est 1. Reg. 15. cap. ubi dicitur: Et non addit Samuel videre Saulem usque ad diem mortis suæ, seu donec mortuus est, quemadmodum enim ibi particula *וַיֵּד* id est, donec, ad præcedens tantum tempus refertur, ita & hic, hoc est, quemadmodum ibi tantum dicitur, quod Samuel ab eo tempore nunquam viderit Saulem, neque inde sequitur, quod post mortem ipsum viderit: Ita hic tantum dicitur, jus regni Israelitici ante adventum primi regis ex posteris Judæ, non recessurum à Tribu Juda: nec inde sequitur, quod tunc regnum à Tribu Juda recessurum sit, cum jam primus rex ex posteris Judæ regnaturus esset. Non autem huic vaticinio adversatur, quod Saul ex Tribu Benjamin primus regium splendorem in populo Israelitico adeptus sit: nam nondum tunc placebat Deo constituere Regem, sed populus eum ex curiositate flagitavit, ideoq; per Samuelem graviter propterea est reprehensus 1. Sam. 8. Debebant enim expectasse, donec Deo visum fuisset constituere regem. Deinde Saul vix confirmatus erat in regno, cum id ei rursus propter inobedientiam suam est ademptum & datum Davidi 1. Sam. 13, 15 & 17. Et quanquam postea Saul, uncto jam Davide, in regem, aliquandiu regnū obtinuerit, non tamē id jure possidebat, debebatur enim Davidi.

Pergit Iacob vaticinari de primo rege ex-
 posteris Iudæ, seu de Davide. Et ei obedientia
 populorū (*erit*) populi ei obediēt. (populi hic
 appellātur Tribus populi Israelitici sicut an-
 te Deus promisit Iacobo, multitudinem gen-
 tium, seu populorum ex eo orituram. Iacob
 quoq; Ephraimum filium Iosephi populum
 futurū dicit, id quod etiam de Manasse affir-
 mat, quamvis etiam alii populi obediverint
 Davidi, ut Moabitæ, Idumæi, Syri) ligans ad
 vitem pullū suū, & ad palmitem filius meus
 asinam suam (*rex ille & tota Tribus Juda ha-
 bebūt multas vites*) lavit in vino vestimentum
 suum & in sanguine uvarum (*in rubro vino*)
 vestem suam. Rubicundis oculis à vino, & al-
 bis dentibus à lacte (tantam habebit copiam
 vini, ut vel vestes suas poterit in eo lavare, &
 ut rubeos habiturus sit oculos, quod iis acci-
 dere solet, qui multū vini biberunt, & tantam
 habebit copiam pecoris, ut ei dentes albe-
 scant à lacte, quod à pecore suo habebit) Ma-
 nifesta est hic hyperbole, quæ usitata est in
 promissionibus.

Moses quoq; ante mortem suam benedicēs
 filiis Israel, Tribui Judæ attribuit regnū, Deu.
 33. c. sic inquit: *Audi* Jehova vocē Iudæ, &
 super populum suum adducas eum (*præficias
 eum populo Israelitico*) manus ejus magna ei,
 & adjutoriū propter hostes ejus sis, id est, ro-
 bores & juves eum, ut perdat hostes suos.

CAPUT LXXIX.

Resolutio præcedentis discursus.

Primum vaticinio Jacobi Patriarchæ promissiones de Regno populi Dei ad Tribum Juda determinari, extra controversiam est, & textus est satis clarus ac perspicuus. Deinde & illud facile largimur, magnam interjectionem fuisse moram temporisq; intervallum inter vaticinium hoc Jacobi, & deinde inter constitutionem regni Israelitici, & primi regis. Verum quod propterea Anonymus verba illa (non recedet Sceptrum à Juda & legislator è medio pedum ejus donec veniat Silo) ita interpretanda esse censet; Jus regni, quod Judæ attribui, non adimetur familiæ Judæ, donec veniat is ex posteris Judæ, qui regnum debet auspiciari: id probare non possumus. Primum enim opinionem istam supra cap. 20. indignam aliquâ responsione judicavimus: cum ei triplex paraphrasis Chaldaica, cap. 9. allegata, contradicat. Deinde manifestam continet depravationem textus Biblici, quem non de jure tantum, sed de ipso facto & exercitio loqui, quis intelligit? Per sceptrum enim imperium regnum significari non negat Anonymus: jam verò non dicitur, quod jus sceptri sive regni, sed ipsum

psum regnum (nempe postquam constitutum
 est à Deo) nō auferendū sit de Tribu Juda, quod
 non duntaxat jus sive nuda promissa dignitas
 Legislatoris, sed quod non ipse legislator, sive
 ipse Rex à posteris Jacobi recessurus sit, donec
 veniat Silo. Tertiò Interpres Chaldeus sine o-
 mni dubitatione simpliciter pro voce Silo, repo-
 nit vocem Messia. Quarto ipsimet saniores Ju-
 dai in hoc consentiunt, & textum hunc de ad-
 ventu Messia loqui testantur, Videatur Galati.
 lib. 4. c. 4. Quintò descriptio & appellatio in te-
 xtu non nisi Messia competere potest. I. Nam
 primum illi, qui venire debet, novum nomen,
 hactenus in Ecclesia patrum nondum auditum,
 imponitur. Nam Silo non simpliciter signifi-
 cat filium, ut forsā id detorqueri posset ex illo-
 rum opinione, qui in Etymologia respiciunt ad
 Hebræum nomē שֵׁל quod significat mem-
 branam, quā fœtus in utero involvitur, vulgoq;
 secundina appellatur, statuuntq; שֵׁל affixum es-
 se, ad puncta, quæ posterioribus seculis addita
 dicunt, non respicientes, & legunt, donec veniat
שֵׁל Schilia, Secundina ejus nempe filius
 seu secundinarius: derivantq; vocem à שֵׁל
 quod Rabinis filius significat: Nonnulli à
שֵׁל deducunt, quod quietum esse significat:
 quod fœtus in secundinis securè quiescat & cre-
 scat. Verum enim verò opinio hæc caret proba-
 tis

tis in scriptura exemplis. 2. Affirmant Hebraei
 scriptione ac derivatione hac non tantum in
 puncta, sed quoque in grammaticas leges de
 affixis peccari. Simpliciter itaq; retinendam esse
 censemus lectionem יְהוֹשִׁיָּעָ referendam
 vocem ad radicem יָשַׁע quod est, quievit
 pacem fecit, fortunatus fuit, ut ita, Silo, He-
 roem, pacis autorem, victorem, & triumphato-
 rem significet. Et deinde quia tantum semel
 hac vox in scriptura invenitur, & illi cui im-
 positum est, singularis adventus adscribitur,
 argumento est, quod non de quovis Rege vel
 Heroe id sit intelligendum, sed de plane singula-
 ri, qui solus sit נֹאדֵן עֶזְרָא, & sic verus & in-
 victus heros, autor pacis, hostium victor, & Tri-
 umphator, quod soli Messia competit, & nequa-
 quam Davidi. Qui ergo haecenus vocatus erat
 semen mulieris, Gen. 3. Vir Iehovæ Gen. 4.
 Semen benedictum Genes. 12. & 22. Angelus
 liberator Ecclesiæ ex omni malo; is nunc pla-
 ne vocatur novo & inaudito nomine Siloh. Er-
 go nomine hoc nullus alius, quam Messias indi-
 gitatur. II. Idem quoque fit subsequente de-
 scriptione. Primum enim dicitur & erit ei ag-
 gregatio populorum: Ubi notandum est no-
 men in regimine positum יְקָרָא quod nonnulli
 à radice inusitata יָקַר derivant, quæ significat
 audire, obedire unde יְקָרָא audientia & o-
 bedientia.

edientia, atq; inter hos esse videtur Ariomonus : Nonnulli deducunt a אָרָם quod est congregabit, unde exponitur aggregatio, expectatio. Deinde tenenda est vox אָרָם quod non est unius populi, sed populorum variorum & gentium. Prima ergo voce indicatur, quod Sionis huius regnum non constituendum sit, vel etiam defendendum armis & vi externa, sed verbo divino, cuius effectus est audientia & obedientia: Deinde quod subditi promptè se aggregaturi sunt huic capiti magnaq; aviditate eum excepturi. Altera voce innuitur, ac docetur, non unius duntaxat populi ambitu aut numero regni huius terminos esse includendos, sed indefinite populos ac gentes ipsi obediuros, vel ut Genes. 22. dicitur, omnes gentes terræ in ipso benedicendas esse. Hæc omnia quia nequaquam de Rege Davide dici possunt, sed unice Messia regimini competunt sequitur, Anonymum Semijudeum falso vaticinium hoc de Davide interpretari: Simulq; falsissimam esse huius loci expositionem ab eodem allatam. Porro sequitur in textu : Ligans ad vitem, ullum suum & ad vitem optimam, ô fimi, asinam suam. Quod licet Onke- de bonis æconomicis interpretetur, censeat- ne optimam ac fertilissimam portionem terræ

Canaan

*Canaan huic tribui obtigisse: In quâ etiam sententia non tantum est Anonymus noster, sed Ly-
 quoque & alij: verisimile tamen non videtur
 tam subito Patriarcham de tanto Heroe sermo-
 nem abruptisse; sed potius commemorationem
 de ipsius regno ac beneficiis continuasse. Denique
 Patriarcha per $\Delta\tau\omicron\varsigma\epsilon\phi\lambda\omega$ & $\omega\epsilon\omicron\sigma\Phi\omicron\iota\mu$
 sic alloquitur Judam, ô fili mi. At $\pi\omicron\tau$ igitur
 & absurdum foret, ipsum de eo loqui in tertia
 persona, ligans ad vitem pullum suum &c.
 Cum potius dicendum fuisset, ligans ad vitem
 pullum tuum, & ad vitem, ô fili mi, asinam
 tuam: Ut in precedentibus: Iuda, te laudabunt
 fratres tui, manus tua in cervicibus inimi-
 corum tuorum à præda, fili mi, ascēdisti &c.
 Verum hoc loco alloquens filium, יְהוּדָה fili mi
 ubiq; tertia utitur persona. Manifestum ergo
 etiam ex hoc est, Patriarcham sermonem a
 Messia nondum abruptisse; sed verba hæc a
 ipsum quoque pertinere. Adde, quod si in-
 terpreteris de maxima vini copia, necesse est
 hyperbolem fingere, ac si Patriarcha mens la-
 esset, tantum fore vitium fertilitatem, & vi-
 copiam, ut Vestimenta eo ablui possint. Verum
 admodum inconcinna ista esset hyperbole. Quis
 enim vini ad abluendas vestes usus? Sane mi-
 nus, cum vini aspersio vestimenta non abluat
 sed maculet & inficiat, perdatq;. Est igitur
 taphoreca locutio, quæ reddi & explicari debet.*

de collectione Ecclesie gentium ad societatem Ecclesie Judaicae, quae in sacris frequenter viti comparatur, ut Esa. 5. Psal. 80. Jerem. 2. Luc. 20. vel de ipsa Veteris ac Novi Testamenti Ecclesie natura, tum dominij, quod in ea Messias obtinet, ratione, tum ob humilitatem, simplicitatem, arumnarum onera & contemptum in mundo. Hanc Ecclesiam suam alligat Christus non ad sterilem & infrugiferam arborem, sed ad vitem, hoc est, ad se ipsum. Ipse enim revelata vitis est, Johan. 15. Quae etiam omnia nequaquam de Regno Davidis, sed unicè de regno & Ecclesia Messiae intelligi possunt ac debent,

Tertio addit Patriarcha: Lavabit in vino vestimentum suum, & in sanguine Uvarum operimentum suum. Est & haec, ut ex iam dictis liquet, metaphorica locutio, cujus vera interpretatio solis Messiae passionibus competit, ut id intelligitur ex colloquio Christi cum Ecclesia, quod Esa. 63. describitur. Hae enim in spiritu ac fide intuens Messiam sanguineis guttis madantem, querit: Quis est iste, qui venit ex Edom, rubas vestes habens de Bosrah? Respondet Messias: Ego, qui loquor in iustitia, magnus ad salvandum. v. 1. Ecclesia quaerit ulterius: Quare rubrum est indumentum tuum & vestimentum tuum sicut calcantis in torculari? v. 2. Respondet Messias: Torcular

calcavi solus, & de populis non fuit quisquam mecum. v. 3. *Verbis ergo illis Patriarchæ totum continetur Mystrium de passione ac morte Messie, nihil verò de Davide. Quid etiam de falsa interpretatione & figmentis hyperbolicis statuendum sit, quilibet facile colliget.*

Quartò in vaticinio suo Jacobus pergit: Rubicundior oculis, Vino, & candidior dentibus præ lacte. Primum rubicundis oculis est in Hebræo: Rubicundi autem oculi, quos aut flentes aut vinolenti habere solent, non laudantur in scriptura, quippe efficientes faciem deformem. Indicatur ergo & notatur eo externa Messie ac regni, Ministerijque Evangelici in hoc mundo deformitas ac despectus: Interim candidiores dentes habere dicitur lacte. Per dentes igitur intelligitur, Ministerium Evangelicum Messie armatum quidem esse voce legis, corda hominum conterentis; conditum tamen salutari Evangelii doctrina, quod niveo sive lacteo colore significatur.

Ex quibus luce meridiana clarius est, vaticinii hujus Patriarchæ ne unicum quidem Jota Davidi competere: adeoque totam Anonymi nostri interpretationem falsam ac mendacem esse.

Sit ergo ita, vocem וידע id est, donec, interdum & quidem in specie 1. Reg 15. v. ult. ad præteritum duntaxat tempus referri, id tamen particulare

culare est, ideoq; inde nihil concluditur, nisi ex ipso contextu, de quo agitur, & disceptatio est, idem demonstretur. Quia igitur nos contrarium probavimus eo, quod demonstratum dedimus, vaticinium illud nequaquam de Davide loqui, sequitur locum ex 1. Sam. 15. v. ult. allegatum ad præsens negotium Sophisticè applicari, eoq; nihil prorsus effici.

Taceo quod locus hic plane sit, diversus ab illo. Nam Genes. 49. non habetur עַד ut 1. Sam. יום-עַד usq; ad diem: sed עַד כִּי sic enim ibi fontes fluunt: עַד כִּי-יָבֹא שִׁירָה usq; quo veniat Siloh. De עַד כִּי igitur id probare Anonymus debuisset, non de simplici עַד. id verò vix ac ne vix quidem præstabit. Pro nobis est locus Gen. 26. v. 13. crevit itaq; vir ille, & promovit promovendo, עַד כִּי-נָרַךְ כָּמָר quousq; crevit valde: ubi non sequitur, quod porro creverit. Sensus enim est, quod promoverit ac creverit, donec ad summās dignitates pervenerit: in quibus tandem quieverit. Neg; perpetuum id esse in usu dictionis עַד infinita scripturæ loca ostendunt: Vide antur. Gen. 24. v. 19. & 33. c. 27. v. 44. c. 29. v. 8. & similia loca.

Ceterum omnino pugnat cum interpretatione hac, quod Saul ex Tribu Benjamin primus Rex fuerit constitutus & confirmatus. Nam etsi Deo non placebat, quod populus Regem petebat: Placebat tamen Deo ad illorum petitionem,

hunc constituere regem. Negari igitur non potest, Saulem revera fuisse regem. Primum enim propterea Samuel ipsum regē ungit privatim 1. Sam, 10. v. 1. Deinde eundem de vocatione legitima signorum prædictione confirmat v. 2. & seqq. Tertio in Mitzpa in publicis conventibus Dei nomine cum populo expostulat & sortitione designatum à Deo hunc regem populo sistit, qui eum acclamationibus excipit v. 17. & seqq. Singulariter etiam à Deo hunc regem esse electum, liquet ex præcedente cap. 9. v. 16. Hoc ipso tempore (inquit Jehova) cras mittam ad te virum de terra Benjamin, quem unges in ducem super populum meum, Israelem: Et salvum faciet populum meum de manu Pelisthim Et v. 17. Samuel autē respexit Saulem, & Jehova allocutus est eum: Ecce Vir ille, de quo dixi tibi, iste dominabitur populo meo.

Fuisse etiam primum regem Saulem manifestum est ex capite 8. v. 5. & seqq.

Tandem habuisse quoque Jus regis, quilibet intelligit ex cap. 10. v. 25. Ubi dicitur, quod elocutus fuerit Samuel ad populum Jus regis, scripseritq; in libro quodam, & collocaverit eum coram Jehova, id est, in domo Dei ante arcam ipsius asservandum. Quia igitur à Deo ipso Saul fuit constitutus Rex, & quidem primus, ipsiq; jus regium & tota dignitas

dignitas regia collata; sequitur omnino, si in vaticinio Jacobi nomen Siloh, de primo rege, à Deo super populum Israel constituendo, sit intelligendum, quod tum vaticinium illud sit falsum: Cum non primus rex ex Tribu Juda, sed Benjamin à Deo sit electus, vocatus, constitutus, confirmatus. Aut sensus ejus talis erit fingendus: Non auferetur jus regni à Juda, donec veniat Saul, ex Tribu Benjamin primus Rex in Israel. Quod neque nos, neque Adversarii concedent. Nec quicquam juvare potest Anonymum, quod dignitatem istam regiam Saul non diu sustinuerit. Id enim ipsi contigit non propterea, quod esset illegitimus Rex; sed, ut ipsemet Anonymus fateri cogitur, propter ipsius inobedientiam.

Planum ergo est, discursum hunc de Vaticinio Jacobi, Sophisticum esse, & quia falsis innitatur hypothsibus, absurdissimum, falsissimumq;. Benedictio Moysis, ex cap. 33. Deut. allegata, nihil facit ad rem, nihilq; pro Anonymo probat, quandoquidem in illa etiam nulla omnino continetur hypothesis vel conditio.

CAPUT LXXX.

Discursus Anonymi ex cap.
28. lib. 1. Paralip. 2. Samuel. 7.
& similibus locis.

*Sed audiamus Anonymum, quomodo in
suis blasphemis pergat:* Quia itaque Deus per
Jacobum & Moysen prædixerat, reges populi
Israelitici ex Tribu Juda prodituros esse, ideo
postea David, qui ex ea Tribu fuit, regnum
consecutus est. Hic cum jam esset Rex, pro-
missionem à Deo accepit, regnum Israe-
liticum nunquam à se auferendum, sed per-
petuò apud posteros suos mansurum, sed ta-
men hac conditione, si posterì ejus legem
Dei ita servaturi essent, sicut ipse eam ser-
vâisset. Atque ita regnum Tribui Judæ pro-
missum in genere, in certam familiam Tri-
bus Judæ, nempe Davidis, est inclusum. Et
hoc est, quod David dicit 1. Paralip. cap. 28.
Quia Judam elegit in Ducem: Et in domo
Judæ domum patris mei: & inter filios pa-
tris mei, me voluit, ut regnare faceret (*re-
gem constitueret*) super omnem Israel. Pro-
missio autem, in qua Davidi & posteris ejus
Israeliticum regnum usque in seculum pro-
missum est, habetur 2. Samuel. 7. Ubi Na-
shan sic dicit ad Davidem. Et nunciat tibi
Icho

Iehova, quod domum (*familiam seu posteritatem*) faciet tibi Iehova : Cum implebuntur dies tui, & dormies cum patribus tuis, suscitabo semen tuum, quod egressum fuerit ex ventre tuo, & confirmabo regnum ejus, ipse ædificabit domum nomini meo, & stabiliam solium regni ejus usque in seculum (*id est, perpetuo habebit ex posteris suis successores in regno*) ego ero ei pater, & ipse erit mihi filius, qui cum inique egerit, arguam eum virga hominum & plagis filiorum hominis, at misericordiam meam non removebo ab eo, quemadmodum removi à Saul, quem removi à facie tua: & stabilietur (*durabit*) domus tua (*familia tua*) & regnum tuum usque in seculum (*familia tua, perpetuò durabit, regnumq; tuum perpetuò obtinebit*) coram facie tua, solium tuum erit firmum usque in seculum. Perinde est, ac si dixisset Deus, ego filium tuum Salomonem constituam regem, efficiamq; ut posterì ejus tuum regnum perpetuò retineant, atq; ita regnum tuum durabit usque in seculum. Sic enim 1. Paral. 28. Capite explicatur hæc promissio: ubi sic dicit: Et elegit Iehova Deus Israelis me ex tota domo patris mei, & inter filios patris mei me voluit, ut regnare faceret super omnem Israel: Et ex omnib. filiis meis quoniam multos filios dedit mihi Iehova,

elegit Salomonem filium meum, ut sederet super solium regni Jehovæ super Israel: Et dixit mihi, Salomon filius tuus, ipse ædificabit domum meam, & atria mea, quia elegi eum mihi in filium, & ego ero ei pater, & confirmabo regnum ejus usque in seculum, si fortis fuerit ad faciendum præcepta mea & judicia mea sicut die hoc &c. Et tu fili mi Salomon cognosce Deum Patris tui, & servias ei corde perfecto, (*sincero*) & anima volente &c. si quæsieris eum, invenies eum, si deserueris eum, abjiciet te usque in seculum.

3. Quod autem cum conditione regnum Israeliticum Davidi & posteris ejus usque in seculum promissum sit, manifestum est tum ex præcedenti testimonio, tum ex 1. Reg 2. cap. ubi David promissionem sibi factam repetens, sic inquit ad Salomonem: Ego ambulo per viam omnis terræ (*moror*) esto fortis & sis vir, & custodi custodias Jehovæ Dei tui, ut ambules in viis ejus, & custodi statuta & præcepta ejus, & judicia ejus, & testimonia ejus, quemadmodum scriptum est in Lege Moïsis, ut felix sis in omnibus, quæ facies, & in omni (*loco*) quò te vertes, ut suscitet Jehova verbum suum, quod locutus est super me, dicendo: si custodierint filii tui viam suam, ut ambulent coram facie mea, in veritate, toto corde, &

tota anima eorum (*sincere*) non excidetur
si vir de folio Israel: id est, semper aliquis ex
posteris tuis obtinebit solium seu regnum
Israeliticum. Sic etiam ipsi Salomoni De-
regnum Israeliticum usque in seculum
in conditione promittit. 1. Reg. 9. cap. sic
loquens: Et tu, si ambulaveris coram facie
mea, quemadmodum ambulavit David pa-
ter tuus, mundo corde & recto, ut facias se-
cundum omne, quod præcepi tibi, statuta
mea, & iudicia mea custodieris, confirmabo
solium regni tui super Israel usque in secu-
lum, sicut dixi Davidi patri tuo, dicendo:
non excidetur tibi vir de folio Israel: 1. Para-
p. 7. dicit Deus ad Salomonem: Et nunc
legi & sanctificavi domum hanc, ut sit no-
men meum ibi usque in seculum, & erunt
sculi mei & cor meum ibi omnibus diebus:
et tu si ambulaveris coram facie mea, quem-
admodum ambulavit David, Pater tuus, ut
facias secundum omne, quod præcepi tibi,
& statuta mea, & iudicia mea custodieris,
confirmabo solium regni tui, quemadmodum
fecimus cum Davide patre tuo, dicendo,
non excidetur tibi vir, qui dominetur in Is-
rael, & si averteritis vos, & deserueritis sta-
tuta mea &c. eradicabo vos à terra, quam
dixi vobis. Salomon quoque promissio-
nem Davidi factum repetens, conditionem

ei addit, 1. Reg. 8. c. sic inquit : Iehova Deus Israelis , non est sicut tu Deus in cœlo supra , & in terra infra. Custodiens foedus , & misericordiam servis tuis , qui ambulant coram facie tua toto corde suo : qui custodisti servo tuo Davidi patri meo , quod ei locutus es , sicut die hoc (*apparet*) & nunc Iehova Deus Israelis , custodi servo tuo Davidi patri meo , quod locutus es ei dicendo , non excidetur tibi Vir à facie mea , sedens super solium Israel , veruntamen si custodierint filij tui viam suam , ut ambulent coram facie mea , quemadmodum tu ambulasti coram facie mea.

CAPUT LXXVI.

Resolutio præcedentis discursus & ad eundem responsio.

Ad præcedentem discursum , ut breviter respondeamus , ea , quæ distinctione prima continentur , quod propter datas Patriarchis promissiones , David regnum sit consecutus : & cum jam Rex esset , promissionem à Deo acceperit , regnum Israeliticum à se nunquam auferendum , sed perpetuò apud posteros suos mansu-

um, libenter concedimus: Verum id factum esse sub conditione hac, si posterius ejus legem Dei servaturi essent, sicut ipse eam servasset, id, nunquam, ex nullo sacrae scripturae loco probabitur.

Quod distinctione, secunda dicitur, promissionem, in qua Davidi & posteris ejus Israeliticum regnum usque in seculum promissum est, haberi 2. Sam. 7. vers. 13. & seqq. verum est: Esse autem illam conditionalem, nunquam ex textu probabitur. Nam hoc tantum ibi habetur, quod filios, si iniquè egerint, argueret Deus velut virga hominum, atq; sic in ipsos graviter animadvertere; interim tamen ab ipsis recedere non debeat divina misericordia, ut recessit à Saule. Ubi misericordia in medijs penis promittitur domui Davidis, quæ postea per partes explicatur, quando Jehova pergit. v. 16. firma erit domus tua & regnum tuum in seculum: thronus tuus erit firmus, usque in seculum, Quod attinet ad locum, ex 1. Paralip. 28. allegatum, non est ille, ita conditionalis, ut si non manserit in vijs Domini Salomon, velit Deus à posteritate Davidis regiam dignitatem plane auferre, sed tantum conditio illa est intelligenda partim de ipso Salomone, partim de subsequentibus regib9, quod

quod si praecepta Dei observaverint, feliciter & diu regnaturi sint, sin minus severe contrapun-
niendi, & è regno eijciendi, imo etiam captivi
abducendi, una cum toto populo: Quod etiam
in captivitate Babylonica factum est. Deinde
dictio **וְנָא** non semper est conditionalis vox,
sed interdum optativa ut Psalm. 139. vers. 19.
וְנָא תִּקְטָל ò sive utinam occidas Deus
impium, Lutherus eruditè reddidit. Ach Gott/
das du tödtest die Gottlosen. id est, Ach du lie-
ber Gott / ich wolte wündschen/ du tödtest die
Gottlosen. Eodem modo optandi vim habere
potest hoc loco, nempe qua optat Deus, ut Sa-
lomon pro tantis beneficijs gratum se exhibe-
ret, & mandata ejus fideliter observaret. Et
sic sensus erit: Utinam & ipse robustus esset,
ad faciendum praecepta mea. Atq; hanc
meam interpretationem veram esse, manifestū
est, & ad oculum demonstratur ex Psalm. 89.
ubi etiam promissio illa 2. Sam. 7. Davidi facta
repetitur, & pluribus explicatur his verbis: v. 21.
Inveni David servum meum, oleo sanctita-
tis meae unxi eum. Cum quo manus mea fir-
ma erit, etiam brachium meum roborabit
eum. Non exiget inimicus ab eo, & filius ini-
quitalis non affliget eum. Et conteram a
facie hostes ejus, & odio habentes eum per-
cutiam. Et veritas mea & misericordia mea
cum ipso: & in nomine meo exaltabitur cor-

u ejus. Et ponam in mare manum ejus, &
in fluminibus dextram ejus. Ipse invoca-
vit me, Pater meus es Deus meus, & rupes sa-
lutis meæ. Etenim ego primogenitum
ponam eum, & excelsum Regibus terræ. In
seculum custodiam ei misericordiam meam
& pactum meum firmum erit ipsi. Et ponam
in seculum semen ejus, & thronum ejus sicut
solies cœli. Si dereliquerint filij ejus legem
meam, & in judicijs meis non ambulaverint:
si statuta mea prophanaverint, & præcepta
mea non custodierint: Tunc visitabo virga
prævaricationem eorum, & plagis iniqui-
tatem eorum. Misericordiam autem me-
am non auferam ab eo, neque mentiar in
veritatem meam: Non prophanabo pactum
meum, & quod egressum est è labijs meis,
non mutabo. Semel juravi per Sanctitatem,
David mentiar; Semen ejus in seculum e-
rit, & thronus ejus sicut Sol coram me: sicut
luna stabilietur in seculum, & testis in cœlo
fidelis: Selah.

*Ubi contra Judæorum & Semijudaizan-
um interpretationem expressè dicitur, licet
filij & posterij Davidis statuta Jehovæ propa-
naverint, ipsiusq; præcepta non custodierint,
quod quidem Jehova eorum prævaricationem
& peccata visitare velit virga ac plagis; nolit
amen misericordiam suam ab ipsis planè au-
ferre*

ferre, & ob illorum mendacia ac propbanationem, in veritatem suam mentiri, vel pactum suum propbanare, quodq; egressum est de labijs suis, mutare.

Pleriq; ex nostris Theologis & locum illud 2. Salomonis 7. & alterum Psal. 89. de ipso Messia immediate interpretantur: cum, quae ibi dicitur, in nullo alio, quam in Messia, sint impleta. Juxta horum ergo interpretationem dicit Jebqua ad Davidem: Volo tibi promissum regnum firmare (v. 13.) sed per quem? per illum (v. 14.) cui ego ero pater & qui mihi erit filius, adde subsequencia usque ad vers. 17. & quae habentur Psal. 89. v. 21. Sed inquis: Nunquid iniquè egit Messias: Dicit enim Natan, si iniquè egerit, arguam eum virga hominum & plagis filiorum hominum. Non quidem ipse Messias iniquè egit, quippe immunis ab omni peccato: sed dicitur iniquè egisse respectu peccatorum totius generis humani, quae in se recepit. Hinc Psal. 40. v. 13. clamat: comprehenderunt me iniquitates meae, ut non potuerim videre. Et Esa. 53. vers. 6. Posuit Deus in eum peccata omnium nostrum. Quocirca castigabit Deus Messiam propter peccata populi passione & morte: Verum non eum abijciat in inferno, sed resuscitabit eum tertia die & collocabit ad Dexteram Dei pa-

is. Caterum neminem quoque moveat, quod in
 aticinio Nathanis de ipso Messia dicitur: si
 uid iniquè egerit, corripiam eum virga ho-
 minum; id Psal. 89. non de Messia, sed filiis e-
 us dici. Nam res est plana ac expedita. Quod
 non Propheta Nathan de capite Ecclesie, id
 allegato Psalmo etiam de membris intelligen-
 dum esse testatur Spiritus Sanctus. Utraque
 interpretatione tollitur conditio pietatis in-
 allegatis dictis. Ergo (imitemur verba Ano-
 nymi) perinde est, ac si Deus categoricè sine
 ulla conditione dixisset: Ego filium tuum Sa-
 lomnem constituam regem, efficiamque, ut poste-
 rituum regnum perpetuo retineant, atque ita
 durabit regnum tuum in seculum, sive in eter-
 num.

Id autem quia non modo terrestri fieri,
 sed illa regnandi ratio tantum durare usque ad
 adventum Sionis sive Messie debebat; sequitur;
 quod, ablato jam regno Iudaico terrestri, Judae-
 inter gentes sparsis, Messias venerit, ac mo-
 do spirituali regnum Davidis continuet. Sic
 Reg. 2. Conditionalis, quæ ibi habetur, non
 ad totam posteritatem est extendenda:
 sed est adhortatio Davidis, ad filium Salomo-
 nem specialiter directæ, ut sit vir fortis, & cu-
 odiat præcepta Jehovæ, ut sit ipse in regia
 dignitate & exercitio felix in omnibus
 que faciet, & in omni loco, quo se vertet;
 ut

*ut etiam in ipso ac per ipsum suscitetur Jehova
verbum suum, quod locutus est super David,
hoc est, in ipso quoque Salomone impleatur pre-
missio sibi, Davidi, facta, & sic non excidatur
vel omnino vel ante tempus ex solio Israel: I-
dem etiam ad ceteras promissiones ex 1. Reg. 9.
item 1. Reg. 8. & 1. Paral. 7. repetitas, respon-
sum esto.*

CAPUT LXXXII.

**Probat Anonymus, quod
Deus propter conditionem non
impletam, diviserit regnum Israheli-
ticum maxima ejus parte, nempe decem Tri-
bus, à posteritate Davidis ademtis,
& tandem totum populum una
cum regibus suis captivi-
tate Babylonica pu-
niverit.**

*Pergit porro Anonymus his verbis:
Quam conditionem, quia posteris Davidis
non implevere: Salomo enim defecit à Deo,
coluitque Idola, ideo Deus posteris ademi-
decem Tribus, id est, maximam regni par-
tem. Atque ita posteris Davidis non fuerunt
reges super totum populum Israheliticum,
quemadmodum ipsis erat promissum, sed
tantum super Tribum Juda, cui se etiam Ben-
jamitæ conjunxerunt. Sic enim Deus dicit*

d. Salomonem 1. Reg. 11. cap. Propterea quod fuit hoc tecum, & non custodivisti fœdus meum, & statuta mea, quæ præcepi tibi, scindendo scindam regnum à te, & dabo illud servo tuo, sed in diebus tuis non faciam hoc; propter Davidem, patrem tuum, de manu filij tui scindam illud: Veruntamen totum regnum non scindam, Tribum unam dabo filiis tuis, propter Davidem servum meum & propter Hierosolymam, quam elegi. Perinde est, ac si dixisset Deus, tu quidem meritis esses, ut tibi jam, & quidem totum regnum adimerem, quia non implevisti conditionem, cum qua tibi regnum usque in seculum promisi, sed ego hac in re parcam Davidi patri tuo, & propter eum tibi mitigabo pœnam, ita ut non rumpam regnum, te vivente, nec post mortem tuam totum regnum adimam posteris tuis.

2. Super decem Tribus autem, quæ ademptæ sunt posteris Davidis seu Salomonis, constituit Deus regem Roboamum, cui etiam promisit, se firmam ei domum seu familiam facturum, quemadmodum fecisset Davidi, sed hac conditione, si ita in vijs Iehovæ ambulaturus esset, quemadmodum ambulasset David, 1. Sam. 11. cap. quam conditionem, quia Roboam non implevit, factus est nimis Idololatra, populoque suo præbuit

occasionem, ut exerceret idololatriam, idcirco filio ejus ademptum est regnum & tota ejus familia excisa. Postea alij reges, decem illi Tribus rexerunt, sed omnes fuerunt impii sicut populus, ideo tandem Deus excitavit regem Assyriæ, qui & regem & populum Israeliticum abduxit in captivitatem seu exilium, terramque Israelitarum peregrinis gentibus inhabitandam dedit 2. Reg. 17. Atque ita Iudæi maximam partem illius terræ amiserunt, quæ eis usque in seculum erat promissa propterea, quod conditionem, qua ipsis terra illa usque in seculum erat promissa non impleverunt.

3, Posteriores Davidis autem, seu reges in Iuda, quamvis magna regni parte ob Salomonis idololatriam privati essent; non tamen abstinuerunt ab idololatria & alijs sceleribus. Rehabeam enim filius Salomonis etiam fuit impius, ideo eum Deus punivit per regem Ægypti, qui & templum à Salomone ornatum, & domum regiam spoliavit 2. Reg. 12. Post Rehabeam fuit Rex in Iuda Abiam, filius Rehabeami, qui etiam fuit impius, ideoque de eo dicitur 1. Reg. 15. Et non fuit cor ejus perfectum (*sincerum*) cum Iehova, Deo suo, sicut cor Davidis patris sui: quia vis propter Davidem dedit Iehova Deus solus ei Lumen (*splendorem*) in Ierusalem, et suscitavit

scitaret filium eius post eum, & ut stare faceret Ierosolymam, quia fecit David rectum in oculis Iehovæ, & non recessit ab omni, quod præcepit ei, tantum in causa Uriæ Chetiz, hoc est, Abiam fuit impius, & propterea si Deus ademisset reliquam partem regni, nisi ea in re pepercisset Davidi, sed propter Davidem patrem ejus, reliquit ei partem regni. quare autem propter Davidem? quia inquit, David fecit rectum in oculis Iehovæ. Sic etiam de Ioram rege in Iuda 2. Reg. 8. dicitur; Et fecit malum in oculis Iehovæ, & noluit Iehova perdere Iudam, propter Davidem servum suum, quemadmodum dixerat ei, ad dandum ei Lumen (*regium splendorem*) in filiis ejus omnibus diebus, hoc est, quia promiserat posteris ejus regnum usque in seculum. Atque ita explicatur hic locus 2. Paralip. 21. Ubi sic dicitur: Et fecit (Ioram) malum in oculis Iehovæ, & noluit Iehova perdere domum (*familiam*) Davidis, propter fœdus quod pepigit cum Davide, quemadmodum dixerat, se datum ei lumen (*regium splendorem*) & filiis ejus omnibus diebus.

4. Cum autem Deus ultra 350. annos regibus in Iuda propter Davidem pepercisset, eò quod tam diu ipsis, quamvis essent impij, partem regni reliquit, nec tamen

abstinerent à suis sceleribus, populus quoque Iudaicus esset malus, & insisteret vestigijs regum suorum, excitavit Deus tandem Regem Chaldaeorum, qui & regem & populum Iudaicum abduxit Babyloniam in captivitatem, seu exilium 2. Reg. 24. & 25. item 2. Paralip. 36. Atque ita Posterius Davidis totum amiserunt regnum, quod ipsis usque in seculum fuerat promissum: populus quoque Iudaicus omnem illam terram amisit, quæ eis usque in seculum erat promissa. Nec tamen Deus hac in re quicquam egit contra sua promissa, nam promiserat quidem, posterius Davidis perpetuò regnum Israeliticum retenturos, sed cum hac conditione, ut ostensum est, si vestigijs Davidis insisterent, quod quia non præstiterunt, non fecit contra promissionem suam, quod ipsis regnum ademitt. Sic populo Iudaico terram illam, in qua habitarunt, promiserat usque in seculum, sed hac conditione, ut ex Mose audivimus, si legem Dei servaturi essent: quam quia abjecerunt, Deus etiam ipsos, quemadmodum minatus fuerat, abiecit, terramque illam ipsis ademitt.

CAPUT

Responsio ad objectiones

Anonymi?

*Concessimus & concedimus adhuc, quod Deus regibus ex Davidis familia electis, si obedi-
 dentes permanserint, & in via Jehovæ ambu-
 laverint, promittat omnis generis bona: Et con-
 tra minetur iisdem severissimas pœnas, si juxta
 præcepta divina non ambulaverint: Verum
 minas illas pœnasq; continere in se totalem re-
 giæ majestatis de familia Davidis ablationem,
 id neq; ex promissionibus, neq; ex comminatio-
 nibus, Davidi & Salomoni posterisq; factis, neq;
 allegatis exemplis, probari poterit. Verum itaq;
 est, fuisse pœnam satis duram, quod Deus de-
 cem Tribus posteris Davidis ademit, ne essent
 Reges super totum populum Israeliticum: Eo
 tamen non adempta fuit planè Regia dignitas
 à domo Davidis. Siquidem filius Salomonis
 etiam post illam divisionem mansit Rex super
 Tribum Judam & Benjamin. Non autem,
 inquit Anonymus, posteris Davidis fuerunt re-
 ges super totum populum Israeliticum, quem-
 admodum ipsis erat promissum. Sanè non fu-
 erunt reges super totum populum, fuerunt ta-
 men Reges, mansitq; potior dignitas Regia apud
 illos: nempe vera Regia sedes, sancta civitas Je-
 rusalem, Sacrificia quoq; in templo Hierosoly-*

mitano, & id genus alia quàm plurima. Erant
ergo Tribus illæ decem à regno Judaico avul-
se, sed non simpliciter. Deinde Patriarchis,
& tandem Davidi, Regnum super totum Israel
categoricè promissum esse, vix probabitur. Re-
ges ex illorum familijs ac posteris promittun-
tur, qualitas, quantitasque regni nullibi in pro-
missionibus illis determinatur. Nam Genes.
35. vers. 11. dicit Jehova, ad Patriarcham Ja-
cobum: Reges è lumbis tuis egredientur: non
addit, quanti, qualesque & quàm potentes illi
fuerint. Sic nihil tale ex promissionibus, Da-
vidi ac Salomoni factis, quis eliciet. Reges ergo
promissi sunt, non Reges simpliciter super to-
tam domum Israel.

Concedimus igitur, quod pepercit Salomo-
ni Dominus propter Davidem, & pactum cum
ipso initum, quod propter illud ipsum fædus,
non Tribus illas decem à domo David, viven-
te adhuc Salomone, avulsit: quod tandem,
& cæteris subsequentibus regibus usque ad
captivitatem Babyloniam ob eandem, cau-
sam pepercit. Hoc enim est, quod volumus:
eoque demonstramus, Jehovam, propter vel
pietatem vel impietatem Regum & populi Ju-
daici domui Davidis regnum & regem Messi-
am nequaquam promississe: ideoque propter
conditionem hanc nihil immutare voluisse:
sed

Et potius pactum suum cum Patriarchis ini-
itum, & fœdus cum Davide iētum, sive posteri-
us boni sive mali essent, constans & immotum
mutaturum esse. Non (inquit Jehova Psal.
935.) prophanando pactum meum (nempe,
ut ex præcedentibus patet, ob delicta filiorū vel
Davidis vel Salomonis vel posterorum Davidis,
et, quod egressum est de labijs meis, non mu-
tabo. Semel juravi per sanctitatem meam: Si
David mentiar! Imò l. i. Reg. c. i i. v. 36. ad-
ditur ratio ab ipso Jehova, cur nimirum nolue-
rit super universam domum Israel Jerobeamū
constituere Regem, sed tantum super decem Tri-
bus, unam verò, ad quam postea accessit Tribus
Benjamin, dare filio Rhebabeam Salomonis ne-
poti, nempe propter nullam aliam causā, quā
propter Davidem, ut sic nihilominus in ejus fa-
milia regnum aliquod, & suprema aliqua im-
perandi majestas ac potestas maneret. Filio ve-
rò ejus (inquit Jehova) dabo tribum unam,
ut sit lucerna Davidi servo meo omnibus di-
ebus coram me in Ierusalē civitate, QUAM
ELEGI, UT PONEREM NOMEN MEUM
IBI.

Promissionem quoq, Jerobeamo factam, e-
andē esse, cum promissionib9, Davidi & domui
ejus datis, falsissimū est. Est enim Jerobeami pla-
nē ac simpliciter conditionalis, non ita promiss-

siones Davidis. Deinde promissiones factae Davidi annexum habebant juramentum, Jerobeami nequaquam. Tertio pariter quoque distinguuntur: Si Jerobeam non maneat in vijs Domini, non additur restrictio, Davidis vero & posterorum ejus comminationi additur limitatio, consolationis plenissima, nempe eo ipso loco, v. 39. Ubi Jehova in haec tandem verba desinit. Et affligam semen Davidis propter hoc: Veruntamen non omnibus diebus, inquit Jehova. Et in prima promissione Davidi facta 2. Sam. 7. & Psal. 89. repetita, dicit quidem Dominus, quod, si iniquè egerit, Rex & filij ejus, ipsos arguere velit virga hominum ac plagis filiorum hominum: Sed tamen (addit vers. 15.) misericordia mea non recedet ab ijs. Quae sane Jerobeamo nequaquam vel explicitè vel implicitè promissa sunt. Idem etiam de ceteris Regibus, Jerobeami successoribus, est statuendum.

Exempla successorum Regum in Tribu Juda tantum abest, & sententiam nostram infringant, ut potius ipsam fortiter muniant & stabiliant. Rebabeam enim punivit quidem Jehova propter idololatriam per Regem Aegypti 2. Reg. 12. Regnum autem à Davidis domo non propterea sustulit. Sic Abiam fuit impius, sed pepercit ei Jehova propter Davidem:

: non

non propter vel ejus conversionem vel populi
Judæici pietatem. Eodem modo noluit Judam
perdere Jehova ob peccata Joram Regis: Sed
nullam aliam ob causam, quam propter Davi-
dem, quod promiserat ei Jehova, se daturum,
ipsi lumen & regium splendorem in filiis ejus o-
mnibus diebus. Nota: omnibus diebus, dicit
textus Biblicus, non in seculum: In hac enim
phrasi ambiguitate ludit Anonymus.

*Quod distinctione quarta dicitur: Deum
propter gravissima scelera excitasse tandem
Regem Chaldaeorum, qui & Regem & po-
pulum Iudaicum abduceret in captivitatem
seu exilium Babylonicum: facile concedimus:
Verum eo posteros totum Davidis regnum, ter-
ramq;, in qua habitabant, plane ac finaliter a-
misisse, negamus & pernegamus: contrariumq;,
nempe quod suprema semper potestas manserit
in tribu Juda usque ad adventum Christi, su-
pra multis demonstravimus. Sola enim Tribus
Juda, (ut Dn. Gesnerus in Genesin verè anno-
tat) cum sacerdotali è Babylone rediit, & suam
solummodo terram recepit, reliquas regionis
partes Samaritanis, alijsq; populis interim oc-
cupantibus. Unde manifestum est, jus regni
ac regium axioma penes Tribum Juda tunc
quoque mansisse, licet persone, quæ principa-*

tum gesserunt, de eadem tribu non omnes fuerint. Sic enim imperium est & fuit Romanum, licet Imperatores fuerint aliquando Graeci, & nunc sint Germani. Ita corona Regni Hispaniarum est Hispanica, licet reges aliqui sint de familia Austriaca Germanicae nationis, Regnum est Polanicum, & sceptrum, corona ac jus Regni gentis polanicae, quantumvis Rex modo gentis sit Gallica, modo Transylvania, modo Suecia.

CAPUT LXXXIV.

De Promissionibus, quibus Prophetæ liberationem Judæorum à captivitate Babylonica, & restitutionem regni & terræ, promittunt, discursus Anonymi.

Pergit Anonymus:

1. Minati fuerant Judæis hanc poenam. Prophetæ, eos nimirum in captivitatem abducendos, regnumq; & terram illam amissuros, propterea, quod essent impii, & conditionem, qua ipsis omnia beneficia essent promissa, non implerent: simul tamen ipsis liberationem ab eadem captivitate, & restitutionem regni & terræ promiserunt.

2. Cum

2. Cum autem Prophetæ liberationem à captivitate Babylonica, & restitutionem regni & terræ promittunt, ad promissionem factam Davidi 2.Sam. 7. potissimum respiciunt, atque ex ea promissione sic Judæos consolantur: Deus promisit Davidi & posteris ejus Israeliticum regnum usque in seculum: Ergo, quamvis posteris Davidis seu reges vestri regnū amissuri sint, ut jam amiserint, non tamen eo semper carebunt, sed illud rursus consequentur, & per cōsequens, vos Judæi revertemini in vestram terram, regemq; rursus ex posteris Davidis habebitis, cujus regis posteritas regnum Israeliticum usque in seculum obtinebit, id enim Deus Davidi promisit. Atque ideo etiam vos & liberi vestri usque in seculum reges habebitis, terramque vestram possidebitis, quandoquidem ea etiam usque in seculum vobis sit promissa.

3. Id manifestum est, ex omnibus locis, ubi restitutio regni & terræ Judæis post captivitatem Babylonicam, promittitur, maximè verò ex 33. cap. Jeremiæ. Ibi enim Prophetæ primum Judæis liberationem à captivitate Babylonica, & restitutionem regni & terræ promittit, sic inquit: Ita ait Jehova, Deus Israelis, super Domus urbis hujus, & super domus regis Juda, quæ destructæ sunt &c.

&

& avertam captivitatem Judæ, & captivitatem Israelis, & ædificabo eas sicut à principio (*ante*) &c. Sic ait Jehova, adhuc exaudietur in loco hoc, de quo vos dicitis, desolatus est, &c. Vox gaudii & vox lætitiæ &c. quia avertam captivitatem hujus terræ, sicut à principio, dicit Jehova &c. Ecce diebus venturis dicit Jehova, suscitabo verbum bonum, quod locutus sum domui Israel, & super domum Juda: in diebus illis & tempore illo germinare faciam (*efficiam ut germinet*) Davidi germen justum (*efficiam ut ex posteris Davidis nascatur Rex justus*) & faciet judicium & justitiam in terra, in diebus illis salvabitur (*liberabitur*) Juda, & Jerosolyma habitabit confidenter (*erit tuta*) & hoc nomen ejus, qui vocabit (*suscitabit seu eriget*) eam, (*Jerosolymam*) Jehova justitia nostra, id est, Jehova restituet Jerosolymam rursus in integrum. Deinde Propheta subjicit causam, quare restitutionem regni seu regem Judæis promittat: quia (*inquit*) sic dixit Jehova, non excidetur Davidi vir, sedens super solium domus Israel, hoc est, ideo rursus consequemini regem, & per consequens regnum & terram vestram, quia Deus promisit Davidi, posteris ejus usque in seculum, super Israelitas regnatueros.

4. Verba quæ hîc Propheta ad consolandum

dum populum adducit, habentur 1. Reg. 2. cap. quibus promissio illa facta Davidi 2. Sam. 7. explicatur.

5. Subjicit postea Jeremias aliam promissionem, ex qua Judæis reditum à captivitate promittit, inquiens : Et Sacerdotibus Levitis (dixit Deus) non excidetur Vir à facie mea, offerens holocaustum, & sufficiens sacrificium, & faciens sacrificium omnibus diebus, hoc est, ideo etiam vos Judæi revertimini à captivitate Babylonica, quia Deus promisit Levitis seu sacerdotibus vestris sacerdotium usque in seculum. Si enim debent habere sacerdotium usque in seculum, necesse est, ut illud rursum consequantur. Sed id non possunt consequi in captivitate, cum Jerosolymis tantum sacrificandum sit, ideo revertentur Ierosolymam, & per consequens, vos etiam quorū Sacerdotes illi usque in seculum debent esse, redibitis Ierosolymam & in terram vestram.

6. Poterant ei objicere Iudæi, scimus quidem, Deum posteris Davidis regnum, & Levitis sacerdotium usque in seculum promisisse, sed jam propter peccata sua & nostra posterī Davidis amiserunt regnum, Levitæ quoque non amplius habent sacerdotium, ideoq; illæ promissiones jam factę sunt irritæ, nec unquam consequemur regnum, &

& Sacerdotium. Respondet Propheta, promissiones illas esse firmas adhuc: sic enim subjicitur. Et factum est verbum Jehovæ ad Jeremiam, dicendo, sic ait Jehova, si irritum facere poterunt foedus meum cum die, & foedus meum cum nocte, ne sit dies & nox in tempore suo, etiam foedus meum irritum fiet cum Davide servo meo, ut non sit ei filius regnans super solium Israeliticum: Et cum Levitis, Sacerdotibus ministris meis (firmum est foedus meum, hoc est, tam firma est promissio, quod posteri Davidis usque in seculum regnaturi sint super Israelitas, & quod Levitæ usque in seculum habituri sint Sacerdotium, quam firmus est ille ordo, ut diem sequatur nox, & noctem dies.

7. Poterant secundò objicere Judæi: Posteritas Davidis fortasse interibit in captivitate Babylonica, item Levitarum, atque ideo nunquam consequemur regnum & sacerdotium nostrum. Respondet Propheta: quemadmodum non potest numerari exercitus cælorum (*stelle*) & non potest mensurari arena maris, ita augebo semen (*posteris*) Davidis servi mei & Levitas ministros meos. Quia autem planè desperabant Judæi de restitutione regni & terræ suæ, ideo amplius eos consolatur, sic enim subjicitur. Et factum est Verbum Jehovæ ad Jeremiam dicendo,

cendo,annon vides,quid populus hic loquatur? dicendo, duas familias, quas elegerat Jehova, reprobavit eas, & populum meum spernunt, (*quasi*) non sit amplius gens coram facie eorum. Sic dicit Jehova, si non fœdus meum inter diem & noctem (*erit*) si statuta cælis & terræ non posui, etiam semen Jacobi & Davidis servi mei reprobabo, ut non accipiam è semine (*posteritate*) ejus, principes super semen Abrahami, Isaaci & Jacobi, quia avertam captivitatem eorum, & miserebor eorum.

8. Manifestum est itaque ex hoc loco, Jeremiam restitutionem regni seu regem Judæis ex promissione illa facta Davidi promittere, quia nimirum Davidi & posteris ejus Israeliticum regnum usque in seculum promissum sit.

9. Eodem etiam modo agit 23. cap. sic in persona Dei inquit: Et congregabo reliquias ovium mearum ex omnibus terris, quo expuli eos, & reducam eos ad habitacula eorum, & crescent & augebuntur, & suscitabo super eos pastores (*reges seu principes*) qui pascunt eos, ecce diebus venturis, dicit Jehova, suscitabo Davidi germen justum (*suscitabo ex posteris Davidis regem justum*) & faciet judicium & justitiam in terra: in diebus illis salvabitur (*liberabitur*) Iuda & Ierosolyma habitabit confidenter.
(*erit*)

(*erit tuta*) & hoc nomen ejus qui vocabitur
 (*suscitabit*) eum (*regem*) Jehova justitia no-
 stra (*hoc est, Jehova suscitabit illum regem.*)
 propterea ecce diebus venturis, dicit Jehova,
 & non dicent amplius, vivat Jehova, qui a-
 scendere fecit filios Israel è terra Ægypti: Sed
 vivat Jehova qui ascendere fecit, & qui ad-
 duxit semen domus Israel è terra Aquilonis,
 & ex omnibus terris, in quas expulit eos, &
 habitabunt super terram suam, id est, hæc
 liberatio, quam promitto, tam illustris erit,
 ut liberationem Ægyptiacam obscuratura
 sit.

10. Esaias etiam, cum liberationem à
 captivitate, & restitutionem regni seu regem
 Iudæis promittit ad promissionem illam fa-
 ctam Davidi respicit. Ut in fine octavi capi-
 tis minatur captivitatem seu exilium popu-
 lo Iudaico, inquiens: Et maledicit (*populus*
Judaicus) regi suo (*quod ipsos non poterit de-*
fendere) & Deo suo (*quod eos nolet defendere*)
 Et respiciet supra, & terram aspiciet, &
 ecce, angustia & tenebræ, tenebræ angustia,
 & ad caliginem impulsus (*videbit se*) quia
 non (*erit*) ei obscuratio juxta angustiam,
 quando priori tempore leviter affecit ter-
 ram Zabulon, & terram Nephthalim (*hoc*
est, gravius erit malum, quod ipsis eveniet,
quam illud fuit, cum rex Assyria regionem
Zabulon & Nephthalim occupasset.)

Nephtalim occupavit, & Judæos, qui ibi habitant, in captivitatem abduxit, de quo 2. Reg. 15.) & posteriori tempore (quando) gravius affecit viam maris, transitum Jordanis, Galilææ gentium (hoc est, gravius etiam erit malum, quod prædico, quam cum Salmanasser abduxit in captivitatem decem Tribus, seu regnum Israeliticum.)

11. Haftenus captivitatem prædixit, nunc addit consolationem de liberatione ab illa captivitate, subjungit enim 9. capite: Populus qui habitat in tenebris, (quas in præcedenti capite prædixi, id est, populus qui est in captivitate) vidit (certissime videbit) lumen magnum (gaudium magnum seu liberationem magnam, quemadmodum enim ante per tenebras mœrorem ob captivitatem significavit, ita hic per lumen gaudium ob liberationem ab illa captivitate denotat.) habitantibus in terra umbræ mortis (Judæis, qui sunt in terra peregrina afflicti, & propterea tanquam in morte) lux splenduit (certissime splendeat) super eos (liberabuntur & letabuntur rursus (auxisti gentem, non magnificasti gaudium (tu Deus auxisti quidem populum tuum, sed hoc eum nihil juvat, cum sit in captivitate) gavisi sunt coram facie tua, tanquam gaudium in messe. (letabuntur tamen rursus) quemadmodum lætantur cum distribuunt prædam, Ad-

dit postea causam, quare rursus læti futuri sint: quia (*inquit*) jugum oneris ejus (*id est populi Judaici*) & virgam humeri ejus, & baculum exactoris ejus confregisti (*certe confringes*) sicut tempore Midianitarum, (*quando scil. liberaſti populum tuum à Midianitis per Gedeonem, Judicum 7. cap.*) quia omnis bellator (*id est, hostium*) pugnat cum tremore, & vestimentum (*hostium*) volvitur in sanguine, & erit exustio (*hostium*) tanquam consumetur ignis *i. e.* quia hostes peribunt. Sed quare peribunt? Quia, *inquit*, puer est natus (*certissimè nascetur*) nobis, & filius est datus nobis, & erit dominium super humerum ejus, & vocabit (*populus*) nomen ejus, mirabilem, consiliarium, fortem, robustum, patrem seculi (*perpetuitatis*) principem pacis, hoc est, ideò hostes nostri peribunt, quia Deus suscitabit nobis egregium Duce[m], qui erit sapiens, fortis, robustus, ut nos ab hostibus nostris possit liberare: neque ipse solummodo regnabit, sed etiam posterij ejus usq; in seculum regnum retinebunt, atq; ita erit pater perpetuitatis, habebimusque sub eo pacem. Poterant autem Judæi objicere: quare puer seu Rex ille nascetur? aut unde scis, eum nasciturum? Respondet Propheta: ad auctionem Imperij, & ut

pacis

pacis non sit finis: super solium Davidis, & super regnum ejus, ad confirmandum & ad corroborandum illud iudicio & iustitia ab hoc tempore usque in seculum (*ideo vobis talis Rex nascetur, ut regnum Davidis augeatur, confirmetur & maneat usq; in seculum, sicut Deus Davidi promisit*) Zelus Iehovæ exercituum faciet hoc (*id est, Jehova hoc vobis præstabit, ut vobis talem regem suscitet.*) Patet igitur, etiam Esaiam restitutionem regni seu regem Iudæis ex promissione illa facta Davidi promittere. Atque ita etiam agit in sequentibus (nam in fine noni, deinde etiam in decimo capite minatur & prædicit, Assyrium Regem terram Iudæorum vastaturum esse. Deinde addit consolationem de liberatione, inquit: Iugum Assyriorum recessurum à Iudæis. Poterant autem Iudæi objicere, quare aut quomodo iugum illud à nobis discedet? Respondet Propheta. 11, c. quia egredietur virga de trunco Isai (*qui fuit pater Davidis*) & ramus à radicibus ejus, crescet, & requiescet super eam Spiritus Iehovæ, spiritus Sapientiæ, & intelligentiæ, spiritus consilij & roboris, spiritus scientiæ & timoris Iehovæ (*ideo vos Judei liberabimini ab Assyrio, quia Deus Davidi & posteris ejus promisit regnum Israelitum usq; in seculum,*

atque ideo vobis regem ex posteris Davidis dabit, qui ut possit feliciter regnare, erit sapiens, prudens, fortis & pius) & odorabitur ipse timorem Iehovæ (tam prudens erit ille rex, & tam sagaci ingenio, ut cum judicabit in aliqua causa, vel odorari poterit, uter ex litigantibus timeat Iehovam & sit justus) & non secundum aspectum oculorum suorum judicabit, & non secundum auditum aurium suarum arguet, (non respiciet personam neque facile cuivis credet) sed judicabit in justitia (justè) pauperes (qui potissimum justo iudice egent, dum premuntur à potentibus) & arguet in rectitudine (rectè) pauperes terræ: Et percutiet terram (tanquam) baculo, ore suo, & spiritu labiorum suorum interficiet impium (tanta erit autoritas & gravitas ejus ut terra contremiscat, cum ipse loquetur, & ut vel verbis suis interfector sit impium, cum eum reprebendet. Dicuntur hæc hyperbolicè sicut alia multa, præsertim in promissionibus) & erit justitia cingulum lumborum ejus, & veritas cingulum lumborum ejus. (erit justus & verax) & habitabit lupus cum agno, & pardus cum hædo cubabit, & vitulus & leunculus & bubatus unà (erunt) & puer parvus ducens ea &c (erit sub illo rege felicissimum seculum, & propterea nihil incommodi cuquam accidet, sed etiam hic est hyperbole) non malefaciant &

& non perdent in toto monte sancto meo, quia plena est terra cognitionis Iehovæ, tanquam aquæ mare operientes, (*ideo alter alteri non nocebit, quia omnes cognoscent Iehovam, eumque timebunt,*) & fiet in die illa radix Isai, quæ stat in vexillū populis, de ipsa gentes quærent (*etiam apud externos Rex ille erit celebris*) & erit requies ejus (*radicis*) gloria (*gloriosa*) Et fiet in die illa, addet Iehova secundò manum suam ad acquirendum residuum populi sui, quod relictum fuerit, ab Assur & ab Ægypto, & à Patros, & ab Æthiopia, & ab Elam, & à Sinear, & à Chamat, & ab insulis maris, & attollet vexillum inter gentes, & congregabit expulsos Israelitas, & dispersos Iudæos congregabit è quatuor extremitatibus terræ: Et cessabit invidia Ephraim, & eos, qui angustia afficiunt Judam, excidet: Ephraim non invidabit Iudæ: & Iuda non angustia afficit Ephraim (*non erit amplius dissidium inter regnum Juda & regnum Israel sicut ante fuit*) & volabunt in humerum Philistinorum ad mare pariter. (*& Juda & Israel*) spoliabunt filios orientis in Edom & Moab extendent manum suam, & filij Ammon obedient eis &c. & dicetis in die illa, laudabo te Iehova, quia iratus fuisti in me, confedit ira tua, & misertus es mei. Hic etiam Esaias restitutionem regni Iudæis

promittens, ad promissionem illam factam Davidi respicit, atque ideo dicit, regem illum, quem promittit, ex trunco Isai, seu ex radicibus ejus, id est, ex posteris Davidis futurum, utque regnum Davidis maneat usque in seculum. Non autem vulgarem regem illum futurum dicit, sed qui virtutibus omnibus, quæ in optimo Duce esse debent ac solent, sit ornatus, atque ideo eum etiam hostes suos devicturum, regnumque amplum & splendidum, quale fuit Davidis aut Salomonis, habiturum. Ezechiel etiam, qui in ipsa captivitate Babylonica vixit, restitutionem regni Iudæis promittens, ad promissionem illam factam Davidi respicit, atque ideo regem illum, quem promittit, Davidem appellat, sic 34. c. inquit: Quia sic dicit Dominus Iehova: Ecce ego quæram oves meas, &c. & adducam eos ex populis, & congregabo eos ex regionibus, & adducam eos in terram eorum, &c. Et suscitabo super eos pastorem unum, & pascet eas servus meus David, ipse pascet eas (*per aliquem ex suis posteris*) & ipse erit eis pastor, & ego Iehova ero eis Deus, & servus meus David Dux in medio eorum, ego Iehova loquutus sum. Et 37. cap. sic inquit. ita ait Dominus Iehova: Ecce ego accipio filias Israel, ex gentibus, quod

abive-

abiverunt, & congregabo eos è circuitu, & adducam eos in terram eorum, & faciam eos in gentem unam (*non erunt amplius in duo regna divisi* ut post Salomonem est factum) in terra, in montibus Israel, & Rex unus supra eos omnes in regem, & non erunt amplius duæ gentes, & non dividentur amplius in duo regna, & non polluent se amplius idolis suis & abominationibus suis, & omnibus peccatis suis, & salvabo (*liberabo*) eos ex omnibus habitationibus suis, in quibus peccaverunt, & mundabo eos, & erunt mihi populus, & ego ero eis Deus, & servus meus David Rex super eos, & pastor unus erit supra eos omnes (*non habebunt uno & eodem tempore duos reges, sicut ante, nempe Regem Juda & Regem Israel*) & in iudicijs meis ambulant, & statuta mea custodient, & facient ea, & habitabunt super terram, quam dedi servo meo Iacobo, in qua habitaverunt patres vestri, & habitabunt super ea, ipsi & filij eorum & filij filiorum erunt usq; in seculum (*quia scil. hoc Deus Abrahamo, Isaaco & Jacobo promisit*) & David servus meus Dux super eos usque in seculum, (*quia Deus nimirum Davidi & posteris ejus promisit regnum Israeliticum usq; in seculum*) Micha quoq; restitutione regni seu regis Iudæis ex promissione illa

facta Davidi promittit, atque ideo Regem illum, quem promittit, ex Bethlehem proditum dicit: illud enim oppidum patria fuit Davidis, ut patet ex 1. Sam. 16. cap. & propterea etiam omnium posterorum ejus, atque ideo etiam regis illius, qui ex posteritate Davidis debebat nasci, & post captivitatem Babylonianam regnare. Sic autem inquit. 5. cap. Et tu Bethlehem Ephrata, minor ut sis in millibus (*familijs*) Iudæ, ex te (*tamen*) mihi egredietur, ut sit princeps in Israel. (*hoc est, quamvis tu Bethlehem minima sis inter familias Judæ, ex te tamen prodibit, qui erit rex in Israel, quia nimirum posteris Davidis, qui ex te ortum habent, Israeliticum regnum promissum est usque in seculum (& exitus ejus (regis) ab antiquitate, à diebus seculi (à longo tempore scil. est promissus, cum nimirum Israeliticum regnum Tribui Judæ & Davidi usq; in seculum promissum est)*) Atque sic etiam loquitur Ieremias cap. 7. In terra, quam dedi patribus vestris à seculo, i. e. à longo tempore. Sic 28. cap. inquit ad Prophetam Canaan: Prophetæ, qui fuerunt ante me, & ante te à seculo (*à longo tempore*) propterea finet eos usq; ad tempus (*quo*) parturiens pariet (*illum regem*) & residuum fratrum suorum revertetur ad filios Israel. Sic etiam Hoseas dicit, Iudeos post captivitatem Davidem quæsituros, i. e. Regem ex posteris Davidis expectaturos.

Sic

Sic enim inquit tertio cap. Quia dies multos habitabunt filii Israel, non erit rex, & non erit princeps, & non erit sacrificium, & non erit statua, & non erit Ephod & Teraphim, postea revertentur (*vel convertentur*) filii Israel, & quærent Jehovam Deum suum, & Davidem regem suum, & timebunt Jehovam & bonitatem ejus in extremis diebus. Amos quoque liberationem à captivitate & restitutionem regni Judæis promittens, sic inquit 8. cap. In diebus illis suscitabo tabernaculum Davidis, quod concidit, *id est, regnum Davidis quod concidit, restituam in integrum*) & sepe circumdabo rupturam ejus, *id est, confirmabo illud*) &c. & ædificabo illud, sicut à diebus secuti) *restituam illud sicut fuit prioribus temporibus*) & stillabunt montes mustum (*nota hyperbolem*) & omnes montes liquefcent, &c. & avertam captivitatem populi mei Israel, & ædificabunt urbes desolatas, & quiescent, & plantabunt vineas &c. & plantabo eas super terram, & non extirpabuntur amplius de terra, quam dedi eis, dicit Jehova Deus tuus. Manifestum est itaque, Prophetas, cum restitutionem regni seu regem Judæis post captivitatem Babylo- nicam promittunt, ad promissionem factam Davidi 2. Sam. 7. respicere, atque ideo eis regem promittere, quia Deus Davidi promise-

rit, posteros ejus usque in seculum regnatos super Israelitas. Quæ promissio, quia hanc habet additam conditionem, si posteris Davidis ita legem Dei servaturi essent, quem admodum servasset David, ut est ostensum: Consequens est, Prophetas etiam restitutionem regni seu regem Judæis post captivitatem Babylonicam cum eadem conditione promittere, præsertim cum & terra, in qua rex ille secundum promissiones Prophetarum debebat regnare, cum simili conditione toti populo Judaico, & propterea etiam posteris Davidis, usque in seculum sit promissa, id quod etiam supra est ostensum: atq; ideo etiam restitutionem illius terræ Prophetæ cum eadem conditione, tam posteris Davidis seu regibus, quàm reliquo populo promiserit.

CAPUT LXXXV.

Resolutio præcedentis discursus, & ad eum responsio:

Captivitatis Babylonicæ pœnam Judæis minatos fuisse, liberationemq; ex ea, restitutionemq; regni & terræ promississe prophetas, extra controversiam est: quocirca hic nulla inter nos controversia. Verùm hoc in questione est:

An

An propterea Prophetae, vaticinantes de liberatione e captivitate Babylonica, & restitutione terrae & regni, semper respexerint ad promissionem factam Davidi, 2. Sam. 7. Sed de eo etiam sufficienter, nî fallor, egimus. Ex abundanti tamen ponamus. Prophetas omnia sua vaticinia in promissione illa fundare, nihil tamen pro se efficiet Anonymus.

Nam, quod dicit in conclusio ne, promissionem illam primam conditionalem esse, & propterea prophetias omnes reliquas conditionaliter interpretandas; Istud verò falsissimum demonstravimus in precedentibus, & verba loco allegato, nempe 2. Sam. 7. sunt satis perspicua, illorumq; repetitio & plenaria explicatio Psal. 89. certissima firmissimaq;. Ut igitur ibi nulla habetur conditio, sic in nulla allegatarum prophetiarum monstrabitur: cum vel quivis Idiotâ intelligat, omnes illas categoricas esse, tantumq; nonnullas respicere ad promissionem factam Davidi & pactum cum eo initum: Et sic ad præteritum fœdus non ad hypothesein, tempore futuro implendam. Concedimus ergo adversario & ambabus manibus damus, cap. 33. Jeremiae liberationem ex captivitate Babylonica, & Messiam ex posteris Davidis promitti nullam aliam ob causam, nullamq;

nullamq; aliam à Propheta subiici, quam quod
 dixerat Jehova, non excidetur Davidi vir se-
 dens super solium domus Israel: Proindeq; sub-
 jectam interpretationem Anonymo concedere
 possumus, quando dicit: hoc est, ideo rursus
 consequemini regem, & per consequens, re-
 gnum & terram vestram quia Deus Davidi
 promisit, posteros ejus usq; in seculum super
 Israelitas regnatos. Sed quomodo & Pro-
 phetia hujus allegatio, & deinde subjecta expli-
 catio pro adversario faciat, equidem non video.
 Nam nō quæstio inter nos voluitur, an Deus per
 Prophetas liberationem ex captivitate, regemq;
 justum ac Messiam se daturum prædixerit, &
 annuntiaverit propter promissionem Davidi fa-
 ctam, illud enim concedimus, sed an illud fece-
 rit conditionaliter, si nimirum posteri in omni-
 bus legerent vestigia Davidis & præcepta Je-
 hovæ servarent. Hoc ergo ex Prophetis, non
 illud probare debebat Anonymus. Quod addit,
 d. 4. Verba, quæ hic Propheta ad consolan-
 dum populum adducit, haberi 1. Reg. 2. ibiq;
 promissionem illam factam Davidi 2. Sam.
 7. explicari: tantum secundum quid verum est.
 Nam ibi 1. Reg. 2. non principaliter de duratione
 universali & totali regni Davidici agitur; sed
 tantum de speciali regimine ac fortuna Salomo-
 nis. Nam David moriturus, Salomonem filium
 hortatur ad pietatem erga Deum & ad justitiā,
 nomina.

nominatim verò beneficium posteris Barzillai
rependi, & supplicium de Joabo & Simei sumi
jubet. Et si ergo promissio facta Davidi absolu-
ta & sine conditione est; nihilominus quasi con-
ditionaliter admonere voluit Salomonem, fi-
lium, David pater, ut præstet Iehova verbum
suum nempe etiam in te: idq; propter duas
causas: I. Quia et si propter verbum Iehovæ
filij David regnare debebant ad omnem even-
tum, hoc est, sive peccarent sive non peccarent,
si tamen custodirent præcepta Iehovæ, mansuri
erant semper in prosperitate, ampliandusq; eis
bonos, omniaq; bona, tam corporalia, quam Spi-
ritualia, augenda & amplificanda; Sin verò
non custodirent illa, quamvis non auferri de-
beant regnum, omni tamen calamitatum ge-
nere propter commissa delicta plectendi, ac pu-
niendi erant, uti illud ex 2. Sam. 7. est manife-
stum ac certissimum, ubi dicitur: Qui si iniquè
egerit, arguam eum virga virorum & plagis
filiorum hominum, misericordiam autem
non auferam ab eo, sicut abstuli à Saul. q. d.
licet peccet, misericordiam tamen meam non
auferam ab eo, sicut abstuli à Saul, quem planè
amovi. Non ergo erāt filii Davidis privandi re-
gno propter peccata, sicut filij Saulis privati
erant propter peccata parentis: sed severe dun-
taxat & graviter affligendi. Misericordia enim
ad aliquem dirigi hoc modo dicitur, quando
quis

quis non permanet in totali felicitate; & tamen conservatur, ne omnino pereat: auferri autem ab aliquo dicitur, cum peccans totaliter perire permittitur. Sic propter peccatum Salomonis in posteros quidem ejus, scisso regno Israelitico, satis duriter animadvertitur, sed tamen misericordia Domini non auferitur ab illis, ut à posteris Saulis: quando adhuc regia quaedam Majestas ac potestas apud ipsos conservatur.

Altera ratio consistit in majore cautela. Nam licet Deus pactum suum, cum Davide initum, in posteris, in omnem eventum sive boni sive mali futuri, conservaturus esset, & sceptrum à domo sua non ablaturus; promptius tamen & majori cum delectatione repleturus erat promissiones suas in illis, qui praecepta Jehovæ custodirent & in omnibus Davidis vestigia sequerentur: quàm in impiis & infidelibus.

Cæterum quod spectat alteram promissionem de sacerdotio Levitico conservando; conjunxit illam cum præcedente: quia regnum & sacerdotium Israeliticum semper debebant esse juncta, simulq; continuari ac finiri. Ergo ut regnum mundanum Davidicum, sic quoq; sacerdotium Leviticum durare debebat post captivitatem. Phrasin autem hujus Prophetæ (omnibus diebus) coincidere plane cum phrasi prophete Nathan (usque in seculum) non concedo: Non enim ex ullo scripturæ loco probabitur. Er-

go verissimam argumentationem & consequentiam hanc esse dicimus: Si Israelitæ debent habere sacerdotium omnib9 diebus, nempe regni Israelitici, necesse est, ut illud rursum consequantur; sed id non possunt consequi in captivitate: Cum Hierosolymis tantum sacrificandum sit: Ergo revertantur necesse est Hierosolymam; & per consequens, vos etiam, quorum sacerdotes illi omnibus diebus debent esse, redibitis Hierosolymam & in terram vestram.

Responsiones quoq3 ad tacitas objectiones Israelitarum. d. 6. & 7. recte ex Propheta verbis depromuntur: Sed nihil prosunt adversario. Si enim sine respectu ad peccata populi habito promissiones Dei Davidi factæ, sint firmæ adhuc, & nunquam fiet irritum fædus cum eodem; sequitur quod præcedens Propheta promissio nequaquam fuerit conditionalis. Quandoquidem eo non dicitur, quod propter benemerita & pietatem Israelitarum ipsos ex captivitate sit liberaturus Deus & in terram propriam reducturus, sed tantū id propter fædus cum Davide initum præstiturus. Ut ergo ex 2. Sam. 7. conditionales hæ promissiones argui nequeunt, ut adhuc in sua opinione perseverans Anonymus d. 8. somniat: sic nulla omnino conditio illis per se inest. Imò posteriora Bibliorum scripta sunt priorum interpretationes.

Quia

Quia igitur hæ promissiones ad primam, promissionem respicientes, eam renovantes, & explicantes, ut vult & concedit adversarius, interpretantur & exponunt non conditionaliter, sed ἀπλῶς, simpliciter & categorice, sequitur & primam promissionem Davidi factam non conditionalem, sed categoricam esse. Deinde quomodo conditio illa pietatis & impietatis simul cum ratione, à Prophetis adducta, stare potuit? Si enim juxta Prophetas tantum propter fœdus, cum Davide iētum, continuare vult Deus Regnum Judaicum, tum non illud faciet propter Judæorum pietatem: Et contra, si tantum propter pietatem posterorum Davidis, ipsius regnum est conservaturus, jam non illud præstabit propter pactum: Est ergo manifesta in explicatione ista, contradictio. Verum inquiet, fœdus ipsum esse conditionale. Si illud verum est, vera non erunt vaticinia hæc & promissiones Propheticae. Nam illis expresse dicitur, quod Deus populi sui, licet graviter peccantis, & propter peccata plane abjiciendi, propter pactum tamen & fœdus promissionemq; Davidi factam, misereri velit, ipsum ex captivitate liberare, ipsi regnum ac terram promissam restituere, regnumq; continuare in seculum. Quis etiam conditionem distinctione 9. ex promissione cap. 33. allegatam, sibi imaginabitur? Cum omnia sint categorica: Ideoq;

primam

primam promissionem Davidi factam non conditionalem, sed categoricam arguant & edincant.

Ceterum Esaiam capite nono respexisse ad primam promissionem factam Davidi, iteq; liberatione ex captivitate Babylonica vaticinari, ut vult Anonymus distinctione decima; falsum est. Nam (ut recte monet Luth. in Esai. rom. 3. Jenens.) interserit hic Esaias promissionem de futuro regno Christi, de infidelitate Judeorum & Ecclesia ex gentibus colligenda: Vera ergo interpretatio haec est: populus, qui ambulat in tenebris, id est, Zabulonitæ & Naphthalitæ, omnesq; gentes, quæ non tantum corporalibus, sed etiam spiritualibus malis, velut densissimis tenebris obruuntur, videt, id est certissime videbit, lumen magnum, hoc est, lumen Evangelij & regnum gratiæ. Quod enim hic addit Anonymus, per lucem significari, gaudium magnum, omni caret fundamento. Ut enim per se dura est & inconveniens, hæc metaphora, sic dix, ac ne vix quidem aliquod exemplum ex scriptura vel etiam alijs autoribus adferet, nempe ubi vocabulum Lux per metaphoram sit positum pro gaudio.

Habitantibus in terra umbræ mortis: quod rursus de gentibus principaliter est intelligendum; quæ quidem illæ revera in densissimis umbris æternæ mortis sedebant, de vero

Deo nihil videntes, nihil intelligentes, sed falsa numina colentes, eoq; cultu in aeternam mortem se præcipitantes.

Multiplicasti sive auxisti gentem, non magnificasti gaudium *q. d. recipient gentes Evangelium*, & sic accessione gentium augebitur Ecclesia, sed inde nullum orietur gaudium *Judaïs*. Quippe qui felicitatem illam gentibus inuidebunt: Sicut dicit Jehova. In gente stulta irritabo eos, Deut. 32. Item in populo non populo provocabo eos. Atq; *b. e.* inquit Lutherus, quod dicit: Non magnificasti letitiam.

Gavisi sunt coram facie tua, tanquam gaudium in messe. Letabuntur nihilominus gentes coram Jehova, nempe propterea, quod Evangelium illis annunciat remissionem peccatorum, & victoriam legis ac mortis per Christum partam. Quam Propbeta victoria Gedeonis comparat. Quemadmodum Gedeon (inquit rursus Lutherus) Iudic: 7. cum trecentis militibus magnas Midianitarum copias fudit: sic gentes sunt per Christum redemptæ à suis hostibus. Ideo gaudent & lætantur. Hostes autem (qui hic jugum humeri & sceptrum exactoris nominantur) erant hi tres potentissimi totius mundi tyranni: Lex, Peccatū, Mors. Lex enim est efficacia peccati; peccatum autem est stimulus mortis. Mors enim non posset nos mordere, si peccatum non esset. Factum autem non esse liberationem gentium, eo modo, quo Gedeon

*deon vicit Midianitas, nempe ut ipsi hostes se-
 ipsos confecerint, post pauca docet Lutherus his
 ipsis verbis: Inflatur tuba, ea est Evāgelij vox:
 Et lagenæ colliduntur, ea est passio Christi.
 Verbum igitur & spiritus in verbo, deinde
 Christi passio insignem illam victoriam no-
 bis pariūt sine ullo nostro studio, quia enim
 lex, peccata, & mors Christum, in quem nos
 credimus, hostiliter tanquā reum invaserunt,
 dum Christum occidunt, seipsos occidunt,
 & sunt in corpore Christi collisi, ut amplius
 nocere non possint credentibus in illam pas-
 sionem Christi. Cujus passionis meritum Chri-
 stus per verbum gratis donat omnibus creden-
 tibus: ut per eam passionem habeant remissionē
 peccatorū sine aliquo suo merito. Hæc est glorio-
 sa illa victoria, quā Prophetæ hic celebrat, vide-
 re mortē occisam per seipsam sine nostro opere.*

*Pergit Prophetæ: parvulus enim natus est
 nobis. Q. d. addit Lutherus, Nobis, qui sumus
 in tenebris, qui sub peccato & tyrannis corpora-
 lib9 & spiritualib9 sum9, natus est parvul9, nō
 Rex, qui tractat arma, sed pacificus, qui nos in
 suū regnū pacis afferat. De cæteris vide ipsū Lu-
 therū, eumq3, non hunc Anonymū, sequere. Illius
 enim interpretationē per se largitur textus; hu-
 j9, depravatū ingeniū & hæretica opinio sub-
 ministrat. Quod tandē de ultimis huj9 Pro-
 phetæ verbis dicit Anonym9, ijs prophetā respe-
 xisse ad promissionē factā Davidi, nō inficiamur:*

Verum inde concludendum esse, totam prophetiam, vel partem saltem aliquam, hypotheticam & conditionalem esse, textus nequaquam admittit: quippe qui totus categoricus est. Sic (ut compendium faciamus) quæ ex Ezechiele, Michæ, Hosea, Amos, adducuntur vaticinia, respiciant ad promissionem factam David 2. Sam. 7. Verum velut demonstravimus, falsissimum esse, illam conditionalem esse (ut hic iterum inculcat Anonymus) ita nullus hereticorum & atheorum nobis in istis monstrabit conditionem. Privatas, quas addit Semi-Judaizans, interpretationes, brevitatis causa, non tango: illorum enim plerorumque vanitatem quilibet Christianus facile sine nostra admonitione observabit.

CAPUT XXXVI.

Probatur ab Anonymo promissionem factam Davidi non solum ad posteros Davidis, sive Reges; sed ad reliquum quoque populum Israeliticum pertinere.

Pergit Anonymus: I. Promissio autem illa Davidis non solum ad posteros Davidis seu reges, sed etiam ad reliquum populum Iudaicum pertinebat; cum enim posteris Davidis

vidis promittitur, eos usque in seculum regnatos super Israelitas, Israelitis simul promittitur, eos usque in seculum habituros reges, & per consequens regnum & terram suam: atque ideò etiam conditio promissioni illi addita, tam ad populum, quam ad posteros Davidis seu reges pertinebat. Quemadmodum & promissio, in qua terra illa Iudæis usque in seculum promittitur, tam ad reges, quam ad subditos pertinebat, atque ideò etiam conditionem promissioni illi additam & Reges & subditi debebant implere. Imò Prophetæ populum potissimum, ad implendam conditionem additam promissioni Davidis hortati sunt, hoc est, populum potissimum hortati sunt, ut se converteret ad Deum, ejusque legem servaret, quod si facturus esset, eum tum alia beneficia, quæ ipsi Deus promississet, accepturum, tum etiam hoc, quod ipsi Deus daturus esset reges ex posteris Davidis. *Ut Jeremias 17. cap. dicit ad populum: Et fiet, si audiendo audieritis me, dicit Jehova, ut non adducatis onus per portas urbis hujus in die Sabathi, &c: Ingredientur per portas urbis hujus reges & principes sedentes super solium Davidis, vecti curribus & equis, ipsi & principes eorum, &c. & manebit hæc urbs usq; in seculum &c. Et si non audieritis me &c: accendam ignem in portis ejus, &c.*

Ef. 3

Quem-

Quemadmodum itaq; ante captivitatem Babylonicam Ieremias populum potissimū ad implendam conditionem additam promissioni Davidis, hortatus est; ita etiam in captivitate populum potissimum illam conditionem voluit implere, si vellet regem ex posteris Davidis, & per consequens, regnum & terram suam rursus consequi.

2. Quamvis autem Prophetæ, cum *restitutionē* regni, summamq; felicitatem Iudæis post captivitatem Babylonicam *promittunt*, conditionē expresse non addant, tamen eam voluerunt subintelligi. Ideo autem eam *non* exprimunt, præsertim qui in ipsa captivitate docuerunt, quod tunc populum consolari voluerunt, qui de restitutione regni & terræ suæ planè desperabat, idq; prudenter fecerunt. Quemadmodum enim ante captivitatem, cum Iudæi regnum & terram suam adhuc obtinerent, essentq; scelerati, Prophetæ potissimum conditionem additam omnib; promissionibus debuerunt urgere (id quod etiam fecerunt, hinc enim illæ crebræ minæ & hortationes ad iustitiam, quæ passim in Prophetis occurrunt) ita in captivitate Babylonica, cum Iudæi & regnum & terram & alia beneficia Dei amiserant, Prophetæ promissiones potissimū debuerunt urgere, populumq; ex ijs consolari. Nam Iudæi ante captivitatem, quamvis essent scelerati, promissiones tamē sibi factas jactabant, ideoq;

Prophetæ inanem illam persuasionem conati sunt illis eximere. Ut Jeremias 7. cap. sic inquit: *Ita ait Jehova exercituum Deus Israel: Bonas facite vias vestras & opera vestra, & habitabo vobiscum in loco hoc: ne confidatis vobis in verbis mendacijs, dicendo, templum Jehova, templum Jehovæ, templū Jehovæ hic, sed benefaciendo bonas facite vias vestras & opera vestra: si feceritis judiciū inter proximum, peregrinum, pupillum & viduam, nō occupaveritis, &c. habitabo vobiscum in loco hoc, in terra, quam dedi patribus vestris à seculo & usq; in seculū &c. & nunc quia facitis omnia hæc, &c. abijciam vos à facie mea, quemadmodum abjici omnes fratres vestros, omne semen Ephraim.*

Hic quia Iudæi, omiſſa conditione, promissiones jactant, Jeremias contra conditionem additam omnibus promissionibus urget, docens, tunc ipsos & terram & templū & reliqua beneficia usque in seculum retenturos, si legem Dei servaturi essent, quod si non essent facturi, eos omnia beneficia, quāvis ipsis usq; in seculum sint promissa, amissuros. Eodem etiam modo Esaias 1. c. ubi summa ejus concionum recitatur, conditionem additam promissionibus urget, sic inter cætera inquit: *Lavate, mundate vos, remove-
te malitiam operū vestrorū ab oculis meis, desinite male agere, discite bene agere &c. si acquisiveritis, bonitatem (i.e. fructus) terræ comedetis: & si reprobaveritis & rebellaveritis, per gladiū cōsumemini, quia os Iehovæ dixit.*

Postquam verò Judæi & regnum & terram suam amisissent & cum magno suo malo experti essent, omnes promissiones fuisse conditionales, & quod temerè ante promissiones jactarent, atque de restitutione regni & terræ suæ desperarent, ibi propheta, omnia conditione, promissiones urserunt populo, quæ ex ijs restitutionem regni & terræ & omnium bonorum, quæ amisissent, promiserunt, conditionem tamen additam promissionibus non potuerunt nec voluerunt expungere, atque idcirco eam voluerunt subintelligere, iam in suis promissionibus de restitutione regni & terræ, præsertim cum eam Moyses Deus. 50. c. expresse addat, sic inquit: Et si
 “ et, cum venerint super te omnia verba ista, be-
 “ neditio & maledictio, quam posui coram facie
 “ tua, & redieris ad cor tuum inter omnes gen-
 “ tes, quo te expulerit Jehova Deus tuus, & con-
 “ versus fueris ad Jehovam Deum tuum, & ob-
 “ temperaveris voci ejus in omnibus, quæ precipio
 “ tibi hodie, tu & filij tui, toto corde tuo & tota ani-
 “ ma tua, averteret Jehova Deus tuus captivitatem
 “ tuam, & miserebitur tui, & reducet te, &
 “ congregabit te ex omnibus populis, quo sparsa fu-
 “ rit te Jehova Deus tuus, &c. Et adducet te Je-
 “ hova Deus tuus in terram, quam possiderunt
 “ patres tui, & possidebis eam, & benefaciet tibi, &
 “ augebit te plus quam patres tuos &c. Et bene-
 “ faciet tibi Deus, si converteris te ad Jehovam

Deum

Deum tuum toto corde tuo, & totâ animâ tuâ.

Pater igitur, Prophetas liberationem à captivitate Babylonica & restitutionem regni seu Regem ex posteris Davidis cum hac conditione Judæis promittere, si posterius Davidis, seu regia familia & reliqui etiam judæi serio se ad Deum conversuri, legemq; ejus servaturi essent. Quam conditionem, quia regia familia, seu posterius Davidis, non impleverunt, populus quoque judæicus non serio se convertit ad Deum, ideo nullus ex posteris Davidis Israeliticum regnum post captivitatem Babylonicam consequutus est: populus quoque judæicus non tam splendide, solidam & constantem liberationem & felicitatem adeptus est, qualem ipsis Prophetæ promiserunt. Quia tamen aliqui se ad Deum converterunt, ut Nchemias, Esra & alii, ideo ex captivitate sunt dimissi, & aliquam felicitatem in terra sua habuerunt, quam postea rursus amiserunt, quamvis Prophetæ eam restitutionem perpetuò duraturam promiserint.

CAPUT XXCVII.

Resolutio præcedentis di-

scursus.

Promissionem factam Davidi æque ad cæteros Israelitas pertinere atq; ad posteros Davi-

Ff

5

dis

dis negamus. Principale enim hujus promissionis est, quod ex familiâ Judæ reges excitari, & quod regia Majestas & potestas penes hanc tribum, & quidem in specie postea in familiâ Davidis permanere debeat; quod sanè nihil ad cæteras tribus attinet. Nam licet Rex & subditi sint correlata: distincta tamen sunt & opposita adeo, ut Rex non sit subditus, & subditus non sit Rex. Ut ergo in se opposita sunt, ita quoque opposita habent attributa ac promissiones; licet ad se invicem per relationem referantur & ordinentur, ut Rex sit subditorum regniq; Rex, & subditi regnumq; Regis subditi & regnum. Nihilominus manet, quod diximus, Regem non esse subditos, & subditorum non esse regnum, sed regnum esse ipsos subditos, & Regem regni, subditorumq; Dominum. Terra itaq; Canaan promittitur etiam cæteris Israelitis, sed duntaxat ut locus inhabitationis, non ut regnum: ut regnum autem in illâ terrâ constitueretur & continuaretur: promittitur soli Davidi & ejus posteritati. Multa ergo promitti mutariq; possunt in Rege, quæ non ita promittuntur, mutanturq; in subditis: & contra. sic promittitur regnum æternum Davidi; inde nè statim inferendum: Ergo omnes tribus Israelis in æternum illud regnum constituent & erunt Davidis subditi? Nequaquam: potest enim Rex esse manereq; Rex, regnumq; à familiâ suâ denomina-

tum & hereditario jure possessum continuare, licet non habeat semper earundem familiarum subditos. Ut igitur decem tribubus à regno Judaico avulsis, Salomonis filius manebat Rex: Sic omnibus tribubus & judæis dispersis, Messias ex posteritate Davidis oriundus Rex esse, in solio Davidis sedere, proindeq; regnum illud & regiam Majestatem modo spiritali continuare potest, licet subditi non sint judæi. Non ergo simpliciter verum est: Regnum æternum est promissum huic familie: Ergo ceteris familiis, quæ illi jam actu subjiciuntur, promissum est, in æternum Regibus, ex illa ortis, fore subditos. Ponamus ergo, conditionalem esse promissionem factam populo Israelitico; inde verò non statim licet inferre: Ergo quoq; promissio Regi facta est conditionalis. Dictum ex Jeremiâ allegatum nihil facit ad rem.

Distinctione secunda fatetur tandem in conscientia convictus Adversarius, Prophetas, restitutionem regni, summamq; felicitatem Judæis post captivitatem Babyloniam promittentes, conditionem nullam addere. Ut verò suam opinionem adhuc palliat, addit, voluisse tamen eam subintelligi. Sed quomodo commentum hoc suum probabit? Ex Prophetis non potest: neque ex primâ promissione 2. Sam. 7. uti sufficienter demonstravimus.

Ratio

Ratio addita & multis verbis ab adversario replicata & inculcata, cur nimirum Prophetæ conditionē non expresserint, nullam habet vim probandi. Prius enim demonstranda esset quæstio, an sit, nempe conditionem revera à Prophetis omis- sam esse; tum cogitandum de quæstione cur sit. Ratio enim cur sit nullam habet efficaciam, nisi constet de quæstione an sit illud, cujus ratio qua- ritur. Quia igitur demonstratum est, suffici- enter, promissiones factas Davidi de regni per- petuitate nullam planè conditionem annexam habere: quomodo id, quod non est, à Prophetis omitti & subintelligi, proindeq; ejus omisso- nis ratio reddi poterit? Contrarium itaq; mani- festè inde evincitur probaturq;: Quia nimirum nullus Prophetarum suæ prophetiæ addit condi- tionem; nullam ipsarum conditionalem esse, sed omnes simplices & categoricas.

CAPUT XXCVII.

Probatur ab Anonymo, nul- lum ex posteris Davidis Israeliti- cum regnum post captivitatem Babyloniam consecu- tum esse.

Sed progrediamur ad alia. Continuat A- nonymus suum discursum hoc modo & his ipsis verbis:

verbis Quod autem nullus ex posteris Davidis Israeliticum regnum post captivitatem Babylonicam consecutus est, manifestum est ex historiis. Nam postquam Judæi reversi sunt ex captivitate Babylonicâ, initio inter ipsos erat Aristocratia. Deinde paulatim summa potestas pervenit ad summos Sacerdotes. Nam circa annum centesimum post reditum à captivitate, duo fratres bello inter se contenderunt de summo sacerdotio, quod non fecissent, nisi summo sacerdotio adjuncta fuisset summa potestas. Summus Sacerdos erat Johanna, hunc ut frater ipsius Jesus excuteret, petiit à Bagose Persico Præsidente auxilium, & vi conatus est occupare templum. Trucidatus tunc fuit Jesus à fratre suo in templo, Bagoses spoliavit templum, indixit tributa Judæis, multa oppida judæorum delevit, & multas familias Iudæorum transtulit in Hircaniam ad mare Caspium. Circa annum centesimum post Alexandri Magni mortem, tenuit Iudæam Antiochus Magnus, qui summè persequabatur Iudæos. Huic successit Antiochus Epiphanes, cujus tempore Onias fuit summus Sacerdos, hujus Oniæ frater Iason summum Sacerdotium emit ab Antiocho. Unde etiâ satis patet, summam potestatem fuisse penes summos Sacerdotes; non enim Sacerdotium, & quidem ab Antiocho

Antiocho, Jason emisset, nisi Sacerdotio adjunctum fuisset regnum: Antiochus tunc contulit summum Sacerdotium Jasoni, templum Jerosolymitanum spoliavit, libros Mo-
sis & Prophetarum exussit, & edictum proposuit, ut Judæi, relicta lege Mo-
sis, Jovem adorarent. Anno 148. post mortem Alexandri Magni recuperavit templum Judas Mac-
cabæus, qui fuit ex tribu Levi, seu ex familia sacerdotali. hujus posterii, qui fuerunt sum-
mi Sacerdotes, rexerunt populum Judaicum annos 123. Ac priores quidem se gesserunt
ut Reges, ipsi enim Duces erant belli, & pe-
nes ipsos erat summa potestas, non tamen
sibi tribuebant nomen Regis, sed vocaban-
tur tantummodo summi Sacerdotes. Poste-
riores autem etiam appellabantur Reges. Et
primus quidem, qui se regem nominavit, fuit
Aristobulus, hunc sequutus est Alexander,
qui duos filios reliquit, Hircanum & Aristo-
bulum. Quanquam autem Hircanus major natus
esset, pulsus tamen est à regno à fratre Aristo-
bulo. Cum duo isti fratres de regno inter se
contenderent, Pompejus interveniens, cepit
Jerosolymam, summumque sacerdotium reddidit
Hircano, & captum Aristobulum unam cum du-
obus filiis Romam abduxit. Imperabant po-
stea Judæis Romani, ideoque Regem constitu-
erunt judææ Herodem Idumæum, cujus pa-
rens

rens etiam fuerat Præfectus judææ à Romanis constitutus, sed à Judæis, qui indignè ferebant imperium peregrini, veneno necatus erat. Herodes itaq; postquam regnum Judæicum à Romanis impetrasset, mortem patris sui ultus est, judæosq; propterea afflixit, Hircanum quoque summum sacerdotem interfecit.

CAPUT XXCIX.

Resolutio præcedentis discursus.

Atq; his probare conatus fuit Anonymus, post captivitatem Babyloniam nullum ex posteris Davidis consecutum esse regnum Israeliticum. Sed quæ horum argumentorum sint pondera, paucis videndum est.

Primum negamus, statim post captivitatem Babyloniam formam Reipublicæ judæicæ mutatam esse in Aristocraticam, atq; ita totam Majestatem à tribu judæ ablatam: Quãdoquidem Zorobabel supremus erat Princeps populi ex tribu Juda oriundus i. Par. 3. per totum. Imò Josephus l. ii. antiquit. in hac est opinione, universum populum Israeliticum demum post reditum ex Babylone à tribu judæ denominationem sortitum & judaicum dictum esse. Quod licet simpliciter Josepho non concedamus; cum certò constet, judæ appellationem indiscretè de toto populo

populo longè ante usurpatam fuisse 1. Sam. 12.
 v. 5. & 23. v. 23. & 30. v. 14. nihilominus verifi-
 mile est, nomen illud tum frequentius usurpati
 cepisse: cum solam tribum Judæ post reditum
 ex captivitate suam terram, adeoque suam plenam
 possessionem, recuperasse legamus, ceteras
 interim regionis partes Samaritanis & alijs
 populis occupantibus. Quod sanè certissimo est
 argumento, jus Regni regimini, & axioma penes
 tribum Judæ tunc quoque remansisse, licet per-
 sonæ, quæ post longum aliquod temporis inter-
 vallum summæ rerum præerant, non omnes de
 eadem tribu fuerint. Sic (quod supra quoque
 monuitur) Imperium est & dicitur Romanum,
 licet Imperatores interdum fuerint Græci, &
 hodiè sint Germani: ita Regnum est Polonicum,
 sceptrumque & corona & jus regni gentis Polo-
 nicæ; quantumvis Rex modo natione sit Gallus,
 modo Transylvanus, modo Suecus: Et corona
 Regni Hispaniorum est Hispanica, licet Reges
 aliqui sint de familia Austriaca nationis Ger-
 manicæ.

Verum enim verò, quod etiam per tempus
 benè longum post liberationem ex captivitate
 Babylonica ex tribu Judæ Principes populo ju-
 daico præfuerint, Josephus, Nizephorus, &
 ex recentioribus historicis non pauci testantur,
 imò ex libris Esdræ certo colligitur & intelli-
 gitur. Zorobabel enim fuit Dux judæicus annis
 quin-

quinquaginta octo. Huic in regno & principatu
 successit filius Resamenfullam, & regnavit an-
 nis sexaginta sex. Post hunc Dux judæorum
 constitutus fuit Iohanna Ben Resa, & rerum
 summa præfuit annis quinquaginta tribus. Post
 hunc gubernavit rempublicam judaicam Dux
 Iuda, primus Hircanus, annis uno & triginta.
 His elapsis, Dux factus est Ioseph, qui Reipub.
 judaice præfuit annis septem. Post hanc re-
 gnavit Dux Abner Simeï, sub quo Ptolomæus
 Egypti Rex Hierosolymam fraude coepit. Io-
 seph. lib. 12. antiq. cap. 1. gubernavit autem
 Rempubl. judaicam annis undecim. Huic in re-
 gno successit Dux Mathathia Eli, & regnavit
 annis duodecim. Hunc secutus est Dux Asir-
 mahat, & præfuit annis novem. Post hunc Dux
 iudeus fuit Artaxat Nagidi, annis decem. Sub
 hoc ab Eleazare, qui erat Pontifex Maximus,
 Ptolomeo Philadelpho septuaginta interpre-
 tes missi sunt, qui S. Biblia in Græcum sermo-
 nem transtulerunt. Post hunc rerum potitus
 est Dux Hagaiel, annis octo. Post hunc Dux
 Mahloth Naum annis septem. Post hunc Dux
 Amos Syrach, annis quatuordecim. Post hunc
 Dux Mathathia Silohai, annis decem. Post
 hanc Dux Ioseph junior annis sexaginta. Post
 hunc Dux Iauna, Secundus Hircanus, annis se-
 decim. Hunc tandem secutus est Iudas Ma-
 chabæus Asmoneorum primus.

Fuerant igitur duces sive principes judaeorum post captivitatem Babylonicā quindecim, iſq; omnes ex gente Davidis, regnaruntq; usq; ad Maccabaeos annis trecentis septuaginta duobus. Quā ergo fronte scribere audet Anonymus, 1. Israeliticum regnum post captivitatem nullum ex posteris Davidis consecutum esse. 2. Statim reversis judaeis ex captivitate inter ipsos fuisse Aristocratiam. 3. paulatim summam potestatem ad summos Sacerdotes pervenisse.

Primum enim falsum esse jam demonstratum est: cum historiae expresse testentur quindecim enumeratos Duces ac principes super populum judaicum sive Israeliticum fuisse. Alterum quoque à veritate alienissimum ex primo colligitur. Ubi enim est unum supremum caput, penes quod summa Majestas ac rerum potestas, ibi non est status Reipubl. Aristocraticus sed Monarchicus. Tandem negari non potest, sub hisce Ducibus ac principibus Sacerdotes, more Romanorum Pontificum, magnam in politis sibi arrogasse potestatem, politiamq; non raro maximis periculis exposuisse, ut Onias Sacerdos tam avarus fuisse scribitur à Iosepho lib. 12. antiq. cap. 4. ut Regi Aegyptiorum tributa negaret: quo facto populum judaicum, Regi Ptolomeo Philopat. alioqui odiosum, in maximum discrimen induxisset, nisi Rex prudentia Iosephi ducis judaeorum in gratiam reductus fuisset: interim & hoc certum est, Principes & Sacerdotes

Sacerdotes semper fuisse distinctas personas, illosq;
ex prosapia Davidis, hos ex tribu Levi & po-
steritate Aaronis oriundos, ac illos gubernasse
Rempubl. hos rebus sacris praeuisse, licet inter-
dum de facto politicis quoq; sese immiscerent
negotiis.

Quia igitur ex historiarum monumentis cer-
tum est, quod annis trecentis septuaginta duob;
Duces ex gente Davidis oriundi prae fuerint Is-
raelitis, & totū tempus ab exitu ex captivitate
ad nativitatem Christi tantum sit annorū quin-
gentorum triginta trium: cum circa annū mū-
di 3427. Zorobabel judaeorum dux Israelitas ex
captivitate liberaverit, & Christus natus sit an-
no mundi 3959. sequitur, quod tantum annis cē-
tum sexaginta & uno, vel tantum juxta calcu-
lum Anonymi annis 123 sine duce ex tribu Juda
Israelitae fuerint: quod tempus collatum cum to-
to tempore à Davidis regno usq; ad nativitatem
Christi, ferè nullam habet proportionem. Nam
David Rex supra Israel constituitur circa annū
mundi 2891. Ergo totum tempus à regno Davidis
ad nativitatem Domini sunt anni 1068. Iohan-
nem pontificem, qui Neh. c. 12. Jonathan, à
Philone Jonathanus à Nizephoro Jonas dici-
tur, & fratrem ejus Iesum, quod attinet, non con-
tenderunt illi de principatu, neq; quantū ego
memini, id bello fecerūt: sed ita se res habet. Jo-
hannes pontifex constitutus religioso studio in
patriorū institutorum observatione mansit.

Quæ verò, quia frater Iesus violabat connubio extraneo, ductâ nimirum in uxorem SANABALLATI Satrapæ filiâ, cum, ceu pestem aliquam, averfatur. Pellitur ergo Iesus urbe & Sacerdotio, non quidem à fratre Iohanne, sed à Nehemiâ, & apud totum populum male audit: cumq; exinde vagaretur extorris, cum Bagose, Sanaballati successore amicitiam conjunxit, & de pontificatu spe amplâ completur. Quâ dum se effert insolentius, & Hierosolymâ repetitâ, etiam Iohanni fratri protinus se opponit, nimia iracundia hujus in ipso templo de vita tollitur. Iohannes inde hostem gravem Bagosem Satrapam Artaxerxis accipit: quem tanquam alienigenam templi aditu prohibiturus, majoris ipse criminis de cæde perpetrata insimulatur, templum violatur, & judæi septennio tributo mulentur.

Manifestum ergo est, quod diximus, litem inter duos istos fratres fuisse de summo Sacerdotio, non de summo imperio, quod tû in Judæâ tenebat Iohanna sive Benresa tertius, post reditum ex captivitate, Judeorum Dux, regnâte in Persia Dario Artaxerxe Ocho octavo Persarum Rege, quem si non planè ut superiorem, omnino tamen ut potentio rem, metuere cogebatur Dux Judeorum. Non enim Principes isti post captivitatem Babyloniam erant absolutè Reges, sed potius Dynastæ: summam tamen potestatem juxta patrios ritus ac leges suum popu-

populum regendi habentes. Antiochum Magnum Judæos multis modis persecutum esse facile concesserim: Quandoquidem id testatur Iosephus l. 12. antiq. judaic. c. 3. Verum non tantum hoc narrat dictus historicus, sed insuper addit, quomodo in gratiam rursus recepti, magnificētissimisq; ab eo beneficijs honorati fuerint, & cum primis quomodo libertatem juxta leges patrias vivendi, Deumq; suum colendi receperint. Erant igitur sub Antiocho, tanquam Rege supremo, ita tamen ut suos simul haberent Dynastas ex propria gente electos, viverentq; juxta leges patrias, & sic sub illo universali Rege particulare Regnum sive Dynastiam possiderent, maximisq; privilegiis uterentur, ut hac de re prolixè monet Iosephus, d. l.

Ceterum quod subiicit Anonymus, Antiocho Magno successisse statim in regno Antiochum Epiphanem, falsum est: cum ex historijs constet, ejus successorem fuisse Seleucum Philopatorem & regnasse annis duodecim. Hunc demum secutus in Regno Antiochus Epiphanes, octavus Syria Rex. Verum non fuisse judæos in plenaria potestate Regum Syria, inde est manifestum, quod hic Rex Antiochus, re infecta, Ægyptum metu Romanorum relinquens, ad urbem Hierosolymam moverit exercitum, eamq; (teste Iosepho l. 12. antiq. c. 7.) sine ullo negotio occupaverit, admissus apertis portis per sue factionis homines, de quibus agit Ioseph. c. præced. 7. Negari

itaq; non potest, fraude sic captâ urbe, ejusq; Dominio occupato, Antiochum istum miserrime tractasse populum Judaicum, inq; suam potestatem rede gisse, templum spoliasse, quotidiana sacra juxta legis præscriptum facere vetuisse, direpta totâ urbe, habitatores partim necasse, partim captivos una cum liberis & uxorib; abduxisse usq; ad decem milliû numerum, edificia elegantiora incendiisse, mœnia demolitum fuisse, in inferiore urbe arcem condidisse, Macedonicû præsidium imposuisse, in templo quoq; arâ positâ porcos, sacrificium â Judeorû religione alienissimum, mactasse, omnesq; abrogato veri Dei cultu, falsa venerari numina coegisse, gravem pœnam, si quis liberos circumcideret, comminatu fuisse: Ad summam, nihil omnino, quod Judeos in luctum longè maximû non coniceret, intermisisse. Verum enimvero Tyrannidem hanc diu non exercuit. Nam eodẽ tempore, ut porro refert Ioseph. l. d. c. 8. in vico quodam Judææ Modim habitavit quidam Matthias nomine, Asamonei filius, Regem Antiochum & omnem suam tyrannidem contempsit, profligatisq; forti animo ac manu Ducibus Regis, derutaq; arâ idololatricâ, allocutus est Judeos. Si cui est cordi religionis incolumitas, me sequatur: quod etiam multi fecerunt, eumq; principem sibi elegerunt, qui ipsos docuit, etiam die sabbathi, poscẽre id necessitate, contra hostes pugnandum esse: confluxerunt etiam ad eum, quos antea metas per vicinas gentes sparserat. Hic, anno elapso,

postquā principatū consecutus esset, gravissimo
& lethali morbo correptus est: Quare convocatis
filijs, illos graviter adhortatus est, ut se defuncto,
propositū suū fortiter urgerēt & exequerētur,
nihilq; intactum relinquerent, quo Rempubl.
tantū non collapsam, restituerent: simulq; man-
davit, ut Maccabēū propter fortitudinē exer-
citui præsicerent. Quod & factū est. Judas igitur
hic Maccabæus adjutus à fratribus, ejecto ho-
ste, impiisque tribunis necatis, totā eā terrā a pe-
riculis liberavit, Ioseph. ibid. c. 9. & cōtra An-
tiochū fortiter ejusq; ducem Apollonium, Lysia
quoq; & Gorgiam aliosq; defendit. Quæ de
privatione Sacerdotij Oniæ tertij narrat, admo-
dū incerta sunt. Quandoquidē à 1. Machab. 12.
2. Mach. 3. & 4. Philone, Cedreno, Eusebio,
Sulpitio, Severo, Josephus & hunc secutus Zo-
naras, quod ad mortem ejus planē variant, nec
quicquā de Sacerdotij privatione memorant.
Sunt etiam confusissimæ de Oniā hoc tertio ex-
positiones Nizephori Callist. Et memorabile de
eodem somnium Jude Maccabæi, quod legimus
2. Macc. 15. Obtinuerunt igitur Judæi rursus su-
am libertatē, eamq; retinuerunt & contra ho-
stes fortiter defenderunt usq; ad tempora He-
rodis Magni, cujus anno vigesimo nata est Ma-
ria virgo, & anno ultimo Messias noster.

Obijcis, quod si vel maxime illa essent conce-
denda, ablatum nihilominus tempore Judæ
Maccabæi fuisse sceptrum à Judæ & translatū

in tribum Levi liquet: Judas enim fuit Mathias Sacerdotis filius. Hic igitur, & qui sequuntur, Duces simul & Sacerdotes fuerunt.

Ad objectionem similem responsum est supra cap. 6. Non igitur opus est, ut crambem bis coctam apponamus. Placet majoris confirmationis gratia discursum hac de re Dn. Doct. Gesneri diss. Bibl. 38. adscribere: De tempore vero adventus Messiae superest hæc dubitatio, quod quaeritur, quomodo tribui Judae tribuatur sceptrum usque ad Christi adventum, cum tamen constet, non perpetuò tribum eam principatum gessisse? Nam Moses, qui primus imperio præfuit, erat de tribu Levitica. Josua de Ephraim, postea Othniel primus judex, & Abesam, nonus solummodo fuerunt è familiâ Judae, reliqui autem ex aliis familiis, sic Eli & Samuel & Saul, non fuerant de tribu Juda: Et post reditum ex Babylone, Zorobabel quidem princeps fuit populi oriundus è tribu Judae, alii verò post eum principes, & imprimis Machabæi è Sacerdotali tribu genus duxerunt. Sed facilis est responsio: Jacob enim loquitur de jure, non de facto, de principatu ipso, non de singulis principibus. Sceptri administratio, divinâ sanctione, & hæc ipsa testamentaria Jacobi institutione, propria erat tribus Juda, factum autem sæpè est per peculia.

peculiarem Dei οἰκονομίαν, vel etiam aliis de causis, ut, deficientibus in tribu Juda idoneis personis, administratio regni hominibus aliarum tribuum fuerit commissa vel obvenit: ita tamen, ut præcipua dignitas penes Judam semper resederit.

Ad hæc Jacobus non dicit, Regnum, Judæ semper illustre & potens fore, sed sufficit remanere sceptrum & coronam, etiam si illa quandoque parum vigeat floreatque. Quod enim unquam fuit regnum, in quo continua dominatio non aliquando inter regnis fuerit impedita, & sæpè debilitata? De Judæ regno hoc ipsum Prophetæ ex professo prænuntiaverunt, redactum illud iri in tenues reliquias, ut vix rudera & vestigia sint remansura, Dominum nihilominus lucernam domui David conservaturum. Ideo Christus nasciturus perhibetur, non è florente & virente arbore stirpis Davidicæ, sed è trunco penè intermortuæ pastoritiæ familiæ Jessæ Isa. 11. v. 1. & Amos cap. 9. ait, Dominum resuscitaturum tabernaculum Davidis, quod corruit, & reedificaturum rupturas murorum, & est instauraturum collapsa & ita reparaturum, sicuti fuit in diebus antiquis. Quod vaticinium in Christo impletum esse, Apostolica Synodus testatur Act. 15. & Regi Ezechix dicit Ezechiel cap. 21. 26.

ut deponat cidarim sive diadema & coronam; eam enim vanam fore, usq; dum venturus sit Christus, cui debeatur. Quamobrem certum est ex his omnibus, jus & axioma regium tribui Judæ fuisse dicatum, sicut etiam id ipsum Moses testatur Deut. 33. & mansisse in ea tribu, usque ad Christi adventum, licet sæpè interruptum, & variè attritum, & denique funditus proculcatum. Atque hoc testatur Angelus Luc. 1. dabit ei Dominus sedem patris ejus David &c. quæ videlicet nunc omni successore, & hærede orbata est, sedis nihilominus & throni jus adhuc retinet.

Ut hoc melius intelligatur, universum tempus ab exitu ex Ægypto usque ad Christi adventum, in tres partes distinctum est: quarum prima est ætas, quæ sine Regibus sub Mose, Josua & iudicibus, nec non Saulo tracta est. Eo seculo sanè soli duo, Othniel & Abesam, è tribu Juda ad regni gubernacula ascenderunt: interim tamen præcipuam fuisse auctoritatem tribus Juda, patet è tribus potissimum: primò è castrorū ordine, in quo Judas præcedit, Num. 2. Deinde, quod post mortem Moïsis & Josuæ, reliquæ tribus Judam, in gerendis bellis, quasi ducem, sequi jubentur, Judic. 1, Tandem quod universus populus ab hac tribu denominationem sortitus est, ut Judaicus diceretur. Etsi enim Josephus lib. 11. Antiquit. existimat, hoc nomen de-

mum.

mum post reditum ex Babylone ortum esse :
 certo tamen constat, Judæ appellationem,
 indiscretè de toto populo longè ante usurpa-
 tum fuisse, 1. Sam. 22, 5. & 23, 23. & 30, 14.
 &c. De altera porro ætate nullum est dubi-
 um : siquidem à Davide continuata seriè fue-
 runt Reges in hâc tribu, usque ad Zedechiam
 2. Reg. 24. 2. Par. 36. Postrema deniq; perio-
 do temporis, cum sola tribus Juda, cum Sa-
 cerdotali e Babylone redierit, & suam solū-
 modo terram receperit, reliquas regionis
 partes Samaritanis aliisq; populis interim
 occupantibus, manifestum est jus Regni re-
 giumq; axioma penes tribum Judæ tunc quo-
 que mansisse, licet personæ, quæ principa-
 tum gesserunt, de ea tribu non omnes fue-
 rint. Sic n. Imperiū est Romanū, licet Impera-
 tores fuerint aliquādo Græci, & nūc sint Ger-
 mani: ita corona regni Hispaniarū est Hispani-
 ca, licet Reges aliqui sint de familia Austria-
 ca Germanicæ nationis. Regnum est Polo-
 nicum & sceptrū, corona, ac jus regni gentis
 Polonicæ, quantumvis, Rex modo gentis sit
 Gallicæ, modo Transylvanæ, modo Suedicæ.
 Atq; hanc ob causam, Orthodoxi quoq; Pa-
 tres ablationem sceptri à juda, semper expo-
 fuerunt de amissione politiæ & regni totius
 populi, quandoquidem universæ gentis re-
 gnum huic tribui singulariter dicatum fuit,
 quod etiam ab eadem Regnum Iudaicum,
 appellatum est.

Ita

Ita enim explicat præsens vaticinium Justinus Martyr, in Dialogo cum Triphone, ita Euseb. l. i. hist. c. 6. Chrysostomus hom. 67. Augustinus lib. 18. civit. Dei c. 45. Theodor. quæst. ultim. & reliqui, quorum sententia est, infallibile argumētum esse exhibiti Messiae, quod Judæi ante Christi adventum semper habuerint Duces, Judices, Reges, Principes & gubernatores suæ gentis, usque ad Herodem alienigenam, juxta vaticinium Jacobi Patriarchæ.

Quo modo etiam ad subsequētia Anonymi objecta est responsum, demonstratumq; Judæos usq; ad Christum semper habuisse suæ gentis duces, Principes & gubernatores: licet interdum à vicinis Regibus, ipsiq; Romanis ipsorum regnum fuerit interturbatum & miseris modis afflictum.

CAPUT XC.

Occasionem recitat Anonymus, quâ se Jesus Nazarenus, ipsius opinione, Messiam venditaverit.

Pergit Anonymus: Cum autem Judæi sub potestate Romanorum essent, & Herodi, aliisque peregrinis Præfectis, qui à Romanis constituebantur, cogerentur obedire, indigne id

gnè id tulerant, quod in tanta essent servitu-
te. Et quanquam ob scelera sua ita à Deo pu-
nirentur, & in sceleribus suis perseverarent,
nihilominus tamen sperabant, Deum libe-
raturum eos ex ea servitute, atq; planè sibi
persuadebant, Deum excitaturum ipsis Re-
gem ex posteris Davidis, quemadmodum
Prophetæ promississent, qui ipsos à Romano-
rum potestate liberaturus esset. Quasi verò
Prophetæ non cum hac conditione Regem
ex posteris Davidis post captivitatem Baby-
lonicam promississent, si posterì Davidis, &
populus quoq; Iudaicus, seriò se à Deum
conversurus, legēq; ejus servaturus esset. Sed
hanc conditionem ipsi, uti semper, sic etiam
tunc, neglexerunt, & promissionibus sibi so-
lum blandiebantur: sicut etiam ante captivi-
tatem Babylonicam clamaverant: templum
Domini, templum Domini, templum Do-
mini: & interea fuerunt scelerati. Quamvis
autem ex eo tempore, quo reversi sunt ex ca-
ptivitate Babylonica, semper expectarint
Regem ex posteris Davidis, qui plenius ipsis
libertatem & regnum amissum recuperaret,
& sub quo pleniorē felicitatem & potestatem
consequerentur, quemadmodum nimirum
prophetæ promississent, tamen cum aliquam
libertatem & reges ex summis Sacerdotibus
haberent, non tantoperè desiderabant re-
gem

gem illum ex posteris Davidis per Prophetas promissum, sicut tunc, cum planè essent sub potestate Romanorum, atque etiam summis sacerdotibus regnum esset ademptum.

Cum itaque Iudæi tantoperè desiderarent regem à Prophetis promissum, prodierunt aliqui, qui se plebi pro rege illo promisso venditarunt, ut Iudas Galilæus, qui propterea est crucifixus à Romanis, item Theodas, & alij. circa idem tempus prodiit quidam Iudæus nomine Iosua, quem Græci postea appellarunt Ἰησοῦς, Latini verò Iesum. is etiam dixit, se esse regem illum promissum. dixit enim, se esse *χριστὸν*, id quod unctum significat, Mesiah autem seu unctus Hebræis idem est quod Rex, quemadmodum apparet ex 1. Sam. 12. cap. ubi sic dicit Samuel ad populum: Respondente mihi coram Iehova, & coram Meslach, id est, uncto seu Rege eius &c. Intelligit autem Saulem, qui tunc erat rex iudæorum: Sic in Lamentationibus Ieremiæ cap. 4. dicitur: Meslach, id est, unctus seu rex Iehovæ captus est, ubi loquitur de Jechonia: Et David passim in Psalmis appellatur unctus, id est, rex jehovæ. Ideo autem Reges appellabantur uncti, quia ungebantur, cum acciperent regnum.

Quod autem Iosua ille dixerit se esse Regem iudæorum, manifestum est ex iis, quod discipuli

discipuli sui conscripserunt. Nam Matth. 27. cap. sic legitur: *Et interrogavit eum (Josuam) Præfex: es tu Rex judæorum? Dicit illi Jhesus, tu dicis, hoc est, ita se res habet:* atque ideo postea milites Romani coronam de s. inis contextam imposuerunt capiti ejus, & arundinem pro diademate dederunt in dextram ejus, & illudentes ei, salutarunt eum regem Judæorum, quia nimirum se pro Rege Judæorum venditarat. Tandem eam ipsam ob causam est crucifixus, id quod Matthæus his verbis significat: *Et imposuerunt super caput ejus causam ipsius scriptam, hic est Rex judæorum.* Etsi autem Josua ille, perinde ut Judas Gallilæus, in crucem sit affixus, propterea quod se venditarit pro rege judæorum, nihilominus tamen multi fuerunt, qui ipsum non tantum pro rege illo promisso, sed etiã pro Deo habuerunt, & adhuc hodie multi ita credunt, qui dicuntur Christiani, i. e. regij, seu Reguli, à suo illo Christo seu rege, & quod sperent, se fore regulos in regno sui regis Josuæ, suamq; religionem appellant Christianam, i. e. Regalem. Contra hos Regulos, & contra illorum regalem religionem disputare mihi hoc loco propositum est, idq; hanc ob causam, ut miseros illos Regulos ab errore suo abstraham, & gloriam Jehovæ Dei opt. max. quantum quidem in me est, defendam.

CAPUT XCI.

Respondetur ad præcedentia.

Libenter concesserim, quod Judæi tempore Herodis, qui omnem fere potestatem ipsis ademerat, anxius quam antea Messiam liberatorem & regni Davidici restauratorem expectaverint. Quandoquidem intelligebant tempus adventus Messie à Prophetis prædictum revera adesse. Non enim Prophetias cum conditione accipere potuerunt, quippe quibus nulla, affirmante in præcedentibus ipso Adversario, addita fuerat: sed omnes erant absolute & categorice: imò ex Psalmo 89. didicerant, quod si peccarent graviter in Jehovah, sive strictè ejus mandata observarent, velle Dominum sanctè suis stare promissis & Messiam præfinito tempore mittere. Falsissimum igitur est, quod hic rursus inculcat Anonymus, Prophetarum vaticinia ac promissiones conditionales esse, uti illud in præcedentibus satis evicimus, proindeq; haud opus est ullà vel repetitione vel uberiore refutatione. Quod autem Messiam nostrum similem faciat. Iude Galileo & similibus impostoribus, id non facit sine blasphemia. Quandoquidem Christus noster suam vocationem, suamq; divinitatem tam verbis tam operibus

huius miraculosis abundè demonstravit, uti non tantum id Novum Testamentum, verum etiam alii historici & ipse Iosephus, antiquitatum Iudaicarum scriptor, abundè testatur, quod sanè de cæteris falsis Christis nequaquam demonstrabitur.

Cæterùm vocem hebræam Messias idem esse, quod latinam Rex, non inficiamur, quemadmodum & illud, quod ex Matth. 27, cap. allegat, verum esse concedimus. Sed quid inde colligit noster Atheos? Christum se venditasse talem Regem, qualis fuit Saul, David, &c. hoc est, terrenum? Sanè id videtur innuere. Sed falsissimum id esse ex eadem passionis historia apud Iohannem cap. 18. est manifestum: ubi v. 36. Iesus Pilato respondet: Regnum meum non est ex hoc mundo si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei certarent, ne traderer iudæis: nunc autem regnū meum non est hinc. Et deinde supra demonstratum est discrimen inter regnum mundanum & Christi, simulq; firmissimis rationibus probatum, Christi nostri regnum nequaquam mundanum esse, cæteri contra Pseudochristi affectabant mundanum regnum, & persuadebant Iudæis liberationem à Romanorum potestate, regniq; sui hisce in terris plenariam restitutionem.

Tertio Messiam nostrum crucifixum & occi-

H h

sum

sum esse certum est. Verum ita debebat Christus pati & tertiâ die à mortuis resurgere, ut se ipse testatur Joh. 25, v. ult.

Causam mortis quod attinet, dicit blasphemus, hanc fuisse, quod se vendidit pro Regem Judæorum, idq; probat ex his Matthæi verbis. Et imposuerunt super caput ejus causam mortis ipsius scriptam: Hic est rex judæorum. Verum quis non videt, quis non intelligit pliusquam diabolicam perversitatem & malitiam Blasphemi hujus Anonymi? Si enim hæc apud Evangelistam legere potuit verba, cur non & illa, quibus à judicibus excusatur, & expresse populo indicatur ipsum esse innocentem. Lucas enim 23. v. 14. dicit Pilatus ad Principes Sacerdotum, Magistratum & populum: Obtulistis mihi hunc hominem, ut qui avertat populum: & ecce, ego coram vobis quæstione habitâ, nullam noxam inveni in homine isto, ex iis, de quibus accusatis eum: Sed nec Herodes quidem: nam remisi vos ad illum: & ecce nihil dignum morte factum est ab eo: Castigatum ergo eum dimittam. Et paulo post v. 20. inquit Evangelista: Rursus ergo Pilatus & c. Et Matthæus cap. 27. v. 18. scribit: Sciebat n. (Pilatus) quod per invidiam tradidissent eum. Et Johan. c. 18. & in initio c. 19. multis disputat cum Judæorum principibus, & difficulter eo permovetur, ut in ejus mortem consentiat.

entiat. Quocirca non propterea nominat causam mortis Matthæus hanc, quod Christus se fecisset Regem judæorum: sed quod prætendebant Judæi, Jesum se fecisse Regem judæorum mundanum: quod ex ipsorum oppositione est manifestum, quando inquiunt: Regem non habemus nisi Cæsarem. Si autem inscriptio illa intelligenda sit de rege Spirituali & cælesti, tum non probat illam Evangelista tanquam causam morte dignam: sed ea cōmemoratione Christum innocentem judicat & pronunciat, quippe qui vera Rex judæorum erat Spirituales, adeoque propter causam hanc injustissime in crucem actus est.

Recte ergo, piè & religiosè facimus, qui ipsum non pro rege mundano, sed pro cælesti illi promisso, & sic pro vero Deo, habemus, agnoscimus, invocamus, colimus: & merito nos a nomine eius Christianos appellamus, idque facientes tantum abest, ut aliquid gloriæ divinæ detrachamus, ut potius æternum Deum, creatorem cæli & terræ, in veritate immotam & verè divinam glorificemus: Qui enim honorat filiū, honorat & patrem: quia filius in patre & pater in filio est. Nō igitur nos erramus, sed Anonymus noster erroribus blasphemis excæcatus, nugis Diabolicis fallit & fallitur, proptereaque religionem nostram Christianam in æternum non refellet: Verbum enim Domini manet in æternum: nec portæ inferorū quicquam contra illud prævalebunt.

CAPUT XCII.

Fictio causæ, quâ moti primi
 autores Christianæ religionis,
 crediderunt, Jesum esse Re-
 gem à Prophetis pro-
 missum.

*Pergit Anonymus, & fingit causam, quâ mo-
 ti primi Christianæ religionis autores credide-
 rint, Jesum esse Regem à Prophetis promissum.*
 Cæterum, inquit, principalis causa, quæ pri-
 mos autores Regalis religionis movit, ut Jo-
 suam illum, postquam esset interfectus, re-
 gem à Prophetis promissum esse crederent,
 hæc fuit, quod viderunt spectrum quoddam,
 quod referebat similitudinem Josuæ illius,
 quem cum adhuc viveret, propter miracula
 quædam, quæ fecit, Regem Judæorum fu-
 turum speraverant. Nam quamvis initio
 propter miracula, quæ fecit, eum pro rege il-
 lo promisso habuerint, tamen cum eum po-
 stea viderent crucifixum, spe frustrati, ad pi-
 scaturam suam se rursus contulerunt, eran-
 enim piscatores: verum, spectrum illud eos
 in priorem errorem reduxit, in eoq; cōfirma-
 vit. Atq; ideò primi illi Reguli initio nihi-
 magis clamitarunt, quàm quod Josua ille re-
 surrexisset à morte, & quod viveret, quodq;
 eum suis oculis vidissent, quòd cum eo com-
 edissent.

edissent, quòd eum in cœlum ascendere vidissent, quodq; horum omnium testes essent. Adjunxit se postea illis Regulis quidam nomine Paulus, cui etiam spectrum illud apparuit, idq; unica causa fuit, ut ipsemet fatetur, quòd à Judæorum religione desciverit, & se ad Regulos contulerit. Isque religionem regalem, quam piscatores quidam vix inceperant, absolvit: erat enim piscatoribus illis doctior.

Cum autem Reguli initio suas visiones narrarent, nec tamen multum, præsertim apud peritos Judæos, illis efficerent: (didicerant enim Iudæi ex Mose, non esse credenda ejusmodi Prophetis, qui novam religionem afferrent, qui visiones suas narrarent, & miracula ederent) ideò etiam ex Mose & Prophetis conati sunt ostendere, Iosuaam illum esse regem, quem Prophetæ promississent. Sed tam ineptè & insulsè id conati sunt probare, ut propter ineptias suas ex Scholis Iudæorum sint explasi, atque ideò cum non haberent locum apud Iudæos, contulerunt se ad vicinos Græcos, quibus facile potuerunt persuadere, & ex Mose & Prophetis probare, Iosuaam illum esse Regem à prophetis promissum, quia nimirum superstitiosi illi Græculi, qui plerique erant infimæ fortis homines, & potissimum mulierculæ,
ne au-

ne audiverant quidem unquam de Mose & prophetis, nec sciverunt, unde illa doctrina de rege provenerit, aut quâ occasione ea Reguli docerēt. Quamvis autem post multa tempora aliqui ex Græcis, qui fuerunt regalis religionis, Mosen & Prophetas legerint, quia tamen Regulis religio jam usu invaluerat, & ipsi in eam, antequam ejus originem & fundamenta intelligerent, juraverāt (nam à primis statim annis in eam religionem solent initiari & jurare) ideò errorem non potuerunt deprehendere. Nos autem singulari Dei beneficio fontem tandem deprehendimus, ex quo Prophetæ regem illum Judæis promiserunt, & perspeximus, qualem regem promiserint, & quibus conditionibus eum promiserint. Quæ quia superius ostendimus, facile quivis, qui veritatem amat, ex iis poterit intelligere, an Josua ille fuerit rex per Prophetas promissus.

CAPUT XCIII.

Responsio ad præcedentes blasphemias.

Ecce lector, totus hic discursus nihil nisi diabolica blasphemia est. Sed si placet, resolvamus illam, quo falso profligato, fides nostra & veritas magis magisque confirmetur. Causam principalem,

ipalem, quod discipuli Christi crediderint, i-
sum esse regem in Prophetis promissum, dicit
blasphemus hic calumniator, hanc esse, quod vi-
derint spectrum quoddam, referens similitudi-
nem Josue illius, cum adhuc viveret &c. Ve-
rum enim vero unde scit hic blasphemus nebulo,
spectrum aliquod, & non verum & substantia-
lem Christum Dominum nostrum post crucifi-
xionem apparuisse discipulis, cumq; illis versa-
tum esse, comedisse, in cælum ascendere ab ipsis
visum fuisse. Sanè aut ex aliis historiis, aut
ex sacris. Ipse enim non coram αὐτόπινς testis
adfuit. Sed non ex aliis: quippe cum nullus o-
mnino detur historicus, hoc mendacium qui an-
notasset vel conscripsisset: imò licet multas de
Christo absurdas narrent fabulas Judæi, Tal-
mudistæ & Rabini: de hac tamen (quantum e-
go scio) altum apud ipsos silentium. Ergo relin-
quitur, quod illam ex nullo alio scripto probare
possit, quam ex historiâ Novi Testamenti, sive
Evangelica. Jam autem tantum abest, ut illa
ex Christo post resurrectionem spectrum faciat,
ut potius clavis & perspicuis verbis doceat, Chri-
stum revera à mortuis surrexisse, cū discipulis
coram conversatum fuisse, imò hanc ipsam obje-
ctionē & suspicionem demonstrativis argumētis,
ipsiusq; sensus testimonio discipulis, & cū primis
Thomæ illi incredulo, refutasse, & se nequaquā
spectrū (propterea quod illud neq; carnem, neq;

ossa habeat, ut ipsum experiebantur, sensu ipso habere) sed verum illum *Ἰεσὺν θένον*, qui ante mortem cum ipsis conversatus fuerat, demonstrasse. Omnino itaq; primi illi Christiani, nempe discipuli Domini, populo prius Judaico, tum vero toti mundo annunciarunt, & publicè magno & confidenti animo, furente licet & fremente Diabolo & omnibus ejus organis, testati sunt: Jesum illum crucifixum non amplius morte detineri, sed hanc superatam, triumphatorem resurrexisse & vivere, cum suis se oculis vidisse, manibus contrectasse, cum eo comedisse, in caelum ascendere vidisse, seq; horum testes esse. Quia itaq; negare non potest Adversarius anonymus, hac omnia ita testatos palam & ubiq; esse Apostolos, atque eo usque historia Evangelicæ fidem adbibet: quomodo quæso ex eâ, vel alia quadam autoritate (nam ratione non potest, quippe quæ hanc de re nihil scit, nihil intelligit) probare poterit, deceptos fuisse Apostolos, & spectrum pro Christo vidisse & apprehendisse? Ex scripturâ sive Evangelio illud figmentum, uti diximus, sufficienter refutatur: & alia autoritas, uti itidem monuimus, non datur. Qui ergo sit, quod in uno credat historia Evangelicæ, in altero non? In promptu causâ est, quia alterum hoc cõgruit cum cerebri sui figmento, nempe hominem salvari beneficio Legis naturæ. Figmentum, inquam, cerebri hoc est pessimi
hujus

hujus athei: Quippe neq³ in scriptura, neque in
 aturâ & rectâ ratione fundatum, si nimirum
 illa cum Veteri Testamento, quod hic blasphemus
 admittit, proprijsq³ concessis hypothesis, con-
 feratur & jungatur. Videatur supra
 ap. 73. Quia igitur fundamentum hoc nullum
 est, quilibet intelligit, omne id, quod superstru-
 itur, per se corruere, proindeq³ uberiore refu-
 tatione nequaquam indigere.

Quod addit de imbecillitate fidei disci-
 pulorum, quod putaverint, crucifixo Domi-
 no, de illo actum, nihilque amplius speran-
 dum esse, libenter concedimus, neq³ negat idem
 sacra scriptura. Sed quid ad hoc blasphemus
 Semijudaizans, quod, super Discipulos effuso
 Spiritu Sancto, variis linguis locuti fuerint, atq³
 ita cœlesti doctrinâ in momento informati &
 virtute divina sic armati, ut in omnibus lin-
 guis magnalia Dei eloqui, docere & miraculis
 confirmare potuerint, nec morte sua doctrinam
 de Christo, divinitus acceptam & in ipsis con-
 firmatam, contestari & obsignari exhorruerint?
 Sunt sanè hæc non spectri, sed ipsius Dei
 omnipotentis opera.

Neg³ erant Apostoli, sic à Spiritu Sancto erudi-
 ti, uti effecta testatur, rudes adhuc, simplices,
 nibilq³ intelligentes, piscatores, sed omnium do-
 ctissimi Theologi, adeo, ut similes in totâ poste-

ritate neq; habuerint neq; habituri sint, quippe ab ipso Deo immediate edocti.

Quod attinet Apostolum Paulum & ejus Christianismum conversionem, ad Apostolatū vocationem, neq; de illo ipso vel ex se vel ex alij aliquid scire potuit, sed oportet quicquid de ipsius historia intelligat, sacræ scripturæ acceptum referat. Quia ergo eò usq; admittit illius auctoritatem, ut credat, revera fuisse aliquem Paulum, ipsumq; visionem habuisse, per eam à Judæorum religione descivisse, & ad Christianos se contulisse, religionemq; Christianam absolvisse, necessum est, ut etiam Scripturæ Novi Testamenti in cæteris circumstantijs credat. Nam alias eadem facilitate hæc ipsa non tam in dubium vocare, quam plane negare quis posset. Jam vero ista negari non possunt. Nam ipse sensus testatur, historiaque confirmant, Religionem Christianam revera esse, & per tot secula durasse. Necesse itaque est, ut autores habeat & initium, itemq; fundamenta, æquæ ac Judaica Religio. Ubi autem illa fundamenta, cæteraq; continentur? Certè non nisi in Novo Testamento; quemadmodum Judæorum in Veteri. Si igitur in autorum & propagatorum enumeratione non errat Novum Testamentum: quis dicet, illud errare in circumstantijs? quomodo istum errorem probabit Anonymus? Sanè nullā aliā ratione, quam stramineo suo fundamento,

mento, sæpius allegato & confutato. Aut igitur
 reijciat totum Novum Testamentum, tanquam
 fabulosum & erroneum, aut retineat totum.
 Ad totum reijcere non potest: nisi simul religio-
 nem Christianam omnibus notam, atq; sic ipsum
 sensum, negare velit: Ergo totum retineat ne-
 cesse est. Jam verò historia Evangelica & qui-
 dem Acta Apost. cap. 9. testantur, non spectrum
 aliquod cum Saulo egisse & locutam esse, sed ip-
 sum Jesum: qui his verbis Paulum alloquitur.
 Ego sum Jesus, quem tu persequeris, durum
 est tibi contra stimulos calcitrare, Act. 9. v. 5.
 Falsissimum etiam est, ipsum Paulum fateri,
 spectrum unicam causam fuisse, quod à Judeo-
 rum religione descivisset, & se ad Regulos (ut
 per contemptum filius hic perditionis nos Chri-
 stianos vocat) contulisset. Quandoquidem
 post. ad Corinth. 12. v. 1. has suas visiones &
 revelationes Domini fuisse testatur. Veniam,
 inquit, ad visiones & revelationes Domini.
 Et v. 8 & 9. dicit se ter rogasse Dominum, & di-
 xisse ipsi. Ubi sanè nulli spectri, sed solius Domi-
 ni & Jesus mentionē facit, atq; illum solum in
 revelatione se vidisse & audivisse testatur. Sic 1.
 Corinth. 11. v. 23. expresse docet, illud Sacra-
 mentum, quod Christus paulo ante mortem
 instituerat, se quoque à Domino Jesu accepisse:
 atque ita Anonymum hunc & blasphemie &
 Diabolici mendacij accusat.

Neg;

Neg, id intactum prætereundum est, quod nugatur hic Anonymus, piscatores religionem Christianam incepisse, & Paulum eam absolvisse, propterea, quod piscatoribus istis esset doctior. Utrumq, enim falsissimum est. Nam cum lex & Prophetæ tantum durare deberent usque ad Johannem Baptistam. Hic, tanquam Christi præcursor & præco, Christianam Religionem primum inchoavit, Christum, & in nomine ejus, pœnitentiam & remissionem peccatorum prædicando, digito etiam, tanquã agnum Dei, monstrando, & in nomine ejus baptizando: Christus deinde ipse doctrinam hanc suam perfecit, stabilivit, suaq, morte, resurrectione, in cœlos ascensione perfecit & absolvit: ut hæc nequaquam vel Apostolis in universum, vel seorsim eruditioni Pauli sint adscribenda. Quandoquidem nihil aliud faciebant Apostoli, quã ut doctrinam à Christo acceptam, & per effusionem Spiritus Sancti in ipsis confirmatam, primum Judæis, deinde etiam gentibus, ut ipse Christus fecerat, annuntiarent, omnesq, docerent & ad cœlestem veritatem adducerent. Propagatores itaque Christianæ religionis fuerunt Apostoli, non primi autores, vel inchoantes, vel absolventes vel perficientes.

Ceterum, quod narrat, Apostolos initio, prædicando Christum crucifixum & resuscitatum, non multum effecisse. Querimus rur-

sus

sus, unde hoc sciat Anonymus? absq; dubio ex eo, ex quo novit, illos non multum effecisse apud peritos Judæos. Atqui hoc ex nullo alio autore, quam ex scriptis Evangelistarum & Apostolorum scire potest: Ergo neque illud ex ullo alio. Atqui verò Acta Apostolica contrarium docent. Nam cap. 2. v. 41. legimus, quod uno die Ecclesiæ Apostolorum addita fuerint capita quasi ter mille: Sic cap. 4. vers. 4. dicitur, quod numerus virorum credentium factus sit quasi quinquies mille, ut & subsequentibus diebus, mensibus, annis, mirum in modum aucta & multiplicata est Apostolorum ecclesia.

Rationem cur suis concionibus nihil effecerint, apud peritos Judæos, reddit hanc: Quia didicerant illi ex Mose, non esse credendum ejusmodi Prophetis, qui novam religionem efficerent, quamvis visiones suas narrarent, & miracula ederent. Sanè ratione hac se ipsum refutat Anonymus. Nam si nulla religio vera est, quam Judæorum, ideoq; mutari non debet: falsa est Anonymi religio. Quandoquidem rejicit leges ceremoniales Judæorum, tanquam ad se nihil attinentes: in quibus tamen maxime ipsorum religio continebatur & fundata erat: Siquidem legem moralem cum omnibus gentibus habebant communem, ut ipsemet Anonymus concedit & defendit: quocirca illa à nullâ gente distingui poterant, nisi sola aliqua

aliqua circumstantia, quod legem illam moralem non tantum Judæi ex natura hauriebant & sciebant, sed etiam singulariter à Deo præscriptam & repetitam habebant. Verum enimvero nos negamus religionem Judæorum in Veteri Testamento conscriptam & revelatam quoad fundamentum, formalem & essentialem rationem, mutatam esse. Quandoquidē, ut Vetus Testamentum Judæis solum Christum futurum, verā fide amplectendum, monstrabat, & in Sacrificijs, cæterisque ritibus, ac ceremonijs Mosaicis præfigurabat: Sic in Novo Testamento Christus exhibitus & præsens verā fide amplectendus monstratur: & quia ipse victima pro nobis factus est, atque ita prædictiones & præfigurationes ceremoniarum Mosaicarum implevit: merito typus antitypo, & umbra soli cedit. Essentia igitur interna veræ Religionis Judaicæ mansit, & mutatae duntaxat sunt externæ ceremonie, quæ Veteri Testamento propriæ, & duntaxat typi Christi exhibitum in Novo Testamento erant: Ergo, ut fundamentum & unicus scopus Novi Testamenti est Christus, sic idem est Veteris Testamenti: utque unicè Christum exhibitum cum omnibus suis meritis apprehendimus verā fide: & sic Deo reconciliamur, & heredes vitæ æternæ efficiamur: Sic quoque illi in Veteri Testamento, verā fide Christum exhibendum expectabant, & unā cum omnibus suis futuris beneficijs amplectebantur.

Etiebantur: atq; sic heredes etiam vite eterne pronunciabantur. Idem igitur in utroq; Testamento fundamentum, Christus: idem medium, Fides: idem terminus & finis, eterna beatitudo. Essentiale itaq; & fundamentum internum in Novo Testamento mansit, tantum accidentale & externum, nempe umbræ illæ, per adventum solis Christi, abrogatæ sunt.

Cur autem apud peritos, uti vocat Anonymus, Judæos vel parum vel nihil effecerunt Apostoli? Certè non ex Mose vel cæteris Prophetis desumenda est causa, sed ex pravâ legis Mosai- cæ Prophetarumq; perversione. Hos enim, quia non intelligebant, vel intelligere nolebant, suas sequebantur, inculcabant, urgebant & omni conatu defendebant opiniones: uti ex totâ historiâ Evangelicâ, disputationibus Christi cum Phariseis & principibus Judæorum planissimū & evidentissimum est: Perversa itaq; Judæorum peritorum opinio, malitia & superbia, non scripta Mosis & Prophetarum in causa fuerunt, quod apud ipsos non multum effecerint Apostoli.

Deinde distinguendum est inter vera miracula, & præstigias speciem miraculorum præseferentes. Deut. 13. loquitur Moses non de veris miraculis, sed duntaxat de signis & præstigijs, quibus falsi Doctores à Diabolo adjuti, fascinant sensus hominum, eosque decipiunt.

Verum

Verum hoc nihil ad Christum & ejus Apostolos, quippe qui ediderunt verissima miracula universæ creaturæ, adeoq; ipsi Diabolo, inimicabilia: ut est resuscitatio mortuorum, sanatio morborum uno verbo præstita, & infinita alia. Deinde agit eo loci Moses expressè de ejusmodi Prophetis & somniantibus, qui dicturi essent ad populum Israeliticum: Eamus post Deos alienos & colamus eos. Conjungit ergo cum falsis miraculis doctrinam de falso & alieno Deo, ut ita doctrina probet miracula, & miracula doctrinam. Jam vero illud de Christo & ejus Apostolis dici nequit, quod abduxerit populum Judaicum à vero Deo ad Deos alienos: Sed eundem Deum, quem agnoverunt & coluerunt Judei in Veteri Testamento, qui eduxit Israelitas ex Ægypto, qui prædicatur Deus Abraham, Isaac & Jacob, illum ipsum, inquit, Deum, & nullum alium, docuerunt, prædicarunt, demonstrarunt Christus & Apostoli. Unde neque Christus cum Phariseis, neq; Apostoli cum Judæis disputantes, id faciunt sine scriptura: sed semper in ore habent scripta Prophetarum, illisq; suam religionem comprobant & demonstrant, atq; sic satis manifestè ostendunt, doctrinam hanc fundatam esse in lege & Prophetis: ideoque non prestigijs & illusionibus, sed veris miraculis comprobant, de quibus dicit scriptura, quod solus Deus edat miracula.

Talia

alia autem fuisse Christi & consequenter Apostolorum (quippe qui virtute Christi operantur) miracula inter alia etiam manifestum est ex Nicodemi principis Judæorum confessione, qui nocte veniens ad Christum, ipsum hisce allocutus est verbis: Rabbi, scimus te à Deo venisse magistrum: nemo enim potest hæc signa edere, quæ tu edis, nisi Deus sit cum eo. It igitur hunc principem Judæorum non movebat locus ille Deut. cap. 13. quo minus Christum agnosceret Magistrum à Deo missum: Sic ceteri Judæorum principes & periti omnes in conscientia erant convicti, Christum revera esse Magistrum à Deo missum: argumentumq; & confirmationem hujus, quæ in miraculis consistebat, omnino intelligebant, agnoscebant, & certam infallibilemq; esse, tacite non negabant; verum malitia ipsorum, pervicacia, superbiâq; & invidia propalam fateri non admittebant. Idem enim hic usu venit peritis Judæis & principibus, quod Pharaoni Regi Ægypti. Ut enim hujus cor ad miracula Mosis magis magisque induruit, ut Deo resisteret: Sic quoq; illorum corda ad miracula Christi & Apostolorum, forsân etiam eandem ob causam, magis magisque induruerunt, ut ipsis contradicerent, ipsiq; Deo repugnarent: cum interim illa inter se tacite agnoscerent & approbarent. Id quod manifestissimum quoque est ex 4. c. act. Apost. v. 16.

Ubi Ananias Pontifex & Caiphas & Johannes & Alexander & ceteri ex genere pontificio remotis Apostolis in consilio suo fatentur se signa illa, ab Apostolis edita, negare non posse. Sic enim ibi legimus; iussis autem ipsis (Apostolis) extra consilium abire, conferebant inter sese dicentes; Quid faciemus hominibus istis? nam celebre signum editum esse per eos manifestum est omnibus habitantibus Ierosolymis, Nec possumus negare.

Quod autem Anonymus subiicit, ineptè & insulsè Apostolos conatos esse probare ex Mose & Prophetis, Iesum esse Regem quem Prophetæ promississent; inepti & insulsi imò blasphemii hominis vox est, & indigna refutatione: cum Novum Testamentum, vel duntaxat Acta Apostolica, attentè legenti satis perspicuè contrarium ostendant. Ejecti quidem sunt ex Iudeorum scholis: id verò non propter ineptias suas: quippe quæ nullæ erant: sed propter Pontificum, Scribarum, Legisperitorum & similium Doctorum auctoritatem, quam Apostoli impugnabant. Illa enim cum horum doctrina stare nequaquam poterat: quippe nitens non verbo Mosi & Prophetarum, sed proprijs, iisque vanis & falsis opinionibus. Et sanè vera causa, cur Pontifex & omnes qui cum illo erant, in Apostolos manus inject-
runt,

erunt, perspicuis verbis exprimitur cap. 5. Act. Apost. vers. 15. nempe quod nulla alia fuerit, quam Invidia. Exurgens, inquit Lucas, Pontifex & omnes, qui cum illo erant, quæ est secta Saducæorum, repleti sunt invidia: Et iniecerunt manus in Apostolos, posueruntq; eos in custodiam publicam &c: Ergo non mandatum Moysi, neque ineptiæ Apostolorum, sed INVIDIA ordinis Pontificij in causa fuit, quod ex scholis Judæorum fuerint explosi.

Porro pergit suas vendere nugas Anonymus, & ait: Apostolos, cum non haberent locum apud Judæos, contulisse se ad vicinos Græcos, nempe quibus facile potuerint persuadere, & ex Mose & Prophetis probare, Jesum illum esse Regem à Prophetis promissum. Addit rationem: 1. Quia Græculi illi erant superstitiosi. 2. erant infimæ sortis homines & potissimum mulierculæ. 3. Nihil unquam de Mose & Prophetis audierant, proindeque scire non potuerunt, unde doctrina illa de Rege proveniret, aut quâ occasione eam Reguli docerent.

1. Apostolos omnes reliquisse Judæos & ad Græcos se contulisse, hosque tantum Religionem docuisse, falsum est.

Nam Paulus ad Galatas disertè pronunciat Petrum fuisse Apostolum circumcisionis id est, Judeorum, non gentium. Id quod etiam Epistolæ Petri, ad populares Judeos, dispersos in Ponto, Bithynia, Cappadocia & Asia, scriptæ, ostendunt. Dicitur etiam Hierosolymis ab Herode Agryppa interfectus. Iacobus quoque, quia erat Hierosolymitarum Episcopus, scribit eitä cæteris Judeis, qui per omnes nationes sparsi habitabant, varijs præceptis vitam illorum formans & instituens. Simon Apostolus, qui etiam Zelotes vocatur Luc. 6. primum quidem pervulgavit Evangelium in Ægypto & Persia: postea vero Episcopus factus est Hierosolymis, successus Jacobo. Ad summam! falsissimum est, Apostolos planè deseruisse Judeos, & se totos ad Græcos contulisse. Siquidem semper usque ad extremum vitæ halitum inter ipsos quidem manserunt, doctrinam de Christo crucifixo prædicarunt, scripturæq; Veteris Testamenti simul & miraculis comprobarunt: Sicq; ad cæteros, per totum orbem terrarum, dispersos, unâ cum gentibus informarunt Apostoli ad gentes missi, imò etiam absentes per litteras docuerunt, & crucifixum, à mortuisque resuscitatum, Christum prædicarunt. Quomodo etiam Judei Apostolis & eorum Discipulis inter se locum dare potuerunt, qui vix ipsi fixum in orbe habebant locum: siquidem regno privati,

ati, per universum terrarum orbem dispersi e-
ant. Quid? quod tanto odio e agens apud o-
mnes laboravit, ut sub initio Judaici belli, per
totam Syriam Greci & Syri Judeos secum ha-
bitantes ex insidijs adorti, interemerint. Cæsa-
rienses soli supra 20. millia interemerunt, Scy-
thopolitæ verò Judeorum inquilinorum ope,
contra alios Judeos, regionem incursantes, fe-
liciter & fideliter usi, veriti ne cum hostibus a-
liquando consentirent, eos in sylvam proximam
cum uxoribus & liberis excedere jusserūt. Ter-
tia autem nocte, incautos adorti, omnes ad u-
num interfecerunt, supra 11. millia Ioseph. l. 2.
cap. 19. Miserrima igitur erat tum Judeorum
conditio, ut potius necessum habuerint, qui tu-
tum ab Apostolis locum quam ut hi ab illis, pe-
terent.

Quam facile porro Ethnicis suam re-
ligionem persuasent Apostoli eorumq; Disci-
puli, historie Ecclesiastice satis monstrant.
Profecto tam crudeles persecutiones Ecclesia
Christi non passa est à Judæis, quam ab Ethni-
cis, qui omnis generis crudelissima supplicia
contra Christianos excogitarunt. Primus
inter Cæsares Nero, teste Tertulliano in Apo-
logetico, publicis edictis per omnes provincias
Christianos excruciari mādavit: ipse eos bestijs
objecit, ignibus in luminis nocturni usum adju-
dicavit; Paulum gladio, Petrum cruce necavit.

Cœpit persecutio hæc anno 64. duravit anno
 quatuor usque ad mortem Neronis. Sic F.
 Domitianus Vespasiani Filius, non parens
 (quippe sub quo Ecclesia aliquantum respu-
 vit, Tacitus lib. 15.) anno regni 14. Chri-
 sti 97. atrocem publicis edictis contra Chri-
 stianos persecutionem instituit, D. Iohan-
 nem in Patrum relegavit: Timotheum,
 Onesium & Dionysium, Areopagitam
 martyrio affecit, teste Nizephoro lib. 3. cap.
 11. Trojanus anno Christi 100. circiter, in
 ceteris Princeps justus & humanus, contra
 Christianos vero immanis tyrannus, persua-
 sus ab Ethnicis, quasi sub religionis specie
 principatum quoque Christiani affectarent:
 quare qui vel suspecti tantum de Christi-
 anismo forent, ad cædem per omnes provin-
 cias rapi mandavit. Anno 120. Trajano suc-
 cessit Hadrianus,, infensissimus Ecclesiæ Chri-
 sti hostis. Secundo enim anno Aurelius comes
 Alexandrum Rom. Episcopum cum M C C L.
 in furno ardenti cremavit. Zenonem pa-
 tritium Rom. cum X M C C I I I. interfecit. Eu-
 stochium victoriâ à Barbaris partâ redeûtem,
 quoniam Apollini sacra facere detrectasset, cum
 uxore & liberis trucidavit anno Imp. 5. anno 9.
 in monte Armeniæ Ararat decem millia marty-
 rum crucifiguntur. Anno Christi 139. Hadrianus
 successit Antonius Pius, qui etiam ab initio
 contra

contra Christianos sevens extitit. M. Antonius Verus, Philosophus, qui fratri successit, per integros annos octodecim contra Christianos crudelissimus fuit. Passus est sub eo Iustinus Martyr & Polycarpus. Sub Severo quoque multi martyrium pertulerunt, & praesertim Alexandria per integros octodecim annos. Sic Maximinus per tres imperij sui annos contra Ecclesiarum ministros crudelissim9 extitit. Decius quoque anno Domini 247. persecutionem Christianorum seivissimam publicis edictis proposuit. Martyrum numerum non magis quam arenam maris recenseri posse scribit Nizephorus lib. 5. cap. 29. Diocletianus Dalmata anno Christi 306. decimam a Nerone persecutionem instituit Eutropio teste, Maximianum Herculium tyrannidis suae socium in occidente sortitus. Ipso igitur Paschatis die ex edicto Imper. tum Nicomediae agentis, templa omnia eversa, libri sacri exusti, Christiani a magistratibus dejecti, in servitutem rapti, omnis generis supplicijs affecti sunt. Ne aulicis quidem suis, & amicis intimis, non Serenae uxori, pepercit. Paucis diebus XVII. millia Christianorum variis supplicijs affecit. In Thebaide, quae Aegypti pars est, nudas faeminas suspendebat, alias de vexis arboribus alligatis pedibus, cum in contrarium redire arbores permetteret, in duas partes dilaniabat.

Quibusdam, dum adhuc viverent, pellem, cornuq; detrahebat: alios ferreis unguibus, non profundis, sed oblongis vulneribus dilaniatos carceribus vinctos restituebat, ac regularum fragmenta prostrato eis subieciat, ut quietiorem quam ante in martyrio, deterius haberent. Alexandria nonnullis adempta manus ac pedum digiti, item nasus, labra, & aures; atq; ita affectos, vivere permittebat. In Ponto vero & Cappadocia inter Christianos arte adhuc antea fuit crudelitas. Peracuta enim Cannarum frustra, inter ungues carnemq; digitorum figebat, alios liquefacto plumbo totos instillabat, aut per anum eis corpora replebat: Feminis quoq; per sexum candentia ferramenta adigebat.

Etsi vero nihil severius crudeliusq; cruciatibus illis excogitari potuit, nihil tamen effecerunt hic & ceteri Tyranni: tantum enim absuit, ut tormentorum, sevitia numerus piorum sit diminutus, ut potius indies creverit, adeo ut crudelis & truculentus hic Tyrannus Diocletianus desperaverit de extinguenda fide Christiana. Quocircamorte quidem Christianos afficere tandem supersedit, at dextrum oculum effodit infinitis & crus sinistrum cauterio debilitavit, mox ad metalla damnavit. Euseb. lib. 8. cap. 10. Paulo vero post imperio sponte se abdicavit, eo quod Christi nomen propter constantiam martyrum abolere penitus non

non posset; Scripsit Beda, semel ceptam à Diocletiano persecutionem, usq; ad annum Imperij Constantini septimum sevisse. Et Eusebius lib. 8. cap. 16. act: Eam decimo demum desisse anno. Beda eam usq; ad Britannos pervasisse scripsit in lib. de rat. temporum. Martinus in Chronico ac temporum fasciculus indicant, sublato fuisse in universa Britannia omnes Christianos. En Judæe.

Tantæ molis erat Christianam condere gentem.

etiam inter Ethnicos! Certè tantæ constantiæ superstitio esse causa non potuit; sed Spiritus Sancti virtus fecit, ut omnium tormentorum & plagarum crudelitatem & immanitatem neglexerint, fortiterq; superaverint. Sic nugæ sunt, tantum infimæ sortis homines, & potissimum mulierculas ab Apostolis eorumq; discipulis conversos esse. Immo hoc adeo falsum est, ut etiam propter Confessionem Christianam Imperatorum intimi amici, bellorum duces, magistratus civitatum, omnis generis supplicijs adfecti sint, atq; sic sanguine etiam suo non dubitarint veritatem Christianæ religionis obsignare & confirmare: Quibus quoq; scripta Prophetarum non erant ignota, quippe dudum in Græcam linguam conversa. Posterioribus temporibus Christiani sanè non potuerunt errorem in sua religione ex lectione Veteris Testa-

menti colligere & deprehendere, non, quia in religionem juraverant, sed quia quod maiores & antecessores in scriptis Prophetarum viderant illud & ipsi similiter eodem Spiritu doctore intelligebant, nempe scripta Prophetarum non tantum non contradicere vel confutare Christianam religionem, sed potius mirum in modum eam ea consentire, eamque confirmare.

Jesum Christum igitur regem & Dominum à Prophetis promissum nos vera fide agnoscamus, Deoque Patri pro missione filij gratias toto pectore agamus, Anonymum vero hunc cum suis nugis ad orcum, ubi nate sunt, amandemus.

CAPUT XCIV.

Probationes Anonymi Jesum non fuisse regem, quem Prophetæ Judæis promiserunt.

Pergit nunc Anonymus & conatur probare, Jesum Nazarenum non fuisse Regem, Judæis à prophetis promissum. Sic ergo pergit, Ut autem hæc res magis sit perspicua, atque etiam à rudioribus possit intelligi, primum ostendam ex Prophetis & suprâ dictis, Josuam illum non fuisse regem, quem Prophetæ Judæis promiserunt. Deinde respondebo ad præcipuos locos, quos Reguli pro rege

rege suo, & pro Regali sua religione adducunt, & ostendam, illos locos pro ipsis nihil facere, & quod eos torqueant in alienum sensum, sepe eosdem mutilent, & manifestè depravent.

Ad primum quod attinet, intelleximus ex supra dictis, Prophetas, cum liberationem à captivitate Babylonica, & restitutionem regni seu regem Judæis promittunt, ad promissionem factam Davidi 2. Sam. 7. respicere, atque ex ea promissione regem Judæis promittere, propterea quod ibi promittatur à Deo, regnum Israeliticum perpetuò mansurum apud posteros Davidis. Ideoque illa promissio diligenter est expendenda nobis, ex qua intelligemus, Prophetas mundanum regnum, & mundanum regem promittere, qualis videlicet David aut Salomo fuit, & non Spirituale seu cœleste regnum, nec spirituales seu cœlestes reges, seu Deum, qualis Josua ille fingitur esse. Promissio illa facta Davidi habetur 2. Samuel. 7. Capite, in qua Deus primum Davidi promittit, se facturum ei domum, id est, familiam seu posteritatem firmam, quod Nathan his verbis significat: *Et nunciat tibi Jehova, quod domum faciet tibi Jehovab.*

Deinde

,, Deinde promittit, posteros Davidis regnatu-
 ,, ros usque in seculum super Israelitas ideo
 ,, subjicit, se excitaturum Salomonem filiū e-
 ,, jus, & confirmaturum regnum ejus usque in
 ,, seculum, non quod solus Salomo usque in se-
 culum deberet regnare, sed quod posteri e-
 jus perpetuā successione regnaturi essent:
 atque ita, dum videlicet Salomo & posteri
 ejus usque in seculum deberent regnare, sed
 quod posteri ejus perpetua successione re-
 gnaturi essent: atque ita, dum videlicet
 Salomo & posteri ejus usque in seculum re-
 gnaturi essent, regnum Davidis mansurum
 usque in seculum, item, familiam ejus per-
 petuò hac ratione mansuram. Ideò subji-
 cit: *Et stabilietur domus tua & regnum tuum
 usque in seculum*: scil: eo modo, quo dixi:
 Atque ita explicatur hæc promissio tum aliis
 in locis tum 1. Reg. 2. cap. ubi David sic dicit
 ,, ad Salomonem: *Esto fortis &c. ut suscitet*
 ,, *Jehova verbum suum, quod loquutus est su-*
 ,, *per me dicendo, si custodierint filij tui viam su-*
 ,, *am &c. non excidetur tibi vir de solio Israel, id*
 est, semper aliquis ex tuis posteris obtinebit
 solium seu regnum Israeliticum.

Eodem etiam modo hanc promissio-
 nem explicarunt Prophetae, ut Jeremias c. 33.
 ibi cum Propheta promississet, Judæos post
 captivitatem Babyloniam rursus habituros
 regem

regem, subjicit causam seu fontem, ex quo regem illum promittat, nempe promissionem illam factam Davidi, sic inquit: *Quia sic dixit Jehova, non excidetur Davidi vir sedens super solium Israel.* Hanc promissionem postea magis explicat, inquit: *Si irritum facere poterunt fœdus meum inter diem & noctem, ne sit dies & nox in tempore suo, etiam fœdus meum irritum fiet cum Davide servo meo, ut non sit ei filius regnans super solium ejus.* Ita etiam explicatur hæc promissio Psalmo 132. ubi ita legitur: *Juravit Jehova Davidi vere non discedet ab eo, de fructu ventris tui ponam super solium tibi: si custodierint filij tui fœdus meum &c. etiam filii eorum usque in seculum sedebunt super solium tibi.*

Hinc ita ratiocinor: Quale regnum Davidi usque in seculum promissum est, tale necesse fuit ut posterij ejus, in quibus hæc promissio debebat impleri, haberent: sed regnum mundanum Davidi usque in seculum promissum est; Dicit enim ei Deus, *tuum regnum stabilietur usque in seculum*, item, *non excidetur tibi vir de solio Israel*: Regnum autem Davidis seu Israeliticum fuit mundanum. Ergo posterij Davidis, in quibus promissio hæc debebat impleri, mundanum regnum ut haberent, necesse fuit: & per consequens etiam rex ille, quem Prophetæ

phetæ ex hac promissione post captivitatem Babyloniam regnaturum promiserunt, perinde ut priores reges, mundanum regnum debuit habere. Idem enim regnum hîc posteris Davidis promittitur, nempe regnum Davidis patris eorum, seu regnum Israeliticum: neque in promissione fit ulla mētio regni spiritualis seu cœlestis, seu quod unus ex posteris Davidis futurus esset Deus: atque ideò Josua ille, cui regnum cœlestē adfingitur, non est rex ille, quem Prophetæ ex promissione illâ factâ Davidi, promiserunt. Vel rem sic accipe: Regnum Davidis posteris ejus usque in seculum promissum est. Regnum Davidis fuit mundanum. Ergo regnū mundanum posteris Davidis usque in seculum promissum est. Et per consequens, etiam rex ille, quem Prophetæ ex posteris Davidis post captivitatem Babyloniam regnaturum promiserunt, perinde ut Salomo, & reliqui posterii Davidis, mundanum regnum debuit habere. Quod quia Josua ille non habuit: non enim regnavit ut Salomon & posterii ejus; sed, quemadmodum discipuli ejus scribunt, ejicit dæmones ex hominibus, quam artem etiam suos discipulos docuit, sanavit cœcos, claudos, surdos, mutos & leprosos, ambulavit super aquis, & nescio quæ alia (si credere fas est) fecit. Tandem
quia

quia interfectus est & non potuit occupare regnum Judaicum, sectatores ejus finxerunt, eum habere regnum caeleste, eumque esse Deum. Ergo Josua non fuit rex ille, qui ex promissione illâ, factâ Davidi, est promissus: non enim Prophetæ Judæis promiserunt exorcistam, aut medicum, aut præstigiatores; sed regem, qui judicium & justitiam deberet exercere in terra, neque promiserunt Deum, Ezechiel enim 34. cap. non dicit, Davidem seu regem illum promissum, futurum Deum Judæorum; sed dicit, *Ego Jehova ero eis Deus, & servus meus David dux in medio eorum.* Patet igitur, Josuam non fuisse regem illum, quem Prophetæ Judæis promiserunt, & quod Reguli sint Idolatrae.

CAPUT XCV.

Responsiones ad præcedentem discursum & argumenta Anonymi.

Primo igitur loco ut argumenta, quibus probare conatur Anonymus, Jesum & Dominum nostrum non fuisse Regem, à Prophetis in Ve-

in Veteri Testamento promissum, præmittit: sic nobis ejus vestigia præmentibus primo loco ea examinare incumberet. Verum quia illorum enumeratio nihil est aliud, quam argumentorum supra cap. 65. de regno Christi mundano motorum, reputatio: & vero illa ibi cum capitibus proxime subsequenter sufficienter sunt refutata, non est, cur actum agamus. Quocirca, ut ibi cap. 66. negavimus, sic adhuc negamus, prophetarum vaticinia & promissiones respicere ad promissionem factam Davidi 2. Samuel. 7. vel ab eâ pendere. Quandoquidem Prophetæ nullibi ad illam se referunt: sed sine ullo respectu ex libero spiritu sua vaticinia eloquuntur, uti illud d. c. luculentissime de Jeremie Prophetia & promissione, quæ extat cap. 33. & plerisque aliis, probamus & demonstramus. Et si vel maxime respexissent Prophetæ ad promissionem hanc non tamen inde statim sequeretur eas conditionales judicandas esse. Nam etiam si id respectu Salomonis posteritatis concedi posset, diciq; promissionem illam fuisse conditionalem: Quandoquidem peccata Salomonis & ejus posteritatis optime prævidit Jehova, uti etiam postea graviter in eam animadvertit, Nam licet per Zorobabel Nehemias, & Esaias cum aliquot millibus Judæorum ex captivitate Babylonica reversi sint Hierosolymam, nullus tamen ex istis dicere potuit, se esse ex semine & prosa-

prosapia Salomonis. Si, inquam, hoc modo conditionalitas hic vel maxime concedenda esset; illa tamen nequaquam sese extenderet ad universam posteritatem Davidis. Siquidem versu 16. sermonem immediate ad Davidem dirigit, & de regno non Salomonis, sed Davidis loquens; & firma erit domus TUA, inquit, nempe Tua, David, non Salomon. Quemadmodum etiam hæc promissio Davidi immediate facta, adeo sine conditione Psal. 89. repetitur, ut simul ea simpliciter negetur. Sic enim ibi David in spiritu & persona Jehovæ loquitur: Inveni David servum meum Oleo Sanctitatis meæ unxi eum. Cum quo manus mea firma erit etiam brachium meum roboravit eum. Non exiget inimicus ab eo & filius iniquitatis nō affliget eum. Et conteram à facie hostes ejus & odio habentes eum, percutiam. Et veritas mea, & misericordia mea cum ipso, & in nomine meo exaltabitur cornu meum. Et mox versu 31. si deliquerint filij ejus legem meam, & in judicijs meis non ambulaverint, si statuta mea prophanaverint, & præcepta non custodierint: tunc visitabo virga prævaricationem eorum, & plagis iniquitatem eorum: MISERICORDIAM autem meam non auferam ab eo, NEQUE MENTIAR, in veritatem meam: NON PROPHANABO pactum meum, ET QUOD EGRES-
K k SUM

SUM EST DE LABIIS MEIS, NON MUTABO. Semel juravi per sanctitatē meā, si David mentiar: Semen ejus in seculum erit, & thronus ejus sicut Sol coram me: Sicut Luna stabilietur in seculum, & testis in Cælo fidelis Selah. *Quæ & ubi hic conditio? certe nulla & nullibi, imò, uti dixi, planè negatur. Si ve enim filij custodierint mandata Jehovæ, si ve ea transgressi fuerint, istud se nihil curaturum promittit Jehova, sed pactum suum fideliter servaturum. Ad cetera, quæ sequuntur supra cap. 66. & seqq. sufficienter responsum est, eò igitur lectorem remittimus.*

CAPUT XCVI.

Responsio adversarij ad Genealogiam Christi Matth. 1.

& Luc. 3.

Progreditur nunc Anonymus ad argumenta nostra, quibus probamus, Jesum esse verum regem illum à Prophetis promissum. Primum igitur respondet ad Genealogiam Christi, quæ habetur apud Matth. 1. & Luc. 3. cap. Sic ergo pergit: Restat jam ut videamus, quomodo Reguli regem & Deum suum & regalem suam religionem defendant. At primum quidem recitant Genealogiam, quandam, qua conantur ostendere Josuam illum

illum fuisse ex posteritate Davidis : quod quamvis ostendissent , non tamen inde sequeretur , eum fuisse regem illum promissum, quia nimirum non habuit regnum Davidis seu Israeliticum , ut prophetæ promiserunt.

Nos autem ostendemus, eos non probare, Iosuam illum fuisse ex posteritate Davidis, quamvis id contentur, imò ex ijs, quæ de nativitate illius Iosux narrant, manifestum est, eum non fuisse ex posteritate Davidis.

Cæterum duo genealogiam illam descripserunt, Matthæus videlicet & Lucas, qui præterquam, quod non probant, quod intendunt probare, egregiè secum pugnant. Nā Matthæus dicit, Iosuam illum natum esse ex posteritate Salomonis, Lucas verò eum ex Nathan fratre Salomonis natum affirmat, quod quam sit ineptum quis non videt? Si enim natus est ex posteritate Salomonis, certe non est natus ex posteritate Nathan, sunt enim duæ diversæ lineæ, duorum videlicet fratrum. Deinde si Salatheel natus est ex Salomone, ut Matthæus dicit, quomodo idem natus est ex Nathan, ut Lucas affirmat? Omitto jam, quod post captivitatem Babyloniam, neq; in nominibus, neq; in numero personarum, quas recenset, consentiant, & quam frigide illa excusentur :

Unum tantum, quod maximè opus est, nunc consideremus, quomodo nimirum genealogiam suam concludant: Matthæus quidem his verbis: *Jacob genuit Iosephum, maritum Mariæ, ex qua natus est Iesus*: Lucas vero sic: *Heli, cujus filius fuit Ioseph, cujus filius putabatur Iesus*. Ex his manifestum est, genealogiam **definere** in Iosepho, atque ideò ipsius genealogiam hic potissimum describi, neque se extendit usque ad Iesum, quia Iesus non fuit filius Iosephi, ut Reguli tum hic, tum alibi affirmant. atque ideò Iesu genealogia hic non describitur: & per consequens, non ostenditur, hic Iesum fuisse ex posteritate Davidis. At, inquiunt Reguli, in persona Iosephi comprehenditur etiam genus Mariæ, quia lex jubebat unumquemque ex sua familia uxorem ducere. Licet autem eis concederem, legem illam id temporis observatam fuisse, nihil tamen amplius obtinerent, quam quod Maria fuerit ex tribu Iuda, quia nimirum Iosephi maritus ejus ex ea Tribu fuerit, debebāt a. Reguli ostendisse, Mariam fuisse ex posteritate Davidis, seu ex familia regia, non enim valet argumentatio ista: Fuit ex tribu Iuda, ergo fuit ex posteritate Davidis; seu ex familia regia, quia non tantum Davidis; sed præterea multæ aliæ familiæ fuerunt in Tribu Iuda, quæ Tribus tunc tempo-

temporis erat regnum. & plerique Iudæi, qui tunc temporis erant in Iudæa, fuerunt ex tribu Iuda, non tamen fuerunt ex posteritate Davidis, seu ex familiâ regiâ. Sed optimus interpres Regulorum fatetur, non constare certo ex hac genialogia, Mariam fuisse ex stirpe Davidis; atque ideò minus constat Iosua illum fuisse ex posteritate Davidis.

Imò ex ijs, quæ de nativitate illius Iosua narrant, manifestum est, eum non fuisse ex posteritate Davidis, nam dicunt, eum non natum esse ex semine alicujus, qui fuerit ex posteris Davidis, sed ex virgine sine virili semine. Constat autem familiam non à foeminis dependere aut propagari, sed à maribus, quia itaque Maria non concepit ex aliquo, qui fuerit ex posteris Davidis, Iosua ille, quem peperit, non potuit dici filius Davidis, sed ejus spiritus, ex quo eum Maria concepisse dicitur.

CAPUT XCVII.

Resolutio responsionis adversarij.

In refutatione Genealogiæ Christi. Matt. 1. & Luc 3. quatuor potissimum agit Anonymus. Primum monet, si vel maxime Genealogiæ istæ probarent, Christum natum esse ex semine David; inde tamen non statim probari,

quod probandum erat, ipsum fuisse Messiam & Prophetis promissum. Deinde ostendere conatur, Mat. 23. & Lucam inter se pugnare & sibi contradicere, ideoque nihil probare. Tertio addit, si omnino aliquid probaretur ista Genealogia, nihil tamen inde effici amplius, quam Mariam fuisse ex tribu Juda. Nulla autem, inquit, est consequentia:

Maria fuit ex tribu Juda: ergo fuit ex posteritate Davidis.

Quarto & ultimo concludit, Christum non dici posse, quod fuerit ex stirpe David; cum statuatur a Christianis, illum ex virgine sine virili semine natum esse.

Primum itaque, quod spectat: Respondemus; concedere nos, quod Genealogia illa non principaliter & immediate probetur Christum, fuisse Messiam, sed tantum conditionem, & proprietatem banc, quae necessario in Messia promisso requirebatur, nempe esse ex semine Davidis prognatum: Hac enim, quando de Jesu Nazareno certo negari posset, utique nunquam probaretur, eum fuisse promissum Messiam. Opponunt igitur sese Evangelistae Judaeis, qui negare conabantur, Christum oriundum esse ex prosapia Davidis, indeque concludere satagebant, Christum non fuisse verum & promissum illum

um Messiam. Negata enim hac Messiae necessaria conditione, ipse negetur necesse est.

Deinde quod attinet pugnantiam inter Matthaeum & Lucam, apparens illa est, vera non est : Oriturque ex ignorantia scripturae. Quod ut perspicue demonstremus, praesupponimus primo habuisse Iudaeos duplices Genealogiarum libros. Altero continebant Genealogias propriè sic dictas, ubi recensebantur, quomodo ordine per nativitatem naturalem alter ex altero natus fuerit, alterque alteri secundum generationem in prosapia & sanguine successerit. Altero continebant Genealogias successionum in hereditate & regimine, ubi recensebatur, quo ordine alter alteri in familia, in hereditate & regno successerit. Ubi quis dicitur filius prioris, & nomen ejus assumsit, qui vero ejus filius non est, uti id manifesto liquet ex Deut. 25. cap. v. 6. ubi sic legimus. Quum habitaverint fratres pariter & mortuus fuerit unus ex eis, & filius non fuerit ei, non nubet uxor mortui extra viro extraneo, cognatus ejus ingredietur ad eam, & capiet eam sibi uxorem affinitatemque contrahet cum ea. Erit autem primogenitus, quem peperit, STABIT NOMINE FRATRIS sui defuncti, ne deleatur nomen ejus in Israel.

Id aut à Deo ita constituebatur, propter duas causas: alteram Politicam; alteram spiritualem. Civilis erat, quia equaliter terra Canaan erat distributa inter tribus Israel: ne itaq; bona confunderentur, hoc medio Deus uti voluit. Manifestum igitur ex his est, quod is, qui alteri succedebat in hereditate, licet non esset ex isto genitus, ejus tamen nomen accipiebat, ejusque filius dicebatur. Deinde praesupponimus, non esse eandem Genealogiam, quam conscribit Matthæus, cum ea, quam reliquit Lucas, sed esse diversissimas: non vero ita, sicut pleriq; volunt, ut Matthæus recitet Genealogiam Josephi, Lucas vero Genealogiam Mariæ: Nequaquam: sed Matthæus proponit juxta legem divinam, Genealogiam successionis, hereditatis, & officij regij, in qua enumerat, quomodo alter alterum in regno, secutus fuerit, Quemadmodum id ex enumeratione regum Judæ manifestissimum est. Nam primum, inquit Matthæus: Ioram filius Josaphat genuit Osiam cive Asariam; ubi interim Osiæ Rex Judæ non fuerit naturalis filius Joram, sed Amasie. filij Joas, filij Amasie, qui tres reges à Matthæo omittuntur. Ut sic satis liqueat, Matthæum non proponere genealogiam sanguinis & generis propriè sic dictam, sed tantum Genealogiam in successione, quoad hereditatem

& Re-

Regnum: Quod se cundo loco & inde probatur, quod idem Matthæus in sua Genealogia dicat: Achas genuit Ezechiam sive Hiskiam, cum interim hic Ezechias ex Achas sanguinem & genus ducere nullo modo potuerit. Quando enim Ezechias sive Hiskias natus est, Achas fuit puer XI. annorum. Nam l. 2. Reg. c. 16. & 17. dicitur, quod Achas XX. etatis anno Rex in Iuda electus sit, regnavitq; XVI. annis Hierosolymis, qui si addantur efficiunt XXXVI. annos: Atq; hæc fuit tota ætas Achas. Ezechias vero natus fuit XXV. annos, quando Achas in regno successit: Si ergo anni XXV. subtrahantur ab annis XXXVI. etatis Achas, remanent XI. anni, atq; hæc fuit ætas Achas tempore nativitatis Hiskie, uti diximus. Tercio Matthæum in sua Genealogia secutum, fuisse successionem in hereditate inde quoque conspicuum est, quod dicat vers. 12. Jechonias genuit Salathiel. Ubi rursus Salathiel non fuit naturalis filius Jechonie, sed filius Neri, ex stirpe Nathan. Si vero quis prætere vellet, Jechoniam, etiam Neri vocatum fuisse, & sic ex duabus hisce personis unam faceret, is sese manifesto Dei verbo opponeret, quod palam testatur, neminem ex sanguine Jechonie, oriundum, qui modo mundano solium Davidis possessurus esset.

*Jam verò negari nequit, Zerubabelem Soli
um Davidis more mundano possedisse, &
ut principem in Israhel regnasse. Quomodo
Ergo Zorobabel filius naturalis Jechania
esse poterit? Nam sic inquit Jehova de Je-
chania apud prophetam Jeremiam capite 22.
Vivo ego, dixit Jehova, quod si esset Cho-
niahu filius Jehojacim Regis Judæ tanquam
annulus in manu dextra mea, quod in-
quam, unde evellam te: & dabo te in
manum quærentium animam tuam, & in
manum eorum, à quorum conspectu for-
midas, & in manum Nebuchdonosor Regis
Babel & in manum Chaldim. Et ad sper-
nari faciam te, & matrem tuam, quæ ge-
nuit te, in terram alienam, in qua non e-
stis nati, ibique moriemini. Et ad terram
ad quam ipsi elevant animam suam, ut re-
vertantur illuc, illuc non revertentur. Nam
ut sculptibile, contemptibile & contri-
tum est vir iste Choniahu, aut ut vas, in quo
non est voluntas? ut quid projecti sunt ipse,
& semen ejus, projecti, inquam, sunt super
terram, quam noverunt? Terra, terra, terra,
audi verbum Jehovæ. Sic dixit Jehova:
Scribite virum istum orbem, virum, cui
nihil prosperè cedit in diebus illis: non e-
nim prosperè aget de semine ejus vir sedens
super*

super Solium Davidis, & qui non domine-
 ur ultra in Juda. *Et rursus Jerem. 36. v. 30.*
 Præterea sic dixit Jehova ad Jehojacim Re-
 gem, in Juda, non erit ei, qui sedeat super
 solium David, cadaverque ejus projectum
 erit ad æstum in die, & ad gelu in nocte: Et
 visitabo super eum & super semen ejus, & ser-
 vos ejus iniquitatem eorum, &c.

*Ex duobus hisce locis manifestum est,
 quia hæc pœna Regi Jecbonia fuit injuncta,
 ut nemo ex semine ejus, sedere deberet in solio
 David, sequetur, quod Zorobabel ex ejus se-
 mine prognatus non fuerit: quippè in solio
 Davidis sedit, & tanquam rex in Juda re-
 gnavit: Sed Sealtbiel avus Zerubabel fuit
 naturalis filius Neri ex stemmate Nathan,
 uti Lucas testatur. Licet igitur Matthæus
 hunc Jecboniam patrem dicat Sealtbielis, non
 tamen id aliam ob causam facit, quam quod
 in hereditate ipsi successerit.*

*Certum igitur est, non esse eandem
 Genealogiam, Matthæi & Luca; sed Mat-
 thæum recensere ordine, qui se mutuo in he-
 reditate & regno sequuti sint: Lucam verò,
 qui*

qui in linea rectâ naturali per generationem
tanquam patres ac filij naturales sibi succeffe
runt.

Quibus ita positis, facile est respondere
ad nugas Anonymi. Nam. i. nulla est discre-
pantia inter Matthæum & Lucam, Neq; Mat-
thæus dicit, neque dicere potest, ex Salomone
Christum prognatum esse, cum uti demonstra-
vimus, is non enumeret, qui sibi in sanguine suc-
cesserint, & qui ex se invicem successivè nati
fuerint, sed duntaxat, qui in hereditate & re-
gno sese sequebantur. Imò demonstratur ex u-
traq; Genealogiâ, neq; Josephum neq; Mariam
ex sanguine & prosapia Salomonis, sed utrumq;
ex Nathanis Salomonis fratris posteritate pro-
gnatum esse, ut mox pluribus demonstrabi-
tur.

Deinde Matthæum dicere quoad sensum, Sa-
latheelem ex Salomone natum esse, nempe nati-
vitate naturali, negavimus, negativamq; proba-
vimus & quomodo in Genealogiam Matthæi
pervenerit, ostendimus.

Tertio: Post captivitatem Babyloniam
neq; in nominibus, neq; in numero personarum,
quas recensent, consentire possunt vel debent,
Evangelistæ, ob eandem rationem, quia non ean-
dem Genealogiam conscribunt.

Quarto: Quod ex conclusione Anony-
mus colligit, non veram Genealogiam Christi
proponi

proponi neque apud Matthæum, neq; apud Lucam, ex ignorantia scripturæ est. Constat enim Heli, qui alio nomine Jojakim dicitur, fuisse naturalem Mariæ parentem, qui apud Lucam dicitur pater Iosephi, quod hic ejus esset gener, verus autem parens Iosephi exprimitur Matth. 1. & dicitur Jacob, qui fuit ex stirpe Hanania, qui erat filius Zerubabel. Erat ergo & Ioseph quoad sanguinem non ex Salomonis posteritate, sed ex Nathan: ut paulo post in Genealogia Iosephi videbimus. Revera itaq; descripta est Genealogia Mariæ, & sic Christi Domini apud Lucam.

Quintò: Qui rem ita excusant, in personâ Iosephi comprehendendi genus Mariæ, faciant id suo sensu & periculo, equidem nunquam consenserim. Quandoquidem revera eo nihil probatur, ut neque illorum probaturus sum opinionem, qui statuunt, ex Genealogiis hisce non certo constare, Mariam ex stirpe Davidis fuisse. Id enim manifestè constat ex Genealogia Christi secundum Lucam, quæ est hæc ipsa. Adam primus homo genuit Seth, Seth genuit Enos, Enos genuit Cainan: Hic, Malaleel: hic, Jared: hic, Henoch: hic Methusala: hic, Lamech: hic Noab: hic, Sem, hic, Arphaxad: hic, Sala: hic, Heber: hic Phaleg: hic Ragan: hic, Saruch: hic Nabor: hic Thare: hic, Abraham; Hic Isaac: hic, Jacob: hic, Ill D A: hic, Phares: hic

hic, Efron; hic, Aram: hic Aminadab: hic Na-
 thasson: hic, Salmon: hic, Boas: hic, Obed: hic,
 Jesse sive Nabas: hic D A V I D: David ge-
 nuit Salomon & Nathan. Nathan porro ge-
 nuit Mathathian: hic Menan: hic, Mela: hic,
 Eliakim: hic Joram: hic, Joseph: hic Iuda: hic,
 Simeon: hic, Levi, hic Mattha, hic Joram: hic,
 Eliezer: hic Jesse: hic, Her: hic Elmadam: hic,
 Cosam: hic, Addi; hic Melchi; hic Neri; sive
 Ner: hic, Salathiel: hic Pbedajam: hic Z O-
 R O B A B E L: hic Mesullam, quē Lucas Rhe-
 sia nominat: hic Iobannan: hic, Iuda; hic Io-
 seph: hic Simei: hic, Matbatas; hic Nabath:
 hic, Nange: hic Esli: hic, Nabum: hic, Levi:
 hic Mathath; hic, Eli sive Iojakim, cujus uxor
 Anna: qui genuerunt Mariam matrem Domi-
 nostri Jesu Christi.

Atq; hæc est verissima ac naturalis Ge-
 nealogia Domini ac servatores nostri Jesu Chri-
 sti: quæ arbor sive stirps in se continet septua-
 ginta sex personas in linea rectâ descendente,
 quæ efficiunt L X X V. gradus: tanta igitur fuit
 Consanguinitas Christi & Adami, Lucæ 3. A-
 lij numerant tantum, L X X V. personas, &
 LXXIV. gradus: idq; inde, quod Pbedajan in
 Genealogia Christi non numerent, qui vel ab
 Evangelista Luca, vel ab Amanuensi omissus
 est; quodq; sic fieri potuit. Nam Zorobabel
 vocatur passim & in Scriptura Sealtiel? Sed

1. Paral. 3. vocatur filius Pbedaja. Quod autem plerumq³ dicitur filius Sealtbiel, id inde fieri non sine causa conijcio. Pbedaja enim naturalis parens Zorobabelis mortuus est paucis annis post nativitatem hujus filij. Quo mortuo avus Sealtbiel nepotem Zorobabelem, cum adhuc puer esset, in locum filij Pbedaja surrogavit, atque sic inter suos quinq³ filios numeravit, secutus exemplum Iacobi Patriarchæ Gen. 48. qui ad filium Iosephum sic loquitur: Num ergo duo filii tui, qui nati sunt tibi in terra Misraim, antequam venirem ad te, in Misraim, mei sunt, Ephraim & Manasseh, sicut Ruben & Simeon, erunt mei. Liberi autem tui, quos genuisti post eos, tui erunt: de nomine fratrum suorum vocabuntur in possessionibus suis. Sic itaq³ Sealtbiel filij sui Phadaia filium Zerubabelem in numerum filiorum suorum cooptavit, illumq³ primogenito suo filio Malchiam equalem fecit. Vt igitur hic Zerubabel à Iuventute apud avum Sealtbiel fuit & habitavit, pro naturali & genuino eius filio fuit habitus.

Zerubabel hic habuit præter Mesullam sive Resiam adhuc alium filium, nomine Flanniam: à quo descendit, uti diximus, Iosephus, maritus Mariæ matris Christi.

Et notandum, quod licet Matthaeus dicat Zorubabelem genuisse Abiud: id tamen de immediata generatione intelligendum non est: quandoquidem quatuor personae, quae fuerunt inter Zorubabelem & Abiud à Matthaeo omittuntur, nempe Hananias, Jesaias, Rephiam & Arnaim. Nam Zorobabel genuit Hananiam: hic Platiam & Jesaiam: Jesaias genuit Rephiam; hic, Arnaim, hic, Obadiam sine Abiud. 1. Paral. 3. Hic habuit duos filios, quorum alter apud Matthaeum nominatur, Eliachim: Alter 1. Paral. 3. Sechania. Eliachim genuit Asor: hic, Zedok, hic, Achium; hic, Eliud; hic, Eleasar: hic, Matthan: hic, Jacob: hic, Ioseph: qui erat Maritus Maria Matris Domini.

Constat itaque, quod uterque, & Maria & Ioseph, genus non à Salomone, sed à Nathan ducant, sed non per eandem lineam.

Improbamus igitur illorum opinionem, qui ita conciliare volunt Matthaeum & Lucam, ut statuunt Ioas, cujus mentio fit apud Matthaeum, & Rex fuit in Iuda fuisse filium Iudae filii Ioseph ex stemmate Nathanae, alioque nomine dictum Simeon, proindeque unam personam esse Ioam. Matth. 1. & Simeonem Luc. 3. Et sic porro cetera nomina à Ioa apud Matthaeum usque ad Iechaniam, & à Simeone apud Lucam usque ad Neri conjungenda esse, ut saepe duobus nomi-

us una significetur persona : nempe unus sit, qui dicatur apud Matthæum Jons, & apud Lucam Simeon ; & rursus, unus, qui apud Matthæum dicitur Amasia, & Levi apud Lucam ; & iterum, unus, qui apud illum Ofia sive Asaria, apud hunc Matthæa dicitur. Sic una persona Jotban & Joram ; una Abas & Eliezer ; una, Hiskia sive Ezechias & Jesse. una, Manasse & Her. Una, Ammon & Elmadam : una Jofia & Kosam : una, Joabas & Addi : Una, Jojakim sive Eliakim & Melchi : Una, Jojachin sive Jechanias & Neri sive Ner.

Verum ista sive conjunctio sive confusio cum manifesta scripturæ litera pugnat. Quandoquidem tam clarum ex sacris literis est, quam quod clarissimum, quod Joabas & Jojakim gemini fratres fuerint, & filij Josiæ Regis Judæ, quemadmodum id videre est ex 23. cap. lib. 2. Reg. Si itaq; Joabas alio nomine, nempe Addi, & Jojakim alio, Melchi nominati fuissent, sequeretur necessario, Addi & Melchi fuisse fratres. Verum hoc Lucæ manifesto repugnat, qui expressè dicit, Melchi fuisse filium Addi. Si autem hoc verum est, ut est, sane planè ἀδελφὰς erit, nomina hæc posse Joabas & Jojakim tribui, ipsosque fratres fuisse.

Quæ si recte conserventur, in fumum ut

patet, abeunt, & per se evanescent inanes ob
jectiunculae & nugae Anonymi nostri.

Ultima objectio magni momenti non
est. Familia quidem à fœminis non pendet ordi-
nariè, ubi nimirum mares sunt: extraordi-
nariè verò ut DEUS ex Adamo potuit ex-
dificare virginem, quæ esset os ex ossibus, & caro
ex carne sua; sic quoque ex essentia Mariæ virgi-
nis, quæ erat ex essentia Davidis, potuit exci-
re filium: qui à nullo alio, & ex nullo alio, quam
ex sanguine Mariæ, & sic ex prosapia ac stirpe
Davidis essentiam humanam haberet. Dein-
de filius naturalis aliquis dicitur illius, ex cu-
jus essentia habet & accipit essentiam: Atqui
ex spiritu altissimi Christus non accepit essenti-
am; sed tantum ex essentia Mariæ virginis;
quocirca spiritus illius filius naturalis dici ne-
quit: proindeque falsissimum est, ex spiritu &
sic spiritus semen concepisse Mariam, & Chri-
stum juxta fidem nostram necessario
dicendum esse filium spiritus
essentialum.

CAPUT

CAPUT XCVIII.

Rejicit Anonymus probationem nostram ex Esaia petitam: primum veram (ut sibi imaginatur) ejus loci sententiam explicando.

Pergit nunc adversarius & examinat probationes nostras, quibus asserimus, Christum ex virgine natum esse. Conantur, inquit, hanc spirituales conceptionem probare ex Esaia: sed quam ineptè id faciant, jam videbimus. Angelus (inquit Matthæus) in somno apparuit Josepho, dicens: Joseph fili David, ne metuas tibi adjungere uxorem tuam, nam, quod in illa factum est, ex Spiritu Sancto est, pariet autem filium & vocabis nomen ejus Jesum, ipse enim servabit populum suum à peccatis suis. Porro hoc totum factum est, ut impleretur, quod dictum erat à Domino per Prophetam dicentem: ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabis nomen ejus Immanuel, quod si quis interpretetur, sonat, nobiscum Deus. Dicit Matthæus, Esaïam in loco jam adducto regem illum Iudæis promittere, & prædicere, eum ex virgine, sine virili semine, nasciturum; idque in Iosua illo fuisse impletum, atque ideò Iosuam fuisse regem illum, quem Prophetæ promiserunt

Nos autem ostendemus, Esaïam, eo in loco non agere de rege illo, quem alibi promittit, neque ibi describi talem partum, qualem Matthæus vult, & regi suo tribuit, & quod reguli hunc locum manifestò depravent.

Ceterum locus ille habetur Esaïæ 7. cap. qui ut melius possit intelligi, præcedentia & sequentia ut adjungamus necesse est, sic autem ibi legitur. Et factum est, in diebus Achaz, filij Jotham, filij Ussie regis Juda, ascendit Rezin rex Syriæ, & Pekab filius Remalia rex in Israel, Hierosolymam versus ad oppugnandum eam, & non poterant expugnare eam, & nunciatum est domui Davidis (regiæ familiæ) dicendo: requiescit Syrius super Ebraïm (rex Syriæ adjunxit sibi regem Israeliticum ad oppugnandum te regem in Iuda) & motum est cor ejus (regis in Iuda) & cor populi sui, tanquam motu arborum in sylvis a facie venti (propter conjunctionem duorum illorum regum, rex in Iuda, & populus ejus adeò sibi metuit, ut præ metu cor ejus tremeret, sicut folia in arboribus, cum à vento moventur, tremere solent. Haftenus dictum est, regem in Iuda & populum ejus in magno fuisse metu, propterea, quod duo illi reges adversus eum conspirassent: nunc sequitur, quomodo Esaïas regem Iuda in

Illo metu consolatus fuerit, nempe duos il-
 los reges non effecturos, quod cogitarent,
 atq; ideò eum debere bono esse animo: Sic
 enim subjicitur:) *Et dixit Jehova ad Esaiam:*
exi nunc in occursum Achaz, &c. & dices ei: ca-
ve tibi, & quiesce: ne expavesce, & cor tuum ne
mollescat propter duas caudas titionum fumi-
gantium istorum, propter iram furorem Re-
zin Syrii, & filij Remaliae, propterea, quod con-
sultat super te Syrius malum, Ephraim & filius
Remaliae, dicendo, ascendamus in Judam &c.
Sic ait Dominus Jehova, non consistet, & non
fiet (quod duo illi reges consultant) sed ca-
put Syriae Damascus (erit) & caput Damasci
Rezin (erit id est, Syrius non extendet latius
regnum suum quemadmodum cogitat) &
adhuc sexaginta & quinq; anni (restant) &
conteretur Ephraim, ut non sit populus) h. est.
 intra 65. annos Ephraim seu regnum Isra-
 eliticum, quod te jam juvat oppugnare,
 prorsus interibit, tantum abest ut regnum
 Judæ sibi adjungat) *Si non credideritis,*
 (tu Rex in Iuda & populus tuus, Deum
 scilicet vos à duobus illis regibus liberatu-
 rum) *non consistetis. Et loquutus est*
amplius Jehova ad Achaz dicendo, postu-
la tibi signum à Jehova Deo tuo (ut sci-
 licet certior sis de liberatione à duobus
 illis regibus) *& dixit Achaz, non postu-*

labo, (signum) & non tentabo Jehovah. E-
dixit (Esaïas) : audite nunc Domus David
num exiguum coram vobis est defatigare ho-
mines, quod etiam defatigatis (molesti estis
Deum meum? propterea dabit Dominus ip-
vobis signum (ut scilicet certiores sitis de li-
beratione à duobus illis regibus (Ecce femi-
na concepit, & parret filium, & vocabit nomen
eius Immanuel, butyrum & mel comedet) nam
pueris, qui incipiunt solidiori cibo vesci, pa-
nis solet butyro aut melle inungi) donec sciat
reprobare malum, & eligere bonum, deferetur
terra, quam tu angustia afficis (quæ propter
tua peccata jam vastatur) à facie duorum
regum ejus (regis Syriæ, & regis Israel, hoc
est, antequam puer ille aliquantulum inter
res poterit discernere, duo illi reges, quos
tu metuis relinquent terram tuam.

Iam, quia integrum locum adduximus,
 manifestum inde est, non ibi agi de nativi-
 tate regis illius, qui post captivitatem Baby-
 lonicam regnum Davidis sic recuperaturus
 erat, sed de infante quodam, qui tunc tem-
 poris debebant nasci. Nam puer ille, quem
 Propheta hic nasciturum dicit, debuit esse
 signum regi Achaz, Deum liberaturum,
 cum à duobus illis regibus : atque adeò
 ipsum

psum tempus, intra quod Achaz liberationem illam debebat expectare, in puero illo definitiebatur. Ideò enim puer ille dici debebat Immanuel, id est, nobiscum Deus, quia fuit signum, Deum futurum cum Achaz & subditis ejus, hoc est, liberaturum eos à duobus illis regibus, id quod Propheta expressè dicit. nam cum dixisset, nomen illius pueri futurum Immanuel, subjicit causam illius nominis, simulque tempus liberationis quodammodo definit, *inquiens: quia antequam sciat puer ille reprobare malum & eligere bonum, deferetur terra à duobus illis regibus, hoc est, ideo puer ille dicetur, nobiscum Deus, quia signum est, Deum futurum nobiscum, hoc est, liberaturum nos à duobus illis regibus, & quidem antequam puer ille sciat reprobare malum & eligere bonum, id est, brevi tempore.* Est autem usitata phrasis apud Hebræos, ut cum Deus se cum aliquo futurum dicat, idem significetur, ac si diceret, Deum defensurum ac liberaturum eum ab omni periculo. Ut Gen. 26, dicit Deus ad Isaacum, *ero tecum*, id est, Juvabo & defendam te. Et in libro Josuæ 7. cap. dicit Deus ad Josuam: *non ero amplius vobiscum* (non juvabo, non defendam vos) *si non perdideritis anathema è medio tui.*

Cæterum puerum illum , quem Propheta
 hæcenus nasciturum dixit , in sequenti capi-
 te natum esse affirmat. Sic enim subjicitur
 „ octavo capite. *Et dixit Jehova ad me, sume ti-*
 „ *bi volumen magnum, & scribe super illud stilo*
 „ *hominis. festinavit prædam, festinavit prædam,*
 „ *& adbibui mibi testes fideles, Uriam sacerdo-*
 „ *tem, & Zachariam filium Berethiæ, & accepsi*
 „ *ad Prophetissam & conceperat, & peperit fili-*
 „ *um, & dixit Jehova ad me : voca nomen ejus,*
 „ *festinavit prædam ; quia antequam sciat pu-*
 „ *er ille clamare, mi pater, mea mater, aufere-*
 „ *tur robur Damasci ; & præda Samariæ coram*
 „ *rege Assyriæ. id est, antequam puer ille ali-*
 quantulum inter res poterit discernere, rex
 Assyriæ bellum faciet regi Syriæ & regi I-
 srael, atq; ita duos istos reges avocabit, us-
 que hoc pacto ab his duobus regibus libera-
 mini. Non autem obstat, quod hic aliud no-
 men puero illi dat , quàm antea dixerat,
 nam utrumq; nomen idem significavit, &
 propter eam significationem ista nomina
 puer accepit. Quemadmodum enim , an-
 te dici debebat, *nobiscum Deus*, qui signum
 fuit, Deum futurum cum populo suo in il-
 lo periculo , quod ipsi à duobus illis regi-
 bus imminebat : ita hic idem puer jam
 natus , dicitur : *festinavit prædam* ,
 quia signum fuit, Deum jam jam
 prædæ

prædæ expositurum duos illos reges Regi As-
 syriæ. idq; Propheta expressè dicit, nam post-
 quam imposuisset nomen illi puero, *festina-
 vit prædam*, subiecit causam illius nominis,
 simulq; tempus liberationis quodammodo
 definit, eodem prorsus modo, sicut ante in
 nomine *Immanuel* fecit, inquiens: *quia ante-
 quam sciat puer ille clamare, abbi, immi, id est,
 mi pater, mea mater* (quas voces pueri pri-
 mum discunt proloqui) *auferetur robur Da-
 masci præda Samariæ, coram rege Assyriæ, &
 quidem antequam puer ille poterit clamare,
 mi pater, mea mater, id est, brevi tempore,
 atque ita brevi tempore, à duobus illis regi-
 bus liberabimur.* Hoc modo etiam agit
 Hoseas, ut videlicet imponat infantibus
 nomina, quibus aliquid Judæis significet.
 nam cap. i. sic legimus. *Et dixit Jehova
 ad Hoseam, accipe tibi mulierem fornicatri-
 cem, & liberos fornicationis, quia fornicando
 fornicata est terra post Jehovam, & abi & acci-
 pe Gomer, filiam Diblaim, & conceperat & pe-
 perit ei filium, & dixit Jehova ad me: voca
 nomen ejus Jizreel, quia adhuc paululum (tem-
 poris restat) & visitabo sanguines (cædes)
 Jizreel &c. Et concepit amplius, & peperit fi-
 liam, & dixit ei, voca nomen ejus Loruchama,
 id est, non consequuta misericordiam, quia non
 miserear amplius domus Israeliticæ, sed tollendo*

tollam eos &c. & concepit & peperit filium, & dixit, voca nomen ejus Loammi, id est, non populus meus, quia vos non estis populus meus, & ego non ero vester. Primus infans dicitur Jizreel, quia signum fuit, Deum vindicturum cades Jizreel, &c. alter vocatur Loruchama, id est, non consequuta misericordiam, quia significavit, Deum non miserturum amplius populi Israelitici. Tertius dicitur, Loammi, id est, non populus meus, quia signum fuit, Deum Israelitas non habiturum amplius pro populo suo, Sic etiam puer ille apud Esaïam dicitur Immanuel, id est, nobiscum Deus, quia signum fuit, Deum futurum cum Judæis in eo periculo, quod ipsis à duobus illis regibus imminebat. Sic idem puer jam natus dicitur, festinavit prædam, quia signum fuit, Deum celeriter prædam expositurum duos illos reges.

CAPUT XCIX.

Vera textus Prophetæ expositio.

Intelligit ergo benevolus lector, Anonymum nostrum tantum hoc agere, ut criminis falsi Evangelistam Matthæum insimulet, convincatq; ipsius interpretationem, & ad Jesum Christum

Christum applicationem nihil aliud quam manifestum vaticinii Esaie depravationem esse: nempe neque agere Esaiam eo loci de Messia siue rege promisso, neq; describere talem partum, qui sit ex pura virgine. Quod verò ut efficiat, antecedentia & consequentia adiungit. Quomodo autem Isthmum perfodiat, videbimus.

1. Primum certum est, & à nemine negabitur, dici à Propheta, regem in Iuda, populumq; ejus in magno metu fuisse, propter fœdus & expeditionem Israelitarum & Syrorum contra ipsos v. 1. & 2. Verum quo fallacia nostri Anonymi manifestò deprehendatur, res ab ovo inchoanda est. Uzijæ & Jothamo, pijs majoribus, successit impius nepos & filius Achaz: Cuius impietas, superstitio & idololatria partim hoc ipso capite Esaie, partim 2. Reg. 16. & 2. Paral. 28. describitur. Sub pijs quidem illis principibus, Uzija & Jothamo, omnia ex sententia succedebant Judæis. Aut enim pacem ipsis largiebatur Deus, aut victorias dabat de hostibus, uti legere est 2. Reg. 15. cap. & 2. Paral. 27. Succedente vero impio hoc Achazo, turba, gravia bella & clades statim exoriuntur. Quandoquidem ferè semper Regum impietas & idolomania graves & publicas calamitates attrahere solent. Inter bella itaq; ista hic numeratur nova conspiratio & expeditio Regum Syria & Israelitarum contra Regem Iudæ.

Bellum

Bellum hoc conjunctum erat cum maximo periculo. Nam paulo ante seorsim Syri & Israelitæ Achazam & Judæam, plurimis caesis spoliatis, captis, gravissimè adfluxerant. Nam Rasin Rex Syriæ magnam multitudinem regni Judaici captivam abduxerat Damascum, & Pekah rex Israelis occiderat centum viginti du millia uno die, & ducenta millia è terra Judæ deportaverat: qui tamen ad Prophetæ Obed adhortationem vicissim dimissi sunt 2. Paral. 18. Erant ergo vires regni Judæ attritæ & fractæ, nervi exhausti, animi luctu & metu perculsi. Contra reges illi duo potentissimi, inexhausti victoriis recentibus de Judæis elati & alacres, certòq; confidentes, si singuli prius Achazum integrum vincere potuerint, se nunc conjuncti viribus eum facile oppugnatueros. Quocirca cum prius ad Hierosolymam usque non penetrassent, nunc eum in urbe obsident, sedemq; regiam petunt, quæ capta, regiaq; stirpe Davidica funditus aboleta, totius Judææ dominatum sibi promittunt, filium Tabeal regno, tanquam Vasallum, præficere cogitantes.

Hæc quia partim apud sese Rex Achaz & populus Judaicus sentiebant, partim in hostibus animadvertabant, & verò promissionibus divinis non credebant, oracula prophetica contemnebant, exemplum veterum & recentium divinæ bonitatis & potentie in defendendis piis

Et justitiæ in puniendis impiis negligebant, denique, Et carnali securitate in rebus pacatis etiam mala conscientia Deum non invocabant, sed fugiebant, Et iram ac judicium ejus ad quemvis flatum fortune adversum exhorrescebant: quocirca præsidio ita Dei Et fiducia vera nudati, in periculis hisce serijs Et humano consilio inexplicabilibus, non inveniunt, ubi cōsistant, Et in quo recumbant, proindeq; turbantur Et tumultuantur animis, consiliis Et actionibus, adeo ut dicat Propheta: commovit se cor ejus & cor populi ejus, sicut moventur arbores Sylvæ à facie Venti. Existimant enim jam actum esse de regno Juda, cum nullus sit adjutor, nullus liberator. Hoc primum est.

Sequitur secundo, quid Deus fecerit in maximo isto Regis ac populi metu ac trepidatione. Achaz quidem consilium à Prophetis Et auxilium à Deo petere debebat, sed nihil ejusmodi facit. Fami quidam Et siti corporali, quoad ejus fieri potest, avertende prospicere videtur, verum de manna cælesti, Et aqua, è fontibus Israelis, quibus animarum fames sedatur Et sitis restringitur. Joh. 4. & 6. haud unquam serio cogitat. proindeq; ut auxilium divinum non implorat, sic neq; desiderat, neq; expectat. Quid hic Deus? Ultro se Et consilium atq; auxilium suum offert, neque consultus neque invocatus ab impio rege Achazo.

Adhibet

Adhibet autem Jehova duos internuncios, Esaiam prophetam, & filium, jubetq; eos regi extra urbem versanti & munitiones atq; aqua ductus contemplanti obviam ire. Erat autem filij nomen Scheariaschub, sane non frustra inditum, sed jussu Dei vel Spiritu Prophetico in hunc finem impositum, ut nomine suo, tanquam Symbolo, concionem patris confirmaret. Quandoquidem Scheariaschub idem, quod residuus revertetur, seu reliquiae revertentur & redibunt. Iubet igitur Jehova filium hunc ad stare Prophetam in conspectu Achazi, ut simul & verbo & visibili Symbolo eum alloqueretur, & de voluntate sua confirmaret. Et sane tam fideliter querit & ad se vocat hunc infidelem & impium regem, ut non tantum Esaiam mittat consolatum ipsum: sed etiam dicat verba, quae ad ipsum referre debet. Propositio mandati est: Achaz, ne timeas hostes, Israelitas & Syros: & hanc ter quaterve repetit, nempe, ut magis moveatur seria Dei voluntate ad obtemperandum & credendum. Primum itaq; inquit, cave tibi, nempe à diffidentia, trepidatione, & inquietudine ista animi tui. Et statim repetendo addit, quiesce, hoc est, sis animo quieto & pacato confidens Deo, & ab ipso solo certam defensionem & liberationem expectans, atque in eo quiescens. Addit tertio anthithesin, ne timeas, & quarto repetitionem, nec mollescat

lescat cor tuum. *Quæ sane adhuc magis declarant mandatum Dei, ut quiescat sine timore; quia non sit ejus causa.*

Posita ita & repetita benedictio inculcata propositione, progreditur Propheta, vel potius Deus ad confirmationes, & inquit: Propter duas caudas titionum fumigantium. i. Confirmationis argumentum continens remotiorem causæ timoris. Achaz enim considerans & æstimans maximam suorum hostium potentiam, metuebat, se & regnum suum bello Israelitico & Syriaco, tanquam incendio, absumtum iri. Deus negat futurum hoc esse, hostesq; tantam potentiam habere; cum maxima fortissimaq; hostium potentia, ad DEI potentiam collata, sit instar caudæ sive extremæ particulae titionis fumigantis. Titio enim ex igne ereptus & extinctus magnum quidem & acrem fumum edit, igne verò caret: vel, si omnino accendat, ipse simul comburitur: Sic duo isti reges vehementer quidem ira & ferocia fumant, imò etiam bellum contra Iudam movebunt. Sed vires illorum jamdudum sunt fractæ, proindeq; seipsums consument, & perdent. Ut ita non metuenda sit sine viribus ira. Formula itaq; est; Quorum regum potentia est instar particulae titionis fumigantis; hoc est, nulla; illi nequaquam sunt metuendi.

Atque

Atque horum duorum Regum Israelis Syriae, qui contra Achazum arma movere potentia est instar particulæ titionis fungantis, hoc est nulla.

Ergo illorum potentia non est metuenda. *Pergit Propheta: Eò quod consilium malum contra te inierit Aram Ephraim & filius Remaliae. Quæ verba continent secundum augmentum hortatorium ad animi præsentiam nempe quod Reges isti consilium adversus regnum Judæ inierint malum, hoc est, prævum & sceleratum: Quandoquidem in consilio isto continebantur multa gravissima peccata. Movebant enim bellum non tantum non necessarium, sed etiam injustissimum contra eos, à quibus non offensus vel laesi erant, contra vicinos, contra populum Dei, tantum latrocinandi, prædandi, grassandi & dominandi libidine. Deinde Israelitæ cum Ethnicis Syris (qui tamen regnum Israelis & Judæ pari odio prosequiebantur, & tantum simulata amicitia Israelem contra Judam instigabant, ut mutuis laniensis confectum, utrumq; possent evertere) conspirant in hunc finem, ut stirps Davidica deleteretur, hoc est, promissiones divine de Messia & de salute generis humani irritæ redderentur. Profecto horrendum atque ineffabile scelus, multo vero adhuc gravius Israeliticum: quippe qui scientes, optimèq; intelligentes promissiones Patribus datum,*
ut &

Et oracula Prophetarum, cultumque à Deo institutum parricidiali odio opprimebant, & oppressos sublatoque cupiebant fratres, ex quibus servator mundi, utrisque & Israelitis & tribui Judæ à Deo promissus erat, atque hoc ut præstent Israelitæ, societatem belli inierint cum Ethnicis & Dei hostibus: quibus cum, ne quidem in justo bello se conjungere debebant. Eo ergo consilio pessimè ludibrijs hostium nomen Domini exponebant, & non tantum contra populum Dei, sed etiam contra Deum ipsum, & Christum ejus conspirabant. Quocirca etiam ejus exitus felix esse non poterat: Ideoque propter impium hoc consilium & fœdus Judæi non tantopere debebant expavescere, Sed petere & expectare à Deo Ecclesiæ & gloriæ suæ defensionem; atque id vel maxime, cum Propheta Esaias vers. 7. hæc verba consolatoriois plenissima addat: Sic dixit Dominus Jehova: Non stabit, & non erit. Quasi dicat, non est meum, & sic hominis verbum, non hominis promissio, quæ hodie vobis speciatim facta est & adhuc fit, sed ipsius Domini Jehovæ, ideoque credere debebatis & animos à metu revocare. Quodnam autem erat illud verbum, vel quæ illa promissio? Non stabit: hoc est, non consistet, non procedet propositum, non obtinebunt Tyrannidem in Judæa: & non erit, hoc est, & non modo non erit con-

filium ipsorum ratum & stabile : sed ne quidem perficietur & in actum producetur : Hac ergo consolatione absque dubio respicit ad Psalmum secundum : Unde formulata talis esse potest.

Qui reges terræ & principes terræ adstant, & consilium capiunt pariter adversus Iehovam, & adversus Christum ejus, qui habitans in Cœlis ridet, subsannat, eosque virgâ ferreâ conterit, & sicut vas figuli confringit : *Psal. 2.*

Atqui Reges & principes terræ Israelis & Syriæ astant & consilium, ceperunt pariter adversus Iehovam, & adversus Christum ejus.

Ergo consilium regum & principum terræ Israelitarum & Syrorum, habitans in cœlis ridet, & Dominus subsannat, eosque virgâ ferreâ conteret, & sicut vas singuli confringet : & per consequens plane nihil contra populum Iudaicum efficiet.

Ubi notandum propter subsequentia, quod in hac adhortatione, ejusque rationibus semper certa & immota de Messia promissio includatur.

Pergit Propheta : Nam caput Aram est Damesec, & Damesec est Resim &c. His & subsequentibus verbis exprimitur tertium argumentum hortatorium ad animi presentiam,

am, desumptum ab Eversione regni Israelitici. Vult igitur dicere Esaias: Non est, Achaze, quod post hac regem Israeliticum veberementem metuas: scis enim ex promissionibus divinis, regnum Iudaicum in perpetuum duraturum, esse, neque etiam quoad mundanam gubernationem abrogandum donec veniat Silo sive Messias promissus: verum hi tui hostes brevi omnes delebuntur. Quandoquidem periodus regno Israelitico jam olim constituta est, quippe quod post sexaginta quinq; annos ab Assyrijs devastabitur, et Ephraimica gens, quæ amplitudine modo sua superbit, Rempublicam, maiestatem, regnumq; suum plane amittet, partim interficietur, partim hinc inde dispergetur: Samaria, quæ nunc caput sive sedes regia & Metropolis est regni Ephraimici, desinet esse caput, intereaq; temporis etiã filius Remaliæ, qui est caput sive Rex Samariæ, interibit. Hoc ergo vult significare, etiã Syros daturus esse penas, verũ Israelitas, utpote gravius peccantes, gravius punitum iri, nempe ita deportatum, dissipatum, permixtũ in gentib9, ut deinceps nõ sint populus ab alijs gentib9 distinctus & separat9, nunquã deinde reducẽdus in patriam, nunquam rursus colligend9: id quod factũ est demũ circa annum vigesimum quartũ Manasses. Tum n. Asarbadon etiã reliquias Israelitarũ, quæ hæten9 patriã inhabitaverãt, suas civitates & resp. quælescunq; licet in servitute habuerint in, Media,

vicinasque regiones deportavit, ubi privata sede et politia, sparsiq; inter gentes, etiam ipsi cum posteris suis facti sunt Ethnici: Est igitur formula.

Quorum Regum & principum regna brevi devastanda sunt ipsa, illi non possunt delere populum, cujus regnum debet esse perpetuum, & ex quo nasci debet rex æternus, Messias:

Atqui Israelitarum & Syrorum regna brevi, sunt devastanda;

Ergo illorum reges & principes non possunt delere populum, cujus regnum debet esse perpetuum, & ex quo nasci debet Rex æternus, Messias,

Atqui tu Rex Achaze & populus tuus sunt populus ille cujus regnum debet esse perpetuum, & ex quo nasci debet Messias:

Ergo Israelitarum & Syrorum reges, quippe quorum regna brevi devastanda sunt, non possunt te, & regnum tuum delere & extirpare.

Argumentum sanè apodicticum, quo merito quiescere debuisset & à diffidentia metuque abstinere Achazus. Verum enimvero quò fortius auxilium divinum urget, quò diligentius defensionem & liberationem inculcat, & demonstrat Propheta Esaias; eò magis impius hic rex, tanquam alter Pharaon, una cum populo

populo suo impietate, incredulitate & odio adversus Deum eorum suum obdurat: adeo ut etiam Propheta tandem concludat: si (i. quod) nec creditis (verbis meis, id fit) quam non estis stabiles: quasi dicat: Verum ut etiam promissionem, liberationem & auxilium tibi, Rex Achaze & populo tuo offeram, inculcem, demonstrem, non tamen adhibetis fidem: Hæc igitur vestra est pravitas & perfidia, quæ in fœdere Dei, cum patribus inito, non estis fidi & constantes. Quocirca licet Deus vos consolationibus, promissionibus & testimonijs suis undique uniat & quasi obruat suis beneficijs; omnia tamen illa negligitis & contemnitis, tanquam falsa abiicitis, tanquam frivola pedibus conculcatis. Quocirca etiam vos Deus puniet; Quia enim infidelem & perfidum esse erga Deum haut dubie summum scelus & peccatum est, quocirca qui illud committunt, non impune ferent.

Postquam igitur tantam contumaciam, perversitatem & perfidiam in impio hoc rege, populoque perverso Propheta experitur, illos tanquam desperatos & plane obduratos deserendos, & suis pravis cupiditatibus reliquidos committendosque esse existimat.

Atque hoc secundum est, quod si conferatur cum nostri Anonymi paraphrasi, tum magnum sese offeret discrimen. Ille enim ubique omittit & excludit promissionem factam semini Davidis
& Ju-

& Judæ de Messia: nos autem illam ubique includimus & subaudiendam, subintelligendamque esse demonstramus. Quod probe notandum: Eo enim Anonymi intentio tota infringitur & subvertitur, qua monstrare satagit, hic nullo modo de rege promisso, sive Messia, agi: cum tamen illa promissio omnibus Esaiæ hortatorijs argumentis, tanquam fundamentum immotum, substernatur.

Tertiò. Regis quidem (ut absque dubio etiam ipse Propheta, sicut diximus, existimavit) maxima incredulitas, & nullo modo excusanda perfidia merebatur desertionem & exitum, quod metuebat, imò adhuc gravius malum: nihilominus tanta Dei nostri est bonitas, patientia & clementia, ut non tantum impio regi salutem ab hostibus promittat: sed insuper etiam promissionem datum, & toties repetitam & inculcatam, à rege verò contemtam & plane neglectam, abjectamque, miraculo & signo confirmare cupiat, an forsàn hoc tandem modo ipsius incredulitati succurri & fides in ipso excitari & confirmari possit. Inquit igitur: Pete tibi, hoc est, quia Dei hæc est seria voluntas, confidenter postula ad consolationem tui ipsius, & confirmationem de fide promissionis, quam nuntio tibi, postula, inquam, signum, hoc est, miraculum, ex quo cogno-

cognoscas, oraculum, quod protuli, acceptum à Deo & implendum esse: miraculum, inquam. Nam debebat signum hoc testari, oraculum, Prophetæ non esse hominis, sed ipsius Dei, ideoq; id confirmare propter necessariam & evidentem consequentiam ab affectu ad causam propriam. Quam etiam ob causam jubetur Achaz non ab Esaia, sed ab ipso Deo, & quidem suo, nempe qui ipsi adhuc propitius, salutem ejus quarit, petere signum, proindeq; ejusmodi signum, quod nemo nisi Jehova, dare possit: ut hoc tandem modo Achaz cognoscere & confiteri cogeretur, non alium quempiam, sed ipsum Jehovam de veritate oraculi Esaie testari, ipsumque solum esse, qui possit verè edere miracula Psalm. 72. & 136. Quocirca agitur hic non de quovis signo, sed de signo miraculoso, hoc est, vero miraculo, uti etiam illud ex subsequen- tibus adhuc magis innotescit. Quandoquidem non tantum Propheta jubet Achazum petere sibi signum à Deo suo: sed insuper etiam ipsi datur optio petendi vel cæleste vel terrestre, hoc est, quodcumq; & quantumvis arduum ipse velit, modo non repugnet majestati & nature divine, quodq;, ipse in conscientia convictus, fateri cogatur, non posse ab alio, nisi à vero & solo Deo omnipotenti, proficisci, omnisq; dubitatio suspiciove fraudis aut impotentie stabiliendi promissa, ex ipsius animo tollatur.

Vult igitur & jubet Propheta, ut petat Rex
 miraculum omnium miraculorum maximum
 quod simul duo arguat & manifesto convin-
 cat: 1. Oraculum Prophetae, ipsius Dei or-
 aculum esse. 2. Tantam esse Dei potentiam,
 adhuc majus quid prestare possit, quam hostes
 illos convincere, prosternere, profligare, po-
 pulum contra suum defendere, ex periculo ip-
 sius eripere, atque sic promissionem suam implere.
 Quod bene notandum est contra Anonymum
 nostrum, qui hunc locum de signo non mira-
 culoso interpretatur, ut paulo post videbimus.

Ceterum videndum nunc est, quomodo
 ad hanc summam Dei clementiam & bonita-
 tem se gerat Achaz Rex: Non petam, inquit,
 neque tentabo Jehovam. Quae sunt verba
 indignantis: quibus primum Rex consilium
 Prophetae de petendo signo accipere recusat.
 Deinde promissionem superiorem ludificatur
 totam hunc in modum: Putasne me adeo desipe-
 re, ut Jehovae istius, quem praedicas, periculum
 faciam, ipsi exitum belli istius gravissimi com-
 mittendo, & in ista opinione fidei, quam a me
 requiris, vecordia tabescendo? Profecto nun-
 quam nulloque modo tu mihi persuadebis hoc
 ut faciam, quin potius alia via mihi pro-
 spiciam, nempe consilia tractem de copiis auxi-
 liaribus Assyriorum conducendis.

Verbo-

Verborum ac responsionis Achazi hunc esse sensum docent subsequencia, testaturq; summa illa Achazi impietas, inde à principio regni, quæ exponitur. 2. Chron. 28. v. 19. & seqq. Manifestum igitur est, ut hætenus incredulitatem suam & contemptum Dei prodidit Achaz; sic ipsum jam suam contumacem in scelere perseverantiam declarare. Convictus namque impietatis, ab ea discedere non vult, omniaq; remedia, contra incredulitatem à Deo oblata, arrogantissimè respuit, & ironicè verbum Dei in alienam sententiam torquet.

Cæterum in Propheta Esaia benè notandum & observandum est, quod non statim ad objurgationes & media severiora properet; sed per gradus, bonis & prudentibus doctoribus & ministris Ecclesiæ & ipsi Deo usitados, progrediatur. Primum errantibus doctrinam, promissionem & verbum Dei proponit: Rex Achaz contemnit. Deinde oblato igitur signo doctrinam confirmat: Et hoc Achaz repudiat, eoq; suam pervicaciam prodit. Itaq; nunc demum tertius admonitionis gradus sequitur, gravissima nimirum increpatio & reprehensio impietatis Achazi & suorum. Habet enim reprehensio hæc duas partes: 1. Compellationem, quæ exordii locum tenet: Audite, inquit Propheta, domus David. Hoc est, auscultate, attendite, Rex Achaz & omnes, qui estis à domo David.

Quandoquidem ad te, Rex, & totam familiam
posteritatemq; Davidicum pertinet, quæ dictu
rus sum.. Quod benè notandum est contra
nonymū, qui sibi imaginatur, verba hæc & se
sequentem signi promissionem, tantum ad
Achazum & ejus tempora pertinere. Verum
falsissimum esse hæc compellatio arguit. Quan
doquidem non tantum Achazum Regem & suo
aulicos alloquitur: sed totam domum David
David, inquam, quo certè ad promissionem
etiam Davidi de stabilitate regni & promissione
Messia respicit. Siquidem eo nomine ipsis in
mentem revocare voluit, quod Psalm. 132, 11
dicitur: Juravit Dominus Davidi, cujus non
pænituit eum: De fructu ventris tui ponam
super sedem tuam. Et quod Psalm. 89, 36
habetur: Semel juravi per sanctitatem meam.
Si David mentiar! Semen ejus in seculum
erit & thronus ejus, sicut sol coram me.
Et paulo ante vers. 34. Misericordiam autem
meam non auferam ab eo, neque mentiar in
veritatem meam.

Compellationem hanc sequitur nunc alte
rum, nempe ipsa Increpatio, cuius summa est,
quod Esaias Regiam familiam duorum gravis
simorum peccatorum arguat: quorum altero
homines, altero ipsum Deum offenderint. Ho
mines quidem, quos sanè multis modis injuriis
effecerunt, ut cap. 3. expositum est, cum primis
vero

verò deridendo & contemnendo servos & Prophetas Domini. Deum: sanè cui molestissimi sunt sua incredulitate & contemptu oblata gratia, ignominiaq; Prophetis illata in ipsum Dominum redundabat. Dicere ergo vult Propheta: O vos ingratiissimi, degeneres à Davide Patre, in Deum ipsum impii, & promissionum beneficiorumq; maximorum ejus immemores: facitis ne tam parvi malum hoc, quòd omnibus per scelera & improbitatem vestram estis molestissimi, ac nominatim mihi, cujus Prophetiam tam protervè repudiatis, ut etiam audeatis jam in Deum ipsum invehi arrogantissime, quasi aut nolit aut amplius non possit promissa efficere.

Ceterum interpretationi subjungit Propheta signi sive miraculi divini expositionem: Idcirco, inquit, nimirum, quia neq; creditis, neq; signum ad confirmandam fidem de liberatione instante petitis. quum Deus ultro offerat, sed Deum indignissime defatigatis. Est ergo aetiologia reprehensionis precedentis Achazi, indignissimam infidelitatem amplificans à perpetua Dei benevolentia, quam Ecclesia inde ab orbe condito ex fœdere illius perceperat: quomodo potestis, inquit Propheta, tam impiè Deo obistere, cū ipse jam olim semen mulieris, Abrahami filium Davidisq; promiserit, ut in eo promissiones omnes & singulares ratæ sint. 2. Corint. i. v. 19.

Alq;

Atque idcirco signum hoc toti Ecclesiae & minuatim vobis, nempe familiae vestrae dedit, dabit, ut credatis omnibus universalibus & singularibus, publicis, privatisq; promissionibus eius: Quare, inquit, dat Dominus ipse vobis quasi dicat, ut Ecclesiae suae jam olim exhibere verbo, ita etiam nū vobis et regno vestro, in quo est Ecclesia ipsius, gratiose offert & suo tempore exhibebit: Sed quid? signum, inquit Propheta, id est, miraculosum, documentum ac fundamentum foederis, omniumq; promissionum eius. Debebat igitur signum hoc esse certitudinem promissionis divinae de liberatione & conservatione populi sui, sed non particularis, sed totalis. sub qua etiam quia hac liberatio à duobus illis regibus continebatur, etiam includitur & ad eam hoc loco accommodatur. Nam quia Achaz fundamentum totalemq; delationem regni & populi Judaici metuebat, sic contra illum vult argumentari, Propheta:

Quibus datum est vel datur hoc signum à Deo ipso, quod ex ipsis nasci debet Messias illi non possunt interire:

Atqui Davidicae posteritati datum est, vel datur hoc signum à Deo, quod ex ipsa nasci debet Messias:

Ergo posteritas Davidica, cuius tu Achaz Rex es, non poterit, neq; ab istis duobus regibus, neq; ab aliis hostibus extirpari.

Ut ante res adhuc fiat manifestior & certior, loqui Prophetam hoc loco non (ut sibi noster Anonymus imaginatur) de vulgari signo, neque vulgari partu & puero: sed de signo omnium maximo & præstantissimo in celo & in terra: de partu etiam planè insolito & inaudito, & tandem de ipso Messia, circumstantiæ ejus, quarum quinque numerari possunt, accuratè debent observari.

Prima indicat ipsum autorem: Ipse Dominus dat sive dabit vobis signum. Unde discimus, quia hætenus de nullo alio signo, quàm miraculoso actum est, uti demonstravimus: agi hic de ejusmodi signo & opere, quod omnem naturæ vim & intellectus humani captum longissimè excedat, utpote quod solus omnipotens & summè sapiens Deus effecerit: Atque tale signum fuit partus Mariæ Virginis: Angelus enim inquit ad Mariam: Spiritus Domini superveniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Luc. i.

Altera Circumstantia desumitur à Matre: Ecce Virgo concipiet, pergit Prophetæ. Mater igitur Virgo esse debeat, quæ illesa virginitate concipiat & pariat. Quod etiam signum & partum hunc satis miraculosum arguit.

Tertia Circumstantia complectitur sobolem. Nempe quod Virgo paritura sit filium. Qualis

Qualis autem ille Filius sit, explicat Angelus Luc. 1. Sanctum, quod ex te nascetur, filius altissimi vocabitur. Erit igitur filius hic Virginis, filius ipsius Dei.

Quarta circumstantia continet filii nomen: Et vocabit nomen ejus Emanuel, est, nobiscum Deus, ἱεὺς μετὰ ἡμῶν, Deus incarnatus. De quo nomine supra egimus.

Quinta circumstantia his verbis exprimitur: Butyrum & mel comedet: quae puritatem & educationem hujus pueri, Messiae, describit: nempe quod non aliter educari debeat quam alii infantes, nempe ut lac, butyrum & mel comedat; qui cibus eo tempore & loco infantibus alendis usitatus: Quin etiam crescere aetate & sapientia, ut sciat eligere bonum & rejicere malum. Docetur ergo circumstantia hac, futurum quidem illum verum Deum, sed verum etiam hominem, de nostra massa veram naturam hominis, & quidem nostris infirmitatibus obnoxiam, habentem, ut possit esse Emmanuel, id est, Deus reconciliator & mediator Dei & hominum. Vnde sic argumentamur:

Ubi agitur de Nativitate, quæ, solo Deo omnipotente & summe sapiente operante, eveniet, ubi Mater est Virgo, filius autem Deus & homo; ibi non agitur, de naturali, communi

nūni & vulgari nativitate, sed de planè miraculosâ, omnium naturæ vim & intellectus humani captum longissimè excedente, atque sic de Nativitate Melsiæ promissi.

Atqui hîc agitur de nativitate, quæ per solam dispositionum divinam eveniet, in qua mater est Virgo, filius Deus & homo: Ergo hic non agitur de naturali, communi & vulgari nativitate; sed planè miraculosâ, omnem naturæ vim & intellectus humani captum longissimè excedente, atq; sic de Nativitate Melsiæ promissi: *Quod erat contra Anonymum demonstrandum.*

Pergit Propheta, & signum hætenus explicatum accommodat ad propositum: Nam, inquit, antequam sciat puer aversari malum & eligere bonum, relinquitur terra, quam tu detestaris, à duobus regibus istis. Quasi dicat, puer ille, de quo locutus sum, non statim nascetur, sed ante ejus nativitatem, nempe antequam assumpto corpore abjicere cibum amarum & suavem eligere noverit, adhuc multa contingent, & nominatim Reges duo Rezim & Peka, qui cossitant te Achazum & donum Davidicam regno exuere, ipsi suis regnis ambo spoliabuntur.

Dominus

Dominus enim dissipet consilia gentium: reprobabat autem cogitationes populorum & reprobabat consilia principum: Consilium enim Domini in æternum manet.

Psalm. 33. 10.

CAPUT C.

Examen consequentiarum quas Anonymus ex textu Prophetiæ colligit.

Postquam igitur integrum hoc Esaie vaticinium, vidimus, ejusq; genuinum sensum sufficienter percepimus & satis manifestè ex contextu evicimus; sequitur 1. falsissimum esse, quod colligit Anonymus: non ibi agi de natiuitate regis illius, qui post captivitatem Babylonicam regnum Davidis recuperaturus erat; sed de infante quodam, qui tum temporis debebat nasci. Id inquam falsissimum esse sufficienter ex contextu & ejus Paraphrasi liquet. Probari nihilominus suam conatur opinionem Anonymus. 1. Puer, inquit, tum temporis debebat nasci. Nam puer ille, quem Propheta hic nasciturum dicit, debuit esse signum, regi Achaz Deum liberaturum eum à duobus illis regibus atq; adeo ipsum tempus, intra quod Achaz liberationem illum debebat expectare in puero illi definieba

definiebatur. Tota vis argumenti in eo consistit: Signum Regi Achaz datum, Deum liberaturum ipsum à duobus illis regibus, debet existere intra illud tempus intra quod Achaz liberationem illam debebat expectare. Atqui Puer, quem hic Propheeta nasciturum dicit, debet esse signum Regi Achaz, Deum ipsum liberaturum à duobus illis regibus.

E. Puer, quem hic Propheeta nasciturum dicit, debet nasci & existere, intra illud tempus, intra quod Achaz liberationem illam debebat expectare. *Atqui hoc absurdum est affirmare de puero ex Maria virgine nato: quippe quæ demum post septingentos & quinquaginta septem annos, ut eos numerant Chronologi, Christum concepit & peperit.*

Respondemus ad Majorem, committere illam fallaciam à dicto secundum quid. Veram illam esse, si hic questio volveretur de signo, soli Achazo dato: sed falsum id esse demonstravimus in precedentibus. Agitur enim hic de signo totali, respiciente universam conservationem populi & regni Judaici, & sic quoque ipsius Regis Achazi. Quod enim signum est universale & perpetuum, quod regnum judaicum nequaquam ab ullo debeat deleri, antequam veniat Siloh, illud quoque est signum, quod regnum illud non debeat sub-

verti sub Rege Achazo. Atqui Nativitas
 Messiae, promissa Patribus, & hoc loco repetita
 debebat esse signum universale & perpetuum,
 quod regnum Judaicum nequaquam ab ullis
 debeat vel possit deleri: Ergo promissio illa,
 ipsaq; Nativitas Messiae certis & immotis o-
 raculis divinis promissa, est quoque signum,
 quod regnum illud nequaquam sub Rege A-
 chazo debeat subverti. Atque hic nullo mo-
 do obstat tempus exhibitionis Christi, quo-
 minus illis sit datus: Ideo dicit Esaias cap.
 9. Puer natus est nobis, filius datus est no-
 bis: qui nihilominus futurus erat. Dabatur
 igitur illis signum hac promissione, quae aequè
 certa erat, ac si res praesens adesset & oculis cer-
 neretur. Deinde etiam propterea nulla in mayo-
 re est connexio. Dicit enim Esaias, ipsis, qui
 adhuc vivebant, dandum esse signum hoc: quia
 ex ipsis Christus erat proventurus: Dicuntur
 autem posteris majoribus dari, non tantum pro-
 ximi, sed etiam, qui longo tempore post ipsorum
 obitum nascuntur: Quod manifestissimum
 est in promissione Messiae, facta Abrahamo,
 Isaaco, & Jacobo: In semine tuo benedi-
 centur omnes gentes terrae: Item Davidi
 &c. Adde, quod Patribus quoque dari dici-
 tur, non tantum quod ipsorum personis, sed et-
 am quod posteris ipsorum datur: Sic dicitur
 Abrahamo: Tibi dabo terram, Canaan &c.
 semini

emini tuo. &c. Tandem dudum respondit ad hanc vel planè similem objectionem, Lyra & Petrus Galatinus lib. 7. cap. 15. (quod etiam supra cap. 43. monuimus) duplicia esse signa, quibus Deus suas promissiones confirmat: Vel enim sunt προϋποστικὰ & προϋγέμενα, antecedentia: Vel sunt ἐπόμενα consequentia, & μνημονευτικὰ, memorativa. Sic Gedeoni Deus dat signum antecedens. Jud. 6. Mosi verò signum liberationis populi ex Ægypto, promittit ipsam educationem, demum secuturam: Hoc erit tibi signum, inquit, quod miserim te: cum eduxeris populum ex Ægypto, immolabis mihi super monte isto. Exod. 3. Similis confirmatio præcedentis consolationis per signum subsequens datur Ezechie, Esaie 37. Hoc tibi erit signum, hoc anno comedere, quæ spontè nascuntur, &c: Sic hoc loco Esaias argumentum consolationis à subsequutura Messie nativitate pulcherrimè textit, & demonstrationem à posteriore inducit hoc modo:

Ex qua stirpe regia Virgo Messiam parere debet, illudq; certum conservationis ejus signum esse debet, illam Refin & Peka delere non poterunt.

Atqui ex regia stirpe Davidis Virgo Messiam parere, idque certum conservationis ejus stirpis signum esse debet:

Regiam stirpem Davidis Resin & Pekah delere non poterant.

Simili planè modo, demonstratione nimirum à posteriore matri Samsonis maritum consternatum erigit, Judic. 13. 23.

Quibus Dominus pollicitus est filium, illi non morientur, nempe antequam filius natus sit :

Atqui Dominus nobis pollicitus est filium.

E. non moriemur, antequam ille natus sit. *Atq; sic argumentum Anonymi, & cum primis Major, multis modis impingit proindeq; nihil concludit.*

Alterum argumentũ, quo suam blasphemam opinionem confirmare satagit Anonymus, his continetur verbis : Ideo enim puer ille dici debebat Emanuel, id est, nobiscum Deus, quia fuit signum, Deum futurum cum Achaz & subditis ejus, hoc est, liberaturum eos à duobus illis regibus.

*Verum quidem est, quod dicit Anonymus, sed non sufficiens. Non n. puer hic, ejusq; Nativitas tantũ debebat esse signum specialis liberationis, sed quia propter hoc Ecclesia omnibus temporibus servari debebat, non etiam hoc tempore sub Achazo poterat deleri & extinguì. Hoc enim vult dicere Propheta : Quia tu recusas
petitio-*

petitionem miraculi, quo promissio liberationis toties tibi à Deo facta confirmaretur: Deus in memoriam tibi & toti domui Judæ revocat signorum, sive miraculum, jam olim promissum, & tandem edendum: quo abunde confirmatur hac promissio partialis, & declaratur ipsius potentia & cura paterna erga populum suum, & propter quod miraculum & nunc & omnibus temporibus Ecclesia ipsius conservatur. Quandoquidem longe certissimum est, quicquid etiam sine ratione & scriptura oggan- niat Anonymus, missionem Filij Dei in carnem aliorum beneficiorum omnium, quæ inde à condito mundo data sunt & dantur Ecclesiæ, causam & efficientem & finalem esse: Proindeq; nullam omnino consolationem solidam, esse & efficacem, neq; unquam vera fide posse apprehendi sibiq; applicari, nisi prius conscientia pacata & tranquilla agnitione & fiducia mediatoris, propter quem solum statuat, Deum sibi reconciliatum & propitium esse, ut ab eo alia beneficia petere & expectare possit.

Eodem modo alibi, ut Esaiæ 9. vers. 11. Jerem. 23. vers. 33. promissiones liberationum & defensionum Ecclesiæ fiunt per promissionem Messiae, nempe omnium aliarum promissionum particularium & generalium, corporalium & spiritualium, fontem & fundamentum. Est

eadē sententia cum hac: Deus liberabit populum
ex captivitate Babylonicā, defendet eum cōtra
vim & injurias hostium, quia certò missurus
est Immanuelem sive Messiam, in quo benedi-
ci oportet hunc populum & omnes gentes,
& propter cuius missionem hæc gens ab alijs o-
mnibus gentibus separata est, & conserva-
tur. Quod vero hoc loco nomine signi seu mi-
raculi testificantis de conservatione, missionem
Messie sive Christi allegat, facit occasione signi
seu miraculi ab Achazo repudiati. Hæc
quando rectè perpenduntur, intelligitur, ve-
rum quidem suo modo dici ab Anonymo, idcō
puerum vocari Immanuelem, Deum nobis-
cum, quod fuit signum, Deum futurum cum A-
chazo. & subditis ejus, hoc est, liberaturum eos
a duobus illis regibus: Verum non id propterea
verum est, quod per nomen hoc ad singularem
hanc duntaxat promissionem & liberationem
respiciatur: sed propterea: Quia enim missio
Messie est signum & argumentum certum con-
servationis, defensionis & restorationis gen-
tis Judaicæ, familie & regni Davidis: &
vero Achaz & subditi ejus sunt ipsa gens Ju-
daica, ipsa familia & regnum Davidis: Quo-
circa necessarium omnino est, Missionem Mes-
sie esse quoque signum & argumentum longè
certissimum conservationis & defensionis bu-
jus Regis & subditorum ejus.

Conce-

Concedamus itaque nomen hoc Immanuel officij suo modo esse: Quod nimirum sit Reconciliator & Mediator Dei & hominum, in quo & propter quem, & per quem Deus rursus sit nobiscum, nobis amicus & conjunctus, inter nos, & in nobis, tanquam in domicilio & templo suo habitans, nobis benefaciens, nos gubernans, fortunas, servans, defendens & liberans nos ab omnibus hostibus & malis. Hoc quidem omnino concedamus: Interim tamen) quod Anonymus noster, tanquam ἁ Θεός, non intelligit) hæc non est primaria vel significatio vel ratio hujus nominis: Sed illa: quia nimirum natura Deus & homo est, unde etiam nomen illud supra naturæ nomen diximus.

Primum enim hoc ponit in parte signi sive miraculi Propheta, quod filius ille à virgine matre natus, vocandus sit Immanuel. Quocirca Immanuelem hunc singulari modo Deum vocandum significat, hoc est, non modo officium divinum, per quod Deus sit efficax, habiturum. Quandoquidem id ei cum alijs, qui nominantur Dei, etiam sine miraculo esset commune. Hæc ergo ratio vera suberit: quia ipse sit natura Deus, cum tamen sit verus etiam & natura Virginis filius, proindeque verus homo, constans anima & corpore humano.

Id enim omnium miraculorum summum est, atque hujus solius personæ proprium. Deinde si alia loca scripturæ conferantur, demonstratio sive probatio hæc adhuc erit dilucidior. Ab ipso enim Esaia cap. 9. Vocatur hic Immanuel, Deus fortis. Et ante ipsum à Davide, Psalm. 45. vers. 7. Solium tuum Deus, in seculum & seculum. Videatur etiam Psalm. 2. 110. 102. Et post ipsum ab alijs Prophetis, ut Jeremia 23. v. 6.

Certum igitur est, hanc, non Anonymi, esse primariam causam, quare vocetur Immanuel. Cetera, quæ sequuntur, de causâ nominis, deq; tempore liberationis &c. per se corruunt & in præcedentibus sufficienter refutata sunt. Sic contra nos nihil, quæ de usitata phrasi scripturæ adferuntur. Omnia enim ista concedere possumus: quandoquidem magis confirmant, quam refutant nostram sententiam.

Porro quod pro suæ opinionis confirmatione adfert ex cap. Esaie octavo, puerum cap. 7. promissum, natum esse dici cap. 8. & quidem ex Prophetissa, hoc est, uxore Esaie, somnium est male dormientis: hoc est, blasphemii hominis nugæ sunt. Quod inde longè manifestissimum est: Nam hæc actio, quæ instituitur à Prophetissa cap. 8. tota alia & diversa est ab illa, quæ de agitur capite septimo.

Hic

Hic enim capite septimo immediatè cum Rege ejusq; aulicis agit Esaias, ipsis à duorum hostium, Resin & Pekæ invasiónè & direptione liberationem promittendo, promissionemq; miraculo nativitatìs Immanuelis ex Virgine confirmando. Capite v. octavo non ampliùs agit cum Rege Propbeta: sed cum subditis & universo populo Judaico: annunciando quidem illis eandem liberationem; Verùm non voce, sed scripto: deinde non signo miraculoso, sed symbolo filii sui, ut prioris signi typi, qui tum nasci debebat ex uxore sua, & ad promissionis datæ certitudinem testificandam nomen habere: Maher Schalal chaschbar מֵהֵר שָׁלַל חֲשָׁבָר i.e. prospera ad spoliandū, festina ad depradandū: Lutherus eruditè: Raubebalt, Eylebeute. Est ergo hæc historia planè diversa ab historia præcedentis cap. 7. 1. Quia subjecta sunt diversa. Agit enim hoc loco Propbeta tantum cum populo Judaico, & non ampliùs cum Rege. 2. Non agit voce, sed scripto. 3. Non de miraculosa nativitate, sed de ordinariâ. 4. Non de virgine, & juvencula, sed de uxore Propbetæ, quæ neq; Virgo erat, neq; juvencula: Non virgo fuit Propbetissa: quia hic expressè dicitur, quod Propbeta ad eam accesserit, hoc est, quod eam matrimoniali conjunctiōe cognoverit, indeq; conceperit & pepererit filium. Non juvencula fuit: Habebat enim filium Schear Jaschub

Nn 5

ejus

ejus etatis, ut collega Patris esse possit in obe-
 unda legatione ad Regem. Si vero dicas (ut
 quidem Judæi fingūt) Prophetam, matre Sabe-
 ar Jaschubi mortuā, juvenculam duxisse, fig-
 mentum Judaicum dices, quod nullo modo pro-
 babitur. 5. dicitur cap. 7. quod Virgo mater
 imposuerit recens nato filio suo nomen : hic ve-
 ro id mandatur Patri Propheta, qui etiam illud
 præstat. 6. Diverfissima etiam horum puerorum
 sunt nomina: Virginis enim Esaia 7. vocatur
 Immanuel: Prophetissæ verò Macher Schalal
 Chasch. Quod autem Anonymus præten-
 dit, utrumq; nomen idem significare, credat Judæus
 Apella: Qui ratione præditus est, & circum-
 stantias contextus diligenter perpendit, id nun-
 quam concedet. Quandoquidem, ut demon-
 stratum, illud significat nobiscum Deus, adeoq;
 puerum illum, non nudum hominem esse, sed Je-
 ῥέμω πον: Deinde si ratione officii æstimetur:
 non tantum propterea dicitur nobiscum Deus,
 quia debebat esse signum liberationis Regis A-
 chaz & sub eo populi Judaici, sed quod erat si-
 gnum longè certissimum argumentumq; irri-
 tissimum, Deum populum judaicum & Eccle-
 siam suam, sive ea sit sub Rege Achaz, sive quo-
 vis alio, contra omnes hostes defensurum: pro-
 indeq; universale hoc est signum & totale libe-
 rationis Ecclesie: Filio autem Esaia ex divina
 voluntate imponitur nomen, quod publici pro-
 gram-

grammatis argumentum fuit, Maher Schalal Chas chabar. Propere ad spoliandum, festina ad de prædandum: Erat ergo signū particulare particularem hanc Achazi & subditorū liberationem confirmans: nempe symbolum in sensus incurrens, & visibile, quo confirmaretur & hominum oculis animisq; ingereretur promissio de Assyrio hoste jam mox venturo, & regnum Israeliticum ac Syriacum spoliaturo: ac deinde post eventum esset idem nomen trophæum & vexillum palam omnibus ostendens, quod divina veritas contra Achazi & aliorum infidelium & hypocritarum dubitationes illusionesq; & Resin, & Peka insultationes, palmam obtinuisset.

Est ergo maxima diversitas horum nominum, ut apparet. Definitur quidem nomine filij Prophetæ suo modo tempus liberationis instantis: Id autem fieri etiam nomine Immanuelis, & verbis ibi additis, negavimus, contrariumq; demonstravimus in præcedentibus: nempe in genere tantum ibi demonstrari, propter certissimum adventum pueri Immanuelis, hoc est, Messie, non posse fieri, ut à Resin & Peka populus Judaicus deleretur: sed potius brevi bos ipsos Reges Regi Assyriæ prædam fore. Quæ hîc porro ex Hoseæ capite I. adducuntur, contra nos non pugnant.

Uti enim libenter concedimus, filij Esaia nomen significasse, brevi tempore Achazum & populum Israeliticum à duobus istis regibus liberandum esse: Sic non negamus, Hoseam simili modo imposuisse infantibus nomina, quibus aliquid Judæis significaret. Verum eo non statim probatur, idem & ejusdem pueri esse nomen Immanuel & Maher Schalal chaschbar: sed potius contrarium: quia ibi diversa quidem imponuntur nomina, sed diversis infantibus, masculis simul & femellis.

CAPUT CI.

Responsiones Adversarii ad nostra argumenta, quæ circa prophetiam hanc movemus.

Pergit, & argumenta nostra refutare conatur Anonymus hunc in modum: Jam quia veram sententiam hujus loci ostendimus, restat ut jam videamus, quomodo Reguli spirituales Nativitatem sui Regis inde probare conentur. Ac primum quidem Matthæus vocem מלכה vertis virginem; cum tamen ea vox non significet virginem, sed sit vox generalis, sexum fæmineum denotans, atque ideò & virgini, & ei quæ non est amplius

plius virgo, tribuitur, sicut apud Latinos fæmina seu fœmella. Vt Genes. 24. cap. עלמה tribuitur quidem virgini, non tamen ea voce significatur, Rebecam fuisse virginem, sed usurpatur pro voce נערה quod etiam est generale vocabulum, toti sexui fæmineo competens. Nam eo in loco sic precatur servus Abrahami: *Jehova Deus, &c. Ecce ego accedo ad fontem aquarum; & filia hominum civitatis hujus egredientur ad hauriendum aquam, & sit puella vel juvencula illa נערה ad quam dixerò, inclina queso hydriam tuam, ut bibam, & dixerit, bibe, etiam Camelis tuis potum dabo, ea, quam præparasti servo tuo Isaaco.* Postea hanc precationem servus in domo Rebecæ repetit & pro נערה ponit עלמה sic inquit: *Et veni hodie ad fontem, & dixi. Jehova Deus &c. ecce ego accedo ad fontem aquarum, & sit fæmina illa הערמה quæ egredietur ad hauriendum, &c. illa mulier, quam præparavit Jehova filio domini mei:* Ex quo manifestum est, עלמה poni pro נערה. Non autem his vocibus significatur, Rebecam fuisse virginem, sed voce בתולה quæ semper usurpatur in exprimenda virgine, à qua etiam virginitas denominatur. Vide leges de non violandis virginibus, & ubicunq; de virgine agitur, semper virgo exprimitur voce בתולה.

Atque

Atque ideò etiam in præsentì loco, cum Mo-
 ses vellet significare, Rebeccam fuisse virgi-
 nem, exprimit id voce בתולה. Sic enim
 subjicit: *Et factum est, antequam desit loqui*
(id est, servus) & ecce Rebecca egrediebatur,
que nata erat Bethueli, filio Milcæ, uxoris Na-
hor, fratris Abrahami & femina illa הנערה
pulchra aspectu valde (sc. erat Virgo בתולה
& vir non cognovit eam. Non autem valet
 argumentatio Regulorum. Rebecca fuit vir-
 go & appellata est עלמה. Ergo עלמה signi-
 ficat virginem. Nam ibidem Rebecca dici-
 tur נערה item נשואה nec tamè proptereà eæ
 voces denotant virginem: nec necesse est, ut
 virginem semper appellem virginem: Pos-
 sum enim etiam generali aliqua voce, uti,
 quæ sexum fæmineum denotat. Deinde vox
 עלמה etiam tribuitur fæminæ, quæ non est
 amplius virgo, ex quo manifestum est, eam
 vocem non significare virginem. Sic enim
 Proverb. 30. cap. legitur: *Tria ista sunt ab-*
scondita à me, & quartum non agnosco: Via
aquile in celis (quia nimirum non apparet
vestigium in cœlo, ubi aquila volavit) via
serpentis super petram (quia in petra non
apparet vestigium serpentis) via navis in me-
dio maris (quia navis in mari non relinquit
post se vestigium,) & via viri in fæmina
 עלמה quia nimirum in fæmina, quæ an-
 te ex

re experta est virum, non apparet vestigium aut nota, an cum alio viro rem habuerit; Ideo subjicit: *sive via mulieris adultera, comedit & abstergit os suum, & dicit, non feci iniquitatem.* Ex quo loco manifestum est vocabulum *עלמה* tali fæminæ tribui, quæ non sit amplius virgo, in virgine enim apparet vestigium viri. Etiam si autem Regulis concederem, vocem *עלמה* significare virginem non tamen obtinerent, puerum illum, de quo loquitur Esaias, sine virili semine, debuisse nasci. Nam & ego de aliqua virgine, considerans ejus constitutionem corporis possem dicere, ista Virgo egregios pariet liberos. Nemo tamen tam insanus esset, qui ex istis verbis vellet colligere, me voluisse virginem illam sine virili semine habituram liberos. Sic Genes. 24. cap. consanguinei dicunt Rebeccæ, quæ adhuc erat Virgo: *Possideat semen tuum portam inimicorum suorum.* Non tamen inde sequebatur, Rebeccam sine congressu viri habituram semen seu liberos, Sed objicit interpres Regulatorum: Si Virgo sine virili semine non debuit parere illum puerum, quomodo potuit dici signum? At signum non semper significat miraculum seu prodigium, quod fiat contra ordinem naturæ.

Nam

Nam Genes. 9. capite Iris dicitur *וַיֵּן* id est, signum & quidem tale signum, quod nos debet confirmare in eâ promissione, Deum nunquam amplius missurum diluvium super terram, nec tamen miraculum est, habet enim Iris naturales causas. Sic Genes. 17. capite circumcisio dicitur *וַיֵּן* id est signum, & quidem tale, quod Judæos debuit confirmare, ipsos fuisse in fœdere Dei, nec tamen fuit prodigium. Sic 1. Sam. 10. capite, cum dixisset Samuel Saulo, occursuros ei duos viros, deinde tres, tandem multos Prophetas subjicit : *Et fiet, cum evenerint וַיֵּן וַיֵּן וַיֵּן* id est, signa, ista tibi, fac tibi, quod inveniet manus tua &c. evenerunt omnia signa ista in die illa. Quemadmodum itaque ea, quæ evenerunt Saulo in via: quamvis non essent miracula, fuerunt tamen signa, quæ Saulum confirmarunt in ea promissione, quam à Samuele audiverat, se nimirum fore Regem Israelitarum. Ita etiam puer ille, de quo loquitur Esaias, seu nativitas illius pueri fuit signum, quod confirmavit Regem Achaz in ea promissione, quam ab Esaiâ audiverat, nempe Deum liberaturum eum à duobus illis regibus, quamvis Nativitas illius pueri non fuerit miraculosa. Postea Propheta promissionem illam, factam Regi Achaz, repetit sic inquit : *Conterite populi, (sc. populum*

populum Dei) at frangemini &c. consulite consilium (id est consultate, scilicet adversus populum Dei) at infringetur: loquimini verbum (sc: adversus populum Dei) at non consistet, quia nobiscum Deus (scil. est) quemadmodum nobis promisit. Et paulo ante dicit Propheta: Propterea quod contemnit populus hic gaudium de Rezin, & filio Remaliae (id est propterea quod parvi faciunt liberationem, a duobus illis regibus) ecce Dominus adscendere faciet (id est, adducet) super eos aquas fluminis fortes & magnas, regem Assyrie &c. & transibit in Judam &c. & erit extensio alarum ejus plenitudo latitudinis tuæ o Immanuel, id est, possidebit totam terram tuam o Deus, qui te nobiscum futurum promisisti. Sed hactenus de loco Esaie, quem Reguli pro fundamento suæ religionis habeant, dictum sufficiat. Nunc etiam alia testimonia Regulorum considerabimus.

CAPUT CII.

Examen responsionum.

Anonymi.

Hæ sunt illusiones Anonymi, quibus putat se planè destruere & falsissimum demonstrare posse Evangelistæ Matthæi Evangelium, quo

sine virili semine ex pura & intacta Virgine pu-
 erum, de quo capite 7. agit Esaias, natum esse
 asserit. Primum igitur arguit Evangelistam
 criminis falsi: quippe qui עלמה vertit Vir-
 ginem, cum tamen ea vox non virginem signi-
 ficet, sed sit vox generalis, sexum fœmineum
 denotans, proindeq; & virgini & ei, quæ non
 amplius sit Virgo, tribuatur perinde ac apud
 Latinos fœmina sive fœmella. Verùm ad illam
 objectionem supr. à cap. 43. sufficienter responsum
 demonstratumq; esse putamus, per vocem, Al-
 mah & juvenculam & intactam Virginem
 significari: Miror autem, quod Anonymus
 locum ex Genes. 24. objicere audeat. Primum
 concedo, quod in precibus servi Abrahami ad
 Deum vers. 14. habeatur verbum נערה Naara,
 quod idem significat atque Latinum fœmella,
 juvencula, sive sit pura Virgo, sive sit passa
 Virum: Et deinde in repetitione & narratio-
 ne harum precum, facta in domo Bethuelis
 vers. 43. pro Naara substituatur עלמה Verùm
 hoc non cōcedim⁹, quod propterea hæc due voces
נערה & עלמה plane eandem habeant signi-
 ficationem. Sed illa est generalis tantum sexum
 exprimens: hæc est specialis, sexum simul &
 virginitatem denotans. Vocatur etiam ali-
 quoties אשה si forsan non voluerit,
אשה mulier ad eundem post me, hoc
 est,

est, venire v. 5. item v. 8. Numquid propterea
 עלמה idem est, quod ישא Ischah credat
 qui velit: qui saltem primis degustavit labris
 Hebræa, nunquam concedet. Quilibet ergo in-
 telligit, servum ad fontem orantem, usum fuisse
 generaliore voce נערה, ut nos Germani
 Ein Weibesperson: Ein Weibesbild:
 quod postmodum, presentibus parentibus &
 sponsa, in specialiore mutaverit עלמה ut nos
 Germani Ein Jungfraw: id vel propter
 idiotismum linguæ, qui etiam in nostrâ germa-
 nicâ linguâ est: Ubi sæpius termino Weibes-
 person. Weibesbild utimur pro termino
 Jungfraw / licet in se sit latior: vel quia du-
 bius fuit servus, futuramne sponsam virginem,
 an viduam: ut ita falsissimum sit עלמה u-
 surpari pro נערה Naara: Longe autem ve-
 rissimum עלמה usurpari pro נערה, nem-
 pe vocem generaliorem, pro specialiore.

Sed excipit Anonymus dari tertiam vocem
 בתולה Bethula, à qua virginitas denomi-
 netur, quæq; sola & semper usurpetur in expri-
 mendâ virgine: id quod porro probat legibus
 de non violandis virginibus, & tandem conclu-
 dit, neutra voce, neq; נערה neq; עלמה in hac
 historia dici vel doceri, Rebecca fuisse virgi-
 nem, sed duntaxat voce בתולה Bethula, quam
 ad virginitatem Rebecca exprimendam ultimo
 adhibuerit Moses.

Respondemus, בתולה virginem significare, sicq; semper in legibus de non violandis virginibus multisq; aliis in locis scriptura usurpari, illa inquam omnia, nos non negare. Sed queritur, qualem virginem? Docuimus id supra: talem nimirum, quæ sit virgo, sive quoad ætatem adolescentula sive annosa sit. Bethula igitur tantum ad virginitatem respectum habet, Alma vero & ad virginitatem & ad ætatem juvenilem. Quocirca Bethula vox generalior est, significans omnem virginem, cuiuscunq; etiam sit ætatis: non vero ita Almah, sed tantum virginem juveniculam. Unde facile intelligitur, cur in lege potius vox Bethula, quam Alma usurpetur, nempe quod ea de omnibus virginibus, & juvenculis & annosis, loqui & præcipere debeat. Quod autem propterea inferatur, eam solam & semper in virginitate exprimendam usurpari, id sit sine omni ratione. Fieri enim potest, ut vox propriissimam habeat significationem, in quâ ferè semper usurpetur, & tamen interdum etiam potestas ejus extendatur ad id, quod in proprio significato non continetur, sed ei vicinum est: atq; sic ambigua reddatur. De voce Alma nunquam probabitur, quod usurpata fuerit pro femina passâ virum, uti etiam id nullo modo ex hoc loco: sed potius contrarium est manifestum: Quia vox generalis mutatur in vocem specialiozem, alma, & de Rebecca,

Rebecca, cui tribuitur, postmodum expresse testatur *Moses*, quod pura & illibata virgo fuerit, sequitur, *Alma*, ut in ceteris locis omnibus, sic etiam hoc ipso pro pura virgine usurpari, ejusque significationem aliam non esse: Quod sane de nomine, *Bethula* ex loco hoc nequaquam probabitur. Quando enim hac voce *Bethula* utitur *Moses*, ea non absolute utitur, sed limitationem & descriptionem addit, inquiens: Est puella pulchra visu valde, virgo בתולה & vir non cognovit eam. Qua sane descriptione addita opus non fuisset, si בתולה ubique puellam intactam significaret. Quid multis? negat id *Drusus* de quaestis Epist. 21. ut supra quoque cap. 43. monuimus, verba autem ejus haec sunt: בתולה de ea, quae virum habet, patet ex Joel 1. 8. ubi ei maritus tribuitur: Sed *Baal*, inquis, ibi significat sponsum vel amasium, non maritum. Hoc tibi probandum relinquo, ו'N quidem virum, maritum & sponsum denorat. De *Baal* adhuc dubito. Certe adversatur sententiae tuae verbum בעל marito, unde participium בתולה maritata foemina, quae muliebris patientiae jugum subierit. Ais 2. similitudinem illam sibi non constare, nisi *Bethula* ibi virginem significet. Comparatur enim, inquis, populus puellae, non nupte, sed quae nuptiarum spem conceperat. Hoc quomodo tibi in mentem

venerit, nescio. Non enim ibi comparatur populus cum puella, sed jubetur lugere ut puella, hoc est luctu gravissimo. Postremo laudas Grammaticum Hebræum, qui scribat Bethula ibi de sponsâ significare. Verum oppono ei Johannem Baptistam, hoc est, Judæum Judæo, is in confutatione sectæ Ebraicæ, parte. 1. fol. 10. p. 2. ita scribit: Non videtur, quod nomen hoc Bethula magis propriè quam duo alia nomina Naara & Alma virginem significet. Postquam enim nomine Bethula scriptura Rebecca vocavit, & incognita viro, immediatè sequitur. Si ergo Bethula virginem significaret propriè, clausula illa, & incognita viro, superflua esset, & scriptura nugationē facere videretur, quod est absurdum dicere. *Hæc Drusus.*

Demonstratum ergo, vocem Bethula non ubiq; & sic necessario virginem significare, quod cum nunquam de voce Alma probabit Anonymus: firmiter stat nostra sententia & argumentum, suæ autem opinionis vanitas per se evanescit.

Ad locum Proverb. 30. supra sufficienter responsum est: & cum hic nihil adferatur novi, non est cur actum agamus.

Et sanè nihil probaretur, etiamsi posset exemplum proferri, ubi vox Alma significet,

non

non virginem: satis enim est nobis, quod, ut in plerisque aliis, sic hoc loco, non tantum possit, sed etiam debeat accipi pro virgine. Hoc enim loco partus puellæ promittitur tanquam miraculum, & quidem insigne, quod ipse Dominus daturus sit, certissimum nimirum & infallibile liberationis documentum & argumentum: Jam vero ut juvencula, perdita virginitate, è concubitu viri concipiat, nullum prorsus miraculum est, sed opus naturæ frequentissimum. Deinde de Virgine hæc dicit Esaias: Ipsa vocabit puerum Immanuel. Jam vero apud Hebræos usitatum erat, ut patres non matres nomina imponerent liberis. Ergo & hoc præter morem ob defectum Patris. Accedit, quod hunc locum sic vertant Onkelos, Jonathas & LXX. חלמת Hullemet, & παρθένα: Et versio Syriaca habet בתולה Bethultah, id est, virgo. Non igitur possunt vel hic Anonymus, vel cæteri Judæi, nec exemplo nec ratione, probare, quod hoc loco sit aliter exponendum.

Sed excipit Anonymus, etiamsi concederem Regulis, vocem חלמה virginem significare, non tamen obtinerent, puerum illum, de quo loquitur Esaias, sine virili semine debuisse nasci. Probat id duplici ratione. 1. est desumpta à vulgari modo loquendi.

Nam, *inquit*, & ego de aliqua virgine possem dicere, ista virgo egregios pariet liberos: Nemo tamen tam insanus esset, qui ex illis verbis vellet colligere me voluisse, virginem illam sine virili semine habituram liberos. *Altera ratio sumitur a simili phrasi Scripturae.* Nam Gen. 24. cap. consanguinei dicunt Rebecca, quæ adhuc virgo erat: Possideat semen tuum portam inimicorum suorum: Non tamen inde sequebatur, Rebecca sine congressu viri habituram semen seu liberos.

Verum enim vero quilibet facile intelligit, maximam diversitatem esse in utroque simili vel argumento. Nam longè aliud est dicere, hæc virgo egregios pariet liberos: Et dicere: Dominus ipse dabit signum, hoc est, miraculum, Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabit nomen &c. Ille itaque ut modus loquendi est vulgaris, ita etiam modo vulgari est intelligendus: hic vero quia scriptura peculiaris est, & miraculum involvit: modo quoque peculiari & miraculoso, proindeque non juxta consuetum nature ordinem debet intelligi. Imo & illa phrasi quilibet intelligit futurum id aliquando in conjugio: Hic autem conjugium nullo modo subaudiri potest.

Nam

Nam 1. dicitur: quod Jehova signum daturus sit ipse: 2. queritur, qualenam illud signum esse debeat. Respondet Propheta: Ecce dicam: Virgo concipiet & pariet &c. Hoc ergo debet esse signum, quod Virgo illa a virginitate concipiet. Res manifesta est.

Sic exemplum Rebecca nihil ad rem, quippe cui gratulantur de novo conjugio consanguinei, invocantque nomen Jehovæ, ut illud sit fecundum, sit felix, beatum. Non ergo consanguinei hi de virgine Rebecca, ut virgine, agunt; sed tanquam de nova sponsa, quæ jam a viro cognoscenda sit, proindeq; de ejus mox futuro conjugio, indeq; proventura sobole sunt solliciti. Aliud ergo est dicere: Virgo concipiet miraculose & pariet filium &c: Et aliud, conjugium Rebecca novæ sponsæ sit felix, sit fecundum, indeq; prognati liberi sint felices, fortunati, victores hostium. Manifesto igitur hic conjugium & ordo naturalis intenditur, nempe: Soror nostra es, sis in millia millium: possideatque semen tuum, nempe, quod ex conjugio, ad quod consummandū abis, proveniet, portam inimicorum suorum: Tale quid in allegato loco Esaie nunquam monstrabit Anonymus, Est ergo, uti diximus, evidens & maxima dissimilitudo in exemplis. Nec est quod elabendi rimam querat in eo, quod apud Esaiam tantum habeatur vox Signi:

Signum verò non semper portentum in scriptura vel miraculum significet, idque longa inductione probet. Quo sanè labore super sedere potuisset Anonymus. Nam libenter concedimus, signum in Sacris non semper idem esse quòd miraculum. Nihilominus negare etiam nequit, quod multis in locis miraculi significationem & efficaciam habeat. Hac ergo ambigua significatione annotatâ, quodammodo quidem nostra interpretatio & sententia obscuratur, sed nullo modo refutatur. Primum itaque, ut etiam hic adversario ex abundanti satisfaciamus, tanquam concessum, certum & à nemine hactenus negatū supponimus, significationem signi pro miraculo non alienam esse à modo loquendi in sacris usitato: Ergo neq; absurdū erit, si nos in illâ hoc loco acceptem⁹. Deinde verò quod in hac significatione, nempe pro miraculo, vox signi hoc loco necessario sumēda sit, context⁹ evidentissimè evincit. Sic n. inquit Esaias: Pete tibi signū, h. e. postula ad consolationē tui ipsius & confirmationē tui de fide promissionis, quā annuncio tibi, postula, inquā, signū, nempe tale signū, ex quo cognoscas certò oraculū, quod protuli, acceptū à Deo & implendū esse. Ergo ejusmodi signū hic peti jubetur, nō tantum quod simpliciter aliquid significet aut representet, aut in memoriā revocet, sed quod sit evidens & infallibile argumentū sive testimonium promissionis à Deo datæ & implendæ, proindeq; sit signum miraculosum. Id quod du-

lici modo evincitur. i. à fine, in quē peti iubetur,
le quo jã egim9 : nēpe quo edito & prestito cre-
dat Achaz : non autē edito nō credat, promissi-
mē à Deo esse aut impleri posse. Et sane licet A-
chaz noluerit tale petere miraculum, proindeq;
nullū tū fuerit editū: Optio nihilomin9 hæc ipsa,
Regi Achazo data, vice magni fuit miraculi,
simulq; maxima promissionis confirmatio. O-
mnibus enim suis facilē cogitatu erat, Prophe-
tam nunquam tam audacter & fidenter pro-
vocaturum fuisse ad miracula, nisi certus fu-
isset de voluntate Jehovæ edendi, quodcunq;
miraculum Achaz petivisset, neq; Deum talem
optionem daturū fuisse Achazo, nisi omnipo-
tentiā suā posset efficere longē majora opera, quā
liberationē à Pakacho & Rezine. Ergo omnino
signū hoc de miraculo est intelligendū. Deinde
manifestū idē est ex locis, è quibus vel in quibus
edendū promittitur : In supremis sive cœlesti-
bus ut tenebræ Ægyptiæ, quies solis in pugna
Josue, flammæ cælit9 dejectæ ad consumendas
victimas patrū &c. vel in inferiorib9 sive in
terra, ut quando ascendit ignis de rupe & con-
sumsit carnes & infermentata ad Sacrifican-
dum à Gedeone oblata : sic quando aqua con-
vertitur in sanguinem, suscitantur mortui &c.
Quæ sane omnia miraculosa sunt signa, er-
go & illud, quod Jehova ultro offert. Pro mira-
culo enim illo, quod Achaz repudiaverat, pre-
fert DEUS aliud longē majus miraculum,

ad

ad jam data & omnium aliozem promissionem
confirmationem, & ad fidelium consolationem,
non tantum contra Pekachum & Rezinem,
sed contra omnes omnino omnium temporum
hostes, qui regnum Davidicum opprimere &
devastare conantur. Quia enim Achaz du-
bitatione suâ, de regno & domo Davidis, con-
tra omnem vim hostium conservanda, simul ob-
scurabat & in dubium vocabat promissionem
de Messia, nascituro de stirpe Davidis & re-
gnum eternum inchoaturo, in quo salus & in-
stauratio generis humani consistebat: Deus i-
taq; miraculum hoc longè maximum de nasci-
turo Messia, tanquam certissimum & infalli-
bile signum, repetit, nempe quod sine manife-
stâ impietate & impudentia in populo Judaico
ex professo in dubium vocari non potuit, neq;
unquam vocatum est: quippe inde ab initio
mundi tot oraculis divinis & miraculis, tot
Patrum & Prophetarum testimonijs traditum
& confirmatum. ¶ nunc Anonyme, & dic
hic non agi de miraculoso signo. Cetera,
quæ ex capite 8. Esaie subiiciuntur, contra
nos nihil faciunt, sed potius nostram
sententiam confirmant
& stabiliunt.

CAPUT

CAPUT CIII.

Illusio dicti Esaiaë 53. cap. allegatiâ Matth. cap. 8.

Progreditur nunc Anonymus ad dictum capituli 53. Esaiaë à Matthæo cap. 8. allegatum, examinandum: Octavo capite inquit, Matthæus: Cum aurem appetisset vespere, adduxerunt illi (Josuæ) dæmoniacos multos & ejecit spiritus verbo, omnesque malè habentes sanavit, ut impleretur quod dictum erat per Esaïam Prophetam dicentem: Ipse infirmitates nostras suscepit, & morbos portavit. Hic etiam vult Matthæus, Esaïam in loco jam adducto prædixisse, regem illum, promissum sanaturum quemlibet morbum: Idque Josuam illum præstitisse; atque ideo Josuam illum esse regem promissum. Locus quem affert, habetur 53. capite, quem dupliciter ad Josuam suum accommodant Reguli, hic quidem hoc pacto Matthæus: Iple infirmitates nostras suscepit, id est, morbos nostros sanavit, & morbos portavit, id est, abstulit, intelligens, morbos corporis, nam tales tunc Josua sanaverat. Alias vero Reguli eundem locum sic Regi suo accommodant: Infirmitates nostras suscepit, id est, peccata nostra in se trāstulit, & pro illis satisfecit.

satisfecit. At nos ostendemus, neutram interpretationem esse veram, & quod locus ille non debeat intelligi de rege illo promisso. Quia vero Reguli totum 53. cap. Esaiaë, & partem etiam 52. capitis ad Josuam suum accommodant, atq; ideò multa in ijs corumpunt, omnia illa rectè ut interpretemur necesse est. Ac primum quidem manifestum est, à 40. capite Esaiaë usque ad finem libri, potissimum ac præcipuè promitti liberationem à captivitate Babylonica, atque ideò etiam 52. capite sic legitur: Suscita te, suscita te, indue robur tuum, ò Zion, indue vestes gloriæ tuæ, ò Jerusalem, civitas sancta, quia non amplius ambulabit in te incircumcisus & immundus: excute te è pulvere, surge, revertere ò Jerusalem, solve te à vinculis collitui, ò captiva filia Zion, quia sic dixit Iehova: Gratis venditi estis, etiam argento non liberabimini: quia sic dixit Dominus Iehova; In Ægyptum descenderat populus meus à principio (*i.e. prioribus temporibus*) ad peregrinandum ibi, & Assyrius nullam ob causam occupavit eum, & nunc quid mecum hic (*id est, in captivitate Babylonica*) agunt) dicit Iehova, quia ablati sunt populus meus gratis (*id est, in captivitatem Babyloniam*) dominatores ejus ululare faciunt (*id est eum*) dicit Iehova, & semper omnibus diebus

nomina

nomen meum spernitur (*à Babylonijs*). Pro-
pterea cognoscat populus nomen meum,
(id est, experietur meum auxilium) propte-
rea in die illa, quia ego sum qui loquor, ecce
ego. Quàm desiderabiles sunt in monti-
bus pedes nuncij, nunciantis pacem, nunci-
antis bonum, nunciantis salutem, dicentis
ad Zion, regnavit. (*id est, certissimè regnabit*)
Deus tuus (*qui jam videtur regnum deposu-
isse dum Babylonijs permittit, ut nobiscū agant
pro libitu suo*) vocem speculatores tui attol-
lent, voce pariter exultabunt, quia oculo ad
oculum (*id est, manifestè*) videbunt, cum re-
ducet Jehova Zion (*id est, ex captivitate Ba-
bylonica*) cantate, exultate, pariter desola-
tiones (*id est, ruinæ*) Jerusalem, quia con-
solatus est Iehova populum suum, liberavit
(*id est, certissimè liberabit*) Jerusalem. nuda-
vit Jehova brachium suum sanctum in ocu-
lis omnium gentium (*id est, accinxit se Deus
ad liberandum Iudeos ex captivitate Baby-
lonica*) & videbunt omnes fines terræ salu-
tem Dei nostri (*quam faciet in liberando nos
ex captivitate*) Discedite, discedite, exite in-
de (*ex Babel*) pollutum ne tetigeritis, exite
e medio ejus (*i.e. Babel*) mundate vos, qui por-
tatis vasa Jehovæ, quia non cum festinatione
exibitis, & cum fuga non abibitis (*ex captivita-
te Babylonica*) quia ambulat coram facie ve-
ra Jehovæ, & cōgregator vester Deus Israelis.

Ecce

Ecce prosperabitur servus meus (*hoc est, Jacob seu populus Israeliticus, quem etiā in precedentibus servum suum appellavit Deus, prosperus ac felix rursus erit, cum videlicet redibit a captivitate Babylonica*) elevabitur & exaltabitur & sublimis erit valde quemadmodum obstupuerunt super te (*Jacob seu popule Israelae!*) multi, adeo corruptus fuit prae quoque aspectus ejus (*populi Israelitici*) & forma ejus prae filius hominum (*id est corrupta fuit, hoc est, quemadmodum multi obstupuerunt super populo Judaico, adeo est a Deo afflictus*) ita asperget (*fama sui*) multas gentes (*hoc est, celebris erit populus Judaicus inter gentes*) lupus eum claudet os suum (*etiam Reges non audebunt contra populum Judaicum aliquid loqui aut agere*) quia quod non narratum est eis viderunt, & quod non audiverant, intellexerunt (*quod nimirum Israelitae rursus deberent occupare terram suam. Hic desinit 52. caput in Hebræo textu incipit jam 53. caput*) Quis credit sermoni nostro? *id est, quo promittimus liberationem a captivitate Babylonica. Quasi diceret Propheta, ego quidem liberationem a captivitate Babylonica promitto, promittens eam etiam alij Prophetae, at pauci nobis credent*) ascendit enim (*qui plenius liberationem a captivitate promittet, intelligit autem Jeremiam*) sicut virgultum coram eo,) popu

*Judaico) & tanquam radix è terra arida,
 non forma ei (fuit) & non decor, & vidimus
 eam, & non aspectus ejus (fuit) ut desidera-
 remus eam (hoc est, ideo ei, qui plenius libera-
 tionem à captivitate Babylonica promittet,
 lauci credent, quia erit homo vilis & abjectus:
 Ita ut hic sit vaticinium de Jeremia, qui pleni-
 us liberationem à captivitate Bab. lonica pro-
 missurus erat, utpote qui etiam prædixit, quam-
 diu illa captivitas duratura esset, nempe annos
 70.) despectus fuit (Jeremias) & rejectaneus
 inter viros, vir dolorum, & cognitus mor-
 bo, & tanquam absconsio facierum à nobis;
 despectus fuit, & non reputavimus illum,
 (quod Jeremias tam abjectus & afflictus fue-
 rit, patet ex multis locis libri ipsius, maxime
 vero ex 20. capite, ubi præ dolore
 maledixit diei, in quo natus erat) cer-
 tè infirmitates nostras tulit (id est tolera-
 vit seu passus est) & dolores nostros porta-
 vit (id est, quod nos debebamus dolere, ipse do-
 luit, seu doluit nostrā vicē. Loquitur in personā
 populi Judaici.) & nos reputavimus eum pla-
 gis affectum, percussum à Deo & humilia-
 tum (id est, cum nostra causa ita doleret &
 affligeretur, nos existimavimus, Deum illum
 ita punivisse) & ipse dolens peccata nostra
 (seu dolore affectus est peccatis nostris) attri-
 tus iniquitatibus nostris, eruditio pacis no-*

stræ super eum (*id est, ipse nos erudit, qui
modo pacem habituri, & in terrâ mansuri esse-
mus, si nimirum abstinuissemus à peccatis no-
stris*) & in livore ejus sanitas (*fuit*) nobis
(*id est, in eo, ob quod percutiebatur, sita era-
salus nostra, nam si fecissemus, quæ nos monuit
& ob quæ percussus est, sani fuisset, id est
non fuisset afflicti*) omnes nos tanquam
oves erravimus, quilibet in viam suam re-
speximus, & Iehova occurrere fecit ei iniqui-
tatem omnium nostrum (*id est, Iehova per-
misit, ut omnes iniquè cum eo ageremus, & ip-
se omnium nostrum iniquitatem experiretur.*
*Potest etiam sic verti: Iehova orare fecit eum
pro iniquitate omnium nostrum*) oppressus est,
& ipse afflictus est, & non aperuit os suum,
tanquam agnus ad mactationem ductus est,
& tanquam ovis coram tonsoribus suis ob-
mutuit, & non aperuit os suum (*hoc esse im-
pletum in Jeremia, ipsemet testatur ii. capite
sic inquires: Et Iehova notum fecit mihi, &
cognovi, tunc videre fecit me opera eorum,
& ego tanquam agnus & bos ductus sum ad
mactationem, & non cognoveram, quod
super me cogitarunt cogitationes (istæ)
corrumpamus arborem cum fructu ejus, &
excindamus eum è terra viventium, & no-
men ejus non erit in memoria amplius*) ex
carcere & iudicio ablatus est, peregrinatio-
nem

nem ejus quis enarrabit? fuisse Jeremiam in
 carcerem positum, apparet ex 20. cap. Jeremie,
 ubi dicitur: Et percussit Baschur Jeremiam,
 & posuit eum in carcerem &c. fuitq; postea
 inde liberatus. Quod de peregrinatione ad-
 dit, intelligit eam peregrinationem, cum Judæi,
 qui relictæ erant in Judæa, profecti sunt in Æ-
 gyptum, & secum abduxerunt Jeremiam, qui
 ipsis profectionem dissuadebat. De quo vide
 Jeremiam 34. capite. Potest etiam sic verti:
 Et generationem, id est, posteritatem ejus quis
 enarrabit?) quia excisus est de terra viven-
 tium (interfectus est. quamvis autem non ha-
 beamus in Biblijs, quomodo Jeremias inte-
 rierit, ex multis tamen locis apparet, eum in
 Ægypto, in illa peregrinatione à Judæis fuisse
 interfectum. Nam Judæi illi erant impij, &
 Jeremias eos solebat reprehendere. Nam
 cum 42. capite dixisset, eos non debere proficisci
 in Ægyptum, sed manere in terrâ suâ: Respon-
 derunt Judæi 43. capite, mendacium tu lo-
 queris, non misit te Jehova Deus noster. i-
 tem 44. cap. respondent Jeremie: Verbum
 quod locutus es ad nos in nomine Iehovæ,
 nolumus audire ex te, sed faciendo faciemus
 omne verbum, quod egressum est ex ore
 nostro, ad suffitum, faciendum. Regi-
 næ cœlorum,) propter peccata populi mei
 plaga ei (fuit, id est, quia fuit cum
 Pp 2 populo

populo Judaico multa passus est ob peccata populi. Nam cum populus peccatis suis sibi attraheret, etiam Jeremias illis pœnis involvebatur) & dedit (Populus Judaicus) impijs (Ægyptijs) sepulchrum ejus, & diviti (regioni Ægypticæ) inter mortuos ejus (hoc est. Judei, qui pertraxerunt eum in Ægyptum, effecerunt, ut in peregrina terra inter idololatrias sepeliretur) quanquam mendacium non fecerit, & dolus in ore ejus non (fuit. id est, quamvis verâ fuerint quæ ipse dixit) at Iehova voluit percutere eum; cum posueris (o Deus) vindictam animam ejus, (cum tu Deus eum tanquam victimam, ad mortem exposueris) adverbium similitudinis hic subintelligitur, sicut in alijs locis plurimis. Ut Exod. 19. Deus dicit, se portasse Israelitas super alas aquilæ, i. e. tanquã super alas. Potest etiam sic verti: Cum posuerit (se) anima ejus vict. nã ad mortem, videbit semen (quod) prorogabit dies (habebit multos, qui ipsius doctrinam amplectentur & propagabunt, ejusq; promissiones veras esse experientur. Non est autem necesse, ut Jeremias post mortem suam videret suos auditores, quia hic dicatur, videbit semen: quemadmodum non necesse fuit, ut David semper viderit posteros suos sedentes super solium Israel, quia ei 2. Sam. 7. dictum sit: Stabilietur domus tua & regnum tuum.

um, usq; in seculum, coram facie tua) & voluntas Jehovæ (de liberatione à captivitate Babylonica) per manum ejus prosperabitur (prosperare succedet, i. e. Deus præstabit eam liberationem, quam Jeremias promisit) ex labore animæ suæ videbit (quo) saturabitur: scientia sua (doctrina sua) justificabit (justos seu probos efficiet) justus servus meus multos. (Sic Dan. 12. legitur: qui justificarunt multos (doctrina sua: lucebunt sicut stellæ) & iniquitatem eorum ipse portabit (Iudæi cum ipso iniquè agēt, & ipse iniquitatem eorum sustinebit) propterea distribuam (ego Deus) ei cum multis, & cū robustis dividet prædam (Hoc impletum est in Jeremia, cum Dux regis Babylonica ei permittit, ut occupet partem terræ, quā velit, simulq; ei donum dat. De quo vide Jerem. 40. caput. Atque ita Jeremias divisit prædam cum Chaldeis, id est, partem prædæ accepit) propterea quod profudit (exposuit) ad mortem animam (vitam) suam, & cum transgressoribus connumeratus est (videlicet cum perinde ut alij Judæi, qui abducendi erant Babyloniam, pinctus esset cathenis, vel quia longo tempore detentus fuit in carcere, ubi transgressores solent asservari) & ipse peccatum multorum tulit (toleravit) & pro peccatoribus orare solitus est. Haftenus quasi in parenthesi egit de Jeremia, qui plenius liberationem à captivitate Babylonica promissurus erat,

nunc 54. capite rursus redit ad propositum, id est, promittit liberationem à captivitate Babylonica, *sic inquit*: Lætare sterilis, non parturiens tanta laudem, exulta non dolens (*ex partu*) quia plures filij desolatæ, quàm filij conjugatæ, dicit Jehova. Dilata locum tentorii tui, &c. prolonga fines tuos, &c. quia dextrorsum & sinistrorsum cresces, & semen tuum gentes possidebit, & urbes desolatæ inhabitabuntur, &c. *Quod autem cap. 53. de rege Regulorum non debeat intelligi, manifestum est. Nam quomodo queso præcedens & sequens caput, ubi promittitur liberatio è captivitate Babylonica, cum 53. capite conjungent? quid regi Regulorum cum captivitate Babylonica? Et licet Reguli omnia, quæ in prædicto capite dicuntur, ad Iosua suum possent aptare, non tamen inde sequeretur, illud caput esse vaticinium de rege illo promisso. Nam quid commune habet cum promissionibus illis, in quibus Rex Iudæis ex posteris Davidis promittitur? Prorsus nihil. Deinde nec totum caput Regi suo possunt accommodare, sed quasdam voces saltem arripiunt, easque malè interpretantur.*

CAPUT

CAPUT CIV.

Resolutio præcedentis discursus, & cum primis quoad caput quinquagesimum secundum
Esaiaë.

Propositio itaque Anonymi nostri est : Esaiaë versum quartum (verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros portavit, &c.) falsò ab Evangelistis & Apostolis (nempe Matth. 8. vers. 17. 1. Pet. 2. vers. 24. 1. Cor. 15. vers. 3.) accommodari ad Christum, sicque explicari, Christum sive Jesum Nazarenum morbos nostros sanasse & portasse, peccataq; nostra in se transtulisse & pro illis satisfecisse.

Rationes & probationes ejus sunt. Prima : Quia à cap. 40. Esaiaë usque ad finem libri, potissimum ac præcipuè promittitur liberatio à captivitate Babylonicâ. Primum dicimus id falsum esse. Quandoquidem à cap. 40. ad finem usque Prophetiæ duos consolationis locos sibi explicandos proponit Esaias. Unum de liberatione ex captivitate Babylonica : Alterum de instauratione Ecclesiæ per Christum. Deinde, si vel maximè unus duntaxat scopus hic esset Prophetæ, nempe consolatio de liberatione à captivitate Babylonicâ; nihil efficeret Anonymus.

Optimè enim simul stare possunt: promitti liberationem de captivitate Babylonica in Prophetia Esaie; & simul agi in eodem de Messia & ejus officio. Imò tantum abest, ut hæc se mutuo evertant, ut potius stabiliant, confirmant & commonstrent. Quandoquidem firmissima est ratio hæc: Quia sceptrum de Juda auferri non debet, donec veniat Silo; fieri nullo modo potest, ut per captivitatem Babyloniam Regnum Judaicum subverti & deleri queat. Et quia omnes iniquitates omnium hominum adeoque ipsorum Iudeorum conjecit Deus in Messiam, ipseque satisfaciet pro illis; fieri non potest, ut Juda & Ecclesia Dei à Deo plane deferi & à Gentibus deleri queat. Hæc ergo, quia se firmissimè & ἀποδεικνύουσες probant, Esaias vel potius Spiritus Sanctus hanc captans occasionem, sæpius integris capitibus de nullo alio quam Christo, utpote unico & solitario hujus consolationis & liberationis fundamento vaticinatur. Quæ si Anonymus rectè intellexisset, subordinata, & se mutuo probantia, non opposuissent, & tamquam contradictoria separasset. Et sanè in specie caput 40. ubi Anonymus initium sumit, id, quod diximus, luculentissimè probat. Cum enim Hebræi à vicinis gentibus, quæ eos circumfederant, multis bellis defatigarentur, tandemq; nihil aliud, quam exilium Babylonicum, minantibus subinde & præ-

& prædicentibus illud Prophetis, expectarent, proindeq; intelligerent, carissimam patriam vastandam, suam posteritatem tristis captivitate & exilio plectendam esse: his sanè instantibus periculis & calamitatibus vehementer perturbabantur sancti, non modo propter amorem communis patriæ; sed propter cultus divinos & amplas promissiones factas patribus. Mandatur itaq; Esaiæ à Jehova, ut soletur Ecclesiam: consolationisq; fundamenta sive argumenta duo faciat.

Primum est, ut rectè docet Theodoricus Snepsius, & Βίανov, nempe non posse everti eum populum, à quo venturus esset Christus, nec falsas esse promissiones Propheticas de Mediatore. Alterum est desumptum ab omnipotentia Dei. Non esse metuendam potentiam humanam, cum sciant Deum esse omnipotentem, & invictum suorum protectorem. Ex quo intelligitur, quod hoc ipsum caput primo loco ab Anonymo allegatum, de Messiâ simul & liberatione ex captivitate Babylonicâ agat. Quandoquidem initium capitis nihil est aliud, quam vaticinium de beneficiis, quæ Christus collaturus erat in Ecclesiam: quod vaticinium erat fundamentum totius consolationis & promissionis. Id autem verum esse eleganter probat Dn. Snepsius. Nam, inquit, videmus statim ab initio, Prophetam loqui de remissione iniqui-

tatis & peccati. Deinde vaticinatur de Johanne Baptista præcursore, quo quid clarius dici possit, equidem non video. Nam primum præcursorem hunc dicit futurum esse vocem clamantem, hoc est, concionatorem. Qualis enim princeps, talem quoque oportebat esse legatum & præconem. Deinde exprimit circumstantiam loci, ubi hic præco Johannes Baptista docturus sit, nempe non in urbe & hominum frequentia, sed in deserto: quo illum signo ab alijs Doctores secernere voluit Dominus: quare etiã Baptista, cum legatio ab Hebraeis ad ipsum missa fuisset, verba hujus vaticiniij citat: Ego vox clamantis in deserto, dirigite viam Domini. Tertiò addit argumentum doctrinae suae: Quid nimirum concionaturus sit, nempe hortaturus, ut rectam faciant viam Domini: quam adhortationem Christus postmodum, & Baptista uno verbo complexi sunt: agite poenitentiam. Quae ergo hoc loco de via preparatione dicuntur; intelligenda sunt de peccatorum remotione. Ut enim viatores, si quid in viâ obiectum sit, impediuntur: sic Christus ingressurus in corda hominum, illorum peccatis offenditur & contristatur. Hec ergo est prima pars argumenti doctrinae hujus præcursoris. Alteram exprimit Propheta his verbis: Et revelabitur Gloria Domini, quibus Evangelium exprimitur. Nam in hoc demũ gloria Domini sufficienter

cienter revelata est. Has suæ doctrinæ partes duobus verbis exprimit ipse Baptista Matth. 3. Poenitentiam agite vitæ prioris, in propinquo enim est regnum cœlorum. Christus autem ipse Marc. 1. Resipiscite & credite Evangelio. Verba autem ista Prophetæ & subsequencia de Evangelio subintelligenda omnino esse pluribus declarari & ad oculum demonstrari posset: sed remitto candidum lectorem ad Scholas Snepsi. Sufficit, quod ex dictis, quilibet intelligat, quomodo proprio se gladio jugulet Anonymus, suaq; mendacia & impietatem prodat: Sic caput 42. de quo loquetur alio, quā de Christo sive Messia? Sanè verba statim priorū versuū tam luculenter id demonstrant, ut qui non intelligat, nihil intelligat. In sequentibus quidē capitibus 43. 44, 45, 46, 47. & 48. fateor pauca immisceri de Christo: Capite tamē 49. ad Mesiam revertitur. Quandoquidem egregiam continet descriptionem Christi Domini, ejusq; in totum genus humanum clementiæ. Cum enim Prophetæ inde à capite. 40. duos consolationis locos sibi explicandos proposuerit: Unum de reversione Iudæorū ex exilio sive captivitate Babylonica: alterum de instauratione Ecclesiæ per Christū, nūc demum incipit speciatim hunc locū & in eo argumento pergit ad finem usque Prophetiæ. De nullo autem alio, quam de Christo loqui caput hoc, varia comprobant argumenta.

1. Qui

1. Quia inter cetera in hoc capite habetur, Dominum velle istum, quo de loquitur, dare in foedus populi. Quod sanè de nullo alio, quam Messia sive Christo potest intelligi, qui Angelus foederis dicitur, & in societatem regni celestis etiam vocat gentes. 2. Deinde cap. 6. assignatur Christo officium redemptionis & liberationis ex carcere: quod in hoc quoque capite habetur. 3. Tertio dicuntur gentes venire ab Aquilone & mari, quod de Christo repetitum est Luc. 13. Jam verò quia promittitur hoc loco, fore, ut non sitiant aut esuriant, nec ab actu solis percutiantur: Et verò ista καὶ τὸ πῦρ nullibi impleta legantur; certum est allegoricè de regno Christi accipienda esse. Nos quoque Christianos magni & fide digniteste & interpretes confirmant. Nam Simeon, qui in templo ulnis suis puerum Jesum orans sustulit, citat hujus capitis versiculum, Christus, inquit, est lumen ad revelationem gentium & gloriam populi sui Israel. Et Apostolus Paulus ea, quæ de vocatione gentium hic habentur, in Actis cap. 13. & 2. Corinth. 6. ad Christum Dominum & sua tempora refert. Sic cap. 50. nihil esse potest aliud, quam concio de Christo, pertinens ad explicationem dicti, quo Prophetæ in persona Christi utitur v. 4. precedentis capitis. Caput quoque 51. Consolationem continet Ecclesie Dei & piorum: nempe tantum abesse, ut Deus deferat

deserat suam Ecclesiam, ut eam, quemadmodum Abrahamo promiserat, amplificaturus sit, ornaturusq; variis & quidem eternis donis: Et licet pij in hac ærumnarum valle exerceantur calamitatibus, id tamen æquo ac forti animo ferendum esse: Cum omnes afflictiones sint temporaneæ; justitia autem per Christum impetrata, æterna, &c.

Sequitur nunc 52. cap. Esaia, quod tanquam secundum fundamentum suæ impiæ opinionis jacet Anonymus, inquiens: Quod liberatio à captivitate Babylonica in his capitulis promittatur, argumento quoque esse, quod sic legatur cap. 52: Suscitate, suscitate, indue robur tuum, ô Zion &c. Mens itaq; Anonymi nostri cum non paucis aliis est, caput hoc loqui de recuperata libertate ex servitute Babylonica, & quæ de nunciis missis dicuntur, accipienda esse de Cyri legatis, ad omnia loca regni missis, ut publicè libertatem illam proclamarent ac renunciarent.

Verum nos opinionem istam falsam esse, & contra Prophetam de Christi in hunc mundum adventu, ejusq; beneficiis loqui sequentibus probamus rationibus. 1. Quia vel ipsi Judæi & inter hos Rabbi Salomon non possunt non affirmare, locum hunc & sequentia usque ad finem libri de temporibus Messiae intelligenda esse. 2. quoq; negat Propheta inter Hierosolymitanos

tanos fore immundos. Quod verò de Hebræorum Republ. nunquam propabitur. Taceo summa illa flagitia, quæ post reditum à captivitate inter Judeos dominabantur: Vnicum hoc sufficeret, quod Nebemia testatur, reversos adhibuisse mulieres alienigenas immundas: Et quod hoc ipso in capite Prophetæ reprehendu, eos, qui summæ rerum præfuerint, populoq; dominati sint, nomen Domini blasphemias affecisse.

3. Retrospicere videtur Prophetæ ad Psalm. 98. quando inquit: Denudavit Dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium, & viderunt omnes fines terræ salutem Dei nostri. Quæ verba in dicto Psalmo his leguntur verbis: Salvat dextra sua & brachio suo. Notum fecit Dominus salutare suum in conspectu gentium revelasti justitiam suam. Ubi, licet verba non sint planè eadem, sensus tamen idem planè est. Jam verò negari nequit, Psalmum illum vaticinium esse de Christo: Quocirca dubium non est, locum hunc de Christo intelligendum esse. Prophetamq; de Spirituali liberatione ac beneficiis Christi loqui. Adde, quod nos Christianos confirmare potest, Paulum Rom. 10. locum capitis hujus nempe v. 7. Quam pulcri sunt super montes pedes annunciantis & prædicantis pacem, &c. de Apostolis & annunciatione Evangelii intelligere. Et vers. 11. Exite de medio ejus &c.

do

de Christianorum exitu & fuga ex hoc mundo
ac contagio vitiorum. 2. Corinth, 6. His ergo
sic probatis statuimus, plerasq; notas, quas tex-
tui hujus capituli Anonymus inserit, falsas esse.
Id quod porro ita probamus, & declaramus.
Primum alloquitur Propheta Zion. Per Zion
autem passim in Scripturis intelligi Ecclesiam,
cōstat. Dicit ergo, Propheta: O ecclesia Christi,
quæ in pulveribus jaces & deploras servitutem
& miseriam tuam, consurge, consurge, inquam,
hoc est, abjice tristitiam & mœrorem, & letare.
Quod ipsum mox aliis exprimit verbis: Indue
fortitudinē, h. e. collige vires & recipe animū.
Imò adhuc tertiā vice propositionem repetit: In-
due vestimēta decoris tui: h. e. exue & depone
vestes pullas & cilicium, & indue vestitū orna-
menti & decoris. Hæc est propositio consolatio-
nis: sequitur nunc confirmatio & ejus argumē-
ta. Primum est: Quoniam nō adjiciet ultra,
ut pertranseat per te incircumcisos. Desum-
tum est ab honesto. Ait enim Propheta, tempus
ad esse, ut verè id, quod dicitur, sit, nēpe sancta.
Ut n. in Ecclesia, quæ sancta, nihil molestius est,
quam si dicatur impura: sic è contrario nihil de
eā honestius dici potest, quam quod sancta sit.
Non aut utitur Propheta nomine sanctitatis si-
ve sanctimonie, sed more Hebræorum, inquit, ab
ecclesiā removēdos esse omnes incircūcisos.
Vbi vero per vocem illam nō intelligit incircum-
cisos carne: alioquin ab Ecclesia omnes gentes
debuissent

debuissent removeri, quippe qui circumcissionem non recipiebant: intelligit igitur in circumcisos corde; quod satis ostendit subsequens vox per Synonymiam addita, & immundus.

Secundum argumentum continetur v. 2.

Excute de pulvere, confurge, sede Jerusalem: solve vincula colli tui: captiva filia Sion: Quia liberata es Sion & soluta sunt vincula tua.

Quis autem liberavit, quis fecit ut vincula sint soluta? Nemo sane nisi Christus: quippe qui externam captivitatem & misérias compensat libertate spirituali. Verba autem (addit Dominus S nepsius) de libertate faciens, Prosopopœia sua servit. Etenim ut ij, qui homini captivo annunciant solutionem vinculorum, & carceris, jubent eum, excussis pulveribus, in quibus jacuit, surgere; deinde apertis catenis hortatur, ut eas abijciat; in posterum victurus in libertate: Ita hoc loco Dominus suscitât Ecclesiam de pulvere, ac jubet eam positis vinculis, esse liberam. Amplificat hoc Propheta per antithesin servitutis, qua premitur Ecclesia, & liberationis suæ per meritum Christi: Gratis, inquit, redempti estis, nempe sine auro sine argento interveniente: sed tantum propter peccata vestra: & ideo gratis rursus sine argento vel pecunia, tantum propter & per sanguinem Christi redimemini. Prius membrum antitheseos illustrat Propheta recensendo ex

empl

empla servitutis Hebræorum, non duntaxat ea, quæ à peregrinis populis, sed suis quoq; hominibus experta est. Inquit ergo: In Ægyptum descendit populus meus &c. Paucis his verbis inquit Propheta, quam iniquam servitutem Hebræi, sub Ægyptijs pertulerint. Nam etiamsi vocati in Ægyptum perveniunt, & ab ipso rege, qui primus ipsos susceperat, privilegijs ac provincijs donati fuerint: horum tamen omnium obliti reges subsequentes, munificentiam primi regis, illi converterunt in crudelissimam tyrannidem, atq; illud gratis, sine ulla causa ex mero odio ac invidia, qua Ægyptij contra Hebræos flagrabant. Progreditur nunc Propheta ad alterum exemplum: Et Assur, inquit, absque causa oppresit eum: hoc est (ut rectè interpretatur Hieronymus) postea ab Assyrijs, quos in nullo læserat, calumniam sustinuit, & in Babylonem captivitate translatus est. Unde infert: Et nunc, quid mihi est hoc (scil. in captivitate Babylonica, addit Anonymus) dicit Jehova? Quoniam ablatus est populus meus gratis (addit rursus Anonymus in captivitatem Babylonicam.) Ad summam! totum hunc versum torquet Anonymus ad captivitatem Babylonicam eum in finem, ut suæ opinioni longè falsissimæ probabilitatem quandam conciliet. Sed Glossas has Anonymi falsas esse manifestum est ex eo, quod

captivitas Babylonica in secundo exemplo, nempe in tyrannide Assyriorum includatur: hic autem plane de nova oppressione & calamitate, domestica nimirum & intestina agatur. Dicit ergo & infert Dominus. Nihil habeo reliqui (sunt verba Hieronymi) propter quod in hac regione permaneam: de qua populus meus ablati est gratis & venditus peccatis suis: Dominatores ejus ejulant, inique agunt, ait Dominus, & jugiter tota die nomen meum blasphematur. Quod intelligendum est de ordine supremo doctorum, qui mirum in modum exactionibus gravabant populum, & doctrinas de ingenio suo confictas adferebant, quæ tantum abest, ut quietem præstent conscientijs, ut eas semper dubias, perturbatas, desperabundas, & ut Propheta loquitur, ululantes relinquant. Quæ captivitas licet non vinculis & carceribus externis formidabilis sit, cum tamen servitutem animis multo quam illa majorem creet, detestabilis & summa haberi debet. Idcirco, pergit Propheta, experietur populus meus nomen meum: hoc est, quia igitur servitus hæc spiritalis ceteris omnibus tristior est & detestabilior, ignorentque miseri mortales quomodo a peccatis & aeterno illo carcere & interitu liberentur, sciatis & experiemini nomen meum, nempe me servatorem Dominum, & qui vobis nunc loquor, ipsum eam ob causam adesse

desse, & hominem natum in hunc mundum
 venisse, ut à servitute peccati & opinione
 meritorum, quæ nunquam reddere possunt se-
 curas conscientias vos liberem. Versum
 quoque subsequenter septimum ad captivita-
 tem Babylonicam per glossas suas refert Anony-
 nus, ubi Propheta dicit: Quam pulchrè super
 montes pedes annunciantes & prædicantes
 pacem, &c. Verum rursus contra scopum
 & Intentionem Prophetae, imò ipsius Dei. Quan-
 doquidem & illa verba de nullo alio, quam re-
 gno Christi intelligi possunt. Postquam enim
 nomen liberationis Ecclesiæ dedit Propheta:
 nunc per *ἄγγελοι* & nuncios & speculato-
 res constituit: qui victoris & redemptoris ad-
 ventum & præsentiam Sioni virgini, hoc est,
 Ecclesiæ perturbatæ, annuncient. Nuncij illi
 sunt Apostoli annunciantes Evangelium: quod
 Propheta per Synonymiam expressit, inquiens:
 Pedes super montes ornatos esse, sive pul-
 chros, & allusit vel situm urbis Hierosolymæ,
 quæ undiq; montibus cincta erat, per urbem au-
 tem Hierosolymam Ecclesiam vult intellectam,
 ad quam Propheta dicunt omnes se certatim
 conferre Esaie 2. & Michee. 4.

Ornati autem illorum sunt pedes hoc est,
 ipsorum adventus est gratus, acceptus & jucun-
 dus. Cur? quia, inquit, Propheta annunciant
 pacem, annunciant bonum, prædicant salutem.

Et tandem totam hanc doctrinam in unam summam colligit; Regnat Deus tuus, quod sanè non dicitur respectu specialis captivitatis Babylonica, ut sibi imaginatur Anonymus, sed totius Ecclesiæ: Regnat Deus tuus, dicent, id est, Jesus Christus Dei filius, devicto Diabolo mundi principe, devictisq; omnibus machinis ejus, jam solum dominatur, ac suam Ecclesiam à Tyrannide ipsius liberatam in æternum beare vult. Hæc enim est summa totius doctrinæ Evangelizantium sive Apostolorum. Hæc autem ita accipienda & de spirituali liberatione intelligenda esse liquet, partim ex illis, quæ ab initio de scopo hujus capitis adduximus: partim etiam ex toto contextu. Pergit Propheta: Vox speculatorum tuorum levaverunt vocem, simul laudabunt: quia oculo ad oculum videbunt, cum converterit Dominus Sion: Hic addit rursus suam glossam Anonymus: cum reducet Jehova Sion ex captivitate Babylonica. Verum glossa hæc rursus falsa & contra scopum Prophetæ est. Quandoquidē versus hic coheret cum precedente: Et ut ille de Nuncijs, sic hic de spectatoribus loquitur & quidem idem ipsis tribuit. Ut enim de nuncijs, sic etiam de spectatoribus ait, quod clara voce rem illam lætam significaturi sint omnibus, & exultaturi, quod oculo ad oculum, b. e. discrete, videant Dominum, & salutem partam ab ipso

ipso Sioni, *h. e. Ecclesie*. Cæterum in adventu Domini omnia leta esse vult, proindeq; ipsas solitudines & deserta ad gaudium hortatur *Propheta & inquit: Gaudete & laudate simul deserta Ierusalem. Addit rursus rationē, quia consolatus est Dominus Prophetam suum redemit Ierusalem. Summa namq; consolatio est, quæ nobis per Christum contingit, & in fide consistit, quod certo sciamus, nos redemptos esse à Domino. Subijcit præterea consolationis huius amplificationem, & inquit paravit sive nudavit Dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium (id est, inquit Anonymus, accinxit se Deus ad liberandum Judæos ex captivitate Babylonica) & videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri (scilicet, addit Anonymus, quam faciet in liberando nos ex captivitate) Verum quis tam hospes est in historia sacra, qui nō intelligat & hanc glossam violentam, contortam & nullam esse. Nunquid Deus universaliter in oculis omnium gentium denudavit & nudum monstravit brachium, potentiam, gloriam suam in speciali illa liberatione ex Babylone? Non sane. Illa enim in minimâ terræ parte & quidem certò populo contingebat. Eodem igitur modo in respectu universæ terræ & omnium populorum ac gentium, admodum pauci viderunt & agnoverunt salutare Dei in & per captivitatem Babyloniam*

lonicam, nempe *Judei pauci, pauciq; Babylonic*
ci: Quocirca hic versus nullo modo de libera
tione ex servitute speciali & terrestri hac in
telligi potest ac debet, sed de longe majore &
universaliore, quæ non tantum pertineat ad po
pulum Judaicum, sed ad omnes gentes ac popu
los universæ terræ. Est enim redemptio hac
salutare illud Jehovæ, quod visuri erant & ex
perturi omnes gentes, & omnes fines terræ.
Talis autem est redemptio & liberatio illa sola,
& unica, qua Christus Jesus in assumpta carne
sufficiens λύτρον pro totius mundi delictis sol
vit Deo Patri. Hinc quanquam sæpius alias
Dominus populo suo adfuit, nunquam tamen
potentiæ ejus & opis tam nuda claraq; indi
cia extiterunt, quam in hoc redemptionis nego
tio, ubi ipse filius Dei, assumpta carne humanâ,
se videndum, palpandum præbuit & nominis
sui gloriam, ac partæ salutis famam illam ad
exteros usq; orbis terrarum fines divulgavit:
ut rectè hic dicat Propheta: Nudavit Domi
nus brachium sanctum suum IN OCVLIS
OMNIVM GENTIVM, & quod visuri
sint omnes fines terræ salutare Dei nostri:
Discedite, pergit Propheta, discedite (addit
Anonymus ex Babel) pollutum ne tetigeritis,
exite è medio ejus (addit rursus Anonymus sc:
Babel) omininò ex Babel, sed non terrestri il
la, sed spiritali. Dominus enim, quos rede

mit, vocat ex hoc mundo, tanquam ex spiritua-
 li Babylone: Verborum (discedite exite &c.)
 illa ἀναδίστασις, inquit Snepsius, vebemen-
 tiam habet. Nam urget abitum. Solent enim
 victores suos homines, qui antea captivi fue-
 runt, magnâ pompa reducere. Hoc autem be-
 neficium reductionis (pergit) geminum est,
 primo, quod educit nos è carcere peccati.
 Deinde quod largitur Spiritum Sanctum,
 qui nos ad novitatem & Sanctimoniam vite
 informat. De posteriore loquitur, cum in man-
 datis eis, qui educuntur, dat, ut mudentur,
 quia portant vasa Domini. Mundos olim o-
 porteabat esse sacerdotes, qui portabant arcam
 Domini & vasa tabernaculi: ita etiamhorta-
 tur illos, qui liberati sunt, ut vasa pura habe-
 ant, hoc est, ut liberati à peccato, non eo se
 amplius inquinent. Nam pii sunt templa Domi-
 ni, sunt vasa Domini ad honorem: Danda
 ergo est juxta doctrinam Paulinam, opera,
 ut quilibet sciat suum vas possidere cum san-
 ctitate & honore, non cum affectu concu- 2.Tim.2.
 piscentie. 1.Thes.4.

Sequens versus continet precedentium am-
 plificationem per tacitam, antithesin oppositam
 educationi ex Ægypto. Cum enim populus Dei
 ex Ægypto egrederetur, trepidus erat, inse-
 quente ipsos Pharaone, & tanta festinatione

uti cogeantur, ut etiam infermentatam farinam una efferrent. Deinde ipsorum dux erat Moses, atque sic homo. Verum in spirituali liberatione Populi Dei & educatione ex regno Sathanae & peccati non erit ejusmodi trepidatio & festinatio. Quandoquidem ipse Dominus & Servator Jesus Christus dux praecedet, largiturus securitatem, animi magnitudinem, constantiam, ut ex omnibus periculis pij evadant in eam felicitatem, quam ipse omnibus sanctis paravit eternam. Nihil ergo & hoc versu principaliter agitur de captivitate Babylonica, ut falso sibi imaginatur Anonymus.

Versus 13. Ecce intelliget servus meus, &c. est initium novae partis hujus capituli, quam alij, inter quos etiam Lutherus est, conjungunt cum sequenti capite, ita, ut sit initium LIII. capituli. Sed hac de re parum sumus solliciti: Videamus, quomodo Anonymus illum corrumpat: sic autem eum reddit & explicat, ecce prosperabitur servus meus (hoc est, Jacob seu populus Israeliticus, quem etiam in praecedentibus servum suum appellavit Deus, prosper & felix rursus erit, cum videlicet redibit ex captivitate Babylonica) Ubi primum pro veritate Interpretationis sive versionis tenendum, fontes Hebraeos ita fluere יְהוָה יִשְׁכֵּל עַבְדִּי
Ubi illud יִשְׁכֵּל est à radice שָׁכַל quod est

est intelligere, circumspectum esse, providentiam
 habere: & est contrarium verbo, סכר vel סכר
 quod incogitantiam in rebus agendis significat
 & ignavam levitatem. Hoc ergo insignem &
 accuratam industriam, intentum animum, dili-
 gens studium, gravamq; operam & considera-
 tionem: In Kal intransitivum, idem est, quod
 industria pollere, solertem esse. In Hiphil recte
 vertitur, scite, solerter, considerate agere. Unde
 etiam pro prospere agere sumitur: sed ex conse-
 quenti, & ut principalis hac significatio subau-
 diatur, quod nimirum successum propterum fe-
 re habeat, qui considerate, attentè, circum-
 spectèq; agit. Ex quibus intelligitur, quam sub-
 dole & Sophisticè Anonymus vertat verbum
 יִשְׁכִּיר.

Non enim hic significat propter & felix
 erit, sed prudenter, circumspectè, & sapienter
 aget. Unde etiam ab omnibus interpretibus ita
 vertitur. Pergit Anonymus: Servus meus,
 hoc est, Jacob seu populus Judaicus. Hujus
 interpretationis rationem reddit hanc: quia et-
 iam in precedentibus populum Israeliticum,
 servum suum appellavit: intelligit absq; dubio
 cap. 41. v. 8. ubi dicitur: At tu Israel servus
 meus es. Verum, quæ est ratio consequentiæ:
 In aliquo loco Esaie servum esse tribuitur Is-
 raelitico populo: ergo etiam hoc loco? Cur non
 ita: aliquo loco Esaie tribuitur Esaie, nempe

cap. 20. v. 3. Dixit autem Jehova: Quemadmodum ambulavit servus meus Esaias nudus & discalceatus? *Ut nulla hic, sic nulla ibi est consequentia.* Notet ergo lector diversitatem Phrasedum, Esaie 41. vers. 8. determinatè loquitur: nempe dicit Israel servus meus: sic cap. 20. v. 3. Servus meus Esaias: hic verò capite 52. non determinatè sed absolutè inquit Propheta: Servus meus prudenter aget. Nempe servus meus κατ' ἐξοχὴν, qui nullus est alius, quam Christus Jesus, Dominus noster. Eodem modo absolutè loquitur Propheta cap. 42. v. 1. En servus meus, quem sustineo, electus meus &c. Et ibid. v. 26. suscitavit verbum servi tui. Sic cap. 49. v. 5. Qui formavit me ab utero servum sibi. v. 66. Leve est ut sis mihi servus ad suscitandum tribus Jacob, & ad reducendam desolationem Israelis, &c. In hisce autem & similibus locis omnibus non de Jacobo, non de populo Israelitico, sed de Messia loquitur. Locus ergo hic cap. 52. v. 13. his, non illis similis est, proindeq; de nullo alio, quam de Messia intelligendus est. Adde, quod de servo hoc dicatur: exaltabitur, elevabitur, valde sublimis erit: verum tantum abest, ut Populus Judaicus post ultimam panoletbriam in sublimem dignitatis gloriam, de qua Esaias vaticinatur, evehendus sit, ut reges gentium coram eo obstupescere oporteat, ut potius diserte scribat Daniel, vastitatem in finem usq; mundi duraturam

*ram Dan. 9. De Christo vero nostro id revera
 impletū est, ut de ipso testatur Paulus ad Phil.
 2. cap. Deus illum in summam extulit subli-
 mitatem, ac donavit illi nomen, quod est su-
 pra omne nomē &c. Tertio qui sequenti capite
 dicitur peccata nostra tulisse & propter iniqui-
 tates nostras vulneratus esse attritusq; propter
 scelera nostra &c. Is dicitur hic servus Jehovæ:
 At qui sequenti capite ista dicuntur de Messia, &
 nullo modo de populo Israelitico, ut paulo post
 demonstrabitur. Ergo etiā hic servus meus dicitur
 de Messia & nequaquā de populo Israelitico. Ta-
 ceo, quod in libro Sanhedrin cap. Helec præsens
 versiculus sic exponatur: Messias exaltabitur,
 plusquā Abrahā elevabitur, plusquā Moses, &
 sublimabitur plusquā, angeli ministerii, i. e.
 ministrātes Deo. Et Rabbi Salomo similiter a-
 pertè testatur, dum exponit hæc verba Esaiæ: Ec-
 ce intelliget servus meus &c. sic ait: Magistri
 nostri totum hoc de Messia intelligi affirmāt.
 Imò etiam Chaldaicum Targum istud de Mes-
 sia exponit. Ut ergo hæc verba perperam accom-
 modat ad populum Israeliticum, eiq; tribuit A-
 nonymus, sic quoq; subsequentiā sophisticè & si-
 ne omni veritatis fundamento de ipso interpre-
 tatur, cum simpliciter & solitariè de Christo &
 Messia nostro intelligenda sint, adeò ut verissi-
 ma certissimāquē sit paraphrasis Dn. Snepf-
 fi: Sic Deus Pater de filio suo, quem promissu-
 rus est, loquitur: En Messias legatus meus,*

non pompâ aliqua & ostentatione veniet, sed
 servili forma sumta, Omnia abjectissimi servi
 obsequia, volens & sponte est subiturus, sed in-
 terim omnia, prudentia & dexteritate sum-
 ma ad salutem & felicitatem mortalium susce-
 pturus est. Et ut, mi fili, quàm plurimi cum stu-
 pore admirabuntur, te ita esse toto corpore de-
 formatum, ut vix lineamenta hominis reti-
 neas; ita è contra in ore eris omni populo, imò
 verò reges & potentissimi quique attoniti cum si-
 lentio stabunt, quando tanta miracula vide-
 rint, quantane auditione quidem unquam ho-
 minum sermonibus ad eos pervenerunt: & ea
 audierint de Christo, ejusque prodigiis, quæ ne
 animo quidem, aut tacitis cogitationibus pote-
 rant concipere.

Hæc paraphrasis conferatur cum Inter-
 pretatione Anonymi nostri, textusque ipso, & per
 se fallaciæ hujus Blasphemi apparebunt.

Atque sic contra adversarium sufficienter
 explicatum & probatum est, à cap. 40. ad caput
 usque 53. principaliter de Christo ejusque regno
 Esaiam vaticinari. Unde sic argumentamur:

De quo principaliter agitur in capitibus
 proximè præcedentibus, de eodem agitur
 principaliter 53. cap. Esaiæ.

Atqui in proximè præcedentibus capiti-
 bus principaliter agitur de Christo, & libe-
 ratione spirituali.

Ergo etiâ de Christo &c. agitur in cap. 53.

CAP.

CAPUT CV.

Peculiaris capitis LIII. Esaiæ
consideratio & primum qui-
dem generalis.

*Anonymus nihilominus totum illud de li-
beratione ex captivitate Babylonica interpre-
tatur, verum id sine ratione & sensu. Nam
præter argumentum, longè firmissimum,
quod modo attulimus, illi obijcimus univer-
sam antiquitatem Judaicam, quæ semper
& tota caput hoc de Messia est interpretata.
Sic enim R. Moses Hadarsan in expositione
libri Genes. c. 24. Hic est Rex Messias, inquit,
qui fuit in generatione impiorum, & repro-
bavit eos, & elegit Deum sanctum & bene-
dictum & nomen sanctum ejus, ut coleret
eum in toto corde: Deditq; cor suum ad pe-
tendas miserationes pro Israel, & ad jejunan-
dum & ad humiliandum se pro eis, sicut di-
ctum est Esaiæ 53. Et ipse vulneratus est, pro-
pter culpas nostras, contritus est propter pec-
cata nostra, &c. Hactenus ille. Imò eviden-
tia textus adeo convicti sunt Judei, ut nequa-
quam negare possint caput hoc de Messia loqui.
Ne v. suum errorem revocare cogerentur, &
Christum venisse ἀπλῶς fateri, duos finxerunt
Messias*

Messias, alterum pauperem & miserum, de quo hic agatur: alterum gloriosum, de quo alibi: fabulanturq; Egenum illum jamdudum venisse, sed Romæ sub porta inter mendicos delizescere, ut legitur in libro Sanhedrin c.ii. Alij in hac sunt opinione, ipsum in Paradiso capillis Evæ alligatū teneri, idq; è cap. 7. Cantic. probari posse autumant: ubi capillus sponsæ Christi cum monte Carmelo comparatur. Vide Synagogam Judaicam cap. 36.

Taceo quod Chaldaica etiam translatio totum hoc caput de Christo intelligat. Et sanè si vel universa Hebræorum natio & tota Semijudeorum factio, imò totus mundus hac in parte à nobis dissentiret: in promptu tamen sunt interna & externa argumenta: quæ omnia contradicentes convincunt & manifestissime mendacij arguunt. Assumamus primum v. 4. ubi dicitur, Hunc Dei servum verè longiores nostros ipsum tulisse, & dolores nostros ipsum portasse: v. 5. Ipsum vulneratum esse propter iniquitates nostras, attritum esse propter scelera nostra, & nos illa ejus vulneratione, attritione & livore sanatos esse ipsumq; animam suam dedisse pro peccatis nostris. Jam dic Semijudæe, nunquid Israel sive populus Israeliticus propter nostras iniquitates vulneratus sit, iniquissimus ipse? dic an attritus fuerit propter peccata nostra, ipse peccatis infinitis sorditus? dic, inquam, an livore ejus sumus sanati, quippe qui

ui sanatione ipse maxime indigebat: Sanè non
modo falsum, sed maxime quoq; impium ac bla-
hemum, inq; Dei Iustitiam contumeliosum est,
Israel, vel cuiuspiam mortalium, vel etiam genti
describere, quod pro peccatis generis humani-
tatis fecerit & nos Deo reconciliaverit. Quan-
to quidem homo λύτρον & precium infiniti va-
ris, quod infinitam Dei iram placaret, per-
olvere nequaquam potest. Id quod innuit
Psalms 49. vers. 8. Fratrem redimendo non
redimet quisquam, nec dabit Deo precium
redemptionis ejus. Sic longè impudentissimum
est, asserere Judæos, exitium & alia incommoda
pati propter aliena delicta, cum Deus expresse
& disertè clamitet. Perditio tua ex te est, Is-
rael, Ose. 13. simulq; juxta immotam Justitiæ di-
vinæ regulam, pater non luat pro filio, nec fi-
lius pro patre, sed anima, quæ peccat puniatur
Ezech. 18. Perpende & istud Semijudæe, quod de
hoc servo tuo enuncietur, quod restitutio pacis
nostræ sit in ipso: Iam v. absurdissimū ne esset,
si quis diceret, populū Israeliticum suis calami-
tatibus veniam & pacē gentibus promeritū esse.
Sanè ipsimet Judæi imposturam hanc haud du-
biè in sinum inderent: quippe qui sperant & quo-
tidie in suis synagogis fabulantur, Messiam ap-
puratione sua omnes gentes subversurum & in-
victum Josaphat (itan detorquent Prophe-
ciam Joelis cap. 2.) adducturum, eternoq; ge-
nna igni adjudicaturum.

His

His igitur argumentis, tanquam immotis fundamentis, contra Semijudeum evictum est, caput hoc 53. Esaie, & cum primis versum illum a Matthæo allegatum, & ab Anonymo in dubium vocatum, nequaquam de Judaico populo ex captivitate Babylonica liberanda loqui. Unde sic argumentamur. Caput LIII. Esaie aut loquitur de populo Israelitico, aut de Jeremia Propheta, aut de Messia, quia hic nobis quatuor non datur. Atqui non loquitur de populo Israelitico, uti manifestissimis & immotis argumentis contra Semijudeum est demonstratum: neque de Jeremia Propheta, ut in progressu probabitur: Ergo loquitur de Messia, & per consequens, interpretatio Capitis hujus, à Semijudeo data, falsa est, absurda est, blasphemica est. Insuper nobis Christianis, si alia testimonia & argumenta plane deessent, magni tamen Novi Testamenti interpretes, Apostoli & Evangelistæ testes omni exceptione majores sunt: quippe qui totum hoc caput de Messia & Christo nostro interpretantur. Act. 8. Philippus Diaconus, qui Eunuchum, præfectum Candaces reginæ Ætiopum, Christo adduxit, hoc caput totum de Christo intellexit, atque luculento isto vaticinio Ætiopem illum, verum de imbuît. Deinde passim ex hoc capite loci Novo Testamento citantur. Sic Johan. 12. Cum tam multa signa fecisset coram eis, non credebant.

lebant in eum, ut sermo Esaiaë Propetæ im-
 pleretur, qui dixit, Domine, quis credidit ser-
 moni nostro, & brachium Domini cui reve-
 atum est. *Ulti etiam eandem sententiam Apo-
 tolus Paulus, de contumacia & inobedientia
 Hebraeorum loquens, ad suum institutum ac-
 commodavit Rom. 10. Non omnes, inquit,
 obediverunt Evangelio, Esaias enim dicit:
 Quis credidit sermonibus nostris. Sic Matth.
 8. Pericope ex capite hoc adfertur: Sic enim
 ait Evangelista: Cum appetisset vespera, ad-
 duxerunt illi Demoniacos multos etc. Ut im-
 pleretur quod dictum est per Esaiam cum ait:
 Hic infirmitates nostras suscepit. Et rursus
 1. Pet. 2. duo illa loca: Non est inventus dolus
 in ore illius. Item: peccata nostra pertulit,
 de Christo interpretatur. Quod etiam in extre-
 ma capitis parte ab Esaia scribitur: Et cum ini-
 quis numeratus est, Marcus tum complemen-
 tum habuisse dicit, cum Christus medius inter
 duos latrones crucifigeretur Marc. 15. Et sane
 hæc Evangelistarum & Apostolorum testimo-
 nia certissimos et plane ἀνεκτάτους nos faciunt
 Christianos, totum hoc caput de nullo alio,
 quam Christo Servatore nostro intelligendum
 esse.*

*Quam verum autem sit, quod blaterat
 Anonymus, inconvenientissimè & ineptissime
 dicta, ex capite hoc ab Evangelistis allegata esse,
 jam mox videbimus.*

Quandoquidem quod in genere de totali diximus interpretatione, non quidem ex autoribus Novi Testamenti, sed alijs irrefutabilibus indicijs & argumentis probavimus, id quoque in specie de singulis partibus demonstratu baud difficile est.

CAPUT CVI.

Specialis verborum cap. LIII.

Esaiaë explicatio & Anonymi refutatio.

Rem ergo hunc in modum aggredimur. Primum illud, Quis credit sermoni nostro? interpretatur Anonymus: quasi dicat Propheta: Ego quidem liberationem à captivitate Babylonica promitto: promittent eam etiam alii Prophetae, at pauci nobis credent: Hanc autem specialem interpretationem falsam & à sententia Prophetae alienissimam esse contextus satis superq; docet. Respicit enim Esaias ad precedentia narrata, quæ non nisi de Messia intelligi possunt, uti demonstratum est: simulq; Iudeorum ingratitudinem detestatur, quod neq; Christo, neq; miraculis Messia sint credituri: uti exponitur Joh. 12, 37. Cum Christus tot signa coram illis edisset, non crediderunt in eum, ut sermo Esaiaë Prophetae impleretur, quo

dicunt

*dicit: Domine, quis credit auditui nostro &c. Deinde etiam attendere debuisset Anonymus ad id, quod additur: Et brachium Domini cui revelatum est? Nam licet alias in genere Brachium Domini & dextra Dei in Scriptura nominetur omnipotentia Dei, de qua dicitur, Dextra Dei fecit virtutem: Dextra Dei exaltavit me &c. Dextra Domini fecit virtutem Ps. 118. Tamen quilibet ex subjecta materia & circumstantia concionis Prophete hic specialius id accipi, nempe primū pro ipso Christo sive Messia: eo planē modo, quo sumitur apud eundem hunc prophetam nostrum cap. LI. v. 9. Surge, surge, induere fortitudinem Brachium Domini, & sequente cap. LII. v. 10. Paravit Dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium. Deinde etiam complectitur Prophe-
~~ta~~ appellatione hac divina Christi opera, stupendaq; miracula, de quibus Maria Luc. 1. canit. Fecit potentiam in brachio suo, Quid? quod & ipsa Evangelij doctrina sit potentia & brachium Domini Rom. 1. Sensus itaq; hujus versiculi, (ut rectē habet Paraphrasis Dn. Snepfii) hic est: Quam pauci, Deus bone, credituri sunt his, quae a nobis spiritu praevisa, ab Apostolis autem audita & explorata publicē proponuntur? Quis nobis fidem habiturus est, cum de potenti*

manu Christi, summaque Majestate, quam miraculis & tota vita luculenter demonstravit, ita ut tantum non palpemus, eum esse unigenitum à patre, sumus dicturi? Falsa itaque est, uti diximus, interpretatio Semijudaizantis. Secundo versus sequentem de Jeremia propheta interpretatur Anonymus: Ascendit enim, addit iste: qui plenius liberationem à captivitate promittet. Intelligit autem Jeremiam. Hec ille. Sed qua conscientia, qua fronte, quo fundamento isthæc ita interpretatur? Nullum habet indicium ex tota antiquitate. Nullum habet textum scripturæ, qui minimo Jota illius interpretationes conjecturam faceret. Contextus tantum abest, ut illam insinuet, ut illi manifesto contradicat. Quippe qui demonstrat, verum hunc respicere ad præcedentem: & quidem ad verba illa: Et brachium Domini cui revelatum est. Dixerat enim ibi, quod majestatem Messie nemo videat, & nemini quasi reveletur. addit rationem: quia, inquit, ascendet virgultum. Quid hæc ad Jeremiam? Cujus, ut per totam Prophetiam, sic & hoc loco mentio fiat planè nulla. Deinde quomodo probabit Anonymus, quod per Metaphoram, virgultum, virga, surculus &c. de aliquo propheta, & sic quoque de Jeremia, in scriptura dicatur. Sane de prophetis nunquam, de Messia autem id satis probabitur & quidem ex hoc ipso Propheta. Na

ut hoc loco ait : Ascendet virgultum : sic supra c. 11. v. 1. dicit. Egre dietur virga de radice Jesse. Et ibidem v. 10. Radix Jesse stat in signum populorum, Et Num. 24. v. 17. Incessit stella ex Jacob. & surget virga ex Israel Ut igitur in his scripture locis agitur de nativitate Messie : sic quoque hoc ipso loco de eadem loquitur Esaias. Est enim sensus : Causa, quod nobis non credituri sint, contemptusq; Christi maxime apud nostros homines, ea erit, quod primum quidem ipsius nativitas non habebit splendorem, vel ostentationem coram hominibus : sed ut ex stirpe truncatæ arboris in sylvis, aut alioquin locis squalidis, virgultum ex imis radicibus surgit, ita Christus ex prosapia Isai & Davidis (qua de re supra cap. 11. concionatus sum) cum ea obscura contemptaq; fuerit, nasciturus est. Non ejus adventus magnificus, nullus splendor erit.

Ceterum quis non videt, quis non intelligit quæ sequuntur contorta esse omnia, maximaq; violentia ad Jeremiam applicari ? Ut enim antecedentia (quemadmodum demonstratum dedimus) nullo modo de Jeremia, sed unice de Christo sunt intelligenda: Sic quoq; hæc consequentia. Siquidem de uno eodemq; continuata textus serie loquuntur. Jeremias quidem admodum doluit infortunium suorum Sympatriotarum, adeo ut etiam maledicat diei, in quo na-

tus est cap. 20. Verum de ipse propterea dici posse, quod revera infirmitates nostras portaverit, quod vulneratus fuerit propter iniquitates nostras: quod Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum posuerit: quod disciplina pacis nostræ super eum, & livore ejus sanati simus, hæc inquam de Jeremia dici posse, nemo sanus affirmabit. Si enim vel maxime illud, nostrum, nostræ, tantum de Judæis eorumq; captivitate esset intelligendum, dic sodes: Quando livore Jeremie sanati sunt Judæi? Quomodo disciplina pacis populi Israelitici fuerit super Jeremiam? Quando & ubi Dominus in Jeremia posuerit iniquitatem populi sui? Quando ob peccata Israelitarum est vulneratus, & sic revera illorum infirmitates portavit Jeremias? Sane bonus hic Propheta non poterat portare proprias iniquitates & pro illis satisfacere Deo: quomodo ergo pro alienis? Nequaquam ergo hæc vera sunt de Jeremia, de Messia verò longe sunt verissima. Sed, inquis, Semijudæizantem omnia conari detorquere in suum sensum. Verum est conatur quidem omnia detorquere in sensum suum cacodoxum & blasphemum hic impostor: sed infelicissime. Hæc verba (vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit, & putavimus eum cæsum & percussum à Deo & humiliatum) ita interpretatur: Quod nos debe-

debebamus dolere, ipse (Jeremias) doluit, seu doluit nostram vicem. Loquitur enim in persona populi Judaici: & cum nostri causa ita doleret & affligeretur, nos existimavimus, Deum illum ita punivisse.

Egregia sanè interpretatio, eleganter Emphatica hæc Esaia verba reddens & explicans: Sane hoc non dicitur, quod doluit nostram vicem: sed quod revera languores nostros portavit ipse: Hoc est, illos languores, quos nos portare debuimus, in se recepit, & nostro loco tulit: sic dolores illos quos, nos sentire in inferno debebamus, ipse portavit, & sic in se nostras illas plagas derivando, ab illis nos liberavit: Unde verbum Hebræum propriè est Bajulavit: dolores nostros bajulavit. Hic est verus horum verborum sensus & emphasis, ut quilibet, qui intellectu non caret, facile per se intelligit. Si ergo verba illa de Jeremia deberent intelligi, tum necessum foret, Jeremiam pro populo Israelitico abductum fuisse in captivitatem Babyloniam, totamq; illam servitutem in se recepisse, adeoque ab illa ipsos liberasse.

Verum quando hoc factum est? nunquam. Christus vero Dominus revera dolores infernales nostros in se suscepit, in ara crucis portavit, adeoque nos ab illis liberavit, & eternam beatitudinem loco illorum nobis restituit.

Deinde Iudeos modo tam singulari ad afflictiones Ieremia respexisse, ut putaverint ipsum ob peculiaria & magna sua delicta justam vindictam divinam pati, adeoque a Deo percussum & humiliatum esse, id neque ex ipsius Ieremia Prophetia, neque ex ullo alio Scripturarum loco demonstrabitur: De Messia vero ejus rei tota scriptura plena est.

Porro verba hæc (ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra) sic reddidit Anonymus: Et ipse dolens peccata nostra, seu dolore affectus est peccatis nostris. *Quæ est manifesta depravatio textus, si hæc non est? Fontes Hebræi ita fluunt* *מחולל יהוה* Jam quis nescit, quod *מחולל* semper in sacra Scriptura intransitive usurpetur, ut proprie significet vulneratum esse, occisum esse, & quidem tum, quando de animatis usurpatur? Non itaque dicit Hebræus textus, ut Sophisticè fingit Anonymus, ipse dolens peccata nostra: sed ipse propter peccata nostra vulneratus, occisus. Quod sane de Ieremia non dicetur: De Christo autem nostro testatur totum Vetus & Novum Testamentum. Rursus subsequentiæ verba corrumpit & depravat hoc modo: Eruditio pacis nostræ super eum: id est, ipse nos erudit, quomodo pacem habituri, & in terra mansuri essemus, si nimirum

rum abstinuissimus á peccatis nostris. *Manifesta*, inquam, hæc depravatio & corruptio textus est. In Hebræo ita legimus: מוֹסֵר שְׁלֹו מִיָּנֹו עָלֵינוּ. *Quæ verba sic reddidit Ariomontanus.* Castigatio pacificationum nostrarum super eum: *Et Pagninus:* Castigatio paci nostræ super eum. *Idq; verè:* Nam nomē מוֹסֵר & מַכָּה proprie significat castigationem, disciplinam, punitionem, increpationem. *Interdum quidem institutionem quoq; significat:* sed ex consequente: quæ nimirum castigationem sequitur, vel comitatur, juxta illud: Castigatio five vexatio dat intellectum. *Sensus itaq; verborum Esaiæ verus hic est:* Castigatio, quæ super nos venire debebat ob peccata nostra, venit super eum, ut nos essemus in pace. *Sicq; revera mendacij rursus arguitur Semijudaizantis versio & interpretatio.*

Pergit depravare textum Anonymus: Et in livore ejus sanitas fuit nobis (id est, addit hic Sycophanta, in eo, ob quod percutiebatur, sita erat salus nostra: nam si fecissemus, quæ nos monuit, & ob quæ percussus est, sani fuisset, id est, non fuisset afflicti) *Quæ rursus est depravatio textus, si hæc non est? Interpretationem enim nullo modo textui respondere, qui non videt, nihil videt. Quandoquidem in textu nulla sit mentio admonitionis,*
Rr 5 nulla

nulla obedientie & similium somniorum: sed expressè dicitur, quod sanati simus livore ejus, quod livor ejus fuerit sanitas nostra, quod in livore ejus nobis medicamentum sit. Verum simplex hic verborum sensus & versio, quia plane contradicit opinioni Semijudaizantis (nulla enim modo ac ratione de Jeremia dicitur, quod livore ejus simus sanati, sanatus sit morbus noster &c.) quocirca ejusmodi glossa & depravatione opus fuit.

Pergit Propheta: Omnes nos sicut oves erravimus, unusquisque ad viam suam declinavit & Jehova coniecit in illum iniquitates omnium nostrum. Id est, inquit Anonymus, Jehova permisit, ut omnes iniquè cum eo ageremus, & ipse omnium nostrum iniquitatem experiretur. Potest etiam sic verti: Jehova orare fecit eum pro iniquitate omnium nostrum. Quis etiam hoc loco perversissimam esse Anonymi interpretationem, non animadvertit? Non enim dicitur, quod egerimus iniquè cum Jeremia. Nam ut sæpius monuimus, de eo in tota Prophetia altum est silentium: sed dicitur absolutè, erravimus, & quidem sicut oves. Quibus verbis nihil aliud, quam Ecclesiam indigitare potest. Nempe Ecclesiam fuisse dispersam instar gregis ovium hinc inde disiunctarum: Christum autem sua passione & tota obedientia satisfactioneq; nos in viam reduxisse & ad ovile suum collegisse, ubi primum oc-

rrit totius Ecclesiæ, imò totius generis humani,
cusatio & damnatio, quod omne, snemine ex-
cto, erraverint. Qua de re loquuntur testimo-
a Gen. 6, 5. & 8, 21. Ps. 32, 6. & 14, 3. & 130, 3. &
2. 2. Deinde proponitur simul doctrina de pa-
rali officio in Ecclesia, quod sane non Jeremia,
d Messia adscribendū est, & de eo ex professo
itur suprā c. 40, 11. Esaia & Ezechiel. 34. 23. Et
Novo Testamēto Luc. 15. 4. Iob. 10, 11. Et Petrus
t: Eratis sicut oves errātes, sed cōversi estis
unc ad pastorem & Episcopum animarū ve-
rarū. 1. Pet. 2. Deinde estne eadem phrasis & idē
modus loquēdi: Deus coniecit omniū hominū
peccata in ipsum: Et ipse experitur omnium
peccata. Certum quidē est, is, in quem hominū
peccata conijciuntur, etiam illorū peccata expe-
ritur: sed non statim cōtra, qui experitur & do-
let omnium peccata, illi sunt imposita, vel in illū
sunt cōjecta. Sic adhuc longē minorē convenien-
tiam cum phrasi biblica habet, quādo Anonymus
addit, potest etiā sic verti Jehova orare fecit
eum pro iniquitate omnium nostrum. Quis
tam amens est, qui sibi persuaderi patiatur, i-
m esse si dicat textus Biblicus? Deus conje-
cit omnium hominum peccata in ipsum: Et
dicat Anonymus, Deus fecit orare eum pro
iniquitatibus hominum: Eo modo interpretan-
quidvis ex quovis textu biblico efficerem:
non Deus fecit ipsum imprecari iniquita-
tus ob onus sibi impositum? cur non, quod
verita-

veritati consentaneum; Deus eum fecit sive constituit satisfactionem pro peccatis hominum?

Quae sequuntur (v. 7. oppressus fuit) & ipse afflictus, & non operuit os suum: &c. Item, v. 8. à carcere & iudicio sublatus est &c.) Hoc impletum esse, inquit Anonymus, ipsemet testatur cap. 11. Et Jeremiam in Carcere positum esse apparet ex cap. 20. Vide ipsa verba Anonymi cap. precedente. Negari quidem non potest, quod verba. vers. 7. & initium. vers. 8. accommodari possint haud inconvenienter ad Jeremiam, verbaq; & historiam ejus: Verum nulla est consequentia, verba possunt alicui accommodari & ad aliquem propter similitudinem applicari: ergo revera de ipso loquuntur. Multa habentur apud Virgilium de Aenea, quae non inconvenienter possunt applicari ad Josephum versantem in aula Pharaonis Regis Aegyptij: Inde vero non statim licet inferre, ea, quae Virgilius dicit de Aenea, intelligenda esse de Josepho. Oportet igitur ut plura argumenta adsint; identitatem historiae demonstrantia. Non postremum autem est, quod desumitur à toto argumento alicujus scripti, deinde ab antecedentibus & consequentibus. Jam statim ab initio demonstravimus, Esaiam à cap. 40. usque ad finem sui libri sive Prophetiae loqui de Christo sive Messia, rebusq; gestis

egno: quomodo ergo hæc de Jeremia poterunt
intelligi? Deinde sæpe monuimus, Esaia non
quaquam vaticinari de Jeremia: quomodo er-
go hæc verba vaticiniū de ipso erunt? Tertio de-
monstravimus, nihil omnino eorū, quæ in hujus
capitis antecedentibus continentur, quadrare
in Jeremiam: Jam vero negari nequit, verba
p. 7. & seq. immediatè coherere cum antecede-
rentibus, & de quo illa, de eo etiam hæc ipsa
loqui: imò ipsemet Anonymus non diffitetur.
Quia igitur demonstratum fuit, antecedentia
de Christo & Messia intelligenda esse, utiq; cer-
tum & firmum erit, allegata verba versus se-
ptimi & octavi de nullo alio quam Messia ex-
ponenda & interpretanda esse. Taceo tandem,
quod subsequētia quoque immediatè cum illis
cohereant, & vero nullo modo de Jeremia, sed
de unico & solo Messia nostro rectè exponan-
tur. Quocirca utut etiam verba allegata. v.
7. & 8. Esaia congruant cum verbis & historia
Jeremia cap. 11. & 20. Non tamen propterea
inferendum est: Verba Esaia continere vatici-
nium de Jeremia. Taceo, quod Hieronymus
supra locum Jeremia ex cap. 11. allegatū scri-
bat: Omnium Ecclesiarum istum esse consen-
sum, ut sub Persona Hieremia, à Christo hæc
vici intelligant, quod ei Pater monstraverit,
quomodo eum oporteat loqui, & ostenderit illi
judicia Judeorum, & ipse quasi agnus ductus
ad vi-

*advictimam, non aperuerit os suum: & non
cognoverit, subaudiatur peccatum, Juxta illud,
quod ab Apostolo dicitur: Qui quum non co-
gnovisset peccatum, pro nobis peccatū fa-
ctus est. Hæc Hieronymus: Cæterum subsequen-
tia nullo modo in Jeremiam, optimè vero in
Christum nostrum, quadrare porro demonstran-
dum est. Primum dicitur, generationem ejus
quis enarrabit? Quis hæc de Jeremie genera-
tione intelliget? Quippe cujus generatio notis-
sima est: Natus est enim homo modo ordinario
ex parentib. hominibus, hoc est, patre & matre
generantibus. Patrem enim habuit Helkiam,
qui fuit unus ex sacerdotibus, qui fuerunt in A-
nathor in terra Benjamin. De Christi autem
nostri generatione omnino dici potest: genera-
tionem ejus quis enarrabit? Sive generationem
accipias pro nativitate Christi sive pro ætate:
sive pro generatione filiorum Dei. Nativitas
enim Christi tum secundum divinitatem, tum
juxta humanitatem, nemo intelligere & enar-
rare potest: de qua dicitur Psal. 2, & 110. Mi-
cha. 5. Joh. 1. Luc. 1. 2. Tim. 3. & c. Deinde gene-
ratio significat ætatem, durationem, seculum:
sicut Eccl. 1. generatio præteriit. In qua signi-
ficatione si hic sumitur, ut vult Lutherus tum
dicit Propheta: Hic Christus quoq; (sunt ver-
ba Lutheri) ætatem habet & durationem
quis autem eam explicare poterit? V*

nim Christi, est eterna vita. DEUS
 um constituit in etate, quam nemo verbis pot-
 st consequi. Sic Petrus Act. 2. dicit eum solutum
 coloribus mortis. Nisi igitur fide credamus, æ-
 ternitas illa est incomprehensibilis. Tandem a-
 y hunc locum interpretantur de generatione
 filiorum Dei: profecto & horum mirabilis est
 nativitas, & numerus non potest enumerari:
 interim colligimus inde, Christum in generatio-
 ne & reparatione nostra, quæ fit per verbum &
 sacramenta, non minus adesse & efficaciter a-
 gere, quam Patrem & Spiritum Sanctum: si-
 quidem ipse est, qui generat Deo filios, juxta su-
 am promissionem Matth. 18, 20. & 28, 20. Marc.
 16, 15. Verum media & Lutheri sententia omni-
 um verissima est, quippe maxime consentanea
 textui. Quandoquidem verus sensus totius
 contextus (a carcere & judicio sublatus est,
 & generationem ejus quis enarrabit?) hic est,
 Christus excitatus ex mortuis, amplius non mo-
 ritur Rom. 6. v. 9. Durationem itaq; & vitam
 ejus quis enarrabit? Manifestum igitur est,
 hæc verba de nullo alio, quam Christo nostro,
 & sic nequaquam de Jeremia Propheta, intel-
 ligenda esse. Sed quid hic Semijudaizans
 anonymus? Totus amens & insanus, imò im-
 pius & blasphemator est. Dicit enim age-
 re Esaiam de peregrinatione Jeremie cum
 Iudæis

Judeis in Ægyptum de qua agatur Jerem. 43. Videamus fontes דור דור inquit Esaias. Jam quis est דור? Peregrinatio? Credat Judæus Apella! דור דור item דור דור peregrinatio est: דור vero generatio. Sed redit aliquo modo ad seipsum Anonymus: Potest etiam sic verti, addens, & generationem. id est, posteritatem ejus quis enarrabit? Sed quorsum hæc de Jeremia? Fuitne ejus tam copiosa posteritas, ut numerari vel enarrari non potuerit? Unde autem hoc scit Semijudaizans? Araneus est; omnia ex se fingit.

Deinde pergit Esaias: Quia abscissus est è terra viventium. Et hæc ipsa cum precedentibus coherent, ideoq; de eodem subjecto, & sic de eodem Messia loquuntur. Deinde terram viventium appellat Esaias hanc præsentem vitam, sicuti etiam alibi vocatur, ut Job. 28, 13. Jerem. 11, 19. & quidem respectu mortis, sepulchri, & inferni, quæ in Scriptura terra caliginis, miseriæ & silentij dicuntur, Job. 10, v. 6. & 88. Abscissus itaq; dicitur Christus à terra viventium ob violentam & ignominiosam crucis mortem, quam passus est. Nam licet respectu sui voluntate liberrima mortem subierit, Job. 10, 18. ratione tamen Judæorum violenter reptus & abscissus est. Quod idem etiam dixit Daniel cap. 9. nempe Christum exci-

et eradicatum iri. Et ipse Salvator, metz-
 hora hac excissa arboris viridis, suam mortem
 describit Luc. 23, 31. Quae sane nullo quoque
 nodo quadrant in Jeremiam. Omnino, inquis,
 tiam hac Jeremiae tribuit Anonymus. Dicit e-
 nim, cum in Aegypto, in illa profectioe à Ju-
 daeis interfectum esse. Dicit quidem id Impo-
 tor, sed quomodo probat? Fatetur ipse, quod in
 Biblijs non habemus, quomodo Jeremias tan-
 dem interierit. Ubi ergo id legitur? Apud quem
 probatum Historicum invenitur? Magis mutus
 hic Anonymus quam piscis. Quocirca rati-
 bus satis jejunis & futilibus suam opinionem
 conatur probare. Videamus & resolvamus eas.
 Propositio, questio & conclusio est: Jeremias à
 Judæis in Aegypto est interfectus. Rationes &
 probationes, i. quia dixit cap. 42. suae Prophe-
 tia, eos non debere proficisci in Aegyptum; sed
 manere in terra sua. Fiat Syllogismus, ut vis cō-
 sequentiae sit magis conspicua:

Qui dicit ad Judæos, ipsos non debere
 proficisci in Aegyptum; sed manere in terra
 sua; ille ab ipsis interficitur:

Atqui Jeremias cap. 42. id dixit ad Ju-
 dæos:

Ergo ab illis interfectus est. Risum tene-
 atis amici.

2. Ratio est: Quia respondent Judæi cap. 43.
 mendacium tu loqueris, non misit te Deus

noster. *Fiat rursus Syllogismus, & egregia erit consequentia necessitas.*

Cui respondent Judæi, tu mendacium loqueris, non misit te Deus noster, ille ab ipsis interficitur:

Atqui Jeremiæ ita respondent Iudæi:

Ergo Ieremias à Iudæis interfectus est. *Egregia, inquam, necessitas in connexione Majoris! sapienti sat.*

3. Ratio: *Quia Judæi cap. 44. respondent Jeremiæ: verbum, quod locutus es ad nos in nomine Iehovæ, nolumus audire ex te, sed faciendo faciemus omne verbum, quod egressum est ex ore nostro, ad suffitum faciendum reginæ cælorum. Syllogismus est: Cui Iudæi respondent, verbum quod locutus es ad nos in nomine Iehovæ, nolumus audire ex te &c. illum interficiunt:*

Atqui Jeremiæ sic respondent: Ergo Ieremiam Iudæi interficiunt vel interfece-
runt-

Hæ sunt rationes illæ egregiæ, quibus Anonymus probare satagit, Jeremiam à Iudæis interfectum esse, proindeque textum allegatum Esaie de Jeremia loqui, ejusque morte. Verum quis tam amens, blennus & bardus est, qui non intelligat, majoris partes in omnibus tribus rationibus & Syllogismis coherere instar arenarum & scoparum dissolutarum, ad-

q³, nihil probare, nihil inferre, sed vanos, an-
s ac pueriles lusus esse sine re, ratione, veri-
te.

Tertiò pergit Propbeta: Propter prava-
cationem populi mei plaga fuit &c. Hæc ab-
scindendi verbo pendent: nempe quod ab-
issus sit, plagaq³ ei fuerit propter scelera po-
puli Dei. Quo distinguere vult Esaias mortem
Christi ab aliorum Martyrum, atq³ sic etiam à
Jeremie morte. Nam p³ quoq³ Martyres sup-
plicijs abscinduntur à terra viventium, quo-
um tamen mors illos fructus non habet, quos
Christi mors. Nemo enim luit propter scelera
populi Dei, solus autem Christus propter alio-
rum peccata mortuus est, & plagas illis debi-
tas, ipse sustinuit, ut Esaias ipse testatur cap.
63. v. 3. Torcular calcavi solus. Et de popu-
lis non fuit quisquam mecum. Hinc solius
Christi mors hanc habet efficaciam, quod nos è
carcere infernali liberet, quod nos à condem-
natione legis absolvat, quod denique nos per
verbum & Sacramenta filios Dei generet. Atq³
e, quod ipse Christus dicit Job. 12. Cum exal-
tus fuero à terra, omnia traham ad me:
mulq³ illud in typo anei serpentis Num. 21. 9.
efiguratum esse, constat ex Job. 3, 14. Fal-
sima ergò rursò est interpretatio & explicatio
anonymi Semijudaizantis, inquentis: propter
peccata populi mei plaga ei fuit, id est,
S s 2 quia

quia Ieremias fuit cum populo Judaico, multa passus est ob peccata populi. Nam cum populus peccatis suis poenas sibi attraheret, etiam Ieremias poenis illis involvabatur. *Falsissima, inquam, hæc glossa est, cuius neminum quidem indicium in toto contextu apparet. Involutus quidem est & Ieremias calamitatibus Judeorum: verum illorum scelera non portavit, non propter illorum scelera, abscissus est è terra viventium. Quocirca hic verba illa propter prævaricationem populi mei ei fuit plaga, non ita nudè sunt exponenda, ac si sensus sit, quod una cum populo, in quo fuit, atque sic propter populum, multa fuerit passus: sed juxta antecedentia, quia languores nostros ipse tulit, quia dolores nostros ipse portavit, quia ipse vulneratus est propter prævaricationes nostras, & attritus propter iniquitates nostras: quia castigatio, quæ propter peccata nostra super nos venire debebat, venit super eum, ut nos essemus in pace: quia Dominus in illum coniecit iniquitates omnium nostrum. Et: Propterea hic vers. 8. dicitur. propter prævaricationem populi mei plaga fuit ei. Nempe quia prævaricatio in ipsum erat coniecta, quæ eam portabat, quia propter eam luit. Illigitur ista nequaquam, verè de Ieremia dicuntur: sic neque hæc verba ullo modo ad eum applicari vel possunt vel debent.*

Quartò, Prophetiam suam continuat Esaias : Et dedit cum impijs sepulturam ejus & cum divite in morte sua. Hæc etiam Anonymus de Jeremia interpretatur : Et dedit addit Impostor scilicet populus Judaicus) cur non Jehova? quippe cujus statim versu sequenti mentio fit: Jehova autem voluit conterere eum. sic argumentor.

Qui voluit conterere eum, de quo hic loquitur Esaias, is quoque dedit ejus sepulturam cum Impiis &c.

Atqui Jehova voluit conterere eum, de quo hic loquitur Esaias.

Ergo etiam idem Jehova dedit ejus sepulturam cum impiis.

Ratio majoris jam data est: Nam continua est oratio, est etiam de eodem subjecto, de eadem afflictione: Ergo etiam idem intelligendus est, qui istam voluit, imposuit, jecit. Ergo si uno loco dicatur Jehova illam voluisse, fecisse, imposuisse &c: de eodem quoq; illud altero, imò omnibus alijs locis, intelligendum, nomenq; Jehovæ sub intelligendū & subaudiendum est: & notissimum si nulla alia Persona expressè substituat, ut hoc loco. Minor certa est & confirmata versu sequente 10. Hæc ergo est prima hujus textus depravatio. Pergit Anonymus: Et dedit impijs (nimirum, Aegyptijs) sepulchrum ejus. Vult ergo obcæcatus homo per

Impios intelligi Ægyptios. Cur non Judæos, vel milites? Certe Judæi intelliguntur, nequaquam Ægyptij. Nullo enim vel minimo jota ex toto hoc contextu probari potest, de Ægyptijs hic agi. Tam falsum igitur hoc est, quam falsum, hæc de Jeremiæ sepultura & morte intelligenda esse. Sed ut præcedentia, sic hæc ipsa quoque de Messia ejusque morte ac sepultura exponenda sunt. Ergo quando dicitur, dedit cum impiis sepulturam ejus, per Impios alios non vult intellectos, quam ipsos Judæos, vel qui loco Judæorum plagis & injurijs affecerunt Christum. Planum enim est ex eventu & historia passionis Christi, quomodo sepultura Christi ab impijs Judæis contumelia fuerit affecta. Quibus etiam Christi sepulchrum fuerit traditum, similiter ex historia passionis notum est. Nam cum Josephus Arimatheus cum Nicodemus corpus Christi honorifice sepelivissent, convenerant Pilatum Pontifices & Pharisei, eumque compellarunt his verbis Matth. 27, 63. Domine, meminimus, quod Impostor ille dixit adhuc vivens: Tercio post die resurgam. Iube ergo munire sepulchrum usque in diem tertium: ne, quando veniant Discipuli ejus nocte & furentur eum, dicantque populo: Surrexit à mortuis. Quod etiam in re illis gratificatus est Pilatus, prout de quo sepulchrum Christi ad mandatum præfati militum

militum cohorte stipatum & obsessum fuit. Sed
nondum furor horum hominum nequam qui-
vit : sed cum Christus tertia die resurrexis-
set, corrumpunt vigiles pecunia, ut prætendant
& fabulentur, discipulos corpus Christi è se-
pulchro furatos esse, ut hac de re legere est a-
ud Matth. cap. 27. & 28. Quocirca
impij illi, de quibus hoc loco loquitur Esaïas,
non fuerunt Ægyptij, sed Iudei simul &
milites impij, quorum custodia, imposturis,
mendacijs, convicijs & injuriis Christi se-
pulchrum expositum fuit. Id quod totus
Esaïæ contextus & historia Evangelica suf-
ficienter testantur & commonstrant. Et cum
divite in morte sua : divite, addit Anonymus
scil. regione Ægyptia. Verum quam verè
verbum Impij interpretatus est per Ægyptios :
eadem quoque veritate hic subaudit regionem
Ægyptiacam. Nam unum ex altero pendet.
Alias scio, quod variis sese modis hic tor-
queant interpretes, quos decidere & conci-
liare vel refutare hujus loci non est : suffi-
cit demonstrasse, verba hæc nequaquam de
Ægyptiis, sed Iudeis, proindeque non de
eremie, sed Christi nostri morte & sepultura
necessario intelligenda esse. Id quod porro
subsequentibus Esaïæ verbis claret : Quam-
vis iniquitatem non fecerit, nec dolus fue-
rit in ore ejus.

*Quandoquidem illa de nullo ψιλῶ ἀνθρώπῳ
 atque sic etiam nequaquam de Jeremia, quic-
 quid etiam & hic futiliter ogganniat Anony-
 mus (nempe vera fuisse, quæ dixerit Ieremias)
 dici possunt.) Siquidem hic absolutè dicitur,
 quod iniquitatem nullam fecerit, quod nul-
 lus dolus in ore ejus fuerit. Jam vero satis clara
 sunt, non tantum Novi, sed Veteris quoq; Testa-
 menti testimonia, quod nullus homo sit sine pec-
 cato, sine dolo, sive mendacio 1. Reg. 8, 46. Non
 est homo, qui non peccet. Psal. 14, 3. Non est
 qui faciat bonum, ne unus quidem. Proverb.
 20, 9. Quis potest dicere, mundum est cor me-
 um, purus sum à peccato. Eccles. 7. v. 2. Pro-
 fectò non est quispiam justus in terra, qui fa-
 ciat bonum, & non peccet. Psal. 116. Omnis
 homo mendax &c.*

*Pergit Propheta: Quum posuerit sacri-
 ficiu pro delicto animam ejus: Quod et-
 jam de Jeremia nequaquam dicitur: de Messia
 verò & Christo nostro est longè verissimum.
 Hujus enim solius, nequaquam Ieremie, vi-
 ma dici potest hostia facta pro delictis: quem-
 admodum solius Messie vulneribus vulnera
 nostra curari, soli Messie multorum hominum
 peccata imponi, solusque Messias mortuus
 propter aliorum salutem revixisse, verè dicitur.
 Anonymus vertit: Cum posueris (scilicet)*

ó Deus

ò Deus) victimam animam ejus : *Addit interpretationem hanc; id est, inquiens, cum tu Deus eum tanquam victimam ad mortem exposueris. Adverbiū similitudinis hic sut-*
auditur, sicut in aliis locis plurimis, ut Exod. 19. Deus dicit, se portasse Israelitas super alas aquilæ, id est, tanquam super alas. Verum, ut versio, sic quoque interpretatio, falsa est. Versio nostra textui Hebræo respondet: & nul-
lam planè convenientiam habet cum adducto loco Exod. 19. proindeq; omissio adverbij similitudinis frustra prætenditur vel urgetur. Quod ipsum etiam ex contextu manifestum est. Ut enim dictus fuit vulneratus propter iniquitates nostras, item quod languores nostros pertulit ipse, & dolores nostros portavit &c. ita quoque hic dicitur, animam posuit victimam pro peccatis: Atqui ibi ea non dicuntur per similitudinem, sed propriissimè, uti demonstravimus. Ergo neque similitudo in re neq; Adverbium similitudinis in verbis hic locum habebit. Quo simul altera textus depravatio evanescit, quando Anonymus nostram quidem versionem pro-
bat: sed interpretationem talem subjicit. Id est, Cum se Ieremias exposuerit, tanquam victimam ad mortem. Nam, ut diximus Adverbiū similitudinis hic locum nō habet. Deinde si illa antecedentia debēt intelligi de Jeremia, quomodo quæso Anonymus conjunget cum

eis consequentia? quod tamen facit, quando totum contextum ita nectit: cum se Jeremias exposuerit tanquam victimam ad mortem, videbit semen & prolongabit dies. Verum hoc ipso sibi contradicit Anonymus. Si quidem in precedentibus docuit, quod Jeremias in peregrinatione in Ægyptum à Judeis impiis & idololatriis fuerit interfectus? Si autem hoc verum est, quomodo quæso videre potuit illos, qui suam doctrinam amplecterentur & propagarent, ejusque promissiones veras esse experirentur? Hanc contradictionem, quia animadvertit Anonymus, egregio sophismate eam involvere & occultare satagit: Non est autem, inquit, necesse, ut Jeremias post mortem suam viderit suos auditores, quia hic dicatur, videbit semen: quemadmodum non necesse fuit, ut David semper viderit posteros suos sedentes super solium Israel, quia ei 2. Samuel 7. dictum sit, stabilietur domus tua & regnum tuum usque in seculum, coram facie tua.

Primum igitur notandum est; quod hic Semijudaizans mutet terminum & pbrasm videre semen, in, semper videre. Quæ tamen permutari nequeunt. Certum enim est & quilibet intelligit, quod aliquis possit videre semen & posteritatem suam, licet eam non semper

semper & omnem videat. Sic Jacob vidit semen suum, suos filios, & quosdam nepotes, verbi gratia filios Iosephi, nempe Ephraim & Menasseh, quos sibi adoptat Genes. 48. licet non semper & omnem posteritatem viderit, nempe filios, nepotes &c. Ephraim & Menasseh. Quia itaq; in neutro loco, neque 2. Samuel. 7. neq; Esa. 53. v. 10. dicitur semper & omne videre: sed simpliciter videre; Manifesta est fallacia & fraus adversarij. Astutia autem illa propterea uti voluit. Vidit enim sibi obijci posse, si illud (semper) non adderetur, inconvenienter allegari & confirmationis loco adferri versum 16. cap. 2. secundi Samuelis. Nam revera David vidit semen suum, nempe Salomonem, sedere super solium Israel: atque sic domum suam & regnum suum stabilitum, coram se, sive in facie sua, uti legere est, 1. Regum 1. 1. Paralip. 28. & 29. Quocirca tantum abest, ut adductus locus ex 2. Samuel 7. contra nos aliquid probet; ut potius fortiter confellet opinionem Anonymi. Sic enim contra ipsum concludimus: Si videre Esa. 53. idem est, quod coram te, sive coram facie tua 2. Samuel. 7. tum revera vidit Jeremias spirituale suum semen: quia David in solio suo regnavit suum semen. Sed non vidit: quod concedit Anonymus: Ergo dicat, quod illud videre Es. 53. non sit idem, quod coram te 2. Samuel. 7.

Quod

*Quod contradicit Adversario: vel statuat, non
 esse eandem phrasin, videre, & coram te esse,
 quod rursus Anonymo contradicit. Ponamus
 ergo eandem vim habere utramq; phrasin:
 & concludamus: eum, qui Esaie dicitur vide-
 re semen suum, spirituale suum semen revera
 videre, proindeq; nequaquam de Jeremia dici
 posse, sed optime de Christo nostro, ut constat.
 Deinde negare possumus hypothesein Anonymi.
 Illi enim non eadem sunt verba ראה ורע
 videbit semen, Esa. 53. v. 10. Et לפניך ad fa-
 cies tuas, 2. Sam. 7. v. 16. sic quoque non ean-
 dem habent significationem. Nam illud ראה
 significat revera aliquid coram videre, aspi-
 cere, observare, ut Gen. 1. v. 4. וירא & vidit
 Deus, lucem bonam esse. Gen. 29. & factum
 est, postquam ראה Targ. ראה vidit Jacob
 Rachelem. Genes. 45. Ecce oculi vestri ראות,
 Targ: ראות vident, &c. Hinc per metapho-
 ram transfertur ad alios sensus, sed ita, ut sem-
 per praesentia rei notetur, & actu aliquid sen-
 tiri significetur, ut: 1. Ad olfactum Genes. 27.
 ראה Targ. ראה vide, odor filii mei, sicut o-
 dor agri. Ad tactum Esa. 44. ראתי Targ:
 ראתי vidi ignem, id est, sensi ignem, calum.
 Item Jerem. 17. v. 8. Et non videbit, si vent-
 rit aestus Psal. 16. v. 10. Non dabis sanctum*

tuum videre foveam, id est, experiri corruptionem &c. Sic ad sensus internos, sive ad cordis & mentis oculos transfertur, & significat cognoscere, scire &c. Gen. 42. v. 1. vidit Jacob, quod esset fermentum in Ægypto, id est, cognovit. Ex quibus intelligitur: quod verbum hoc לִפְנֵי significet coram videre, rem presentē intueri. Quia vero id nullo modo de Jeremia dici potest: Christus vero jam spiritualiter regnans, omnes suos subditos, hoc est, fideles & electos, videt, coram intuetur, scit, curat: certum est, locum hunc non de Jeremia, sed revera de Messia sive Christo, Domino & servatore nostro, loqui. Longè vero alia est potestas alterius phraeos לִפְנֵי ad facies tuas. Significat enim in potestatem tuam, ut Genes. 13. v. 9. Annon tota terra לִפְנֵי coram te? id est, in tua potestate. Gen. 20. v. 15. Ecce terra mea לִפְנֵי coram te, (id est, ecce tota terra mea sit tibi exposita) ubi tibi commodum visum fuerit, habita. Deut. 2. 31. Vide, sive ecce. jam cepi dare לִפְנֵי coram te Sihon & terram ipsius. Quod idem aliis verbis in precedentibus, nempe versu 24. dixerat: vide: dedi בְּיַדְךָ אֶת־סִיחֹן מֶלֶךְ in manu tua Sihon regem. Et ibidem v. 36. omnes dedit Dominus Deus noster לִפְנֵינוּ ad facies nostras, sive coram nobis, id est, in nostram potestatem.

testatem. Eodem plane modo ac phrasi 2. Samuel. 7.v.16. dicitur: Et firma erit domus tua, & regnum tuum usque in seculum coram te, id est (ut in versione sua verum sensum expressisse videtur Tremellius) & regnum tuum usque in seculum tibi erit expositum, hoc est, in tua erit potestate, hoc est, tuum erit. Sed quomodo erit in seculum regnum Davidis? Illud satis luculenter scriptura explicat: nimirum eo modo, quod posteri ipsius sedebunt in solio & throno regio Judæ sive Israel. Unde rursus harum phrasium maxima diversitas est manifesta, ut satis audacem Anonymi impietatem mirari non possimus. Ut igitur verba hæc (videbit semen, quod prolongabit dies) nullo modo de Jeremia intelligi possunt, sed tantum & unicè de Christo, sic idem de subsequentibus (& voluntas Jehovæ in manu ejus prosperabitur) quicquid etiam Anonymus ogganiat, statuendum est. Sic, quomodocunque etiam textum sequentem, (propter laborem animæ suæ videbit fructum, quo saturabitur; scientia sua justificabit justus servus meus multos, & iniquitates ipsorum portabit) torquetur Anonymus, nunquam tamen probabit eum de Jeremia loqui. Perversio horum verborum apud Anonymum hæc est: scientia sua, id est, doctrina sua justificabit, id est, justos seu probos efficiet. Sicut Daniel 12. legitur:

qui

qui justificarunt multos : scilicet doctrina sua , lucebunt sicut stellæ : & iniquitatem ipse portabit , id est Judæi cum ipso iniquè agent , & ipse iniquitatem eorum sustinebit. *Verum enim vero licet iniquè egerint Judæi cum Jeremia , non tamen propterea ipsorum sustinuit , vel portavit iniquitatem : De Christo vero nostro revera dicitur , quod & Judæi iniquè cum eo egerint , & simul ipse ipsorum sustinuerit & portarit iniquitatem. Et licet hic fraudem suam occultet Anonymus sub verbo sustinere : tamen statim illa manifesta fit , quando verba hæc conferantur cum præcedentibus. Quare enim iniquitatem Judæorum vel potius omnium hominum hic dicitur portare ? Certè non eam ob causam , quia cum ipso egerunt iniquè Judæi , & cum illis cogeatur omnis generis calamitates experiri , quo sensu hunc versum Jeremiæ explicat Anonymus : Non sane : sed quia Jehova conjecit in illum omnium nostrum iniquitates , vers. præced. 6. Quod nequaquam de Jeremia dici vel probari posse demonstravimus in præcedentibus. Sic enim argumentamur.*

In quem conjecit Jehova iniquitates omnium nostrum. vers. 6. ille revera , portavit iniquitates omnium nostrum , vers. 11.

Atqui

Atqui in Christum nostrum, & nequaquam in Jeremiam, coniecit Jehova iniquitates omnium nostrum v. 6.

E. Christus quoque noster, & nequaquam Ieremias, portavit iniquitates omnium nostrum, v. 11.

Major est certz & ab Anonymo conceditur. Minor, ut diximus, est probata in precedentibus. Ergo vera quoq; erit conclusio. Illi igitur posteriora hæc verba de nullo alio, quam Christo, loquuntur: sic quoque precedentia de nullo alio accipienda vel intelligenda sunt. Etiam si igitur idem habeatur verbum in fontibus, hoc loco, & Daniel. 12. $\text{P} \overline{\text{I}}$ quod significat iustificare; non tamen in utroq; loco eandem habet significationis excellentiam. Apud Daniele enim describitur Ministerium Evangelij, & præmia fidelium doctorum. Iustificare igitur ibi significat, vertente Hieronymo, erudire ad iustitiam, quam versionem etiam Luth. noster secutus est: Und die / so viel zur Gerechtigkeith weisen. Non enim infundere possunt iustitiam Ecclesie, & ejus membris ministri, sicut nec salutem infundunt 1. Timoth. 4. sed nomine & autoritate Christi absolvere possunt pœnitentes à peccatis, Matth. 16. v. 19. Cap. 18. v. 18. & remittere peccata Iohan. 1. v. 29. Cap. 3. v. 16 Hic vero significatio hujus verbi longè est efficacior. Nam significat quidem ero-

dire ad justitiam, absolvere à peccatis, peccata remittere, sed non tantum: Verum adhuc longè excellentioris & potentioris quid, nempe à peccatis & injustitia mundare, novam justitiam conferre, & imputare, & sic non tantum justum pronunciare, sed revera facere. Hoc solius Christi est. Is enim Evangelium à seculis absconditum ex sinu æterni Patris nobis manifestavit, eoque nos ad justitiam crud. vit, simulq; id, quod Evangelio continetur, sua nativitate, passione, morte, resurrectione &c. præstitit, proindeq; peccata nostra in se recipiendo, & pro ijs satisfaciendo, sufficiens λύτρον Deo Patri solvit, justitiam promeruit, quam vere credentibus confert & imputat, adeoque illos non solum justos pronunciat, sed revera justos facit, & veros legitimosq; vite & beatitudinis æternæ hæredes instituit. Deinde & hæc Emphasis non negligenda, quod dicitur: justus servus meus justificabit multos. Quo ἡ ἀγαθὴ ἐξουχία servus Jehovæ notatur, qui ipse justus sit, hoc est, sit sine peccatis, ideoq; revera multos justificare possit. Jam demonstravimus, quod de nullo homine, & sic neq; de Jeremia, dici possit, quod sint justiservi Jehovæ, atq; ita in conspectu Jehovæ, uti demonstravimus. Omnes enim in facie & judicio Jehovæ servi inutiles sumus, & sic nequaquam justiservi. Tandem & in eo singularis continetur Emphasis, quod dicitur: scientia sui,

fui, cognitione sui justificabit. *Id quod rursus de Jeremia dici nequit. Quandoquidem Propheta Esaia non sermo est de simplici scientia & noticia, quæ in mente solūmodo versatur: sed de fiduciali agnitione, qua credentes in unum, & solum Christum omnem spem salutis æternæ collocant, sine omni dubitatione vel hesitatione. Quandoquidem Esaias noticiam illam ita è proprio objecto explicat: quod illi, qui per eam, iustificentur, cognoscant & credant, Christum, ipsorum peccata portasse, & in proprio corpore expiasse, ut Petrus loquitur & hæc interpretatur 1. Pet. 2. v. 24.*

Pergit Propheta: ideo partem dabo ei, cum multis & cum fortibus dividet spolia. Hoc, inquit Anonymus, impletum est in Jeremia, cum Dux regis Babylonie ei permittit, ut occupet partem, terræ, quam velit, simulque ei domum dat: de quo vide Jerem. 40. Capit: atque ita Jeremias divisit prædam, cum Chaldeis, id est, partem prædæ accepit. Verum verba, hæc nullo modo cum ijs, quæ de Jeremia dicuntur Jerem. 40. vers. 5. conveniunt, proindeq; nequaquam, de Jeremia exponi possunt. Nam Esaia 53. vers. 12. dicitur partem dabo ei cum multis, & cum fortibus dividet spolia. Quid autem hic Jerem. 40.

vers. 5. ? Recensetur Jeremie factam esse potestatem vel abeundi cum præfecto satellitum Nebusaradan Babyloniam & ibi sub ejus defensione & protectione secure vivendi : vel manendi in Judea & eligendi locum habitationis ac mansionis, quemcunque voluerit, vel, si etiam hoc non placeat, se recipiendi ad Gedaliam filium Achikam, quem præfecerat rex Babylonie Civitatibus Jude, ut cum eo maneat in medio populi : hocque cum elegeret, accepisse munus viaticum à præfecto satellitum, & dimissum esse. Est ne munus viaticum accipere & sic dimitti, idem quod, prædam dividere cum Chaldæis ? Estne, potestatem habere habitandi in aliqua regione, sub tutela alicujus præfecti, idem quod, prædā & regnū dividere cum fortibus ? Sane admodum inequalis est ista divisio, imo talis, quæ omnem divisionis rationē & nomē perdit, atq; sic divisio non est. Cur autem Deus præ multis alijs daturus erat hanc partē, ut cum fortibus sive robustis partiatur prædā ? Addit causam Esaias Propheta & inquit, 1. quod effudit in mortē animā suam. 2. quod cum prævaricatorib9 numerat9 est. 3. quod ipse peccata multorū tulit, & 4. quod pro prævaricatorib9 suis oravit. Ubi primum nullo modo quadrat in Jeremiam. Quandoquidem nunquam & ex nullo scripture loco probabitur, quod is effuderit pro populo animam suam, pro-
ue ipso mortuus sit.

Neq³ movet nos *sophistica & ambigua redditio* verbi effundere, quando id *Anonymus* interpretatur per exponere. In Hebræo enim est *הערה* quod aliter verti non potest, quam effudit. Nam *הערה* in prima potestate est nudavit, denudavit: In secunda per *metalepsin* evacuavit, fudit, effudit: quia evacuando seu effundendo, vas, aliæve res denudatur: vel quia effuso liquore, evacuantur vasa. Atq³ in posteriore hac significatione hoc loco poni nemo ibit inficias, adeoq³ plane *emphaticum* esse quilibet facile videt. Quandoquidem duo notat: primum quod ipse effuderit animam, atq³ sic spontaneam mortem: Deinde quod corpore revera anima effusa fuerit, & sic non simulatam aut fictam, aut metaphoricam sed veram mortem, qua anima revera à corpore soluta & in manus æterni Patris commendata est. Hæc autem verissima esse de passione & morte Christi Domini nostri testantur *Johan. 2. vers. 19. & 10. v. 18. Item Psal. 40. v. 8. Phil. 2. v. 8. Sic Luc. 23. v. 46.* Neq³ alterum convenit *Jeremiæ*. Id tamen sibi persuadet *Anonymus*, quando ejusmodi addit interpretationem: Et cum transgressoribus connumeratus est: videlicet, cum perinde ut alij *Judei* qui abducendi erant *Babyloniam*, victus esset *Catenis*. Primum dicimus *Anonymum* committere fallaciam divisionis. Hæc enim ver-

ba à præcedentibus non sunt divellenda, sed cū
 eis conjungenda. Jam autem in præcedentibus
 actum est de morte, quod is, de quo loquitur
 Esaias, animam suam effuderit in mortem, &
 in illa effusione sive in illa morte numeratus sit
 inter transgressores & scelestos homines. Id
 vero de Ieremia nequaquam verum est: sed in
 Christo revera est impletum, quando inter du-
 os latrones suspensus est, Marc. 15. v. 20. Et
 Iudæi ad Pilatum dicunt: Nisi hic esiet ma-
 lefactor, non tibi tradidissemus eum. Joh. 18.
 v. 30. Deinde non erant malefactores, qui à Re-
 ge Ægypti, tanquam justo iudice ad supplicia
 rapi debebant. Nam etsi peccaverant Iudæi
 Iehova: non tamen peccaverunt Regi Ægypti.
 Quocirca etiam illos ut malefactores non pu-
 nire poterat. Tyrannicè igitur & iniquè egit
 ille cum populo Iudaico, non ut justus iudex, a-
 deo ut etiam factum & injuriam hanc postmo-
 dum severè ultus fuerit Iehova. Non ergo erāt
 Iudæi in captivitatem abducti malefactores, ut
 sunt, qui ob maleficia justè ad supplicia à Ma-
 gistratu rapiuntur: sed erant pleriq; omnes ho-
 nesti viri: Ergo licet inter illos numeratus sit
 Ieremias, non tamen dici potest, quod inter ma-
 lefactores numeratus fuerit. Absq; dubio no-
 ster Semijudaizans hanc responsionem & in-
 stantiam olfecit, ideoq; addidit aliam, eamque
 plane diversam interpretationem: vel, inquit,

quia longo tempore detentus fuit in Carcere, ubi transgressores solent asservari: *Verum quis & hanc fraudem non intelligit? Quandoquidem nulla, uti diximus, hic fit mentio Carceris, sed mortis: quod in morte inter transgressores numeratus sit: deinde in Carcere detineri, non statim est, actu inter transgressores contineri, & cum eis eandem poenam sustinere: quod hoc loco vult textus. Neque tertium (ipse quoque peccatum multorum tulit) ullo modo in Jeremiam congruit. Quanquam & hic fucum facere conatur Anonymus, quando verbum tulit exponit per toleravit. Sed irritus est conatus. Nam in Hebraeo est נָשָׂא cum puncto sinistro: quod etiam habetur v. 4. verè languores nostros ipse נָשָׂא Et nequaquam verti potest per tolerare, quatenus significat idem, quod Germanicum nostrum Erdulden/ erleiden/ ertragen: sed est portavit, gestavit, sustentavit: auff seinem ruckē tragen. Est igitur nihil aliud, quam repetita sententia haec: Christus passus est propter peccata nostra: quippe quæ duodecies in capite hoc iterum & inculcata extat.*

1. Languores nostros ipse tulit, v. 4.
2. Dolores nostros ipse portavit. v. 4.
3. Vulneratus est propter iniquitates nostras. v. 5.

4. Attritus est propter peccata nostra. v. 5.

5. Castigatus est, ut nos pacem haberemus.

v. 5.

6. In livore ejus sanatio nostra. v. 5.

7. Jehova conjecit in eum iniquitates omnium nostrum. v. 6.

8. Propter transgressionem populi plaga ei. v. 8.

9. Posuit Sacrificium pro delicto animam suam. v. 10.

10. Iniquitates ipsorum ipse portavit. v. 11.

11. Ipse peccata multorum tulit. v. 12.

12. Pro impijs oravit. v. 12.

Quæ sane repetitio, ut rectè monet Gesnerus, non est inanis Ταυτολογία: sed necessaria institutio, quæ quatuor potissimum ostendit: 1. Christum esse innocentem & sine peccato. Non enim passus est, non vulneratus, non mortuus propter propria, sed propter aliena, nempe nostra, peccata: ideoq; non proprias, sed alienas, nimirum nostras, iniquitates portavit. 2. Nos omnes reos esse peccati: proindeq; neminem pro altero satisfacere, ejusq; peccata expiare posse. 3. Ideoq; justitiæ divinæ aliter satisfieri non posse, quam Christi passionem. 4. Et tandem definit nostram justificationem, quæ nequaquam in propria nostra pro peccatis nostris consistit satisfactione: sed in plena & unica Christi satisfactione pro omnibus.

Hec vult crebra huius sententiæ repetitio & inculcatio: ideoq; nullo modo ad Jeremiam accommodari potest, ut sufficienter, uti spero, ostensum. Ultimum quoq; (nempe quod pro prævaricatoribus suis oravit) vix quadrabit in Jeremiam; Oravit quidem pro populo Israelitico, ut Deus captivitatem, & similes plagas averteret ab ipso: Verùm propriè illi non erant sui prævaricatores. Ideoq; agitur hic de longe alia & graviori intercessione, quæ soli Christo competit. Quippe qui non modo in cruce pro hostibus suis oravit: Cum primum illius verbum esset intercessio pro hostibus & prævaricatoribus suis: Pater ignosce illis, quia nesciunt, quid faciant Luc. 23. Sed oravit etiam ut mediator & pontifex noster pro toto mundo. Hæc itaq; sententiâ, inquit Gesnerus, sacerdotale munus, & efficacia intercessionis Christi describitur, & sanctorum intercessionibus & patrocinia redarguuntur. Solus enim Christus sua intercessione Patrem nobis placavit, sicut ipse dicit Job. 17, v. 20. Non pro his tantum rogo, sed pro omnibus, qui eorum sermone in me credituri sunt, &c. Constat igitur planè nihil in toto hoc capite Esaiæ agi de Jeremia, sed omnia de Christo & Messia loqui.

Quo rursus vanissimæ falsitatis arguitur conclusio Anonymi, inquentis: Hactenus quasi in parenthesi egit de Jeremia, qui plenius liberationem à captivitate Babylonica promissurus erat. Si hæc parenthesi est, satis magna & monstrosa est, Cujus haud dubiè neque in Biblijs, neque apud alium probatum autorem, similis invenitur. Verum ut falsa, sicut monstravimus, horum verborum de Jeremia est interpretatio: sic quoque parentheseos vana & ridicula est prætenso.

CAPUT CVII.

De nonnullis Porismatis
Anonymi.

Addit nunc Anonymus quædam porismata. Primum ex Capite 54. Rursus redire Prophetam ad propositum, nempe promittere liberationem à Captivitate Babylonica, quando inquit: Latere sterilis, non parturiens cantalaudem: &c. Verum enimvero & hæc falsa est imaginatio nostri Anonymi: Quandoquidem ne 2gò quidem in cap. 54. directè contineatur vel de captivitate Babylonica vel de liberatione ex ea: sed postquam Esaias in precedente 53. Capite exposuit Christi historiam de per-
Tt 5 *pressioni-*

peffionibus & conſequentē gloria ejus, hic orationem convertit ad Eccleſiam, docens fructus, quos ab eo perceptura eſt: itaque promiſſiones Evangelicas figuris explicat, de univerſitate Eccleſiæ, peccatorum remiſſione, gratia, gloriaq; & ſalute æterna in Chriſto. Conſolatur itaq; Prophetā hoc capite 54. mulierem ſterilem & ignominiam paſſam in adoleſcentia, uxorem repudiatam, pauperculam, tempeſtate obrutam, Conſolatione deſtitutam.

Jam quæritur, quæ ſic illa mulier? Id docet Prophetā verſu quinto; nempe ea, cujus conjux eſt opifex ipſius, cujus nomen Jehova exercituum. Loquitur ergo Eſaias de Uxore Domini, qui vindex ſanctus eſt, Deus nimirum totius terræ. Quia igitur Jehova ſponſam ſive Uxorem aliam non habet quam Eccleſiam: ſequitur neceſſario, de nullo alio hic ſermonem eſſe, quam de Eccleſia. Verus itaque ſenſus & paraphraſis primorum verſuum ea eſt, quam elegantiffimam dedit Snepſius, nempe alloquitur Eccleſiam Eſaias hoc modo: Quamquam, Eccleſia ſcæminarum præſtantiffima, propter paucitatem eorum, qui tibi ſunt yvñctoi liberi, videris eſſe ſterilis & deſerta, & proinde hominum opinione judicaris perpetuo in luctu victura.

Exulta
ſterilis.

imen ego Propheta te jubeo non modo leta-
 , sed etiam gaudio triumphare, ac omni
 intentione animi erumpere in laudes Do-
 mini.

Nec eo in conatu te impediat tua illa so- Plures sunt
 tudo, & ut creditur, sterilitas. Nam quam- filij desolatae
 is in spiritali hoc conjugio, quod tibi cum quam filii
 Domino est, æmulam habeas, concubinam il- maritatae
 am Synagogam, quæ veluti altera Agar, le-
 ge & operibus ambitiosè ornata, ac meritis
 propriis superba, multas habet liberos, & se-
 ctatores, ac proinde te, ut Saram Dominam,
 quod tot fautores & filios non habeas,
 quia solo Christi mariti merito niteris, ut ste-
 rilem ex alto despicit, tamen ne dubites futu-
 rum, ut aliquando plures sis habitura filios,
 quam illa superba ancilla, quæ servitutem le-
 gis præfert libertati Evangelicæ. Quod
 ut certius intelligas, paucis te tristem do-
 cebo.

Principio autem jubeo te tua taberna- Dilata locum
 cula, quibus in perpetua tua peregrinatio- tabernacu-
 , quæ tibi in hoc mundo est, uteris, Car- lorum tuor-
 niseis intenta velis, quanto maximo potes co- rum.
 natu, promotis ad maxima intervalla paxillis,
 tendere & amplificare.

Nam

*Ad dextrā
& sinistram
multiplica-
beris.*

*Nam numerus liberorum tuorum maiorem in
modum augebitur, tum à dextris & sinistris,
imo à quatuor partibus orbis permulti ad te
sunt accessuri, & ut uno verbo rem omnem ex-
plicem, filij tui, quos nunc habes, accepturi
sunt gentes, quasi amplissimam hereditatem.
Nam & ille in societatem pulcerrime profes-
sionis Evangelicæ venient, eundem Christum
adoraturi, eandem possessuri hereditatem re-
gni cœlestis, &c. Cetera vide apud ipsum Sne-
psium.*

*Quæ igitur cum ita sint, sequitur verissi-
mum esse, in hoc capite nihil agi de captivitate
Babylonica: Vel, si illa in nonnullis versibus
tangatur, fieri id minus principaliter, nempe
quatenus & illa ad persecutionem Ecclesiæ per-
tinebat.*

*Alterum πρότερον est: Si de Christo
exponatur caput 53. tum non posse id con-
jungi cum capite quinquagesimo secundo &
quinquagesimo quarto. Conatur ergo ferè in
hunc modum argumentari.*

*De quo agit caput quinquagesimum
secundum & quinquagesimum quartum, de
eodem etiam agit caput quinquagesimum
tertium.*

*Atqui utrumq; caput agit de liberatio-
ne è captivitate Babylonica.*

*Ergo & Caput medium 53. agit de
beratione & captivitate Babylonica:*

*Major probatur: Alias enim duo illa capita
um quinquagesimo tertio non possent conjun-
i. Si igitur minor est vera: Conclusio utiq;
era erit, nec quinquagesimum tertium caput
le Messia sive Christo poterit exponi: alias e-
nim horum capitum nexus plane tolleretur.*

*Verum nos negavimus Minorem: probavi-
musq; sufficienter, & caput quinquagesimū se-
cundū & quartū principaliter de solo Messia &
ejus Ecclesia agere: Unde invertimus argumē-
tum & in Anonymum retorquemus hoc modo:
De quo agit Caput quinquagesimum secun-
dum & quinquagesimum quartum Esaiæ, de
eodem quoque agit Caput intermedium
quinquagesimum tertium:*

*Atqui Caput quinquagesimum tertium
agunt de Christo & ejus Ecclesia:*

*Ergo de Christo quoque & ejus Eccle-
sia agit caput quinquagesimum tertium.*

*Tertium πῶς μα est: Licet Reguli
(Christiani) omnia, quæ in prædicto capite
dicuntur, ad Josuam suum possent aptare,
non tamen inde sequeretur, illud caput esse
aticinium de rege illo promisso. Addit ra-
onem: Nihil enim commune habet cum
omissionibus illis, in quibus Rex Iudæis
posteris Davidis promittitur. Verum ut
falsa hæc est ratio: sic πῶς μα quoque falsis-
simum. Quandoquidem omnia, quæ in hoc ca-
pite*

pite continentur, & à nobis de Christo nostrum
 sunt demonstrata, etiam in aliis promissioni-
 bus & vaticiniis, de Messia loquentibus, habentur,
 & Messia sive Regi, Judeis ex posteris Davidis
 promisso, tribuitur: referimus huc Psalmum 22. quippe
 qui totus verum passionis Messie typum vel descriptionem
 exhibet, uti illud probavimus supra. Debuisset
 Messiam capi, prædixit Jeremias in Threnis 2. 4. v. 20. Esa. 50.
 v. 7. de Messia dicitur: Corpus meum dedi percutientibus,
 & genas meas vellentibus: faciem meam non abscondi
 ab ignominia & sputo. & in Thren. 3. v. 30. Dabit percutienti
 se maxillam suam, saturabitur probrio Zach. 13. v. 1.
 Dixit Jehova exercituum: Percute pastorem & dispergentur
 oves, &c. Omnia autem ista & plura alia de Messia loqui,
 & impleta esse in Christo servatore nostro supra
 sufficienter probavimus. Quid? quod statim in prima
 promissione, adhuc in Paradiso data, Gen. 3. v. 15. Passio
 seminis mulieris sive Christi contingatur, quando de
 serpente dicitur: Et tu conteres ei calcaneum. Sic in
 vaticinio Jacobi Patriarchæ Genes. 49. De passionibus
 Siloh sive Messia prædicitur vers. 11. Lavit in vino
 vestimentum suum, & in sanguine uvarum operimentum
 suum. Et sanè si omnino verum esset, nullibi alias
 de doloribus, vulneribus & morte Messie in prophetiis
 aliis ag-

sufficeret tamē hoc ipsum de Messia vaticinium. Quandoquidem & hic & supra sufficienter demonstratum dedimus, Prophetam in capite hoc de nullo alio, quā Messia vaticinari.

Quartum & ultimum πῶρομα est: Nos Christianos non posse totum caput Regi & Messia nostro accommodare, sed quasdam voces saltem arripere & male interpretari. Verū πῶρομα hoc falsissimum esse evincunt duo precedentia capita, quippe quæ demonstrant, totum illud caput & singulas ejus partes de Messia intelligenda & accipienda esse.

Atq; sic abundanter satisfactum esse reor objectiunculis Anonymi, probatumq; ipsius interpretationem de liberatione ex captivitate Babylonicā, doloribus, & plagis Jeremie violentam, textui contrariam, adeoq; falsissimam esse.

CAPUT CVIII.

Anonymi interpretatio Psalmi CX.

Pergit nunc Anonymus ad caput 22. Matthei in quo disputat Christus cum Phariseis, pro se, Messia, allegat Psalmi 110. probatq; Anonymus satagit, Psalmum illum non de

de Messia loqui, sed populū in eo canere laudes Davidis. Verba ejus hæc sunt: Capite 22. inquit Matthæus: Congregatis autem Pharisæis interrogavit eos Jesus, dicens, quid vobis videtur de Christo? cujus filius est? Dicunt ei Davidis. Ait illis, quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dominum, dicens: Dixit Dominus Domino meo, &c. Si ergo David vocat eum Dominum, quomodo filius ejus est? Quærit hic Iosua, cujus filius, seu ex qua familia futurus esset Christus seu Rex ille promissus. Respondent Iudæi, eum futurum ex familia Davidis, & quidem rectè, nam posteris Davidis Israeliticum regnum usque in seculum promissum est, & ex hac promissione Prophetæ regem Iudæis post captivitatem Babyloniam promiserunt: Objicit Iosua: at David regem illum promissum, appellat Dominum suum, idq; probat ex 110. Psalmo, qua objectionem non vult, ut opinor, negare, Christum seu regem illum futurum ex posteritate Davidis, sed vult ostendere, eum etiam futurum Dominum, id est, Deum Davidis. At in eo Psalmo non loquitur David de rege illo promisso, sed populus ibi canit de Davide, & qui obsecro David diceret de illo Rege promisso, quem Prophetæ longo tempore post primum promiserunt? sanè de illo rege non

plur

plura scivit, quam de Manasse, aut Hiskia, hoc quidem David scivit, posteros suos renturos regnum Israeliticum usq; in seculum, cum hac tamen conditione, si à Deo non recessuri essent, cæterum quod posterij ejus à Deo recessuri, & regnum amissuri essent, hoc ipse non scivit, atq; ideò de restitutione regni, quam Prophetæ post captivitatem Babyloniam per regem illum futurum promiserunt, nihil scire potuit, & per consequens non scivit de rege illo, qui regnum Judaicum post captivitatem Babyloniam recuperaturus erat. Sed accedamus ad Psalmum, quem quia Reguli totum regi suo accommodant, atque ideò multa in eo invertunt, rectè cum interpretemur, necesse est. Inscriptionem Psalmi ita interpretantur: Davidis cantus, unde ita argumentantur: Dicitur is Psalmus Davidis: Ergò David ea verba locutus est. At sic debet verti: Davidi cantus (factus est) & satis constat sacerdotes plerosque composuisse Psalmos nomine Davidis. Deinde etiamsi interpretationem illam illis concederem, nò tamè obtinerent, quod volunt. nam etiam 20. Psalmus talem habet inscriptionem, & tamen ibi David nò loquitur, sed populus loquitur seu canit de Davide, inquiens: Exaudiat te (Davidem) Jehova in die angustia & recorde-

V u

tur

tur totius oblationis tuæ, & holocaustum tuum in cineres vertat(hinc apparet, Davidem sacrificasse, dum populus ista caneret) et nunc cognovi quod Jehova servabit regem suum (i. e. Davidem) &c: Jehova serva regem (Davidem) &c. Sic etiā Psalmus 21. habet titulū Davidis, & tamē populus ibi loquitur de Davide, inquiens: Jehova in fortitudine tua lætetur rex(sc. David,) & in salute tua quā valdē solet exultare? desiderium cordis sui dedisti & exposuisti in caput ejus coronam auream &c. quia rex(i. e. David) confidit in Jehova &c. Quemadmodum enim in his duobus Psalmis, quavis habeant in titulo nomen Davidis, populus canit de Davide, ita etiam Psalmo 110. populus Davidem celebrat, inquiens: Dixit Jehova domino meo (sc. Davidi) *Sede ad dextram meam* (id est, colloco te in summum honorem & juvabo te) donec ponam hostes tuos scabellum pedum tuorum. *Virgam seu baculum fortitudinis tuæ.* (scil. d. David) mittet Jehova ex Zion, dominare in medio hostium tuorum. Populus tuus spontē (id est, veniet) in die exercitus tui (i. e. quando duces exercitum contra hostes) in pulchritudine sanctitatis, à vulva, ab aurora tibi (sc. tanquam ros juventus tua (h. e. si opus fuerit, ut geras beilum, populus tuus isq; sanctus, veniet spontē ad te, ex omni ter

a tua, tam juvenes quam viri, sicut ros è cœ-
 descendere solet. Hieronymus hunc locū
 lanè corripuit. id quod quivis potest videre
 intelligit hebreā linguā) Juravit Jehova, &
 non poenitebit eum (i.e. David) est Dux usq;
 in seculum (quia nimirum tibi & posteris tuis
 regnum Israeliticum promissum est usq; in
 seculum. Reguli ista sic intepretantur: tu es
 sacerdos usq; in seculum, sed malè, nam etsi
 nomen כהן tribuatur Sacerdoti, quod is et-
 iam dux sit in sacris, nō tamē possunt negare,
 nō vocem etiam significare Ducem belli,
 et principē, ut 2. Sam. 8. dicitur filios Davidis
 esse כהנים i. e. Duces non sacerdotes, ut
 vidē Reguli malè interpretantur. Nam fi-
 lii Davidis erāt ex Tribu Juda. Sacerdotes au-
 tem tantū erant ex Tribu Levi. quemadmodū
 et filij Davidis vocantur כהנים ita hic Da-
 vid vocatur כהן. Deinde in præcedētib; non
 de sacerdote, sed de duce belli erat sermo (nā
 a nō cōveniūt sacerdoti: dominare in me-
 moriis hostiū tuorum. Item, populus tuus veniet
 in die exercitus tui, i. e. quando duces
 exercitū cōtra hostes) ideò etiā sequentia de
 re belli sunt intelligenda, & per cōsequens
 כהן hic significare ducem belli, non sa-
 cerdotē secundū morē, vel consuetudinem
 iusti, (h. e. tu David eris dux seu rex usq;
 in seculum, id est, tu & posteris tui sicut
 iusti, id est, qui iustitiam exercent,

hoc beneficium à Deo solent accipere, ut regnum ejus usque in seculum maneat. Id quod Proverb. 29. cap. legitur. Vbi dicitur: Rex, qui judicat in veritate (i.e. verè) pauperes, solum ejus usque in seculum stabilietur. Vel si mavis esse proprium nomen Melchisedech, talis erit sententia, tu David talis rex eris usque in seculum, id est, tu & posteritui, qualis fuit Melchisedech, cujus pietas celebratur à Mose, qui fuit tam pius, tam strenuus. Dominus (i. e. Deus) ad dexteram tuam (i. e. ò David) confodit in ira sua Reges (scil. Ethnicos) implevit (id est, omnia) cadaveribus (id est hostium) confodit caput (id est regem seu principem) super terram multam (id est potentem) Et torrente in via bibere solet (scil. David) id est, cum bellum gerit, solet sitim restringere aqua, quæ fluit in via) propterea exaltabit caput (i. e. quia tam alacris est, patiens laborum, & delitijs non deditus, ideo magnus & potens erit, & longè supra alios Reges eminebit. Et hoc pacto usurpatur hæc phrasis Judicum 8. cap. ubi dicitur & non addebant (sc. Milianitæ) attollere caput, id est, non efferebant se amplius, sicut ante fecerant cū nondum essent victi. Ostendimus itaq; populum in hoc Psalmo canere laudes Davidis.

CAPUT CIX.

Responsio generalis ad præcedentem discursum
Psalmi CX.

In hoc discursu Anonymi initio notandum, quod de Disputationis Christi cum Phariseis intentione & scopo rectè sentiat & statuat. Postquam enim Christus Saduceos disputando vicebat, Pharisei ipsi victoriam illam invidebant, non quod cum Saduceis in questione, de Resurrectione mortuorum ventilata, consentiret, sed quod viderent, Christi Domini auctoritatem indies apud populum augeri, suam contra minui. Quocirca etiamsi & ipsi antea refutati à Christo & confusi; redintegrare tamen certamen conantur, si forsam in responso ipsius quippiam ei excidat, quod in calumniam rapi & ad invidiam coram plebe imperita detorqueri possit. Congregata itaque multorum Phariseorum, plebisq; multitudine, deligitur quidam jurisperitus, qui ipsorum partes agat, homo sanè in lege Mosaicâ exercitatus, & ad disputandum promptus & expeditus. Hic cum Domino congredditur, questionem proponendo, totamque suam disputandi artem eo dirigendo, ut Christum in sermone capiat, confundat

Vu 3 fundat

fundat, totamque suam doctrinam suspectam & odiosam omnibus reddat. Verum ita à Christo Domino, λόγῳ illo æterni Patris, excipitur, convincitur & constringitur, ut præter omne animi sui institutum laudare & approbare cogatur responsionem Domini Jesu, imò non tantum approbare, sed etiam Christum pro præceptore agnoscere, seque discipulum palim profiteri, totusque in ejus sententiam descendere, adeo ut vicissim à Christo audiat suavissima verba hæc: Hanc longè abes à regno Dei: subindicante, ut loquitur in paraphrasi Dn. D. Hunnius, ipsum jam in primo quasi gradu cognitionis Dei consistere, ita, ut, si progrediatur, futurum sit, ut salvificam Dei notitiam sibi temporis progressu compareat.

Cæterum, Legis perito hoc convicto, maximaq; multitudine Phariseis, Scribis & plebe Judaicâ coactis, questionem sibi à Phariseorum mandatario ex Evangelio propositam pensare voluit Dominus questione, hæc desumpta ex Evangelio, cujus penitus Phariseos ignaros esse sciebat. Querit ergo, quid ipsis de Christo videatur, cujus is sit filius. Facilis hæc Phariseis apparet questio, ad quam nullo negotio quilibet Judeorum respondere possit. Inquiunt ergo, Davidis: Quippe scimus

hant, Christum à Davide descendere debere, uti 2. Samuelis & alibi promissum erat.

At enim verò vera quidem hæc erat responsio, sed non plenè satisfaciebat intentioni questionis Christi, cum non tantum Davidis, sed etiam Dei filius juxta prophetarum promissiones esse deberet. Hoc ergo quia ignorabant Judæi, illos porro urget ex Psalmo CX. inqniens: Quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dominum? Dicens: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, donec ponam &c. Si ergò David vocat eum Dominum, quomodo filius ejus est? Vult ergo hæc duo à Phariseis conciliari: quod Christus sit Davidis filius, & nihilominus ejusdem etiam Dominus, & quidem ejusmodi Dominus, qui in dextrâ Dei sedeat: cum utrumque habeatur in scripturâ, & verè contradictionem involvere videatur. Unde vis argumenti hæc est.

Quicumque rex summus Christum agnoscit Dominum suum, & quidem post mortem, simulque ejusmodi Dominum, qui sedet in dextra Dei; is non potest ejus parens esse, nequè Christus ejus filius.

Atqui David rex summus in spiritu, vel, ut Marcus loquitur, afflatus à spiritu Sancto, Christum agnoscit Dominum suum, & quidem post mortem, simulque ejusmodi Dominum, qui sedeat in dextra Dei.

Ergo David non potest esse parens Christi, neque Christus Davidis filius. Quod absurdum videtur, & contra manifesta scripturæ loca pugnare.

Hic habebant Pharisei & Legisperiti, tanquam mus in pice, & quid respondendum esset, planè ignorabant. Quandoquidem putabant, & hanc hypothesein immotè veram statuebant, Christum fore merum ac nudum hominem. Quare non poterat non ipsis inconueniens videri, Davidem regem summum, filium suum, & quidem post mortem suam, multis seculis evolutis demum ex suâ posteritate nasciturum, appellare Dominum, & quidem Dominum sedentem ad dextram Dei: Illud enim partim pugnat contra quartum præceptum, & majestatem regis Davidis, cum filius, ut talis, non sit Dominus Patris: Et summus rex filium pro Domino non agnoscat: Partim contra naturam; cum nemo alterius Dominus post mortem esse queat.

Siquidem Dominus & servus habent inter se relationem, quæ altero vel fundamento vel termino, morte sublato, tollitur. Mortuo enim Sempronio Domino, Titius non amplius est ejus servus: Sic mortuo servo Titio, Dominus Sempronius non amplius est ejus Dominus: Sed ut fuit Dominus, sic hic fuit servus, nempe in vita. Hoc posterius pugnat cum majestate divinitatis. Nam nulla nuda creatura in dextrâ Dei sedere potest. Unde rectè hanc majestatem & dignitatem summam in Christo extollens Epistola ad Hebræos inquit: Ad quem angelorum dixit unquam: sede à dextris meis c. i. v. 13. Verum itaq; est, quod colligit & concludit Anonymus, hac objectionem non velle negare Jesum, Christum seu regem illum futurum ex posteritate Davidis, sed velle ostendere, eum etiam futurum Dominum, id est, Deum Davidis. Ut autem hoc verum est, sic contra falsissimum, quod subjicit, in eo Psalmo Davidem non loqui de rege illo promisso, sed populum ibi canere de Davide. Quandoquidem evidentissimis rationibus probamus supra l. i. cap. 26. & 82. Psalmum CX. nequaquam de Davide, sed de uno & solo Christo loqui. Paucis & has addamus:

- I. Quem Psalmum ipsi Pharisei & Judæi jam tempore Christi concedere, coguntur, loqui de Messia; is sine

fundamento & ratione de Messia loqui negatur.

Atqui Psalmum CX. ipsi Pharisei & Judæi jam tempore Christi concedere coguntur loqui de Messia:

E. Psalmus ille sine fundamento & ratione de Messia loqui negatur.

Majorem vix negabit adversarius: Minor est certa ex allegatâ disputatione Christi cum Phariseis. Testatur enim Evangelista, neminem potuisse Christo respondere quicquam: neq; ausum fuisse quenquam ex eo die eum amplius interrogare.

Forsan hoc negat Anonymus; Non potest. Quia enim unum concedit in hac historia, oportet etiam concedat alterum.

I I. Ille rex, qui hic introducitur, est simul sacerdos, & quidem non secundum Leviticam consuetudinem: sed juxta ordinem Melchisedech.

Atqui rex David non simul est sacerdos, neq; secundum Leviticam consuetudinem, neq; juxta ordinem Melchisedech: sed Christus:

Ergo Rex David hic non introducitur, velis est, de quo hic agitur: sed Christus.

III. Ille Rex, de quo in hoc Psalmo agitur, ad dextram omnipotentis Dei sedere jubetur.

Atq;

Aiqui David ad Dextram omnipotentis Dei sedere non jubetur: Quippe quod de nullo Angelorum quit dici:

Ergo David non est rex ille, de quo in hoc capite agitur.

I V. Illius regis, de quo hîc agitur, Regnum est æternum, & sic spirituale.

Ast Davidis regnum non est æternum & spirituale:

E. David non est ille rex, de quo hic agitur.

Cæterum in genere hunc Psalmum, vel Davidem in hoc Psalmo de Christo loqui, negat Anonymus hoc argumento.

De quo David nihil scivit, de eo canere in Psalmo CX non potuit.

Atqui de rege illo, qui regnum Judaicum post captivitatem Babylonicâ recuperaturus erat, David nihil scivit.

E. etiam de illo in Psalmo CX. canere non potuit.

Major est certa: Minorem probat. 1. Quia longo tempore post Prophetæ regem illum primum promiserunt.

2. *Quia hoc tantum scivit David, posteros suos, si a Deo non recessuri essent, regnum Israeliticum usque in seculum retenturos esse: Ut autem illos revera a Deo recessuros esse, adeoque regnum actu amissuros nescivit: ita quoque*

quoque restitutionem regni, quam propheta post captivitatem Babyloniam per regem illum futurum promiserunt, planè ignoravit.

Ad primam rationem respondemus negando, Prophetas regem illū primum promississe. Quandoquidem statim post lapsum adhuc in Paradiso hic rex, licet aliquo modo obscurius, promittitur, Genes. 2. Deinde promittitur tribus Patriarchis, Abrahamo, Isaaco & Jacobo. Genes. 12.v. 3.c. 18.v. 18.c. 22.v. 18.c. 26.v. 4.c. 28.v. 13. & Jacob in sua Cygnea cantione Genes. 49. vaticinatur de hoc rege, predicitq, quod ex tribu Juda proventurus sit, eumq, vocat Siloh. Quod vaticinium postea 2. Samuelis 7. repetitur & Davidi expresse promittitur, omne id, quod priscis temporibus promissum fuerit Patriarchis, & postea singulari planè modo per Iacobum, ad tribum Jude, nempe, de regibus, regnoq, perpetuo, & consequenter de Siloh & Messia, determinatum, id omne, inquam, in sua familia complementum habiturum. Promissio hæc repetitur 1. Par. 17. Quam porro carmine celebrandam Prophetæ sibi proponit Psalmo 89. Quæ cum ita sint, falsum esse arguitur, Prophetas illos, qui longe post tempora Davidis vixerunt, ut Esaiam, Jeremiam, & cæteros, primum regem istum promississe.

Deinde corrumpit & alterum, nempe David

dem nihil scivisse de futuro illo rege sive
 Messiâ. Quippe cui scripta Mosaica erant no-
 tissima, promissionesq; Patribus sive Patriar-
 chis factæ, familiarissimæ, certissimæq;, imo cui
 Messias expressè promissus erat, qui afflatu Spi-
 ritus sancti omnia de Christo prævidebat, quæ
 postea à Prophetis sunt prædicta: id quod Psal-
 mi eius satis superq; testantur: Quandoquidem
 in illis multa de Messie regno, majestatie, gloriâ,
 passione quoq; & morte vaticinatus est. Quæ
 verò licet ob perversum animum, cæcitatemq;
 planè Diabolicam videre nequeat Anonymus:
 non tamen propterea suam veritatem & certi-
 tudinem amittunt.

Tandem ad generalem hujus Psalmi con-
 siderationem pertinet, quod Anonymus de in-
 scriptione ejus monet; Inquit autem, nonnullos
 ex nostris ita argumentari: In inscriptione
 habetur, Psalmus CX dicitur Davidis: Ergò
 Davidi verba in eo contenta loquut⁹ est. Vbi
 primum negat antecedens, ejusq; negationis
 adfert duplicem rationem. Primum præten-
 dit, committi fallaciam phraseos, nec rectè verti
 verba hebræa, quippe quæ ita reddi debebant:
 Davidi cantus (scilicet hic factus est) Dein-
 de ait satis constare, sacerdotes composuisse
 plerosq; Psalmos nomine Davidis.

Quod ad prius, probandum esset Anony-
 mo, ita debere verti inscriptionem, & subse-
 quētia

quentia verba, quæ addit subaudiri. Inscriptio
quidem Hebræa hæc est לְדָוִד מִזְמוֹר quæ red-
di potest per Genitivum, Carmen Davidis: &
per Dativum sive Accusativum cum præposi-
tione, Ad, carmen Davidi, vel carmen ad Da-
videm. Verum enim vero γενητός certissimum
est, servilem ἢ notam esse Dativi casus vel Ac-
cusativi cum præpositione Ad, & significare mo-
tum de aliquo in aliquid aliud. Ergone appro-
banda Anonymi interpretatio? Non sanè. Nam
licet huic proprietati cum D. Hieronymo, qui
verba Hebræa vertit, Psalmi ipsi David (quem
etiam D. Lutherus sequitur) insistamus, statu-
amusq; quod vox Davidi sit Dativi vel Accusa-
tivi casus cum præpositione Ad: Tamen cum eo-
dem Luthero dicimus, quod eo innuatur autor
Psalmi, nempe Deus ipse seu Spiritus Sanctus,
qui Psalmum hunc Davidi dictavit, & per os
ejus loquutus est, ut patet 2. Sam. 23. 2. Pet. 1. 21.
2. Tim. 3. 16. Vbiq; igitur inscriptio Psalmo-
rum לְדָוִד מִזְמוֹר est Davidi sive ad Davi-
dem cantus sive Psalmus: & sic ἑκκεψίς qui-
dem est, sed non verborum, ab Anonymo propo-
sitorum: sed καὶ ἀπονοίας subintelligitur,
revelatus vel dictatus, ut sit sensus integer:
Psalmus Davidi à Spiritu Sancto dictatus:
perinde ut ceteri Prophete suos libros exordi-
untur ab autoritate divinâ: nempe, Verbum
Domini

homini factum est per Esaiam, Jeremiam, Isaiam, &c. sic quoque carmen inspiratum & velatum Davidi dicitur.

Alii retinent Genitivum, ut sit sensus: Psalmus Davidis: nempe Pagninus, Leo Justus Bibliander, & Pholinus apud Vatablum. Venerius & Tremellius & multi Alii. Quam verum nonnulli Grammatici defendunt, trahentes ejusmodi regulam: literam servilem in nominibus propriis, & quandoque etiam in appellativis, esse Genitivi notam. De qua vero ego cum nemine contendam. Interim cum in eadem sententiâ, potius conjecturam hanc quam esse, ex particularibus, dubijsque quibusdam exemplis natam, quam regulam certam: non ito Interpretes illos hanc suae versionis fundamentum posuisse: sed potius ad id respexisse, quod Spiritus Sanctus psalmos, hunc titulum habentes, per os Davidis elocutus fuerit. Hoc enim respectu nulli hominum prater Davidem describi, proindeque recte Davidis Psalmi dici, quae vere verba illa verti possunt. Alteram rationem, quod spectat, non imus inficias, Augustinum de titulo primi Psalmi in enarratione psal-um tom. 8. in hac esse opinionem, Davidem ex populo quatuor principes, Spiritu S. munus elegisse, quorum nomina sunt Asaph, Eman, Merari, & Jedithum, ut in quemcunque divinus spiritus intrasset, hymnum Deo caneret: Davidem vero solum novem duntaxat psalmos

ore proprio cecinisse : reliquos omnes ab illis quatuor principibus juxta titulorum inscriptiones esse dictos. Verum hæc conjectura petenda quædam est: quam veritas certa: que vel ex ipso allegato loco, refelli posset. Dicit enim in ipsa tituli Psalmi primi explicatione: quo quilibet Psalmus recitatus sit, titulorum inscriptione ostenditur. Unde sic argumentamur:

Cui titulus adscribit Psalmum, ab illo recitatus est:

At titulus Psalmi CX. adscribit Psalmum illum Davidi:

E. Psalmus CX. à Davide recitatus est.

Major est Augustini & illorum, qui scribunt omnes Psalmos principibus vel sacerdotibus, ad id à Davide electis, adscribunt, & sic quoque Anonymi nostri.

Minor est jam probata: & sanè si hæc inscriptio non dicit Davidem autorem; nulla id indicabit. Quandoquidem nullæ alia datur, sicq; nullus Psalmus, & per consequens neque novem, quos Augustinus numerat, David recitavit: Quod absurdum esse, quilibet fatetur.

Tandem quod objicit Anonymus: Si omnino illam, quam nos urgemus, habere inscriptionem Psalmus CX: non tamen inde, Davidem in eo introduci loquentem.

im extent exempla contraria : id sanè me-
 n movet : Defendat argumentum hoc , qui
 lit : Equidem haud magnam illi vim inesse
 cile largior : ideoq; non utor eo ad proban-
 um hoc , quod in Psalmo dicto David alloqua-
 r Christum : sunt enim alia satis firma
 solida fundamenta, de quibus partim in hoc
 pite egimus breviter , partim in subsequenti
 emus pluribus. Certò nihilominus probat id,
 quod probandum adduximus, & defendi-
 us , nempe Psalmum hunc per nullum alium,
 iam per Davidem , instinctu Spiritus Sancti,
 mpositum esse. Quocirca concedimus in Psal.
 X. non introduci Davidem tantum, sed po-
 ulum : interim , ut ex Psalmi CX. sic ex hujus
 uoq; inscriptione & titulo apparet , eum à Da-
 vide instinctu Spiritus Sancti compositum esse,
 & populo Israelitico traditum, ut esset formula,
 quâ Ecclesia Regi, in expeditionem proficiscenti,
 venè precaretur suo, & regis sui nomine, fiducia
 suam in Deum predicaret, & fausto eventu glo-
 riosè pronunciato, res suas Christo Deo com-
 mendarer, imò esset formula perpetua, quâ p
 ibditi pro magistratu suo Deum deprecarentur,
 eoq; pro illorum felici statu gratias agerent.

Quod vero attinet Psalmum XXI. non pu-
 verum ejus scopum attingere adversarium.
 on enim inibi loquitur populus de Davide,
 David de Christo : ut ita hoc respectu planè

similis sit Psalmo CX. Nam & hic titulus arguit Davidem autorem: & David ipse, ut diximus, loquitur de Christo. Nam licet David Psalmum hunc ea occasione condiderit, quod victoriam insignem de Ammonitis reportasset, victo Ammonitarum regi coronam detractam, suo capiti imposuisset, atque hostes impios ferris & rastris ferreis contrivisset, uti legere est lib. I. Paralip. 20. Proindeq; suspicari quis poterit, populum Israeliticum de tanta victoria Regi Davidi gratulari: Veruntamen, hoc hujus Psalmi argumentum nequaquam esse demonstratum haud difficile est. Quandoquidem ipsemet David hic tantam victoriam tantumq; beneficium grata erga Deum mente agnoscit, illudq; non sibi & potentiae suae adscribit, sed uni & soli illi Regi Regum, Christo Domino nostro, quem etiam in postremo versu precedentis Psalmi celebraverat, acceptum fert, proindeq; non tam ex corporali hoc triumpho letus est, quam animo praevidet spiritualem Christi à mortuis resurgentis triumphum: atq; sic suam victoriam proponit typum victoriae Christi. Quoniam ca aliter statuendum non est, quam quod David in victoria illa Messiae celebranda, toto hoc carmine unice occupatus sit, adeoque ipsius nihil aliud sit, quam vaticinium de victoria Christi, quam in Resurrectione sua à mortuis adeptus

ceptus est. Id quod tribus evidentissimis, & ipso Psalmo desumptis, argumentis evincitur. Primum sumitur ex versu quinto, ubi legimus. Vitam petijt à te, & dedisti ei longitudinem dierum in seculum & semper. Quod sanè verum de Davide non est: Christo autem longè verissimum.

Deinde versus septimus sic habet: Quia sustinisti eum benedictiones æternas. Quæ verba, inquit Dn. Gesnerus, non possunt passivè poni, quod David benedictionibus divinis cupletatus sit. Verbum enim ponendi seu constituendi activam & transitivam significationem importat, quâ hic Rex, de quo Psalmus loquitur, ita ponitur benedictus, ut alij in eo benedicantur. Christus autem solus est semen illud benedictum, in quo omnes familie gentium benedicuntur: Itaq; Psalmus hic ad Christum pertinet.

Tandem ex versu decimo sic arguit Dn. Gesnerus: Ibi de pœnis hostium hujus regis vacinatur, quod nimirum ipse Rex positurus sit in fornacem ignis in tempore iræ suæ. Ubi quidem David huic regi tribuit àuxilium & gloriam, quod ipse suis viribus suos hostes vincat, sic in versu præcedente ait: Invenit manus tuas omnes inimicos tuos.

Id verò David nussiam sibi arrogat, quasi propria potentiâ hostes suos vincat, sed potius victorias suas, hostiumq; cladem divine ascribat omnipotentiae. Nec modus pœnarum hostibus Davidis convenit (Ait enim, illos conjiciendos esse in fornacem ignis in tempore iræ DEI) Quæ verba de gehenna & aeterno igni, iræ divine, quæ accensa est & ardet usq; in infernum inferiorem, expressè loquuntur.

His & similibus argumentis haud dubie in conscientia convicti etiam Doctores Hebræorum antiqui, Psalmum hunc, quoad literam de Clristo interpretati sunt: Quod testatur Lyra, sic de horum expositione loquens: De materia Psalmi dicit Rabbi Salomon: Magistri nostri exposuerunt hunc Psalmum de rege Messia, id est, Christo. Et ibidem subdit, quod ad hoc induxerunt Concordantiam, quæ habetur Dan. 7. ubi de Christo sic dicitur: Ecce cum nubibus cœli quasi filius hominis veniebat, & usque ad antiquum dierum pervenit, & in conspectu ejus obtulerunt eum & dedit ei potestatem & honorem & regnum: potestas ejus, potestas æterna, quæ non auferetur, & regimen, quod non corrumpetur. Per Magistros autem, seos intelligit Rabbi Salomon, Doctores Hebræorum, antiquos &c. Vide Gesnerum hunc Psalmum. Manifestum igitur est, quod

contra Anonymum probare volumus; Non populum Israeliticum in Psalmo hoc vigesimo primo loqui de Rege Davide: sed Regem Davidem loqui & vaticinari de Christo: proindeque nihil probare.

CAPUT CX.

Responsiones speciales ad discursum Anonymi de Psalmo centesimo decimo.

*Ceterum ut institutum suum magis probabile reddat Anonymus, ad specialem Psalmi centesimi decimi expositionem se accingit, in-
quiens: Dixit J E H O V A Domino meo (scilicet Davidi) sede ad dextram meam (id est colloco te in summum honorem, & juvabo te).*

*Prima itaque specialis probatio, quod in Psalmo hoc populus canat de Davide, est: Quia verborum illorum (sede ad dextram meam) sensus hic est: Colloco te in summum honorem & juvabo te. Verum quid est scriptura peregrinum sensum affingere, si hoc non est? Ubinam locorum sacrae scripturae, Se-
cre ad Dextram D E I, significat in summum honorem se collocare, vel etiam à D E O juvabi? Sanè nullibi. Nam Dextra D E I in sa-*

cris est essentialis DEI omnipotentia, uti id supra lib. 1. cap. 30. demonstravimus ex Psal. 77. vers. 10. Psal. 118. vers. 16. Psal. 139. vers. 7. 8. 9. 10. Esa. 40. vers. 12. & multis alijs locis cap. 31. Sedere itaque ad dextram DEI, sive in dextra DEI est sedere ad omnipotentiam, sive in omnipotentia. JEHOVA: quod rursus est per omnipotentiam JEHOVA omnia regere, quæ sunt in calo & in terra, uti etiam illud supra locis allegatis sufficienter probavimus. Sic ergo contra Anonymum ratiocinamur:

Quicumque omnipotentia divinâ non regit omnia, quæ sunt in cœlo & in terra; ille non dicitur in scriptura federe ad dextram DEI, sive in dextra DEI:

Atqui David omnipotentia divinâ nunquam regit omnia, quæ sunt in cœlo & in terra:

Ergo David non dici potest in scriptura federe ad dextram DEI, sive in dextra DEI.

Id autem Messia proprium esse, patet Vetus, partim Novum Testamentum testatur Vetus quidem: ut Psal. 45. vers. 7. Thronus tuus DEUS in seculum & seculum. Illud sic argumentamur.

Cujus thronus est in seculum & seculum; is solus sedet in dextra DEI:

Atqui Messiaë thronus est in seculum & seculum:

Ergò Messias solus sedet ad dextram DEI.

Major est certa: Quia sedere in dextra DEI, & sedere in throno æterno, in scriptura sunt Synonyma, vel omnino se mutuo necessario referunt & consequuntur.

Ut enim dextra DEI significat Majestatem DEI, sic quoque thronus æternus; Et cujus est thronus, ille etiam sedet in throno. Ergò thronum esse alicujus & aliquem sedere in throno, idem sunt: Ut ergò sedere in throno æterno, est sedere in Majestate divina: sic quoque sedere in dextra DEI, est sedere in eadem majestate, potentia & gloria. Certum ergò est: Illum solum, sedere in dextra DEI, cujus thronus est in seculum & seculum, (hoc est, æternus).

*Minor probatur allegato dicto Psalmi 125. Nam Psalmus ille aut de CHRISTO si-
ve Messia loquitur, aut de Salomone. De Salomone qui ipsum interpretantur, ajunt, carmen hoc esse Epithalamion, quod decantatum fuerit in nuptijs Salomonis, celebratis cum filia Regis Ægyptiorum, & descriptis 1. Reg. 3. & 11.*

Verum Judaicum hoc delirium se ipsum mendacij arguit & confutat. Nam nuptia hæ cum filia Pharaonis Idolatræ, expresso Dei mandato. Deut. 7. repugnant. Ergo à Spiritu Sancto tam splendidis elogiis describi & laudari nequeunt. Loqui autem Psalmum hunc de CHRISTO sponso Ecclesiæ suæ, argumento est longè firmissimo hic versus allegatus, ubi Sponsus DEI appellatur; & versu 12. Dominus sponsæ dicitur, quem ipsa religioso cultu adorare & venerari debeat. Idem quoque Epigraphe & inscriptio hujus Psalmi, argumentum ejus continens, (nempe quod sit scriptus de Rosis & Lilijs: Nam Susan, lilium sive rosam significat,) testari, probareque videtur. Quandoquidem metaphorâ illâ Christum sponsum, & Ecclesiam sponsam denotari, videre est ex 2. cap. Canticor. Ubi Christus ait; Ego sum flos Campi & lilium convallium: sicut inter spinas est amica mea. Hæc & similia argumenta rectè perpendentes Saniores Rabini & ipsi fatentur, in Psalmo hoc sermonem non de Salomone, sed de Messia institui. Manet igitur certum & indubitatum: Solum Messiam sedere ad Dextram DEI. Unde etiam hoc de Angelis negatur. Hebr. v. 13. quando dicitur: Ad quem autem Angelorum dixit unquam; sede à dextris meis.

proindeq; vitiosissima est explicatio Anonymi, *abrazi illa denotari, quod David se collocare debeat in summum honorem, quemq; Deus iurare velit.*

Eadem dexteritate veritateq; subsequen-
ia verba de Davide interpretatur Anonymus:
 Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Si-
 on: Dominare in medio hostium tuorum.
Verum verba illa nequaquam de Davide, opti-
me autem & verissime de Christo, intelligenda
esse, non opus est, ut externis argumentis pro-
hemus, cum interna demonstratio adsit planè
irrefutabilis. Sic enim ex verbis positis argu-
mentamur.

Quod regnum non includitur angu-
 stis terræ Israeliticæ finibus, sed in medios
 se hostes, qui in terra sunt & in inferno, dif-
 fundit, ita ut in medio illorum quoque prin-
 cipatum obtineat, eos puniat, & maiestate
 suâ coerceat, illud regnum non est Davidis,
 sed Christi sive Messia.

Atqui Regnum, quod hoc versu secundo
 describitur, non includitur angustis terræ
 Israeliticæ finibus; sed in medios hostes, qui
 in terra & inferno sunt, se diffundit, &c.

Ergo Regnum, quod hoc versu secundo

describitur, non est Davidis, sed Christi sive
Messiae Regnum.

*Major est certa: David enim tantum
Rex Israelitarum erat, regnumq; ejus finibus
terrae Israeliticae claudebatur: proindeq; extra
illam nullum planè obtinebat Dominium. Mes-
sias verò Rex regum esse debebat, omniq; pot-
tati imperare. Nempe, ut hic dicitur, Mes-
siae Regni initia esse debebant in Sione & Hiero-
solymis. Quòd sanè de regno Christi serva-
toris nostri longè verissimum est: quippe qui
Hierosolymis docendo, miracula edendo, pati-
endo, resurgendo, triumphando, regnum suum
auspicatus est: Ut autem ibi regnum Messae
non terminari debebat: Sic neque Christi no-
stri regnum terminatur angustiis terrae Israeli-
ticae finibus, sed est super omnem potestatem e-
levatum, & omnia regna sub pedibus habet.*

*Minor probatur per singula membra.
I. dicitur, Regnum, de quo hic agatur, non
includi angustiis terrae Israeliticae finibus, sed
se in medios hostes diffundere. Videtur
hoc non indigere novâ aliquâ probatione,
cùm verba psalmi expressè id dicant. Nam
per Sion intelligitur Hierosolyma, & sic terra
Israelitarum: In qua verò (inquit David)
sceptrum virtutis sive potentiae hujus Regni non
continetur*

ontineri debeat, sed emitti, & egredi ad regna
& terras hostium, & in illis quoque domi-
ari. Deinde circumscribuntur hostes, nem-
pe qui in terra & inferno sunt. Quæ circum-
scriptio & limitatio ex voce Sion colligitur.
Nam illâ Spiritus sanctus non tam respicit ad
mundanam, quam ad spiritualem gubernatio-
nem, nempe Ecclesiæ Dei, quæ passim in Scri-
tura Sion dicitur.

Hæc autem non tantum habet hostes in
terra, sed etiam in inferno, hosq; longè infen-
sissimos, & propterea quoque spirituale regimen
potissimum circa hos infernales coercendos oc-
cupatum est, quippe magis nocentes Ecclesiæ,
quam mundani & terrestres. Tertiò dicitur,
hoc regnum ita se diffundere, ut in medio ho-
stium principatum obtineat, eos puniat & ma-
jestate suâ coerceat. Id quod evincit verbum
Dominare. Unde sic argumentamur.

Quicumque dominatur in medio ho-
stium, is in hostes illos jus & imperium, do-
minatumq; habet:

Atqui Rex, de quo hîc agitur, domi-
natur in medio hostium:

Ergò Rex, de quo hîc agitur, in illos
hostes suos, jus & imperium, dominatumq;
habet.

Major est certa. Nam dominari nihil
est

est aliud, quàm jus & imperium in aliquem habere, dominatumq; tenere. Hæc enim & nulla alia hujus verbi vis & potestas est. Minus est expressus textus biblicus; Ergo conclusio quoque certissima: Et per consequens, verissimum etiam & certissimum est $\sigma\upsilon\mu\pi\acute{\epsilon}\rho\alpha\tau\omicron\upsilon\varsigma$ Syllogismi principalis, nimirum, Regnum, quod hic versu secundo describitur, non esse Davidis, sed Christi regnum: & sic totum versum non de Davide, sed unicè de Christo loqui. Quo falsitas interpretationis Anonymi est manifesta.

Versus 3. hujus Psalmi est: Populus tuus spontaneus in die fortitudinis tuæ, in ornatibus sanctis. Ex utero auroræ tibi ros natiuitatis tuæ. Quæ verba sic interpretatur Anonymus: hoc est, inquit, si opus fuerit, ut (tu David) geras bellum, populus tuus, isq; sanctus, veniet sponte ad te ex omni terra tua, tam juvenes, quàm viri, sicut ros de cælo descendere solet. Addit porro; Hieronymus hunc locum planè corrupit, id quod quis potest videre, qui intelligit Hebræam linguam. Verum enim verò versus hic tertius immediatè coheret cum præcedente secundo. Quia igitur demonstratum est, illum agere de sceptro, regno & Dominio Christi & Messie, sequitur & hunc de populo & subditis non Da-

is, sed Messie sive Christi loqui: Est igitur versu
c tertius nihil aliud, quā amplificatio magni-
entiae regni Christi, ostendens, quales ille Rex,
dens ad dextram DEI patris sive J E H O-
Æ, subditos habeat. Nam quod invitis &
luctantibus hostibus imperet, id precedente
versu dictum est. Interim verò, ut hic doce-
ur, habet & fideles regni sui cives, qui liben-
ter illi parent. Hos autem quatuor describit
logiis. Primum enim inquit, populus tuus.
Hoc est: Cives hi, non sunt hostes Christi, vel
alieni ab ipso, sed proprius ipsius populus, quem
ut Novum Testamentum testatur) proprio
anguine redemit, & sibi in peculium acquisi-
vit, Actor. 20. 1. Pet. 2. Deinde dicitur popu-
lus hic spontaneus, sive populus liberalita-
tum & munificentiarum, ut habent fontes.
Non enim populus hic cogitur vi & armis, li-
toribus & suppliciis, ut in mundanis imperiis
est usitatum: neque etiam lege impulsus animo
invito servit Regi suo, nempe Christo, sed spiri-
tu sancto dicitur, qui רוח נְרִינָה hoc est,
spiritus spontaneus & libera voluntatis ap-
pellatur. Psal. 51. Hinc nullis hostium minis,
nullis exiliis, nullis periculis, nullis suppliciis a
confessione nominis Christi abduci potest. Sanè
yranni Romani tantam exercuerunt crudeli-
tatem erga Christianos, ut tandem ipsi & fracti
&

Et fatigati sint. Annotant historici, Et supra quoque annotavimus nos, in imperio Romano anno mense septemdecim millia Christianorum per tyrannos trucidata esse. Nostra memoria inferiori Germania paucis annis ultra centum millia hominum Evangelij causa extincta sunt. Nec tamen hoc obtinere possunt Tyranni, ut Christiani abjiciant Evangelium, Et deficiant à Christo: tanta est promptitudo Et tantus fidei ardor in credentibus, unde Et illa animosa vox Vincentii martyris apud Prudentium:

*Age ergò quicquid virium,
Quicquid potestatis tibi est,
Palàm reluctor, exere:
Vox nostra quæ sit, accipe:
Est Christus & pater DEUS:
Servi hujus & testes sumus:
Extorque si potes fidem.*

Tertio dicitur, quòd hic populus suo regi præstet cultum in die fortitudinis. Interpretatur hoc Anonymus de die exercitus, quando David ducturus sit exercitum contra bestes, sed, ut diximus Et monstravimus, interpretatio illa pugnat contra scopum Et totum contextum hujus Psalmi. Quocirca dicimus, Et ipse contextus testatur, continere verba tertium elogium, quo cives Regis Messia commendantur. Loquitur enim hoc loco Psalter, (interprete Dn. D. Gesnero) de illa victoria

nam in unoquoque fidelium Christus adipi-
 itur, quando per verbum & sacramentum
 generationis hominem ex potestate Diaboli
 ipit & fortem illum armatum palatio suo e-
 cit, Matth. 12. Lucæ 11. tunc enim incipi-
 nt populus ejus fieri, & ductu Spiritus San-
 i spontè ac humiliter Christum colere.

Quartum & postremum elogium civium
 Christi est, quod in sancto ornatu incedunt,
 hoc est, in veste sacerdotali. Quandoqui-
 dem omnes fideles sunt Sacerdotes Dei, juxta
 illud Esaiaë 61. Et dicetur ad vos: Vos omnes
 sacerdotes Dei altissimi vocabimini. Orna-
 tus autem ille metaphoricè non de externo ve-
 situ, sed de interna justitia & sanctitate ve-
 ritatis, in qua est novus & internus homo, qui
 secundum Deum creatus est, Eph. 4.

Quod attinet subsequencia verba, (Ex
 iterò auroræ (est) tibi ros generationis si-
 ve nativitatis tuæ: dicimus nos, neminem He-
 brææ linguæ gnarum reprebensurum Hierony-
 num, ac si textum Hebræum depravasset, ut
 quidem sibi imaginatur Anonymus. Videatur
 præ liber 1. noster cap. 32. Vbi Hieronymi in-
 terpretationem allegavimus, locumq; hunc de
 illa re alia, quàm nativitate filij Dei ex sub-
 stantia æterni Patris ὁφθαλμοφανερώς de-
 monstravimus.

Adver.

Ad versum 4, Tu es sacerdos in æternum, Ubi reprehendit Anonymus: quod Hebræum כהן male reddamus sacerdotem.

1. *Quia vox illa etiam ducem belli seu principem significet, ut 2. Sam. 8. Ubi filii David dicuntur כהנים, id est, duces, non sacerdotes: ita hic David vocatur כהן non sacerdos, sed dux.*

2. *Quia in precedentibus non de sacerdote, sed de Duce bellico sit sermo: cum Sacerdoti non conveniant, dominare in medio hostium tuorum &c. Ergo etiam, subsequencia de Duce belli erunt intelligenda & sic כהן non sacerdotem, sed Ducem belli significabit.*

3. *Quia Melchizedech significat regem justum: unde significatio erit: David Rex regnabit sicut reges justi, hoc est, qui justitiam exercent.*

4. *Quia, si omnino sit nomen proprium Melchizedech, talis erit sententia: Tu David talis Rex eris, qualis fuit Melchizedech, cujus pietas celebratur in Mose, qui fuit tam pius, quam strenuus.*

Ex tricis illis nos expedimus hoc modo. Primam rationem quod spectat, libenter concedimus vocem Hebræam כהן interdum in sacris significare principem, ducem, dynastam, & concessimus id supra, probavimusq; lib. 1. de tribu

Eloh. cap. 33. Verum demonstravimus insuper, significationem principalem & propriam vocis יהוה non esse principem vel ducem: sed sacerdotem: Pro principe autem interdum usurpari Metaphoricè, non aliter atq; vocem latinam, Sacerdos, interdum Metaphoricè sumi pro juris, equitatisq; observatore & administratore politico. Quemadmodum autem omne verbum in propria & principali est accipiendum potestate, nisi manifesta Metaphoricæ significationis adsint indicia: sic & hoc verbum יהוה in propria sumendum est significatione, si non adsit indicium certum, in eo Metaphoram ostendens. Ergo, quemadmodum certissimum indicium Metaphoricæ significationis in hac voce יהוה 2. Sam. 8. de filiis David usurpata legitur, supra d. l. contra Enjedinum demonstravimus, ut quilibet fateri cogatur, ibi non in propria, sed metaphorica significatione, nempe pro principe, duce &c. usurpari: Sic etiam tenetur Anonymus hoc loco monstrare infallibile signum sive indicium, probans vocem יהוה perinde ut ibi, ita hic quoq; non Sacerdotem, sed metaphoricè Regem, tenotare. Indicium hoc exprimitur in secunda ratione: Quia, inquit, in præcedentibus non de sacerdote, sed de duce bellico est sermo: Ergo, concludit, etiam in sequentibus.

Admodum dubium, incertum, imò nullum est hoc indicium & argumentum. Si enim

Ly

hac

hac consequentia perpetuò esset vera; tunc vox כהנים qua bis legisur loco allegato Samuelis, semel versu decimo septimo, & semel versu decimo octavo, in utroque eandem haberet significationem. Quandoquidem eodem, imo fortiore possem modo argumentari: In antecedentibus, nempe versu decimo septimo, sermo fuit de Sacerdotibus, & vox כהנים de sacerdotibus usurpata: Ergo etiam, in consequentibus, versu decimo octavo agitur de sacerdotibus, & per consequens etiam ibi vox כהנים Sacerdotes significat. Verum hoc falsissimum esse, vocemque כהנים in priore versiculo propriam, habere significationem, in posteriore, verò metaphoricam, & pro principibus usurpari, efficacissimis argumentis demonstravimus supra lib. 1. de tribus Eloh. cap. 33. neque inficias ire quit ipsemet Anonymus: Ergo agnoscat quoque argumenti sui imbecillitatem & ἀσυνλογίαν. Interim non inficiamur, Psalmum centesimum decimum loqui in precedentibus & subsequentibus versiculis de eadem persona: siquidem id series textus satis committat, ut qui hic dubitare, vel id negare velle, planè nihil intelligeret. Verum nō sequitur Antecedentia & Consequentia loquuntur de eadem persona: Ergo etiam loquuntur de eodem habitu & officio personæ. Nulla, inquā, hæc est cōsequens. Fieri enim potest, ut persona illa nō uno

bitu & officio, sed pluribꝫ sit prædita & occupa-
ta. Vt si quis personã Melchizedech vellet descri-
bere ab officijs, is instituto nõ satisfaceret, si de
regio duntaxat ejꝫ officio ageret, sed teneretur
equè sacerdotale officiũ exponere, quippe qui nõ
tantum Rex, sed etiam Sacerdos fuerit: Quia
autem duo distincta simul, & ijsdem verbis, e-
ademqꝫ periodo exponi nequeant, necesse est,
ut in diversis periodis de diversis ordine aga-
tur habĩtibus & officijs. His ita positis & expli-
catis sic argumentamur:

De qua persona actum fuit in præce-
dentibus, de eadem quoque agitur in hoc
versu consequente:

Atqui in præcedentibus actum
fuit de persona Messia, non Davidis.

Ergo etiam de persona Messia, & non
Davidis agitur in versu consequente.

Major est certa ex antecedentibus, &
conceditur ab Anonymo adversario. Minor
probata est sufficienter in explicatione præce-
dentium versuum hujus Psalmi: Ergo etiam
conclusio est certa. Potest igitur versus hic
quartus agere, imò revera agit, de Sacerdote,
verum non ut de diversa persona à rege, qui in
præcedentibus descriptus est: sed ut planè de e-
adem. Nam ut Melchizedech Rex simul & Sa-
cerdos, atqꝫ sic typus fuit Messia: sic quoqꝫ Mes-
ias & Rex & Sacerdos esse debebat, nõ quidem
secundũ ordinẽ Aaronis, sed hujꝫ Melchizedeci,
ut etiam hoc loco annotatur.

Hinc rectè Dn. Gesnerus in sua explicatione: Ne, inquit, regia majestas Domini Messiae, quam habet ad dextram æterni Patris sedens, miseris peccatoribus formidini esset, ideo Propbeta eundem quoq; inducit, ut Sacerdotem, & autem non ab hominibus, sed ab ipso D E O, & quidem solenni juramento ad dignitatem Sacerdotalem evectum esse: nempe ut sciamus peccatores, cum Christus sit Pontifex noster, illum pro nobis apud æternum Patrem intercedere. Ex quibus simul liquet, antecedens argumenti secundi Anonymi verum non esse: quod ponit, antecedentes versus loqui de duce bellico mundano. Mundanum enim Regnum & Ducem sibi ubiq; imaginatur Anonymus. Loquuntur enim de rege & duce spiritali, uti sufficienter demonstratum.

Tertium quoq; argumentum admodum infirmum est, carens omni consequentia necessitate. Nam prius constare & demonstrari debet, hîc agi de Davide. Hoc autem quia ab Anonymo non demonstratur: & contra invictis argumentis negatur: frustra colligitur ex posita voce Melchizedech, sensum versus quarti esse, Davidem regem regnaturum esse, sicut reges justos. Quandoquidem non Entis nullæ sunt affectiones, nullæ operationes: Atqui David in hoc versu est non Ens, quomodo igitur illi ejusmodi attribuetur actiones? Idem
judicium

udicium esto de ultimo argumento. Cui interim
et hoc addimus, si David debet esse Rex secun-
dum ordinem et conditionem Melchizedech,
non tantum gubernabit politicè, sed etiam Ec-
clesiasticè, atq; sic non tantum ut rex politicus,
sed etiam ut Sacerdos Ecclesiæ præfectus: At-
qui hoc negat Anonymus. Quandoquidem
et concedere cogeretur, Davidem quoq; Sacer-
dotem fuisse, quod verò concedendum nequa-
quam esse, demonstrare satagit: Ergo cogitur
etiam hanc suam interpretationem (nempe
quod hic dicatur, Davidem regnaturū ut Mel-
chizedecem) negare, et ut falsam reijcere.

Quia ergo sufficienter demonstratum est
hactenus, omnes priores versus quatuor de uni-
co Messia, et nequaquam de Davide, loqui: per
se corruunt, quæ in subsequentibus nugatur A-
nonymus. Quandoquidem nudas addit ex-
plicationes, sine ullâ ratione positas. Quocirca
eadem facilitate reijciuntur, qua asseruntur.
Siquidem constare non possunt, nisi immota ma-
neant præcedentes ipsius hypotheses et ratio-
nes. Ille autem, ut patet, funditus à nobis
subversa sunt: necesse igitur est, novas hasce
subsequentes interpretationes per se corruere;
manereq; immotam et indubitatā nostrā the-
sim: Populum Israeliticum in hoc Psalmo nō
canere laudes Davidis; sed Davidem canere
laudes Messia.

CAPUT CXI.

Depravationes variorum Locorum Veteris Testamenti in Novo allegatorum.

Pergit Anonymus depravare scripturam, ut sequitur, Cap. 27. inquit Matthaeus. Postquam autem crucifixerunt Eum (id est Josuam) diviserunt vestimenta ejus, &c. ut impleretur, quod dictum est per Prophetam : Diviserunt sibi vestimenta mea. At eò in locò nulla est prophetia, sed David ibi conqueritur, se esse in magnis angustiis, DEumque invocat, ut se ab angustiis illis liberet, sic inquit : DEUS meus, DEUS meus, quare deseruisti me &c. In te speraverunt Patres nostri, & liberaisti eos &c. Ego autem Vermis, & non homo &c. Circumdederunt me Boves multi &c. quia circumdederunt me Canes, congregatio malorum, circumdedit me, sicut Leo manus meas, & pedes meos (scil. circumdedit, ne videl. possem aufugere, aut me defendere) numerare possem omnia ossa mea &c. Distribuerunt sibi vestimenta mea, & super vestimentum meum miserunt sortem &c.

Quere

Quemadmodum in superioribus utitur Me-
aphorâ , ita etiam hîc. Dicit se esse Ver-
nem, id est, tam abjectum & infirmum,
ut est vermis . Item hostes suos appellat
boves, id est, robustos ; item Canes, id
est invidios : Sic etiam per vestes honores,
& fortunas suas intelligit, id quod inter-
pres Regulorum fatetur. Lucas cap. 4. in-
quit: Et traditus est ei (scil. Josuæ) liber
Esaïæ Prophetæ , & ut explicuit librum ,
invenit locum , ubi scriptum erat : Spiri-
tus Domini super me &c. & complicato li-
bro coepit dicere ad illos; hodiè impleta est
Scriptura hæc in auribus vestris. Hîc quo-
que Lucas vult, locum adductum esse vati-
cinium de rege illo promisso, idque in Jo-
suâ illo fuisse impletum: cum tamen Prophe-
ta de seipso loquatur. Sic 61. cap. inquiens:
Spiritus Domini Jehovæ super me, propter-
ea unxit Jehova me, ad prædicandum humi-
libus misit me, ad ligandum (scil. tanquam
Chirurgus) contritos corde, ad annuncian-
dum captivis (scil. in Babel) liberatio-
nem, & apertionem Carceris (loquitur de
Captivitate Babylonica, quia in præceden-
tibus & sequentibus, de nullâ aliâ agit, nisi
de hac) ad annunciantium annum, be-
nevolentiaë Jehovæ , & diem vindictæ
DEI nostri (qua sc. nos vindicabit à gentib9,

quæ nos premunt) ad consolandum omnes lugentes (sc. propter captivitatem Babylonicam) ad ponendum lugentes in Zion (i. e. ad reducendum captivos Judæos Hierosolymam) ad dandum eis gloriam pro cinere, oleum lætitiæ pro luctu, pallium laudis pro spiritu contrito, & dicetur illis, arbores justitiæ, plantatio Jehovæ (scil. estis) ad gloriandum, & ædificabunt desolationes seculi (scil. quæ putabantur usque in seculum mansuræ) & desolationes primas erigent, & invocabunt urbes solitudinis, i. e. desolatas. Ex posterioribus manifestum est, quod de liberatione à captivitate Babylonica loquatur, & non de spiritali quâdam captivitate, ut Reguli fabulantur. Sed quærent, quomodo Propheta potuerit captivos Judæos reducere Hierosolymam, &c. Resp. eâ ratione, quâ Jeremias i. cap. dicitur extirpaturus & erecturus regna, nempe prophetiâ, seu concionibus, quamvis utrobique sit sermo indefinitus, atque ideo non necessario ad Prophetas referatur, sed ad Deum possunt referri.

Cap. 19, inquit Johannes, quemdam ex militibus perfodisse latus Josuæ lanceâ, idque factum esse, ut impleretur Scriptura

Vide

Videbunt in quem pupugerunt. Quo l. Jo-
hannes vult, Prophetam prædixisse, regem
illum promissum pungendum esse lanceâ,
idq; in Josuæ illo fuisse impletum. At Pro-
pheta eo in loco non agit, de Rege illo, ne-
que de tali punctione, quæ fit lanceâ, sed
Deus ibi hominum more loquitur, signifi-
cans, perinde se vulnerari populi sceleribus,
ut lethale est vulnus, cui cor est transfixū, id
quod interpretes Regulorum fatetur, & reli-
quos reprehendit, quòd hunc locum secun-
dum literam ad Christum torqueant. Quia
itaq; est Metaph, in h. l. non debet intelligi
de punctione, quæ fit lanceâ, ut vult Johan-
nes.

Actor. 2. inquit Petrus: Non sunt e-
brii, sed hoc est, quod dictum est per Pro-
phetam Joel: Et erit in novissimis diebus,
dicit Deus, effundam de Spiritu meo super
omnem carnem, & prophetabunt filii ve-
stri, & filiae vestrae, & juvenes vestri visiones
videbunt, & seniores vestri somnia somnia-
bunt &c. Dicitur 2. Actor. Discipulos Josuæ
loquutos esse variis linguis, cum autem pro-
pterea quidam eos ebrios judicarent, re-
spondit Petrus, se non esse ebrios, sed imple-
ram in se esse prophetiam illam Joelis, quam
affert. At Propheta eo in loco non promit-
tit diversas linguas, sed dicit, Judæos rursus

habitueros prophetas, quales antea habuissent. Deinde discipuli Josuæ docuerunt falsa, id quod hactenus ostendimus, & amplius ostendemus, ideo propheta de illis non loquutus est. Quam autem egregie noverint linguas, & docti fuerint à Spiritu S. hactenus vidimus. Sanè nisi sc. piscatorib. illis adjunxisset Paulus, qui in patriâ suâ Græcam linguam didicerat, item Lucas, Timotheus & alii Græculi, ne quidem in Græcam Linguam suas ineptias potuissent transferre. Dicit postea Petrus: Quem (sc. Josuam) Deus suscitavit, solutis doloribus mortis, quatenus impossibile erat, teneri illum ab eâ, dicit enim David: Proindebam Dominum, &c. quoniam non derelinques animam meam in inferno, & non sines, ut Sanctus tuus videat corruptionem &c. Dicit hic Petrus, Davidem in loco jam adducto prædixisse, Regem illum promissum, resurrecturum ex sepulchro, antequam putresceret, idq; in Josuâ illo fuisse impletum. Quia verò Judæi poterant objicere, Davidem eo in Psalmo de seipso loqui, atque ideo non de rege illo promisso, negat Petrus in Davidem competere, quæ ibi dicuntur, quia Davidis sepulchrū adhuc superesset, in quo esset putrefactus. At nos ostendemus, eum psalmum competere in Davidem, nec ibi quidquam dici de putrefactione. Sic autem habet

ibet ille Psal. qui est 16. Custodi me Deus,
 quia speravi in Te &c. Proposui Jehovaham
 meam me semper, quia ad dexteram meam (sc.
) ne cadam. Propterea lætatum est cor me-
 um, & exultavit gloria mea, etiam caro mea
 manebit tuta: quia non relinques animam me-
 am in inferno, non dabis piū tuū videre
 interitum seu interitum, i.e. non permittes, ut
 ego, qui sum pius, inteream. Per infernum si-
 gnificat summas angustias, quæ *Sheol* usi-
 tata est Hebræis. Sic idem David inquit Ps. 30.
 Jehova adscendere fecisti ex inferno animam
 meam, sc. liberaisti animam meam ex summis
 angustis. Sic 1. Sam. 2. dicit Hanna: Jehova
 descendere facit in infernum, & rursus ad-
 scendere facit. i. e. adficit angustis, & rursus
 ex iis liberat. Postea subjicit David: Et non
 permittes sanctum tuum videre interitum.
 hic idem dicitur, quod in præcedentibus. & usi-
 tatū est in psalmis, ut eadē sententia paululū
 mutatis verbis repetatur, & vocabulū *שְׁחָתָה*
 nō significat putrefactionem, ut vult Petrus,
 sed simpliciter malū & interitum. Sic etiam
 Job. 33. dicit quidam amicus ad Jobum: pro-
 hibebit (sc. Deus) animam (i.e. vitam) ejus (sc.
 quem vult conservare) ab interitu seu malo
שְׁחָתָה מִמִּי) Sic Ps. 103. dicit David: Lauda
 anima mea Jehovaham etc. qui parcit omnibus
 iniquitatibus tuis &c. qui liberat à malo seu
 interitu (*שְׁחָתָה מִמִּי*) vitam tuam.

Patet

Patet igitur competere in Davidem, quæ
Psal. 16. dicuntur. Act. 3. c. inquit Petrus:
Moses quidem ad Patres dixit, Prophetam
suscitabit Dominus Deus vester, de fratri-
bus meis mei similem, audietis eum juxta o-
mnia, quæ loquutus fuerit vobis. Dicit
Petrus Mosén in loco adducto Regem illum
promittere, quem longo tempore post alii
Prophetæ ex promissione illâ factâ David
promiserunt. At manifestum est, Mosén eo
in loco non promittere regem, sed prophe-
tas: Sic enim ille habet locus, qui repetitur
Deut. 18. Prophetam è medio tui de fratri-
bus tuis, sicut me, surgere faciet tibi Jehova
Deus tuus, ipsum audietis, secundum omne
quod postulasti à Jehovah Deo Tuò in Ho-
reb, in die congregationis, dicendo, non au-
diam amplius vocem Jehovah Dei mei, & i-
gnem magnum hunc non videbo amplius,
& non moriar, & dixit Jehovah ad me, be-
ne fecerunt, quod dixerunt, prophetam sur-
gere faciam eis è medio fratrum suorum, si-
cut te, & dabo verba mea in os ejus, & lo-
quetur ad illos omne, quod præcipiam ei, &
fiet, quicumque non audiverit verba, quæ lo-
quetur in nomine meo, ego requiram ab eo
sed propheta qui superbè egerit, ut loquatur
verbum in nomine meo, quod non præce-
pi ei loqui, & qui loquetur in nomine Deorum
alienorum.

lienorum, moriatur propheta ille, & si dixeris in eorde tuo, quomodo agnoscam verum, quod non loquutus est eis Jehova? quod loquetur propheta in nomine Jehovæ, & non fiet verbum illud, & non eveniet, illud est verbum, quod non dixit ei Jehova, ex superbiâ dixit id propheta ille, non timebis illum. Quamvis manifestum sit, agi in h. l. de prophetis veris & falsis, & non de rege illo promisso, Reguli tamē semper cōtendunt, & pleriq; adhuc contendunt, promitti hic Regem illum per prophetas promissum. At optimus interpres Regulorum fatetur, agi in h. l. de prophetis, quia itaq; ille interpres est Regulus, Reguli ei fortasse majorem fidem habebunt, quàm mihi, ideoq; ipsius saltem interpretationem adscribam: Sic autem inter alia scribit in hunc locum: Sed altera quæstio hic occurrit multò difficilior, quod sc. Petrus ad Christi personam accommodat, quod in genere Moses dixerat de prophetis: tametsi enim prophetam nominat singulari numero, contextus tamen clarè indicat, non de uno tantū sermonem haberi, sed indefinitè hoc nomen poni. Postquam enim vetuit Moses, ne populus gentium superstitionibus se dedat, declinando ad Magos & hariolos, simul remedium ostendit, ut sibi ab omni vanitate caveat, nempe si

totus

totus pēdeat ab unico Dei verbo. Hac ratione promittit, Deo curæ futurum, ut prophetas semper habeat, qui ritè eum doceant. ac si diceret, Deus nunquam vos prophetis destituet, à quibus discatis, quicquid erit vobis utile cognitu. Et nominatim dicit Moyses, ex fratrib. tuis, ut sciant Judæi, non aliunde petenda esse Dei oracula, cū Deus ex genere Abrahamæ doctores illis destinasset. addit prætereà, sicut me, ut sciant, nō uno tantū tempore, nec per os unius hominis audiendum esse Deum; sed quemadmodum continua ætatum serie per varios ministros Deus nos docere pergit, ita in obædientia verbi pergendum nobis esse. Scio quosdam multum laborare, ut ad Christum restringant. arripiunt verbum istud, quod prophetam similem sibi fore testatur, cum tamen scriptum sit, nullum talem surrexisse, Deut. 34. Fateor eandem similitudinis notam utroque loco poni, sed diverso sensu, nam secundo paritas, vel æqualitas exprimitur, quemadmodum clarè apparet. Arripiunt etiam aliud, quod Mose futurus sit excellentior propheta, cui ille testimonium tanquam præ reddit. Sed hoc nihilo magis est validum quia simpliciter fidem verbo Dei asserere vult Moyses, per quoscunque afferatur. N

est ergo cur nos Judæis ridendos propinamus, violenter torquentes Mosis verba, quod solum Christum hinc designet. Hactenus interpretres Regulorum. Deinde Prophetia seu doctrina illius Josuæ est falsa, id quod hactenus ostendimus, ideo magis in ipsum competit, quod de falsis Prophetis subjicitur.

Act. 13. inquit Paulus, Deum resuscitasse Josuam illum à morte, & subjungit: quemadmodum & in Ps. 2. scriptum est: Filius meus es tu, Ego hodiè genui te. Paulus vult, Davidem his verbis prædixisse resurrectionem illius Josuæ, cum tamen manifestum sit, ea verba debere intelligi de Davide. Id quod interpretres Regulorum fatetur, sic inquit: Non negamus, Davidem illic, quum se undiq; peti videret, & plus esse in hostibus suis potentia & roboris, quam ut par esset resistendo, Dei præsidium opponere, quem sibi regnandi auctorem esse sciebat &c. quod postea typum seu clypeum objicit, ad id postea respondebimus. Quia verò Reguli cum Psalmum multis in locis corrumpunt, ideo eum totum rectè interpretabimur. Quare congregaverunt se gentes, populi meditati sunt inania. insurrexerunt reges terræ, & principes consularunt pariter adversus Jehovā & adversus

adversus Regem ejus? (scil. Davidem) Rumpamus (inquiunt impii Reges & Principes) vincula eorum (id est, Judæorum) & projiciamus à nobis funes eorum, habitans in coelis (id est, Deus) ridebit, Dominus iridebit eos. Tunc loquetur (sc. Deus) eis in ira sua, & furore suo turbabit eos. Ego enim (i. e. Deus) regnare feci (i. e. regem constitui) regem meum (sc. Davidem super non moneta S. meum. Narrabo (i. e. ego David) statutum, (i. e. decretum Dei de me) Jehova dixit ad me (scil. Davidem) Filius meus tu (sc. es) Ego hodiè genui te (quùm videl. regnum stabilivi in manu tua. Ut etiam interpret Regulorum fatetur, inquiens: quia cum Deus genuerit, cum regnum stabilivit ejus: neque enim hominum industria id factum est, sed Deus invictam manus sue virtutem exseruit, unde palàm constaret, ipsum divino consilio regnare. Ergò genitura ista, cujus meminit ad hominum sensum vel notitiam referri debet, nempe quòd palàm nunc cognitum est, genitum fuisse à D E O, quum mirabiliter solium regni præter omnium spem conscendit, & cœlestis Spiritus virtutibus innumeras fregit conspirationes: quia regnare non poterat, nisi gentibus vicinis subjugum coactis, q. subacto quodam mundo. Postula (scil. tu David) à me (i. e. Jehova

et dabo gentes (i. e. vicinas, ut Ammonitas, Moabitas &c.) hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. (Hyperbole est hic, sicut etiam in plerisque alijs promissionibus vidimus. Sic Iudæis promittitur terra fluens lacte, & melle, scil. fecundissima, ita, Semen Abrahæ futurum ut arena maris) Conteres (scilic. tu David) eos virgâ ferreâ, & tanquam vas figuli confringes eos. Et nunc Reges intelligite, erudini, qui judicatis terram. Servite Iehovæ in timore, & exultate cum tremore. Apprehendite disciplinam (potest etiam sic verti: Osculamini filium, scil. Davidem, qui etiam à principio Psalmi Filius Iehovæ est dictus) ne irascatur (id est, Iehova, qui ipsum regem constituit) & pereatis in viâ, cum exarserit paululum ira ejus (id est, Iehovæ) Beati omnes sperantes in eo. scil. Iehovæ. Ad Gal. 3. inquit Paulus. Porró Abrahæ dictæ sunt promissiones, & semini ejus. non dicit, & feminibus, tanquam de multis, sed tanquam de uno, & semini tuo, qui est Christus. Hoc 1. Paulus planè est ineptus, dum contentit in promissionibus per vocabulum semen notari solum Christum, atque ita exponit promissiones: Tibi dabo (inquit D E V S Abrahamo) terram hanc, & semini tuo, i. e. Christo, Ita ero D E V S tuus & seminis tui,

Z z

id est

ire. Christi. Ita Benedicent sibi & per semē
um id est per Christum omnes familiā ter-
ræ. Causam autem quare vox semen
debeat accipi, affert hanc, quia fit singulari
numeri. Tām inepta hæc sunt, ut nihil in-
eptius dici possit. Quod interpretes Reg. Pau-
lum hic defendere conatur, non minus in-
eptus est. Quæritur cur potius 13. Tribus fue-
rint semen Abraham, quàm Ismaelita, & Idu-
mæi? Resp. quia Ismael natus erat ex ancilla.
Deinde placuit D E O, ut Jacobo plus bene-
ficeret, quam Esau (quamvis & Ismaelita,
& Idumæi semen Abraham etiam fuerint, &
dicti sunt). Sed quid hoc ad rem? num pro-
pterea vocabulum semen Vnum & quidem
Christum denotat?

CAPUT CXII. & ult. Resolutio præcedentium & ad ea responsio.

*Ad depravationes allegatorum locorum
paucis respondebimus. Primus locus allegatur
Matth 27. ex Psalmo 22. Sed nullius momenti
sunt, quæ contra adferuntur. Nuda enim
thesis est, destituta omni ratione, quando inquit
eo in loco nullā esse prophetiam, sed David
ibi conqueri, se esse in magnis angustijs.
Hoc enim equè verum est, atq; quod Hieronymus
& Lyra annotarunt de vetustiorib; nonnullis*

*udeis, qui Psalmū hunc 22. de Iudeorū miserijs
 xposuerūt, in quib9 fuerunt in exilio Babyloni-
 o, cum Aman Mardocheū in crucem agere vo-
 uit, promulgato Abasveri Regis mandato, ut o-
 nnes Judai uno die jugularentur: quæ histo-
 ria legitur in libro Esther cap. 3. & sequentib.
 descripta. Verum enim vero ut hæc magna
 sit Iudeorum in luce meridiana coecitas: sic
 nimis hic Anonymus cum Calvino & ejus se-
 ctatoribus insaniunt: quando ille simpliciter
 quidem Psalmum hunc, hic verò primo de Da-
 vidis calamitate interpretetur, & postea ad
 Christum typicè referat. Illi enim Judai, sic quo-
 que Anonym9 & Calvinus suæ interpretationis
 ac opinionis nullum omnino argumentū deferre
 possunt. Dicim9 ergo nos cū omnib9 Orthodoxis
 Lutheranis, Psalmū hunc primò ac propriè sine
 ulla plane $\tau\epsilon\omicron\pi\omicron\lambda\omicron\gamma\iota\alpha$ vel $\alpha\lambda\lambda\eta\gamma\omicron\epsilon\iota\alpha$ de Chri-
 sto exponendū esse: quippe qui sit insigne vatici-
 niū de passione Christi. Huj9 autē nostræ senten-
 tiæ certissimū argumentū, quod hoc Psal. versu
 19. Matth. 27. allegato, de vestimenti partitione
 dicitur: Quandoquidem illud neq3 metaphoricè
 neq3 verè aut propriè Davidi potest tribui: Chri-
 sto vero id contigisse certissimū est, neq3 negare
 vult Anonym9, quando historiā hanc passionis
 Christi, ut illa à Matthæo descripta est, concedit.
 Testatur idē Psalmi huj9 vers9 prim9, quē ipse
 Christus apud Matth. l. d. de suis cruciatibus
 surpat.*

Sic versus noni verba (Speravit in Deo, liberet eum, siquidem illo delectatur) Pharisæi ibidem v. 43. virulenta & diabolica sua ἐπιχαιρουνικά in Christum stringunt &c. Inquis has esse interpretationes Novi Testamenti, quas Anonymus non admittat. Sedem admittere cogitur. Quandoquidem concedit totam historiam passionis, ut ea descripta est à Matthæo. Quia igitur in ea quædam illorum, quæ in Psalmo hoc commemorantur, in Christo sunt peracta, & nequaquam in Davide: & sic quædam Christo accommodantur, quæ verè de Davide dici nequeunt: sequitur, quod verè caput hoc de Psalmo 22. testetur, V. ultimum imbi contentum in nullo alio, quàm in Christo impletum esse. Quemadmodum & Epistola ad Hebr. cap. 2. v. 12. versum 23. (Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te) similiter de Christo exponit. Adde, quod assertio Anonymi sit pura puta hypothesis negativa, quæ nulla ratione confirmatur: sed nudis, falsis & blasphemis Anonymi hypothesis inuitur. Quocirca etiam ea facilitate à nobis meritò rejicitur, qua nobis futibris obijcitur: Testimonia contra ipsius Christi Evangelistarum & Apostolorum, ut vera & scimus, sic quoque sine veritate, verissimè cum Veteri Testamento convenientia, esse prolata, minimè ignoramus. Hos

tur cum rationibus suis audiamus ; illum ,
 ro cum blasphemis suis irrationalibus &
 & ois hypothefibus ad orcum amandemus.

Alter locus Lucae 4. ex Efaiae 60. cap. al-
 gatur ; Spiritus Domini super me &c. Et
 unc locum negat Anonymus vaticinium de
 bristo esse, proindeq; perperam ab Evangelista
 llegari. Addit rationem: 1. Quia, inquit, Pro-
 heta de feipfo loquitur. 2. Quia de nulla a-
 a re, quàm de captivitate Babylonica, eo in
 apite agit. Verumenimvero & illae non pro-
 ationes, fed nude negativae sunt hypotheses.
 Quandoquidem in quaestione est : An propheta
 oquatur allegato loco de fe ipfo : Hoc negat
 Lucas, quando allegata verba Christo attri-
 buit. Quomodo ergo contradictoria adser-
 io aliquid probabit ? probet Semijudaizans,
 Efaiam loco allegato de fe ipfo agere & non de
 Christo vaticinari. Nos probare possumus affir-
 mativam assertionem, nempe prophetam de fe
 oqui, firmissimo & irrefutabili argumento :

Qui est unctus à Domino five Iehova
 ipfo ; is non est nudus Propheta,
 ut Efaias, fed est Messias, qui
 unicus à Iehova ipfo unctus est :

Atqui de quo hoc loco agit Efaias, est
 unctus à Domino five Iehova
 ipfo :

Ergò de quo hoc loco agit Esaias, non
nudus Propheta ut Esaias, sed
Messias &c.

*Major est certa. I. Quia tantum qui pon-
tifices maximi vel reges creabantur, oleo
pretioso ungebantur, & quidem ab hominibus
& non à D E O ipso. Atqui verò Esaias neq;
Pontifex maximus fuit neq; Rex sed tantum
Propheta. Et si vel maximè unctus esset, non
tamen mediatè unctio icta à D E O, sed medi-
atè ab hominibus facta fuisset.*

*II. Qui est unctus à Jehova ipso, non qui-
dem oleo terrestri, sed Spiritu San-
cto; is est Messias, & non Esa-
ias:*

*Atqui de quo hic versu primo agitur, est
unctus à Jehova ipso, non oleo
terrestri, sed Spiritu Sancto:*

*Ergò de quo hic versu primo agitur, est
Messias & non Esaias.*

*Major est immota veritatis. Nam
ab illa unctioe planè singulari non E-
saias, sed Christus nomen in scriptura
habet, quod vocatur Hebraicè quidem מָשִׁיחַ
Græcè verò Χριστός. Debebat enim
se utrumque, & Sacerdos & Rex. De Sa-
cerdote*

traditio autem hujus uncti loquitur Psal. 110.
Tu es Sacerdos in æternum, secundum or-
linem Melchisedech. De principatu verò
Isaia 2. scriptum est: Postula à me & dabo
tibi hæreditatem gentes. Minor est mani-
festus Textus, quo dicitur, quod ex illa & per
illam unctionem, factam à Domino, Spiritus
Domini sit super ipsum: Unde Psalmus 45.
vers. 5. unctionem illam sic exprimit: Vnxit
Te, DEVS, DEVS Tuus oleo exaltationis
ultra confortes tuos. Deinde altera ratio
sive hypothesis non tantum à nobis negatur;
sed insuper ejus negativa evidentissime ex ca-
pite Prophetæ allegato probatur. Sit ergò
formula.

I. Quæ verba pollicentur gaudium sem-
 piternum, illa non possunt loqui
 de brevi illa usura vitæ & bono-
 rum, quæ in hac vita percipiunt
 miseri mortales, in quorum nu-
 mero est etiam liberatio ex capti-
 vitate Babylonica.

Atqui verba Prophetæ pollicentur sem-
 piternum gaudium vers. 7.

Ergò non loquuntur de bonis hujus vitæ,
 & sic nequaquam etiam de libe-
 ratione ex Babylonica Captivi-
 tate.

II. Ubi dicitur Dominum propagaturum iustitiam ad omnes gentes, ibi agitur de spiritualibus bonis, in quorum societatem etiam gentes venire debent.

Atqui in hoc Esaiaë vaticinio dicitur, Dominum propagaturum iustitiam ad omnes gentes:

Ergò in hoc Esaiaë vaticinio agitur de spiritualibus bonis, in quorum societatem etiam gentes venire debent: *Et per consequens, non de bono illo corporali, nempe liberatione Judeorum ex captivitate Babylonica.*

Major est certa. Nam quando de corporalibus bonis Judeorum agit Spiritus Sanctus in Veteri Testamento, tum illa tantum ad Judeos adstringit.

Minor est manifesta rursus ex undecimo & ultimo versu, imò ex toto capite. Consequentia quoque, quæ ex argumento inferitur, est firma. Nam liberatio ex captivitate Babylonica est bonum corporale, tantum pertinens ad Judeos, & nullo modo includens gentes. Rationibus itaque hisce duabus confutatis, vanitas Anonymi in aprico est.

Tertius locus Iohan. 19. ex Zachariae v. 10. allegatur, ubi primum negat Anonymus, eo loci agi de Melsiâ. Secundò dicit Metaphoricè, nempe hominum more loqui

qui Deum, significantem, perinde se popu-
sceleribus vulnerari, ut lethale est vulnus,
si cor est transfixum, verum afferuntur rur-
us hac ab Anonymo sine ulla ratione: tantum
Christianorum quorundam interpretationem,
hic similem allegat. Verum qui illi sint inter-
pretes Christiani, ut ipse non dicit, sic ego ne-
cio: hoc scio, quod Orthodoxi non sint. Quot-
quot legi, omnes hoc caput interpretantur de
ostium Ecclesie perniciem, piorumque protectio-
nem & salutem, si nimirum resipuerint, & ad
Christum propter peccata nostra transfixum,
reverterint. Omnes itaque Christiani interpre-
tes testantur, revera predici hoc modo, Chri-
stum propter peccata nostra percussum iri, quia
igitur auctoritates hæc falso allegantur, ceteraque
sine ratione ponuntur & afferuntur, eadem fa-
cilitate à nobis rejiciuntur & contemnuntur,
quæ ab Anonymo finguntur & proponuntur.

Quartus locus Actor. 2. cap. à D. Petro
& Joel. cap. 2. adducitur. Dicit Anonymus;
num non rectè allegari. Ratio prima: quia
propheta non promittat varias linguas,
sed dicat, Judeos rursus habituros prophetas,
quales antea habuerint: Secundo, quia disci-
pli Jesu docuerint falsa, quare Propbeta de
non posset loqui: Tertio, quia falsum sit,
nos novisse linguas & doctos fuisse à Spiri-
Sancto, idque hætenus se ostendisse, addit

Anonymus. Quia neque græcam linguam intellexerint, neq; suas ineptias in eam transferre potuerunt, nisi Paulus, qui in pueritia sua græcam linguam didicerat; Itē Lucas, Timotheus, & alij Græculi, se illis adiunxerunt.

Prima ratio rursus est nuda theses negatio, & nova contradictoria positio: proinde nihil probat. Deinde non respicit Petrus tantum ad linguarum diversitatem, sed ad Evangelicam doctrinam, quā quilibet suā linguā, in qua natus esset, repletus Spiritu S. eloqui audiebat. Nam Prophetare ut non semper in scriptura, sic neque hoc loco, significat vaticinari, seu futura prædicere; sed docere: haud secus ac propheta interdum in scriptura significat simpliciter Doctorem. Sic Gen. 20. dicit Deus de Abrahamo ad Abimelech: Orabit pro te, quia propheta est, h. e. verus ac sincerus Doctor. Exod. 7. dicit Deus, Aaronem esse prophetam Moysi id est, interpretem &c. Sensus itaq; est, prophetabunt, id est, docebunt, recteq; interpretabuntur scripturam de Messia sive Christo, & Gal. 3. 2. Magnifica Dei facta, enarrant filij vestre. 2. Sic secunda quoq; ratio falsissima est hypothesis. Dicit quidem Anonymus, se hactenus probasse, Apostolos falsa docuisse. Verum id ipsi non concedimus, quippe qui contrarium sufficienter probavimus. 3. Eodē modo quod

*ratio falsissima negatio est, Apostolos non
uisse edoctos à Spiritu S. neq; scivisse varias
linguas & ne Græcam quidem, præter Paulū,
hebræam, & paucos alios Græculos. Dicit se id
probatum hætenus: forsitan quando demonstrare vo-
uit, ipsos non intellexisse vetus Testamētum, ex
quo, quod nō rectè citent & interpretentur dicta.
proposito, hallucinatos fuisse Apostolos in interpre-
tatione dictorum scripturæ: inde tamen nō sta-
tim inferetur, ipsos linguam, in qua Vetus T.
scriptum est, non intellexisse. Imo contrarium
missime inferitur, ipsos, quia allegaverunt di-
cta Veteris T. ea intellexisse: alias n. allegare ea
non potuissent. Deinde Græcam ipsos linguam
enuisse demonstrat effectus. Omnia n. in Græ-
ca lingua scripserunt. Quandoquidem nulla vel
auctoritate vel ratione probabit Anonymus, in al-
ia lingua Novum Testamentum ab autoribus
viris scriptum esse, & deinde ab aliquo interpre-
te in Græcum sermonem versum. Constans enim
est antiquitatis testimonium, originalem & fun-
damentalem Novi Testamenti linguam esse
hebræam: uti etiam hætenus nemo id in du-
bium vocavit.*

*Tertio negavimus, hætenus probasse
anonymum, ab Apostolis inconvenienter
scripturam Veteris Testamenti allegatam ef-
& non tantum probavimus, sed etiam (ut
diximus) sufficienter contrarium demonstra-
vimus.*

Quartus

Quartus locus ibidem ex Psalmo 16. v. 7 allegatur. Quo probat & docet Petrus, Davidem prædixisse, regem illum promissum resurrecturum ex sepulcro antequam putresceret, idq; in Christo impletum esse. Respondet Anonymus, 1. Psalmum illum loqui non de Messia, sed Davide. 2. Ibi in Hebræo Scheol non vertendum esse sepulcrum, sed infernum. Infernum autem in scripturis usitatissimè significare summas angustias. vocabulum שְׁחֹל non significare putrefactionem, ut vult Petrus, sed simpliciter malum aut interitum, idq; probat ex aliis scripturæ locis, facitq; versus decimi Psal. 16. hunc sensum: Non permittes, ut ego, qui sum pius, inteream.

Verum enimvero prima ratio rursus nuda & mera negatio est. Potius igitur quiescimus in testimonio Petri hoc loco, & Pauli Act. 13. Psalm. hunc non de Davide; sed primò & propriè de Christo intelligendum esse, quàm ut huius impostoris corruptum & depravatum sequamur iudicium. Secundam rationem si minino concedamus, non tamen sequetur inde, Psalm. hunc de Davide exponendum esse. Scimus enim infernum in scripturis, alias significare dolores infernales, alias ipsum carcerem infernalem. Verum utraq; significatio optimè quadrat ad historiam Christi. Anima enim Christi

duobus

uobis modis & temporibus in inferno fuit:
 rimum in passione, ubi in horto & in cruce do-
 res infernales sensit. Deinde in tertio post
 ortem die corpori vicissim unita, in momento
 gloriose resurrectionis in inferno fuit, non
 liquid ibi de novo patiens, sed victorem
 mortis & inferni sese ostendens: ubi absorpta
 mors in victoria, fractus mortis aculeus &
 potestas adempta diabolo, Ose. 13.v.21. 1. Cor.
 5.v.54. Ebr. 2.v.14. Vide Gesnerum supra bu-
 us psalmi versum 10. In tertia quoque ratione,
 quod non tantum significet corrup-
 ere in scriptura, sed alias, & quidem allegatas
 habere significationes, facile largimur: inte-
 rim negari nequit, quod prima ac propria ejus
 significatio sit corrumpere: quocirca si propri-
 tas verbi hic retinenda est, aliter quam per
 orruptionem verti nequit. Quod etiam tem-
 ore Apostolorum, ab omnibus Judæis vox hæc
 corruptione, propriè sic dicta, fuerit intelle-
 ta, id hæc ipsa Petri disputatio, quam Anony-
 us non negat, satis superque evincit. Si enim
 nunc intellectum, tanquam ab omnibus conces-
 sum, non supposuisset Petrus, quomodo in con-
 cilio quasi totius Israelis tam confidenter eum
 gere exindeque demonstrare, & auditores suos
 id eos in conscientia convincere potuisset, ut
 accederent, textum illum Psalmi non de Da-
 le, sed Christo Domino loqui. Sanè si in hac
 Anonymi

Anonymi opinione fuissent, idem quoque obiecti fecissent, & in os Petrum redarguissent, criminibusque falsi accusassent. Quocirca rursus potius Petri interpretationi & toti Judæorum consensui subscribendum, quam somnio Anonymi, bestia primum nocte in vanissimo suo cerebro nata credendum.

Quintus locus allegatur Act. 3. cap. 6. Deut. cap. 18. Prophetam suscitabit vobis Dominus, Deus vester ex fratribus vestris, sicut me &c. Hujus dicti explicationem & ad Christum applicationem, a Petro factam, falsitatis arguit Anonymus triplici argumento. 1. Quia Moses ibi non agat de Rege, sed Propheta. 2. Quidam ex optimis Regulorum interpretibus locum hunc non de Christo, sed prophetis interpretetur. 3. Quia doctrina illius Josuæ sit falsa, proindeque magis in ipsum competat, quod de falsis Prophetis subjicitur.

Prima ratio est nullius momenti. Nam Rex noster sive Messias, non tantum Rex, sed etiam Propheta esse debebat. Quocirca una inclusio, non est exclusio alterius. Sic ipse Moses non tantum erat propheta populi, sed dux quoque & gubernator sive rector. Quemadmodum igitur, quando hic se prophetam nominat, non negat se ducem populi esse: sic quoque, quando

cum confert Christum sive futurum Messiam, unq; prophetam vocat, non propterea negat, eundem Regem futurum. Deinde auctoritatem Christiani interpretis, quam allegat, rejicimus inquam minime Christiani. Is enim Christianus censendus non est, qui se suis glossis opponit indamēto Christianæ fidei & religionis, ipsisq; apostolis. Quia igitur iste interpretes illud facere non erubescit, ipsum pro Christiano verò non agnoscimus, ipsamq; interpretationem Christianam esse negamus: Quocirca etiam ut Christiana contra Christianos ab Anonymo adferri & argeri nequit. Rationes etiam quas addit, conjecturæ sunt sine ullo solido fundamento, ideoq; responsione indignæ. Tertia ratio nuda hypothesis falsa & blasphema est: Quocirco negando tam facile rejicitur: quam affirmando ab Anonymo adducta fuit.

Sextus locus allegatur Actor. 13. cap. ex Psalmo 2. Ubi Anonymus interpretationem versus septimi, & ad Christum applicationem inquam falsam, & scopo Psalmi contrariam, rejicit. statuit enim, psalmum illum non de Christo, sed de Davide loqui: idq; nullâ aliatione probat, quam auctoritate alicujus interpretis Christiani & sua paraphrasi. Verū nos cōtariū probamus. Nā, referente Lyra, Rabbi Samon fatetur, Veteres Magistros & Rabbinos psal-

psalmum hunc secundum de Rege Messia, qui prophetis & psalmis promittitur, exposuisse, recentiores autem propter hereticos (ita nomen Christianos & conversos Judæos) repudiassent illam veterum interpretationem & psalmum de Davide intelligendum constituisse. Constat itaque primos & vetustissimos Magistros Judæorum hunc psalmum de Messia exposuisse: quod nunc interpretationem hanc neoterici rejiciunt, non veritati rei, sed malitiæ Judæorum (qui odium Christiani nominis, & textu & propria conscientia reluctante, contra consensum majorum suorum, psalmum de Davide accipiunt, tantum ut possint testimonia de Christo eludere) adscribendum esse. Deinde sunt interna argumenta, manifesto demonstrantia, hunc psalmum non de Davide, vel ullo alio homine, sed de unico & solo Messia intelligendum esse. Primum ergo sic argumentamur.

Is, de quo psalmus hic agit, dicitur filius Dei, quem pater æternus hodie, id est, ab omni æternitate genuit.

Atqui David non est filius Dei, à patre hodie, hoc est, ab æterno genitus. Immo nulli hominum vel Angelorum id potest tribui: sed soli Christo, Dei & Mariæ filio.

Ergo David non est, de quo hic psalmus agit.

Major est ex ipso Psalmo satis manife-

a. Quandoquidem ipse, de quo Psalmus agit, cit: Dominus dixit ad me: filius meus es, hodie genui te. Deinde quod hic indigitur generatio vera, indicat phrasis genui te. Sempe quod intelligitur ejusmodi filius, qui sit ebovæ filius per generationem. Nam vox יְהוָה generationem è natura significat, quẽdmodum inde derivatum sive factum nomen יְהוֹרָם veras ex natura & substantia parentum generationes significat, ut Gen. cap. 6. Hæ sunt generationes Noæ, & multis aliis in locis. Ex quibus porro intelligitur, quod talis generatio nulli hominum, & sic neq; Davidi, tribui queat, proindeq; etiam minor sit certissima:

Alterum argumentum sumimus ex versu octavo. Dabo gentes hæreditatem tuam & possessionem tuam terminos terræ. Sit ergo formula.

Rex, de quo hic agitur, regni sui terminos protulit usque ad extremas orbis partes:

Atqui hoc de Davide non est verum, neq; de ullo rege terrestri, sive fuerit Cyrus, sive Alexander Magnus, sive Julius, sive Augustus, sive ullus alius: Sed solus Christus suum regnum spirituale & Evangeli-

cum ad limites totius orbis terrarum protulit.

Ergò Rex, de quo hic agitur, non est David, vel quisquam alius Rex terrenus; sed Christus noster.

Major est ipsius Psalmi sententia. Minorem quoque nemo negabit. Ergò Conclusio est certa.

Tertium argumentum formamus hunc in modum:

In nullum hominem & Regem, ut est David, debemus spem collocare:

Atqui in eum, de quo loquitur Psal. secundus, debemus spem collocare:

Ergò is, de quo loquitur Psalmus 2. non est homo, vel Rex, ut David.

Major probatur. Nam Jeremia 17. dicitur: maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum, & à Domino recedit cor ejus. Et Psal. 145. Nolite confidere in principibus, in filiis hominum, in quibus non est salus. Minor est huius Psalmi secundi sententia nempe versus ultimi: Beati omnes, qui confidunt in eum. Ergò manet Conclusio, quod Psalmus hic non agat de Davide, sed Messia, hoc est, Dominus noster Jesus Christus est, de quo Prophetia Esaias capite 11. & Apostolus Paulus

*Rom. 15. pronunciat : Erit radix Jesse, & qui
xurget regere gentes, in eum gentes spe-
abunt. Atque hisce argumentis Judæos &
emijudaizantes sufficienter repressos esse con-
do. Autoritatem Christiani illius interpre-
is quod attinet, illam plane rejicimus, &
interpretem illum nihil minus, quam Christi-
num esse, porro probamus, repetito argumen-
to, etiam in precedentibus formato :*

Qui Interpres interpretando textus Ve-
teris Testamenti, negat & sub-
vertit Novum, is Christianus in-
terpres non est :

Atqui hic interpres, quem Anonymus
hoc loco allegat, interpretando
textus Veteris Testamenti, negat
& subvertit Novum :

Ergo hic interpres, quem Anonymus al-
legat, Christianus interpres non
est.

*Major est certa. Nam qui negat &
subvertit Novum Testamentum, & Vetus
contra illud, more Neotericorum Judæorum,
interpretatur, atque sic Vetus Novo contradi-
citur, is non Christianus, sed vel Ju-
deus vel Judaizans est. Minor probatur.
Hæc anim adducta interpretatio contradic-
it Pauli loco ex 13. capite Actor. allegato :*

Et Epistola ad Hebræos i. eum non modo de nullo homine, sed ne de Angelis quidē intelligendum esse asserit. Tandem Act. 4. discipuli congregati quinquies mille, unanimi ore maximam partem Psalmi huius recitant, & de Christi passione pulcherrimē interpretantur. Ac quod isthac interpretatio (ait Gesnerus super hunc locum) DEO placeat, inde liquet, quod ipse DEUS eam tribus miraculis ē vestigio comprobatur. Primum enim locus, in quo erant congregati, commovetur: Deinde ipsi uberiore gratia Spiritus Sancti replentur supra illa dona, quibus die Pentecostes exornati fuerant: Deniq; tantum ex instinctu DEI animum concipiunt, ut jam non amplius metuant Pharisæorum & Pontificum minas, sed liberē de Christo concionari incipiant &c. Vide ipsum Gesnerum supra hunc locum.

Ceterum quod dicit, Christianos multa in Psalmo secundo corrumpere, id falsissimum est: Illaq; adducta paraphrasis & interpretatio anonymi nihil omnino probat; sunt enim nullæ hypotheses, ex monstroso Semijudaizantis cerebro ortæ. Primum enim eadem facilitate Psalmum hunc de Zorobabele, filio Salathiel, nepote Regis Judæ, Jechonia, qui una cum Jese sacerdote reduxit populum ex captivitate Babylonica, urbemq; Hierosolymitanam & templum restauravit 1. Esdr. 2. 3. 4. 2. Esdræ. 4. 5.

Agg. i. Zach. 4. Syrac. 49. possemus interpreta-
ri. Fuerunt enim, qui Psalmum hunc de duce
 illo intellexerunt. Ut igitur Anonymus Davi-
 dem, sic ego Zorobabelem, loco Messiae & Chri-
 sti, substituere possem, dicereq;: Quare congre-
 gaverunt se gentes &c. adversus Jehovam, &
 adversus regem ejus (Zorobabelem) & sic
 porro. Quid autem eo efficerem vel proba-
 rem? Christianos sua interpretatione
 corrumpere hunc Psalmum? Nihil minus quam
 hoc: Esset enim nuda assertio & hypothesis
 ficta, sine ulla probatione. Eodem planè modo
 de paraphrasi & interpretatione Anonymi,
 quo Psalmum hunc ad Davidem accommo-
 dat, statuendum & judicandum est. Deinde
 in interpretatione illa manifestæ sunt depra-
 vationes textus: Quod Deus sive Iehova
 genuerit Davidem, cum ipsum regem con-
 stitueret. Estne hæc violenta textus torsio &
 depravatio? Sensu caret, qui hoc non perci-
 pit. Sic quid aliud, quam textus depravatio est,
 quando in verbis his: (dabo tibi gentes hære-
 ditatem tuam & possessionem tuam termi-
 nos terræ) hyperbolen fingit? Quid est ex Scri-
 pturâ cereû nasum facere, si hoc non est? Quod
 attinet allata exempla, minimè quadrant ad
 hoc nostrum. Nam in illis allegoriis vera est
 proportio. Ut enim se habet arena maris ad
 numerum, sic quoq; se habebit semen Abrahe ad

numerum. Atqui arena maris se habet ad
 merum infinite, ut quæ numerari non possit: Er-
 go sic quoque erit cum semine Abrabæ. Simili-
 do inter mel & lac, & deinde inter flumina
 proportio: Quemadmodum sine defectu flumina
 fluunt, ut absumi nequeant ab incolis: ita quoque
 in terra illa sine defectu fluent mel & lac, ut
 illa incole non possint absumere, sed etiam
 maxima copia cum peregrinis communicare
 sint. Ut ita non tam hyperbole sit in his exem-
 plis, quam proportionalis locutio: Tale quid mi-
 hi monstret Anonymus in presenti suâ exposi-
 tione, si gentes tantum debeant intelligi vicinæ,
 nempe Amonitæ, Moabitæ &c. Et simul de illis
 dici, quod futura sit possessio, ut sese extendat
 ad terminos usque terræ. Querat quis simi-
 lem proportionem, nunquam inveniet. Amoni-
 tarum enim & Moabitarum regiones nullam
 habent proportionem cum universa terræ ejus-
 que terminis. Sic, quis non intelligit, quam
 inconvenienter illud, osculamini filium Re-
 ges terræ, de Davide exponatur: De Christo
 contra convenientissime: Quippe quem pro Mes-
 sia agnoscunt, venerantur, osculantur infinitæ
 gentes & gentium reges? Sic illud (ne irasca-
 tur) Jehovæ tribuitur ab Anonymo, ac si esset
 sensus: Ne irascatur Jehova, qui ipsis regem
 constituit: cum quilibet videat, quod ejusmodi
 verba ad proximè precedentia subjecta, re-
 ferri debeant. Quia itaque proximè & im-
 mediatè

*mediate hic precedit, non Jehova, sed filius :
 Sculamini filium, ne forte irascatur ;
 quis tam stupidus sit, qui hoc sophisma, &
 eundem Anonymi non quasi manibus palpare
 possit : Vel etiam non sensibus apprehendere,
 quod omnia subsequenda verba de nullo alio,
 quam de filio sint intelligenda proindeq, rursus
 ultimum paragrahum (Beati omnes qui spe-
 ant in eo) non ad Jehovam, uti rursus ineptit
 Anonymus, sed ad proximum subjectum, nempe
 filium, referendum esse.*

*Septimus locus habetur ad Galatas 3. v.
 6. ubi Anonymus blaterat, Paulum plane ine-
 ptum esse, dum contendat, in promissionibus per
 vocabulum Semen denotari solum Christum.
 Indeque infert hic Judaizans, Paulum o-
 mnes sic exponere promissiones: Vt tibi da-
 bo terram hanc, & semini tuo, id est, Christo
 &c: Vide ipsum Anonymum in precedentibus.
 Verum enim vero Anonymus suo more Sophi-
 stam agit, & fallaciam phraseos committit.
 Quandoquidem dicto v. 16. Paulus non agit de
 quibusvis promissionibus Abrahe factis, sed de
 principali illa, quod in semine ejus benedic-
 tur omnes gentes. Quae promissio in plurali di-
 citur promissiones; partim quia non semel, sed
 saepius Abrahamo facta & repetita est ut Gen.
 12. ver. 3. cap. 15. ver. 18. cap. 22. ver. 18 cap.
 26. v. 4 partim quia benedictio haec omnes Evā-
 gely promissiones in se cōtinet, adeo ut (Lutbero*

interprete, in hunc locum Tom. 4. Ien. Lat. pag. 79. a) benedictio nihil aliud sit, quam ipsa Evangelij promissio, & benedici omnes gentes nihil aliud, quam omnes gentes benedictionem audire, vel benedictionē spirituale, b. e. divinam promissionem predicari, & dispergi per Evangelium in omnes gentes: Et sic rursus benedictio nihil est, quā predicare, & docere verbū & promissiones Evangelij, confiteri Christū & cognitionē ipsi9 propagare in omnes gentes. Et hoc (addit Luther9) Sacerdotale officium est & iuge sacrificium Ecclesie in Novo Testamento, quia benedictionē illā distribuit predicando, administrando Sacramenta, absolvendo, consolando & tractando verbum Gratiae, quod Abraham habuit, quodq; erat ei9 benedictio, cui cū crederet, benedictionē accepit. Verum autē hoc esse, nempe Paulū, de nullis alijs loqui promissionibus, quā hae Evangelicis, context9 satis superq; evincit. A versu enim sexto docet Paulus, quod Galatae partim ex exemplo Abrahae, & claro Scripturae testimonio cognoscere debeāt, eos esse revera filios Abrahae, qui ex fide sunt, siue sint Iudei siue gentes: cū nō per Legē, sed per iustitiā fidei facta sit promissio Abrahae, ut esset heres mundi, b. e. in semine suo benedicentur cunctae cognationes terrae, utq; appellaretur Pater gentiū, & quidem multarū gentiū, ne hanc promissionē & benedictionē de se solis Iudei falso interpretarētur. Dicit n. Iobova: Patrē gentiū multarū confite-

*e. Monstrat igitur Apostolo, Abrabæ filios nō es-
 sē carnis filios, cū Abrabā nō sit Pater gentiū per
 arnē, sed filios fidei. Itaq; (inquit Lutberg) Pau-
 lus facit duos Abrabā, propriē generatē & pro-
 priē credentē (& sic metaphoricē generantem)
 Abraham habet filios & est pater multarum
 gentium. Ubi? coram Deo, ubi credit; non co-
 ram mundo, ubi generat. Ibi enim est filius A-
 dæ, peccator, vel si multum, operator justitiæ
 legis, vivens secundum rationem, id est, huma-
 no more, sed hoc nihil ad credentem. Involvis
 igitur hoc exemplum Abrabæ simul ipsam scri-
 pturam sanctam, quæ dicit, nos fide reputari ju-
 stos. Ideo hoc argumentum duplici nomine fir-
 missimum est, cū propter exemplum Abrabæ,
 tum etiam propter autoritatem Scripturæ. hæc
 Lutb.*

*Caterum quia hic objicere possent Judæi
 suam legem: nempe quod habeant suos Patriar-
 chas, Prophetas, imò ipsum Deum, qui ipsis lo-
 cutus sit in rubo, in Sinai, ubi ipsis legem dedit,
 in templo, &c. respondet Apostolus v. 8. vanissi-
 mam, & planè invalidam hanc Judæorum esse
 præstantiam & gloriationem: cum Scriptura
 præiungo tempore ante legem præviderit, Gentes
 non justificandas esse lege, sed fide sive benedi-
 ctione seminis Abrabæ, quæ ei promissa est qua-
 ringentis & triginta annis, ut infra dicit A-
 postolus, antequam lex daretur, Quocirca fides*

lege longè est vetustior, firmissimæq; est ratio. Deus, qui legem dedit; idem & priusquam daret, hoc definierat, ut gentes per fidem & non per opera legis justificarentur, idq; primum in Abrahamo gentium patre declaravit, quem propter fidem justum pronuntiavit, atq; in eo, ut est, semine suo, omnes terræ cognationes benedicendas pollicitus est: Hanc igitur Dei immotam ordinationem & benedictionis promissionem Abrahæ factam, & in ipso primum declaratum, lex tot annis post lata, non potuit infirmare & antiquare, sed mansit firma manebitq; perpetuo. Quocirca (pergit Apostolus v. 9.) infertur & concluditur hæc immota veritas: tantum illos, qui ex fide sunt, benedicentur cum fidei Abrahæ, b. e. qui exemplo Abrahæ promissioni de benedictione per semen ejus, credunt, salvi fient, & justitiam consequentur. Et notanda est Emphasis, quæ subest in vocabulo FIDELIS. Cum fidei ergo Abrahamo est non cum Abrahamo circumciso, vel legis operibus prædito, vel Hebræo, vel propria dignitate subnixo: sed sola fide adepto benedictionem. Hi: Paulus v. 10. subiicit rationem, cur tantum illi justi sive benedicti sint, qui, exemplo fidelis Abrahæ, credunt promissioni, sumtam ab effectu Legis, qui est, maledicere illis, qui sunt sub ea. Formula est:

Quicumq; transgressus fuerit legem vel minimum, maledictus erit:

Atqui omnes ejus subditi, eam transgrediuntur:

Ergo omnes ejus subditi sunt maledictione onerati, eoque carent justitia, reconciliatione & vita.

Sic pergit vers. 11. probare, neminem per Legem justificari, argumento a contrariis sumto:

Quicumque ex fide vivit & justus est, is per legem non justificatur:

Atqui omnis apud Deum justus ex fide vivit & justus est:

Ergo quicumque apud Deum justus est, per Legem non justificatur.

Minor probatur ex Propheta Habacuc c. 2. 4. Justus ex fide vivit. Major probatur versu sequente 12. Quia lex non est ex fide: sed qui fecerit ea, quæ lex præcipit, vivet in ipsis.

His ita confirmatis, questio oritur: Cum negari non possit, quod lex omnes homines & qui vel in minimo peccent, maledictioni divine subijciat: quis & quomodo ab illa execratione liberati. Ad occupationem hanc respondet apostolus versu sequente, quando inquit: Christus nos redemit ab execratione legis, dum pro nobis factus est execratio &c. Exponit etiam Apostolus in responsione hac circumstantias causas hujus redemptionis 1. Efficiētem, Christum. 2. Formalem sive modum, quæ est gestatio maledictionis seu suspensio in ligno. 3. causam finalem, ut promissionem Spiritus S. & adjunctorum horum accipiamus: postremo causam instrumentalem, fidem v. 14. Continetur itaq; duobus hisce versib. 13 & 14. plenaria descriptio redemptionis ac

benedictionis nostræ: inde porro necessario con-
cluditur, Paulum rectè docere, hominem iusti-
ficari fide in Christum sine operibus, & falsè
Pseudoapostolos, quod etiam opera pertineant
ad justificationem. Progreditur nunc Aposto-
lus & v. 15, 16. & 17. respondet ad tacitam
objectionem. Demonstratum est à Paulo in
precedentibus, promissionem factam Abra-
mo de salvandis gentibus per fidem, longè an-
tiquiorem & priorem esse lege. Ad hoc ergo in-
fringendum quis obijcere posset, posteriores le-
ges & pactiones derogare prioribus: Legem i-
gitur datam post promissionem Abraha factam,
aut promissionem illam prorsus tollere, aut cer-
tè ad ejus perfectionem aliquid adijcere,
proindeq; etiam jam addendam esse Legem Ev-
angelio, veluti complementum quoddam ad
perficiendam justitiam coram Deo. Quando-
quidem & lex doceat, quod etiam nos obedien-
tes ipsi benedictionem nobis acquirere possimus.
Respondet Apostolus, promissionem olim Abra-
he datam, affirmantemq; , quod solum illud &
unicum semen benedictum, Messias, esset verum
plenamq; benedictionem paraturum, simulq;
ablaturum maledictionem, nequaquam fuisse
mutabilem, quippe quæ fuerit fœdus aut testa-
mentum: At testamenta & fœdera etiam in-
ter homines adeò solent esse & perfectæ &
mutabilia, ut nihil omnino eis adijcere

eat. Argumenti igitur Christi formula hæc est:

Testamentum & foedus Dei est perfectum & immutabile.

Promissio facta Abrahamæ de benedictione a solo Christo, humano generi communianda per fidem, est Testamentum & foedus Dei.

Ergo promissio illa est planè immutabilis.

Versu 15. tantum majoris probatio ponitur, ex qua facile ipsa Major intelligitur. Probatio illa desumitur à collatione testamentorum humanorum, & sic à minore ad majus procedit. Si enim hominis pactionem autoritate confirmatam nemo abrogat, aut ei aliquid superaddit, quod tamen minus probabile est: Ergo Deus pactionem suam nequaquam abrogabit, vel ei aliquid superaddet; Id enim longè probabilius est. Minor Syllogismi continetur versu 16. Ubi affirmat Abrahamo & uni tantum ejus semini datas esse promissiones prædictas benedictionis & salutis. Conclusio est ipsa propositio, quam tractat Apostolus, nempe quod talis testamentaria aut fœderalis promissio de unico semine, servante aut benedicente, & beneficio inde emanans & proveniens est tum perfectissima tum & immutabilis, nec fert ullum additamentum vel necessitatis operum ad salutem,

tem, vel aliud: & per consequens neq. pactio
hanc ante confirmatam à Deo respectu Christi
lex, quæ post annos quadringentos & triginta
cæpit, facit irritam, ut aboleat promissionem. Et
quibus meridiana luce clarius est, Apostolum
Paulum non loqui loco allegato de quovis se-
mine, sed de semine illo, in quo facta est promissa
illa testamētaria & Evangelica. Non igitur hoc
est argumentum Pauli: Ubi semen in singula-
ri ponitur, ibi denotat Christum: Atqui hic
in singulari numero ponitur: Ergo hic de-
notat Christum: nequaquam. Et sanè si ita ar-
gumētaretur Paulus, non possem non descendere
in Anonymi sentiam, fateriq. ipsum ineptè di-
sputasse. Quia autem, ut demonstratum est co-
modo nequaquam argumentatur Apostolus, se-
quitur Anonymum impostorem esse blasphemum,
& corruptorem Scripturæ pessimum. Imo nō est
hic quædā propriè dicta argumentatio, sed tan-
tum exegetica explicatio ejus, quod Abrahæ da-
tæ sint Evangelicæ promissiones & semini ejus,
et non seminibus, tãquam de multis. sed tanquā
de uno, nēpe Christo. Vel si omnino inde fieri de-
beret syllogismus, tum formari posset hoc modo:

Quod in singulari dicitur numero κατ' ἑξῆς, id de uno, & non de pluribus debet
intelligi:

Atqui benedictio facta Abrahamo, quod
in semine suo sint benedicendæ omnes gen-
tes, in singulari numero dicitur κατ' ἑξῆς

Ergo

Ergo Benedictio illa &c. de uno, & non pluribus debet intelligi.

De nullo autem alio quit explicari, quàm de risto :

Ergo Christus est illud benedictum semen, præter ipsum nullus alius.

Vel ita :

Quod semen, in quo facta est Abrahamæ promissio Evangelica, in singulari profertur numero; id de uno κατ' ἐξοχὴν debet intelligi, non de pluribus.

Atqui semen illud, in quo benedicenda erant omnes gentes terræ, est illud in quo facta est Abrahamæ promissio Evangelica.

Ergo semen illud de uno κατ' ἐξοχὴν debet intelligi & non de pluribus.

Si autem vel Anonymus noster vel Judæus quis obijcerent, manere adhuc, quod Apostolus male argumentetur a singulari numero, ad Hebræum זרע Zera semen sit tantum singularis numeri, et sic collectivum, & sic vim pluris numeri habeat, respondemus: id semper verum non esse, h. e. Zera non semper collectivum nomen, sed sæpius quoque pro una prole accipitur. Gen. 2. Semen mulieris cõteret caput serpenti, quod de unico Christo est intelligendum. Gen. 4. dicit Eva: Posuit mihi Deus semen a pro Abel, & vocavit nomen ejus Seth, dicens unicum filium Semen &c. Quæ porro ex prætere, nescio quo, disputat, nihil ad nos.

Atq;

Atq; hæc quoq; sunt, quæ præcipuè contra personam Messie partim sophisticè opponendo, partim etiam scripturam sacram malitiosè depravando & in peregrinos sensus non sine blasphemia detorquendo adferre solent Semijudæzantes. Quam jejuna autem ista, anilia, & futilia, stulta & impia sint omnia, id, ni fallor, sufficienter, partim dictis scripturæ, partim rationibus irrefutabilibus demonstratum demonstramus.

Deo laus & gloria in sempiternum per gemine substantiæ, divinæ & humanæ, Gigantem, verum illum & solum Messiam, Dominum nostrum JESUM Christum, Amen.

F I N I S.

INDE

INDEX RERUM ET VERBORUM.

A.

- A** Bner Simeï post captivitatem regnavit
annos 11. p. 465
- Abraham primus disposuit gentes 165
- Abrogatio ceremoniarum Leviticarum 261
- Abrogate ceremonie ostendunt Messiam du-
dum venisse 160
- Abrogatio Sacrificiorum quando facta 98
quotuplex sit 107
per quid facta sit 109
- Achaz ob impietatem bella patitur 539
reijciendo signum dupliciter pec-
cat 554
accipit signum universale 561
- Acetum Ruth praefiguravit Messiam 312
- A diebus seculi idem quod ab aeterno 152
- Adventus Messiae juxta Thalmudistas debet ac-
celerari 173
duplex à Prophetis describitur 199
- Adverbium similitudinis Es. 53. v. 10. an omit-
tatur 649
- Egyptij gratis dicuntur odisse Israelitas 609
- Ikiba p. 184
- Ima notat virginem 232
septies habetur in scriptura 233

Bbb

qua

INDEX RERUM

- quæ habeat Synonyma & quomodo
ab eis differat 238
- nunquam denotat scortum 240
- cum π ter reperitur 241
- est vox sexus 573
- etiam corruptam notat 574
- nihil iuvat Regulos licet $\nu\gamma\gamma\alpha\mu$
denotet P. 575
- non est idem quod $\pi\alpha\upsilon\lambda\alpha$ 576
- respicit & virginitatem & etatem
P. 576
- nunquam significat virum passum
- Andradius præfert fontes omnibus versionibus 701
- Angelus cur dixerit & vocabis nomen 8
- Angelus quomodo dividat Septimana
lis P. 96
- non esse temerè factum 101
- Anni solares vel lunares à Daniele anintelligantur P. 101
- Anni vacuitatis qui sint 1
- ANONYMUS quomodo Es. c. 7. explicet 5
- Matthæum criminis falsi arguit 5
- somniat 5
- subordinata confundit 6
- sophisticè fontes vertit 6
- impostor est 6
- impudens blasphemator est 6
- araneus est 6

ET VERBORUM.

<i>fingit monstrosam parentbesin</i>	665
<i>de Disputatione Christi & Pharise-</i>	
<i>orum rectè sentit</i>	677
<i>ubiq; sibi imaginatur regnum mun-</i>	
<i>danum</i>	p. 708
<i>proprio gladio jugulatur</i>	493
<i>quatuor agit in refutatione genea-</i>	
<i>logiæ Christi</i>	517
<i>Zelotes est in Regulis converterdis</i>	485
<i>discurrit de applicatione promissionum</i>	
<i>tribus patriarchis factis</i>	p. 392
<i>Idiotâ rudior est</i>	443
<i>suis verbis capitur</i>	ib.
<i>mutat questionis statum</i>	p. 444
<i>contradicit sibi in explicatione dicti</i>	
<i>Jerem. cap. 33.</i>	p. 448
<i>habet depravatum ingenium & hare-</i>	
<i>ticam opinionem</i>	p. 451
<i>privata interpretatione cap. Es. 9. ex</i>	
<i>plicat</i>	p. 452
<i>conscientiâ convictus fatetur Judæis</i>	
<i>post captivitatem Babyloniam pro-</i>	
<i>phetas regni restitutionem absq; condi-</i>	
<i>tione promississe</i>	459
<i>impudens est</i>	466
<i>in Christum blasphemus</i>	479
<i>asserit esse Josuam quendam</i>	478
<i>comparat Judæ Galileo</i>	480
<i>laborat Diabolica impudentia</i>	482

INDEX RERUM

concedere cogitur interpretatio

N.T. in Psal. 2. de Christo 72

nudè asserit suam opinionem de Ps

mo secundo & quidem negativè

negat locum Es. 60. esse vaticinium

de Christo 72

contrarium probatur

laborat diabolica fraudulentia

refutatur in explicatione loci Dan

18.

p. 73

Antecedentia & consequentia si loquuntur

eadem persona, non tamen loquuntur de

eodem habitu personæ 70

Antiochum magnum persequuntur Judæi

modis 469

Antiocho M. non successit Antiochus Epiphanes

Antiochi magna in Judæos crudelitas p. 470

non fuit diuturna ibid.

Antiquus dierum & junior dierum 21

Apostoli sunt cæli metaphorici 21

Apostolos non fuisse magos

à Spiritu sancto eruditos esse

Apostoli optimè noverunt linguas

non in convenienter citarunt

Apostoli propagarunt religionem Christianam

multum, effecerunt prædicare

Evangelium

ET VERBORUM.

cum Christo unum DEUM qui in V.

T. docuerunt p. 496

ediderunt verissima miracula ibid.

disputantes cum Phariseis semper utun-

tur Scriptura Prophetarum ibid.

cur ex Judæorum scholis ejecti p. 498

non omnes transierunt ad grecos

p. 499

suis miraculis suam gloriam non que-

runt p. 276

ca non fuit in templo ultimo p. 73

gumenta Judæorum quibus negant Messiam

venisse 169

gumenta pro autoritate N. T. Seidelius re-

ycit 341

Tamonæi ex quo tribu fuerint p. 31.

Augustinus quomodo vocem Emmanuel expli-

cet pag. 4

Augustini tempore quidam vaticinium Danie-

lis interpretantur de secundo Christi adven-

tu p. 89.

Augustinus putat Davidem tantum novem

cecuisse Psalmos p. 687

esse tantum conjecturam 688

Augustinus Torniellus negat Herodem M. esse

alienigenam p. 33

Augusti Cæsaris tempore Judaicum regnum

plane esse eversum p. 42

Augustus primogenito Deo ponit aram 159

Bbb 3 Babel

INDEX RERUM

B.

<i>Babel spiritualis</i>	61
<i>Barcozba fictus Messias</i>	11
<i>facit Judaeos rebelles</i>	11
<i>trucidatur</i>	11
<i>quomodo impostor deprehensus</i>	21
<i>Beda L. X. X. septimanas Danielis de annis</i>	
<i>navibus intelligit</i>	
<i>Bellarminus Lindanum & Canum reprehendit</i>	
<i>quod dicunt Hebraeum codicem a Juda</i>	
<i>corruptum</i>	300
<i>Bencozba Messias fictus</i>	187
<i>Beneficia regni caelestis</i>	304
<i>Bella esse castigationes Ecclesie</i>	210
<i>Bellorum frequentia pacem spirituales</i>	
<i>negant</i>	109
<i>Bellum Israelis regis contra Achazum quare</i>	
<i>sata contineat</i>	544
<i>Bethlehem Juda à Tbalmu distis locus nati-</i>	
<i>tatis Messia dicitur</i>	149
<i>Bethola non semper notat intactam virginem</i>	
	244 & p. 58
<i>semper notat virginem</i>	57
<i>quid respiciat</i>	58
<i>cur in lege adhibeatur</i>	ibid.
<i>Bibliorum posteriora scripta sunt priorum</i>	
<i>interpretationes</i>	44
<i>Bitter metropolis rebellium Judaeorum</i>	11
<i>Brachium Domini notat omnipotentiam</i>	
<i>& Christum</i>	61

ET VERBORUM

tyrum & Mel Messiam comedere quid sit
p. 558

C.

daver Christi non fuit suffuratum 320

leste regnum quale sibi & Judei imaginem-
tur ut & Semijudaizantes 361

esse etiam in terra ibid.

ligula templum Hierosolymitanum sibi dedi-
cat p. 111

ptivitas non arguit ablationem sceptri 56

ptivitas Judaeorum dicitur tenebrae 202

usabonus Judaeum Herodem celebrat 40

remonia cur cessare debeant adveniente

Messia 160

bristus unde p. 19

bristus & λόγος non faciunt eandem deno-
minationem p. 24

bristi vox non tantum humanam naturam
denotat p. 25

quomodo ante incarnationem Messiae
tribuat 26

bristi definitio ibid.

bristi primum adventum à Daniele innui 87

bristus crucifixus anno 5. septimane ultime
p. 97

quomodo habuerit dominium in Isra-
elitas 153

Christus Magus non fuit 274

fuit Prophetas 282

Bbb 4 languo-

INDEX RERUM

languores nostros tulit	303
vulneratus pro nobis	304
colaphis cæsus	ibid.
percussus	305
crucifixus	306
transfossus	309
inter latrones suspensus	310
clamat Eli Eli	312
aceto & felle potatus	ibid.
sepultus	314
non corruptus	315
in sepulcro ad triduum quiescit	316
resurgit	319
baptismum instituit	322
ascendit in cælum	324
exaltatur ad dexteram Dei	325
mittit Spiritum Sanctum	328
congregat Ecclesiam	330
est potentior omnibus regibus	361
educit è captivitate spirituali	616
κατὰ ἐξοχήν dicitur servus	618
quando post captivitatem sit natu.	467
vocationem & divinitatem tam	
verbis quam operibus abundè demon-	
stravit	481
reverarex est spiritualis	483
Petrus dicitur ab Anonymo	487
habuit verum corpus	488

Petrus

ET VERBORUM.

spectrum esse nullibi apud Rabinos & Thalmudistas reperitur 487

est utriusq; V. & N. Testamenti scop9
pag. 494

solus cum Deo potest facere miracula
p. 497

quomodo violenter & liberè mortuus sit 640

solus justificat 657

quomodo sit numeratus inter transgressores 661

passus est pro peccatis nostris, & hoc duodecies Es. 53. dici p. 662

in unoquoque fidelium victoriam adipiscitur 703

sibi Psalmum 22. ipsi applicat 723

Christiani cur Règuli sint 485
unde dicantur p. 21

possunt esse omnium maximè securi
pag. 366

pro carmina Sibilla vertit p. 18

umcisto est signum non miraculum 576

des Judæorum in Bitter 188

en significare ducem belli 675

non negatur à nobis 704

principaliter notat sacerdotem 705

ditionalis 1. Reg. 2. non ad totam posteritatem pertinet 415. & 513

ditio nulla in promissione Abrahamo facta
p. 380

Bbb 5 Conijci

INDEX RERUM

- Conijci in fornacem ignis iræ divine quid* D
p. 69
- Consolatio Es. 7. videtur respicere Ps. 2.* 54 I
- Consolationis Judaicæ ob captivitatem duplici* I
caput p. 60
- Consolatio summa est ex fide in Christum* 61
- Contradictio in N. & V. T. nulla est* 34 I
- Cornelius Tacitus crucifixionem Christi etiam*
efert 309
- Crucifixio Romanorum supplicium est* 294
- Cum Deus Judæos toties afflixerit* 188

D.

- Daniel præfuit toti imperio Babylonico* 57
- Danielis autoritas demonstratur* 80
- Daniel fuit Propheta, imo major Propheta* 81
- Davidem Gen. 49. intelligi nonnullis placet* 4
fabulosum hoc est p. 50
- Davidici sceptri sublatio ostendit Messiam ad-*
venisse 134
- Davidi promittitur regnum æternum sed non*
æternum terrenum 355
- David nescivit posteros regnum amissurum* 67
- David propter promissiones Patriarchis factas*
acquirat regnum 41 I
- hoc regnum nunquam ab ipso ablatu-*
ri promittitur 110 I
- David non accipit conditionaliter regnum* D

ET VERBORUM.

David Salomonem quasi conditionaliter ad- monere voluit, & cur	446
David quando rex constituitur	467
David non est sacerdos secundum ordinem Melchisedech	682
si est rex ut Melchizedech debuit etiam esse sacerdos	709
David non sedet ad dexteram DEI	682
habet regnum non aeternum	ib.
nihil scivit de rege qui restituere debe- bat Iudeos ex Babylonica captivitate	p. 683
scivit aliquid de Messia rege	685
respicit Psalmo 21. ad Christum	691
non regit omnia	694
hoc competit soli Messia	ibid.
Decalogus Semijudaizantibus tantum pertinet	
p. 339. qualem Decalogum intelligant	ib.
ducem tribus non revertantur	215
devastatio templi	62.
fuit causa secundaria abrogatorum sacrificiorum	109
DEUS an die septimo quieverit	168
Deum regnare quando dicitur in Esaia non intelligi debet tantum respectu captivitatis Babylonica	612
Deum majora dare quam promisit non pugnat cum promissis	p. 352
Deus Pater licet regnet in hoc mundo, non ta- men est mundanus rex	363
	Deus

INDEX RERUM

- Deus liberatione Babylonicâ gentibus suam de-
monstravit potentiam 613
- Dei fœdus cum patriarchis Abrahamo & c. non
est conditionale 390
- Deus promittit regibus ex familia Davidis si-
bedientes manserint omnia bona 421
- Deus pepercit Salomoni propter Davidem
p. 422
- Deus propter pietatem vel impietatem populi
Messiam & regnum non promisit 422
- Deus promissiones servat promptius p̃ys 446
- Dialogismus Jehovæ & Messie 285
- Dictum gen. 13. & 12. explicatur 380
- Dictum ex Jeremia allegatum non facit pro
Anonymo 459
- Differentia inter miracula Christi & magi-
gias magorum 275
- Dignitas Regia non fuit planè adempta à domo
Davidis 421
- Dionysius Damascenus dicit Herodem esse Ju-
dæum p. 34
cur hoc fecerit p. 36. hoc figmentum
multum profuit Herodi 37. causa erroris 38
- Distantia temporis non tollit ut aliquid non sit
signum p. 233
- Distinctio inter historiam hebdomadum & vi-
sionem hebdomadum Scaligerum non
juvat p. 10
- Divitis voc. Es. 53. variè explicatur 62
Debat

ET VERBORUM.

- Dolum non repperi in aliquo* Ψιλῶ homini non competit 648
- Domino meo* Psal. 110. *Davidem intelligi* 674
- Dominare in medio inimicorum tuorum non competit* *Davidi sed Christo* 697
- Dominari quid sit* 699
- Dominium est duplex* 154
- Donec* Gen. 49. *quid notet* 43
- Dor non est peregrinatio sed generatio* 640
- Ducenta argumenta fortius urgeri contra Judæos ex Hebræâ quam ex latinâ versione* p. 300
- Duces Israelis fuisse ex tribu Juda post regiam etiam potestatem* p. 31
- illos etiamnum superesse* *Rabi Salomon docet* p. 43
- Duratio non semper facit ad gloriam* 70
- Duratio regni cœlestis* p. 365
- E.
- Ecclesia passim Sion est* 699
- Ecclesia habet hostes non tantum in terra sed etiam in inferno* 699
- Ecclesie regnum in medio hostium principatum tenet* ibid.
- Effundere exponere est* 660
- Effundere animam* ibid.
- Egressum Messie fuisse ante conditum mundum* 150
- Egressus Messie duplex juxta Rabbenu Heccados* p. 151
- Egressus*

INDEX RERUM

- Egressus ab aeterno non potest Davidi tribui*
- Elevare montem quid sit*
- Emmanuel* p.
quid notet p.
pertinet ad unionem ibid.
an significet officium p.
- Emmanuelis nomen puero Es. 7. datum* qu.
Deus Achazum liberaturus esset 56
hanc sententiam non sufficere u.
quomodo officium denotet 56
vera eius explicatio ibid.
quomodo peculiariter Deus sit ibid.
notat Deum fortem 56
- Esaïas an c. 7. loquatur de uxore sua* 47
non dicit de rege nascituro 54
non compellat tantum Achazum 54
an agat de infante sui temporis 56
c. 8. populum sui filij natiuitate conso-
latur non regem & aulicos 569
- Es. 9. interpretatio* 449
respicit promissione ultimis verbis
promissionem Davidi factam 452
- Ethnicorum supputationes cum Danielis con-*
sensire 91
- Ethnici crudeles in Apostolos* 50
- Ethnicorum primates in Christum credentes* p. 50
- Evangelij annuntiatio miraculorum miracu-*
lorum 17
- Evangelij causa in inferiore Germania pa-*

ET VERBORUM.

annis centum millia hominum periere 702

angelis & cur verba Ps. 22. v. 2. retinuerint

p. 293

post captivitatem non consentire pos-

sunt vel debent

524

ciso Christo incipit excindi Judaea

itus sermonis apud Dan. c. 9. quid 117. 118

periri omnium peccata & conjecta habere

in se omnium peccata non est idem 625

neq; quod orare pro peccatis 16.

echiel an promittat tertium templum 76

F.

bula Thalmudica de Messie nativitate 149

cies Dei Messiam significat 254

stinavit pradam Es. 8. quid sit 536

des lege longè vetustior est 746

tura, ellipses &c. in apertis scriptura locis cur

fugienda 149

ius Esaiæ parenti prophetanti adstat 542

Davidis erant ex tribu Juda & tamen

Cobanim 675

ius ut talis non est dominus parentis 680

Davidis a patre contra 4° præceptum.

& regiam Majestatem Dominus fuisset

appellatus ibid.

vis dierum quid sit 200.

cap. 30. quid agat Esaias 599

us cum Davide pactum, fuit causa libera-

tionis ex captivitate Babylonica 447

Famina

INDEX RERUM

- Femina virum circumdabit quid* 2
Forma cœlestis regni quæ sit 3
Fuga Christi ex Alcorano descripta 2
Fugiente Christo in Ægypto concidunt 4
lachra 4

G.

Galatinus quomodo vocem Emmanuel im-
pretetur 1

Judeos depravationis scriptura accu-

Genealogia Christi quid probet 5
secundum Lucam demonstratur 5

Generatio Jeremie utpote notissima enarra-
potest 638

Generatio quid significet 638
Es. 53. notat durationem Messia 10
alijs de generatione Filiorum Dei acci-
piunt 638

Gentes ante Messiam omnes idololatæ 1
vocantur animalia sylvæ 2
beneficijs Messie frui debere 3
addi Ecclesie ut Judeis serviant 3
revera in umbra mortis sedebant 4
accipiunt remissionem peccatorum 4
per Evangelium 4

Gesneri discursus quomodo tribui Judæis
atur sceptrum usq; ad Christum 4

Gla

ET VERBORUM.

radius, lancea &c. quomodo spiritualiter intel- ligantur	210
gloria secundi templi in quo fuerit	69. & 74
pg & Magog quid in glossa Salomonis	195
radius in corrigendis impiis observandi	553

H.

Abdomades Danielis	p. 78
Abraeos lunari anno non esse usos	86
emphaticum	203
contra vos frustra urgent Es. 7.	246
Abdias debuit Messiam præcedere	254
Abi naturalis Mariæ pater	525
apud Lucam, dicitur pater Josephi	ib.
Abia Jeremiæ pater	638
Abi testatur multos Judæos Christianismo favere ob caput Es. 53.	292
Abi explicat Ps. 22. v. 17. ex duplici Masora	296
Abi ejus explicatio improbatur	301
Abi rodes tollit Sanhedrim	32
Abi abstulit Judæis omnem potestatem	ib.
Abi an fuerit Judæus	33
Abi cur dicatur Ascalonita	34
Abi an habuerit matrem Hebræam	38
Abi cur gentilismum non introduxerit	ib.
Abi religione Judæus	40
Abi alienigena si non sit, an causæ nostræ obsit	p. 40

INDEX RERUM

potestatem unde habuerit, notabile

Hieronymus Jer. c. 11. & 20. in persona Me
loqui testatur

corrupt Psalmum centesimum decimum
non corrupt

Hierosolyma undiq; cineta urbibus
comparatur ei Ecclesia

Hircanus post captivitatem regnat 31. annos

Homines ratione præditi animalium irratio
nalia nominibus appellantur

Homines vulgari modo nati sunt
Diaboli
in maledictione

Hoseas imposuit infantibus nomina quæ
pulo aliquid significaret

Hostes suos vocat David boves & canes

Hostes quos Christus vicit sunt Lex, peccatum
mors

I.

Jacobus Hierosolymitanus Episcopus

Identitas historia non evincitur per identi
tatem verborum

Idololatria pontificia

Jehovæ nomen quomodo effabile sit factum

Jehova non est rex mundanus

Jeremiam c. 53. Es. intelligi

Jeremias quomodo interierit non constet
inter idololatrias sepultus

Jeremiam cap. 53. non intelligi

ET VERBORUM.

remias maledicit diei nativitatis ob infor-
tunium sympatriotarum 629

non tulit iniquitates nostras 630

debuisse pro populo solus in captivita-
tem duc 631

cum eo iniquè nos egisse falsum est 634

in Aegypto an perierit dubium est 641

non fecit animam hostiam pro delictis
nostris 648

hua an Jehoschua 152

SU S an recte scribatur per H. p. 11

unde dicatur p. 8

quomodo a Jehova p. 9

quæ sit nominis hujus excellentia p. 4

cur tantum Messie tribuatur 14

etiam aliis competere & quomodo

Messie 16

notat cum naturis etiam officium ib.

SU nomen etiam gentibus revelatum 17

im Immanuelem non vocari dicunt Judei

249

de cælo descendens de fuit secundo templo

& Herodis 71

undus & incircumcissus Synonyma 608

i Es 53. quinam sint 646

um est adscribere Israeli vel homini libe-

tionem generis humani 623

ssibilis hypothesis affirmata negatio est

173

eram vocari Ecclesiam molestum est 612

INDEX RERUM

Incarnationis miraculum

Incestus Ruben quæ scelera contineat

*Ingressus Christi Hierosolymam ostendit
Messiam*

Initium capitis 53. Es. variat

*In rege mundano non possunt omnes gentes
re benedici & familie*

*Inter Sarracenos & Tartaros etiam Christi
nos esse*

In virgine apparet vestigium viri

*Joannes Baptista præcursor Messie
cur præstet Prophetis
est præcursor Christi
duobus capitib. ejus doctrina
vitur*

*Joannes Ben Resa post captivitatem Babilonia
cam præfuit 53. annos*

*Joannes & Jesus fratres litigant de summo Sa-
cerdotio non de summo imperio*

Joannes Isaacus cur Judaïsmum reliquit

Jod sæpè pro Vau ponitur

Josepho cur potius credendum quam Dis-

*Josepho l. i i. antiq. non conceditur omnino
pulum Israeliticum post captivitatem Ba-
lonicam demum à tribu Juda denomi-
tum esse*

ET VERBORUM.

<i>Seph Reipub. Judaica prae fuit post captivita- tem septem annis</i>	465
<i>Seph & Maria non ex sanguine Salomonis sed Nathanis fratris Salomonis</i>	524
<i>Sephi verus parens est Jacob ex stirpe Ha- naniae</i>	p. 225
<i>suae discipuli falsa docent</i>	p. 714
<i>in domum Petri Pauli & c. quid sit</i>	207
<i>s est signum non tamen prodigium</i>	576
<i>aelitæ vox duplicem habet significationem</i>	154
<i>da notat etiam confessionem Judaicam</i>	p. 214
<i>ide vox ante captivitatem indiscretè de toto populo usurpatur</i>	463
<i>ide nomen post captivitatem frequentius u- surpari conceditur</i>	464
<i>ideorum hypothesis de Messia reducturo</i>	74
<i>idei in scio Dario aedificant</i>	p. 123
<i>ideorum Messiam non credere, non est idolo- mania</i>	157
<i>idei vaticinium Eliæ corrumpunt</i>	171
<i>idei non possunt negare almam virginem no- tare Es. 7.</i>	234
<i>idei putant Eliam ipsorum circumcisionibus interesse</i>	255
<i>idei in Oriente moderni Magi</i>	275
<i>ideorum inconstantia</i>	280
<i>ideorum incredulitas ab Esaia 53. capite cul- patur</i>	626

INDEX RERUM

- Judei contradicunt sibi 28 In
- Judei sunt nebulones ex mendacijs compositi 28
- Judei cap. Es. 53. de se explicant 28 La
- Judei peccatores divi devotent 28 L
- Judei vocant Christianos nebulones
- Judei prisci Christianorum librarii 28 L
- Judeorum excæcatio, dissipatio, interitus 30 L
- Judei fingunt duplicem Messiam 62 L
- Judei non patiuntur propter aliena peccata 62 L
- Judei felicitatem gentibus ex Evangelio unde debant p. 450 L
- Judei non fuerunt in plenaria potestate priorum p. 457 L
- Judei à captivitate Babylonicâ retinuerunt am libertatem usq. ad Herodem M. 471
- Judei tempore Herodis anxius quam ante Messiam expectabant 480
- Judei propriâ conscientia convincuntur Christum esse magistrum à D E O missum 497
- Judeorum peritiores & principes similes sunt Pharaoni regi Egypti orum 497
- Judei omnium in odio erant & per universum orbem sparsi 500
- Judei habuerunt duplices genealogie libri 51
- factum hoc à D E O duplici de causa 51
- Judei Iehove non autem regi Egypti transgressores 61 In

ET VERBORUM.

um servum Christum esse notari debet
p. 657

L.

ned notam genitivi esse conjectura est 687

ned γενικῶς esse notam Dativi & Accusa-
ivi 686

nceâ quomodo Deus vulneretur 713

inculi sunt Romani 202

Iuda & Pholins Varabli Biblia verterunt 295

anecha notat in potestate tua 653

que postulet 367

est efficacia peccati 450

eratio ex captivitate Babylonica & doctri-
na de Messia simul benè conveniunt 600

eratio ex captivitate Babylonica fuit do-
num corporale Iudeorum proprium 728

ore Ieremias sanatos nos esse Anonymus con-
rendit 634

cus nativitatis Messie 250

cus educationis & conversationis Messie 251

cus Deut. 18. loquitur de Christo 784

quo respectu dicatur filius Dei p. 24

quomodo λόγῳ ἐνδιαθέτω comparetur

p. 24

que sit differentia inter hæc p. 28

ongitudo dierum in sæculum competit Chri-

sto non Davidi 691

ucas recenset qui in linea recta naturali per-

generationem sibi successerint 524

lumen Es. 9. quid sit 449

INDEX RERUM

*Lutheri supputatio hebdom. LXX. approbata
donec melior adferatur*

*Lutheri sententia de generatione Es. 53. vni-
uersa est*

Lutheri admonitio de Es. c. 9. tom. 3. Ienens.

*Lux per metaphoram pro gaudio nec in
pturis nec alijs autoribus reperitur*

*Lyra Hebræos dicit Psalm. 110. de Christo
intelligere*

M.

*Maccabæorum tempore cur sceptrum ab
dici non possit*

Magiam calluerunt 70. in Sanbedrim

*Magia confert ad probationem miraculorum
Christi*

Magistri nostri quinam Lyrano sint

Majestas promissi regis spiritualis

Mariam ex stirpe Iuda esse

*Martinus Seidelius Olaviensis Silesius est Semo-
judæus*

Massorethæ

Mater Christi cur filio imposuerit nomen

Matthias regnavit post captivitatem 12. annis

*Matthæus proponit genealogiam successionem
hereditariam attendens*

*Matthæi verbis falso Anonymus probat Co-
stum se regem vendidisse*

Matthæi

ET VERBORUM.

ttbias Asamoni filius vir probus	470
'chizede' sumitur ab Anonymo appellativè	676
'chizedek non tantum ut rex, sed etiam ut acerdos describendus est	707
Siæ cognomen	7
ssia nomen IESU ab eterno consecratum	p. 17
Siæ nomen unde sit	19
ssiam dudum venisse probatur	27
ssias debuit venire ante templi devastatio- nem	59
ssias fuit gloria secundi templi	69
ssiam Davidem & Salomonem vocari fa- tentur recentiores Iudæi	137
ssiam esse unigenitum filium DEI	142
ssiam non esse terrenum monarcham	ibid.
ssiam venisse locus nativitatis arguit	146
ssiam ante conditum mundum creatum esse fingit R. Kimchi	153
ssia regnum est spirituale	154
ssias cur juxta Thalmud quarto millenario non venerit	170
ssiam venturum dicunt Iudæi si Romanis sub- ijcientur 9. mensibus	178
ssiam natum esse sed nondum venisse Iudæi proposibili habent	181
ssias erit merces gentium	202
ssiam debuisse ex virgine nasci	220
Ccc 5	Messia

INDEX RERUM

Messie tribuuntur plura nomina quæ tamen non sunt ejusdem rationis	240
Messiam pœnitentiam prædicaturum fatentur Iudei	263
Messiam debuisse esse pauperem	264
Messiam album vocatum iri i. e. leprosum ma- dunt Iudei	281
Messias vocatur Barnabæ	301
Messias debuit vulnerari	304
ut puerpera dolere	304
conspui & colaphis cædi	304
crucifigi	305
transfodi	309
inter latrones suspendi	310
pati ut vestimenta dividantur	ib.
in cruce illudi	311
clamare Eli Eli &c	312
aceto & felle potari, sepeliri	314
non sentire corruptionem	315
ad triduum in sepulcro esse	316
resurgere	ib.
baptismum instituere	321
in cælum ascendere	321
sedere ad dextram DEI	324
mittere Spiritum Sanctum	326
Ecclesiâ colligere	326
Messiam Iudeis tantum promissum esse	330
habiturum regnum mundanum	340
esse ipsum Iehovam	340

probat

ET VERBORUM

probat 2. Sam. 7. intelligi 414

egisse iniquè quomodo intelligendum ib.
venisse 415

potuisse ex Davide oriri & regem esse
spirituali modo, licet subditi Iudæi non
sint p. 452

esse promissum Iudæis conditionaliter ab
Anonymo asseritur 373

esse angelum fœderis 604

alligari in Paradiso capillis Evæ 622

subversurum gentes 623

ut sacerdotem introduci & cur 708

esse regem & sacerdotem secundum
ordinem Melchisedek 707

ministri Ecclesiæ non possunt justitiam infundere
p. 656

linæ divisio apud Ezechielem non est temera-
ria p. 102

miracula in adventu Messie 257

miracula Christi 271

ipsi Iudæi mirantur ibid.

miracula Christo erant parerga pag. 281

miracula vera sunt vel non 495

misericordia medijs in pœnis promittitur
414

misericordiam ad aliquem dirigi quomodo di-
catur pag. 445

Missio filij Dei maximum beneficium 656

modus gubernationis in regno cœlesti in tribus
consistit 365

Mors

INDEX RERUM

<i>Mors terra caliginis dicitur</i>	64
<i>Mors Christi sola est fructuosa</i>	64
<i>Mulier Es. 64 quid sit</i>	66
<i>Mundus quamdiu sit duraturus Iudæi quidam probant ex Psal. 89.</i>	160
<i>Mundi interitum scire non possumus</i>	160
<i>Mundanum & de mundano Seidelio sunt p. 36.</i>	
<i>Munus viaticum accipere Anonymo est quod prædam dividere</i>	659
<i>Musar castigatio est non tantum eruditio</i>	633
N.	
<i>Naara & alma non sunt eadem</i>	578
<i>Nabuchadonosorum esse Silob quidam volunt</i>	44
<i>נקנה quomodo deducant Iudæi non status sed sexus nomen est</i>	222
<i>Narratio l. 3. Ezræ videtur esse fabulosa</i>	126
<i>Nativitatis Christi humilitas contemnetur p. 629</i>	
<i>Nativitatem Messie Iudæi metaphoricam du- cunt</i>	18
<i>Naturæ corruptionem Seidelius concedit</i>	30
<i>Nazareni</i>	p. 251
<i>Negare conclusionem quid sit</i>	141
<i>Nemo post mortem alterius est dominus</i>	60
<i>Nero favit Magis</i>	27
<i>Nicephorus dicit populo etiam post captivi- tem præfuisse principes</i>	40
<i>Nobiscum DEus quid notet</i>	5
	Nom

ET VERBORUM

<i>Nomen Messiae duplex</i>	p. 2
<i>Nominis impositio fuit herilis potestatis</i>	7
<i>Nomen proprium Messiae</i>	7
<i>Non entis nullas esse affectiones</i>	700
<i>Novum T. contrariari Veteri</i>	340
<i>cur rejiciatur à Iudæis</i>	342
<i>Novi T. allegatiores faciunt nos certiores cap.</i>	
<i>53. Esaie sermonem de Messia esse</i>	625
<i>Novum T. cur rejiciatur à Iudæis</i>	342
<i>Novum T. in græca lingua ab autoribus suis</i>	
<i>fuisse scriptum</i>	731
<i>Nuda creatura non potest sedere ad dexteram</i>	
<i>DEi</i>	681
O.	
<i>Objectiones Judæorum contra locum Es. 7. 236</i>	
<i>Obsidio Hierosolymitana quamdiu duraverit</i>	
	p. 185
<i>Occasio refutationis Semijudaizantium</i>	236
<i>Occasio questionis de Messia</i>	678
<i>Occasio Psalmi 21. ab Ammonitis devictis</i>	690
<i>Occasus solis idolol. Messia adveniente</i>	202
<i>Od non semper notat eternitatem</i>	211
<i>Officio principes & sacerdotes post captivita-</i>	
<i>tem fuisse distinctos</i>	466
<i>Omnipotentia Dei per dexteram Dei explica-</i>	
<i>tur</i>	644
<i>Omnis dupliciter sumitur</i>	206
<i>Onias avarus sacerdos erat</i>	466
<i>Opinio meritorum conscientias non tranquil-</i>	
<i>lat</i>	611
	Optio

INDEX RERUM

- Optio Achazo data miraculi vice fuit 58
- Oraculum quod peti debet ab Achazo non esse
magnum 522
- esse maximum ibid.
- Oraculorum defectus ostendit Messiam venisse 155
- Oracula quando cessaverunt 258
- Orare pro pravaricatoribus Esaie 53. quid 663
- Oratio non enunciativa ὁ λόγος πρὸς τὰς
κρίσεις P. 384
- Oratio merè adhortativa non est conditionalis 386
- Osculamini filium Ps. 2. malè de Davide intel-
ligitur & accipitur 742
- rectè de Christo sumi ibid.
- P.
- Paraphrasis Jonathæ quomodo Es. 53. explicet
pag. 292
- Partem præ multis Deus car. Christo dederit
pag. 659
- Passiones Messie 283. non aequè creduntur p. 286
- Pastorale officium Messie non verò Jeremie Es.
53. describitur 635
- Patres filiis in V. Testamento imposuisse nomina
p. 7. & 583
- Patribus dicitur dari quod filiis datur p. 562
- Paulus hortatur ad lectionem librorum Sy-
billæ p. 18
- Paulus

ET VERBORUM.

<i>aulus Anonymo est ineptus</i>	721
<i>auli argumentum ex Gal. 3. recte formatur</i>	750
<i>aulus non vidit spectrum pro JESU</i>	491
<i>ax Haggæi 2. temporalis non est</i>	67
<i>eccatum an retardarit adventum Messie</i>	56
<i>eccatum est stimulus mortis</i>	450
<i>eregrinatio Judæorum in Ægyptum dissua-</i> <i>detur à Jeremia</i>	595
<i>Petrus fuit Apostolus circumcisionis</i>	500
<i>interficitur Jerosolymæ</i>	ibid.
<i>Pharisæi non respondent sufficienter dum Mes-</i> <i>siam filium Davidis tantum vocant</i>	679
<i>Pharisæi confunduntur</i>	680
<i>Pharisæi & Judæi tempore Christi concedunt</i> <i>Ps. 110. loqui de Messia & non de Davide</i>	p. 681
<i>Pharisæorum de lege vana persuasio</i>	367
<i>Phrases ad literam semper intelligere etiam</i> <i>Hebræis stultum est</i>	199
<i>Phrasis Jer. 33. (omnibus diebus) an sit eadem</i> <i>cum phrasi propheta Nathan (usq; in seculum)</i>	p. 446
<i>Pilatus vexillum & imaginem Tiberij primus</i> <i>Hierosolymam infert 111. Pij sunt templum Do-</i> <i>mini</i>	615
<i>Piscatores Apostoli ne græcam linguam calluis-</i> <i>sent, nisi aliquos græculos assumfissent</i>	714
<i>Plutarchus inquirat causas intermissorum ora-</i> <i>culorum libro peculiari</i>	158
	pene

INDEX RERUM

- pane & comminationes Davidi & Salomone
facta, non continent totalem ablationem re-
gie majestatis de posteris Davidis 421
- Ponendi verbum duplicem significationem ha-
bet 691
- Poni benedictionem tribuendum Christo
- Pontifices an regimen obtinuerint
- Pontificij plus tribuunt Sanctis quam Christo
- Populus Ps 110. Davidem laudat 674
- Populus eodem Ps. canit de rege suo Davide
p. 672
- Populum Ps. 20. loqui 673
- populus Iudaicus non restituetur 618
- Populus Israeliticus non tulit languores no-
stros 622
- πρωτομαρτυρια Anonymi ex c. 53. Esaie 665
- Porphyrius auctoritatem Danielis negavit 80
- Posteriores quomodo majoribus dari dicantur 562
- Posteritas Ieremie facile numerari potuit 640
- Potestas tribus Iudae duplex 30
- Potestas regia Iudae quando amissa ibid.
- ducalis quamdiu duraverit ibid.
- Potestas suprema usq; ad adventum Christi
semper mansit 425
- Præcursor Messie 253. preparatio viae quid 602
- Prærogativæ Ruben quibus date 29
- Principem terrenum non esse natura Deum
142
- Principes e tribus Iuda præfuerunt etiam populo
post liberationem 461

ET VERBORUM.

principes populi post captivitatem Babyloniam	461
Eorum fuere quindecim & omnes ex familia Davidis	ibid.
refuerunt	372. annos. 467
non fuerunt absolute reges sed dynasta	468
profanatio templi Judaici multiplex	68
promissionem de Silob esse tantum conditionalem	
	P. 44
promissiones propheticas de regno Davidis pendere a promissione 2. Sam. 7.	P. 34
promissionem Ier. 33. pendere ex 2. Sam. 7	347
promissio 2. Sam. 7. non durat tantum usque ad captivitatem Babyloniam	348
promissiones eadem non faciunt ut posteriores pendeant a prioribus	350
promissio de Messia est fundamentum omnium aliarum promissionum	565
promissio Messiae quomodo Es. 7. Judaeos solari poterat	563
promissio Abrahamo facta sine conditione est fundamentum aliarum promissionum	381
promissiones prophetarum non pendent a promissione 2. Sam. 7. facta	512
promissio populo facta conditionalis si sit non infert regis quoque talem esse debere	459
promissio Davidi facta, non aequè ad posteros Israelitarum pertinet atque ad Davidis	457
promissiones factae posteris Davidis eam renovant & explicant	448
D d d	Promissio-

INDEX RERUM

<i>Promissiones Davidi factæ sunt firmæ sine respectu ad peccata populi</i>	447
<i>Promissio Ieroboami & Davidis differunt</i>	423
<i>Prophetare quid sit</i>	282
<i>Prophetiæ conditionales unde cognoscantur</i>	55
<i>Prophetia Eliæ Iudæis obest</i>	164
<i>Prophetae describunt res cælestes per terrestres</i>	18
<i>Prophetiæ pleræq; cur in hac vita tantum notentur inchoationem</i>	p. 199
<i>Prophetia de liberatione populi Iudaici è captivitate Babylonica nil facit pro Anonymo</i>	442
<i>Prophetare in scriptura non semper significat vaticinari</i>	730
<i>Propheta interdum idem est quod doctor</i>	ibid.
<i>Prophetiarum nulla ab Anonymo allegata est conditionalis</i>	443
<i>Prophetiæ ab Anonymi allegatæ sunt categoricæ</i>	443
<i>Prophetarum nullus addit prophetiæ conditionem</i>	p. 460
<i>Propheta Esaias reducit Iudæos ex captivitate, ut Ieremias extirpare dicitur regna</i>	717
<i>Prophetiam Iosue esse falsam</i>	729
<i>Prophetarum pedes quomodo ornati</i>	611
<i>Prophetae loquuntur de futuro tanquam de præterito</i>	268
<i>Prophetas nobis contradicere</i>	34
<i>Prophetisse partem alius longè est Esaiæ 8. ab illa de quo cap. 7.</i>	561
<i>Prosperum successum habet qui cautè agit</i>	617

Psalms

ET VERBORUM.

Psalmus 110. non loquitur de Messia	672
Psalmus Davidis non arguit Davidem loqui	673
Psalmum 110. loqui de Christo & non de Davide	p. 681
Psalmus Davidi vel ad David semper notat Spiritum Sanctum	686
Psalmus 20. populum canere non negatur	689
esse formulam regi benè precandi	ibid.
Psalm. 21. non loquitur populus de Davide sed David de Christo	689
Psalmus 22. loquitur de passionibus Messie	293
debet de Messia intelligi	293
a recentioribus de Davide intelligitur	294
Psalmus 110 tribuitur Davidi bibere è torrente	676
Psalmi 110. inscriptio	673
rectè illa explicatur	686
Psalmus 22. nullam esse prophetiam sed Davidem conqueri de angustiis	710
Psal. 22. legi debet caru non carei	295
Psalmus 2. loquitur de Christo	735 & seqq.
Veteres Rabini hunc Psalmum omnes de Christo interpretari	730
Psalmus 22. primò de Christo loquitur	723
Christus eum usurpat de suis cruciatibus	ib.
Psalmus 16. loquitur de Christo	732
Anonymus negat	ib.
uerum Es. 7. prædictum c. 8. natum esse	363
unica lingua Scaligero hebraica est	233
Pugna inter Matthæum & Lucam de genealogia Christi vera non est	519
Ddd	Quali

INDEX RERUM

Q.

Qualitates personæ Meſſiæ 2

Quinam incircumcisi ſint 60

Quinque ultimo templo deſuiſſe 7

R.

Raab metaphoricè etiam aliis gentibus tribuitur

Rabbi Akiba quomodo locum Hagg. 2. explicat

p. 60

ejus explicationem cur reiſciant 61

R. Abraham quid per Danielis ſeptimanas intelligat

84

R. Abraham & R. David corrumpunt locum

Mich. c. 1. 147

R. Zerachia impudentia 174

R. Acha prædicit incredulitatem Judeorum 277

R. Moſes unum duntaxat Meſſiam intelligit 307

ei duplicem adventum adſcribit 311

R. Salomon c. 52. Eſaiæ intelligit de Meſſia 608

Rabini quomodo explicent dictum Mal. i. v. ii. 16

Rabini dicunt Meſſiam eſſe ſub porta urbis Romæ

181

Rabini ſaniores cōcedunt Pſal. 110. loqui de Meſſia

p. 195

Rationes Anonymi quibus probare vult Jeremiam

in Ægypto interfectum eſſe 641

Receptiones variorum Meſſiarum Judeorum

ostendunt Meſſiam jam veniſſe 181

Redemptio per Chriſtum eſt omnium maxima

p. 611

Red

ET VERBORUM.

<i>Reditus Israelitarum cur incidat in annum</i>	23.
<i>Cyri</i>	94
<i>Reductio è captivitate Babylonica continet ge- minum beneficium</i>	615
<i>Reduplicatio maiori termino est addenda</i>	360
<i>Reges in Juda quamdiu fuerint</i>	92
<i>Regem Judæis promissum debuisse esse mundanum</i>	341
<i>Reges promittuntur, sed eorum quantitas vel qualitas non promittitur simul</i>	422
<i>Regibus Salomonem sequentibus pepercit Deus usq; ad captivitatem Babylonicam propter Da- videm</i>	422
<i>Reges ex solâ familiâ Judæ excitandi</i>	458
<i>Regi multa promittuntur & in eo mutantur quæ non in subditis & vicissim</i>	458
<i>Regia dignitas potior mansit apud posteritatem Davidis</i>	431
<i>etiam apud eam tantum manere debuit</i>	458
<i>Regnum David in Davide cepisse</i>	143
<i>Regnum nequam quid Judæis sit</i>	179
<i>Regnum & Qualitæ regni distingui debent</i>	354
<i>Regnum mundanum & cœleste diversa sunt sed non eo modo ut vult Seidelius</i>	763
<i>quid differant</i>	ibid.
<i>Regnum Patriarchis & Davidi super totum I- sraelem categoricè promissum esse, vix probabi- tur</i>	422
<i>Regni jus semper apud tribum Iuda permansit</i>	

INDEX RERUM

Regni Davidici duratio totalis 1. Reg. 2. non immutatur sed tantum Salomonis	444
Regni constitutio & continuatio in terra Canaan soli Davidi & ejus posteris promittitur	458
Regnum particulare seu dynastiam habebat Iudæi post captivitatem	469
Regnum Davidis quomodo sit in seculum	654
Reguli Christiani vocantur	669
corrumpunt c. 53. Esaie	P. 590
non juvantur ejus capitis explanatione	598
fabulantur de captivitate spiritali	p. 712
Regulorum interpretes consentit cum Anonymo	P. 713
dicit Deut. 18. agi de Prophetis	717
Relatio inter Dominum & servum dum vivit durat	685
Religionis nostræ κερτήρια falsa esse Seidelius probare non potest	343
Religio Iudæorum in V. T. quoad fundamentum non est mutata	P. 494
Reipublicæ Judaicæ formam post captivitatem statim mutatam esse negatur	465
Reipublicæ Judaicæ status post captivitatem non erat Aristocraticus	466
Res gestæ Christi ante mortem	267
Responsiones Anonymi ad objectiones tacitas ex Ieremia cap. 33. nil pro ipso faciunt	447
	Resur

ET VERBORUM.

<i>Resurrectio Messie</i>	316
<i>Resurrectio Christi discipulos non terruit</i>	320
<i>Rex Messias non primum à Prophetis promittitur</i>	p. 684
<i>Rex potest esse & ejus regni denominatio ab aliqua familia licet continuatos subditos ejus non habeat</i>	p. 459
<i>Romani uno mense 17000. Christianorum trucidant</i>	702
<i>Rubeno debebantur due prerogative</i>	28

S.

<i>Sacerdotes plerumq; composuisse Psalmos nomine Davidis</i>	673
<i>Sacerdotes debebant esse mundi</i>	618
<i>Sacerdotium Israeliticum & regnum semper debebant esse conjuncta</i>	446
<i>Sacerdotes post captivitatem Babyloniam affebant imperium politicum</i>	466
<i>Salomonis filius etiam post separationem 10 tribuum à domo Davidis fuit rex</i>	421
<i>Salus unde</i>	pag. 8
<i>Samson typus Christi</i>	251
<i>Sanctorum intercessionis oratione Christi redarguuntur</i>	p. 664
<i>Saracenorum Scripta confundunt Iudeos</i>	272
<i>Saul non abstulit sceptrum de Iuda</i>	52
<i>Saul & Ieroboam non electi erant è Silob</i>	53
<i>Saul fuit verus rex</i>	p. 404

INDEX RERUM

Scaligeri opinio de LXX. hebdom. Danielis	10
nititur falsa hypotbesi	10
Schachal & Sachal opposita sunt	61
Schalalschabar & Emmanuel non sunt idem	57
Schathach non significat putrefactionem	71
significat corruptionem proprie	71
Schebeth sceptrum an virga sit	p. 4
non est virga	p. 5
Scheariaschub filius Esaie	54
Schembamphorasch 226. Sceptrum quid notet	39
Sceptrum a Iuda ante annos 1618. ablatum est	30
fuisse ante Christum ablatum	45
non fuisse per captivitatem Babyloniam ab-	
latum	p. 53
Sceptrum regni Iudaici penes familiam David	
fuisse	135
Schiloh quomodo à nonnullis accipiatur	44
Scientia sui quid sit	658
Sedere ad dexteram est collocare in summos bo-	
nores	680
non hoc notare	693
Sedere ad dextram & sedere in throno aeterni	
sunt synonyma	645
Sedere ad dexteram Dei mundano regi non com-	
petit	365
Sedere ad dexteram Dei non tollit de Christo E-	
pistola ad Hebraeos	681
Sedet in throno is cuius est thronus	60
Seidelius Rhetoricam rationem non percipit	35
magis se novo argumento implicat	

ET VERBORUM.

<i>ela</i>	p. 140
<i>emea quid</i>	p. 112
<i>emen notat etiam discipulos</i>	215
<i>emijudaizantium religio</i>	337
<i>eorum opinio de Iesu Nazareno</i>	340
<i>septem dormientes tempore Theodosij</i>	273
<i>septimane apud Danielelem quid sint</i>	82
<i>septimanas scriptura habet quadruplices</i>	83
<i>septimanarum Danielis unde initium sumendū</i>	92
<i>ibi finis</i>	98
<i>Septimanarū supputatio à recentioribus facta</i>	99
<i>media supputatio</i>	131
<i>Sepulchrum Christi traditur impijs custodiendum</i>	647
<i>Sepultura Messiae</i>	314
<i>Servare quid sit. p. 8. servitus animi detestatur</i>	610
<i>Servus meus non notat Israeliticum populum apud</i>	
<i>Esaiam c. 53</i>	617
<i>Sibyllarum vaticinia de J E S U</i>	p. 18
<i>Sibylla Erythraea</i>	ibid.
<i>Signa duplicia sunt</i>	238
<i>Signū Achazo promissum spectat domū David</i>	236
<i>Signum Es. 7. esse maximum</i>	557
<i>Signum non semper notat miraculum</i>	575
<i>Signum habet miraculi efficaciam</i>	586
<i>Siloh Gen. 49. quid significet propriè</i>	398
<i>Semet in Scripturis reperitur</i>	ibid.
<i>non debet intelligi de primo rege Saul</i>	405
<i>Simon Apostolus, Zelotes Luc. 6. vocatus episcopus</i>	
<i>est factus Hierosolymis</i>	p. 500
<i>D d d 5</i>	Simoni

INDEX RERUM

Simoni mago statua à Nerone ponitur	274
Sion Hierosolyma est	699
Sionem tantum Christus liberavit	608
Snepfii interpretatio in cap. Es. 53.	620
Snepfii paraphrasis in c. Es. 64. laudatur	666
Socini responsio ad locum 2. Sam. 7.	p. 34
Socinus sibi contradicit	34
Socini & Scidelij disputatio de promisso rege regitur	38
Socinus putat regem mundanum promissum celestem prestitum esse	38
Socinus penè eadem cum authore respondet	p. 37
Spiritus Sanctus sæpè integris capitibus agitur Christo	p. 60
Spiritus S. constantia martyrum causa est	55
Spiritus S. defuit ultimo templo quando cessaverit loqui per prophetas	p. 73
Sponsus Ecclesie Deus vocatur	696
Sponse Judaicæ ter suos sponsas circummeunt	p. 226
Summus rex filium pro domino non agnoscit	p. 680
Supremi Doctores premunt populum exactionibus	p. 60
Suo sanguine Deum nos redemisse quid sit	p. 5
Susan liliū seu rosam notat	696
Sustinere fraudulenter Anonymus explicat	65
Synedrūm	p. 5
Synedrij magni autoritas	p. 32. & 55
	Targum

ET VERBORUM.

T.

argum Onkelos in vaticinio Gen. 49. quid ju- vet	p. 47
argum Jonathæ diu delituit	p. 48
chinas viri insidiantis virginis pudori esse im- perscrutabiles	241
mplum II. replevit Messias	p. 60
mpli I. structura præstantior	p. 71
mplum ab Herode factum primo non præstat	71
mplum Ezechielis non est terrestre	77
ansit palatium	p. 77
mplorum diversitatem non facere Ecclesiæ ve- ritatem	208
mplum III. edificatum esse quidam Judei ne- gant	p. 214
mplum I. quid everterit	291
quid secundum	ibid.
tempus mundi confertur cum 4. anni partibus	176
Tempus venturi Messia convenit Christo	218
enades Magus à Nerone magnifit	274
Terra viventium Es. 53. quid sit	620
Terra Canaan promittitur etiam ceteris Israe- litis, verum non ut regnum	458
Testamento in utroq; idem fundamentum me- dium & finis	495
Umbra tantum in V. T. removentur	ibid.
Talmud dictum Haggai 2, 7. de Messia intelli- gere	p. 59
	Talmu-

INDEX RERUM

Thalmudistæ docent Messiam aboliturum idolomaniam p. 19

Thalmudistæ faciunt septem secula mundi

Thalmudistæ docent Messiam odore bonum & malum cogniturum

Traditio Elie Messiam venisse ostendit

Transgressio mandati divini præsupponit penam sed non qualemcumq; p. 31

Trepidatio Israelitarum in fuga ex Ægypto

Tribus 10. quomodo posteris Davidis ademptis

ijs ademptis non planè ademptarum dignitas à domo Davidis ibid.

erant à regno Judaico avulsa sed non simpliciter 41

Tribus sola Juda cum sacerdotali è Babylon rediit suamq; terram recepit p. 43

Triplex ordo senatorius apud Judæos p. 31

Tulit Anonymus explicat per toleravit 652

Turcarum scripta Judæos confundunt 272

V.

Vasa in II. templo aenea in I. aurea erant

Vatablus tantum notarum in biblijs suis autor

Vaticinium Genes. 49. de jure non de facto domini loqui quidam asserunt p. 1

Vaticinia de Messia omnia sunt Categorica

Vaticinia de Messia in Christo fuisse completa

Vaticinium de duratione mundi ad 6. millia annorum sive Elie veteris, sive non, obest Judæis V. 11

ET VERBORUM.

aticinia de Messia passionibus specialiora	303
aticinio Jacobi promissiones de regno populi Dei ad tribum Juda determinantur	396
eeccabda cur sine he scribatur	p. 72
ellus Gedeonis quale signum	238
ermis significat abjectum	711
espasianus prohibet Sabbatha	p. 186
estes significant honores	p. 711
eteres Magistri & Rabbini psalmum 2. de Chri- sto interpretatos esse	735
ictoria Christi victoria Gedeonis cōparatur	450
ictorum pompa	618
idere & coram te esse non sunt synonyma	652
idere semen & semper videre Anonymo sunt ea- dem	650
idere ab oculo ad oculum quid sit	612
idere semen quomodo sit accipiendum	p. 596
Vincentij Martyris promptitudo	702
Virgilius multa habet quæ possent accommodari Josepbo, non tamen scribit de Josepbo	636
Virginitas Mariæ probatur rationibus	229
Virgines antiquitus domi servabantur	233
Virginis conceptio quale fuerit signum	238
Virginem parere involuit miraculum	584
Virgo pariet filium & concipiet miraculosè diffe- runt inter se	p. 585
Virgo quomodo parere dicatur	575
Virgultū non competit Jeremia nec alij propheta- rum	628
competit Messia	629
	Vmbra

INDEX RERUM

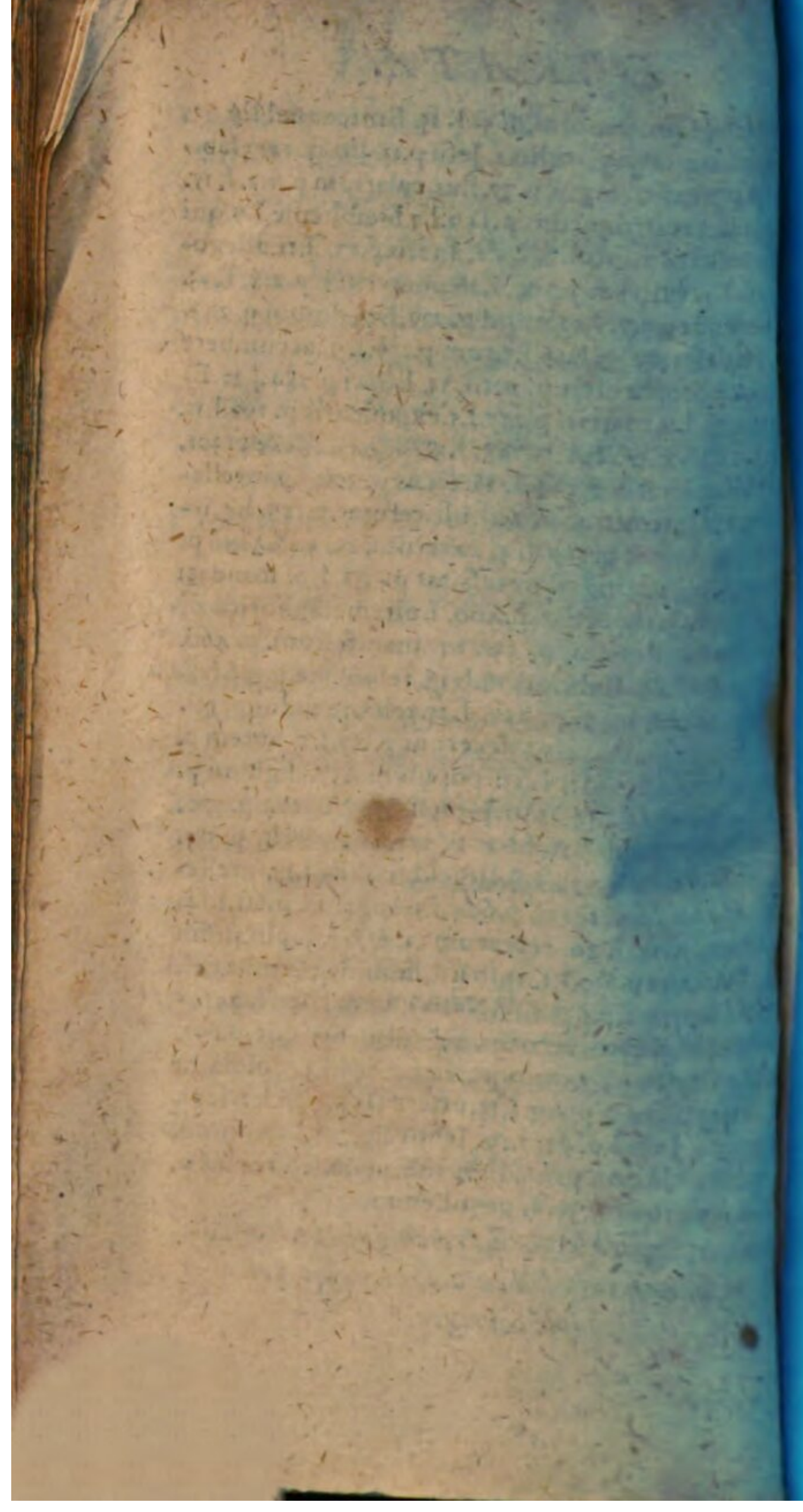
<i>Umbra mortis Es. 9. quid sit</i>	4
<i>Unctio Messie</i>	1
<i>Tribuitur Christo</i>	1
<i>Tribuitur soli humanæ naturæ</i>	1
<i>Unctionis hujus ratio</i>	1
<i>Vox omnis debet sumi in principali significati-</i>	
<i>nisi ratio metaphoræ manifesta sit</i>	7
<i>Vox donec explicatur</i>	p. 4
<i>Vrim & Thumim Galatino quid</i>	
<i>defuisse ultimo templo</i>	ibid.
<i>Vxorem juvenculam Esaias an c. 8. duxerit</i>	p. 57
Z.	
<i>Zachariam etiam prædixisse de Gog & Magog</i>	101
<i>Zachariam cum Haggæo non pugnare</i>	p. 121
פְּטַח Es. 53. & Dan. 12. differre	13
<i>Zeb. Gen. 22. quid Rabbiniis sit</i>	303
<i>Zera sapius pro una parte sumitur</i>	731
<i>Zerubabel quis sit</i>	527
<i>quomodo dicatur genuisse à Mattheo A-</i>	
<i>biud?</i>	p. 528
<i>Zion notat Ecclesiam</i>	607
<i>Zorobabel fuit de tribu Juda</i>	p. 54
<i>an sine permissu Darij ædificaverit</i>	123
<i>erat supremus dux ex tribu Juda ori-</i>	
<i>us</i>	463
<i>dux erat 58. annis</i>	463

F I N I S.

ERRATA.

lin. 6. lege proœmium. p. 5. l. 15. Emmanuel lin. 23.
 .i. p. 9. l. 25. literæ p. 10. lin. 2. Jesu p. 13. lin. 13. revelabi-
 p. 46. pro cap. 11. cap. 9. p. 77. l. 22. palatium p. 112. l. 15.
 e p. 114. l. 3. matronarum p. 149. l. 3. blasphemè, l. 9. qui
 .opponimus p. 170. l. 8. V Veidnero. p. 177. l. 12. allego-
 p. 194. l. 4. exstruet p. 202. l. 26. præteriisse. p. 218. l. 23.
 cumstantia p. 237. l. 22, quod p. 239. l. 7. domui p. 243.
 5. Maria sorore. p. 246. l. 5. tum p. 259. l. 9. accumbere
 60. l. ult. prophetavit p. 271. l. 13. Elisæi p. 284. l. 22. E-
 æ 53. p. 285. l. 11. matris. p. 287. l. 5. expositoris p. 296. l. 11.
 lat. p. 297. l. 21. textus p. 298. l. 18. περισματικῶς p. 301.
 8. sibi l. 27. vicaria p. 304. l. 26. secus p. 306. l. 9. intelle-
 se p. 318. l. 13. remittat p. 319. l. ult. refutat. p. 349. l. 4. ir-
 am l. 24. dicitur p. 369. l. 5. cæteros l. 29. καὶ ἀλύειν p.
 .l. 14. ὑπεργῶν p. 371. l. 3. necessitas p. 381. l. 6. mandati
 392. l. 26. ab inter pedes p. 400. l. ult. metaphorica p.
 6. l. 15 restitutionem. p. 431. l. 13. manifestum. p. 460.
 p. 88. p. 480. l. 24. Judæ. p. 478. l. 18. respōdete. p. 534. l. 8.
 riet p. 544. l. 1. atqui p. 549. l. 25. relinquendos p. 551.
 .effectu p. 554. lin. ult. affecerunt p. 557. l. 1. autem p.
 o. l. 3. consilium. p. 563. l. 13. populum l. 17. signum p.
 6. l. 4. in p. 567. l. 9. omnino. p. 569. l. 15. propera p. 570.
 2. Macher Schalalchafchbar p. 572. l. 23. vertit. p. 585.
 enult. elabendi p. 592. l. 8. Israel. l. 10. filiis l. 18. intelle-
 runt. p. 600. l. 7. auferri. p. 604. l. 5. angelus. p. 611. l. 14.
 πτύπτειν. p. 614. l. 20. terrarum p. 618. l. 5. phrasium
 623. l. antep. ita p. 630. l. 1. ipso l. 13. domin9. p. 635. l. 2. del.
 o. 636. l. 5. aperuit. p. 638. l. 19. Nativitatem. 643. l. 24. o-
 nes p. 644. l. 4. involvebatur. p. 675. l. 3. corrumpit. p. 692.
 13. Christo p. 694. l. 7. omnipotētia. p. 696. l. 3. idololatræ
 .Deus appellatur. p. 705. l. 15. urfere Ut p. 706. l. 2. legi-
 r p. 713. l. 4. Josua p. 721. l. 19. Jehovah. p. 723. l. 17. primò.
 725. l. 21. adde non p. 726. l. 10. ista p. 729. l. 3. rursus p.
 o. l. 12. repletos. p. 739. l. penul. enim.

*In ceteris, utpote levioribus, benignus lector mo-
 rosus non erit. sed ea vel tolerabit vel
 ipse corriget.*

Martini, Jakob, 1570-1649

Jacobi Martini Professoris Academici De Tribus Elohim

Bd.: 3

Witebergae 1619

Augsburg, Staats- und Stadtbibliothek -- Th S 2257

urn:nbn:de:bvb:12-bsb11296269-1